ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
1
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
1er SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12203

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.203

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Հանրապետական Թուրքիոյ պատմու – թեան մէջ յիշատակելի զարճակէտ մը կազմեց Մարտ 12ը, երբ բանակը վերջնա – դիր տուաւ կառավարութեան եւ պար – տադրեց իր կամքը :

1961ի Սահմանադրութիւնը լայն ազա – տութիւններ կը շնորհէր քաղաքացիներ – ուն :

Դեմոկրատ կուսակցութեան ժամանա – դրդները կը յուսային, որ կարելի էր ժողովրդավարական սկզբունքներով կա – ռավարել յետամնաց Թուրքիան : Մասնա – տորապէս Սիւլէյման Տէմիրէլ կը մոռնար իր երկրին պատմութիւնը : Կ'անդիտա – նար, որ իր հիմնադրութեան թուականէն սկսեալ, սուլթանական, սահմանադրա – կան թէ հանրապետական Թուրքիան միշտ երկրեայ բռունցք մը ունեցած է իր գլխուն վերեւ :

Ժողովրդավարական ազատութեանց սխալ մեկնաբանումն ու կիրարկումը ա – նիշխանութեան առաջնորդած էին եր – կիրը, մասնաւորաբար Ատալէթի իշխա – նութեան օրով :

Նիհատ Էրիմ, որ Սիւլէյման Տէմիրէլի յաջորդած էր, հասկցաւ թէ կարելի չէր ազգային միջոցներով վերջ տալ անիշ – խանական վիճակին : Զախակոմմեան եւ ձախակոմմեան տարրերու սխրագործու – թիւնները անպատիժ կը չարունակուէին ըստ առաջնոյն :

Բանակը աչալուրջ կը հսկէր : Ապրիլ 26ին տասնմէկ նահանդներու մէջ պա – շարման վիճակ հռչակուեցաւ մէկ ամ – սուան համար : Զինուորական խիստ մի – ջոցներ ձեռք առնուեցան մասնաւորաբար հետապնդելու համար Տիգրանակերտի եւ այլ շրջաններու մէջ գործող «յեղուզակ» – ները :

Պաշարման վիճակը յարմար առիթ ըն – ծայեց Անգարայի նոր վարիչներուն՝ ճըն – շելու համար քրտական չարժումը, որ սկսած էր ծաւալիլ հեզհետէ եւ կը վա – յելէր նոյնիսկ Թուրք «յառաջդիմական» տարրերու օժանդակութիւնը : Մանօթ է Թուրք Բանուորական Կուսակցութեան համագումարին կողմէ այս ուղղու – թեամբ քուէարկուած բանաձեւը :

Մէկ ամիսը բաւական չեղաւ բնականոն վիճակ ստեղծելու համար երկրին մէջ : Մայիս 26ին երկու ամիս երկարաձգուե – ցաւ պաշարման վիճակը : Այդ ալ չբաւեց : Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդը Յուլիս 22ին բացառիկ նիստ գումարեց Ջօր. Ճէվտէթ Սունայի նախագահու – թեամբ եւ որոշեց Յուլիս 26էն սկսեալ եր – կու ամիս եւս երկարաձգել պաշարման վիճակը : Այդ. Ժողովն ու Մերակոյսը միաձայնութեամբ վաւերացուցին այս որոշումը :

Ներքին նախարար Խամդրոզլու վիճա – բանութեանց ընթացքին Խորհրդարանին մէջ յայտարարեց թէ ծայրայեղ ձախա – կողմեան տարրերը ներգաչնակօրէն կը գործակցին երկրին մէջ եւ իրենց հրա – հանդները կը ստանան երկրէն դուրս ծա – ռուկ կեդրոնէ մը : Այս մասին փաստեր եւ վաւերաթուղթեր հաւաքուած են կա – ռավարութեան կողմէ : Ոստիկանական պարագլուխներուն մէկ մասը գտնուած չէ տակաւին : Կառավարութիւնը կարելի ժկոցները ձեռք առած է նաեւ ազակոմ – ական վտանգին դէմ :

Նախարարը երկար ու լրացուցիչ տեղե – կութիւններ տուաւ անիշխանականներուն

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Հելուանի գործատուներու գործադուլը պատճառ դարձաւ որ ձերբակալութիւն – ներու չարք մը սկսի Եգիպտոսի մէջ, սենիքաններու եւ պաշտօնեաներու շրջա – նակներու մէջ : Գործատունը կը գտնուի Գահիրէի հարաւը, 24 քիլոմեթր հեռու մայրաքաղաքէն :

Ցայսնի չէ թէ ի՞նչպէս սկսած է գոր – ծադուլը, մանաւանդ որ հաղուագիւտ ե – րեւոյթ է կարգ մը «ընկերվարական» եր – կիրներու մէջ : Այդ իսկ պատճառով, այս գործադուլը տեսակ մը ապստամբութեան բնոյթ ստացած է, ինչ որ չէր պատա – հած երկրին մէջ Աղեքսանդրիոյ եւ Ման – սուրայի ուսանողներու բախումներէն ի վեր :

Նախագահ Սատաթ, որ կիրակի օրուան իր ճառին մէջ ակնարկած էր այս գործա – դուլին, չէր ճգնած անոր Թուականը : Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն կը կարծուի որ գործադուլին պատճառները եղած են աշխատանքի պայմանները եւ յաւելումի պահանջները : Յատկանշական է սակայն թէ Պէյրութի կարգ մը թեր – թեր այս գործադուլին անդրադառնալով, կը նկատեն որ անիկա զուգադիպած է նախկին փոխ–նախագահ Ալի Սապրիի եւ կարգ մը ուրիշ ամբաստանեալներու դա – տավարութեան :

Հետեւանքն այն եղած է որ քանի մը տասնեակ պատասխանատու անձեր, ըլ – լայ ընկերակցութեան գլուխը գտնուող, ըլլայ Ընկերվարական Միացեալ Կուսակ – ցութեան ձերբակալուած են :

Միւս կողմէ, Գահիրէի Ալ Ահրամ համաձայն, նախագահ Սատաթ յայտա – րարած էր կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին առջեւ որ «Յորդանան վեր – ջերս զէնք ստացած է Ամերիկայէն, նոյն – իսկ հրասայլեր եւ պարզ է որ այդ զէն – քերուն յանձնումը կապ ունի յորդանան – եան յարձակումին հետ Սուրիոյ վրայ» : Այս առթիւ Յորդանանի վարչապետը յայտնած է Ամմանի ձայնասփիւռէն թէ

մասին· յիշեց փաստեր ու թուանշաններ, թուեց Մարքս–Լենինեան կամ Մաոյական չարժման անունով գործողները, ինչպէս նաեւ աջակոմմեան կղերամիտներ — շէ – րիաթ-ի եւ իւմմէթ-ի, որոնք տարբեր վտանգ մը կը կազմեն : Ըսաւ թէ 414 հոգի ձերբակալուած են ցարդ :

Հակառակ զինուորական իշխանու – թեանց եւ ոստիկանութեան ձեռք առած բացառիկ խիստ միջոցներուն աւազակու – թիւնները կը չարունակուին : Օր ցերեկով կողոպուտներ կը կատարուին : Ցեղուզակ – ներ Իզմիրի երկրագործական դրամատան չորս միլիոն ոսկին փախցուցին Իզմիր – Այտըն ճամբուն վրայ : Եւ ըսել թէ Իզ – միրի նահանգն ալ ենթակայ է պաշարման վիճակին :

Սեպտեմբեր 26ը վերջին պայմանա – ժամն է, երբ վերջ պիտի դնէ պաշար – ման վիճակը :

Իրազեկները կը կարծեն սակայն թէ կա – րելի պիտի չըլլայ բնականոն կացութիւն ստեղծել մօտ ատենէն :

Մինչ այդ, պաշարման վիճակը կը չա – րունակուի :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՄԱՆԱԶԿԵՐՏԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Թուրքերը այս օրերս կը տօնեն Մա – նազկերտի տարեդարձը : Տարբեր տօնա – կատարութեանց մանրամասնութիւնները, քաղուած Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (Օ – գոստոս 27) :

Մանազկերտ·— Մանազկերտի յաղթա – նակին 900ամեակը մեծ հանդիսութիւն – ներով կը տօնուի այս պահուն, պետական եւ զինուորական աւազանիին, բարձրա – տիճան անձերու եւ ժողովուրդին մաս – նակցութիւնով : Արտակարգ ոգեւորու – թիւն մը կը տիրէ Մանազկերտի մէջ, ուր Թաթուանէն ուղղաթիռով եկան Հանրա – պետութեան նախագահ Ճէվտէթ Սունայ, սպարապետ Թագմաչ, բանակի հրամա – նատարները եւ նախարարները : Ժամը 10ին, իբրեւ Զահօ հրապարակը ուր հան – դիսաւորապէս դիմաւորուեցան : Ցետոյ հիմնարկէքը կատարեցին Ալփասլանի Յի – շատակարանին, որուն համար հինգ մի – լիոն ոսկի պիտի ծախսուի եւ շինութիւնը պիտի լրանայ 1972ին, պատառակէն հինգ հարիւր մեթր հեռու : Յիշատակարանը պիտի կառուցուի Սելճուքեան ոճով եւ խորհրդանշաններով եւ հեռուէն պիտի տիրապետէ քաղաքին :

Հիմնարկէքի հանդիսութենէն վերջ, Հանրապետութեան նախագահ Ճէվտէթ Սունայ եւ վարչապետ Ն. Էրիմ շնորհա – ւորեցին ժողովուրդին ազատագրութեան տօնը : Ցետոյ զինուպետ մը յուզումնալից ճառ մը խօսեցաւ պարզելով Մանազկերտի ճակատամարտին ռազմավիտական ար – ժէքը եւ Ալփասլանի զինուորական հնա – րամտութիւնը : Հանդիսութեանց ընթաց – քին, ոստիկանութիւնը եւ զինուորական իշխանութիւնը ամենախիստ միջոցներ ձեռք առած էին :

Մանազկերտի այս տօնին մասնակցեցաւ նոյնպէս Միլլի Հարէքէթ կուսակցութեան նախագահ Ալփասլան Թիւրքէշ, եւ նոյն

չի հասկնար որ ի՞նչպէս Եգիպտոսի նա – խագահը այսքան տարօրինակ եզրակա – ցութեան մը կրցած է յանգիլ» :

Ամէն պարագայի մէջ, մթնոլորտը լա – ւատեսութեան չի տանիր եւ ըստ դէտե – րու կարծիքին Իսրայէլ եւ Յորդանան հա – ւանաբար բան մը չեն ձեռնարկեր Ապահովութեան Խորհուրդի երեւսաղէմի նուիրուած նիս – տէն :

Հաւանական չէ նաեւ որ Նիքսըն – Սա – տաթ հանդիպում մը տեղի ունենայ, Եգիպտոսի նախագահին Միացեալ Նա – հանդներ այցելութեան ընթացքին :

× Թէեւ ցարդ անտիպ, բայց արդէն իսկ ծանօթ է Հէյքալի (Ալ Ահրամի խմբ – բագրապետը) յուշերուն բովանդակու – թիւնը : Կարգ մը հատուածներ հրատա – րակուած են նիւ Եորք Թայմզի կողմէ հոնկէ կը յայտնուի որ ներկայիս դատա – ճանութեան համար դատուող, նախկին փոխ–նախագահ Ալի Սապրի տեղեկացու – ցած էր Նասրի թէ Միացեալ Նահանգները սպառնացած են ջնջել իրենց օժանդակու – թիւնը Եգիպտոսի եթէ Ռայսը չչափաւո – րէ իր քաղաքականութիւնը : Այս «սխալ» լուրին վրայ է որ Նասր չատ խիստ ճառ մը արտասանած է Ամերիկայի դէմ :

Հէյքալի յուշերը 170 հազար բառերէ կազմուած հատոր մըն է, ուր տեղ գտած են իր թղթակցութիւնը Նասրի հետ, խո – սակցութիւնները եւ Նասրի խորհրդածու – թիւնները Թիթոյի, Քասթրոյի, Շու–էն – Լայի, Քենըտիի եւ Ճոնսընի մասին :

կուսակցութենէն հինգ հազար երիտա – սարդներ ներկայ եղան եւ տոհմային խա – ղեր սարքեցին : Իրենց հետ վրաններ բե – րած էին հոն դիչերելու համար :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍՈՒՆԱՅԻ ՃԱՌԸ

Հանրապետութեան նախագահ Ճէվտէթ Սունայ ճառախօսեց եւ չեչառեց Մանազ – կերտի յաղթանակին խմաստը, եւ հե – տեւեալ խորհրդածութիւնները ըրաւ.

— Այս հայրենիքին իւրաքանչիւր խոր – շը ներկուած է մեր նախահայրերուն ա – րիւնով : Մանազկերտէն կը սկսի այս զո – հաբերութիւնը, եւ Թուրք ազգին սիրտը հաւաստարապէս կը տրոփէ Մանազկերտի, Էրզրումի, Զանազգալէի, Տումլուպընարի մէջ : Այսօր ալ նոյն յուզումով կը բա – րախէ :

Սրելի հայրենակիցներ, Մանազկերտի յաղթանակը որուն 900ամեակը կը տօնենք այսօր, ոչ միայն մեր ազգային գերիչ – խանութիւնը հաստատած է Անատոլուի մէջ, այլեւ բազմաթիւ քաղաքակրթու – թիւններ իրարու չաղուած են հոն եւ նո – րանոր ճամբաներ բացած մեր պատմու – թեան մէջ : Մեր ազգը փոքր Ասիային արշաւած է դէպի արեւմուտք եւ Անատո – լուն եղած է այն կեդրոնավայրը, ուր Թրքութիւնը յաւերժացած է եւ հասած Աթաթիւրքեան ազգայնականութեան : Կարեւոր հանդրուան մըն է ան Թուրք պատմութեան համար, մեծ նչանակու – թիւն ունի եւ Թուրք քաղաքագործութեան փայլուն ապագային կը կապէ» :

ԱՐԾԱԹԷ ՅԻՍՈՒՆ ՈՍԿԻՆՈՑՆԵՐ

Մանազկերտի յաղթանակին 900ամեա – կին առիթով կառավարութիւնը արծաթէ յիսուն ոսկինոցներ հրապարակ պիտի հանէ : Այս յուշագրամներուն մէկ երեսին վրայ պիտի քանդակուի Ալփասլանի դի – մանկարը եւ եզերքները պիտի գրուին «Թիւրքիյէ Ճումհուրիյէթի» եւ Ալփաս – լան բառերը :

Երեսուն հազար հոգի մասնակցեցան Մանազկերտի յաղթանակի տօնին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՒԻ ԱՌՄԱՆ, ակադեմական (Մոնտո – րի աթոռը գրաւած էր) յանկարծամահ եղաւ առջի գիշեր, քունին մէջ, 66 տա – րեկանին : Երկաթուղիի եւ Եւրատոմի նախկին նախագահ, Լուի Առման հեղի – նակն էր նաեւ կարգ մը հատորներու, ա – ռաւելաբար թեքնիք բովանդակութեամբ :

ՅՈՒՆԱԿԱՆ «ՀԵԼԼԱՆԱ» նաւուն վեր – ապրողները կը չարունակեն ամբաստանել անձնակազմը : Կը հաստատուի որ Հելէա – ցայի նաւարկութեան արտօնագիրը (620 ճամբորդի համար) այլեւս ի զօրու չէր : Նաւապետը միշտ կը հարցաքննուի իտա – լական իշխանութիւններուն կողմէ :

ՃԱՄԲՈՒ արկածները երթալով կը չատնան : Վերջին մեծ արկածը տեղի ու – նեցած է առջի օր երբ Եուկոսլաւիայէն Ֆրանսա բանուորները բերող օթոքառը բեռնատար կառքի մը զարնուած է : Վա – րորդը կը խոստովանի որ քունը տարած է : 10 մեռեալ եւ 17 վիրաւոր կայ : Միայն Օգոստոսի ընթացքին մինչեւ հաշիւը ցոյց կուտայ որ օրը 50 մեռեալ եւ 1000 վիրա – ւոր եղած է : Վերջին չարաթավերջին առ – ժամեայ հաշուեկշիռն է՝ 89 մեռեալ, 1026 վիրաւոր, որոնց 399ը ծանրօրէն :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ ապրուստի սղութիւնը օրէ օր մտահոգիչ կը դառնայ : Արդարեւ միայն Յուլիսին 0,4 առ հարիւրի հասած է ինչ որ կը նչանակէ թէ միայն առաջին վեցամսեային 3,6 առ հարիւր է :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԷՍԿԻԶՆԵՐ

—o—

Ու ես յիշում եմ Ամարասի վանքը։

Ասանդուխտին ասում է, որ Մեսրոպ Մաշտոցն այստեղ է բացել հայ առաջին դպրոցներից մեկը, երեւի առաջինը՝ Ամբասում։

Վանքը շրջապատուած է պարիսպներով։ Պարիսպները կանգուն են, իսկ փայտէ դուռը փակ է։ Երկաթէ մեծ կողպէք կայ վրան։ Ներսում դիւղի ցախանոցն է։ (Առաջին դպրոցը՝ ցախանոց, — ախորժ – թեամբ մտածում եմ ես, կեանք է...)։ Մեզ մօտենում է մի տղամարդ՝ յիսունվաթսուն տարեկան կը լինի։ «Մոսէսը պիտի բացի», — ասում է։ Ո՞վ է Մոսէսը։ «Եսիմ որտեղ կը լինի...»։ Նա ձեռքը դնում է ականջին, երգեցիկ ու դիւ ծղրտում. «Մոսէ՛ս, ա Մոսէ՛ս...»։ Պատասխան չի լսւում։ Նա ձայն է տալիս նորից. «Մոսէ՛ս, ա Մոսէ՛ս...»։ Ես կորցնում եմ ժամանակի զգացողութիւնը, ինձ յանկարծ թւում է, թէ այս մարդը ձայն է տալիս Մովսէս Խորենացուն, որ հեռում, խոտերի մէջ՝ մոլորուել է, Հայոց պատմութեան խաչմերուկների վրայ։

Յետոյ ես նորից վերադառնում եմ հաղար լինը հարիւր եօթանասուն թուականի դարուն ու տեսնում, որ Ամարասի վանքը բոլոր կողմերից շրջապատուած է դըլխաւորած թթենիներով։ Գլխաւորած՝ երեւի այն բառը չէ։ Պարզապէս կնդել են ճիւղերը, իսկ հին բների վրայ դալար շիւեր են երեւում։ Եթէ ես բանաստեղծ լինէի, կ'ասէի, որ այդ թթենիները ինձ նման թուացին մեր ժողովրդի անցած պատմութեանը, մեզ յաճախ են դլխաւորել, բայց հին բնի վրայ, այնուամենայնիւ, դալար շիւեր ծնուել են։

Իսկ Մովսէսը չի երեւում։

«Մոսէ՛ս, ա Մոսէ՛ս, շրջանից մարդ ա եկել, բանալին բեր վանքը բացենք», — վերջին անգամ երգեցիկ ծոր է տալիս մարդը, յետոյ, դէպի մեզ չուռ դալով ասում. «Այսինքն, ես էլ կարամ բա – ցեմ...»։

Ծիծաղում ենք։

Նա սեփական դրպանից հանում է մեծ բանալին, բացում դուռը, եւ մենք մըտնում ենք պարսպից ներս։

Քիչ անց, մեզ միանում է նաեւ Մովսէսը, որ կարմիր, ուրախ դէմքով մի տղամարդ է, վանքի (դուցէ՝ ցախանոցի) պահակը։

Վանքը սուրբ Գրիգոր կամ Գրիգորիս անունն ունի։ Մեզ ցոյց են տալիս ինչ–որ շիմաքար, որի վրայ հնարաւոր է լինում կարդալ. «Ցատկանաքարս սրբոյն Գրիգորիսի, աշխատութեամբ սպարապետ Միքայէլ Տէր Իսրայէլ Շուչեցուց — ի յիշատակ ննջեցեալս իւրեանց, 1885 ամի Նոյեմբերի»։ Ոչինչ չեմ հասկանում։ Մովսէսը ուրախ – ուրախ պատմում է ինչ որ առասպել՝ կապուած վանքի եւ սուրբ Գրիգորիսի հետ, որ Գրիգոր Լուսաւորչի որդին է կամ թոռը, նա լաւ չի յիշում... Իսկ ես որոնում եմ Մեսրոպ Մաշտոցի ոտնաձայները։ Վանքը պատարիկ է, ամայի։ Բակում դեղին, շլացուցիչ արեւ է՝ կարծես նկարել է Վան Գողը։ Բարձր կանգնի միջով մենք առաջ ենք գնում, յետոյ հին, յողնած սանդուղքով բարձրանում Մովսէսի կացարանը։ Երեւի առաջներում այստեղ վանահայրն է ապրել։ Սենեակի պատերը քարից են՝ առանց գաջի, աթոռների եւ սեղանի վայրերը սեւացած են, ջրամանը, բաժակները կաւից են կամ պղնձից։ Այս սենեակում չատ դարեր առաջ կարծես ինքնասպանութիւն է գործել ժամանակը։ Ես նայում եմ տուֆաքար պատերին, մի քիչ զգուշանալով նստում եմ հին, չատ հին աթոռին, ջուր եմ ուզում, իսկ կաւէ ջրամանը դատարկ է։

Դատարկ է...։

Դրսում նոյն սանձարձակ անձրեւն է, ես վերջին անգամ նայում եմ պլխատուած թթենիներին, նայում եմ վանքի պատին, իսկ հեռում բարձր խոտերի միջից լսում են հայ մանուկների ձայները։ Նրանց մէջ ինչ որ մէկին անպայման Մովսէս Խորենացին է։ Պէտք է, որ լինի...

×

Կոլիզէի աւերակները ես տեսել եմ մի քանի անգամ՝ ցերեկը, պիչերով։ Նաեւ պիչերով, որովհետեւ Իտալացիները ամէնքին համոզում են, թէ աւելի մեծ հրաշք, քան Կոլիզէյը պիչերով՝ չկայ։ Ցետոյ աւելացնում են՝ պիչերով Կոլիզէյը պատկանում է միայն սիրահարներին։ Պիչերով Կոլիզէյի կիսաքանդ ամֆիթատրոնները լուսաւորւում են Թոյլ, անլրական, այստեղ չէի թափանցում Հռոմի շլացուցիչ նէոնը եւ միայն քաղաքի աղմուկն է ներս լցւում անարգել։ Այդ աղմուկը մողեոն է, այսինքն ժամանակակից, այդ աղմուկը հիւսւում է ձայներից՝ մարդկանց, մեքենաների։

Ես պիչերով նստել եմ Կոլիզէյի ամֆիթատրոնի զառամած պրանիտին ու նեքեւում, դաշտի կանաչի վրայ, չատ իրական տեսել եմ պլադիատորների մենամարտը։ Ես լսել եմ ամֆիթատրոններում խռնուած ամբոխի հիացական աղաղակը՝ թէ մկկ, թէ միւս պլադիատորի յաղթելու պահին, լսել եմ նոյն այդ ամբոխի խելայեղ ճիչը, երբ պլադիատորն ընկել է արնաշաղախ. ո՞րը, կարեւոր չէ։ Գլադիատոր, ամենաողբերգական, ամենաթշուառ, ամենայուսահատ երկու հազարամեայ իմ բարեկամ, ամբոխի համար մէկ է՝ յաղթո՞ւմ ես դու, թէ մեռնում, նրան պէտք է ինքնամոռաց ճչալ, որ ուղեղն անջատի առօրեայ հոգսերից, ուրիշ ո – չինչ։

Ոչ, Կոլիզէյը պիչերով սիրահարներինը չէ։ Գլադիատորներինն է՝ բոլոր դարերի պլադիատորներինը, որոնց արիւնը թափուել է այս դաշտի կանաչին, որոնք մեռել են, իրենց հետ տանելով ամբոխի աղաղակը, որ հալած արճճի նման լցուել է նրանց ականջների մէջ։

Պիչերով ես նստել եմ Կոլիզէյի սառը պրանիտին, տեսել եմ պլադիատորների կանաչ–արնագոյն սուտերները, նաեւ լսել ամբոխի աղաղակը՝ ձայնապրուած բոլոր տարիների ժապաւէնին...

(... Ինչո՞ւ վերյիչեցի Կոլիզէյը, պլադիատորներին։ Զգիտեմ։ Այսօր նորից թերթում էի Լէոի «Հայոց պատմութիւնը» եւ յանկարծ աչքարշը թուաց Կոլիզէյ, իսկ մեր ժողովրդի անցած ճանապարհի ողբերգական հատուածները՝ պլադիատորների մենամարտ։ Արնագոյն պատրանք էր, մշուշ եւ մոլորութ, իսկ հեռու եւ մօտիկ մեր նախնիներին թուացել է, թէ աշխարհը հրճուել է մեր խենթ քաջութեամբ, մեր նահատակութեամբ, մեր անկոտրում ոգով։ Այնինչ մենք սովորական, սովորական պլադիատորներ ենք եղել... Ես փակում եմ Լէոյի գիրքը, բացում եմ իմ սենեակի պատուհանը, նայում եմ դուրս եւ անցեալը ցնդում է իրրեւ մուժ, իրրեւ ուղեղի մորմոք...)։

Գլադիատորների վերջին զոյգ՝ չի լինելու։

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՈՒԼԵԼՄ ՊՐԱՈՒՆ

ՆԱՒՈՒՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Հարիւրապե՛տ, ըսաւ Ռոտա, մեր նաւակը չատ ծանրաբեռնուած է. չ՚ըլլար քանի մը հոգի առնել ձեր նաւակին մէջ։

— Այդ անկարելի է, պատասխանեց Հարիս, մեր պարագան ալ նոյնն է։

— Բան մը պէտք է ընել ուրեմն, միտքս կը հասկնաք անշուշտ։

— Այո, կը հասկնամ, բայց միայն անհրաժեշտութեան պարագային։

Եւ երկու նաւակները, ընկոյզի կճեպներու պէս յանձնուեցան ալիքներուն եւ հոսանքով վիրաւ կորսնցուցին։ Նիւֆաունլէնդցիները կրցին վայրէջք 400 մղոն հեռու։ Ծովուն վրայ կը ծփային սառոյցի խոշոր կտորներ։ Վերէն կ'իջնէր պաղ անձրեւ մը։ Մեծ նաւակին մէջ խճողուած էին քառասունի չափ անձեր, այնքան որ նաւուն եզերքը կը հաւասարէր ծովու մակերեսին։ Աւեղ նեռելիք տեղ չկար։ Խեղճերը պատկած էին իրարու վրայ։ Սառած ջուրը կը հալածուէր նաւակին յատակը ու կը թրջէր ոտքերը։ Պէտք էր անդադար այդ ջուրը պարպել, բեռը թեթեւցնելու համար։ Երբ ցերեկ եղաւ, հովը սկսաւ փչել, ալիքները կը սպառնային ընկղմել նաւակը։ Ոտա նայեցաւ շուրջը ու քովը կանչեց Հոլմսը եւ բան մը ըսաւ անոր ականջին։ Հոլմս դլուխը շարժեց եւ իր կարգին կանչեց ուրիշ նաւաստի մը, սամօրթ ձէյմս Միւրէյն եւ անոր ականջին բան մը փսփսաց։ Երկու նաւաստիները մարմիններու վրայէն անցնելով հասան նաւակին առաջակողմը եւ հրամայեցին ճամբորդներէն մէկուն, որ ոտքի ելլէ։ Ուրիշ, այս էր մարդուն անունը, զուչակեց ըլլալիքը եւ սկսաւ օղնութիւն պոռալ։ Ոչ ոք չարժուեցաւ մը ըսաւ։ Երկու նաւաստիները յաջողեցան Ուիլէյի ձեռքերը իրարու կապել ու պայն նեռեցին կառազած ծովուն մէջ։ Սուր ու սրտաճմլիկ ճիչ մը ծակեց անտարբեր ականջները, աղմուկ մը լսուեցաւ ու մարմինը անհետացաւ ընդմիշտ։ Ցետոյ կարգը եկաւ ձորձ Տաֆի, որ երեք պատկներու հայր էր։ Այս անգամ կիները ճչացին, փորձեցին բան մը ընել, բայց անօգուտ։ Տաֆ ենթարկուեցաւ իր նախորդի ճակատագրին։ Երրորդ գոհը եղաւ Մեք Ուվոյ, որ համակերպեցաւ իր ճակատագրին, բայց խնդրեց հինդ վայրկեան պայմանաժամ, վերջին աղօթքը ընելու համար։ Զորրորդ գոհն էր Փրանք Աթքինս, որուն երկու քոյրերը ազաչեցին, որ խնայուի իրենց եղբայրը։ Հոլմս անդրդուելի մնաց։ Երբ Փրանք անհետացաւ ջուրերու մէջ, երկու քոյրերը իրարու եաեւէ կամովին հետեւեցան իրենց եղբօրը։ Նաւը քիչ մը թեթեւցած էր։ Յաջորդ օրը կրկնուեցաւ նոյն գործողութիւնը։ Այս ձեւով 16 հոգի 40ի վրայ, ապաննուհեցան նաւաստիներուն կողմէ։ Նաւակը աւելի թեթեւցաւ ու կրցաւ շարունակել իր ճամբան։

Երրորդ օրը բաւական ժպտեցաւ խեղճ վերապրողներուն։ Հոլմսի սուր աչքերը նշմարեցին նաւ մը, որ կ'անցնէր բաւական հեռուէն։ Բոլորը միասին հանեցին իրենց բաճկոնները ու սկսան ճօճել օդին մէջ։ Թիւլարողները զեմարզկային ճիղեր ըրին քիչ մը աւելի մօտենալու համար փրկարար նաւուն։ Ի վերջոյ, նաւը նշմարեց աղէտեալներուն նաւակը, մօտեցաւ եւ զանոնք ազատեց։ Երբ հասան նիւ Եորք, լմացան, որ նաւապետ Հարիս եւ միւս ճամբորդներն ալ փրկուած էին ուրիչ նաւու մը կողմէ։

Սակայն, երբ հանրութիւնը լմացաւ եղելութիւնը, դայրացաւ։ Հանրային կարծիքը արդարութիւն պահանջեց այս սառնասիրտ ոճրագործներուն դէմ, որոնք չէին յարգած նաւարկութեան աւանդական օրէնքները։ Ընդհանուր դատախազ Ուիլեըմ Մերէտիթ ձերբակալել տուաւ Ուիլեըմ Պրաուն նաւուն անձնակազմը։ Ցետոյ տուաւ զանազան անբացատրելի ուրոշումներ. նաւապետ Հարիսի եւ տեղակալ Ռոտայի արտօնութիւն տուաւ, որ չհեռանան Նիւ Եորքէն։ Բայց իրենց համար ճշմարիտ տանջանքն այն առեն էր երբ տիկին Զիմ – պլիւեան հարցումներ կ'ուղղէր իրեն իր տուած դասերուն, իր կենաց, իր ըրական ճաշակաց վրայ։ Տիկինը բաւական զարգացեալ միտք մը ունէր, կը հետեւէր ֆիլանասպական չարժման եւ իր ըրադարանը լեցուն էր Ֆրանասպի նշանաւոր վիպասանաց նորագոյն գործերով։ Գէորգ յաչիժամ կը պատասխանէր դողդոջ ձայնով մը, աչերն առանց վեր առնելու, դասատուին առջեւ կանգնած ամբաստանեալի մը խոնարհ դիրքով։ Այսպէս, հետզհետէ, ցորչափ մտերմութիւնը կը հաստատուէր, նորա առջեւ կը պարզէր իր ցաւագին կեանքն, իր մանկութեան թշուառութիւնները, դպրոցին մէջ թէ՛ իրը աշակերտ եւ թէ իրը ուսուցիչ ունեցած դառնութիւնները, իր անակնկալ վտարումը թաղային վարժարանէն։

Տիկին Զիմպլիւեան մտիկ կ'ընէր, տարտամ ժպիտով մը որ ի չատ կը բերէր զուգեակ չարք մը սպիտակափայլ ակռաներու. յետոյ դուրս կ'ելլէր ձանձրոյթի չարժումով մը։

Որովհետեւ կը ձանձրանար, այո՛։ Տանը մէջ գործ չունէր տեսնելիք, օրն ի բուն ալ դիրք չի կարդացուիր. այցելութիւնք ալ չուտով կը լմննան։ Տղայոց դասերուն եւս ներկայ չէր ուզեր դառնալ. ամէն անգամ որ Գէորգի աղբերդական դէմքը տեսնէր, դժուարաւ կրնար զսպել ծիծաղը։

Օր մը, դասի առեն, յանկարնկալ ներս մտաւ սենեկէն։ Գոհարիկ ոտանաւոր մը ուղած էր երիտասարդէն, եւ նա ալ բերած էր վոքրիկ քերթուած մը դեռատի օրիորդին համար։ Տիկին Զիմպլիւեան առաւ զայն աղջկանը ձեռքէն եւ կարդաց.

Երբ տեսնես
Գոհարիկ,
Համբուրիկ
Դու կ'ուզես
Առնել իւր
Այտէն քիւր։

— Օ՛, դուն նշանաւոր բանաստեղծ ես եղեր, եւ մենք չէի՛ր դիտեր մինչեւ հիմա։ Առաջին ոտանաւո՞րդ է այս, թէ ուրիշներ ունիս գրած։

— Չէ, տիկին, ուրիշներ ալ գրած ունիմ, սակայն երեւան չեմ հանած, ինձ համար պահած եմ։

— Ի՛նչ դժբախտութիւն։ Աղդը գրկե՛լ այսպիսի տաղանդաւոր արտադրութիւնէ – ներէ, ըսաւ տիկին Զիմպլիւեան ժպտելով։ Ինծի կը բերէ՞ք որ կարդամ. ես չատ կը սիրեմ հայերէն բանաստեղծութիւնները, դպրոց եղած առենս չատ մը կտորներ գոց գիտէի։ Սակայն չատ հասարակ նիւթերու վրայ գրածներնիդ չբերէք, զգացումով գրուած ինչ որ ունիք, բերէք, չնորհակալ կ'ըլլամ։

Այդ օրուան յաջորդ երկու դիչերները Գէորգ մաքուր տետրակի մը մէջ խնամով արտագրեց իր քերթուածներէն տասնեւհինգ կտորի չափ, որոց մէջ գրած էր իր սիրոյն ողջոյն, եւ յաջորդ Շորեքչաբթի տարաւ յանձնեց զայն տիկին Զիմպլիւեանի։ Տիկինը նոյն պահուն քանի մը բարեկամուհիներ պիտի ընդունէր, ուստի չնորհակալութիւն յայտնելով, ըսաւ որ դիչերը կը կարդայ զայնս, եւ տետրակն առնելով ընդունելութեան սրահը գնաց։ Այցելուներն էին երեք մանկամարդ տիկին եւ մէկ օրիորդ, եւ խօսակցութիւնն սկսաւ աչխոյժ, սիրուն, զուարճալի։ Նոյն մէջոցին, այցելու օրիորդն, որ սառլին վրայ գրուած թերթերը կը թղթատէր, դիպուածով ձեռքն անցուց Գէորգի տետրակը զոր տան տիրուհին ներս մտած առեն անդ գրած էր աճապարանօք, եւ գոչեց.

— Ա՛հ, բանաստեղծութեանց տետրա՛կ մը։ Կը ներե՞ս որ աչքէ անցուենք։

— Ինչո՞ւ չէ, ըսաւ տիկին Զիմպլիւեան։ Աղէ՛կ գտար, այդ բանաստեղծութիւնները գրողը ներսն է, մեր Տիրանին եւ Գոհարիկին դասատուն, հոս բերել տամ զինքն եւ իրեն կարդացնել տանք, կը զուարճանանք։

ԼԷՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(5 – Շար.)

ՄՈՌՅՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՀՄԱՅԱԹԱՓ

(ՆՈՐԱՎԷՊ ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԻ)

—o—

Երիտասարդին համար բարօրութեան եւ երջանկութեան Թուական մը եղաւ այս։ Տանը մէջ յարգանօք կ'ընդունէին զինքն, եւ երբ դասախօսութեան սենեկին մէջ կ'առանձնանար իր աշակերտուհիի հետ, իրեն այնպէս կուզար թէ՝ երկնային դրախտը գտած էր ալ։

Քանի մը անգամ, տիկին Զիմպլիւեան ներկայ գտնուեցաւ դասերուն։ Երեսունեւհինգ տարեկան կին մըն էր նա, թուխ, բարեդէմ, վայելչաձեւ, հանդարտ երեւոյթով։ Աչերը միայն, սեւաթոյր հրաւառ աչերը, կը վայլէին այնպիսի թափանցանց նշոյլով մը, որ Գէորգ, նորա դիմաց նստած առեն, միչտ խոնարհ կը պահէր դլուխը՝ նորա նայուածքին հանդիպելու երկիւղէն. մնաց որ, առաջին անգամն էր որ այդչափ բարձր եւ դարգացեալ կնոջ մը դէմ առ դէմ նստելու առիթը կ'ունենար, եւ այս այնչափ կը խռովէր զինքն որ ամէն անգամ սիրտը կը տրոփէր երբ իր աշակերտաց մայրը սենեկէն ներս կը մտնէր իր դասերուն մի-

Այդ օրուան յաջորդ երկու դիչերները Գէորգ մաքուր տետրակի մը մէջ խնամով արտագրեց իր քերթուածներէն տասնեւհինգ կտորի չափ, որոց մէջ գրած էր իր սիրոյն ողջոյն, եւ յաջորդ Շորեքչաբթի տարաւ յանձնեց զայն տիկին Զիմպլիւեանի։ Տիկինը նոյն պահուն քանի մը բարեկամուհիներ պիտի ընդունէր, ուստի չնորհակալութիւն յայտնելով, ըսաւ որ դիչերը կը կարդայ զայնս, եւ տետրակն առնելով ընդունելութեան սրահը գնաց։ Այցելուներն էին երեք մանկամարդ տիկին եւ մէկ օրիորդ, եւ խօսակցութիւնն սկսաւ աչխոյժ, սիրուն, զուարճալի։ Նոյն մէջոցին, այցելու օրիորդն, որ սառլին վրայ գրուած թերթերը կը թղթատէր, դիպուածով ձեռքն անցուց Գէորգի տետրակը զոր տան տիրուհին ներս մտած առեն անդ գրած էր աճապարանօք, եւ գոչեց.

— Ա՛հ, բանաստեղծութեանց տետրա՛կ մը։ Կը ներե՞ս որ աչքէ անցուենք։

— Ինչո՞ւ չէ, ըսաւ տիկին Զիմպլիւեան։ Աղէ՛կ գտար, այդ բանաստեղծութիւնները գրողը ներսն է, մեր Տիրանին եւ Գոհարիկին դասատուն, հոս բերել տամ զինքն եւ իրեն կարդացնել տանք, կը զուարճանանք։

ԼԷՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(5 – Շար.)

բունակեն իրենց պաշտօնը ուրիշ նաւու մը վրայ, որ կը մեկնէր Հարաւային Ամերիկա: Փոխ-ռեզակալ Փարքըը անհետացած էր հրապարակէն. սեւամորթ ձէյմս անպատանելի էր: Ոստիկանութիւնը ոչ մէկ ջանք ըրաւ զանոնք դանելու եւ ձերբակալելու համար:

Միայն նաւատակ Հոլմս եկաւ զատատանին առջեւ եւ ամբաստանութեան իրերու մարզապան: Հոլմս դիտել տուաւ, որ ինք հնազանդած էր ռեզակալ Ռատսի հրամանագրերուն եւ գործած էր ընդհանուրին չահուն համար: Եթէ այդ 16 հոգիները գոհած չըլլային, ո՛չ մէկ ճամբորդ պիտի կարենար ազատիլ առոյգ մահէ, եւ ինքին ալ այսօր ներկայ պիտի չգտնուէր զատարանին առջեւ: Կարզ մը թերթեր ակսան պաշտպանել Հոլմսի տեսակէտները, ուրիշներ առարկեցին, որ այսպիսի պարագաներուն, նաւասիներուն չէր իրաւ ընտրել իրենց գոհերը, այլ զանոնք ենթարկել վիճակի: Նաւատասիներուն ոչ մէկը ենթարկուած էր խեղճ գոհերու վիճակին, անոնք վարուած էին իրրեւ զառատոր եւ գահիճ՝ փրկելու համար իրենց մորթը:

1842 Սեպտեմբեր 13ին, Ֆիլատելֆիոյ ոճրագատ առեանը տուաւ իր վճիռը: երդուեալները չկրցան որոշումի մը յանդիլ, որովհետեւ իրենց ներկայացուած խնդիրը աննախընթաց էր ու բարդ: Հոլմս զատապարտուեցաւ վեց ամիս բանտարկութեան եւ 20 տոլար տուգանքի: Եթէ 16 տոլար եղած ըլլար տուգանքը գոնէ իւրաքանչիւր գոհին կ'ինար մէկ տոլար բաժին, անցնելու համար մահուան դեմը: Մխիթարները, որոնք Հոլմսին ոչ նուազ չանցաւոր էին անկասկած, բայց անկէ քիչ մը աւելի պատասխանատու, երբեք չհետապնդուեցան եւ չարունակեցին նաւարկել այն ջուրերուն վրայ, ուր ձուկերու կեր գործած էին իրենց գոհերու դիակները:

Արդարութիւնը ունի իր կշիռքը, բայց կ'երեւի, թէ անոր նժարները չարժման մէջ դնելու համար, պէտք է ունենալ զօրաւոր ձեռք եւ լեցուն գրպան: Բայց իրլանտացի եւ սկովտացի 16 խեղճ գաղթականները չունէին ո՛չ ազգական եւ ո՛չ ազդեցիկ բարեկամ, իրենց գատը պաշտպանելու համար: Անոնք արդէն լքուած էին մարդոցմէ եւ յանձնուած Աստուծոյ:

Գաղթականնե՛ր, մարդակերպ խեղճ ոչխարներ, գոյս կարելի է կողոպտել, խուզել, աքսորել, սպաննել, խեղդամահ ընել ովկիանոսներու ամայութեան մէջ, որպէսզի մարդկութեան երջանիկ մասը չարունակէ ապրիլ իր հանդարտ ու անձնասէր կեանքը:

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒԴԵԱՆ

ՉՀԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՔԱՍԹԷԼ ԿԱՆՏՈՂՖՈՅԻ ՅԱՐԱԴԻՊԱԿԱՆ ՓԱՅԼԸ

«Քասթէլկանտոլֆօն հռոմէական ամարանոց – դղեականիստ քաղաքներուն (Քասթէլլի Ռոմանի) մօխրանուշն է» (Սանտրիյոն), կը զանգատի Պապերու ամարանոց քաղաքի խնամութալաններէն մին:

Քասթէլկանտոլֆօ մին է այն 13 Քասթէլլի Ռոմանիներէն, որոնք իրականին մէջ ոչ թէ պարզ դղեակներ են, այլ՝ Ալբեան բլուրներուն վրայ ցանցնուած օդասուն քաղաքներ, ուր հնուց ի վեր, հարուստ Հռոմէացիներ կառուցած են իրենց ամառնային վիլլաները եւ ուր, ապառաժուած նախկին ատրուկները, կը չարունակեն ապրիլ որպէս քաղաքի բնակիչ: Այս 13 Քասթէլլի Ռոմանիներէն չատեր՝ ժողովրդականութիւն վայելող չարթաւերջի օգափոխութեան կեդրոններ են այժմ, բայց Քասթէլկանտոֆոյէն:

1629ին էր, որ Ուրբանոս Ը. Պապը այս վայրը կ'ընտրէր կաթողիկէ եկեղեցւոյ պետերուն ամառնային հանգստավայր – դղեակը կառուցանելու համար. անկէ ի վեր, բոլոր Պապերը չարունակած են Քասթէլկանտոլֆոյի «հրաչալի» օդը ծծել ամէն ամառ:

«Զբօսաշրջիկութիւնը քաջալերող յայտարարութիւնները անբաւարար են, յուշառարկաներու տեղական արտադրութիւն չկայ, քաղաքին տեսարժան վայրերուն մասին բացատրութիւն տուող կանոնաւոր գրքոյկ մը իսկ չկայ» կը գժգոհին զբօսաշրջիկութենէ ապրող քաղաքացիները: «Ունինք չունինք՝ Պապը ունինք, այն ալ՝ տարին երկուքուկէս ամիս միայն կ'անցնէ այստեղ»:

Քաղաքին գլխաւոր հրապարակին՝ Փիացա ակլլա Լիպերթայի խանութպանները չատերը այն գղացումն ունին, թէ Քասթէլկանտոլֆոյի արժեւորման բնականոն հնարաւորութիւնները անտեսուած են, որովհետեւ բոլորին ուշադրութիւնը կեդրոնացած է մեծահամբաւ ժամանակաւոր բնակչին՝ Պապին վրայ:

Այս ամառ եւս, երբ Պօղոս Զ. իր 30ի չափ հետեւորդներով կը հասնէր Յուլիս 15ին, կիսաքուն փոքր քաղաքը (5000 բնակիչ) քիչ մը կը կենդանանար՝ ուխտաւորներու եւ կարզ մը յայտնի անձնաւորութիւններու խաժռումէն:

Բայց չուկայի մարզիկը որոշ բողոքներ կ'արձանագրեն զբօսաշրջիկներու առաջնորդներուն դէմ. այն ամբաստանութեամբ թէ այցելուները կը տանին Պապին կողմէ չնորհուած ընդհանուր ունկընդրութեանց, ապա, ամենայն արագութեամբ կը հեռացնեն քաղաքէն: «Հարցն այն է որ զբօսաշրջիկները կը նախընտրեն Ֆրասքաթիի վիներն խմել Ֆրասքաթիի մէջ. հոս կուգան միայն՝ Պապը տեսնելու. գաղափար իսկ չունին թէ չրջանին լաւագոյն վիներն, լաւագոյն խողի միսը եւ հիւթեղագոյն դեղձերը ունինք մենք»:

Ուժեղ է նաեւ մրցակցութիւնը՝ չորս – չակայ վանքերուն կողմէ, ուր կ'այցելեն հաւատացեալ զբօսաշրջիկները ու այսպէսով, գրեթէ անգործութեան կը գատապարտուին Քասթէլկանտոլֆոյի ճաշարանները:

Ցուչ – առարկաներ ծախողները, տարուան միւս ամիսներուն, այլ գործով կը զբաղին: Իսկ ամառուան երկու ամիսներուն, Պապերու պալատին պատերուն երկայնքին չարուած, այցելուներուն կ'առաջարկեն նամանօրինակ առարկաներ — ձիթապղպուտի կուտով չինուած վարդագոյն բաններ, Պապին գիմագիծով ամաններ եւ Զուիցերական Պահակներու պուպրիկներ:

Քաղաքին բնակիչները ափսոսանքով կը յիշեն Պիոս Պապի պահակալութեան օրերը երբ համազամարներ կը կազմակերպուէին Քասթէլկանտոլֆոյի մէջ:

Ուրիշներ կը գժգոհին, թէ պապական կալուածները կը գրաւեն քաղաքին հողին գլխաւոր մասը: «Անհրաժեշտ կարիքն ունինք նոր բնակարաններու, ինքնաչարժներու փարքինգի, հանրային պարտէզներու, բայց Մուսոլինիի օրով, քաղաքին լաւագոյն հողերը տրուեցան Եկեղեցիին»:

Այստեղ, պապական կալուածները մօտաւորապէս 65·000 քառ մեթր են. չատ աւելի ընդարձակ քան Վատիկանի հողամասը եւ, ըստ 1929ի Լատրանի դաշինքին, ենթակայ չեն իտալական իշխանութեանց: Կալուածը կը տարածուի քաղաքի երկայնքին, կը պարփակէ երեք մեծ չէնքեր, ընդարձակ պարտէզներ եւ արդիական ադարակ մը:

Պապական բնակարանը կը դանուի պալատին մէջ, որ փիացա ակլլա Լիպերթային վրայ իշխող քառայարկ չէնք մըն է: Կալուածին մնայուն աշխատաւորները, մօտ հարիւր հոգի, ինչպէս նաեւ ամառնային բնակիչները կ'ապրին յարակից վիլլաներու մէջ:

Քաղաքի բնակչութեան դժգոհութեան մէկ այլ չարժառիթն ալ այն է, որ պապական կալուածը բոլորովին ինքնաբաւ է ուտեստեղէնի տեսակէտէն: Դժգոհ են նաեւ անոր համար, որ ըստ բաւականին չեն տեսներ Պապին երեսը: Պօղոս Զ. քաղաքին եկեղեցին կ'այցելէ տարին մէկ անգամ միայն՝ Վերափոխման տօնին օրը:

73ամեայ Քահանայապետին ամառնային ժամանակացոյցը գրեթէ կը նմանի Վատիկանի մէկ ի գործ դրուածին, սա տարբերութեամբ որ մեծաւ մասամբ կ'աշխատի պարտէզին մէջ:

«Նոյնիսկ եթէ այստեղ եկող զբօսաշրջիկներուն տասը առ հարիւրէն չահ ապահովենք՝ գարձեալ գոհ կը մնանք», կ'ըսէ ուրիշ բնակիչ մը: Կ'ակնարկէ աշխարհի չորս ծագերէն Քասթէլկանտոլֆօ այցելող զբօսաշրջիկներուն, որոնց թիւը այս տարի 7000ի հասած էր վերջերս:

Ըստ ոմանց, բնակարաններու եւ մնայուն գործի սակաւութեան պատճառու է, որ քաղաքին բնակչութեան կէսէն աւելին ամէն օր Հռոմ կ'երթայ-կուգայ՝ աշխատանքի համար: Երկաւսարդութիւնը հետզհետէ վերջնականապէս կը հեռանայ քաղաքէն՝ մնայուն գործ գտնելու համար այլուր, ու նաեւ ձերբազատուելու համար պապական լուսապսակի հովանիէն:

«Ձմրան ամիսներուն՝ քաղաքը գրեթէ կը մեռնի. անհրաժեշտութիւնը կը գամ այլուր հաստատուելու, քանի որ այս քաղաքին մէջ տարեկան երկուքուկէս ամիս միայն կը տեւէ կեանքը» կ'ըսէր երիտասարդ մը:

Թ. Ա. Թ.

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՀԵՐՄԻՆԷ ՀՈՎԵԱՆ

Հայ բանաստեղծուհի, որ Ֆրանսերէն կը գրէ սակայն եւ կրնայ քոյրը նկատուիլ Իսկուհի Մինասի:

Պարմանութեան, արեւի եւ գարնան երգչուհին է ան որ կեանքին եւ նորաբաց ծաղիկներուն կը նայի անտրտում խանդով մը, եւ կ'ուզէ համակուիլ անոնց թարմութեամբ, լսելով արտոյտին երգը, առուակներուն կլկլանքը, թռչուններուն առաջին կանչը, անամպ երկնքի մը տակ:

Մերթ կը քօղաղերծէ իր կանայք հոգին, եւ անոր թաքուն յուզումները կ'ուզէ վստահիլ բնութեան մէջ պոռթկացող ուժերուն, անցնող հովիկին, խուսափուկ ճառագայթի մը, լոյսին եւ սուսերին, յեսոյ կը դառնայ եւ վերստին կը քօղարկէ իր էութեան մերկութիւնը:

Այսպէս կը ճանչնանք Հերմինէ Հովեան քերթողուհին, որուն տաղերէն չատերը հայերէնի թարգմանուած են ձեռնհաս գրիչներու կողմէ:

Ահաւասիկ վերջամասը իր «Գարնան ժամերը»ուն, գոյս թարգմանած է Դանիէլ Վարուժան.

Հպարտութիւն մը անսահման
կը տիրապետ իմ սրտին
Ու կը լեցուիմ առուգութեամբ,
Խոյացումով ու խանդով,
Սա կապուտակ առտուան մէջ՝ զոր
կ'ողողէ մեծ Արփին:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԵՐՍՏԻՆ ԿԱՐԴԱԼՈՎ, ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԸ, գրեց Թորոս Թորանեան, Մատենաշար «Մշակոյթ», Հալէպ 1971:

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Լալան խորամանկութեամբ աչքերը խոփեց եւ ծանր չեչտով մը բսաւ.

— Փաչան խեղճը, չատ գործ ունի եւ վաթսուն տարեկան ալ է: Տեսար թէ ինչպէս իր միւս կիները ճամբեց եւ մեյան քեզի վար դրաւ:

— Աւելի լաւ էր որ գիս ալ վար չդնէր, հառաչեց Այիշէ: Խեղճ Լալա, դուն չես կրնար արիւնը եռացող կնոջ մը տառապանքը հասկնալ:

Ներքինին հառաչ մը արձակեց եւ իր անփոյթ ակնարկը Զէրքէզուհիին կիսաքողի ակնոցին մերկ ձիւնափայլ կուրծքին վրայ սեւեռեց:

— Ի՞նչ կը նայիս հոգ, Լալա, առարկեց Այիշէ ջանալով կարելի եղածին չափ յուսահատական կերպարանք մը առնել: Վաթսուն տարեկան մարդ ես, չիսուն տարի է հարէմներու մէջ կ'ապրիս...

— Ճիշդ է, հառաչեց սեւամորթը:

— Ուրեմն չիտակը ըսէ, այնքան գեղեցիկ կիները տեսար, ձեռքերդ հուրով լեցուն այնքան կուրծքերու երկարեցիր..

Ներքինին գարձեալ հառաչեց եւ այս անգամ աչքերը կիսովին գոցեց որպէս թէ յիշատակներուն խորը գտնուած հուրի – ներուն պատկերները հաւաքել ուզէր:

Այիշէ ալ աւելի խանդավառուած չարունակեց.

— Ըսէ՛, Սելիմ, ըսէ, ուրիշ ոեւէ մէկու մը վրայ այսպիսի կուրծք մը տեսար՞:

Եւ այս ըսելով, հանըմը յանկարծ մեծաքեսէ չրջազգեստին առջեւի մասը բացաւ եւ ծերուկ ներքինիին աչքերուն առջեւ երկու ձիւնափայլ ծիծեր երեւան հանեց, որոնց ի տես, Աստղիկի մը արձանը անգամ կեանք պիտի առնար, մինչ այն իր պատուանդանէն ամօթապարտ վար գլտորելու համար:

Լալան իր անզգայ ակնարկը այդ ձիւնաթոր կլորութիւններուն վրայ ուղղեց ... ապա ժպտեցաւ եւ իր երկայն ձեռքը Այիշէի մերկ ծիծերուն երկարելով, երեսնոսի պէս սեւ մատները առանց վրայ պտըտցուց:

Զէրքէզուհին յաղթական ակնարկով մը սեւամորթը կը դիտէր:

— Է՛հ, չիտակ ըսէ Լալա, ուրիշ կնոջ մը վրայ բնաւ այս տեսակ կուրծք մը տեսա՞ր:

Լալան գլուխնքի տեղ Զէրքէզուհիին այրող այտերուն վրայ թեթեւ ապտակ մը տուաւ եւ լրջութեամբ պատասխանեց.

— Ո՛չ:

— Իրա՞ւ կ'ըսես Լալա, իրա՞ւ կ'ըսես, ուրե՞մն ես մինչեւ հիմա ճանչցած կիներուդ մէջ ամէնէն գեղեցիկն եմ:

— Այո, պատասխանեց ծերուկը խոր հառաչանք մը հանելով: Ահ հանըմս, չես գիտեր որքան դժբախտ եմ, ամբողջ ութեցածս պիտի տայի, եթէ գիտնայի որ գարձեալ այն տասնըհինգ տարեկան պատանին պիտի ըլլայի, զոր Նուպիայի իր հիւղակին մէջէն գիշեր մը յափշտակեցին, չարչրկեցին, յօշոտեցին եւ անզգայ մը գարձնելով զայն կանանոցի մը մէջ նետեցին:

Եւ այս ըսելով այս դժբախտ մարդը ձեռքին երկար մատներովը, քնած աչքերուն խորչին վրայ ձեւացած արցունքի կաթիլ մը սրբեց:

Այիշէ անչուշտ ծերուկ ներքինիին այդ խանդաղատանքէն կարելի չէր որ յուզուի: Որովհետեւ հարէմի մէջ ապրող կիները գաղանէ մը աւելի կ'ատէ ներքինին: Այս երկու էակներուն միջեւ անջրպետ մը կայ, որուն մէջէն լոկ իրենց հոսփիներուն միացումը անգամ անկարելի է:

Ներքինին հարէմին բռնակալն է: Թըքուհին հարէմին լուծը չարհամարհեր այլ իր բռնակալը:

Ան կը ծնի, կը մեծնայ եւ կ'ուսանի ամուսինի մը գիրկը յանձնուելու եւ անոր քով ուրիշ չատերու հետ միասին տեղ մը գրաւելու համար: Եթէ ան հեչտանքի սպասարկութեան արհեստին մէջ միւսներուն գերազանցէ, կը նախընտրուի, եթէ ետ մնայ կամ պէտք եղածին պէս չգնահատուի, ոեւէ մէկու մը գանգատելու իրաւունք չունի: Սակայն ասիկա չի նշանակեր թէ ան ինքզինքը որեւէ երազէ եւ վայելքէ ձեռնպահ մնալու պարտադրէ: Ինչ որ ամուսին մը չկրցաւ գնահատել, ո՞վ գիտէ ուրիշ քանի՛ քանինե՛ր երջանկութենէն խելահար պիտի չգարձնէ:

Ահա այս է յարատեւ հաւատքը եւ մնայուն գաղափարը հարէմի մը մէջ ապրող կնոջ: Սակայն այդ գաղափարին եւ անոր իրականացման մէջեւ կը միջամտեն չորս անզգայ պատեր, անողոք գափէս մը եւ անկենդան երկու առարկաներուն անզգայութիւնը եւ անողոքութիւնը գերազանցող մարդ մը:

Այս մարդը ներքինին է:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Մեզմէ կը խնդրուի հաղորդել թէ Օգոստոս 25, 1971ին, Փարիզի մէջ մեռած է

ԻՇԽԱՆ ՆԱՋԱՐԵԱՆ

69 տարեկան:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Աչէի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Լիլոսի Ամիրայեանի եւ ամուսնոյն ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց կեանքոջ եւ մօր Աղաւնի Ամիրայեանի մահուան տխուր առթիւ:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Աչէի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի 11 Սեպտ. Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեանի: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն: Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:

Ոչխարի գնումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ փակը:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որոնք կը փափաքին արձանագրել իրենց աղջիկները պէտք է դիմեն վարժարան, ամէն օր, առաւօտեան ժամը 9–12:

Հեռաձայնի թիւ 927-01-72 :

ՆՈՐ ԼՈՅՏ ՏԵՍԱՆ

Varoujean

Choix de poèmes 10 F.

●

Tcharentz

Choix de poèmes 6 F.

Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian

●

ԶՐՈՅՑ

(Դ. հատոր) Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Գին՝ 8 Ֆր.

●

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ

Ա.ՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.

●

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

Ա.ՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.

դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

ԱՆԱՐԱՏ ՃԼՈՒԹԵԱՆ ՔՈՑՐԵՐ

1971–1972 տարեշրջանին համար, Հայ քոյրերը կ'ընդունին դիէթօթիկ, ցերեկօթիկ եւ մանկապարտէզի համար փոքրիկներ:

Արձանագրութիւնները սկսած են: Դիմել՝ 73, Ավընիւ Անրի Պարպիւս Առնուվիլ:

ԽԸՏՐԵԱՆ

Էջմիածնի եւ Վարդանի մետալիոն ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, գոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏՐԵԱՆ

ԳԱՐՆԱՆ ՀԵՏ,
ԳԱՐՆԱՆ ՇՈՒՆՁ ՏՈՒԵՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՀԱՑԵՒԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն *գրաւոր*, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին *ընթացիկ եւ նոր հասցէն* :

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով :

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 ֆրանք :

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. կաթ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէի չքեղ սրահներուն մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱՆՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

U. G. A. B.

OCTROI DE BOURSES
AUX ETUDIANTS ARMENIENS
DE FRANCE
FONDATION MARGOSSIAN

Le Comité Régional de France de l'U. G. A. B. porte à la connaissance du public que les demandes en vue de bénéficier des bourses de la Fondation Raphaël MARGOSSIAN peuvent être présentées dès maintenant.

Conformément aux règlements, peuvent bénéficier des bourses Margossian seuls les jeunes Arméniens résident en France, ayant 15 ans au moins, titulaires d'un certificat d'études primaires, qui sont inscrits dans une école technique ou professionnelle et qui présentent leur demande avant le 10 Septembre 1971.

Chaque demandeur recevra un formulaire qu'il doit remplir après l'avoir lu attentivement et le retourner à la « Commission Educative », 11 Square Alboni, Paris (16). Après avoir examiné les demandes ainsi que les pièces justificatives jointes, cette Commission accepte ou refuse la demande et fixe le montant de la bourse.

Selon le désir du bienfaiteur, cette bourse est octroyée sous forme de prêt moral que le bénéficiaire s'engage à rembourser graduellement à la Fondation, au moment où il commence à gagner sa vie.

Il est souhaitable aussi qu'une fois leurs études terminées, les boursiers Margossian s'inscrivent à l'U. G. A. B. en tant que membres.

Cette bourse est octroyée pour une seule année scolaire, mais au cas où l'étudiant présenterait sa demande munie d'un certificat attestant sa réussite aux examens, elle pourrait être renouvelée pour une deuxième et, si nécessaire, une troisième année scolaire.

Les demandes de bourse pour l'année scolaire 1971-1972 doivent être présentées dès maintenant. Les demandes reçues après le 10 Septembre ne seront pas prises en considération.

LE COMITE REGIONAL
DE FRANCE DE L'U.G.A.B.

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ԱԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆՇԱՆՕԹ ՀՈԳԻՆԵՐ, Պատմուածքներ, Յակոբ Կարապենց, *լաթակազմ*	20 Ֆր.
ԱՆՁԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ, Ս. Վրացեան, *Պէյրութ, լաթակազմ*	10 Ֆր.
ՑՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՃԻՊԼԻՃԼԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻ. լաթակազմ	20 Ֆր.
ՀԱՋԱՐՈՒՄԷԿ ԲԱՌ ՈՒ ԲԱՆ ՀԱՑՈՑ ԽՕՍԻՑ ԲԱՐԲԱՌԻ, Տ. Ֆրունճեան	20 Ֆր.
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ, Յովհ. Գազանճեան	10 Ֆր.

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԳՐՔԵՐՈՒ
Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	միւնչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	միւնչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ԿԼ ՓՆՏՈՒՒԻ»	15 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար· 90 ֆր· Վեցամսեայ 50 ֆր·
Արտասահման Տար· 115 ֆր· Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
2
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
2 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12204

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.204

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՓՈՒՆՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Մինչ հարիւրաւոր ամբաստանեալներ սրդելափակուած կը մնան եւ Պաչարման վիճակի պինուորական տեւեանները սկսած են մաս առ մաս դատել զանոնք, անկին երեսփոխաններն ու ծերակուտականները, որ չարաթներով տեղատու գործունէու – թեան կին լծուած քննելու համար Նիհատ Էրիմի կառավարութեան ներկայա – գուցած ծրագիրը 1961ի Սահմանադրու – թեան վերաքննութեան մասին, վերջա – գուցած են իրենց աշխատանքները :

կազմուած էր Միջկուսակցական Յանձնաժողով մը, մասնակցութեամբ չորս դլխաւոր կուսակցութեանց — Աւատլէթ, Հալք, Միլլի Կիւվէն եւ Դեմոկրատիկ : Նպատակն էր հարթել տարակարծութիւն – ները փոփոխելի կէտերու չուրջ եւ հա – մերաշխութիւն ստեղծել, երբ ծրագիրը ներկայացուէր Խորհրդարանի վաւերաց – ման :

Կառավարական ծրագրին դլխաւոր նը – պատակն էր ընդլայնել գործադիր իշխա – նութեան իրաւասութեանց սահմանները եւ որոշ սեղմումներու ենթարկել անհա – տական եւ հաւաքական ազատութիւն – ները :

Ընդհանուր կարծիքն այն է, որ երկրին մէջ ստեղծուած անիշխանութեան դլխա – ւոր պատճառն է Սահմանադրութիւնը, որ կը կաշկանդէր կառավարութեան ձեռքե – րը եւ լայն ազատութիւններ կը շնորհէր քաղաքացիներուն : Օրէնքը թոյլ չէր տար ահաբեկչութեան դէմ թէ՛ ժայրայեղ տարրե – րու գործունէութիւնը :

Երկու կարեւոր փոփոխութիւններ կ'ա – ռաջարկէր կառավարութիւնը, — ընդել համալսարաններու եւ ձայնասփիւռ–հե – ռատեսիլի ինքնավարութիւնը :

Վերջին տարիներու դէպքերը ցոյց տուին, որ համալսարանները բոյն դար – ձած են ձախակողմեան տարրերու : Դա – սախօսներն ու ուսանողներն ալ՝ քարո – զիչ ծայրայեղ դաղափարներու : Կառա – վարութիւնը այժմ կ'ուզէ ուղղակի իր հակակշռին ենթարկել զանոնք, խիստ հսկողութեան տակ :

Նոյնը՝ Զայնասփիւռի եւ Հեռատեսիլի մասին, որ կը խուսափի պետական հա – կակշռէն :

Կառավարութիւնը որոշած է պաչաո – նարկել համալսարաններու այն դասա – խօսները, որոնց ծայրայեղ ձախակողմ – եան ըլլալը վճռաբար հաստատուած է : Անիշխանական եւ խռովարար ուսանող – ներու կարդին կան եղեր նաեւ ուսուցիչ – ներ եւ դասախօսներ, որոնք կը հրահրեն անոնց չարժումը, կը պղտոեն զանոնք եւ ահաբեկչական մթնոլորտ մը կը ստեղծեն համալսարաններու եւ Ուսանողական Տու – ներու մէջ, յաճախ գործելով վարպետ – ներու :

Միջկուսակցական Յանձնաժողովը կա – րեւոր կաշկանդումներու ենթարկած է համալսարաններու ինքնավարութիւնը, պայն սահմանափակելով նիւթական, եմ – ոական եւ վարչական գործերու միայն :

Յանձնաժողովը իր աշխատանքները ա – ւարտած է Օգոստոս 18ին : Զորս կուսակ – ցութիւններէն երեքը ամբողջովին վաւե – րացուցած են փոխուելիք յօդուածները : Միայն Հալքն է, որ հակառակած է ըն – դունել 11րդ յօդուածը, որ սեղմումներու կ'ենթարկէ անհատական ազատութիւն – ները :

Կառավարութիւնը Օգոստոս 27ին Խոր – հրդարանին ներկայացուցած է Սահմա – նադրութեան վերաքննութեան ծրագիրը :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԼԱՆՏԱՆ ՀԱՆԴԱՐՏԱԾ ՉԷ

—o—

Հարաւային Իրլանտայի Հանրապետու – թեան Արտաքին նախարարը՝ Տոքթ. Հի – լըրի բողոքագիր մը յանձնած է Անգլիոյ դեսպանին վերջին միջադէպին առթիւ, որու ընթացքին մեռած էր բրիտանացի տասնապետ մը : Միջադէպը տեղի ունե – ցած էր Ըլսթէրի հողամասին վրայ, Հա – րաւային Իրլանտայի սահմանին ճիշդ կից : Արդարեւ Տըպլինի կառավարութի – նը դեկոյց մըն ալ հրատարակած է որու մէջ կը չեշտէ թէ բրիտանական իշխա – նութիւնները «անկարող» եղած են հա – կակշռելու իրենց չարժումները, որոնք կրնան վնասել խաղաղութեան, սահմա – նային անմիջական դիծերուն վրայ : Նոյն դեկոյցին համաձայն, Հիւսիսային Իր – լանտայի բրիտանական ուժերը, աւելի քան 30 ներխուժում կատարած են Հարա – ւային Իրլանտա, վերջին երկու տարինե – րուն ընթացքին :

Տըպլինի համաձայն այն 150 քաղաքա – դիները, որոնք կրակի տուած են բրիտա – նական հրեաններէրէն մէկը, ձերբակալ – ուած են իրլանտական իշխանութեանց կողմէ մէկ ժամ տեւող կռիւէն եաք, որու ընթացքին մէկ անգլիացի դինուոր մեռած էր, մէկ ալ՝ վիրաւորուած : Այդ հրեա – նները աւելի քան մէկուկէս քիլոմեթր սահմանէն ներս մտած էին, մինչ քաղա – քացիները արդէն իսկ սահմանն անցած ու վերադարձած էին : Այս բացատրու – թիւնը բնաւ չի համապատասխաներ Լոն – տոնի տուած մեկնաբանութեանց, ըստ որուն բրիտանական ուժերը անդրադար – ձած էին իրենց թիւրիմացութեան հասիւ – քանի մը հարիւր մեթր ընելէ եաք :

Հարաւային Իրլանտայի վարչապետին համաձայն, յիմար բան է պնդել, ինչպէս կ'ընեն Անգլիացիք, որ Հարաւային Իր – լանտայի կանոնաւոր ուժերը առանց մի – ջամտելու հանդիստաես եղած են կիրակի օրուան ծանր միջադէպերուն :

× Հիւսիսային Իրլանտայի մէջ ալ, կի – րակի օր վիրաւորուած անգլիացի պին – ուրը, մեռած է, մինչ ուրիշ բրիտանացի պինուոր մը որ դաւաթ մը կ'առնէր Պել – ֆաստի սրճարանի մը մէջ, վիրաւորուած է, մարդու մը կողմէ որ յայդնած է փա – խել :

ՍՊԱՆԱՑԻ ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

Սպանական Համայնավար կուսակցու – թիւնը մանիֆեստ մը հրապարակած է ուր բացէ ի բաց կը ճշդէ իր դիրքը եւ կը չեշտէ մանաւանդ թէ վճռած է իր խակ ճամբան չինել դէպի ընկերվարութիւն եւ անկախութիւնը պահել Մոսկուայի նը –

երեսփոխաններն ու ծերակուտականները կը քննեն զայն ներկայիս : Տարակոյս չկայ, որ Խորհրդարանը պիտի վաւե – րացնէ զայն եթէ ոչ միաձայնութեամբ, դոնէ բացարձակ մեծամասնութեամբ :

Մարտ 12ի վերջնադրէն եւ բանակին միջամտութենէն եաք կը վախցուէր, որ ժողովրդավարական կարգերը մեծապէս պիտի վտանգուէին Թուրքիոյ մէջ, սա – կայն սահմանադրական փոփոխութիւննե – րը այնքան ալ ծանր չեն նկատուիր :

Խնդիր է միայն թէ Նիհատ Էրիմի կա – ռավարութիւնը իր ստացած նոր իրաւա – սութիւններով պիտի յաջողի՞ վերահաս – տատել կարգն ու կանոնը երկրին մէջ :

Տարակուսելի է :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

—o—

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

ՊՈԼՍՈՑ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ՏՈՒԱԾ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգարա·— Օգոստոս 25ին, Պաչարման վիճակի թիւ 3 տեւեանին առջեւ չարու – նակուեցաւ նախկին Թիւքի կուսակցապետ Պէհիճ Պօրանի ու 19 ընկերներուն դա – տավարութիւնը : Տեւեանը անձեռնհասու – թեան որոշում տալու պահանջքը անդամ մը եւս մերժելէ յետոյ, ընդհ· դատախա – զը կարդաց պահանջագիրը ուր պըն – դուելով որ Թիւքի կանոնադիրը խոր· Միութեան Սահմանադրութեան կը նմա – նի, ամբաստանեալներուն դէմ մինչեւ 37 տարի բանտարկութիւն կը պահանջուէր :

Առաւօտուն դատավարութիւնը սկսելէ յետոյ դատաւորը դատախազին կարծիքը հարցուց նախորդ դատավարութեան փա – տաբաններուն պահանջած անձեռնհասու – թեան որոշումին մասին, ընդհ· դատա – խազն ալ յայտնեց որ որեւէ պատճառ չկայ որպէսզի Աւեանը այս դատը տես – նելէ հրաժարի :

Այնուհետեւ ընդհ· դատախազը կար – դաց 32 էջէ բաղկացեալ պահանջմնագիրը ուր չորս տարբեր յանցանքներէ Պէհիճ Պօրանն ու ընկերները պատժել կը պա – հանջէր :

ՊԱՀԱՆՋՄՆԱԳԻՐԸ

Ընդհանուր դատախազը պահանջագրին մէջ չեշտելով որ Թիւքի պաղտնի ընկերակ – ցութեան ընոյթ առած էր, ի մէջ այլոց ըսաւ·

«Թիւքի սկիզբէն ի վեր կատարելագէս իւրացուցած մարքսական – լենինական

կառմամբ : Արդէն 1968ի Օգոստոսի Չե – քոսլովաքիոյ դէպքերէն եաք, սպանական Համայնավար կուսակցութեան դործադիր կոմիտէն որոշ վերապահութիւն յայտնած էր Մոսկուայի նկատմամբ, :

Այս անդամ ամէն ինչ աւելի յստակ է եւ յատկանչական կը նկատուի նաեւ որ դործադիր կոմիտէն յարմար նկատած է այս մանիֆեստը հրապարակել Պուքրէշի մէջ, ուր կը դտնուի ներկայիս Ա· քար – տուղարը՝ Սանթիակօ Քառեյլօ : Դիտող – ուր կէտերն են·—

Ա) Կոչ կ'ընէ միջազդային համայնա – վարութեան մէկ նոր միաւորի հաստատ – ման, հիմնուած անկախութեան, հան – դուրժողութեան եւ բազմազանութեան վրայ, որպէսզի պատասխանատու ձեւով դործադրուի մարքս – լենինեան դաղա – փարարանութիւնը :

Բ) Կը յաւակնի ըսել որ՝ բնականոն դարձնել իր յարաբերութիւնները չին հա – մայնավարներուն հետ, կը նշանակէ դոր – ծել պրոլետար միջազդայնականութեան ի չահ :

Գ) Ասկէ կը հետեւի որ որեւէ միջամ – տութիւն այլ երկիրներու ներքին հարցե – րուն մէջ, ոչ միայն անպատեհ է, այլեւ վնասակար միջազդային բանուորական չարժումին ամբողջութեան :

Դ) Կուսակցութիւնը չընդունիր անսխա – լականութեան վարդապետութիւնը, դոր կը քարոզեն իշխող կարդ մը կուսակցու – թիւններ : Իրենց օրինակ ծառայելու յա – ւակնութիւնը անընդունելի է :

Ե) Քանիցս ցոյց տրուած է որ մարքս – նեղմտութիւնը եւ ազանդապաշտ մտայ – նութիւնը ամէնէն մեծ խոչընդոտներն ե – ղած են կուսակցութեան բարդաւաճման համար : Զ) Ուրեմն կուսակցութեան կը մնայ դծել իր ուղիները որոնք ընկերվա – րութեան կառուցման պիտի տանին :

75 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ՀԱՅԿ. ՋԱՐԴԵՐԸ

—o—

Ինթէրնէչընըլ Հերըլտ Թրիպիւնը Օգոս – տոս 31ի իր թիւին մէջ վերահրատարա – կած է ինչ որ գրած էր ասկէ 75 տարի ա – ռաջ, նոյն թուականին·—

×

Օգոստոս 31, 1896

ՊՈԼԻՍ· — Քաղաքը տակաւին չատ խառնակ վիճակի մէջ է եւ Հայերու դէմ հալածանքը երթալով յաճախադէպ բնոյթ ստացած է : Իշխանութեանց հրահանգով ջանք կը թափուի վերջին ջարդերու հետ – քերը ջնջելու համար : Դիակներով լեցուն սայլակներ անդադար փողոցներէն կ'անց – նեին : Շատ մը դիակներ ծովը նետուած են : Կացութեան ամէնէն սարսափելի ե – րեւոյթն այն է որ պինուորներն ու ոս – տիկանները բացէ ի բաց իրենց համակ – րութիւնը կը ցուցադրեն արիւնարբու դանդուածներուն հանդէպ : Ինչ որ ալ ա – ւելի վախ կը պատճառէ այն է որ ոճրա – դործները կը տարածեն իրենց դործու – նէութեան դաշտը :

վարդապետութիւններուն լոյսին տակ, ժողովրդավար իրաւակարգին կատարելա – պէս ներհակ բանուորական դասակարգին մենատիրութեանը քարոզութեան լծուած եւ այս նպատակաւ գործակալներ հաս – ցնել սկսած է» :

Ընդհ· դատախազը չէտոյ չեչտեց որ ընկերային դասակարգի մը ուրիչ ընկե – րային դասակարգի մը վրայ ոիրապե – տութիւնը ներհակ է մեր սահմանադրու – թեան 2րդ յօդուածին : Մարքսական հա – յեցակէտին քաղաքական վարդապետու – թիւնը երբեք ժողովրդավար չէ : Ասիկա իրագործելու համար միակ ուժը դասա – կարգային մենատիրութիւնն է : Մինչ ասիկա ներհակ է Սահմանադրութեան :

Պահանջմնագրին մէջ չէտոյ ամբաս – տանեալներուն կարդ մը գրութիւնները ձեռք կ'առնուին եւ կ'ըսուի· «Կը տես – նուի որ Թիւքի դիտական ընկերվարու – թիւնը այսինքն համայնավարութիւնը որ – դեղրած է այս կերպով նոյնինքն իրենք ծանուցած են որ մարքսական – լենինեան կուսակցութիւն մըն են :

ԱՅՊԱՐԻ ԴԷՊՔԸ

Պահանջմնագիրը կը չարունակէ· — Մէհմէտ Ալի Այպարի կուսակցապետու – թենէ հեռացումն ալ կարեւոր է, ցոյց տալուն համար թէ այս կազմակերպու – թիւնը որ դիծին վրայ կը դտնուի : Ֆրան – սայի մէջ ինչպէս որ Համայնավար կու – սակցութեան կեդր· կոմիտէի անդամ Ռո – ժէ Կառոտի Չեխոսլովաքիոյ դրաւումը քննադատած ըլլալուն համար հեռացուած է Համայնավար կուսակցութենէն, Չեխո – սլովաքիոյ Համայնավար կուսակցութեան ընդհ· քարտուղար Տուպչէք ինչպէս որ պաշտօնանկ եղած է Մէհմէտ Ալի Այպալ Չեխոսլովաքիոյ դրաւումը թեթեւօրէն քննադատած ըլլալուն համար Մոսկուայի դծին վրայ դտնուող միլիթանտներուն յար – ձակման ենթարկուեցաւ եւ նախ Թիւքի կուսակցապետութենէն ապա անդամակ – ցութենէն արտաքսուեցաւ :

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Թիւքի 4րդ մեծ համաժողովին որոշու – մին 4րդ հատուածին մէջ կ'ըսուի·— կ'ըն – դունուի եւ կը ծանուցուի որ Թուրքիոյ արեւելակողմը քիւրտ ժողովուրդը կ'ապ – րի··· : Այստեղ ըստ մեր Սահմանադրու – թեան թուրք եղող ու թուրք հայրենիքին հաւատարմօրէն կապուած մարդիկը հա – մայնավար յեղափոխութեան նպատակով կը չահագործուին :

(Մնացեալը յաջորդով)

ԴԷՊԵՐ ՈՒ ԴԷՄԵՐ

ԴԷՊԻ ԲԻԶԱՆԴԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Մեծարանքի եւ պանծացման արտայայտութիւնները որոնցմով ռումէն ժողովուրդը եւ անոր հետ միասին վիտական ամբողջ աշխարհը կ'ոգեկոչէ այս տարի մեծ վիտնական Եորկան անոր ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, կը չարունակուին Ռումանիոյ սահմաններուն մէջ թէ այլուր։

Անոր լայնատարած գործունէութիւնը եւ բազմակողմանի վաստակը նիւթ են ամիսներէ ի վեր վիտական նատաչրջաններու եւ գաստախօսութեանց, մենագրու-թիւններու եւ լրագրական յօդուածներու ռումէն թէ օտար չրջանակներու մէջ։ Ջննութեան առարկայ են յանձին Եորկայի մեծ պատմաբան ու ուսուցչապետը, մեծ գրագէտն ու հրապարակագիրը, քաղաքական մարդն ու հանրային գործիչը, եւ բոլոր ատոնցմէ վեր մեծ հայրենասէրը։

Իր վիտական գործունէութիւնը վերլուծողները գատ գատ կանգ առին մեծ հարցերուն վրայ, զորս ընդդրկեր էին պատմաբանի անոր մտահոգութիւնները, զանց չընելով այն խնդիրները եւս որոնք կապուած էին Արեւելքի հետ եւ որոնց մէջ նոյնպէս հեղինակութիւն մը հանդիսացեր էր Եորկա։

Արդարեւ, խաչակրութեանց եւ օսմանեան կայսրութեան կողքին՝ Բիւզանդիոնը եւս Եորկայի նախասիրած մարզերէն մէկն էր եղեր եւ անոր պատմութեան ատարեր էր ոչ միայն անոր նուիրուած իր հետազօտութիւններով, այլ եւ իր գործով այդ հետազօտութիւնները համաչխարհային մտահոգութեան առարկայ դարձնելու գործին մէջ։

Իրապէս ալ ան եղաւ որ բիւզանդացիներու միջազգային առաջին համագումարը ժողովը գումարեց 1921ին Պուքրէշի մէջ եւ առիթ դարձաւ որ մարմին առնէ բիւզանդագէտներու միջազգային ընկերութիւնը։ Ու արդար էր հետեւաբար որ նոյն այդ ընկերութիւնը մտածումն ու նեղար հիմա որպէսզի հերթական իր համագումարը, 14րդը, զուգադիպի Եորկայի ծննդեան հարիւրամեակին եւ հնարաւորութիւն ստեղծէ այս կերպով միջազգային մեծարանքի մը մեծ բիւզանդագէտին հանդէպ, նոյն այն քաղաքին մէջ, ուր հիմն էր դրուեր բիւզանդագէտներու համագործակցութեան։

Այնպէս որ ռումէն մայրաքաղաքը ինքն էր որ պիտի հիւրընկալէ բիւզանդագէտներու հերթական համագումարը, որ պիտի գումարուի Սեպտեմբեր 6–12, աչխարհի բոլոր կողմերէն մասնակցելու եկող հազարաւոր վիտնականներու եւ հետազօտողներու ներկայութեամբ, լսելու համար զեկուցումներ չորս գլխաւոր թեմաներու շուրջ։ Այդ թեմաները պիտի ըլլան։

Ա.) Ընկերութիւնը եւ մտաւորական կեանքը ԺԴ. դարուն, գլխաւոր զեկուցաբերութեամբ Տիկին Հելէն Ահրվայլէրի, Փարիզէն։ Այս թեմային յարակից նիւթերէն մէկը պիտի ըլլայ բիւզանդական կայսրութեան ընկերային կառուցուածքը անոր արեւելեան սահմաններուն վրայ 9–12րդ դարերուն։ Այս նիւթին առընչութեամբ խօսք պիտի առնէ նախ Ռ. Մ. Բարթիկեան Երեւանէն։

Գ.) Ժողովրդական արուեստը Բիւզանդիոնի մէջ, թեմա որուն գլխաւոր զեկուցաբերն է Փրոֆ. Անտրէ Կրապար, Փարիզէն։

Դ.) Բիւզանդիոն եւ Ռումանիա, Փրոֆ. Էորճէն Սթընեսքուի գլխաւոր զեկուցաբերութեամբ, յարակից զեկուցաբեր ունենալով Վալ Ալ. Ճորճեսքուն, Ի. Ռ. Միրչան, Յ. Տ. Շթեֆընեսքուն, Տիկին Մ. Ա. Մուղիչեսքուն։

Աւելորդ է ըսել որ յատկապէս մշջ ճշդուած գլխաւոր զեկուցաբերներէն եւ յարակից զեկուցանողներէն գատ խօսք պիտի առնեն չատ ուրիշներ, որոնց ըստանձնած նիւթերը նոր է որ կը հասնին կազմակերպիչ մարմնին։

Աւելցնենք, նոյնպէս, որ չորս գլխաւոր թեմաներէն գատ՝ մասնաւոր նիստեր պիտի յատկացուին պատմութեան հետ առընչութիւն ունեցող ուրիչ մարզերու եւս, որպիսին են հնադրութիւնը, հնախօսութիւնը, դրամագիտութիւնը, կնքագիտութիւնը, երաժչտութիւնը, արուեստը, պատմական աչխարհագրութիւնը եւայլն, որոնցմէ չատերը իրենց զբաղաւոր զեկուցաբերներն ունին արդէն յանձին զանազան երկիրներէ հրաւիրուած մասնագէտներու։

×

Միջազգային սոյն բացառիկ համագումարը նոր առիթ մը պիտի ըլլայ անդամ մը եւս պանծացնելու դերը, զոր ռումէն մեծ վիտնականը ունեցաւ համաչխարհային պատմութեան ուսումնասիրութեան մէջ առհասարակ, եւ ի մասնաւորի բիւզանդագիտութեան վրայ, որուն հետ կապուած արժէքաւոր երկեր ալ թողուց զանազան լեզուներով։ Անոնցմէ յիչենք.

Բիւզանդական կայսրութիւնը (1907)

Բիւզանդական ձեւեր եւ պալեոնեան իրականութիւններ (1923)

Պատմութիւն բիւզանդական կեանքի, երեք հատոր (1934)

Բիւզանդիոն Բիւզանդիոնէ յետոյ (1935)

Երկու դասախօսութիւն Բիւզանդիոնի մասին (1936)

Բիւզանդական ընկերութիւնը Կոմնենոսներու շրջանին

Գաւառական կեանքը բիւզանդական կայսրութեան մէջ (1937)

Յետ-բիւզանդական տեկստեր (1939)

Բիւզանդական ուսումնասիրութիւններ, երկու հատոր (1939)։ *Առանց ղեռ յիչելու իր մասնակի էջերը, դասախօսական ղրոյցները, Բիւզանդիոնի մասին իր անդրադարձումները որոնցմէ ոմանք հայ ժողովուրդի պատմութեան, Հայկակիլ-կիոյ մասին խօսելու առեն։*

Բիւզանդագէտներու միջազգային սոյն հանդիպումները յիչելու առեն՝ պէտք չէ մոռացութեան տանք նաեւ անունը այն մեծ բայց համեստ վիտնականին որ կէօրկէ Պալչն է եւ որ Եորկայի կողքին եղաւ միշտ բազմաթիւ մարզերու վրայ։ Այդ մարզերէն մէկը բիւզանդական պիտութիւններն էին։ Պալչ իր մասնակցութիւնը բերաւ Պուքրէշի մէջ գումարուած անդրանիկ համաժողովին, ինչպէս եւ անոր յաջորդներուն, որոնք նիստ ըրեր էին Աթէնքի եւ Սոֆիայի մէջ։ Ու ասիկայնենք որ ըլլայ Պուքրէշի ըլլայ Աթէնքի մէջ կարդացած իր զեկուցումները հայ ճարտարապետութեան հետ կապ ունէին երկուքն ալ, այսինքն հայ ոճին տղերցութիւններուն ռումէն ճարտարապետութեան հետ։ Առաջինը, Պուքրէշինը, նիւթ ունէր «Մոլտովական գմբէթին մէկ անաձնայատկութեան մասին», միւսը, զոր Աթէնքի մէջ խօսեցաւ կը չօշափէր «Հայ եւ վրացական տղերցութիւնները ռումէն ճարտարապետութեան վրայ»։

Բիւզանդագէտներու առաջին համագումարը մեր միտքը կը բերէ նաեւ փըրանոցի մեծ վիտնականը, որ նոյնպէս մասնակցեր էր անոր եւ որ ոչ եւս է հիմա։ Այդ վիտնականը Շարլ Տիլն էր, բիւզանդական պատմութեան ամէնէն ճըշմարիտ հետազօտողներէն մին, որ իր չահաղրդռութիւնը դէպի ամէն ինչ որ բիւզանդական էր՝ դրեթէ պաչտամունքի հասցուցած էր։ Վկայ իր դասախօսութիւնները Սորպոնի բեմէն եւ իր բազմաթիւ ուսումնասիրութիւնները, ուր արուեստագէտի չունչը ճուլուած կը մնար միշտ պատմաբանի բծախնդրութեան, վկայ «Բիւզանդական արուեստի առաձեռն»ը որուն յաջորդական հրատարակութեանց մէջ միշտ կը գտնէր անդրադառնալու նոր պարագայ մը։ Ու չմոռնանք որ Շարլ Տիլ բարեկամ էր նաեւ Հայուն, եւ ինքն էր որ գլխաւորեց «Հայ ուսմանց ընկերութիւնը» Անթուան Մեյէի մահէն ետք եւ հովանաւորեց անոր օրհանը։ Շարլ Տիլ հայ արուեստն ալ հեռու չպահեց իր չահաղրդռութեանց դաչտէն, եւ եթէ ի սկզբան հայ ճարտարապետութիւնը իր ծաղկումին մէջ հարկատու կը հռչակէր Բիւզանդիոնին, իր յետագայ ուսումնասիրութեանց մէջ ընդունեցաւ հայ ոճին ալ ինքնատիպ ընոյթը, թէեւ առանց իւրացնելու Շըճչիքովսքիի խանդաւառ վճիռները հայ ճարտարապետութեան պղեցութեան մասին բիւզանդական եւ դրթական ոճերուն վրայ։

Բիւզանդական վիտութիւններուն Հայը եւս իր տուրքը տուաւ։ Բաւական է երկու անուն յիչել չատերուն մէջէն, երկու անուններ որոնք բիւզանդագիտութիւնը իրենց հիմնական ասպարէզը ըրին մեր օրերուն։ Մէկը Նիկողոս Ադոնցն էր, Զանգեզուր ծնած 1875 Յունուար 23ին եւ իր ուսումը յաջորդաբար ստացած էջմիածնի, Թիֆլիսի եւ Փեթրոկրատի մէջ պատրաստուելէ վերջ Համար յետոյ Միւնիխ, Վեննափիկ, Փարիզ եւ Լոնտոն։ Ադոնց գիտական աչխարհին ներկայացաւ, Փեթրոկրատի համալսարանին դասախօսը կարգուելէ առաջ, պատկառելի երկով մը, — «Հայերը Յուստինիանոս կայսեր օրով» (1908), իսկ 1915ին իրրեւ տոքթորական թէզ ներկայացուց «Դիոնեսիոս Թրակացի եւ իր հայ մեկնաբանները»։ Ան փեթրոկրատի համալսարանի հայկական ամբիոնը վարեց ամբողջ 12 տարի, 1908էն մինչեւ 1920, իսկ 1932ին Պրիւսէլի համալսարանին Արեւելեան ինստիտուտին մէջ հայ լեզուի եւ գրականութեան ու բիւզանդագիտութեան դասախօս կարգուեցաւ, այդ պաչտօնին վրայ մնալով մինչեւ իր մահը 1942 Յունուար 27ին։ Իր գանի մը տասնեակ պատմական երկասիրութեանց տուաւ մեզ մասը կապ ունի բիւզանդական ուսմանց հետ։ Ասոնցմէ ոմանք առընչութիւն ունին այն հայ դէմքերուն հետ, որոնք դեր կատարած են բիւզանդական կայսրութեան մէջ, իսկ ուրիչներ ուղղակի Բիւզանդիոնի պատմութեան հետ կապ ունին, ու թանկագին նպաստ մը կը բերեն անոր։ Երկար տարիներ ան աչխատակցեցաւ «Բիւզանդիոն» հանդէսին, մինչ Բիւզանդիոնի հետ կապուած նիւթերով։

Միւսը որ իր անունը նոյնպէս կապեց բիւզանդական ուսմանց՝ Սիրարփի Տէր-Ներսէսեան հայ վիտնականուհին է։ Անոր քերը բացած յարկին տակ մեծ մտաւորականի մը՝ որ իր մօրեղբայր Մաղաքիա Օրմանեանն էր, առաջին օրէն ան նուիրուեցաւ պատմական ուսմանց, իր նախընտրած մարզն ընելով բիւզանդագիտութիւնն ու մանրանկարչութիւնը, նախ իրրեւ դասախօս Փրանսական եւ ամերիկեան բարձրագոյն հաստատութեանց մէջ, եւ նաեւ իր լոյս ընծայած երկերով Փրանսերէն, անգլերէն եւ հայ լեզուներով։ Գրքով լոյս տեսած իր աչխատութեանց մէջ ուչագրաւ եղան, Հայերը եւ բիւզանդական կայսրութիւնը, անգլերէն լոյս տեսած 1945ին Քեմպրիճ (Ա.Մ.Ն.) եւ Բիւզանդական արուեստը, Փրանսերէն լեզուով Փարիզ տպուած 1965ին, առանց ղեռ յիչելու իր բազմաթիւ անդրադարձումները իր տարբեր երկերուն մէջ երկու երկիրներու, Հայաստանի եւ Բիւզանդիոնի, մտքի եւ արուեստի կապերուն մասին։ Զմոռնանք յիչել որ Օր. Տէր-Ներսէսեան տարիներ առաջ Ռումանիա ալ այցելեց նոյնինքն Փրոֆ. Եորկայի հրաւէրով, որոնելու համար բիւզանդական հետքերը Ռումանիոյ արուեստի նմոյշ-

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՀՄԱՅԱԹԱՓ

(ՆՈՐԱՎԷՊ ՊՈԼՍՈՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Երբ Գէորգ սրահէն ներս մտաւ, ղբանը առջեւ մնաց չուարած, չմորած։ Տիկին Զիմպիւլեան չարժմամբ մը յառաջ հրաւիրեց զնա, եւ համամտութեան չարիմաց ակնարկ մը փոխանակելով իր հիւրերուն հետ, ըսաւ.

— Կը ներկայացնեմ ձեզ Միւսիւ Գէորգ ....ը... Միւսիւ Գէո՛րգ Բաստրմաճեանը, մեր արժանաւոր դասատուն, որ մխանդամայն նչանաւոր բանաստեղծ մըն է։ Միւսիւ Գէորգը հիմա պիտի հաճի մեզ կարդալ իր քերթուածներէն մի քանի կտոր որք հոս կը գտնուին, կանխաւ ընդունելով մեր ջերմ չնորհակալիքը։

Երիտասարդը հաղար զոյն կը փոխէր այս փոքրիկ ճառին միջոցին. կմկմալով պատասխանեց թէ՝ իր գրուածները չէին արժեր այսպէս հրապարակաւ կարդացուելու, եւ թէ անչուչտ ձանձրոյթ պիտի պատճառէր ներկայից։ Սակայն այցել ուաց եւ մասնաւորապէս տանտիրուհւոյն թախանձանաց վրայ, ձեռք առաւ տետրակն եւ սկսաւ կարդալ։ Ձայնը կը դողդողար եւ այդ դողը կոկորդէն փոխանցուելով մարմնոյն բոլոր անդամներուն, ծունկերը կ'երերային եւ տետրակը կը տատանէր իր ձեռներուն մէջ։ Սակայն հետզհետէ ակը լինելով իր անձին, յառաջ տարաւ ընթերցումը վստահ ձայնով մը, իր բոլոր ցնորական անուրջներն, իր պիչերային մենիկ աքնութեանց այդ կոկոճելի եղերերգութիւնները թափելով այդ ծիծաղկոտ սրահին մէջ։ Մերթ ընդ մերթ սրտայոյզ տողերուն, որք իր սրտին արիւնովն էին դրդչես գրուած, ձայնը կը նուաղէր եւ աչերը կը թրջէին։ Տիկին Զիմպիւլեան եւ իր հիւրերը միմեանց կը նայէին ժպտելով, թաչկինակով մը ծածկած իրենց չրթունքն, յայտնի չընելու համար իրենց խնդուքը։

Երբ աւարտեց, ամէնքն ալ իրենց չնորհաւորութիւնները յայտնեցին նմա. բայց հապա Գէորգ դուրս ելաւ վրդոված ու այլայլած, ծիծաղն սկսաւ։

— Ախ՛ներ է, ի՛նչ է, ըսաւ նրբահասակ տիկին մը որուն խաժուկ աչերը նուաղ կոտ փայլ մը կ'արձակէին. ո՞ւրկից գտար այս տղան, կարդացած առենը աչերն այնպէս կը գարձնէր կոր որ վախ ղգացի։

— Աղէկ ժամանակին դուրս ելաւ, յարեց ուրիչ մը. եթէ քիչ մըն ալ կենար, ալ պիտի չկրնայի զսպել ինքզինքս, եւ քա՛հ քա՛հ պիտի խնդայի։

— Այսուհանդերձ աղէ՛կ զուարճացուց մեզի։ Միմիայն դէմքն ամբողջ կատա – կերզութիւն մը կ'արժէ։

— Քանի որ ձեռքիդ տակը այսպէս դանձ մը ունէիր, ինչո՞ւ համար մինչեւ հիմա երեւան չէիր հաներ զայն։

Այդ օրէն, Գէորգի համար նոր կեանք մը սկսաւ։ Իր դասէ օրերուն, Տիկին Զիմպիւլեան կը հրաւիրէր իր բարեկամուհիներէն մի քանին, Գէորգը ներս կը կանչէին եւ խօսեցնել կամ իր գրուած – ները կարդացնել կուտային իրեն։ Հետզհետէ, ցորչափ մտերմութիւնը կ'աւելնար, ա՛լ չէին զսպեր իրենց ծիծաղն, այնպէս մը ընելով սակայն որ երիտասարդը չկասկածի։ Աւելորդ զգուչութիւն մըն էր այդ. Գէորգ, իրեն համար նորանչան եւ անծանօթ այս պատիւներէն չըլացեալ, իր բանաստեղծական անրջոց անձնատուր բոլորանուէր, մտքէն իսկ չէր անցուներ թէ խնդալու ի՛նչ գուար – ճալի առարկայ մըն էր դարձած։ Տակաւ առ տակաւ, ամիսը մէկ երկու անգամ, Տիկին Զիմպիւլեան դիչերներն ալ թող չէր տար նմա տուն դառնալ. — ձմեռ էր, այն երկար դիչերներն ի՛նչպէս անցուցնելու էր։ Գէորգ ինքնիրմէ ելած, անսեթի ուրախութեամբ համակուած, չէր դիտեր թէ ի՛նչ ընէ, այս պատուոյ արժանի լինելու համար։ Ամէն բանէ առաջ սակայն, զղացած էր թէ այսպիսի ընկերութեան մը մէջ ըստ պատչաճի երեւալու համար, պէտք էր լաւ հագուիլ։ Հիմակ եւ դրթական ոճերուն վրայ։

Բիւզանդական վիտութիւններուն Հայը եւս իր տուրքը տուաւ։ Բաւական է երկու անուն յիչել չատերուն մէջէն, երկու անուններ որոնք բիւզանդագիտութիւնը իրենց հիմնական ասպարէզը ըրին մեր օրերուն։ Մէկը Նիկողոս Ադոնցն էր, Զանգեզուր ծնած 1875 Յունուար 23ին եւ իր ուսումը յաջորդաբար ստացած էջմիածնի, Թիֆլիսի եւ Փեթրոկրատի մէջ պատրաստուելէ վերջ Համար յետոյ Միւնիխ, Վեննափիկ, Փարիզ եւ Լոնտոն։ Ադոնց գիտական աչխարհին ներկայացաւ, Փեթրոկրատի համալսարանին դասախօս կարգուելէ առաջ, պատկառելի երկով մը, — «Հայերը Յուստինիանոս կայսեր օրով» (1908), իսկ 1915ին իրրեւ տոքթորական թէզ ներկայացուց «Դիոնեսիոս Թրակացի եւ իր հայ մեկնաբանները»։ Ան փեթրոկրատի համալսարանի հայկական ամբիոնը վարեց ամբողջ 12 տարի, 1908էն մինչեւ 1920, իսկ 1932ին Պրիւսէլի համալսարանին Արեւելեան ինստիտուտին մէջ հայ լեզուի եւ գրականութեան ու բիւզանդագիտութեան դասախօս կարգուեցաւ, այդ պաչտօնին վրայ մնալով մինչեւ իր մահը 1942 Յունուար 27ին։ Իր գանի մը տասնեակ պատմական երկասիրութեանց տուաւ մեզ մասը կապ ունի բիւզանդական ուսմանց հետ։ Ասոնցմէ ոմանք առընչութիւն ունին այն հայ դէմքերուն հետ, որոնք դեր կատարած են բիւզանդական կայսրութեան մէջ, իսկ ուրիչներ ուղղակի Բիւզանդիոնի պատմութեան հետ կապ ունին, ու թանկագին նպաստ մը կը բերեն անոր։ Երկար տարիներ ան աչխատակցեցաւ «Բիւզանդիոն» հանդէսին, մինչ Բիւզանդիոնի հետ կապուած նիւթերով։

Միւսը որ իր անունը նոյնպէս կապեց բիւզանդական ուսմանց՝ Սիրարփի Տէր-Ներսէսեան հայ վիտնականուհին է։ Անոր քերը բացած յարկին տակ մեծ մտաւորականի մը՝ որ իր մօրեղբայր Մաղաքիա Օրմանեանն էր, առաջին օրէն ան նուիրուեցաւ պատմական ուսմանց, իր նախընտրած մարզն ընելով բիւզանդագիտութիւնն ու մանրանկարչութիւնը, նախ իրրեւ դասախօս Փրանսական եւ ամերիկեան բարձրագոյն հաստատութեանց մէջ, եւ նաեւ իր լոյս ընծայած երկերով Փրանսերէն, անգլերէն եւ հայ լեզուներով։ Գրքով լոյս տեսած իր աչխատութեանց մէջ ուչագրաւ եղան, Հայերը եւ բիւզանդական կայսրութիւնը, անգլերէն լոյս տեսած 1945ին Քեմպրիճ (Ա.Մ.Ն.) եւ Բիւզանդական արուեստը, Փրանսերէն լեզուով Փարիզ տպուած 1965ին, առանց ղեռ յիչելու իր բազմաթիւ անդրադարձումները իր տարբեր երկերուն մէջ երկու երկիրներու, Հայաստանի եւ Բիւզանդիոնի, մտքի եւ արուեստի կապերուն մասին։ Զմոռնանք յիչել որ Օր. Տէր-Ներսէսեան տարիներ առաջ Ռումանիա ալ այցելեց նոյնինքն Փրոֆ. Եորկայի հրաւէրով, որոնելու համար բիւզանդական հետքերը Ռումանիոյ արուեստի նմոյշ-

մակ իր դրեթէ բոլոր ամասկանն հագուստի կապուստի կը ծախսէր նա, ամէնէն էական բաներէն իսկ զրկելով ինքզինքն։ Երբ դասախօսութեան օրերը կը հասնէին, խենթի պէս կը վազէր յօրթագէղ, սըրտին մէջ կրելով անբացատրելի զգացում մը, որ կը դողացնէր իր ձեռքն ամէն անդամ որ կը զարնէր Զիմպիւլեանց տան դուռը։

Գիչեր մը, երբ նորէն ամէնքն ալ հաւաքուած էին՝ լսելու համար Գէորգի մէկ նոր դրութիւնը, տիկին Զիմպիւլեան յարմար առիթ մը գտնելով Գէորգը կանչեց իր մօտ եւ իր քանի մը բարեկամուհեաց քով, ըսաւ նմա ժպտալին.

— Այս բոլոր գրուածները չա՛տ աղէկ. սակայն ինչո՞ւ սիրոյ տաք չունչով զբօսած բան մը չես յօրիներ։ Ամէն բանաստեղծ իր սրտին մէկ առարկան կ'ունենայ որուն կ'ուղղէ իր աղերսները։ Այսչափ հոգիին մէջ, մէկը չե՞ս տեսներ քու Էլվիռդ ըլլալու արժանի։

Գէորգ, մինչեւ ականջները կարմրելով, պատասխան չտուաւ։ Սիրան այնքան ուժգին կը բաբախէր որ կարծես իր ցնցումներովը պեռին պիտի նետէր զինքը։ Փիլ մը անդին զնաց եւ աթոռի մը վրայ նստաւ մտախոհ։

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(6 – Շար.)

ՆԱԿԱՏՈՎ ՎԱՍՓՈՍԻ

Ա. ՊԱՍՈ

ՈՍԿԵ ՀԱՇԻՆ

Ոսոսքոյ մը ևս տարաւ եւ մտաբերեց զանոնք։ Երբ հիւանդին տարին մը անց կ՚ըսէ, որ ան ալ ինքզինքը չէ տեսած։ Ան որեւէ կերպով կը հաստատէ, որ ինքը ոչ միայն ինքզինքը տեսած է, այլ նաեւ ուրիշներ։ Ան կը պնդ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Աղքատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Պ. Ժ. Պ. Մուրատեան, ողբ. Տոքթ. Զիլինկիրեանի մահուան առթիւ 500 ֆր., Տիկին Կիւլպոլեան, բարի նպաստակի մը առթիւ, 100, Պ. Գաբրիէլ Պահատուրեան (Լիոն) 100, Տիկին Մուսայեան, իր ծնողաց յիշատակին 100, եւ Պ. Նիկողոս Նիկողոսեան 50 մատուռականներու տան չիթեան, Պ. Հ. Գուլումճեան ողբ. Գառնիկ Յովհաննէսեանի մահուան առթիւ 50, Տէր եւ Տիկին Թագուր Ղազարոսեան 50, Յովակիմ Տէմիրճեան 25, ողբ. Սանթիրօղլուի մահուան առթիւ, Պ. Յարութիւն Քէչեան (Մարսէյլ) ողբ. Իսրայէլ Քէչեանի հոգեհանգստեան առթիւ 50, Տիկին Մաքրինէ Թորոսեան եւ զաւակը Օննիկ, ողբ. Արիս Գաբրիէլեանի մահուան առթիւ 20, Փալամուտեան ընտանիք (Մարսէյլ) ողբ. Յարութիւն Պապախիլեանի մահուան առթիւ Սէն Ռաֆայէլի ծերանոցին ի նպաստ 50, Պ. Արամ Տարօնեան եկեղեցւոյ միջոցաւ 30, զաչտահանդէսի առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Պ.Պ. Ագպիկեան 100, Խրիսաթ 50, Տիկին Վեցիկեան 80, Պարոյր Դուրեան 30, Գառնիկ Երիսեան 20, Ժան Շահրամեան 10, Ժան Մխիթարեան 10, Տիկին Արմենուհի Խաչիկեան 10 ֆր.:

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Այս երկուշաբթի (Սեպտ. 6) ժամը 18ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան կողմէ: Հաւաքուիլ Շան դ'Էլիսէի եւ Ֆրիէտլանտի անկիւնը՝ Թէտ Փլէնի վրան:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, որուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը զբաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Զաղիքճեան Հայկ Սարգսեանի մահուան առթիւ 100 ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 ֆր. «Յառաջ»ի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որոնք կը փափաքին արձանագրել իրենց աղջիկները պէտք է դիմեն վարժարան, ամէն օր, առաւօտեան ժամը 9–12:

Հեռաձայնի թիւ 927–01–72 :

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Վարչութիւնը ներկայովս կը յայտարարէ հասարակութեան թէ այժմէն կ'ընդունուին Ռափայէլ Մարկոսեան Հիմնադրամի յատկացումի դիմումնագիրները:

Ըստ հիմնադրին հաստատած կանոնադրութեան Մարկոսեան Հիմնադրամէն կրնան օգտուիլ ֆրանսաբնակ այն երիտասարդները որ նուազագոյն 15 տարեկան են, աւարտած են նախակրթարանի մը դասընթացքը, արձանագրուած են Արհեստագիտական վարժարան մը եւ իրենց դիմումը կը կատարեն ընթացիկ տարուոյ Սեպտեմբեր 10էն առաջ:

Դիմում կատարողները կը ստանան հարցարան մը, զայն ուշի ուշով կարդալէ եւ լեցնելէ վերջ, պարտին վերադարձնել Հ. Բ. Ը. Միութեան «Կրթական Յանձնախումբին» 11, Սքուար Ալպոնի, 75 – Փարիզ (16րդ): Այս Յանձնախումբը դիմումնագիրը եւ անոր կից վաստակաթուղթերը քննելէ վերջ, կ'ընդունի կամ կը մերժէ դիմումը եւ կ'որոշէ սահմանուելիք յատկացման սակը:

Ըստ բարերարին փափաքին, այս օժանդակութիւնը կը կատարուի պատուոյ փոխառութեան ձեւով եւ զայն ստացողը յանձնառու պէտք է ըլլայ, մաս առ մաս վերադարձնելու Հիմնարկութեան, երբ ան կը սկսի չահիլ իր կեանքը:

Բաղձալի է նաեւ որ իրենց ուսումը աւարտելէ վերջ Մարկոսեան տները անդամ արձանագրուին Հ. Բ. Ը. Միութեան:

Այս օժանդակութիւնը կը յատկացուի մէկ դպրոցական տարեշրջանի համար, սակայն եթէ աշակերտը իր յաջողութիւնը վաստող գրութեամբ մը ներկայացնէ նոր դիմում մը, կրնայ նորոգուիլ երկրորդ եւ ի հարկին երրորդ տարեշրջաններու համար եւս:

Ցառաջիկայ 1971 – 1972 դպրոցական տարեշրջանին համար դիմումները պէտք է կատարուին այժմէն: Սեպտեմբեր 10էն ետք ըլլալիք դիմումները նկատի պիտի չառնուին:

Հ. Բ. Ը. Միութեան
Ֆրանսայի Շրջ. Վարչութիւն

Librairie Orientale H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

HISTOIRE DE L'ARMENIE, H. Pasdermadjian, *Paris*	30 Fr.
AN ARMENIAN MISCELLANY, Aram Terzian, *with 8 miniatures*	30 Fr.
OURARTOU, par Boris Piotrovsky, *Paris, Illutré*	47 Fr.
L'ART ARMENIEN DE L'OURARTOU A NOS JOURS, *Catalogue de l'Exposition du Musée des Arts Décoratifs*	15 Fr.
DOCUMENTS OF ARMENIAN ARCHITECTURE, *Texte anglais et italien* 1) Haghbat, 2) Khatchkar, 3) Sanahin, *Chaque volume*	25 Fr.
MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE, H. Kurkjian	20 Fr.
MANUEL DE LA LANGUE ARMENIENNE, Prof. F. Feydit	48 Fr.
LE GENOCIDE DU PEUPLE ARMENIEN, P. Jean Mecerian	9 Fr.
LA PASSION DE CILICIE, Paul du Véou, *Paris*	25 Fr.
Victor Gardon : 1) LE VERT SOLEIL DE LA VIE :	22 Fr.
CHEVALIER A L'EMERAUDE	12 Fr.90
L'APOCALYPSE ECARLATE	24 Fr.

GRAND CHOIX DE LIVRES SUR L'ARMENIE ET LES ARMENIENS HISTOIRE, LITTERATURE, ART, CULTURE EN GENERAL

— Frais d'envoi à la charge du client —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի Ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շարաթ գիշեր, Շարպոնիէէի չքեղ սրահներուն մէջ:

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Varoujean

Choix de poèmes 10 F.

●

Tcharentz

Choix de poèmes 6 F.
Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian

●

ԶՐՈՅՑ

(Դ. հատոր) Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Գին՝ 8 Ֆր.

●

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.

●

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.

դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

ՀԱՅՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն դրաւոր, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին ընթացիկ եւ նոր հասցէն :

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով :

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 ֆրանք :

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

ՊՕՄՊՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի 11 Սեպտ. Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պօմպոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեանի: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն: Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ թաղականութեան մօտ:

Ոչխարի զենումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ փակը:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԻԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	միւնչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	միւնչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան

ԳԱՐՆԱՆ ՀԵՏ,
ԳԱՐՆԱՆ ՇՈՒՆՁ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ԴՈՑԵՐԸ

1971–1972 տարեշրջանին համար, Հայ Դոյլերը կ'ընդունին դիչերօթիկ, կիսերօթիկ եւ մանկապարտէզի համար փոքրիկներ:

Արձանագրութիւնները սկսած են: Դիմել՝ 73, Աւընիւ Անրի Պարպիւս Առնուվիլ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ
3
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
3 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12205

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.205

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՇԿԱՆԴՈՒԱԾ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

—o—

Փարիզի ծանրագլուխ օրաթերթը՝ Լը Մոնտ, միակն է ֆրանսական մամուլին մէջ, որ լայն տեղ կը յատկացնէ Թուրքիոյ անցուդարձերուն, առարկայական կեր – պով:

Անդարայի նէ թղթակիցը Ալի Քազանճըկիլ, — որուն Թուրք ըլլալուն մասին կասկած յայտներ էին կարգ մը մոլեռանդ թերթեր, — առանց զրաքննութեան են – թարկելու, առոյգ տեղեկութիւնները կը հաղորդէր Պաշարման Վիճակի հրամանա – տարութեան կողմէ ձերբակալուածներու եւ բանտարկուածներու ենթարկուած չարչարանքներու մասին:

Փոխ-վարչապետ Սաամի Քոչաչ, հեղի – նակը հայութուրք յարաբերութեանց մա – սին ծանօթ դէմքին, Անդարայի ճայնա – սփիւռէն հերքեց բանտարկեալներու չար – չարելը: Իսկ Անդարայի Տեղեկատու Գիանի անօրէն Ալթէմուր Քըլըճ Մոռնտի ուղղուած դրութեամբ մը ոչ միայն հեր – քեց թղթակցին զրածները, այլեւ Թուր – քիան ներկայացուց իբրեւ ապաստութեան ախոյեր երկիր մը, ուր չարգուած են ժո – ղովրդավարական օրէնքները...:

Ալի Քազանճըկիլ փաստերով հաստա – տեց թէ սխալ են Քոչաչի եւ Քըլըճի ը – ստածները: Իսկ ձիւմհուրիյէթի անօրէն Նատիր Նատի — այժմ հրաժարած — իր կարգին դրեց թէ ձերբակալուածներէն չատեր հարցաքննուելէ եւ ազատ ար – ձակուելէ առաջ անարգուած եւ խոչտան – գուած են:

Ձերմարատութիւնը պարզելու համար, Լը Մոնտ Թուրքիա զրկեց Ֆրանսացի թղթակից մը՝ Փօլ Պալթա, որուն համար Թուրք Թերթերը զրեցին թէ Հայ է...: Պալթա յայտարարեց թէ Հայ չէ, ո՛չ ալ՝ Թուրքի Քշնամի: Թերեւս ծագումով ըլ – լայ Թուրք կամ Ցոյն...:

Թղթակիցը ընդունուեցաւ վարչապետ Նիհատ Էրիմի կողմէ, որուն երկար յայ – տարարութիւնները լոյս տեսան ժամա – նակին Մոռնտի մէջ:

Վերադարձին, Պալթա Մոռնտի յաջոր – դական չորս թիւերուն մէջ (13, 14, 15–16 եւ 17 Օգոստոս) հրատարակեց յօդուա – ծաշարք մը՝ յատկանչական խորագրով մը, որուն իմաստն այն էր, որ ազատու – թիւնը հսկողութեան տակ է, այսինքն կշկանդուած է Թուրքիոյ մէջ:

Պալթա կը զրէ թէ չնորհիւ Պաշարման վիճակին, բանակը յաջողած է որոշ կարգ-կանոն մտցնել Պոլսոյ եւ Անդարա – յի մէջ: Տիգրանակերտի չրջանին մէջ ալ վերջ արուած են գինեալ յեղուզակներու չահատակութեանց, լուիկ մեղադկցու – թեամբ մեծ կալուածատէրերու: Գիւղա – գիները սկսեր են քիչ մը չունչ քաչել:

Բանակն ու ոստիկանութիւնը գործի ղնուած են Տէվ Կէնճի (յեղափոխական երիտասարդութիւն) եւ «Թուրքիոյ ազա – ապրութեան ժողովրդական բանակ»ի անդամները ձերբակալելու համար: Խիստ հսկողութիւն կը կատարուի օդակայան – ներու եւ մեծ ճամբաներու վրայ:

Միւս կողմէ ակներեւ են հակառակու – թիւնն ու հալածանքը մտաւորականու – թեան դէմ, որուն մէջ կը տեսնեն ճակա – տագրական — մարքսական կամ ոչ: Հա – լածանքի ենթակայ է նաեւ մամուլը, որ վախնալով Պաշարման Վիճակի սպառնա – լիքներէն, ինքզինքը զրաքննութեան կ'են – թարկէ:

Անդարայի մէջ համալսարանի դասա – խօս մը յայտարարած է Մոռնտի թղթակ – ցին. «կը լաւէ, որ մէկը ինքնաթիռ զա – ղափարներ յայտնէ, անմիջապէս կ'ամ – բաստանուի իբրեւ ճախակաչ, կամ ա – ւելի վատ, իբրեւ համայնավար»:

«Համայնավար»ը չատ դէշ իմաստ ունի Թուրքիոյ մէջ: «Աջակողմեաններուն հա – մար անիկա մարդոց ամէնէն վարնոցն է, ա՛յն որ իր կինը ուրիշի մը հետ կը բաժ – նէ, որ պատրաստ է ամէն տեսակ դգուելի բաներ կատարելու: Ու դեռ աւելին, ա – նիկա կը նմանցուի Ռուսին, որ Թուրքին ժառանգական թշնամին է»:

«Խոստ» քաղաքականութեան կողմնա – կիցները չեն ուզեր զանազանութիւն դնել ճախերու եւ «ճախակաչա»ներու միջեւ: Կարգ մը նախարարներ ցաւալի կը դտնեն այդ քաղաքականութիւնը:

Ի՞նչպէս այս վիճակին հասաւ Թուր – քիա, հարց կուտայ թղթակիցը, որուն համաձայն ներկայ դժուարութիւնները հետեւանք են ո՛չ թէ ազման տարնապի մը, այլ վտանգաւոր հիւղութեան մը:

Երկրին ապագան կախեալ է տրուելիք դարմանէն՝ ամոքելու համար ծանրացու – մը տենդին, որուն պատճառներէն մաս մը հինէն կուգայ, ուրիշներ նոր են, դիտել կուտայ Մոռնտի աշխատակիցը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ ԱՐԱԲ Մ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

—o—

Թէեւ արդիւնքները միայն Հինգշաբթի պիտի պարզուին, բայց արդէն իսկ պարզ էր որ հանրաքուէի մասնակցողներուն թի – ւը չատ կարեւոր էր: Ծանօթ է որ Սեպ – տեմբեր մէկին հանրաքուէի կը դրուէր Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան նոր Սահմանադրութիւնը, Դաշնակցութեան մաս կազմող երեք երկիրներուն մէջ – Եգիպտոս, Սուրիա եւ Լիբիա:

Եգիպտոսի մէջ 14·802 դրասենեակ բաց էին քուէարկութեան համար: Քուէարկո – ղին կը տրուէր երկու քուէաթուղթ, հատ մը կարմիր (այո՛), հատ մը սեւ (ո՛չ): Գահիրէի մամուլը կը զրէր, արդիւնքնե – րէն առաջ իսկ, «կասկած չկայ որ Դաշ – նակցութեան հաստատումը պիտի կա – տարուի ջախջախիչ մեծամասնութեամբ»:

Նախապէս յայտարարուած էր որ ով որ ձեռնպահ մնայ տուգանքի պիտի ենթար – կուի: Սուրիոյ մէջ, քուէատուփերը 15 ժամ բաց եղած են: Բանակի թռաններ, ամբողջ օրը, թռուցիկներու «ամրակածու – թիւն» մը ըրած են Դամասկոսի եւ այլ քաղաքներու մէջ, ժողովուրդը հրաւիրե – լով որ այո՛ քուէարկէ: Նոյն պատկերը պարզած է Լիբիա: «Այո քուէարկել, կ'ը – ոչը թռուցիկը, կը նշանակէ պատմական արարք մը կատարել եւ ճամբան բանալ արաբ ազդին մեծ ապագային»:

× Քաթարի իշխանապետութիւնը ան – կախութիւն հռչակեց եւ այս ձեւով վերջ դրաւ չատուկ բոլոր համաձայնագրերուն զոր ունէր Մեծն Բրիտանիոյ հետ: Քա – թարի ընտրած այս ճամբան վերջ կը դնէ նաեւ Արաբական Ծոցի «մեծ Դաշնակցու – թեան» ծրագրին, զոր Անգլիացիք կ'ու – զէին իրագործել այդ չրջանէն հեռանալէ առաջ: Արդէն, Օգոստ. 15ին, Պահրէյնի անկախութեան հռչակումը կը թաղէր ինը Պետութեանց Դաշնակցութիւնը (Պահ – րէյնէն եւ Քաթարէն զատ Փիրաթներու ափին եօթը իշխանապետութիւնները):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔի Պէյրութի դեսպանատունը բա – ցարձակապէս կը հերքէ նասրական Ալ Մոհաննէր թերթին լուրը ըստ որուն մա – հափորձ մը կատարուած է Պետութեան դեկավար Զօր. Պարզի դէմ:

ՏԻԿԻՆ ՖԼԷՄինկ, փենսիլվինի հնաբլ – էի այրին, որ ծագումով Ցոյն է եւ Ցու – նաստան կ'ապրի, ձերբակալուած է, ո – րովհետեւ փորձած էր փախցնել տալ Ցու – նաստանի թիւ մէկ քաղաքական բան – տարկեալը:

ՍԱՅԿՈՆի մէջ նախագահ Թիէօ յայտա – րարեց թէ նախագահական մրակ թեկ – նածուն պիտի ըլլայ Հոկտեմբեր 30ին:

ՋՈՒԻՅԵՐԻԱ ճանչցաւ Հիւսիսային Վի – էթնամը: Այս ձեւով, ի հարկին, Յուն – գերիա կրնայ մէջնորդել Հարաւ-Արեւել – եան Ասիոյ հարցերուն:

ՎԼԱՏԻՄԻՐ ԴՐԵՄԼԻՒԻԿԱ. որ երեք տարի է արդէն խորհրդային արդելափակ – ման կայանի մէջ է, յաւելեալ երեք տա – րի արդելափակման դատապարտուեցաւ, ըստ Մոսկուայի լաւատեղեակ աղբիւրնե – րուն: Եզած ամբաստանութիւնն այն է որ հակախորհրդային քարոզչութիւն ըրած է: Առաջին անգամ դատապարտուած էր որովհետեւ 1968 Օգոստ. 25ին բողոքած էր Չեխոսլովաքիոյ մէջ խորհրդային մի – ջամտութեան դէմ:

ՏՈԼԱՐԸ ինքզինքը սկսաւ դանել Օ – րեքշաբթի օր Եւրոպայի չուկաներուն վրայ:

ՖՐԱՆՍԱ. որոչեց հիւլէական ռումբի պայթումի որեւէ փորձ չկատարել մին – չեւ տարեվերջ, Խաղաղականի մէջ: Հա – ղորդած էինք արդէն, թէ Փերու սպառ – նացած էր խզել իր դիւանագիտական յա – րաբերութիւնները Փարիզի հետ, եթէ Ֆը – րանսա չարունակէր փորձեր կատարել Խաղաղականի մէջ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ Ցորդանանի յանձնե – ցին իրենց ամէնէն կատարելագործուած հրասայլերը: Անգլիա, միւս կողմէ, մեր – ժեց Լիբիոյ ծախել 200 հրասայլ:

ԻՏԱԼԻԱՑԻՆ եաք Ցունաստան ալ Ֆ.ի դէմ քննութիւն բացած է Հելսինկիի ա – ղէտէն եաք: Զոհերու վնասուց հատուց – ման խնդիրը բաւական բարդ է:

ԻՐԼԱՆՏԱՑԻ վարչապետը տեսակցու – թիւն մը պիտի ունենայ Անգլիոյ վարչա – պետին հետ յառաջիկայ Երկուշաբթի: Հանդիպումը տեղի կ'ունենայ անգլիացի վարչապետին հրաւէրով, որպէսզի բա – րելաւուին երկու երկիրներու յարաբերու – թիւնները, որոնք վատթարացած էին Հիւսիսային Իրլանտայի իրադարձու – թեանց պատճառաւ:

կ'ըլլայ որ դասակարգային կռւսակցութիւն մըն է: Բանուորական դասակարգի ժո – ղովրդավար ղեկաւարութեամբ իրենց աշ – խատութեամբ ապրող բոլոր, բոլոր հայ – րենակիցները ժողովրդավար ճամբով ի – րականութեան տանող կռւսակցութիւն մըն է: Մենք հպարտ ենք բանուորական դասակարգին իրաւունքները պաչպանե – լով: Մնաց որ բոլոր կռւսակցութիւնները դասակարգի կռւսակցութիւն են: 1961ի Սահմանադրութիւնը դործին չէ եկած հողի աղաներուն, մենք է որ Սահմանա – դրութեան Ասեանին առջեւ դատ բանա – լով ջանացած ենք Սահմանադրութեան դծին վրայ բերել Ատալէթը: Ընկերվա – րական յեղաչրջութիւն համայնավար չե – ղափոխութիւն չէ նչանակեր: Ցեղաչրջ – ջութիւնը ընկերային դրութենէ մը ուրիշ ընկերային դրութեան անցք է: Դրամատի – րութենէ ընկերվարութեան անցնելու նը – ման: Ասիկա յեղափոխութեամբ ալ կ'ըլ – լայ, հաչտութեամբ ալ կրնայ ըլլալ: Թիւի ծրագրած է հաչտարար եղանակաւ Սահ – մանադրութեան սահմանին ներքեւ իչխա – նութեան գլուխ գալ: Անիչխանական ահա – բեկչական դէպքերուն դէմ ծառացած է: Անիչխանութիւնը եւ դաչտային հայդու – կութիւնը անհեթեթ են: Այն առենուան իչխանութիւնը ներկայ օրէնքներով կըր – նար այս չարժումին առաջքը առնել: Թիւի յայտագրին մէջ ծանուցած է որ երբ իչ – խանութեան գլուխ գայ, անհատական ձեռնարկը պիտի չջնջէ: Ըսել է որ արե – ւելեան չրջանի մէջ քիւրտ ժողովուրդը կ'ապրի չի նչանակեր գայն զրկել հա – մայնավար յեղափոխութեան համար: Մենք ազգ. միութեան եւ ամբողջականու – թեան ներհակ վերաբերում մը ցոյց չենք տուած»:

Ապա Նէճլա Ֆէրթան պահանջեց բոլոր ամբաստանեալները ազատ արձակել նը – կատելով որ խնդրոյ առարկայ չէ անոնց խոյս տալը: Առեանը որոչեց չարունակել ձերբակալման վիճակը եւ դատը յետա – ձգեց:

ԻԶՄԻՐԻ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ԳՈՂՔԸՐ ԲՌՆՈՒԱԾ ԵՆ

Ապահովութեան ուժերը յաջողեցան ձերբակալել Զրաաթ Պանքալի կողոպ – տիչներէն երեք յեղուզակներ, մէկը՝ Իզ – միրի եւ երկուքը Անդարայի մէջ: Ձեր – բակալուեցան նոյնպէս երկու հոգի, ո – րոնք ապաստան ընծայած էին Իզմիրի մէջ բռնուած յեղուզակին: Գողցուած չորս միլիոն ոսկիին մէկուկէս միլիոնը միայն կարելի եղաւ դտնել, մէկ մասը Անդա – րայի, միւս մասն ալ Իզմիրի մէջ: Ցե – լուզակներէն մին իր հետքը կտրանցնելու համար կնոջական հագուստով կը պտը – տէր, գլխուն կեղծամ դրած էր ամուս – նական կեղծ վկայագիր մը պատրաստե – լով, իբր կին ամուսնացած էր: Անունն ալ փոխած էր եւ իր բնական ափարթմանին դրացիներուն ըսած էր նոյնիսկ թէ եօթը ամսու յղի է:

Իզմիրի Պաշարման Վիճակի հրամանա – տար ծովակալ Ձէմալ Սիւէր լրագուցիչ բացատրութիւններ տուաւ դէպքին չուրջ, եւ ըսաւ թէ յեղուզակը եւ իրեն ապաս – տան ընծայող երկու մեղսակիցները կը խուսափին հարցաքննուելէ եւ չեն ուզեր յայտարարութիւն տալ: Ծովակալը յայտ – նեց թէ պարզ կողոպուտի դէպք մը չէ պատահածը, աւելի չատ զաղափարաբա – նական բնոյթ ունի, եւ զրաւուած առար – ճանակներն ալ յար եւ նման են աւելի առաջ գտնուած զէնքերուն:

Իզմիրի մէջ ձերբակալուած յեղուզակէն զատ, Անդարայի մէջ ալ բռնուեցան եր – կու հոգի, որոնք մասնակից են չորս մի – լիոնի կողոպուտին:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԿՈՃԸՂԸ

… Ա՜հ, թշուառական գերի, եթէ կամքի աղբիւր մը ժայթքէր ֆու մէջդ, եթէ միայն ուժը պակսէր բեզի, ինչպէս պիտի թեթեւցնէի գնացիդ… Բայց ի՞նչ ընել մարդու մը համար որ՝ կը դադրի կամենալէ երբ իր կարողութիւնը կը կասի…

ԻՊՍԷՆ («Պրանտ»)

Կ՚անցնին…

Կ՚անցնին քամաբեկ, ձեռքերը զօտիներու մէջ խրած, կսկիծը իրենց կուրծքին տակ, ու բարի՛, բարի նայուածքներով։

Կ՚անցնին պատերու քովն ի վեր, «ազգային» սեմերու վրայէն, նուաղուն աչքերով, խոնարհ, խոնջ արտայայտութիւններով որոնց իւրաքանչիւրը պատմութիւն մը կը խտացնէ, — պատմութիւնը համասփիւռ զուլումի, պատմութիւնը քրտինքի չհատզործման, ու պատմութիւնը զարեւոր վէրքերուն որ անրաժան մասը կը կազմեն հայ իրականութեան։

— Աւանդութիւնները կրնա՞ս մէկ օրէն միւսը քանդել, կը դիմաբանէ ընկերս, զարերու խմաստութիւնը արձականգելով։

Աւանդութիւննե՛րը, եւ մանաւանդ մե՛ր աւանդութիւնները՝ խորարմատ, բազմեբանդ ու բռնաւոր։ — Աւանդութիւնները երկիւղած հաւատարմութեան, աւանդութիւնները կորաքամակ երախտապիտութեան, աւանդութիւնները անոահման համբերութեան ու պատմական «խելօքութեան»…

Ի հարկէ, աւանդութիւնները մէկ օրէն միւսը չեն կրնար քանդուիլ։

Փաստ՝ ահա՛ հայ դիւղի իրականութիւնը իր բոլոր կոպտութեամբ, ահա՛ հայ դիւղացու հոգեբանութիւնը՝ իր բռնազակ մերկութեամբ։

Ազատութիւն կամ բռնակալութիւն, հանրապետութիւն թէ համիտեան միա հեծան իշխանութիւն, — հայ հոգեբանութիւնը՝ կը մնայ մբեւնոյն ծանծաղուտ զրութեան մէջ, քիչ մը անզգած՝ համամարդկային խոյանքներու, զոհ ինքն իրմէ, վերին աստիճան ժուժկալ եւ էովին օգտախնդիր։

Ու ահա դիւղացին, — Հայութեան ամէնէն կենսունակ ու ամէնէն համակրելի զանգուածը, — դասակարգ մը, որ թերեւս մխակն է իր սեռին մէջ· որովհետեւ, ուրիշ ոչ մէկ դիւղացի պիտի կրնար իր վրայ մխացնել ա՛յնքան յատկութիւններ որքան ունի հայ դիւղացին, — զարեւոր կոճղը՝ բազմաչարչար, ծայրայեղօրէն համակերպող ու համբ։

Դարեր առաջ, երբ հայրենի հողը դեռ այնքան չէր տքար, անպատմելի արհաւիրքներու ճնշումին տակ, երբ տակաւին կարելի էր համեստ փառասիրութիւններ սնուցանել անվտանգ, կեանքը սիրել ու կեանք արտայայտել.— ան, հայ դիւղացին, կը զոհանար անչեզ ընթանալով ա՛յն ճանապարհէն ուրկէ անցեր էին իր պապերը։

Այդ ճանապարհը… Միօրինակ դնացքի, սովորամոլութիւններով պնդացած այդ հեշտ ուղին ուրկէ հազարներ ու հազարներ անցեր էին անվրդով, առանց դէպի եա դառնալու, առանց նոյնիսկ ակնարկ մը նետելու դէպի յառաջ, դէպի քայլ մը անդին այն հորիզոնին որ իրենց փառասիրութեան սահման դիծը կը կազմէր։

Անոնք զոհ էին, կը բաւէր որ մէկը չվրդովէր իրենց համեստ դնացքը, կը բաւէր որ մէկը չցնդեր իրենց թեւը։

Իրենց իմաստութիւնը՝ մըջիւնին իմաստութիւնն էր, իրենց փիլիսոփայութիւնը՝ այն ինչ որ աւանդած էին հայրերը։

Ապրիլ խելօք, ապրիլ երկիւղած, համբերել չարին, ապրիլ՝ իր սեփական օջախը չէնցնելու համար, առանց վնաս սելու ուրիշին, առանց հետաքրքրուելու ուրիշով։

Անպայման, ամենահպատակ յարգանք դէպի մեծերը, անսահման հաւատք՝ անոնց — մեծերուն — բարութեան եւ կարողութեան վրայ ըլլան անոնք աստուածներ, կամ հասարակ հոգեւորական մը, նոյնիսկ աշխարհական պաշտօնեայ մը։

Ո՛ւհ, իրենց դլխահակ, յարդալիր, նոյնիսկ ահաբեկ կացքը բոլոր անոնց հանդէպ որոնցմէ բան մը կը սպասեն, իրենց կորաքամակ պատկառանքը բոլոր իշխող, բոլոր սիրապետող տարրերուն հանդէպ, ու իրենց հաւատաւորի երկիւղածութիւնը, իրենց ինքնանուաստացումները…

Բոլորը՝ հարազատ, ծնունդ զարեւոր աւանդութիւններու, քսմնելի ժառանգականութեան մը, որ մեր հասարակութեան ամէնէն առոյգ, ամէնէն անխարդախ տարրը — դիւղացիութիւնը — վերածած է դժուարաշարժ, անխանդ, անարիւն զանգուածի մը՝ տարամերժօրէն ինքնամփոփ ու դիւրագոհ, աներկմիտ հաւատացող ճակատագրական ուժի մը ամենակարողութեան, միշտ համբերող եւ համակերպող։

Եւ կոճղը որ մեր հասարակական զարծունէութեան ամէնէն վստահելի կռուանը պիտի կազմէր, զարձած է ծիւրած, անողնաշար զանգուած մը, ա՛յդ իսկ աւանդութիւններուն հետեւանքով։

Ահա հորիզոնը պատ է· ահա նոր օրերը, նոր արեւ· եւ սակայն հայ դիւղացին, ինչպէս մեծամասնութիւնը հայ ազգաբնակութեան, դեռ կը մնայ ճնշուած՝ երկկի իմաստութիւններով, դեռ կը հեւայ ժառանգական առաքինութիւններու անուրին տակ — առաքինութիւններ որոնք առնուազն ժամանակագրական սխալներ են այսօր։

Իրեն կը պակսի կորովի պայծառատեսութիւն մը, «կամքի աղբիւրը», դլխավայր չըլլալու համար բոլոր այն անբնական հաստատութիւնները որոնք կը մթադնեն իր կնիք դիտակցութիւնը, կը բռնաբարեն իր կոյս-հասկացողութիւնները, ու վինքը կը դատապարտեն անթռիչ, ապայոյզ զանգուածի մը։

«Կամքի աղբիւրը», — ի՛նչ աւելի ըստիպողական, ի՛նչ աւելի հրամայական քան այդ, հայ դիւղացիութեան տալու համար այն թափը՝ որ զայն պիտի բարձրացնէր իր պատմական դերին, պիտի դարձնէր դէպի իր բնական ճանապարհը՝ անտարբեր նուիրագործուած սովորութիւններու բռնաւորութեան, անվախ ու հաւատալից։

Մենք դիւղացին պիտի ուղէինք տեսնել կանդնած այնպէս ինչպէս մարդը՝ որ ո՛չ մէկ վեհապետութիւն կը ճանչնայ բայց միայն արբազործ Աշխատանքին վեհապետութիւնը, որ ոչ մէկ տիտղոսի առջեւ քամակ կը ծռէ, որ ո՛չ մէկ չքանունի առջեւ իր աշխատաւորի խրոխտ ճակատը կը խոնարհէ, — մարդը որ Աշխատանքին ու Իրաւունքին աւետարանովը կ՚երդնու, եւ կեանքի առապար ուղիներու վրայ կը քալէ առանց եա ընկրկելու, միշտ հպարտ իր քրտինքով, միշտ զօտեպինդ իր ստեղծագործ կամքով։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(«Ազդակ Շաբաթաթերթ»
27 Փետր· 1909)

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕԿԻԻՍԹ ՌՈՏԷՆ

Մեծ արուեստագէտ Ռոտէն համեստ էր՝ պարզ մարդու մը նման։

Երբ հանդիսատեսը անձնապէս կը հաղորդուի անոր քանդակներով՝ կը մոռնայ իր կարդացած եւ լսած բոլոր կարծիքները Ռոտէնի մասին, չի փափաքիր, որ պինք խանդարեն անհարկի տեղեկութիւններով ու մեկնաբանութիւններով եւ բնազդական մղումով մը կը մեկուսանայ քանդակագործին ստեղծագործութեան հետ· կը մտածէ եւ կը յուզուի անոր հետ, կը ջանայ ստեղծած մտերմութեան մէջ չխն դանել կեանքի դաղանիքները եւ հասնիլ քանդակին վրայ դրոշմուած մեծ խորհուրդին։

Ռոտէնի գործերուն մէջ պարփակուած կը դանենք մարդու ամբողջ հոգեվիճակը։ Ռոտէն կը ցնցէ իր գործերը դիտող անհատը, ապա, աստիճանաբար, կը դրաւէ դայն, կը քաշէ դէպի իր յոյզերը, դէպի իր խորհուրդներու խորունկ աշխարհը· անհատին մէջ կ՚արթնցնէ ա՛յն ապրումները ու մտքերը, որոնք թերամ վիճակի մը մէջ միշտ դոյութիւն ունին մարդուն սրտին եւ մտքին մէջ, որովհետեւ, պիտակցօրէն կամ անդիտակցօրէն՝ մարդ արարածը քիչ մը «փիլիսոփայ» է միշտ, եւ առ այդ, կը մտածէ կեանքի ու մահուան, մարդուն եւ աշխարհին մասին։ Եւ երբ անհատը կ՚ըմբռնէ Ռոտէնը եւ կը լեցուի անոր աշխարհով, կը դդայ, թէ տիրացած է մեծ ու ամբողջական ապրումի մը, հարստացած է հոդեպէս, եւ տիրացած՝ նոր ճշմարտութիւններու։

Ռոտէն մարդու մերկ մարմինը անուանած է «շարժուն տաճար»։ Իր պրոնզէ մերկ մարմինները անմիջապէս կը ապտուրեն անհատը, որովհետեւ արձանային իւրաքանչիւր անշարժութիւն կը մարմնացնէ ներքին էական շարժում մը։ Իւրաքանչիւր անձի մօտ կրնայ տարբեր մեկնաբանութիւն ունենալ այդ շարժումը, որ խորհուրդ է, ճշմարտութիւն, տառապանք, ըմբոստութիւն, թռիչք…։ Եւ այս վիճակն է, որ կը տիպէ անհատին երկար տառն մնալ արձանին առջեւ, չբաւականանալ միայն փլատիկ արտայայտչական ձեւերու դուտ դդացական ըմբռնումներով, այլ՝ թափանցել աւելի խորը, դդալ նրբութիւնները, ապրիլ այդ փլատիկ ձեւերու արտայայտած ներքին ճշմարտութիւններով, եւ սեփականացնել այդ ճշմարտութիւնները։

Դասական քանդակներու ողորկ մակերեսն ու ծաւալները չենք գտներ Ռոտէնի գործերուն վրայ, մարդուն սիրտն ու միտքը չեն լիանար մարդկային մարմնի իտէալական կամ աստուածային պեղեցկութեան տեսիլքով։ Դասական ողորկութիւններու նշոյլն իսկ չկայ ռոտէնեան արձաններուն վրայ։ Մի քէչ անճելոյական խստաբարոյ եւ մեծաչունչ ոդի մը դրոշմուած է հոն, որ սակայն, հեռու ըլլալ մի քէչ անճելոյական տիտանական աշխարհէն՝ դարձած է աւելի մտերմիկ, աւելի դիւրահաղորդ այսօրուան մարդուն։

Նախ եւ առաջ մեր ուշադրութիւնը կը կեդրոնանայ արձանին անհարթ մակերեսին վրայ, որ արտայայտչական տարօրինակ յուզում մը կը ստեղծէ մարդուն մէջ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս յուզած է Ռոտէնի ժամանակակից մարդիկը, որոնց համար այդ անհարթ մակերեսի ոճը դնցող նորութիւն էր։ Այդ նորութիւնը (ինչպէս որեւէ յեղաշրջում առաջացնող նորութիւն) ռոտէնեան շրջանի քննադատներէն չատերուն կողմէ կոչուեցաւ «հերետիկոսութիւն»։ Շնորհիւ այդ անհարթ մակերեսի ստեղծած լուսաստուերին, պրոնզեայ այդ սեւ արձանները, ո՛չ միայն զրաստանալիօրէն կենդանի կը թուին մեզի, եւ կարծէք կ՚ապրին բնութեան հետ, կը չնչեն մայր հողի ուրախութիւններով եւ տառապանքներով։

«Պրոնզեայ դար» քանդակը։ Պատանի մը, որ կանդնած է իր ոտքի մատներուն վրայ, աջ ձեռքը դրած է դէպի եա ծռած դլխուն եւ բռնած է իր մազերը, ճի՛շդ այնպէս, ինչպէս մարդ կ՚ընէ մեծ վէպերու կամ ուրախութեան պարադային։ Ձախ ձեռքը բարձրացած պրկուած մատներուն վերջը, մեկնած առեն, տուաւ Տիրանի որպէսզի իր մօրն յանձնէ, ըսելով թէ իր մէկ նոր քերթուածն է։

Միւս դասին, Դէորդ չատ յամր քայլերով ուղղուեցաւ Օրթաղեղ։ Սիրտը կը կայտռէր դնդութենէ, եւ կ՚ուզէր կարելի եղածին չափ երկարել այն երջանկութիւնը զոր մարդ կը զդայ ըզձացուած նպատակի մը հասնելէ առաջ։ Անցորդները զարմանօք կը նայէին այդ երիտասարդին որ ինքն իրենը կը խնդար։ Զորս կողմը, թէեւ ձմրան աղատութեան տակ ծածկուած, հիանալի կերպով զեղեցիկ կ՚երեւէր իրեն։ Տարակոյս չունէր թէ իր աղերսն ընդունուած էր, եւ թէ նոյն պահուն սիրտ մը արդէն կը տրոփէր նոյն զդացմամբք։ Այս մտածումներով հասաւ Զիմպիւլեանց տան առջեւ եւ զանգակին հնչեցուց վստահաչիւ· զանգակին ձայնը մեղեդիի մը պէս անուշ եկաւ իր ականջին, իրը նախերգանքն իր երանութեան։ Սպասաւորը դուռը բացաւ, եւ Դէորդ կը պատրաստուէր ներս մանել, երբ միւսն ըսաւ սրտնեղութեամբ·

— Վիեր մ՚ելլար, հանդիսը ուղղաքները հոս չիեն, դիւս էլան· հանդիսը ասաց որ մէ՛կ մըն ալ չդաս, տղաքները ա՛լ պէաք չունին դասի։ Երեք հարիւր դրուշ ալ պարաք կայ եղեր, ա՛ռ։

Եւ տեսնելով որ Դէորդ արձանացեալ կեցեր էր, սակը նորա վերարկուին դըրպանը լեցուց եւ դուռը դոցեց երեսին։

Օրթաղեղէն մինչեւ Պէչիկթաչ ի՞նչպէս գնաց հետիոտն, առանց վար իյնալու, միտքն անդամ չդալով թրամուէյ նստիլ։ Երբ իր տան դուռը զարկաւ, յանկարժամ սթափեցաւ, ներս մտաւ առանց բար՝ ընկերն զուրցելու հօրաքրոջը, դանդաղելով իր սենեակն ելաւ, եւ, լալով, հեծկլտալով, բազմոցին վրայ փռուեցաւ։

Դ·

Անկողնին մէջ պառկած է նա, դէմքն աւելի դունատ քան այն դեղին բարձը որուն վրայ հանդչեցուցած է իր լղար դլուխը։ Աչերն աւելի խոռոչացած են, այնչափ ներս քաշուած, որ դերեզմանի փոսի մը տարօրինակ դպայնութիւնը կուտան տեսնողին։ Եւ այդ փոսին խորը, մարմրուկ ցոլք մը կը պլպլայ, չիջանելու մօտ պատրոյդի մը լոյսին պէս տատանում։ Իսկ երբ կոպերը վար կ՚առնու դալկութեամբ, մութ կապոյտ դիծ մը կը տեսնուի, չորս բոլորքը քաշուած ճմրթկած կակուղ գծերով։ Այտերն այնքան ներս խրած են որ կարծես թէ բերնին մէջէն իրարու են միացած։ Ու բոլոր դիմագծերուն վրայ յոգնութիւն կը կարդացուի, անբացատրելի խոնջութիւն մը, տրտում, թախծալից, սրտամորմո՛ք։

Վերմակը քաշած է մինչեւ կզակը· սակայն երբ տաղակութեամբ մէկդի կը նետէ զայն մերթ, պարանոցը, իր մանկական վտիտ պարանոցը կ՚երեւի մոմի ճերմակութեամբ, նեղկիկ սրածայր ուսերուն մէջտեղ։

Մնարին քով, ցած աթոռակ մը· երկու երեք սրուակներու եւ տուփերու մէջ՝ տեղ, քանի մը փրանսերէն դրքեր, լիմոն եւ Գոլոնեի ջրի սրուակ մը· աւելի մօտ, դիրք մը բացուած մնացած է։ Դուրեանի Տաղերն են։

Դիմացը, բազմոցին վրայ, Աղաւնի համբը, ակնոցը դրած, դուլպայ կը հիւսէ, առանց աչերը հեռացնելու Դէորդի վրայէն· մանները մեքենաբար կը կատարեն իրենց դործն, եւ ասեղներն անխոտոր կը խաղան իրենց խօլական հապճեպ չարժումները։ Մերթ ընդ մերթ, տեղէն կ՚ելնէ, եղբօրորդւոյն քով կուդայ, վերմակը լաւ մը կը ծածկէ ուսին կողմէն, եւ անուշ ձայնով մը, մանկան մը հետ խօսելու պէս, կը հարցնէ խնդազատանաօք·

— Բան մը կ՚ուզե՞ս, եավրում, մէկ տեղդ կը ցաւի՞ կոր· տաքութիւնդ նասը՞լ է։

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(7 Շար·)

ՄՈՒՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՀՄԱՅԱԹԱՓ

(ՆՈՐԱՎԷՊ ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԷՆ)

Այն դիշերը չքնացաւ, եւ մինչեւ առաւօտ մտածեց տիկին Զիմպիւլեանի խօսքին վրայ։ Է՛հ, այո՛, ի՛նչպէս չէր հասկըցեր մինչեւ այն տառն իր սիրտն յուզող զդացումները· կը սիրէր այդ կինը, մոլեդին կերպով կը սիրէր, եւ նա ալ, այո՛, չէր արհամարհեր դինքն։ Ա՛հ, իր երազներն իրականութի՛ւն պիտի դտնէին ուրեմն։

Ցաչորդ օրը երբ տուն դարձաւ, սենեկին մէջ փակուեցաւ եւ նամակ մը դրեց առ Տիկին Զիմպիւլեան, յիմարական նամակ մը, սիրոյ դդխիչ խօսքերով, իր անարատ հոդւոյն բոլոր դդայնութեամբք, աղեկիզիչ նամակ մը, յորում կը պարդէր իր սրտին խորը թաղուած բոլոր կրքերը զորս արթնցուցած էր նա, այդ աչերն հայցելով անկից իրր մխիթարութիւն իր վշտաչարչար կենաց, յայտնելով միանդամայն թէ մերժում մը կարող էր մինչեւ իսկ անձնասպանութեան մդել դինքն, եթէ՝ անկից առաջ՝ խելքը չցնորէր արդէն։ Այդ նամակին հետեւեալ դարձուածքին վերջը, մեկնած առեն, տուաւ Տիրանի որպէսզի իր մօրն յանձնէ, ըսելով թէ իր մէկ նոր քերթուածն է։

Միւս դասին, Դէորդ չատ յամր քայլերով ուղղուեցաւ Օրթաղեղ։ Սիրտը կը կայտռէր դնդութենէ, եւ կ՚ուզէր կարելի եղածին չափ երկարել այն երջանկութիւնը զոր մարդ կը զդայ ըզձացուած նպատակի մը հասնելէ առաջ։ Անցորդները զարմանօք կը նայէին այդ երիտասարդին որ ինքն իրենը կը խնդար։ Զորս կողմը, թէեւ ձմրան աղատութեան տակ ծածկուած, հիանալի կերպով զեղեցիկ կ՚երեւէր իրեն։ Տարակոյս չունէր թէ իր աղերսն ընդունուած էր, եւ թէ նոյն պահուն սիրտ մը արդէն կը տրոփէր նոյն զդացմամբք։ Այս մտածումներով հասաւ Զիմպիւլեանց տան առջեւ եւ զանգակն հնչեցուց վստահաչիւ· զանգակին ձայնը մեղեդիի մը պէս անուշ եկաւ իր ականջին, իրր նախերգանքն իր երանութեան։ Սպասաւորը դուռը բացաւ, եւ Դէորդ կը պատրաստուէր ներս մանել, երբ միւսն ըսաւ սրտնեղութեամբ·

— Վիեր մ՚ելլար, հանդիսը ուղղաքները հոս չիեն, դիւս էլան· հանդիսը ասաց որ մէ՛կ մըն ալ չդաս, տղաքները ա՛լ պէաք չունին դասի։ Երեք հարիւր դրուշ ալ պարաք կայ եղեր, ա՛ռ։

Եւ տեսնելով որ Դէորդ արձանացեալ կեցեր էր, սակը նորա վերարկուին դըրպանը լեցուց եւ դուռը դոցեց երեսին։

Օրթաղեղէն մինչեւ Պէչիկթաչ ի՞նչպէս գնաց հետիոտն, առանց վար իյնալու, միտքն անդամ չդալով թրամուէյ նստիլ։ Երբ իր տան դուռը զարկաւ, յանկարժամ սթափեցաւ, ներս մտաւ առանց բար՝ ընկերն զուրցելու հօրաքրոջը, դանդաղելով իր սենեակն ելաւ, եւ, լալով, հեծկլտալով, բազմոցին վրայ փռուեցաւ։

Դ·

Անկողնին մէջ պառկած է նա, դէմքն աւելի դունատ քան այն դեղին բարձը որուն վրայ հանդչեցուցած է իր լղար դլուխը։ Աչերն աւելի խոռոչացած են, այնչափ ներս քաշուած, որ դերեզմանի փոսի մը տարօրինակ դպայնութիւնը կուտան տեսնողին։ Եւ այդ փոսին խորը, մարմրուկ ցոլք մը կը պլպլայ, չիջանելու մօտ պատրոյդի մը լոյսին պէս տատանում։ Իսկ երբ կոպերը վար կ՚առնու դալկութեամբ, մութ կապոյտ դիծ մը կը տեսնուի, չորս բոլորքը քաշուած ճմրթկած կակուղ գծերով։ Այտերն այնքան ներս խրած են որ կարծես թէ բերնին մէջէն իրարու են միացած։ Ու բոլոր դիմագծերուն վրայ յոգնութիւն կը կարդացուի, անբացատրելի խոնջութիւն մը, տրտում, թախծալից, սրտամորմո՛ք։

Վերմակը քաշած է մինչեւ կզակը· սակայն երբ տաղակութեամբ մէկդի կը նետէ զայն մերթ, պարանոցը, իր մանկական վտիտ պարանոցը կ՚երեւի մոմի ճերմակութեամբ, նեղկիկ սրածայր ուսերուն մէջտեղ։

Մնարին քով, ցած աթոռակ մը· երկու երեք սրուակներու եւ տուփերու մէջ՝ տեղ, քանի մը փրանսերէն դրքեր, լիմոն եւ Գոլոնեի ջրի սրուակ մը· աւելի մօտ, դիրք մը բացուած մնացած է։ Դուրեանի Տաղերն են։

Դիմացը, բազմոցին վրայ, Աղաւնի համբը, ակնոցը դրած, դուլպայ կը հիւսէ, առանց աչերը հեռացնելու Դէորդի վրայէն· մանները մեքենաբար կը կատարեն իրենց դործն, եւ ասեղներն անխոտոր կը խաղան իրենց խօլական հապճեպ չարժումները։ Մերթ ընդ մերթ, տեղէն կ՚ելնէ, եղբօրորդւոյն քով կուդայ, վերմակը լաւ մը կը ծածկէ ուսին կողմէն, եւ անուշ ձայնով մը, մանկան մը հետ խօսելու պէս, կը հարցնէ խնդազատանաօք·

— Բան մը կ՚ուզե՞ս, եավրում, մէկ տեղդ կը ցաւի՞ կոր· տաքութիւնդ նասը՞լ է։

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(7 Շար·)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՊԱՏՄԱ–ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

ՕՁՈՒՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Հայ ժողովրդի մեծ բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեանը՝ հիացած հայրենի բնաշխարհի ճարտարապետական յուշարձանների առատութեամբ, մեծ ներշնչանքով գրել է.

Էս տախտի վրայ աղօթում մի վանիք,
Էս ժայռի գլխին հսկում է մի բերդ,
Իսկ բարի գլխից, լուռ մարդու նման
Նայում է ձորին մի հին խաչարձան:

Յիրաւի, Լոռին բացօթեայ թանգարանի է նման, որտեղ ամենուրեք ոտքդ տառապանքը զարձեր է յուսահատութիւն, յուսահատութիւնը՝ բողոք, բողոքը՝ հարց. ու այդ հարց–բողոքը ուղղակի կը սլանայ երկինք, առ Աստուած, որ անիծեց մարդը եւ կոչեց «անառակ որդի»:

Եւ վերջապէս «Մտածողը», Ռոդէնին գլուխ–գործոցը: Ժայռի կտորի մը վրայ նստած է ֆիզիքական եւ հոգեկան մեծ ուժի տէր Մարդը եւ... կը մտածէ անշարժ: Նայելով անոր հզօր մարմնին, տարօրինակ խռովք մը կը զգանք. ինչո՞ւ է անշարժացեր. ինչո՞ւ է կաչկանդուեր. ինչո՞ւ այդ հերքիւլեան թեւերը կծկուեր են ձախ ծունկին վրայ. ի՞նչ հարցեր կ'արձագանգեն այդ գլխուն մէջ, որուն ծնօտը յենուեր է աջ ձեռքի մատներուն: Անմիջապէս կը յիշենք «Պրոնզեայ դար» քանդակի պատանին, որ կարծէք այժմ հասուն մարդ՝ գլուխը ծռած է եւ խորասուզուած՝ մտածումներու մէջ: Արդեօք, դարերու իր փորձառութեամբ կը ջանայ մեծ Հարցակա՞նը լուծել, թէ կը ջանայ լուծել մարդկային կեանքի եւ տիեզերական գոյութեան անյատակ հակասութիւնները: Մարմնի նախնական ուժի եւ իմացական զօրութեան մէկտեղումը, որ կը տեսնենք այդ մարդուն դէմքին, կազմուածքին եւ դիրքին մէջ, կարծէք կը նախատեսէ յետագայ չարժում մը...: Ի՞նչ կրնայ ըլլալ այդ չարժումը: Ի՞նչ կրնայ ընել մտածողը, երբ իր խորունկ խոկումէն ետք չարժէ ձեռքերը, ուղղէ մէկքը եւ կանգնի ոտքի: Ի՞նչ...: Ահա՛ Ռոդէնի դրած մեծ հարցականը:

Որչափ անցնին օրերը, ամիսներն ու տարիները, այնքան կը մեծնայ մարդուն մէջ Ռոդէնի քանդակներուն տպաւորութիւնը: Անոնք ընդմիշտ կը մնան մեր ներաշխարհին մէջ, հետզհետէ աճեցնելով իրենց խորհուրդը:

Սերունդներ նուաճել դիտցող մեծագործ տաղանդ արուեստագէտ մըն է Օկիւստ Ռոդէն:

Ուր տառապանքը զարձեր է յուսահատութիւն, յուսահատութիւնը՝ բողոք, բողոքը՝ հարց. ու այդ հարց–բողոքը ուղղակի կը սլանայ երկինք, առ Աստուած, որ անիծեց մարդը եւ կոչեց «անառակ որդի»:

Եւ վերջապէս «Մտածողը», Ռոդէնին գլուխ–գործոցը: Ժայռի կտորի մը վրայ նստած է ֆիզիքական եւ հոգեկան մեծ ուժի տէր Մարդը եւ... կը մտածէ անշարժ: Նայելով անոր հզօր մարմնին, տարօրինակ խռովք մը կը զգանք. ինչո՞ւ է անշարժացեր. ինչո՞ւ է կաչկանդուեր. ինչո՞ւ այդ հերքիւլեան թեւերը կծկուեր են ձախ ծունկին վրայ. ի՞նչ հարցեր կ'արձագանգեն այդ գլխուն մէջ, որուն ծնօտը յենուեր է աջ ձեռքի մատներուն: Անմիջապէս կը յիշենք «Պրոնզեայ դար» քանդակի պատանին, որ կարծէք այժմ հասուն մարդ՝ գլուխը ծռած է եւ խորասուզուած՝ մտածումներու մէջ: Արդեօք, դարերու իր փորձառութեամբ կը ջանայ մեծ Հարցակա՞նը լուծել, թէ կը ջանայ լուծել մարդկային կեանքի եւ տիեզերական գոյութեան անյատակ հակասութիւնները: Մարմնի նախնական ուժի եւ իմացական զօրութեան մէկտեղումը, որ կը տեսնենք այդ մարդուն դէմքին, կազմուածքին եւ դիրքին մէջ, կարծէք կը նախատեսէ յետագայ չարժում մը...: Ի՞նչ կրնայ ըլլալ այդ չարժումը: Ի՞նչ կրնայ ընել մտածողը, երբ իր խորունկ խոկումէն ետք չարժէ ձեռքերը, ուղղէ մէկքը եւ կանգնի ոտքի: Ի՞նչ...: Ահա՛ Ռոդէնի դրած մեծ հարցականը:

Որչափ անցնին օրերը, ամիսներն ու տարիները, այնքան կը մեծնայ մարդուն մէջ Ռոդէնի քանդակներուն տպաւորութիւնը: Անոնք ընդմիշտ կը մնան մեր ներաշխարհին մէջ, հետզհետէ աճեցնելով իրենց խորհուրդը:

Սերունդներ նուաճել դիտցող մեծագործ տաղանդ արուեստագէտ մըն է Օկիւստ Ռոդէն:

դիտական եւ դեղարուեստական բարձրարժէք յուշարձանները՝ կանգուն, թէ կիսաւեր, դալով դարերի խորքից, ներկայ եւ գալիք ժամանակներին են ներկայացնում հայ ժողովրդի բազմադարեան մշակոյթի փայլուն նուաճումները, նրա ստեղծագործ մտքի եւ բազկի հոյակապ կերտուածքները:

Լոռեայ յուշարձանախմբի չողչողուն գոհարներից է Օձունի եկեղեցին, որն իր վեհաշուք տեսքով, հարթութիւնների ու ծաւալների ներդաշնակ համադրմամբ, նրբակերտ մանրամասներով, այս էլ քանի դար, հիացմունք եւ զարմանք է պատճառում դիտողին:

Օձունի եկեղեցին գտնւում է Թումանեանի չրջանի համանուն գիւղի կենտրոնական բարձրադիր մասում, եւ հայկական ճարտարապետութեան ամենալաւ պահպանուած հնադոյն յուշարձաններից է:

Այն իբրեւ ներկայացնում է հայկական եկեղեցական ճարտարապետութեան մէջ լայնօրէն յայտնի զմբեթակիր բազիլիկայի ընտանիքի պատկը, որն իր մէջ ամփոփելով այդ տիպին յատուկ բոլոր յատկանիշները՝ միաժամանակ աչքի է ընկնում իր յատակագծային եւ ծաւալատարածական յօրինուածքի իւրայատկութեամբ՝ նրանում զգալի է վազ քրիստոնէական չրջանի հայկական եկեղեցական ճարտարապետութեան ակնառու ազդեցութիւնը:

Ի տարբերութիւն զմբեթակիր բազիլիկաների տիպի մնացած յուշարձանների՝ Օձունի եկեղեցին երեք կողմից չրջապատուած է արտայայտիչ եւ մոնումենտալ ձեւով մշակուած սրահով, որը հարաւային եւ հիւսիսային կողմերից եզերափակւում է դեռնամերձ մոյթերի վրայ յենուող կամարաչարով, իսկ արեւմտեան կողմից համատարած խուլ պատ է՝ կենտրոնական մասում մուտքի կամարակապ մեծ բացուածքով: Արեւելեան կողմից սրահի թեւերից հիւսիսայինը ա–ւարտւում է կիսաչրջան խորչով, իսկ հարաւայինը՝ ոչ մեծ մատուռով, որոնց վրայ 19րդ դարում կառուցուել են հաճելի տեսքով զանգակատներ: Սրահի առկայութիւնը եւ եկեղեցու չեչտուած ձգուածութիւնը արեւելքից – արեւմուտք խօսում են օրզանական այն կապի մասին, որ կայ Օձունի եկեղեցու եւ Հայատանի վազ չրջանի այնպիսի նշանաւոր յուշարձանների միջեւ, ինչպիսիք են Դուինի Ս. Գրիգորի մայր եկեղեցին, Եերոյքի բազիլիկան եւայլն:

Եկեղեցին ամբողջութեամբ աչքի է ընկնում պարզ, յստակ տպաւորիչ ծաւալներով, ներդաշնակ համաչափութիւններով, բարձր վարպետութեամբ կատարուած նրբին եւ բազմաթեմա քանդակներով, ճարտարապետական մանրամասներով, լոյսի ու ստուերի հարստութեամբ:

Այն կառուցուած է տեղական դեղնաւանական գոյնի փիլղիտից, որն արեւի ճառագայթների փոփոխութեան հետ փոխում է երանգը:

Օձունի եկեղեցու զրաղեցրած տարածքում, նրանից մի փոքր հիւսիս–արեւելք գտնւում է նշանաւոր կոթողը՝ իր ուրոյն ճարտարապետական յօրինուած–քով եւ դեղարուեստական բարձրարժէք մշակմամբ: Այն իրենից ներկայացնում է բարձր աստիճանաձեւ պատուանդանի վրայ վեր բարձրացող երեք մոյթ, որոնց կամարակապ բացուածքներում տեղաւորուած են երկու սիւներ՝ չորս կողմից մշակուած զարդաքանդակներով եւ քրիստոնէութեան տարածման հետ կապուած պատկերներով, տեսարաններով: Կոթողի ճարտարապետութիւնը եւ դեղարուեստական սիւժէտային մշակումը վկայում է եկեղեցու հետ նոյն ժամանակի ծնունդ լինելու մասին:

Ինչպէս եկեղեցին, այնպէս էլ կոթողը մի քանի անգամ ենթարկուել են վերա–նորոգումների եւ այժմ գտնւում են դեբաղնց վիճակում:

ԳԱՌՆԻԿ ՇԱՀԿԵԱՆ
(Ճարտարապետ)

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

Մ. ՍԱԼԻԻ

Վաղուց մոռցուած արձակագիր մը, որ երանգաւոր եւ համապարփակ էջեր նուիրած է մեր դրականութեան, վայելելով մանաւանդ առաջին աշխարհամարտի նախօրեակին եւ անոր յաջորդող ոգեւոր տարիներուն:

Տուած է դեղեցիկ եւ հարազատ պատկերներ Լիբանանի բնութենէն, մայրիներէն, ջրվէժներէն ու կախարդող ծմակներէն, որոնք գինքը տարած են հոգեկան անծանօթ աշխարհի մը ուր արեգակը տարբեր չուք մը ունի եւ ծովուն ձայնը կը պոռայ մինչեւ Անհունութիւն, ուր իր ներքին յուզումները կը չփոթուին հեղեղի մը փրփուրին, եղեւիններու սօսափին, արմաւենիներու վհութեան, անապատին վրայ լռնող վերջալոյսին հետ:

Մ. Սալըի այս մթնոլորտին մէջ դիտած է տարաշխարհիկ կեանքը եւ մարդկային ու կնոջական նմոյշներ պատկերացուցած է այդ կլիմային տակ, զանոնք խորացնելով, մշակելով եւ ընդլայնելով, եւ անոնց եղերականութիւնը տալով շատ անգամ քաղցր հէգնանքի մը պէս:

Եղած է նաեւ բժիշկ, եւ իր զանազան էջերով լոյսի բերած է հիւանդներու, բախտազուրկներու, ախտաւորներու հոգիին ներքին եւ տարօրինակ ծալքերը:

ԾԻՍԵՌՆԱԿ

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(34)

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Ներքինին իր ակնարկը վերստին այդ սպիտակ կլորութիւններուն վրայ յառեց: Կարծես թէ ան առանց վրայ դաղտնի զբաղանք մը կը փնտռէր, որ առաջին հերթին մարմովը պիտի կարենար գինքը իր երիտասարդական տարիքին վերադարձնելու հրաչքը գործել:

Սակայն այդ զազանակը ոչ մէկ կողմ չէր կրնար գտնել: Քանի իր երեւակայութիւնը կը չանար այդ զազանակը զբաղնել, այնքան իրմէ կը խուսափէր եւ մութ քառսին մէջ կը կորսուէր զոր վիրաբոյժին անողորմ դանակը իր առջեւ բացած էր... Այդ թշուառ արարածը այնպիսի հրաչք մը կը պահանջէր որ նոյն ինքն Աստուած անգամ աչխարհս սկզբնաւորութենէն առաջ չկրցաւ յաջողցնել եւ ոչ ալ պիտի կարողանայ աչխարհս վերջաւորութենէն յետոյ յաջողցնել: Ան լուսաւոր տաքուկ ճառագայթ մը կը պահանջէր ջէր տառուցեալ մութ անդունդի մը մէջ, որուն խորը արեւուն ճառագայթները իր ծագած իսկ վայրկեանէն ջնջուած էին:

Ներքինին վչտահար գլուխը օրօրեց եւ ակնարկը ուրիչ կողմ դարձուց:

— Հանըմս, ըսաւ, ժպտելու չանք մը ընելով, այսօր աղէկ չես երեւիր աչքիս, եթէ երազած իսկ եմ, քեզի ի՞նչ:

— Սելիմ, ըսէ, խնդրեմ, հետաքրքիր եմ իմանալու, պնդեց Այիչէ, չանալով յուզումը խնդուքի մը տակ պահել:

— Ի՞նչ կ'ուզես իմանալ հանըմս, մի–թէ՞ այսօր առաջին անգամ կը ճանչնաս զիս:

— Այո... Չեմ զիտեր, բան մը կը զգամ ... այսօր բնաւ աղէկ չեմ... Ահ Լալա, ինչպէս ըսեմ քեզ... այսօր ինձ ուրիչ տեսակ կ'երեւիս...

Եւ Չէրքէզուհին տիվանին վրայէն օձի մը նման սողալով թեւերը բացաւ եւ տենդագին ներքինիին սեւ վզին փաթթուեցաւ:

Ծերուկ սեւամորթը ձեռքովը Այիչէի քակուած մազերը չոյեց, որոնք նոյն միջոցին իր սեւ այտերը կը զդուէին, ապա ոսկրուտ մատը դէպի երկինք բարձրացուց.

— Աստուած, հառաչեց, այնպէս կ'ուզէ: Հոն, միւս աչխարհին մէջ ինձ զարձեալ հոս կորսնցուցածս պիտի վերագարձնէ եւ ես ալ երկրիս վրայ չվայելածս երկինքին մէջ պիտի վայելեմ:

— Ո՛ւֆ, դուն ալ, յարեց Այիչէ, ալ աւելի անոր փարելով: Երկինքին մէջ քեզ այսպէս զգուող Այիչէ մը պիտի զտնե՞ս... Հոն այսպիսի կուրծք մը... այսպիսի մարմին մը պիտի տեսնե՞ս...

Եւ ան այդ զժբախտ տանտագոսին առջեւ չարունակեց աստիճանաբար մերկանալ, մինչեւ որ կիսամերկ ամբողջովին անոր վրայ փարած մնաց...

— Սելիմ... հոգիս, կ'ըսէր Չէրքէզուհին նուաղկոտ ձայնով մը... Սելիմ, դուն Աստուծոյ սիրելին ես, խնդրէ իրմէ... աղօթք ըրէ եւ պիտի տեսնես թէ ինչպէս պիտի լսէ քեզ... Սելիմ, Աստուած իր հաւատացեալներուն այնքան հրաչքներ ըրաւ... դուն որ իրեն այնքան հաւատացեալներուն այնքան հրաչքներ ըրաւ... դուն որ իրեն այնքան հաւատարիմ ես, պիտի չուզէ քեզ ալ այս զրկին մէջ երջանիկ չընել... Սելիմ, աղօթէ՛, աղօթէ, ինձ այնպէս կը թուի թէ Աստուած այս առաւօտ հրաչք պիտի զործէ եւ զուն իր ընտրեալին պիտի ըլլաս... այնպէս որ ամբողջ աչխարհը պիտի զարմանայ եւ Սուլթանը անգամ քեզ պիտի երկըպագէ... իսկ ես ալ քու սիրականդ պիտի ըլլամ... Սելիմ եկուր, աղօթէ.... աղօթէ:

Եւ այսպէս խօսելով խորամանկ հանըմը դիւերային չուայտութեան առաւօտեան ամբողջ հակազդումը այդ պղինձեայ մարմնին վրայ թափեց:

Ներքինին չէր գիտեր թէ պէտք է լա՞ր թէ խնդար այդ տարօրինակ քմահաճոյքին վրայ, որ առջին անգամ ըլլալով այսքան վտանգաւոր կը զտնէր այս կնոջ երեւակայութեան համար, որուն պահպանութիւնը իր մեռեալ մարմնին եւ իր չէզոք կեանքին վստահուած էր. Սելիմ չանայ հանըմը իր անզգայ զրկէն հեռացնել... Սակայն Այիչէ ալ աւելի ուժով կը փարէր եւ անոր աչքերուն մէջ այնպիսի ակնարկ մը կը յառէր, որ կարող էր մարմարէ արձան մը իսկ վառել, եւ կիրի վերածելով զիրկին մէջ փչրել:

— Այիչէ, աղջիկս, մրմնջեց Թշուառ արարածը, Աստուած թէպէտ իր ընտրեալները կը սիրէ, սակայն երբեք այդպիսի հրաչք մը պիտի չընէ:

— Ո՛չ, ոչ, գոչեց աղջիկը, աղօթէ՛, աղօթէ... այս գիշեր երազ մը տեսայ, երազ մը քու վրադ... ատոր համար այսօր խենթի պէս եմ... Աղօթէ Սելիմ, եկուր աղօթէ...

Եւ այս ըսելով Չէրքէզուհին ինչպէս որ էր կիսամերկ ոտքի ելաւ, ներքինիին ձեռքը բռնեց եւ զայն տիվանին վրայէն վեր քաշեց:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ
(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լիոն։— *Այրի Տիկին Աղաւնի Պզտիկեան – եան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պզտիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Պզտիկեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Սեպտ. 5) առաւօտ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝*

ԿԱՐՊԻՍ ՊԶՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Իսի։— *Տէր եւ Տիկին Լեւոն Դանիէլեան եւ զաւակը Քրիստին կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Սեպտ. 5) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց զաւկին եւ եղբօր՝*

ԱՒԵՏԻՍ (ԱԼԷՆ) ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Այս տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Դանիէլեան կը նուիրեն 100 ֆր. Մոնմորանսիի Հանգստեան տան, 50 Մուրատ Ուսումնասիրասէրին, 50 Իսիի Մշակոյթի Տան, 50 Իսիի Կապոյտ Խաչին, 20 «Յառաջ»ի բարեւաւճման։

(Տառնալ «Յառաջ»էն)։

Ալֆորվիլ։— *Տէր եւ Տիկին Լամոն Զօրաբարեանց կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, տեղւոյն Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին իրենց անուրհօր եւ հօր՝*

ԳՐԻԳՈՐ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅ։— *Այրի Տիկին Սաթենիկ Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Հայրապետեան, Օր. Էլիան Հայրապետեան, Տիկին Վարսենիկ Փափազեան (Փարիզ), Օր. Ալիս Փափազեան, ինչպէս նաեւ Գասպարեան, Սամաթխանեան, Եղիչեան, Մինասեան, Ճիլիքեան եւ Աբովեան ընտանիքները չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք հեռագրով, նամակով եւ անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մղպատկանին՝*

ԳԱՍՊԱՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ (Իմփրէսն)

մահուան առթիւ, որուն յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ 21 Օգոստոսին։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն *դրաւոր*, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ նշդուին *ընթացիկ եւ նոր հասցէն* ։

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով ։

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 ֆրանք ։

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7 ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Անահիտ եւ Մեսրոպ Գասպարեան մէկ տարեկան «Յառաջ կը նուիրեն իրենց մօրեղբօր Անդրանիկ Ուզունեանի (Շաթը–Նէ–Մալապրի)։

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Այս երկուշաբթի (Սեպտ. 6) ժամը 18ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան կողմէ։ Հաւաքուիլ Շան գ'Էլիզէի եւ Ֆրիէդլանտի անկիւնը՝ Թէդ Փլէնի վրան։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, սրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը զբաւուած են։

Վերամուտը կը կատարուի երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20։

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ։— *Քրիստափոր կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (4 Սեպտ.) երեկոյեան ժամը 8,30ին, Ահարոնեան սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ուսած է հետեւեալ նուէրները Օր. Արաքսի Աճէմեանի ամուսնութեան առթիւ։—

Տէր եւ Տիկին Ա. Մոզեան (Լիոն) 50 ֆր., կնքահայր Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Աճէմեան, եղբայրը 50, Տէր եւ Տիկին Հայիկ Փերփերեան 45, փեսան Պ. Ասատ Աւագեան 50, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Մարզարեան 10 ֆր.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ԱՆԱՐԱՏ ՃՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՑԵՐ

1971–1972 տարեշրջանին համար, Հայ Քոյրերը կ'ընդունին դիշերօթիկ, ցերեկօթիկ եւ մանկապարտէզի համար վոճրիկներ։

Արձանագրութիւնները սկսած են։ Դիմել՝ 73, Աւընիւ Անրի Պարպիւս Առնուվիլ։

sevan voyages

50, Cours de la Liberté
LYON (3e)

Tél. : (78) 60-13-66

ԿԱՐԳ ՄԸ
ՇԱՀԵԿԱՆ ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԻԲԱՆԱՆ — 802 ֆրանքէն սկսեալ

LIBAN — A partir de 802 F.

Դիւրամատչելի մասնաւոր դիներ, կազմակերպուած կամ խմբական ճամբորդութիւններու համար։

ՕԴ — ՅԱՄԱՔ — ԾՈՎ

Բոլոր խմբական ճամբորդութիւնները ընկերացող ուղիղ

sevan voyages

Արագ սպասարկութիւն — Լաւագոյն պայմաններ։

Բաց է ամէն օր (բացի կիրակիէ)
ժամը 9էն 12 եւ 14էն 19,30

ՕՐ. ԱՆԱՀԻՏ ՓԻԼԻԿԵԱՆ
եւ
Պ. ՍԵԴՐԱԿ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՍԷՆ–ԷՔՍԷՆ Ալֆորվիլ

Ամուսնացած
Փարիզ, 1971 Յուլիս 31

ԽԱՉՎԵՐԱՑ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի 11 Սեպտ. Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեանի։ Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն։ Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին սրձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ։

Ոչխարի զենումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ փակը։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն։

×

Լիոն։— *Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէրի չքեղ սրահներուն մէջ։*

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին։

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան հանդէսը՝ Հոկտեմբեր 10ին ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԹԱՆՕԹ ՀՈԳԻՆԵՐ, Պատմուածքներ, Յակոբ Կարապենց, *լաթակազմ*	20 ֆր.
ԱՆՁԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ, Ս. Վրացեան, *Պէյրութ, լաթակազմ*	10 ֆր.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՃԻՊԼՅԼԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻ. լաթակազմ	20 ֆր.
ՀԱՋԱՐՈՒՄԼԿ ԲԱՌ ՈՒ ԲԱՆ ՀԱՅՈՑ ԽՕՍԻՑ ԲԱՐԲԱՌԻ, Տ. Փրունցեան	20 ֆր.
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ, Յովհ. Գազանճեան	10 ֆր.

ՁՈՒԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԳՐՔԵՐՈՒ
Առաքման ծախքը գնողին վրայ

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար· 90 ֆր· Վեցամսեայ 50 ֆր·
Արտասահման Տար· 115 ֆր· Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
4
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
4 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12206 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.206

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

Մոնտր աչխատակից Փօլ Պալթա իր յօդուածաշարքին մէջ կը չարունակէ վերլուծել Թուրքիոյ հիւանդութեան պատճառները։

Թուրքիոյ տարածութիւնն է 767·119 քառ· քիլոմեթր, Ֆրանսայէն մէկուկէս անգամ աւելի ընդարձակ։ Բնակչութիւնը՝ 36·000·000, որուն 25 միլիոնը, այսինքն հարիւրին 70ը գիւղացիներ են։ Սամսունէն Ատանա քաշուած գիծ մը գրեթէ երկու հաւասար մասերու կը բաժնէ երկիրը։ Արեւմտեան մասը կը բարգաւաճի, արեւելեանը կը մնայ անշարժ։ Ճարտարարուեստի մէջ յառաջդիմութիւնը արեւմուտքի մէջ յաճախ անլուծելի խնդիրներու առջեւ կը դնէ կառավարութիւնը։ Անգարա — որ 1·200·000 բնակիչ ունի — տասը տարին անգամ մը կը կրկնէ բնակչութեան թիւը։

Ու մինչ քաղաքներու մէջ կիները վայելուչ, աղջիկները ալ կարճ զգեստով շրջազգեստներ կը հագնին, Անատոլուի գեղջկուհիները տեղական հագուստներով արտերու մէջ կը առւայտին եւ նախնական կեանք մը կը վարեն։ Արեւմտեան շրջանին մէջ մարդիկ որոշ չափով եւրոպական դաստիարակներ ընդունած են, մինչ արեւելեան կողմը կը տիրապետէ աւանդական կեանքը, չաղախուած իսլամական կրօնքով։ Կառավարութիւնը չէ յաջողած ճարտարարուեստով եւ ճամբաներով օժտել չրջանը։ Որով գիւղին մէջ կը տիրապետեն աղաները (մեծ կալուածատէր) եւ hoճաները (իմամ), որոնք աչխարհականացումն ու Աթաթիւրքի բարենորոգումները սաստնայի գործ կը նկատեն։

Որոշ փոփոխութիւն առաջ եկաւ Թուրքիոյ մէջ, երբ 1946ին Իսմէթ Ինէօնիւ վերջ տուաւ միակ կուսակցութեան դրութեան եւ 1950ին Դեմոկրատները անցան իչխանութեան գլուխը։ Մէնտէրէս գրաւեցին գեր կատարեց։ Քուէի քրաւունք տուաւ գիւղացիներուն։ Սակայն միւս կողմէ փակեց գիւղի դպրոցները։

1960ի յեղափոխութեան ու 1961ի Սահմանադրութեան նպատակն էր վերջ տալ գեղջուհիներուն եւ իրագործել ընկերային եւ հոգային բարենորոգումները, որոնք անհրաժեչտ էին։

1965էն սկսեալ տիրական դեր կատարեց Սիւլէյման Տէմիրէլ, ծագումով գիւղացի, որ զարկ տուաւ ճարտարարուեստին։ Սակայն օգտուողներն եղան կարգ մը առանձնաչնորհեալ դասակարգեր։ 1965ին պղտային արտադրութեան հարիւրին 57ը կը պատկանէր 20 առ հարիւր ընտանիքներու։ Հինգ տարի վերջ այս ձգտումը աւելի չէ տեղացաւ, մինչ գործատէրներն ու պաչտօնեաները ծանրապէս տուժեցին պղտւոյի սղութենէն, որ 1963էն 1968 հարիւրին 72 համեմատութիւն ստացաւ։ Կացութիւնը աւելի ծանրացաւ 1970ին, երբ թրքական լիրան արժեզրկուեցաւ 66 առ հարիւր համեմատութեամբ։

Տէմիրէլի օրով մամուլի եւ կարծիքի ազատութիւնը կատարեալ էր։ Թերթերը կը յարձակէին նոյնիսկ վարչապետին եւ իր կնոջ անձնական կեանքին վրայ եւ նեպոտականութեամբ կ'ամբաստանէին զայն իր եղբայրներու հաչւոյն։

Անկեալ վարչապետը չկրցաւ իրագործել հոգային բարենորոգումը, ճարտարարուեստը զարգացաւ անիչխանական ձեւով։ Արտաքին քաղաքականութեան մէջ որոչ չեղքութիւն պահեց եւ ուզեց հեռանալ ամերիկեան ազդեցութենէն, սակայն տեղեկատուութեանց ամերիկեան ազատարկութեան թաթին տակ լինկաւ։

Քալալէրեց համալսարանները, որոնք 1889ին, ծաւալ առած է առաւելարար Բ· աչխարհամարտի վերջաւորութեան։ Գուցէ, ըսաւ Նախագահը, ամենք հակառական զանեն որ Ֆրանսական Պետութեան դեկավարը այս ժողովը ընդունի Լուզվիկոս ԺԴ· թագաւորի բնակավայրին մէջ, այսինքն թագաւորի մը որ մասնաւոր համակրութիւն մը չէ ունեցած խորհրդարանական վարչակարգին նկատմամբ։ Այս պիտի նչանակէր սակայն որ յեղաչրջումը կը կատարուի ժամանակին ինչպէս նաեւ միջոցին մէջ։ Ժամանակին՝ քանի որ այս դեկակը այսօր կեդրոնատեղին է ուր նիստերու կը հաւաքուին համագումարները, բացառիկ պայման — ներու մէջ, մեր երկու Ժողովներուն (Ծերակոյտ եւ Ազգ· Ժողով)։ Միջոցին՝ քանի որ Միջխորհրդարանական Միութիւնը այսօր կը համախմբէ իրարմէ տարբեր Խորհրդարանները։ Մնաց որ այս դեկակէն քիչ հեռու չէ՞, որ արտասանուեցաւ Միրաթոյի կողմէ, իր համբաւաւոր խօսքը, — ամփոփուած տպաւորիչ բանաձեւումի մը մէջ՝ «Հոս ենք ժողովուրդին կամքով»։ Կա՞յ արդեօք լաւագոյն արտայայտութիւն մը խորհրդարանական հիմնական կոչումին համար։

Ապա Նախագահ Փոմպիտու ծանրացաւ Խորհրդարաններու այդ կոչումին վրայ եւ մանաւանդ յիչեց որ Ֆրանսայի ազգային նչանաբանին առաջին խօսքն է՝ Ազատութիւն ու աւելցուց· «Ինծի համար աւելի նուիրական բան չկայ ոչ ալ աւելի վտանգուած՝ անհատներուն ինչպէս ժողո — վուրդներուն համար քան ազատութիւնը։ Ձեր կոչումն է, ձեզի՝ որ ժողովուրդին ներկայացուցչին ըլլալու փառաւոր ու դան ունիք, պաչտպանել ազատութիւնը»։

Նախագահին ճառը բուռն ծափահարութեանց արժանացած է։ Զախորդ տպաւորութիւն մը ըրած է միայն Ֆրանսայի համայնավար խորհրդարանականներու չծափահարելը, մինչ Արեւելեան եւրոպայի եւ Խորհրդային Միութեան ներկայացուցիչները ծափահարած են։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի գլխաւորութեամբ (նախագահն է Հիւլէական Ուժանութեան Պետութեան Կոմիտէին) խորհրդային պատուիրակութիւն մը Փարիզ հասած է, կարճ այցելութեան մը համար, Ֆրանքեւխորհրդային թեքնիք գործակցութեան ծրագրին համաձայն։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ Սահմանադրութիւնը (Լիբիա, Սուրիա եւ Եգիպտոս), որ կեանքի կոչուած էր վերջերս Դամասկոսի մէջ, երեք երկիրներու նախագահներու նախագահներու ատորագրութեամբ, հանրաքուէի դրուած էր Սեպտեմբեր մէկին, ինչպէս հաղորդած էինք երէկ։ Հանրաքուէին մասնակցած են 14 միլիոն քուէարկուներ։ Ջախջախիչ մեծամասնութեամբ «այո» քուէարկուած է (Եգիպտոսի մէջ ընտրողներու 99,956 տոկոսը)։ Համաձայն Եգիպտոսի Ներքին Նախարարին՝ «այս այոն ցոյց կուտայ մեր բարեկամներուն եւ թշնամիներուն, թէ արաբ ղանդուածը կամքն ունի չարունակելու իր ճիգը դէպի ամբողջական միասնութիւն»։

Լիբանանի Արտաքին Նախարարը՝ Խ· Ապուհամատ, Փարիզի մէջ տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարին հետ։ Ապուհամատ մեկնումի պահուն չէ՛տեց, թէ խոսակցութիւնները պիտի ընդգրկեն Մերձ· Արեւելքի եւ, յատկապէս, Երուսաղէմի հարցերը։ Իսրայէլեան ուժեր յարձակեցան պաղեստինցի արձակագիրներու վրայ, Լիբանանի հողին վրայ։ Կռիւը տեւեց ժամեր։

ՊԵԼՖԱՍԹի կեդրոնին մէջ չորս ռումբեր պայթեցան։ 40 հոգի ծանրօրէն վիրաւորուեցան։ Ահաբեկումը կատարուած է իրլանտացի ծայրայեղներու կողմէ։

ՊԵՐլԻՆի համաձայնագիրը մինչեւ Ուրբաթ օր կարելի չէր եղած ստորագրել։ Պոն կը պահանջէ համաձայնագրի բնագրին գերմաներէնի թարգմանումը, որպէսզի տարակարծութիւններ չստեղծուին յօդուածներու մեկնաբանութեան ընթացքին։ Յարդ երկու Գերմանիաները չեն համաձայնած կատարուած թարգմանութեան չուրջ։ Բառերու մեկնաբանութեան չուրջ տարակարծութիւններ ստեղծուած են արդէն։

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆ կղզիներու հարաւը մահմետականներ եւ քրիստոնեաներ արիւնալի բախումներ ունեցած են։ Վաթսունէ աւելի անձեր սպաննուած են այս կրօնական «պատերազմ»ի ընթացքին։

ԵՐԿԱԹՈՒղիի գործադուլը որ ծայր տուած է Ֆրանսայի արեւմտեան չրջանը, Նանթէն սկսաւ տարածուիլ։ Անժէի եւ Նանթի ուղեվարներու գործադուլը բաւական խանգարեց անչուշտ երթեւեկութիւնը եւ ապրանքներու փոխադրութիւնը։ Սակայն պարագայի մէջ, Հոկտեմբերէն առաջ խակ, ընկերային ծանր մթնոլորտ մը կը տիրէ։

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ արկածներու թիւը աւելի պակաս ըլլալով հանդերձ, բազդատմամբ 1970ի Օգոստոսի վերջին, զոհերուն թիւը մօտ 10 առ հարիւր աւելի է։ Վերջին օրերուն 233 մեռեալ եղած է ճամբաներուն վրայ եւ վիրաւորներու վիճակն ալ ծանր է։ Կը թուի թէ երբ խճողում չկայ, արագութիւնը պատճառ է որ եղած արկածները աւելի ծանր բնոյթ ունենան։

ԼՈՆՏՈՆի Ռազմապիտական Հիմնարկին համաձայն Խորհ· Միութիւնը 33 զօրաբաժին կը պահէ կազմ ու պատրաստ Չինաստանի դէմ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԴԵՐԸ ԵՒ ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՄՓԻՏՈՒ

Վերջալլի մէջ բացուեցաւ Միջխորհրդարանական Միութեան 59րդ համագումարը, որու բացման ճառը արտասանեց Նախագահ Փոմպիտու։

Հանրապետութեան Նախագահը խօսք առաւ 750 խորհրդարականներու առջեւ, որոնք կը ներկայացնէին 62 երկիրներ եւ սկիզբէն իսկ չէ՛տեց թէ հաճոյք մը եւ պատիւ մըն է Ֆրանսայի համար ընդունել Միջխորհրդարանական այս ժողովը։ Հիմնուած ինքնարերաբար Փարիզի մէջ նախ վիճաբանութեան, յետոյ դրդռու — թեան վառարաններ դարձան։ Դժգոհութիւններ ծայր տուին։ Ոմանք մուտքի քննութեանց մէջ չէին յաջողեր։ Ուրիշ — ներ աւարտելէ վերջ բաւարար ղրամ չէին չահեր։ Իրաւաբանութեան տոքթոր մը, որ կատարելապէս կը խօսի քանի մը օտար լեզուներ, կը գտնայ պետական պաչտօնեայ 1100 լիրա ամսականով (400 ֆրանքէն պակաս), մինչ որ բաւարար չէ ապրելու, մինչդեռ դրասենեակի վարիչ մը կրկինը կը ստանայ, մաքսատան փոքր պաչտօնեայ մը՝ երկու երրորդը։ Առաջինը սեւ աչխատանք պիտի կատարէ, երկրորդը պիտի փորձուի «պախչիչ» ուղել։ Ամէն պարագայի կաչառակերութիւնը կը ձգտի զարգանալ։

Համալսարաններու մէջ վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենային ժողովրդավարութեան, ազատութեան եւ նման հարցերու չուրջ, օրինաւոր սահմաններու մէջ, երբեմն խաղաղ ցոյցերով եւ խնդրագիրներ ներկայացնելով։

1965–1968 Ներքին Նախարար Տր· Ֆարուք Սիւքան կը քաչալերէր ծայրայեղ աչակողմեան չարժումը՝ չէզոքացնելու համար ձախակողմեան ուսանողներն ու Բանուորական կուսակցութեան մարտականները, մինչ ոստիկանութեան տնօրէնն Իսմէր Նաճի Պողքուրա, ձեռքի տակէ կ'օժանդակէր Իւլքիւ Օճաքլարներուն (Գաղափարական բոյները)։ Ցառաջդիմական ուսանողները կը մեղադրէին ոստիկանութիւնը, որ իր խիստ վերաբերմով զիրենք մղեց նախ ինքնապաչտպանութեան, յետոյ՝ յարձակողականի։ Տէմիրէլ աչք գոցեց մինչեւ այն օրը, երբ տեսաւ թէ ծայրայեղ աչերն ու կրօնական տարրերը չափը կ'անցընէին։ 1969ի ընտրութիւններէն վերջ փորձեց հեռացնել թունդ պահպանողական տարրերը, սակայն չատ ուչ էր։

1968ին Բանուորական կուսակցութիւնը անցուց ներքին ծանր տպղնապ մը եւ դրեթէ գործունէութենէ դադրեցաւ։ Տէվ կէնճ ձախապաչտ երիտասարդները հրապարակ իջան եւ բաւական աղմուկ յարուցին։ Առեւանգում։ Դրամատան կողոպուտ եւ այլ յեղափոխական արարքներ բանակը մղեցին Տէմիրէլի կառավարութեան ներկայացնելու Մարտ 12ի վերջնագիրը։

Հետեւանքն եղաւ Պաչարման վիճակի յայտարարութիւնը, նպատակ ունենալով արմատախիլ ընել ձախապաչտներու չարժումը։ Առաջին հերթին Տէվ կէնճը, առանց անտեսելու Քիւրտերը, որոնք տարիներէ ի վեր մղձաւանջ են դարձած Անդարայի վարիչներուն։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱԿԱՌԱԿ ԹՐՔԱԿԱՆ ՔԱՐԵՐՈՒՆ...

Փարիզ – Պերսեպոլիս – Փարիզ մրցարչաւին մասնակցող բոլոր թղթակիցներն ալ չատ գէչ յիչատակներ ունին Թուրքիայէն։ Վերի խորագիրը կը զործածէ Onnn (Օգոստ· 28–29) եւ թղթակիցը կը բեթէ նոյն բաները կը պատմէ։ Հոս եղած նորութիւնն այն է որ Թուրքը Քիւրտին վրայ կը ձգէ յարձակումներու պատասխանատուութիւնը։

Յատկանչական տողն այն է ի մասնաւորի, որ Անտրէ Պլոք (Onnnի թղթակիցը) կը գրէ·— «8980 քիլոմեթր ընելէ եաք, ափսոսալով է որ «2 Ձի»երը, Տիաճ եւ Մեհարիս Թուրքիա կը մտնեն։ Պէտք է ըսել որ որոչ քաչութիւն պէտք է Թուրքիա ճամբորդելու համար։ Վայրերը տեսարժան են, պանդոկները ոչ այնքան, գալով բնակիչներուն, քար նետելու մեծ դիւրութիւն ունին եւ կառքերու ճակատի ապակիները անմիջապէս չարդուփշուր եղան։ «Այս պարագան կը տիրեցնէ դիս, կ'ըսէ ինծի Թուրք սպայ մը, Քիւրտերն են, ժողովուրդ մըն է դոր տարիներ դրծինք ենթարկելու համար օգուժով, հրաչալով, անանկ որ քանի մը քար···»։ Քարկոծելը մահմետական հին առհասարակութեան արդիւնքն է, որ կը մերժէ թումին (Արաբները այսպէս կը կոչեն քրիստոնեան), որովհետեւ միայն օտար կառքերու վրայ նչան կ'առնուի։ Բայց օտարներու այս հալածանքը կրնայ տուգի նչանակել Թուրքիոյ դրօսաչրջիկութեան»։

«ՕՌՈՌ»

ԿՈՄԻՏԱՍԸ ԵՒ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԸ

Կոմիտասը անմահացաւ։

Շահմուրատեանը մոռացուեցաւ։

Կոմիտասը կ՚ապրի իր ժողովրդի նման։

Շահմուրատեանը կ՚ապրի միայն երաժշտական պատմութեան մէջ։ Նա մեռաւ, երբ այլեւս ապրողները չէին նրա «Կռունկը», «Մոկաց Միրզէն», «Անտունին» կամ «Վուշ Ալեքսանը»։ Հապա նրա «Հայաստա՞նը»։ Նրա մահից յետոյ չաւերը փորձեցին երգել այդ երգերը, բայց չկարողացան տալ այն հարազատութեամբ, ինչ տալիս էր Շահմուրատեանը։ Պատճառը... Որովհետեւ մեծ Կոմիտասի չունչի տակն էր ապրել Աբմենակը։

Շահմուրատեանը մեծ երգիչ էր։

1932ին, երբ գնացի Փարիզ հրաժեշտի ներկայացումս տալու, յաճախ հանդիպում էի Շահմուրատեանին։ Նա տարօրինակութիւններ ունեցող մարդ էր։ Շաւերը հիանում էին նրա ձայնի վրայ, բայց չէին սիրում նրա անձը։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ անկեղծ խօսող մարդ էր, կծու լեզու ունէր, ճակատին զարնող, եւ ինչպէս ինքն էր ասում «Մչեցու թարս ամարը» ունէր։ Բայց երբ մտերմանում էիք հետը, տեսնում էիք, որ ազնիւ սրտի տէր է։ Երբեմն միտքին հրաւիրուած էինք լինում մի որեւէ ընտանիքի մօտ ընթրիքի կամ ճաշի։ Սարսափելի կերպով ջղայնանում էր, երբ նրան առաջարկում էին մի բան երգել։

— Ի՞նչ է, ես «չաղըմ» եմ։ Դրա համար էք ինձ հրաւիրել, եւ կոպտօրէն մերժում էր երգել։ Ես դրա ճարը գտայ։ Երբ մեզ որեւէ տեղ էին հրաւիրում, ես տանեցիներին նախօրօք խնդրում էի շաոլաջարկեն նրան երգել։ Ընթրիքի կամ ճաշի պահերին ես աչքաւոտ էի նստել նրա կողքին։ Մէկ-երկու բաժակ խմելուց յետոյ, սկսալ նոթաններով, սկսում էի երգել նրա սիրած երգերից։ Շահմուրատեանը ջղայնացած զառնում էր դէպի ինձ եւ ասում էր.

— Լռի՛ր, սկսալ ես երգում։

Ես ականջ չէի կախում նրա խօսքերին եւ շարունակում էի մոմոալ։

— Ես քեզ ասում եմ, որ սկսալ ես երգում, մի՛ մորթիր երգը։

— Եթէ իմ երգածը սխալ է, հապա ո՞րն է ճիշտը։ Սովորեցրո՛ւ։

— Ի՞նչ է, դերասան եղար հերիք չէ, հիմի էլ ուզում ես երգիչ դառնալ։

Եւ նա սկսում էր երգել իմ «սխալ» երգածները։

Բայց երկար չտեւեց իմ հնարքը։ Հասկացաւ եւ մի օր էլ ասաց.

— Տօ՛, չարչի Վանեցի, խենթ Մչեցուն լաւ ես ձեռք առել։ Քո օյինբազութիւնը հասկացայ, սրանից յետոյ ինչքան ուզում ես զռնչա՛, էլ չեմ երգելու։

Մի օր Գուրգէն Ալէմշահի հետ նստել էինք կաֆէ Սորբոնում։ Եկաւ Շահմուրատեանը։ Նստեց։ Մի կաֆէ քեմ պատուիրեցի։ Գուրգէնի հետ ծանօթ էր, բայց նա առհասարակ երիտասարդ երաժիշտներին չէր հաւանում։

— Պարոն Շահմուրատեան, ինչո՞ւ համար մեր Գուրգէնի երգերից չէք գնում ձեր երգացանկի մէջ։

— Դեռ չատ ջահիլ է, մինչեւ նա հասունանայ, ես արդէն ծերացած կը լինեմ։ Ջահիլ երգիչներ կան, թող նրանք երգեն։ Եւ յետոյ դիտէք, ես բացի Կոմիտասից ուրիշ բան չեմ երգում. չատ բացառիկ պարագաներում օտար եւ հայ մէկ-երկու երգահաններից երգում եմ։

— Բայց Ալէմշահը չատ տաղանդաւոր է։

— Ես հակառակը չեմ պնդում։ Ան – պայման տաղանդաւոր է, քանի որ նա էլ Շահ ունի իր ազգանունի մէջ։ Միակ տարբերութիւնն այն է, որ իմը անուան առջեւից է, նրանը՝ անուան վերջում։ Սկսեց ծիծաղել։ Ցետոյ լրջացաւ եւ դառնալով դէպի Գուրգէնը ասաց.

— Սիրելի երիտասարդ, մի բան պիտի ասեմ քեզ, եթէ ուզում ես հայ երաժիշտ լինել, որ ապերախտ ասպարէզ է, բայց վեմ ճանապարհ... որպէս առաջնորդ ունեցիր Կոմիտասը... մեր երգի բանալին նա է...

— Պարոն Շահմուրատեան, քանի որ յիշեցիք Կոմիտասին, չի՞ լինի մի անգամ մեզ տանիք նրան տեսնելու։

— Դժուար խնդիր է։ Երբեմն պատահում է լուրջ մարդու նման խօսում է, նոյնիսկ կատակում, բայց չատ յաճախ, չի նայում այցելուներին եւ չի պատասխանում նրանց հարցերին։

— Ես ուզում եմ մեկնել Արեւելք, անպայման ուզում էի տեսնել նրան, պնդեցի ես։ Ուզում եմ տեսնել Մեծ Հանճարին։

— Մեծ հանճար... որ մոռացուած է Վիլժիւիֆում։ Բոլորիս վերջն էլ այդ է։ Մոռացում կենդանութեան ժամանակ, անտեսում։ Իսկ մահուանից յետոյ կուրծք են ծեծում։ Թողնենք սակայն։ Լաւ, վաղը չէ միւս օր առաւօտեան, ժամը 9ին եղէք այստեղ, կ՚երթանք, կը փորձենք տեսնել։ Շատ անգամ ոչ ոքի չի ընդունում։

Նշանակուած օրը, նոյն ժամին, եկաւ Շահմուրատեանը։ Մեզ հետ նստած էր նաեւ Օհան Կարօն. նա էլ ցանկութիւն յայտնեց մեզ միանալու։

Մեկնեցինք դէպի Վիլժիւիֆ...

Ամբողջ ճամբի ընթացքին լուռ էինք։ Կարծես թէ գնում էինք յուղարկաւորութեան։ Լռութիւնը խզեց Շահմուրատեանը եւ դառնալով դէպի Օհան Կարօն, ասաց.

— Ծօ՛, Վռըժիկ, — Օհան Կարօն պատմական Ռչտունեաց զաւառից էր, Վանեցիները նրանց Վռըժիկ են անուանում, — բայց խնդապէս ձեր «Մոկաց Միրզէ»ն հրաշալի մի դիւցազներգութիւն է։

— Ճշմարիտ է, բայց այդ դիւցազներգութիւնն անմահացրիք Կոմիտասը եւ դուք, պատասխանեց Օհանը։

— Ասում են Վանի Իշխանը լաւ էր երգում «Մոկաց Միրզէն եւ «Վուշ Ալեքսանը», — ասաց Շահմուրատեանը։

— Ես չեմ լսել, բայց լսողներ կան, որոնք չատ են գովում, — պատասխանեց Օհան Կարօն։

— Գիտէք ի՞նչ... ինձանից յետոյ այդ երգը երգող չի լինի...

Կրկին տիրեց լռութիւն։

Հասանք. արտօնութիւն ստացանք եւ ներս մտանք։ Հսկիչը Կոմիտասի դուռը բանալով ասաց.

— Փաղրէ՛, ձեզ այցելուներ կան...

— Ո՞վքեր են... լսուեց ներսից մի թոյլ ձայն։

— Ես եմ, վարդապետ, — ասաց Շահմուրատեանը, — եւ մի քանի բարեկամներ։

— Մտէ՛ք։

Հայոց Երգի «Մաշտոցը» նիհար ծնկներին դրկած՝ նստել էր մահճակալում։

— Աբմենա՛կ, այդ ի՞նչպէս եղաւ, որ յիշեցիր ինձ։ Լա՞ւ ես։ Կնոջդ չե՞ս նեղացնում։ Սրանք ո՞վքեր են։ Ես սրանց կարծեմ մի տեղ տեսել եմ... լաւ չեմ յիշում... բայց Հայի դէմքեր են... մինակ քեզ նման մեծ քիթ չունեն...

Այնքան լուրջ էր խօսում եւ կատակում մեծ վարդապետը, որ մենք մի րոպէ տարակուսած մնացինք, թէ ինչո՞ւ են սրան բերել այստեղ։

— Չէ՛, վարդապետ, դու սրանց չես տեսել։ Շատ փափաքեցին քեզ այցելել, չկարողացայ մերժել նրանց խնդիրը։ Այս պարոնը կոչւում է Օհան Կարօ... Ռըշտունեաց երկրից է... Վռըժիկ է... Գրող է...

— Գրո՞ղ... ի՞նչ ես գրում...

— Աւելի շուտ գրասէր եմ, վարդապետ. գրողի կոչումը մեծ է, արժանի չեմ այդ կոչման։

— Համեստ մարդ ես երեւում։

Շահմուրատեանը դառնալով ինձ ասաց.

— Սա էլ երիտասարդ դերասան է, ուսանել է Վիէննայում։ Ուզում է դնալ Մեջաղեաք։

— Մէջաղե՞աք... ինչո՞ւ ոչ Հայաստան... Հայութիւն կա՞յ Հայաստանում։

— Անչո՛ւշտ։ Ծաղկում է մեր երկիրը, — ասաց Ալէմշահը։

— Ես ուզում էի դնալ, ասաց Կոմիտասը, բայց անցագիր չտուին։

— Ո՞վքեր, վարդապետ, — ասաց Օհանը։

— Թուրքերը, — պատասխանեց Կոմիտասը։

— Թուրքերը ի՞նչ կապ ունեն Հայաստանի հետ...

— Կոտորածներ են սարքելու, — պատասխանեց Կոմիտասը։ Հա՛, մոռացայ, այս ջահիլ թօմփուլ տղան ո՞վ է։

— Երաժիշտ է... Գուրգէն Ալէմշահ... Աւարտել է Իտալիա... չնորհալի է, ասաց Շահմուրատեանը։

— Երաժի՞շտ է։ Ախախանին տեսա՞ք։

— Ո՞ւր պիտի տեսնէինք Ախախանին։

— Կողքիս սենեակում է։ Քանի անգամ յանկարծել է ինձ տեսնել։ Ի՞նչ գործ ունի ինձ հետ։ Անցպատիր չեմ ուզում։ Ոչ մի տեղ չեմ ուզում գնալ։

Վարդապետի մտքերը սկսում էին խառնուել։ Ցանկարծ կատաղի կերպով վեր կացաւ եւ մօտենալով Ալէմշահին գոռաց.

— Երգահան ես, հա՞... Ո՞ւմ համար ես գրում այդ երգերը ... գնա՛, գնա՛, գնա՛ պատուիր դրածներդ... մինչ այլեւս երգ լսող չունենք... գնացէք, հեռի՛ք է... ես յոգնած եմ... ուզում եմ պառկել։

Պառկեց մահճակալին եւ երեսը ծածկեց։

— Ուրեմն գնա՞նք, — ասաց Շահմուրատեանը։

— Գնացէ՛ք... քարթանքալանի՛ր... Մէջաղեաք... Հնդկաստան, իսկ ինչո՞ւ ոչ Հայաստան... Դէ՛, գնացէ՛ք... գնացէ՛ք...

Մենք դժկամակօր դուրս եկանք։ Ոչ մէկս տրամադրութիւն չունէինք խօսելու։

— Այսպէս լաւ երբեք չէր եղել... սկզբում ես էլ չատ զարմացայ... բայց յետոյ...

Ես այլեւս չտեսայ մեծ վարդապետին։ Սիրտս նման էր էն վլած աներին... խախտեր էր սիւներ... տօ՛, լաճ տնաւեր։

1967ին, երբ բախտ ունեցայ Հայաստան գնալու, պանթէոնում տեսայ նրա գերեզմանը եւ իր կիսանդրին... նրա քարէ ականջին կամացուկ չշնջացի.

— Հիմա գանուում եմ Հայաստանում... Եւ բերել եմ այս ծաղիկները։

Շահմուրատեանին այլեւս չհանդիպեցի։ Նա էլ գրեթէ նոյն տխուր վախճանն ունեցաւ...

Հազա՛ր ափսոս Մոկաց Միրզէն...։

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ
«Բաֆֆի Տարեգիրք» Թեհրան

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Կարելի է հաւկնալ արուեստը կեանքի ընդմէջէն, բայց ոչ՝ կեանքը արուեստի ընդմէջէն։

×

Ծուլութիւնը դժուար արուեստ մըն է։ Այնքան դիւրին բան չէ բան մը չընել։

×

Կը խորհիմ, ինչպէս գրագէտներու մեծ մասը, դոնէ բանաստեղծներու մեծ մասը, թէ կրկին կարդալ ինքզինքը, անձնասպան ըլլալ է։

ՄԱՔՍ ԺԱՔՈՊ

ՄՈՌՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՀՄԱՅԱԹԱՓ

(ՆՈՐԱՎԷՊ ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԷ)

Ու ձեռքը նորա ճակտին դնելով.

— Օ՛, բան մը չունիս, մէ՛կ բանիկդ չէ մնացեր։ Մէկ երկու օրէն ա՛լ քիւս քիւն կ՚ըլլանաս տէ քեզի հետ աղուոր աղուոր ժամ մը կ՚երթանք։ Աստուածամօր առջին մոմ մը կը վառենք, անանկ չէ՞, անուշի՛կս։

Գէորգ պատասխան չի տար, այլ մեղմիւ կը բռնէ իր հօրաքրոջ ձեռքն ու չըրթանցը կը տանի։

Հօրաքոյրը նորէն անցած էր իր տեղը, ու Գէորգ վերատին կ՚իյնայ իր խոհանոց մէջ։ Քանի օրէ ի վեր այսպէս պառկած է։ Լաւ չի յիշեր իր հիւանդութեան առաջին օրերը։ Կը մտաբերէ միայն, որ պէս երազի մը մէջէն, թէ հիւանդ եղած է, չա՛տ հիւանդ, ու վայրկեաններ ունեցած է յորս ղպացած է թէ նոյնհետայն, անմիջապէս, կեանքը պիտի խուսափէր արդէն ու աչերը պիտի գոցուէին առ յաւէտ։ Այդ օրերէն իրեն մնացած միակ յիշատակն է իր հօրաքրոջ դէմքն, զոր միշտ իր անարիւն քով տեսած է փոյթն առնէն, պատրաստ կատարելու իր ամենադոյդն փափաքներն։ Անկից առաջ ամէն բան թաղուած է համայնապարփակ մշուշի մը մէջ։

Երկու երեք օր է աղէկ կը զգայ ինքզինքը։ Բժիշկն յայտնած է թէ ա՛լ երեն զալուն պէտք չկայ, սակայն դեռ բաւական օրեր կատարեալ հանգիստ պատուիրած է։ Գէորգի խնդրանոց վրայ, թոյլ տուած է միայն կարդալ, սակայն ընդհատաբար, առանց գլուխը ժամերով կախ պահելու։

Կը մտածէ։ Գաղափարները խառն ի խուռն կը լեցուին մտքին մէջ, առանց որոշ ուղղութեան մը հետեւելու, առանց ինք ճշդրիտ դիտակցութիւնն ունենալու իր խոհերուն։ Ամէնուն ակրապետող ըզգայնութիւնն է սակայն, չի դիտեր ինչ խառնուրդ մը յոգնութեան եւ հանգըստեան պէտքի։

Ձեղունը կը դիտէ զարձեալ։ Իր հիւանդութեան օրերուն գլխաւոր զբաղումն եղած է այս։ Գիտէ թէ ձեղունը քանի՛ տախտակէ բաղկացած է, ո՛ր տեղ ծակ կայ, ո՛ր տեղ վարակ։ Եւ, մեքենաբար, նորէն կը համրէ. մէկ, երկու, երեք... տասնեւեօթն, տասնեւուրթ։

Ձեռքը դուրս կը հանէ վերմակէն եւ Դուրեանի Տաղերը կ՚առնու, ու հարիւրերորդ անգամը լինելով կը սկսի կարդալ գայնս անձանձրոյթ։ Էջերը միմեանց կը յաջորդեն իր դողդոջուն ձեռքին տակ, աչերը կը պղտորին, գլուխը կը գառնայ, սակայն ձեռքէն չի թողուր գիրքն. ի՛նչքան համ կ՚առնու այդ սրտի դպչող ոգերէն։ Բարեբախտաբար հօրաքրոջը հոն կեցած է, Գէորգի մէն մի չարժմանն ուշադիր։ Կամաց մը տեղէն կ՚ելնէ, անկողնին քով կուգայ, եւ յուշիկ իմն գիրքն առնելով Գէորգի ձեռքէն.

— Ա՛լ հերիք կարդաս, տղաս, նայէ՛, նորէն տաքութիւն եկեր է վրադ. տաքթորը ինծի ըսաւ որ թող մի տար որ չատ կարդայ. աղէկ չէ, ինչո՞ւդ պէտք աս մարդոց գրածները։ Դուն հանգիստ նայէ։ Սըտեղը քանի՞ օր մնաց. էկող չարթու ա՛լ ոտք կ՚ելլաս, ան աւեն ուզածիդ խըտար կարդա, ուզածդ ըրէ։ Ամա ա՛լ դաս պիտի չտաս, անանկ չէ՞։ Ա՛ս գործը հի՛չ չեկաւ քեզի։ Ան ի՞նչ էր, ամէն իրիկուն տուն կուգայիր նէ բիւբիւր բիւբիւր կը հաղայիր։ Էս գաթը առջի օրէն չէի ուզեր որ դասատու ըլլաս. ան հէռկէլէճ կառավարելը խօլա՞յ բան է, իլլէ քեզի պէս նազիք հիւանդկախ տղայ մը։ Ամա դուն կտոր մը խելքիդ հանած էս, չնեղանաս զուրցածիս, հէմ կիտէի որ խօսքիս մտիկ պիտի չընես։

Ու Աղաւնի հանըմը գիրքը գրասեղանին վրայ կը դնէ, սակայն սիրտը լեցուած է, ա՛յնչափ բաներ ունի զրուցելիք, զոր սխալած է յայտնելէ Գէորգի հիւանդութեան միջոցին։

Եւ ձայնն աւելի անուշցնելով.

— Երաժիշտ է... Գուրգէն Ալէմշահ... Աւարտել է Իտալիա... չնորհալի է, ասաց Շահմուրատեանը։

— Երաժի՞շտ է։ Ախախանին տեսա՞ք։

— Ո՞ւր պիտի տեսնէինք Ախախանին։

— Կողքիս սենեակում է։ Քանի անգամ յանկարծել է ինձ տեսնել։ Ի՞նչ գործ ունի ինձ հետ։ Անցպատիր չեմ ուզում գնալ։ Ոչ մի տեղ չեմ ուզում գնալ։

Վարդապետի մտքերը սկսում էին խառնուել։ Ցանկարծ կատաղի կերպով վեր կացաւ եւ մօտենալով Ալէմշահին գոռաց.

— Երգահան ես, հա՞... Ո՞ւմ համար ես գրում այդ երգերը ... գնա՛, գնա՛, գնա՛ պատուիր դրածներդ... մինչ այլեւս երգ լսող չունենք... գնացէք, հեռի՛ք է... ես յոգնած եմ... ուզում եմ պառկել։

Պառկեց մահճակալին եւ երեսը ծածկեց։

— Ուրեմն գնա՞նք, — ասաց Շահմուրատեանը։

— Գնացէ՛ք... քարթանքալանի՛ր... Մէջաղեաք... Հնդկաստան, իսկ ինչո՞ւ ոչ Հայաստան... Դէ՛, գնացէ՛ք... գնացէ՛ք...

Մենք դժկամակօր դուրս եկանք։ Ոչ մէկս տրամադրութիւն չունէինք խօսելու։

— Այսպէս լաւ երբեք չէր եղել... սկզբում ես էլ չատ զարմացայ... բայց յետոյ...

Ես այլեւս չտեսայ մեծ վարդապետին։ Սիրտս նման էր էն վլած աներին... խախտեր էր սիւներ... տօ՛, լաճ տնաւեր։

1967ին, երբ բախտ ունեցայ Հայաստան գնալու, պանթէոնում տեսայ նրա գերեզմանը եւ իր կիսանդրին... նրա քարէ ականջին կամացուկ չշնջացի.

— Հիմա գանուում եմ Հայաստանում... Եւ բերել եմ այս ծաղիկները։

Շահմուրատեանին այլեւս չհանդիպեցի։ Նա էլ գրեթէ նոյն տխուր վախճանն ունեցաւ...

Հազա՛ր ափսոս Մոկաց Միրզէն...։

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ
«Բաֆֆի Տարեգիրք» Թեհրան

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Կարելի է հաւկնալ արուեստը կեանքի ընդմէջէն, բայց ոչ՝ կեանքը արուեստի ընդմէջէն։

×

Ծուլութիւնը դժուար արուեստ մըն է։ Այնքան դիւրին բան չէ բան մը չընել։

×

Կը խորհիմ, ինչպէս գրագէտներու մեծ մասը, դոնէ բանաստեղծներու մեծ մասը, թէ կրկին կարդալ ինքզինքը, անձնասպան ըլլալ է։

ՄԱՔՍ ԺԱՔՈՊ

ՄՈՌՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՀՄԱՅԱԹԱՓ

(ՆՈՐԱՎԷՊ ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԷ)

Ու ձեռքը նորա ճակտին դնելով.

— Օ՛, բան մը չունիս, մէ՛կ բանիկդ չէ մնացեր։ Մէկ երկու օրէն ա՛լ քիւս քիւն կ՚ըլլանաս տէ քեզի հետ աղուոր աղուոր ժամ մը կ՚երթանք։ Աստուածամօր առջին մոմ մը կը վառենք, անանկ չէ՞, անուշի՛կս։

Գէորգ պատասխան չի տար, այլ մեղմիւ կը բռնէ իր հօրաքրոջ ձեռքն ու չըրթանցը կը տանի։

Հօրաքոյրը նորէն անցած էր իր տեղը, ու Գէորգ վերատին կ՚իյնայ իր խոհանոց մէջ։ Քանի օրէ ի վեր այսպէս պառկած է։ Լաւ չի յիշեր իր հիւանդութեան առաջին օրերը։ Կը մտաբերէ միայն, որ պէս երազի մը մէջէն, թէ հիւանդ եղած է, չա՛տ հիւանդ, ու վայրկեաններ ունեցած է յորս ղպացած է թէ նոյնհետայն, անմիջապէս, կեանքը պիտի խուսափէր արդէն ու աչերը պիտի գոցուէին առ յաւէտ։ Այդ օրերէն իրեն մնացած միակ յիշատակն է իր հօրաքրոջ դէմքն, զոր միշտ իր անարիւն քով տեսած է փոյթն առնէն, պատրաստ կատարելու իր ամենադոյդն փափաքներն։ Անկից առաջ ամէն բան թաղուած է համայնապարփակ մշուշի մը մէջ։

Երկու երեք օր է աղէկ կը զգայ ինքզինքը։ Բժիշկն յայտնած է թէ ա՛լ երեն զալուն պէտք չկայ, սակայն դեռ բաւական օրեր կատարեալ հանգիստ պատուիրած է։ Գէորգի խնդրանոց վրայ, թոյլ տուած է միայն կարդալ, սակայն ընդհատաբար, առանց գլուխը ժամերով կախ պահելու։

Կը մտածէ։ Գաղափարները խառն ի խուռն կը լեցուին մտքին մէջ, առանց որոշ ուղղութեան մը հետեւելու, առանց ինք ճշդրիտ դիտակցութիւնն ունենալու իր խոհերուն։ Ամէնուն ակրապետող զգայնութիւնն է սակայն, չի դիտեր ինչ խառնուրդ մը յոգնութեան եւ հանգըստեան պէտքի։

Ձեղունը կը դիտէ զարձեալ։ Իր հիւանդութեան օրերուն գլխաւոր զբաղումն եղած է այս։ Գիտէ թէ ձեղունը քանի՛ տախտակէ բաղկացած է, ո՛ր տեղ ծակ կայ, ո՛ր տեղ վարակ։ Եւ, մեքենաբար, նորէն կը համրէ. մէկ, երկու, երեք... տասնեւեօթն, տասնեւուրթ։

Ձեռքը դուրս կը հանէ վերմակէն եւ Դուրեանի Տաղերը կ՚առնու, ու հարիւրերորդ անգամը լինելով կը սկսի կարդալ գայնս անձանձրոյթ։ Էջերը միմեանց կը յաջորդեն իր դողդոջուն ձեռքին տակ, աչերը կը պղտորին, գլուխը կը գառնայ, սակայն ձեռքէն չի թողուր գիրքն. ի՛նչքան համ կ՚առնու այդ սրտի դպչող ոգերէն։ Բարեբախտաբար հօրաքրոջը հոն կեցած է, Գէորգի մէն մի չարժմանն ուշադիր։ Կամաց մը տեղէն կ՚ելնէ, անկողնին քով կուգայ, եւ յուշիկ իմն գիրքն առնելով Գէորգի ձեռքէն.

— Ա՛լ հերիք կարդաս, տղաս, նայէ՛, նորէն տաքութիւն եկեր է վրադ. տաքթորը ինծի ըսաւ որ թող մի տար որ չատ կարդայ. աղէկ չէ, ինչո՞ւդ պէտք աս մարդոց գրածները։ Դուն հանգիստ նայէ։ Սըտեղը քանի՞ օր մնաց. էկող չարթու ա՛լ ոտք կ՚ելլաս, ան աւեն ուզածիդ խըտար կարդա, ուզածդ ըրէ։ Ամա ա՛լ դաս պիտի չտաս, անանկ չէ՞։ Ա՛ս գործը հի՛չ չեկաւ քեզի։ Ան ի՞նչ էր, ամէն իրիկուն տուն կուգայիր նէ բիւբիւր բիւբիւր կը հաղայիր։ Էս գաթը առջի օրէն չէի ուզեր որ դասատու ըլլաս. ան հէռկէլէճ կառավարելը խօլա՞յ բան է, իլլէ քեզի պէս նազիք հիւանդկախ տղայ մը։ Ամա դուն կտոր մը խելքիդ հանած էս, չնեղանաս զուրցածիս, հէմ կիտէի որ խօսքիս մտիկ պիտի չընես։

Ու Աղաւնի հանըմը գիրքը գրասեղանին վրայ կը դնէ, սակայն սիրտը լեցուած է, ա՛յնչափ բաներ ունի զրուցելիք, զոր վախցած է յայտնելէ Գէորգի հիւանդութեան միջոցին։

Եւ ձայնն աւելի անուշցնելով.

— Էհէմ մէյ մըն ալ ան տունը պիտի չերթաս, անանկ չէ՞։ Էս քեզի բան մը չեմ ըսեր կոր ամա, քանի կ՚երթայիր կ՚աւրուէիր կոր։ Ան տունը քեզի աղէկ չեկաւ, էս կիտեմ։ Հիւանդ էկած իրիկուններ դուն ինծի բան մը չըսիր ամա, էս եաքէն հասկըցայ. դիչերները քունիդ մէջ վիրայ անունց անունը պէրնէդ վար չէիր ձգեր կոր։ Կիտե՞ս ի՛նչ խըտար վախցուցիր ինծի։ Փա՛ռք Տիրոջը, խազասըզ անցուցիր, անկից աղէկը չկայ։ Աղէկնալուդ պէս, կ՚ելլանք Տրապիզոն կ՚երթանք. Ալիքսանդրիս հիմակ հոն թոհաֆեի խանութ պացեր է, վիրայ կը գրէ որ էլլամ հոն երթամ, աղէկ մը կ՚ապրինք։ Քեզի հետ կ՚ելլանք կ՚երթանք, դուն ալ կը թողուս առ ուղղուզ գենահաքը։ Ալիքսանիս հետ կ՚աշխատիս, հէմ կը բացուիս քիչ մը, հավա կ՚առնես։ Տրապիզոն կ՚երթանք, անանկ չէ՞, Գէորգ։

Բայց հօրաքրոջը կանդ առաւ չանկարծ. Գէորգի աչերն արցունքով լեցուած են, եւ կաթիլ մը կը սահի իր այտէն ի վար, երեսցեալ դիմագծերուն ոլոր մոլոր ուղղութեանն հետեւելով։

— Ան ի՛նչ է ան, կուլա՞ս կոր։ Զես ուզեր նէ չենք երթար, մի՛ դող էլլար։ Ալիքսանը հիմա ամէն ամիս չիտէ չիտակ իրեք ոսկի կը ղրկէ կոր, երկուքնուս ալ կ՚օգտէ, դուն նորէն ուզածդ ըրէ։

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(8 – Շար.)

ԹԱՏՐՈՆԻ ԾԱՂԿՈՒՄԸ ՀԻՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայկական բնակավայրի հնագոյն բնակավայրերէն մէկը ըլլալով՝ Երեւանը չիման մէջ է եղած դրացի եւ օտար ժողովուրդներու մշակութային կեանքին հետ: Այդ չիումը, ինչպէս նաեւ առեւտրական յարաբերութիւնները օժանդակած են արհեստներու եւ արուեստներու զարգացման: Արտաւազդ Բ.ի արքայական թատրոնը Արտաշատի մէջ, թատրոններու բազմացումն ու զարգացումը քրիստոնէութեան, իբրեւ մշակութային կեանքին վրայ: առնուազ Հայաստանի առաջին չրջանին –

Թատերական իսկական կեանքը սկսաւ 19րդ դարու 20ական թուականներուն՝ ռուս – պարսկական պատերազմէն եւք, Հայաստանի արեւելեան մասը Ռուսաստանի հոգատարութեան տակ անցած չըրջանին սկսեալ: Առաջին ուշադրաւ ներկայացումը եղաւ Ա. Ս. Գրիբոյեդովի «Խելքից պատուհասի» բեմադրութիւնը, որ տեղի ունեցած է 1827ին, ռուսական բանակի սպաներուն կողմէ, Սարդարի հայկազեան սրահին մէջ:

Երեւանի թատերական կեանքը նոր – կայացնելու պարագային, կարելի է յիշել նաեւ Գալուստ Շերմազանեանի մէկ դրուծը՝ Երեւանցիին խօսակցութիւնը իր թիֆլիսցի կնոջ հետ: Թատերախաղը ըբուած է 1940ական թուականներուն եւ ներկայացուած Երեւանի մէջ:

Ցաղորդ երեւոյթը Պոլսոյ «Արամեան թատրոն»ի մնջախաղի ելոյթներն են, որոնք տեղի ունեցած են 1850ին, Երեւանի ցախի հրապարակին վրայ:

Այսօրուան իմաստով, Երեւանի մէջ իսկական թատերական կեանքը սկսած է 1865ին, երբ Թիֆլիսահայ թատրոնի երեք մեծ ներկայացուցիչները՝ Գ. Զմշկեան, Մ. Ամբիկեան եւ Ս. Մանդինեան ելոյթներ ունեցած են հոն, ներկայացնելով «Նուշանիկ», «Վարդան Մամիկոնեան», «Կռունակ», «Դալալ Ղազօ», «Պիպուի տկճուրը» եւ «Շնդլի վարժապետ» թատերախաղերը: Այս ներկայացումները նըպաստած են տեղական խումբերու կազմութեան: 1866–1868 թուականներուն, տեղական ուժերը տուած են Թէեւ Թոյլ, սակայն բազմաթիւ թատերախաղեր: Իսկ, 1869ին, հրապարակ ելած է կազմակերպուած դրծին արդիւնքը եղած է այն, որ 1869ին, Երեւանի մէջ տուած են ուէ ներկայացումներ: Հրապարակ են ելած լաւ դերասաններ՝ Փիլոսեան, Տէր–Յովակիմեան, Աթանասեան, ինչպէս նաեւ Եղիսաբէթ Ղորղանեան, որ եղած է Երեւանի մէջ բեմ բարձրացող առաջին կինը: Իսկ 1870ին, հրապարակ եկած են նոր դերասանուհիներ՝ Սոնա Մատաթեան, Դեկաբրեանեան, Մարթա եւ Զալահիր Գեղամեաններ:

1872ին, Երեւանի թատերասէրներու կեդրոնական դէմքը եղած է մանկավարժ Արտաշէս Յակոբեան: Եղած է դերասան, բեմադրիչ եւ թարգմանիչ – վոխադրող: 1870–80ական թուականներուն, Երեւանի մէջ ներկայացուած են «Միհրդատ», «Սանդուխտ», «Աբշակ Բ.», «Թարթիւֆ», «Ռանի ամուսնութիւն» եւ ուրիշ թատերախաղեր, ինչպէս նաեւ Սունդուկեանի գրեթէ բոլոր թատերախաղերը: Թատերական այս բացառիկ եռուզեռի իսկ պատճառով՝ կը զգացուի նոր թատրոններ բանալու բուռն պահանջը:

70ական թուականներէն սկսած, Չնորհիւ այս չարժումին՝ հրապարակ կուգան թատերագիրներ, որոնցմէ կ'արժէ յիշել Էմին Տէր–Գրիգորեանը, Վասակ Մատաթեանը եւ Սիրական Տէր–Մարտիրոսեանը:

1887ին, Ալեքսանդրապոլէն Երեւան կը վոխադրուին յայտնի կատակերգակ Մակար Տէր–Սարգիսեան եւ դերասանուհի Աչխէն Տէր–Սարգիսեան, որոնք երկար տարիներ եռուզեռի մէջ պահած են Երեւանի թատերական կեանքը:

Էմին Տէր–Գրիգորեանի ջանքերով կը վերակառուցուի Ջանփոլատեանի թատրոնը: Այս թատրոնին կազմաւորման պատճառով կարելի եղած է բեմ բարձրացնել աւելի բազմամարդ թատերախաղեր:

1901ին, Երեւան կը ժամանէ Սիրանոյշ, ընկերակցութեամբ Գ. Պետրոսեանի, Ա. Վրոյրի, Մ. Ազայեանի եւ ուրիշներու: Կը ներկայացնէ «Սաֆօ», «Թոսկա», «Անմեղ մեղաւորներ», «Համլէթ», «Ագահը», «Դաւաճանութիւն» եւ բազմաթիւ ուրիշ արժէքաւոր դործեր: 1902ին, Կ. Գալֆայեան կը ներկայացնէ Շէյքսփիրեն՝ «Համլէթ»ն ու «Օթելլո»ն:

Գեղարուեստական կեանքը կ'ընդմիջուի համաչխարհային պատերազմին հետեւանքով եւ այդ վիճակը կը մնայ մինչեւ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութիւնը: 1918ին, աստիճանաբար կը սկսի կազմակերպուիլ թատերական կեանք մը, չնորհիւ Զարիֆեանի, Վ. Միրզոյեանի, Ոսկանեանի, Արէլեանի, Մայսուրեանի, Ռշտունիի եւ ուրիշներու ջանքերուն: Վ. Միրզոյեան կը հիմնէ թատերական դպրոց մը, աշակերտ ունենալով Ա. Հայ–Արտեան, Ն. Զարեան, Վերդինէ Վարդանեան, Օ. Բունիաթեան, Գրիգոր Նալբանդեան, Ենովք Միրզոխանեան եւ ուրիշներ: Թատրոնին մեծ օգուտ բերած է նաեւ Շահխաթունի:

Կրնանք անվարան ըսել, թէ 1865էն եառ, հին Երեւանը յաջողած է քայլ պահել Թիֆլիսի եւ Պոլսոյ հայ թատրոններու հետ եւ կարելի սահմաններու մէջ կրցած է օգտակար ըլլալ տեղական կեանքին եւ մշակութային զարգացման:

ԱՐԱ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԼԵՒՈՆ ԷՍԱՅԱՆԵԱՆ

Համակիր չենք իր քերթողութեան, ոչ ալ ապաւորուած ենք իր գրական բերքէն, բայց պարտաւոր ենք անաչառ ըլլալ եւ լայնախոհութեամբ մօտենալ այս տարաբեդրոն մարդուն բանաստեղծական յատկանիշներուն:

Մշակած է սաղերգութիւններ եւ ազգային երգեր, ուր չանացած է փիլիսոփայական չեչտ մը դնել կամ մտածումի քմայք մը, մերթ անձնատուր մխաիք վերացումի մը ուր արուեստի տարրը կը բացակայի սակայն:

Մշակած է նոյնպէս կէս դիւցազներգական տեսիլներ, չատ անգամ եղերական խորքի մը վրայ, ուր արձագանգ կը գըտնէ մէչտ մարդկային մեծագոյն նկարքը:

Ազդուած է առաւելագոյն չափով գաւառի բներդներէն եւ արեւելեան քերթողներէն՝ Խայեամէն, Սաադիէն, Հաֆըզէն, Շիրազի երգիչներէն, առանց սակայն իր իսկական անհատականութիւնը կորսնցնելու եւ արտայայտելու:

Հեղինակած է քննական ու քերթողական քանի մը երկեր, որոնցմէ յիշենք «Եղիա Տէմիրճիպաչեան», «Այրած Քնար» եւ «Դանիէլ Վարուժան»:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

Ցաճախորդը աստմնաբոյժին՝

— Ինծի ըսիք որ այս կեղծ ակռաները ճիշդ իրականներու պէս պիտի ըլլան:

— Այո՛, չատ հիանալի են:

Ցաճախորդը.— Կրնայ ըլլալ, բայց ցաւ կը պատճառեն:

Ատամնաբոյժը.— Տեսա՞ք, որ իրաւունք ունիմ:

×

Թրխմեան Պերնար կը պատմէր որ, օր մը թատրոնը լսած է իր դրացի կինը որ կ'ըսէր ամուսինին, ժան տ'Արքի մէկ ներկայացման առեն.— «Շատ կը խըղճամ, մի՛ պատմեր ինծի թէ ի՞նչպէս կը վերջանայ»:

×

Քանի անդամ դատապարտուած աւազակ մը մտիկ կ'ընէ իրեն նշանակուած պաշտպան փաստաբանը, որ յուզումով կ'ըսէ.— «Ցաճախորդս, պարոն եր – դուեալները, բարի գաւակ մը ըլլալէ եառ, ամուսնացաւ լաւ ամուսին մը ըլլալու համար, ապա՝ լաւ հայր մը...

— Աստուած իմ, կը դժդոհի ամբաստանեալը, դրամ կը ստանայ որ պիտ հոսկէ դուրս հանէ եւ ահա ուրիշի մը մասին կը խօսի:

×

Ցաճախորդ մը, Նիւ Եորքի ամէնէն չքեղ ճաշարաններէն մէկը կը մտնէ եւ բաճկոնը հանելով՝ սեղանի մը առջեւ դիրք կը դրաւէ:

Անմիջապէս սպասեակ մը կը մօտենայ եւ քաղաքավարօրէն կ'ըսէ.

— Կը ներէք պարոն, այդ բանը կարելի չէ այստեղ:

— Բայց Անգլիոյ թագուհիէն հրաման ունիմ, կը յարէ պարոնը:

— Կը կատակէ՞ք, պարոն:

— Բնաւ երբեք: Վերջերս, ընդունելութեան մը հրաւիրուած էի Պըքինկհամի պալատը: Օդը տաք էր եւ ստիպուեցայ բաճկոնս հանել:

Ինչ յետոյ, թագուհին մօտեցաւ ինծի եւ ըսաւ.

— Պարոն, այդ բանը Ամերիկա կրնաք ընել, բայց հոս՝ ոչ:

ԾՈՎԱՅԻՆ ՄԵԾ ԱՂԷՏՆԵՐԸ

—o—

Հելէնայէն առաջ, ծովային վերջին մեծ աղբերգութիւնը տեղի ունեցած էր 1966 Դեկտեմբեր 8ին: Այս անգամ ալ յունական գրօսանաւ մըն էր — Հերակլիոն — որ ընկղմած էր Կրետէի բացերը: 241 մեռեալ կար:

Վերջին դարուս երկայնքին, ծովային դէպաւոր աղէտներն են.— 1865 Ապրիլ 27ին՝ ամերիկեան Սուլթանա նաւը կ'ընկղմի պայթումէ մը ետք: 1450 մեռեալ: 1904 Յունիս 15՝ ամերիկեան ճենըրըլ Սլոքըմ նաւը հրոյ ճարակ կը դառնայ: 1021 մեռեալ:

1932 Մայիս 16: Հրդեհ մը կը քանդէ Ֆրանսական ծովի Փիլիփարը: 43 մեռեալ: 1942 Փետրուար 9, Ֆրանսական նաւատորմի հպարտութիւնը՝ Նորմանտին կ'այրի Նիւ Եորքի նաւահանգիստին մէջ, բայց զոհ չկայ:

1949 Սեպտ. 17ին քանատական Նորոնիկ նաւը հրոյ ճարակ կը դառնայ, 130 հոգիի մահուան պատճառ դառնալով:

1961 Յուլիս 7ին՝ փորթուկալեան Սէյվ նաւուն վրայ պայթում տեղի կ'ունենայ: 150 մեռեալ:

1961 Դեկտ. 4ին՝ հրդեհ կը ծագի քոլոմպիական վենեսէտար նաւուն վրայ: 300 մեռեալ:

1963 Դեկտ. 23ին, յունական Լակոնիա նաւը կը վառի: 155 մեռեալ:

1965 Նոյեմբերին, ամերիկեան եար – մուք – Քասըլ նաւը կրակ կ'առնէ Անթիլեան ծովուն մէջ, 92 մեռեալ:

Եւ ամէնուն յիշողութեան մէջ է միշտ՝ Թիթանիքը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Այիշէ այդ վայրկեանին տարօրինակ կերպարանք մը առած էր: Դէմքը չառադունած էր, աչքերը կը բոցավառէին, մարմինը չունչի տեղ կրակ կը թափէր, կուրծքը մերթ ընդ մերթ կ'ուռէր, իսկ ձեռքերը ներքինիին ոսկրոտ մատները փչրելու ասպիճան սեղմելով հանդերձ կը դողդողային... Դիչերային չուայտուքիւններու ծանօթ մը, յանկարծ այդ տեսարանին առջեւ գտնուելով, ապշահար վարար պիտի համոզուէր թէ խելայեղ հանդիսը անկարելիին դուռը չամաւորէն բախելէ յուսահատ խենթեցած էր:

Սելիմ առաջին անդամ չէր որ հարկմի կիներուն մարմնային սոսկալի փոթորիկին առջեւ կը դանուէր: Սակայն այս պարագային մէջ սկսաւ վախնալ: Իր տիրոջ Մուխթար փաչայի կողակիցը կրնար իր վարդագոյն եղունդներովը իր սեւ մխիթը բզկտելու ասպիճան ցասկնել: Այսուրը հանդերձ փորձ մըն ալ ուղեց ընել.

— Հանըմս, ըսաւ մեղմօրէն, ջանալով սեղմումէն ցասած մատները ազատել... հանըմս, հանդարտէ... լողանք մը ըրէ եւ պիտի տեսնես թէ ջիղերուդ որքան պիտի նպաստէ...

Սակայն Այիշէ կը պնդէր.

— Աղօթէ կ'ըսեմ... աղօթէ:

Խեղճ ներքինին չէր կրնար այդ տառապանքէն խուսափիլ: Մեծ ճիդ մը ընելով մինչեւ սենեակին խորը յառաջացաւ, ծնրադրեց եւ ձեռքը դէպի ներողամիտ ու լուսեղեց երկինքը բարձրացուց...

Սելիմ կ'աղօթէր...

Եւ Աստուծոյ աղօթք մը կը դրկէր անօդուտ տեղը, որովհետեւ երկրային եւ երկնային երկու դրախաներուն դռները իրեն համար յաւիտեանս զոց պիտի մնային...:

ԺԳ.

ՆԵՐՔԻՆԻԻ ՄԸ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Երբ կինը բան մը կ'որոշէ ընել, անոր դողդրիկ ձեռքերը ամէն ընդդիմութիւն կը փչրեն: Ներքինիի մը ջիղերէն աւելի անողոք եւ աւելի կարծր բան չկայ. իր ղօրութեանը տակ ադամանդը եւ լնուսկէն անդամ կը հալին, այդ ջիղերուն համար կրակի զօրութիւն դոյութիւն չունի: Եւ սակայն այդ առաւօտ չկարողացաւ նկատել այդ ջիղերը ընկճել դանոնք փչրելէ:

Ներքինին կ'աղօթէր...

Հեչտանքը ուրիշի հաչուոյն վարող, առանց տեսանելիքի տեսնող, առանց չօփելիքի չօչափող, հազիւ երկնային վայելքներուն վրայ խորհելու յանդգնող այդ անողոք արարածը, իր կեանքէն յաւիտեանս խլուած զաղափարի մը առջեւ ծունկ չոքած էր:

Այդ վայրկեանին իրարու թշնամի երկու էակներ կը ջանային ղիրար խարել, կինը կը ջանար իր այրէ ղրկուած ըլլալու դաղափարովը ներքինին խաբել, իսկ ներքինին կը ջանար Աստուծոյ հրաչագործ ծուխեանը վրայ ունեցած իր համոզումին միջոցաւ կինը խաբել:

Այսուհանդերձ, այդ երկու արարածները հակառակ իրենց ի գործ դրած ամբողջ ճիղին, իրենց իսկ լարած ծուղակէն բռնուած էին:

Այիշէ աստիճանաբար վառած էր եւ կ'ուղէր մարմարն ալ վառել: Սելիմ սկսած էր լրջօրէն աղօթել:

Եւ այդ ինքնախաբէութեան ապացոյցը պահ մը յետոյ պոռթկաց արցունքի երկու թաց կաթիլներով, որոնք ծունկերուն վրայ ինկան... Խեղճը այդ առաւօտ, արդէն երկրորդ անդամ էր որ կ'արտասուէր: Կնոջ դիւրագրգռութիւնը այդ վայրկեանին ծերուկ ներքինիին անզգայութեան վրէժը կը լուծէր:

Սելիմ դանդաղօրէն վեր ելաւ եւ եա ընկրկելով վերատին թիվանին վրայ նետուեցաւ:

Դողդոջուն դէմքին սառեցած կնճիռները յուզիչ արտայայտութեամբ մը իրար միացած էին:

Պատասխանի տեղ ակնարկը իր դիմացը դտնուող Այիշէի ուղղեց եւ դայն թիվանին վրայ քաչելով ըսաւ.

— Նայէ հանըմս, Աստուած քեզմէ չատ բարձր է եւ չի կրնար այսքան խոնարհ աղօթք մը լսել, ո՛հ, եթէ դիտնայիր թէ քանի՛ քանի անդամներ, հոգիս այս հրմաներուն մէջ ապրած կեանքիս միջոցին, չանացած չէ մինչեւ Աստուծոյ հասնիլ եւ քանի՛ քանի՛ անդամներ խորտակուելով երկինքէն վար դահավիժած չէ... պէտք էր տասնըհինդ տարեկանէս ի վեր քաչած տառապանքս դիտնայիր, որովհետեւ դըժբախտութիւնը ունեցայ կեանքը ճանչնալ սկսած միջոցիս բռնուիլ... տակաւին ոչ մէկու եւ մանաւանդ այս անզգայ մարմինս դնող տէրերուս հարմաներուն մէջ ճանչցած եւ ոչ մէկ կնոջ ցաւս պատմած չեմ: Այս ցաւը հոգւոյս խորը պահեցի, որովհետեւ չէի ուղեր իմ ցաւովս ուրիշ հոգի մըն ալ ցաւցնել...:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Նորեկեան եւ զաւակները, Օր· Հայկանոյշ Նորեկեան, Պ· Տմանիժ եւ Տիկինը՝ ծնեալ Եղիազարեթ Նորեկեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Պեռոյեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Ֆերման, Գուլումճեան (Թուրքիա) եւ Քէշիշեան (Մոնթեվիտէօ) ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ աղգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԸՆԹՍՅՈՒՆ ՆՈՐԵԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 2ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի (Սեպտ· 6) առաւօտ ժամը 8,30ին Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ Քոմիւնալի երեմանա–տունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԻՍԻ·— Տէր եւ Տիկին Լեւոն Դանիէլեան եւ զաւակը Քրիստին կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Սեպտ· 5) Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց զաւկին եւ եղբօր՝

ԱՒԵՏԻՍ (ԱԼԷՆ) ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ·— Տէր եւ Տիկին Լամոն Զօրարարբելեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, տեղւոյն Ս· Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին իրենց աներհօր եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի 11 Սեպտ· Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պօմոնի Ս· Գր· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գերաշ Վրդ· Պաղտասարեանի։ Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն։ Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ։

Ոչխարի գինովը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ· ժամը 3ին, եկեղեցւոյ վիակը։

×

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ կրօն· Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ՝ Խաչվերացի տօնին առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ Սեպտ· 12, Կիրակի։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 10ին, քարոզ 11,15ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Տիկնանց Օժանդակ Միութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է էքս լը–Պէնի մէջ Օգոստ· 22ին տեղի ունեցած ճաշին առթիւ Պ· Ա· Բամպուքճեանի եւ իր գործակիցներուն ձեռամբ 450 ֆր·։

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Այս Երկուշաբթի (Սեպտ· 6) ժամը 18ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան կողմէ։ Հաւաքուիլ Շան դ'Էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտի անկիւնը՝ Թէռ փէնի վրան։

Հ. Յ. Դ.

ՎԱՂԱՆՍ·— Քրիստափոր կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (4 Սեպտ·) երեկոյեան ժամը 8,30ին, Ահարոնեան ա–կումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՖՐ· ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՋ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ԿՏՅԱՆԻՆ

Կայանի հսկողուհիներէն՝ Օր· Սիլվա Գիպիրեան (Վալանս) 200 ֆր· կը նուիրէ Վալանսէն, Տիկին Խաչիկեան՝ 50 քիլօ ցաւար։

Օր· Աննի Խաչիկեան՝ բժշկական ընթացիկ դործիքները, եւ Տէր եւ Տիկին Թրատուէն՝ 100 ֆր·։

ՆՈՒԷՐ

Ողբացեալ Տիկին Հայկանոյշ Բաղդասարեան երկու տարին անդամ մը իր ողբացեալ ամուսնոյն Տիգրան Բաղդասարեանի յիշատակին հետեւեալ ազգային կեդրոնութիւններուն նուիրատուութիւններ կ'ընէր·— Կապոյտ Խաչին, Մշակոյթի Տան, Նոր Սերունդին եւ «Յառաջ»ին։

Տէր եւ Տիկին Հայկազ եւ Քնարիկ Պէզազեան իրենց սիրելի մօրաքրոջ ի յիշատակ նոյն միութիւններուն 40ական ֆր· կը նուիրեն։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Տիկին Շաքէ Օզանեան 50 ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ի Ալէն Դանիէլեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ։

ՊՏՈՑՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՏԻԷՓ

Կազմակերպուած Փարիզի Խաչեան Սանուց Միութեան կողմէ։

Ընդհանուրի փափաքին գոհացում տալու համար Միութիւնը որոշեց կազմակերպել եղանակի վերջին պտոյտը դէպի ծովափ, Կիրակի Սեպտ· 19ին։

Մեկնում Կիրակի առաւօտ ժամը 7,15ին վերադարձ 22ի առաւօտը։ Հաւաքատեղի կառ տիւ Նոռ, Քիւրվէօր սրճարանին առջեւ։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի աճապարել արձանագրուելու համար դրելով՝

Պր· Վ· Ալանեանի 842–08–57

Միսաք Երանեանի 782–61–10

Ծախքերու մասնակցութիւն 20 ֆրանք։

ԲԱՐԻ ԳԱԼՈՒՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՒՂՂԱԿԻ ԹՈՒՐՔ ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ

Pension complète Hôtel ANI, 1ère classe

Voyage spécial du 10-25 Septembre avec 2 jours à Moscou à l'aller, 3 jours à Léningrad au retour

Excursions quotidiennes — séjour Hôtel ANI, 1ère classe

ՅԱՏՈՒԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

16էն 35 տարեկան

Բնակութիւնը՝ քաղաքին կեդրոնը՝ ԵՐԵՒԱՆ պանդոկ

1980 ՖՐ.

Հոկտեմբեր 2էն 20

2450 ֆր·

Արձանագրութիւն

Renseignements et inscriptions :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)

Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12

de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE

Messieurs SARKISSIAN et SEDEFIAN

agence de voyages **SEVAN**

50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66

de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN

VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-49

de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, որուան ըլլալով որ բոլոր որամադրելի տեղերը զբաղուած են։

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

MELIK AMIRAYAN

PHOTOGRAPHE

est à votre disposition pour réaliser l'ensemble des photographies de votre mariage. (Déplacement dans toute la France, portraits de style à domicile, reportage de l'ensemble des cérémonies en noir et en couleurs).

Téléphoner au : 845-65-04, pour vous rendre visite et vous montrer nos collections.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱՀԱՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ԱՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉՐԵՐ

1971–1972 *տարեշրջանին համար, Հայ Կոչրերը կ'ընդունին դիւերօթիկ, ցերեկոթիկ եւ մանկապարտէզի համար վոքրիկները։*

Արձանագրութիւնները սկսած են։ Դիմել՝ 73, Աւընիւ Անրի Պարպիւս

Առնուվիլ։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻԻՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն *դրաւոր*, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին *ընթացիկ* եւ *նոր հասցէն*։

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով։

Ծախերու համար կը խնդրուի կցել 5 ֆրանք։

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ՎԱՐԺԱՐՈՒՀԻՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Անոնք որոնք կը փափաքին արձանագրել իրենց աղջիկները պէտք է դիմեն վարժարան, ամէն օր, առաւօտեան ժամը 9–12։

Հեռաձայնի թիւ 927–01–72։

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆՏԱՆՕԹ ՀՈԳԻՆԵՐ, Պատմուածքներ, Յակոբ Կարապենց, լաթակազմ	20 ֆր·
ԱՆՁԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ, Ս· Վրացեան, Պէյրութ, լաթակազմ	10 ֆր·
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՃԻՊԼԻԼԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻ· լաթակազմ	20 ֆր·
ՀԱԶԱՐՈՒՄԷԿ ԲԱՌ ՈՒ ԲԱՆ ՀԱՑՈՑ ԽՕՍԻՑ ԲԱՐԲԱՌԻ, Տ· Փրունճեան	20 ֆր·
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ, Յովհ· Գազանճեան	10 ֆր·

ՁՈՒԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԳՐՔԵՐՈՒ

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 90 ֆր·	Վեցամսեայ 50 ֆր·	
Արտասահման	Տար· 115 ֆր·	Հատը	0,50

ԿԻՐԱԿԻ
5
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
5 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12207 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.207

ՕՐՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՕՐՀՆԵԱԼ «ՖԱԼԱԽԱ»Ն Ի ՊԱՏՈՒԻ

Սիւլէյման Տէմիրէլ իր դիւքը ապահոված չնորհիւ Հարհրդարանին մէջ վայելած մեծամասնութեան՝ յանձնապաստան ձեւով կը կառավարէր երկիրը: Մէնաէ – բէսի պէս կը յուսար թէ «յաւիտենական վարչապետ» պիտի ըլլար:

Զէր նկատեր, որ մինչ մէկ կողմէ ձախողմեան տարրերը ապատ ասպարէզ կը դանէին զօրանալու եւ իրենց գործունէութեան չրջանակին ընդլայնելու համար, միւս կողմէ մոլեռանդ իսլամներ եւ թունդ պահպանողականներ առիթէն կ'օգտուէին կազմակերպուելու համար ֆաչականներու կէս–գինուորական եղանակով եւ կը սաստկացնէին իրենց յարձակումները քէմալական դաղափարաբանութեան եւ բարեկարգումներուն դէմ:

Բանակը լռելեայն կը հետեւէր այս չարժումներուն, առանց միջամտելու: Եւ քիտասարդ սպաները որոչ համակրութիւն ցոյց կուտային ձախակողմեաններու հանդէպ:

Տէմիրէլ 1970 ամառէն սկսեալ բուռն յարձակողականի անցաւ ձախերու դէմ: Ընդվզումներ կատարեց դաւառի մէջ եւ ամէն տեղ բուռն ճառեր խօսեցաւ համալսարաններու դէմ, ապատնալով չախչախել անոնց գլուխը: Բուռն հալածանքի ենթարկել ենթադրեալ համալսնալար գործիչներ: Կասկածելի էին մանաւանդ ալէս համալսարանները, ուր դասախօսներ եւ ուսանողներ ձախակողմեան հակումներ ցոյց կուտային:

«Ձախ»ը չատ լայն իմաստ ունէր: Գրագէտներ, լրագրողներ, աչխատաւորներ, արհեստակցական միութեան եւ բանուորական կուսակցութեանց վարիչներ նոյն նուրով կը նայուէին, հոգ չէ թէ անոնք որեւէ կապ չունենային ահաբեկիչներու հետ, նոյնիսկ եթէ այդպանէին անոնց գործելակերպը:

Այժմ անդրադառնա՛նք Մոնտի աչխատակցի յօդուածաչարքին:

Փօլ Պալթա տեսնուեր է կարգ մը համալարանականներու հետ, որոնք յայտնած են իրեն թէ ձախակողմեան ՏԷվ Կէճճի գործօն անդամ էին Անկարայի Մեթմաւոր Արեւելքի համալսարանի ութ հարիւր դասախօսներէն ու օդնականնե – րէն քանի մը տասնեակ հոգի մխայն: Ձինեալ մարտական ուսանողներու թիւը 300էն 500ի մէջ է ամբողջ երկրին մէջ, իսկ համակիրներու թիւը տասը հազարը չանցնիր, մինչդեռ 180·000 ուսանողներ կան Թուրքիոյ մէջ, որու բնակիչներու թիւը կը հասնի 36 միլիոնի:

Ուրեմն, կը հարցնէ Պալթա, ինչո՞ւ այդքան մարդիկ ձերբակալուած են: Ո՞վ է պատասխանատուն: Կառավարութի՞ւ – նը: Բանա՞կը: Ոստիկանութի՞ւնը թէ Տեղեկատու սպասարկութիւնները: Բացի ֆաչէն, միւս նախարարները, որոնց հետ տեսնուեր է Թղթակիցը, չեն ուրացած ձերբակալեալներու խոչտանգումը ոստիկաններու կողմէ: Վարչապետ Նի – հաս Էրիմ նոյնիսկ քանիցս ստիպուեր է միջամտել անձամբ՝ վերջ տալու համար նման գործելակերպի: Իսկ պինուորականները կը մերժեն չխում ունենալ մամու – լին հետ:

Մտաւորականները ալ կարեւոր դեր մը կը խաղան ձերբակալութեանց մէջ: Համալսարանի դասախօսներ ձերբակալուած են իրենց համայնավար՝ նախանձոտ ընկերներու սուտ ցուցմունքներով: Ազատ արձակուած բանտարկեալներու վկայութեամբ պինուորականները պարկեչտօրէն վերաբերուած են իրենց հետ, սակայն ոստիկանները չատ կոպիտ եղած են Պոլսոյ, մասամբ ալ Ատանայի մէջ:

Պալթա առիթ ունեցեր է կարդալու տասը էջնոց զաղտնի տեղեկագիրը ենթակայ անուն ազատ արձակուած բանտարկեալի մը, որ ձերբակալուեր է Մայիս 27ին: Վեց հոգի չարչարեր են պինքը: Ազատակելէ վերջ «ֆալախա»յի պատկերացուցեր են: Ոտքերուն զարնուած զաւազանի հարուածները մինչեւ երեսուն համրելէ ետք նուաղեր է մարդը: «Ի՞նչ կապ ունիր ՏԻՎ Կէճճի հետ» հարցուցեր են: Ցետոյ կրկին ծեծեր են: Գետաղանը կոտրեր է: Բռունցքի հարուածներով կղակը տեղէն խախտեր է: Երեք օր կերակուր չէ կրցեր ուտել: Ի վերջոյ Պաչարման Վիճակի դատարանին առջեւ հանուեր եւ Յունիս 12ին ազատ արձակուեր է:

Օտար թղթակիցներ Պոլսոյ եւ Անգարայի մէջ ուղեր են տեսնուել կարգ մը ծանօթ դրողներու եւ լրագրողներու հետ: Զեն արտօնուած՝ այն առարկութեամբ, որ նախնական քննութիւնները դեռ չեն վերջացած: Տարօրինակ բան, կ'ըսէ Պալթա, զարմացանք որ փոխ–վարչապետ Քոչաչ օտար թղթակիցները հրաւիրած է տեղւոյն վրայ քննելու կացութիւնը, երբ դեռ չեն վերջացած նախնական քննութիւնները:

Ի վերջոյ արտօնուեր է 25 վայրկեան տեսնուելու լրագրող Չէթին Ալթանի հետ, որ սպայի մը ներկայութեան համարձակօրէն պատմեր է ոստիկաններու գործած խժդժութիւնները: Լաւատես է եղեր: Սակայն Յուլիսի վերջերը դատապարտուեցաւ մէկ տարի բանտարկութեան՝ իր պաշտօնակիցներէն Իլհան Սէլճուքի եւ Օքթայ Քուրպոքէլի պէս, ինչպէս գրեցինք ժամանակին:

Շատ մը մտաւորականներ, զրս տեսնել ուզեր են օտար թղթակիցները, իրենց վախէն մերժեր են տեսնուիլ: Ուրիշներ խիստ զգոյշ միջոցներ ձեռք առնելով տեսնուեր են: Սակայն Տիարպէքիրի մէջ իրենց տեսած մարդիկը բոլորն ալ հարցաքննուեր են եռքէն եւ անոնցմէ երկու ուսուցիչներ ձերբակալուեր են: Պաչարման Վիճակի վարիչները յանցանք նկատած են անոնց տեսնուիլը օտար թղթակիցներու հետ:

Այսպէ՞ս է կեանքը հանրապետակա՛ն Թուրքիոյ մէջ, ուր կաչկանդուած է մտքի զատութիւնը եւ ուր հիւլէական այս զատուն տակաւին ի պատուի է սուլթաններու օրերէն մնացած օրհնեալ «ֆալախա»ն:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պերլինի համաձայնագիրը ստորագրուեցաւ Ուրբաթ օր, 24 ժամուան յապաղումով: Արդարեւ, ինչպէս հաղորդած էինք, Զորս Մեծերը մչակած էին Պերլինի չուրջ հաստատուած համաձայնութիւնը, սակայն, անոր գերմաներէն թարգմանութիւնը տարակարծութիւններ ստեղծած էր, մեկնաբանութեան մարզին մէջ, երկու Գերմանիաներու միջեւ:

Թարգմանութեան մէջ երկու կողմերն ալ զիջում կատարած են: Այսպէս, Պոն հակառակ իր բաղձանքին ընդունած է, որ քրանզիք բառը զործածուի Արեւմտեան Գերմանիայէն Արեւմտեան Պերլին զացող բոլոր կառքերուն համար: Այս ձեւով Արեւելեան Գերմանիա կը նկատուի անջատ եւ լինքնուրոյն Գերմանիա մը եւ ոչ թէ Գերմանիոյ մէկ մասը, լինչպէս կ'ուզէ Պոն:

Արեւմտեան Գերմանիա, ասոր վրայ – րէն կրցած է պարտադրել իր ուզած բառը խօսելու համար Դաչնակցային Գերմանիոյ եւ Արեւմտեան Պերլինի քաղաքական, տնտեսական եւ զմտական «կապերն»ուն մասին բայց փանքովի կառուցուածքի մը մէջ: Արեւմտեան Պերլին մաս չի կազմեր Արեւմտեան Գերմանիոյ:

Անդրադառնալով այս համաձայնագրին պրանտ յայտարարած է որ «մեծ բան է, անտպահովութեան այգքան տարիներէ եաք»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ալժիր մէջ Ֆրանսայի ճարտարապետ մը ամբաստանութեան տակ է: Կ'ըսուի թէ փորձած է վնասել Պեռութեան ապահովութեան:

ԿԻՊՐՈՍի նախագահը՝ Մակարիոս Արք· Ալթէնք ժամանեց, երեք օրուան պաշտօնական այցելութեան համար: Թղթակիցներու յայտարարեց, թէ պիտի տեսակցի Յունաստանի վարիչներուն հետ Կիպրոսի հարցին չուրջ: Մակարիոս կը փափաքի որ սերտէր կապերը վերահաստատուին Յունաստանի եւ Կիպրոսի միջեւ: Ներկայիս տարակարծութիւններ կան Նիկոսիոյ եւ Ալթէնքի միջեւ: Ալթէնք ատելի հաչտարար ոգի ցոյց կուտայ Թուրքերու պահանջներուն նկատմամբ:

ՁԱՓՈՆի վարչապետը յայտարարեց, թէ պատրաստ են բանակցիլ Փեքինի հետ, դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատման համար:

«ՊԱԽԴԱ» երկար յօդուածով մը ղգուչացուց համայնավար եւ չէզոք պետութիւնները հաւատարտպէս՝ չինական «վերանդաւոր» ազդեցութեան դէմ: Համաձայն խորհրդային թերթին՝ Փեքին կը ձգտի լարուած կացութիւն ստեղծող որոմ ցանել Պալքաններու մէջ: Մոսկուա այս ձեւով կը զգուչացնէ Ռումանիան եւ Եուկոսլաւիան:

ՊԵԼՖԱՍԹ առջի դիչեր կրկին թատերեմ զարձաւ բուռն հրացանաձգութեան: Եօթը տարեկան երախայ մը սպաննուեցաւ: Իրլանտացի ծայրայեղները որոչած են չարունակել իրենց ահաբեկչական գործունէութիւնը, «մինչեւ ծայրը երթալ»: Անգլիացի պինուոր մը դասալիք եղաւ: Յայտարարեց, թէ «զզուած է բռտութիւններէն», որոնք ի գործ կը դրուին բանտարկեալներու վրայ: Մէկուկէս տարեկան երախայ մըն ալ «կորսուած» պնդակներու զոհ զացած է:

ԵԻՍ. ՓԵՐՈՆի մարմինը վերադարձուեցաւ իր ամուսնոյն՝ Արժանթինի նախկին նախագահ Խուան Փերոնի, որ միչտ Սպանիա կ'ապրի: Յարդ մարմինը զաղտնօրէն թաղուած էր Հռոմի չրջակայքը: Ծանօթ չէ թէ հիմա Սպանիա՞ պիտի թաղուի, թէ ոչ Արժանթին, լինչպէս կը պահանջեն բազմաթիւ Արժանթինցիներ:

Եւա Փերոնի մարմինը առեւանգուած էր ասկէ 16 տարի առաջ, պինուորականներու կողմէ, Պուէնոս – Այրէսի Սէ· ժէ· Թէ·ի կեդրոնավայրէն ուր կը պահուէր զմրուած լինչպէս Լենինը՝ Կրեմլին: Առեւանգողները, որոնք տապալած էին Փերոնը, աւելի կը վախնային այս կնոջ դիակէն որ խորհրդանիչ մը դարձած էր:

ՆԱՆԹԻ ուղեվարներու զործադուլը վերջացաւ Շաբաթ օր եւ երթեւեկը վերսկսաւ:

ՆՈՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

×

Քեզ ոչ թէ յոյսի ընդունայն խօսքեր՝
Դաշտի ծաղիկներ կ'ուզէի քեզ տալ,
Քեզ ոչ թէ դաշտի թոշնող ծաղիկներ,
Երկնքի աստղեր կ'ուզէի քեզ տալ,
Քեզ ոչ թէ մութից դողացող աստղեր,
Մա՛յր իմ, արեւներ կ'ուզէի քեզ տալ·
Քեզ ոչ թէ հազար գարնան արեւներ,
Կեանքի ծովերը կ'ուզէի քեզ տալ,
Որ դար ու դարեր քո սիրով անմահ
Լցնէիր կեանքը քո սուրբ սրբութեամբ,
Մա՛յր իմ, արեւս կ'ուզէի քեզ տալ,
Յաւերժութիւնը ողջ տիեզերքի,
Թէկուզ մի վարդ էլ քեզ պարտ չմնալ,
Ով աստուածուհի՝ խիղճ ու
արցունքի···
Ա՜խ, մայր իմ, քեզ որ այսքան պարտ
եմ դեռ,
Ինչքան շատ եմ պարտ քեզ ստեղծողին,
Այն երկնայինին՝ յաւիտեան անմեռ,
Տիեզերքն ու քեզ ողջ արարողին:

×

Երանի քեզնով այնպէս գերուէի,
Որ թուար՝ նոր եմ քսան տարեկան,
Այնպէս գերուէի, այնպէս տարուէի,
Որ սրտիս տիրէր քո սէրը միայն, —
Կոյր սիրով այնպէս խելագարուէի,
Որ մոռանայի Մասիսներս անգամ···

×

Բոլոր կանայք՝ մի կին,
Բոլոր կանայք՝ մի կին,
Կ'ուզես բիւրեր գրկէ,
Կ'ուզես մոլոր մէկին,
Կ'ուզես վարդեր գրկէ,
Կ'ուզես՝ փշոտ մէկին:
Բոլոր կանայք՝ մի կին,
Բոլոր կանայք՝ մի կին,
Բոլորն ինձ այրել են՝
Դառած խոլոր մի կին:
Բոլորին է, սակայն,
Տենչում իմ խենթ հոգին:

×

Մենակ եմ ես վերըստին,
Մենակ ես դու նորից–նոր,
Նորից ցաւ կայ մեր սրտին՝
Նորից ցաւ կայ ծովից խոր:

×

Միշտ զգում եմ, որ մի օր
Բախտս գտնեմ ես պիտի,
Պիտի գտնեմ լուսաւոր
Ու խոր ընկերն իմ սրտի:

Միշտ զգում եմ, միշտ զգում,
Միշտ զգում եմ, բայց, աւա՛ղ,
Ահա կէս դար՝ ողջ կեանքում՝
Ես բայլում եմ գլխակախ:

×

Ջրերը կ'երթան,
Աղբիւրը միշտ կայ,
Օրերը կ'երթան՝
Յաւերժը միշտ կայ,
Վշտերը կ'երթան,
Բայց էլի միշտ կայ,
Երթան թէ չերթան՝
Ախ, մահը միշտ կայ···

ՅՈՎՀ· ՇԻՐԱԶ

ՊԱՏՈՒՀԱՆԻՆ ԵՐԱԶԸ

Պատուհան մը ունէի ես զոր կը սիրէի, կորնգուցի այն պատկերը որ երազն էր այդ չքնաղակին, եւ այսօր, երբ պարապ դերեզմանի մը պէս կը տեսնեմ այդ խորշը, կը զգամ թէ դարձեալ կը սիրեմ զայն:

Այդ պատուհանին տեսիլքը իմ աչքիս տարփանքն էր, ամէնօրեայ սիրայր մը կը մղէր զիս իր հարեւանութեան եւ հոն չարժող ճերմակութիւնը կարապատեղ տատրակներու պէս կը տարափէր հոգիիս առանձնութեան դաշտին վրայ:

Յաստիկի ճերմակ բաժակով եւ սեւ առէջով ծաղի՛կ, որ ծաղիկի մը անհպելի բանաստեղծութեամբ ապրեցաւ եւ ապրեցուց դիւրաթաթաւ սիրտ մը:

Յաստիկի ճերմակ բաժակ մը իր դէմքը, ժժդոյն թուխի հիւանդագունդը մորթով, որուն վրայ սեւ մազերու առատ խուրջը յորդազեղ եւ նկարչական առէջ մը կը յօրինէր, պսակ մը՝ բաժակին վրայ, եւ բաժակը կը կենար տակաւ, նուրբ երանի մը չնորհալի ճկունութեան կատարը:

Ի՞նչ քաղցր էր աչքերու այն աննշմար մշուշը որ կը տատուերանար մեր երկուքին միջեւ, հիացումի հեռաւոր տեսարան մը որ հպումով չյայտնուելու, կապակցութեան այն թելը՝ որ չերամի ամենանրբին թելէն աւելի բարակ, աւելի ալեծածան է, եւ զգայութիւններու այն մեղմակոհակ փոխանցութիւնը, որ կը տպաւորէ ծաղկազալար մարդերու եղերքը երազող առուակին հոգեկանութիւնը:

Ան պահ մը կուզար կը թրթռար այդ հնօրեայ պատուհանին խարխուլ չրջանակին մէջ, ինչպէս սիրամարգ մը կը թառի կոտրած ուղէշի մը վրայ, եւ իմ աչքերս հեթանոսական բադին մը կը չինէին զայն նոր պաշտամունքի, նոր տարփի մը մէջ մկրտուելու հեշտանքով, եւ ահա անոր դիւցական յօնքերուն տակ օրհնուած աչքերը՝ իրենց եղնիկի թափանցութիւնով՝ սրսկում մը կը կատարէին զեղումի մը պէս բեհեղեայ:

Բոպէ՛ մըն ալ, եւ արդէն անհետացած էր՝ ինչպէս փետուրը հողմին մէջ, ինչպէս մարդը կեանքին առջեւ, ինչպէս սիրտը սիրոյ քով...:

Բացխըռուն, յեղյեղո՛ւկ պարիկ որ կը զարթուցանէր, կ'եղբայրացնէր իրեն իմ սէրերս՝ ծնեցնո՛ւն հետ մեռնող եւ մեռնելուն հետ ծնող:

Սկսած էի արբենալ այդ երազով եւ այդ տարփանքով, երբ օր մը իմ սիրատարաս պատուհանս պարզուեցաւ բոլոր-բովին, կուրծքիս տակ մեղմ զառնութիւն մը եւ զրկանքի տեղատուութիւն մը զնեցուց:

Այդ օրը պարապ պատուհանին առջեւ ես իմ երազս իմաստասիրեցի, եւ աչքերս անդադրում սպասեցին պատկերին կրկնութեան, որ մի՛ւռ կը պատրէր եւ որ սակայն երբե՛ք չէր զար:

Քաղցրութիւնով թրթռացող նայուածքս այդ օրը արցունքի թացին մխիթարանքը վայելեց եւ ես հեռացայ այլեւս չտես նելու համար զատարկուած ցնորքը:

×

Առջի օր զարձեալ գացի այն կողմերը եւ պատուհանս փնտռեցի՝ ինչպէս մանուկը կը փնտռէ իր մօրը ծիծը:

Աւելի՛ խորունկ էր պարապութիւնը եւ աւելի սեւ: Անիկա կը նմանէր չրջանակի մը որուն պատկերը վլած էր յանկարծ, պարա՛պ ինչպէս սիրտս, ինկած ինչպէս սէրս...:

Հոն չկա՛ր այլեւս ճերմակ սաւուերը իր սեւ հրաշադեղ զլուխով, հոն չկա՛ր այլեւս երազի թրթիռը իր գինովցնող զարկերով, հոն չկա՛ր ենթակայուած սիրտս իր յամառ պատրանքներով...

Պարա՛պ է պատուհանը եւ ես հոն կ'երթամ իմ աչքիս տարփանքը լալու...

Լալու, որովհետեւ, լացը յաճախ սէ՛րը կը փոխանորդէ:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ (*)

1911

(*) Ի յիշատակ իր մահուան 11րդ տարեդարձին (1960 Սեպտ. 6):

ՀԱՅԿ. ԽՃԱՆԿԱՐՆԵՐԸ Դ.-Է. ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Խճանկարի արուեստը, ինչպէս ծանօթ է, անցեալին լայն տարածում ունէր եւ բարձր աստիճանի մը հասաւ՝ ձեռք ձեռքի տուած բացառիկ այլազանութիւն նիւթի եւ բովանդակութեան, ինչպէս նաեւ կատարելագործման, ձեւի եւ դունաւորումի մէջ: Խճանկարչութիւնը Գ. եւ, յատկապէս Դ. դարուն կ'արձանագրէ տեղատուութիւն մը եւ վերստին կը ծաղկի Ե.-Է. դարերու բիւզանդական արուեստին մէջ:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի, անոր անցեալ դարերու խճանկարչութեան առաջին յուշարձանները յայտնաբերուեցան մօտաւորապէս հարիւր տարի առաջ եւ կը վերաբերէին սկզբնական չրջանի աւտատպետական օրերուն: Սակայն, հարցական կը մնար այն՝ թէ այս արուեստը ե՞րբ սկսած էր զարգանալ Հայաստանի մէջ: Այս կէտը երկար ժամանակ հարցականի տակ մնաց, մինչեւ որ պեղումներ ընթացքին յայտնաբերուեցաւ բազ նիւթի խճանկարի յատակ մը Գառնիի մէջ: Ասիկա կը պատկանի Գ. դարու երկրորդ կէսին եւ բազմագոյն է՝ յունական դիցաբանութենէն քաղուած բաւական հարուստ բովանդակութեամբ եւ կառուցուածքի համակցութեամբ: Նկարը կ'արտայայտէ, նկարներու չարքով, ծովին մէջ յառաջ եկած կեանքը, սկիզբ, ամուսնութիւնը եւ սերունդներու փոխոխումը: Այս խճանկարին կարգ մը առանձնայատկութիւնները մատածել կուտան մասնաւոր պէտներու, թէ այս գործը միակը չէ իր տեսակին մէջ, ո՛չ ալ հին չրջանի առաջին նմոյշը: Ան այդ չարքի գործերու պատկանող յուշարձան մըն է, որ արդէն իսկ կը կրէ նախաքրիստոնէական արուեստի անկման կնիքը:

Հայկական խճանկարչութեան զարգացման յեռապայ քայլերը կը վերաբերին հին աւատապետական ժամանակաչրջանին: Ժամանակագրական կարգով այդ չրջանի առաջին յուշարձանը այն խճանկար յատակն է, որ յայտնաբերուեցաւ Դուինի Դ.-Ե. դարերու Մայր տաճարին մէջ, 1951ի պեղումներու ընթացքին: Խճանկարը ստեղծուած է բաւական մեծ, ուղղանկիւնաձեւ խիճերով, բազմագոյն է, թէեւ երանգները հարուստ եւ պայծառ չեն: Դ.-Է. դարերուն խճանկարները Հայաստանի մէջ կ'օգտագործուէին եկեղեցիներու ներքին յարդարումին համար: Խճանկարներու հեղքեր երեւան եկած են էջմիածինի, Դուինի եկեղեցիներուն եւ Զուարթնոցի տաճարին մէջ:

Սակայն, այդ չրջանի հայկական խճանկարներու արուեստին մասին մեր պատկերացումը չատ աննշան պիտի ըլլար, եթէ պահպանուած չըլլային Երուսաղէմի հայկական խճանկարները: Ինչպէս կը վկայեն զրաւոր աղբիւրները, Սուրբ Քաղաքին մէջ ե.-է. դարերուն բազմաթիւ եկեղեցիներ եւ վանքեր գոյութիւն են ունեցած՝ իրենց զամբարաններով: Դասեւով Երուսաղէմի հայկական կառոյցներու մէջ յայտնաբերուած նմոյշներէն, կարելի է ըսել, որ խճանկարչութիւնը լայն տարածում գտած եւ զործածուած թէեան գրուած էր:

Երուսաղէմի հայկական խճանկարներու առաջին յուշարձանները յայտնաբերուեցան 1862–1872ին, Զիթենեաց լերան վրայ ռուսական տան չինութեան ժամանակ: Այդ խճանկարները ունին հայերէն մակագրութիւններ, եւ անոնց հայկական ծագումին մասին ոչ մէկ տարակոյս կայ: Նախ երեւան եկաւ իսկապէս հոյակապ հայկ. խճանկարի յուշարձան մը, որ ըստ երեւոյթին, պատած էր եկեղեցի-դերեզմանատան ճակատը: Աւսր տակ, ընդարձակ զամբարանին մէջ մնացած էին ուղիքարէ զաղաղներ: Այդ մեծ խճանկարէն միայն մէկ մասը մնացած է անվնաս (մօտաւորապէս մէկ չորրորդը) 6,7×4 մեթր չափով: Բազմերանգ է, զարդապատկերները յօրինուած են կարմիր, զեղին, սեւ եւ մուգ սրճագոյն խիճերով, վառ փոնի վրայ:

Խճանկարը եզրապատուած է կրկնակ լայն չրջանակով: Աւրտաքին չրջանակին եզրը զարդարուած է խաչաձեւ զաստաւորուած կէտերով, իսկ առանցքին կ'անցնին մուգ գոյնի խիճերով չարք մը քառակուսիներ: Ներքին չրջանակը ծածկուած է զարդանկարով, որուն երկու կողմերէն կ'անցնին կեռաձեւ զարդապատկերներու խիտ երիզներ: Ան բաժնուած է չրջանակաձեւ եւ հաւկթաձեւ վահանակներով, որոնց մէջեւ կը կատմուին չրջանակներու անկանոն ձեւեր: Վահանակներու եւ չրջանակներու մէջ տեղաւորուած են կենդանիներու պատկերներ (մնացած են գառնուկի, աքլորի, բազի եւ երկք ձուկերու, ինչպէս նաեւ պատուղներու նկարներ): Կան նաեւ ոճաւորուած բոյսեր եւ երկրաչափական զարդեր: Խճանկարը մեծ վարպետութեամբ ստեղծուած է, գոյները թէեւ սահմանափակ, աչքի կը զարնեն իրենց հմուտ համադրումով, կիսերանգներու նուրբ անցումներով, լոյսի եւ ստուերի խաղով. պատկերները զերծ չեն չարժումէ: Խճանկարին տակը տեղադրուած է հայերէն մակագրութիւն մը, ուր կ'ըսուի. «Այս զիր երանելոյ Շուշանիկ մաւր Աբրահամայ, հոգի ժԸ»:

Հոյակապ խճանկարներով զամբարանը, հաւանաբար, պատկանած է յայտնի իշխանական տոհմի մը, իսկ Աբրահամ ծանօթ անձ մը եղած է, քանի որ անունը յիշատակուած է մօրը անունին քով:

Պահպանուած են նաեւ երրորդ, չորրորդ եւ վեցերորդ խճանկարներուն հայերէն մակագրութիւնները: Երրորդին վրայ մակագրուած է. «Վասն ազաւթից եւ փրկութեան Թէոյ, Աբրահամ եւ Մուրկան», չորրորդին վրայ՝ «Բարեխաւս ունենալով առ Ած զուրբը Էսայի եւ վերնելի հարսս ես Վաղան արարի վասն թողութեան մեղայ դիւշատակարանս զայս» եւայլն:

Վերջապէս ութերորդ հայկ. խճանկարը Երուսաղէմի մէջ յայտնաբերուեցաւ 1894ին, այսպէս կոչուած Դամասկոսեան դարպասներուն մօտ: Հակառակ անոր մեծ չափերուն (7,5×4,40), խճանկարը հիանալի կերպով պահպանուած է: Ներքեւի մասին մէջ պատկերացուած է սափորաձեւ ղեղեցիկ աման մը՝ մատնեքաւոր վարի մասով եւ զարդարուն երկու ունկերով: Ամանը զետեղուած է ականթի տերեւաքանդակներու մէջ, իսկ երկու կողմերը սիրամարգեր կան: Ամանի նեղ վիզէն դուրս կախուած է խաղողի որթը, որ, ճիւղաւորուելով կը ծածկէ ամբողջ խճանկարին տարածութիւնը՝ 43 չրջանակներ կազմելով: Ասոնք համաչափ զասաւորուած են հինգ ուղղահայեաց չարքերու մէջ: Այս ոչ բարդ կառուցուածքին մէջ յատկապէս կը չեշտուի միջին չարքը, որուն վարի մասին վրայ կը դնուի վիրոյիչեալ ամանը, իսկ անոր տակ, յօրղորդական օղակներու մէջ՝ պատուղներով լեցուն զամբիւղ, թեւաբաց արծիւ, թութակով վանդակ, զարձեալ զամբիւղ՝ լեցուն խաղողով, իսկ վերի չրջանակին մէջ՝ երկու աղաւնիներ: Միւս չորս չարքերու բոլոր չրջանակներուն մէջ տեղաւորուած են զանազան թռչուններ (կաչաղակ, կաքաւ, բազ, սագ, հնդկահաւ, հաւ, ջայլամ եւայլն): Ասոնք պատկերացուած են

ՀՄԱՅԱԹԱՓ

(ՆՈՐԱՎԷՊ ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԷ)

— Զէ՛, չէ՛, հալա, կ'երթանք, կ'եր-թանք, քեզի հետ կ'երթա՛նք աս տեղէն:

Ու սիրտը կը պոռթկայ. արցունքները ուղիղէն կը հոսին այտերէն վար ու կ'երթան կորսուիլ իր բարակ մօրուքին մէջ, ու կուրծքը կը հեւայ խուլ թաւանչներով որք կը ցնդեն իր վախտ մարմինն ողջոյն՝ երկարատեւ սարսուռներով: Այդ հառաչանքները կարծես իրենց հետ սրտէն դուրս կը քաշեն կը տանին ինչ դառնութիւն ու մորմոք որ դիզուած կայ անդ, իր կենաց սկիզբէն ի վեր:

Աղաւնի հանգիստ չգիտէ ի՛նչ ընել: Գոլոնեի ջրով Գէորգի ճակատը կը չփէ, դէմքը կը չոյէ կը վայելէ, ու կը պատրաստ նմա հանդարտիլ:

Քիչ քիչ արցունքները կը դադրին. մերթ ընդ մերթ հառաչանք մը եւ եթ, կուրծքը պատռելու ասպիճան լայն, կորզէն կը խուսափի ցաւագին երկար «ախ»ով մը: Ցետոյ կ'ելնէ անկողնին մէջ կը նստի, եւ տկար ձայնով մը.

— Ինծի քիչ մը բան տայիր, հալա առնօթի եմ:

— Օ՛ֆ, ա՛տ աղէկ. իշտահիդ բացուիլը աղէկ նշան է: Քեզի էրթամ տաքուկ տաքուկ հաւի ճուրի չոռպա մը պերեմ:

Եւ դուրս կ'ելնէ Աղաւնի հանգիստ. ժամանա՛կ է. եղբօրորդւոյն աղիողորմ լացը տակն ու վրայ ըրած է իր սիրտը, եւ թանկիքովը կը սրբէ աչերն որք լեցուած են: Քանի օրէ ի վեր հանդիստ քուն քնացած չէ խեղճ կինը, եւ իր բոլոր խնայողութիւնները բժիշկին, դեղադործին եւ մասավաճառին ղրկանը լեցուցած է. բայց հո՞ղն է իրեն. միայն թէ իր Գէորգը աղէկնայ, Աստուած ողորմած է այնու-հետեւ:

Գէորգ, մինակ մնալուն պէս, վար կ'ինկնէ անկողնէն, կթոտ քայլերով կը յառաջանայ մինչեւ պատուհանն եւ մէկկի կ'առնու վարագոյրը: Սենեակը պարապ-ղին վրայ կը նայի, քառակուսի փոքրիկ պարտէզ մը, ուր քանի մը ծառեր կը տարածեն իրենց նորընձիւղ ոստերը: Մարտի օր մ'է, բարակ անձրեւ մը կը տեղայ, դարնանամուտի այն մեղմ անձրեւներէն մին որք մեծամաղձութեամբ կը լնուն մարդուս սիրտը: Քիչ մը առեն կը դիտէ անձրեւի կաթիլներն որք ծլարձակ ոստերուն վրայ իյնալով յուշիկ շշուկն մը յառաջ կը բերեն եւ մարդարտի պէս կը փողփողին անդ: Հակառակ դուրսի տըխրութեան, այդ կանաչազարդ ճիւղերը դրս քան օր առաջ տեսած էր իրենց կըմախային մերկութեան մէջ, տեսակ մը դոհունակութիւն կը պատճառեն իրեն: Կը զգայ թէ ինքն ալ, այդ մեռած բնութեան նման, առողջացած է ա՛լ: Բայց սի՞րտը, բայց երազնե՞րը, իր բոլոր հաւատքներն ու բոլոր հմայքնե՞րը:

Ու դրելու պէտք մը կը զգայ, իր զգայումները թղթին վրայ թափելու ան-դուսպ անդիմադրելի տենչ մը: Կամաց քայլերով դրասեղանին քով կ'երթայ, որ-պէսզի հօրաքոյրը չիմանայ վարձին, թուղթ ու դրիչ կ'առնու, եւ տենդագոյզ չարժումներով, արագ արագ, կը դրէ.

« Ի՜հ, ի՜նչ երազ, ա՛յս է եղեր կեանքը: Բանաստեղծներուն երգած օդային կապոյտ պարիկներն ասո՞նք են եղեր, եւ իսկականի ամէնէն հոգեպարար անուրջներն այս խեղկատակ կերպարանաց տակ մարմին կ'առնուն եղեր: Սի՛րտս, ի՞նչքան դառարկ է. անկէ վտարեալ պատրանքները կարծես իրենց խուսափուկ ընթացքին մէջ հետերնին տարեր են այն քիչ մը արիւնը որ ունէի երակացս մէջ: Այս դառարկութիւնը բանի մը չեմ կրնար նմանցնել: Անյատակ անդունդի մը դարհուրելի խորութիւնը կը զգամ, ուր արձակած ձայնիդ կամ նետած քարիդ արձագանգը չես լսեր:

« Դուրեանը մխաքս կ'իյնայ անզգալ, ու անոր տողերուն ամէնէն վսեմը թերեւս մխաքէս չելլար ամէն վայրկեան.

Ի՞նչ, երազե մը եմ գրկել ցո՛ւրտ շիրիմ:

« Ե՛ս ալ, ե՞ս ալ արդեօք պիտի դրկեմ ցուրտ շիրիմը: Որդերն, այն մանրիկ մարմնատանջիկ որդերն, պիտի պղտկին ի՛մ ալ դիակիս, եւ այն բիւրաժանի բիւրաբերան հոյլն, ահագին կլափ մը կազմած, պատա՞ռ պատա՞ռ կուլ պիտի տայ զիս: Սոսկա՞լ, քամնի՞լ: Ինչո՞ւ: Ո՞րն է լաւը.— Աբեւ, արեգական տակ, մարդկային ընդհանուր ցնծութեան ու հըրճուանաց մէջ, թաքուն անտեսանելի ո՛ր մը այլապէս դիւազրկիս, ո՛դջ, ո՛դջ, հաճոյքով, փափկութեամբ հատնի՞ սիրտ-տըզ, թէ իրենց անկուշտ ախորժակէն վարեալ անասնիկներու երամ մը կրծէ լմնցնէ զքեզ մէկ անգամէն, հողին նեքեւ, զերեզմանին պա՞զ եւ յաւերժական մխայնութեանը մէջ»:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(1888)

(Վերջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԷՍԿԻԶՆԵՐ

—o—

Մարդն ապրում է հազիւ կէս միլիոն ժամ:

Մարդու անկած որեւէ ծառ կարող է ապրել հազար անգամ աւելի, որովհետեւ ուրիշ ձեռքեր կարող են սերնդէ սերունդ խնամել այդ ծառը, իսկ մարդը պիտի մեռնի... ամենաշատը՝ կէս միլիոն ժամ յետոյ:

Ինչո՞ւ եմ գրում այս ամէնը:

Որովհետեւ յիշում եմ այն վիթխարի կաղնին, որ Ներքին Ադգան պիւղում է: Ըստ աւանդութեան՝ այդ կաղնին անկել է սպարապետ Վարդան Մամիկոնեանը. ուրեմն, առնուազն հազար հինգ հարիւր տարի առաջ: Ըստ մի ուրիշ աւանդութեան՝ Վարդան զօրավարը պարզապէս մի անգամ հանգստացել է այդ ծառի տակ, ուրեմն, հազար հինգ հարիւր տարին էլ ճիշդ ծննդականը չէ: Ըստ պիտանիների՝ նուազագոյնը հազար տարեկան է կաղնին: Ծառի արմատների տակից աղբիւրներ են դուրս գալիս, որ սառն են, նաեւ՝ բուժիչ: Տարիների ընթացքում ինչ-որ ձեռքեր (կամ ինքը՝ բնութիւնը) քաղցի տերեւների եւ ողկոյզների համակցութեան մէջ, որոնցմով ծածկուած է խճանկարը:

Խճանկարին վերին եզրին կը միանայ կամթամահիկը: Ասոր կեդրոնը՝ մէջ – զերով լեցուն սկահակ մը, որու կողքին՝ թռչուններ: Կամթամահիկին ներքեւ կայ մակագրութիւն մը. «Վասն յիշատակի եւ փրկութեան ամենայն Հայոց զորից գտնուսն Տր զիտէ»:

Գտնուած յուշարձանները՝ Դ.-Է. դարու, հնարաւորութիւն կուտան հետեւութիւններ կատարելու այդ արուեստին բնոյթին եւ հիմնական ուղղութիւններուն մասին:

Երեսադէմի խճանկարները կ'արտայայտեն բիւզանդական խճանկարչութեան երկու հիմնական ուղղութիւնները՝ պալատական դեղանկարչութիւնը, որ զարդացած էր յատկապէս կայսրութեան մայրաքաղաքին մէջ, եւ արեւելեան գծանկարչութիւնը, որ զարդացած էր Ասորիք-Պաղեստինեան տարածքին եւ դրացի երկիրներու մէջ: Այս երկրորդ ոճի խճանկարները լայն տարածում գտան, անցնելով կայսրութեան արեւմտեան նահանգները: Անոնց մշակման եւ զարդացման մէջ կարեւոր դեր են կատարած Ասորի-քի, Պաղեստինի եւ Փոքր Ասիոյ ժողովուրդները: Մասնակից են եղած նաեւ հայ վարպետները:

Ակադ. Բ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ծառի արմատների արանքից դուրս են տուել հողը եւ կարող է թուալ, որ ծառը յենասիւների վրայ է: Ինձ ծառը նման է թուում փարիզի էյֆէլեան աշտարակին, բայց՝ միայն ոտքերով, որոնց արանքով վիժում է քամին: Բայց ինչքան էլ մարդիկ դուրս են տուել հողը, արմատներն իրենց հզօր ուսերին, այնուամենայնիւ, պահել են ծառի մարմինը: Տարեց տարի ընդարձակուել է այդ դատարկութիւնը եւ հիմա 10–12 մարդ ազատ կարող են տեղաւորուել արմատների արանքում: Երբ անցեալ տարի գարնանը ես տեսայ ծառը, այդ բացուածքում տեղաւորուել էին 20–30 ոչխար, ինչպէս ասացին՝ նոյն պիւղացի Մուսայէլ Շահնազարեանի ոչխարները: (Աւանդութիւնը պատմում է, որ հնում, երբ կուիւ էին գնում Ջահէլնեերը, նախ գալիս էին այստեղ, խմում աղբիւրի ջրից, որերը քաում կաղնում ընկին: Ասում են, որ հիմա էլ, երբ հայ տղաները բանակ են գնում, սիրում են հաւաքուել ծառի տակ): Մուսայէլ Շահնազարեանի ոչխարներից ներողութիւն խնդրելով, ես մտնում եմ ծառի բացուածքը եւ... ծառի բունը ներսից այրուած է: Նայում եմ վերեւ՝ վիթխարի, ածխացած փչակը ինձ թուում է քարայր, ինձ թուում է Գեղարդի ժայռափոր վանքի գմբէթը: Բայց գմբէթի վերեւում լոյս կայ, որովհետեւ վերեւից են փորել: Ծառը ներքեւից են այրել, երկու տարի առաջ... Ի՞նչպէս: Ինձ երկու պատմութիւն արեցին՝ հաւատարապէս հաւանական: Առաջինի մասին պատմելուց առաջ յիշեցնեմ, որ ծառը սուրբ է համարւում եւ ես բնի վրայ տեսնում եմ վառուող մոմեր եւ վառուած հարիւրաւոր մոմերի մնացորդներ: Մոմերը վառում են նաեւ ներսում, բացուածքի մէջ: Եւ հաւանօրէն մի անգամ էլ մոմերը չատ են եղել եւ գնալուց առաջ մարդիկ մոռացել են հանգցնել... Գիշերը կամաց – կամաց ծաւալուել է հրդեհը:

Ըստ երկրորդ պատմութեան՝ այդ բացուածքում պարզապէս կրակ են արել: Անձրեւ է եկել եւ ողեւորուած քէֆչինեերը, որ մինչ այդ աղբիւրի մօտ էին, կրակը տեղափոխել են բնի տակ: Նատռել են կրակի չուրջ, երեւի հրճուել, որ պրծան անձրեւից, մի-մի բաժակ խմել են ծառի եւ մեր ժողովրդի կենացը, յետոյ սկսուել է... հրդեհը:

Իսկ երբ սկսուել է:

«Զանգահարեցինք չրջկենտրոն, հրշէջ կայան, — պատմեցին ինձ, — ձեւ ա – ռան, ասացին՝ ինչ է եղել, այ ժողո – վուրդ, ծառ է, էլի, անտառում՝ ինչքան ասես: Ջեկան»:

Իսկ ծառը վառւում էր:

Դուրս թափուեցին աներից, ճանապարհներից եւ գառան ուզեւորները: Սկսուեց արտասովոր մի կռիւ կրակի հետ՝ ծառի կեանքի համար: Փրկեցին: Բայց ծառի ներսում մնաց սեւ, ածխացած վէրքը: Այդ վէրքի տակը ես փոխանցում եմ բոլորին:

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

—o—

Համակրելի եւ դունապեղ դէմք մը, որ բեղուն չրջան մը բոլորած է մամուլի աշխարհին մէջ, ունենալով նաեւ գրական պէսպիսութեան չնորհներ, ոճի եւ պատկերացման ներդաշնակ համադրութեամբ մը:

Լրագրութեան մէջ ալ նշանակալից անուն մըն է, տարիներով խմբագրած է մեկէ աւելի օրաթերթեր, երեւան բերելով իր հրապարակագրի սուր եւ զգայուն չիզը, որով մօտեցած է հանրային անկումներուն, ընկերային նահանջին, ժողովուրդի մը կենսունակութեան սպառնացող վտանգներուն:

Փորձած է գաղար եւ տպաւորիչ նորավէպեր, հէքեաթներ, զգացական պատմուածքներ, չատ անգամ համեմուած նուրբ կատակով մը եւ փիլիսոփայական հեգնութեամբ:

Փորձած է նոյնպէս քերթողական քը – մայքներ, որոնց պատառիկներուն մէջ մերթ կը լսենք հոգիի մը թրթռացումը, որ ելակէտ մը կը փնտռէ պոռթկալու եւ իր կապանքներէն փրկուելու համար:

Նուիրած է երկարաչունչ փառաբանութիւններ մեր Դպրութեան հսկաներուն, Մեսրոպեան քաղաքակրթութեան, այս անգամ աւելի զեղուն լեզուով մը, չերմ ու խանդակաթ բառերով:

Եղած է հեռաւոր անցեալի մը մէջ Պարտիզակի պատառապետ:

Իր ծածկանուններն են Մոզպետ եւ Յ. Խարեաչ:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

Մենք հին յուշարձանների պատին տախտակ ենք փակցնում. «Պահպանւում է Պետութեան կողմից...»: Մենք վերանորոգում ենք կիսաքանդ վանքերն ու բերդերը, որովհետեւ այդ յուշարձանները մեր ժողովրդի քարէ յիշողութիւնն են: Իսկ մի՞թէ Վարդանի կաղնին պատմական յուշարձան չէ: Ես այս հարցը ուղում էի տալ Ներքին Ադգանի անտեսութեան գեկավարին՝ Համիդ Այվազեանին, բայց յետոյ մտածեցի՝ ինչո՞ւ միայն նրան...

Մարդն ապրում է ընդամէնը կէս միլիոն ժամ: Այս ծառը չա՞տ միլիարդ ժամ է ապրել, ուրեմն, քանի միլիարդ ժամ է, որ ապրում է նաեւ այն մարդը, որ հազար կամ հազար հինգ հարիւր տարի առաջ տնկեց կաղնու բարակիկ մի չիւ...

Ես կռուի կոչ եմ անում՝ պահպանենք հրաշք կաղնու կեանքը, պահպանենք՝ պաշտպանելով ծառը... մեզանից: Նաեւ մեր սիրուց: Սիրուց նոյնպէ՞ս հրդեհներ են ծագում:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՍԿԻԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստան վերջին 10–15 տարիներուն դարձաւ ոսկեհանքերու առաջնակարգ չերջան մը Խորհ. Միութեան: Արդարեւ, բազմաթիւ հանքեր յայտնաբերուեցան յատկապէս Սեւան – Ամասիա, Փամբակ – Զանգեզուր եւ Ալավերդի – Ղափան չերջաններուն մէջ:

Առ այժմ մանրամասնօրէն ուսումնասիրուած է միայն Զօղի հանքավայրը, որ ոսկիի հանքերուն ամէնէն մեծն է ամբողջ Խորհ. Միութեան մէջ: Հաչուարկումներ կատարուած են նաեւ կարգ մը այլ հանքերու մէջ, ինչպէս՝ Մեղրաձորն ու Լիճքվաղ – Թէյ:

Երկրաբանները վերջերս ոսկեհանքեր գտան Ամասիոյ, Կողէսի, Լալիպիւղի, Զաղիձորի մէջ: Ասոնց ուսումնասիրութիւնը պիտի կատարուի յառաջիկայ հինգ տարիներուն:

×

ԿԱՄՈՒՐՋ՝ ԱՐՓԱՅԻ ՎՐԱՑ

Այժմ Չերմուկէն դէպի այդ քաղաքին նոր թաղամասը անցնելու համար մարդիկ հարկադրուած են իջնել Արփայի խոր ձորը եւ բարձրանալ վեր: Քաղաքը իրարու միացնելու նպատակով գործադրութեան դրուած է մեծ կամուրջի մը չինութեան ծրագիրը՝ դեպի երկու բարձրադիր ափերուն մէջեւ: Կամուրջին երկարութիւնը պիտի ըլլայ 120 մեթր: Զորէն վեր բարձրութիւնը՝ 87 մեթր: Կը նախատեսուի աւարտել տարիէ մը:

×

ՄԱՐՋԱԿԱՆ

Պրիւսէլի մէջ, Օգոստոսի վերջին օրերուն, տեղի ունեցան Եւրոպայի 1971ի ախոյենական մրցումները՝ ինքնաչխատ փոքր նաւերու ուղղութեամբ: Եւրոպայի ախոյեան հռչակուեցաւ Մկրտիչ Փափուչեան, որ յաղողեցաւ անթերի չրջավազք մը ապահովել ռատիոյով ղեկավարուած իր փոքր նաւակին:

×

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԺԱՄԵՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒՄ

Սեպտեմբեր մէկէն սկսեալ փոփոխութիւն կրեցին պաշտօնատուներու աշխատանքի ժամերը: Աշխատանքները կը սկսին առաւօտեան ժամը 9ին եւ վերջ կը գտնեն ժամը 18ին: Կէսօրուան ընդմիջում՝ 45 վայրկեան: Ուրբաթ օրերը աշխատանքը կ'աւարտի ժամը 17,45ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

—=—

Այիշէ առիթէն օգտուելու որպէսզի կարելի եղածին չափ աւելի մեծ հարկանք մը ցոյց տայ իր այդ անոգոք պահապանին, որ առաւօտէն ի վեր իր ծրագիրներուն համար այնքան վճռորոշ կը դառնար:

Ուսախ լաւ կեղծուած համակրանքով մը ներքինիին ձեռքը բռնեց եւ դոչեց.

— Ա՜հ, Սելիմ, ըսէ ինձ, պատմէ ինձ ցաւերդ: Գիտես թէ քեզ որքան կը սիրեմ եւ ընկերութենէդ որքան կ'ախորժիմ: Դուն ալ ինձմէ գոհ ես, չէ՞:

Սելիմ ժպտեցաւ եւ հանըմին կարմրած այտերուն վրայ թեթեւ ղղուանք մը տուաւ:

— Ի՞նչ հարկ կայ հանըմս ցաւս պատմելու եւ առանց պատճառի քեզ ալ տրտմեցնելու:

— Ո՛չ, ո՛չ, կ'ուզեմ որ պատմես: Առանձին Լալան ես որ ճանչցայ եւ կ'ուզեմ գիտնալ թէ ինչո՞ւ համար դուք կիներու հանդէպ անզգայ կ'ըլլաք:

Ներքինին հառաչեց ու ըսաւ.

— Ա՜հ, աւելի լաւ է չզիտնաս, այսքան տարիներէ ի վեր թաղուած ցաւերս կ'ուզես գո՞ւրս թափեմ:

— Այո, այո, չարունակէ, ըսիր թէ տասնըվինդ տարեկան հասակիդ մէջ բռնաբեցար:

— Այո:

— Ուրեմն գո՞ւն ալ սիրած ես:

— Այո, ես ալ սիրած եմ: Այն ժամանակ Նուպիայի մէջ կը գտնուէի եւ իմ բնակած գիւղս այնքան փոքր էր որ անուն անգամ չունէր: Եթէ հարցնես թէ ինչպէս կը կոչեն զայն պիտի չկարենամ պատասխանել, ոչ ալ Նուպիայէն ըլլալս պիտի կարենայի գիտնալ, եթէ դիս առաջին տէրս երկրորդին ծախած միջոցին իրրեւ առաջին առաքելութիւն, միւս ընկերներէս աւելի անզգայ ըլլալս եւ իրրեւ երկրորդ առաւելութիւն Նուպիայէն ըլլալս չըսէր... Հոն ծնած էի, ծնողքիս եւ եղբայրներուս հետ, ամառ, ձմեռ, կրակ թափող արեւու մը տակ փոքրիկ հիւղակի մը մէջ կը բնակէինք: Երբ առաջին անգամ հոս գտնուեցայ, այն առեն միայն հասկցայ թէ ինչ կրակ էր անիկա... Ա՜հ, եւ սակայն այդ լաւան, չարունակեց Սելիմ, կարծես թէ հրեղէն երջանկութիւն մըն էր որ Աստուած այնքան առատութեամբ իմ ազգային գլխուս վրայ կը թափէր... Մեծցայ առանց երբեք երեւակայելու թէ իմ բնակած գիւղէս անդին ուրիշ աշխարհ մըն ալ կար ուր իմ մարմնէս տարբեր, սպիտակ մարմնով մարդեր կային, որոնք բանտերու նմանող բարձր տուներու մէջ կը բնակէին... մեր հիւղակին մօտ ուրիշ հիւղակ մըն ալ կար, որուն մէջ, իրենց երեք աղջիկներով այր ու կին մը կը բնակէին: Այդ աղջիկներէն երրորդը իմ տարիքս ունէր: Միեւնոյն տարին ծնած էինք եւ տասներկու տարիէ ի վեր մեր հիւղակին չուրջ միասին կը խաղայինք... Ամէն օր միասին էինք... Երբ բաւական մեծցանք, երկուքս ալ գործի սկսանք երթալ... Հոն կիղիչ արեւուն տակ երբեմն երդելով, երբեմն խնդալով Հայնէի քովիկը կ'աշխատէի... Հայնէ, ընկերուհիս անունն էր...

— Ուրե՞մն, ընդմիջեց Այիշէ հետաքրքրուած:

Ծերուկ ներքինին խորունկ հառաչ մը հանելով չարունակեց.

— Որքան առեն որ անոր քովը կ'աշխատէի, արեւուն ճառագայթները աւելի զով, իսկ աշխատանքս աւելի թեթեւ կ'երեւար աչքիս, միայն մէկ բան ինձ չատ ծանր կը թուէր, այն էր անոր ներկայութեանը հօրմէս ծեծ ուտելս... իրիկունները մեր հիւղակները վերադառնալով միչտ միջոց մը կը փնտռէինք դիչերները դուրս ելլելու եւ ջրհորին եզերքը ամբողջ օրուան յոգնութիւններէս հանդչելու... Հոն այդ ջրհորին քով ես ալ սրտիս առաջին տրոփիւնը զգացի եւ հակառակ այն առենէն ի վեր անցած վաթսուն տարիներուն, ուր որ ալ գտնուիմ, միչտ այդ ջրհորը զիս դէպի իրեն կը քաչէ... Տարիքս եւ մանաւանդ հեռաւորութիւնը ալ աւելի զիս դէպի այն ջրհորը կը մղեն եւ որքան անորմէ հեռանամ եւ որքան աւելի ծերանամ, այնքան աւելի յստակ կը տեսնեմ վրան երկայն փայտով ջրհորին այն լայն չրջապատը, որուն մէջէն անոր հետ չուր կը քաչէինք...

— Գիշեր մը, չարունակեց Սելիմ հառաչելով, միասին դուրս ելանք եւ դէպի մեր սիրեցեալ վայրը ուղղուեցանք... Լուսինը մարը մտած էր եւ հողը որ արեւուն կիղիչ ճառագայթներէն տաքցած էր, կարծես թէ մեր մարմիններուն ալ տարօրինակ չերմութիւն մը փոխանցած էր, որ ամառուան ամենատաք օրերուն իսկ զգացած չէինք:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Դանիէլեան (Իսի) 10, Տիկին Գրիգորեան (Սէն-Ժըրման) 10 ֆր.:

ՆՈՒԷՐ

Ողբացեալ Հայկ Սարգսեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Նշան Քէօսէեան (Մոնմորանսիէն) կը նուիրեն 10 ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման, 10 ֆր. Տէսիլնի յուշարձանին (առանալ «Յառաջ»էն):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Խորէն Բաբայեան կը փնտռէ Վանուշ Պօղոսեանը, Արտաշատի Դալար գիւղէն, շուրջ 43–45 տարեկան:

Գրել.— Բաբայեան Ֆ.
Արտաշատի Ռայոն գիւղ
ԵՐԵՒԱՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Խորհ. Միութիւն

ԽԱՉՎԵՐԱՑ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի 12 Սեպտ. Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեանի: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն: Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ թաղականութեան մօտ:

Ոչխարի գնումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ փակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ՝ Խաչվերացի տօնին առթիւ եւ պիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ Սեպտ. 12, Կիրակի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 10ին, քարոզ 11,15ին:

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

(Քերթուածներ)

Մատենաշար «Ահեկան»
Պէյրութ 1971

Դիմել՝ «Յառաջ»ի
ԳԻՆ 5 ՖՐ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Նուրեանէ 50 ֆր., Լանգէէն Տէր եւ Տիկին Քէստէկեանէ 50, հանգուցեալ Նշան Դարբինեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Այս երկուշաբթի (Սեպտ. 6) ժամը 18ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան կողմէ: Հաւաքուիլ Շան գ'Էլիզէի եւ Ֆրիէդլանտի անկիւնը՝ Թէռ Փլէնի վրան:

BAIL A CEDER

Նոր պայմանագրութեամբ (պայ) վարձու է (պատերը դնելու կարելիութիւն) արճարան մը՝

ԻՍԻԻ

հայկ. թաղին մէջ: 70 քառ. մեթր (մեծ լիսաւնսով), կեդրոնական ջեր-մութիւն, հարմնիքի եւ կոչունքի (պանիէ) սրահի կը վերածուի: Ագատ է անմիջապէս, դիւրամատչելի պայմաններով:

Հեռաձայնել Պ. Ագատի՝
527–25–51
Երեկոներն ալ ժամը 8էն ետք՝
642–15–58

ՆՈՒԷՐ ԾՐԱՐՆԵՐ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆՈՒՐԲ ՃԱՇԱԿՈՎ ԵՒ ՈՐԱԿՈՎ

Ձեր ընտանիքին եւ բարեկամներուն համար

Ձեզի համար, ձեր տրամադրութեան՝

Ապրանքներու ճոխութիւն
Դիւրացած ձեւակերպութիւններ
Ամբողջական հրաշխատութիւն
Արագ առաքում
Զուտ գիներ (մաքս, առաքում եւ ապահովագրութիւնը մէջը)

Դիմումի վրայ՝ ցուցակ
(բաթալոկ)

FRANCE-URSS 8, rue de la Vrillière Paris 1er Tél 231 32 20

ԱՆԱՐԱՏ ՃՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՑԵՐ

1971–1972 տարեշրջանին համար, Հայ Քոյրերը կ'ընդունին դիչերօթիկ, ցերեկօթիկ եւ մանկապարտէզի համար փոքրիկները:

Արձանագրութիւնները սկսած են: Դիմել՝ 73, Աւընիւ Անրի Պարպիւս Առնուվիլ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ դիչեր, Շարպոնիէհի չքեղ սրահներուն մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան հանդէսը՝ Հոկտեմբեր 10ին:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

ՊՏՈՑՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՏԻԷՓ

Կազմակերպուած Փարիզի Լսաեան Սանուց Միութեան կողմէ:

Ընդհանուրի փափաքին դոհացում տալու համար Միութիւնը որոչեց կազմակերպել եղանակի վերջին պատյար դէպի Ծովափ, Կիրակի Սեպտ. 19ին:

Մեկնում Կիրակի առաւօտ ժամը 7,15ին վերադարձ 22ի առեններըը: Հաւաքատեղի Կառ տիւ Նորտ, Ֆիւրվէօր սրճարանին առջեւ:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի աճապարել արձանագրուելու համար դրելով՝

Պր. Վ. Ասլանեանի 842–08–57
Միսաք Երանեանի 782–61–10

Ծախքերու մասնակցութիւն 20 ֆրանք:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, որուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը զբաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԳԱՐՆԱՆ ՀԵՏ,
ԳԱՐՆԱՆ ՇՈՒՆՁ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար· 90 ֆր· Վեցամսեայ 50 ֆր·
Արտասահման Տար· 115 ֆր· Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
7
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI
7 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12208

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.208

ՈՐՈՆՑ ՈՐ ԱՆԿ Է...

Խմբագրական առօրեայ կեանքի մէջ ուշադրութեան առարկայ կամ խորհրդածութեան նիւթ կը դառնան իրողութիւններ եւ երեւոյթներ, որոնց վիտակ ու հաղորդակից պէտք է մնան ընթերցող – ները, — եթէ կ'ուզենք զործակցաբար որոշակիացնել թիւրն ու թերին :

Արձագելի կէտերը առաւելապէս կապ ունին տեղեկատուութիւններու, յայտա – րարութիւններու, տեսակէտով « մանր մունր » պրուելեանց հետ (խմբագրու – թեան ուղղուած նամակներ, տխրունիկ, յաւակնականներ, եւայլն) :

Զենք մեղադրեր մեր ընթերցողները, բաղեկամներն ու անհատական պատճառներով թերթին դիմող հայրենակիցներ, երբ կը տեսնենք որ անոնք կը դրկեն, կը խմբագրեն կամ կը ներկայացնեն իրենց հրատարակելի դրուագները՝ ըստ էութեան թէ ձեւի խոցելի վիճակով մը : Զենք զլար այդ իրաւունքը, որովհետեւ ո՛չ խմբագիրներ են անոնք, ո՛չ ալ դրոց մարդիկ՝ որոնք յաւակնութիւնը ունին անթերի բան մը հրամցուցած ըլ – լալու :

Խմբագիրներու մէջեւ իսկ կրնան տարբերել ներկայացման ձեւերն ու «հրատարակելի»ն «մերժելի»էն զատորոշելու չափանիշները...

Եթէ հարկ կը տեսնենք խնդրոյ առարկայ դարձնել «զրասենեակային» հարց մը, մեր նպատակն է պարզապէս լուսաբանել չափազրուողները՝ մեր վերապահու – թեանց, յապաւումներուն, խմբագրական փոփոխութեանց կամ մերժումներուն մասին, եւ խնդրել մանաւանդ որ անմեզա – զիր ըլլան, — թիւր ու սխալ հետեւու – թիւններու չյանգին :

×

Կը տիրէ զժբախտաբար այն կարծիքը, թէ « թերթ »ը այն մէջոցն է՝ որով մարդիկ կրնան առանց պայմանի իրենց խօսքը, զիրը, մտածումները, տարածելի պաշտօնը կամ նիւթը, ապրումն ու տեղեկութիւնները, « ըրած »ն ու « եղածը », «ըրած»ն ու «ըսուածը» հանրային սեփականութիւն դարձնել :

Այս կանխիկ ապահովութեան մէջ իր զերը ունի, նախ, «կարծիքներու, խօսքի եւ զրի ազատութեան» խմացումին խաթարումը :

Երկրորդ ու աւելի հիմնական պատճառ մըն է « կը վճարեմ »ի ուժը կամ զէնքը : — «Յայտարարութիւն չէ՞, ուզած ձեւովս կ'ըսեմ»..., կամ՝ «պատրաստ եմ վճարելու, եթէ այս տեղեկատուութիւնը հրատարակէք անփոփոխ ու լրիւ»...

Երրորդ պատճառ մը կարելի է նկատել չափազրու այն ինքնավստահութիւնը՝ թէ հրատարակութեան համար զրկուած զրութիւնը կամ յայտարարութիւնը արժանի է տպագրութեան. ըստ էութեան թէ ըստ ձեւի՝ առարկելի ոչինչ ունի. միայն... չկամութիւնն է որ կրնայ խափանել անոր երեւումը թերթին մէջ կամ ղրկել պատասխանատուները որ « կամա – կալական» ու « քմահաճ» փոփոխութիւններ կատարեն, կորստեն ու ջնջեն, վերածեն «իրենց ուզած» ձեւին...

Թէ օտար մամուլ կամ տարբեր հայ թերթեր ի՛նչ կ'ընեն ու կը խորհին՝ չենք ուզեր օրինակներ թուել ու վիճիլ տեսակներու շուրջ : Սակայն իրրեւ մօտէն ծանօթ Հայ Մամուլի ջախջախիչ մեծամասնութեան հանրային, խմբագրական, տպարակագրային, բարոյական կան, հրապարակագրային ու վարչական ըմբռնումներուն՝ կ'ուզենք հաստատել թէ Հայ Թերթերու մէջ տեղ զտնող չետին լուրերն ու յայտարարու – թիւնները անգամ կը հպատակին որոշ իմացումներու, սկզբունքներու եւ անոնցմէ բխող պայմաններու :

Տեղը չէ մանրամասնելու հիմնական այն մտահոգութիւնները ու դնահատութեան չափանիշները, որոնք Հայաթերթին են :

Բաւական է ընդհանուր կերպով ընդծծել, թէ «թերթ» մը միջոց չէ մայն, այլ մանաւանդ նպատակ : Կը ծառայէ հատաքական – հանրային չահերու եւ ո՛չ անձնական : Կը ծառայէ՝ նախ ի՛ր լսկ զաղափարական, ընկերային, ազգային եւ բարոյական հասկացողութեանց ճամբով՝ առանց այլամերժութեան, յարդելով նաեւ ուրիշներու կարծիքն ու տեսակէտը, ի հարկին տեղ տալով անոնց ալ մտածումներուն եւ առարկութեանց. սակայն երբ՛ք ամէն զիր ու խօսք անպայման հիւրընկալելու պարտաղրանքին ենթակայ :

Թերթերը նկարագիր ունին, ու նկարագրային իրենց դծերուն կամ ուղղու – թեան բծախնդրութիւնը կ'անդրադառնայ ո՛չ միայն յօդուածներուն կամ տեսու – թեանց, այլ եւ տեղեկատուութիւններուն, ծանուցումներուն ու յայտարարութեանց, յետին իսկ տողերուն կամ տողին :

Քանի մը օրինակ միայն կ'ուզենք տալ, մենք մեզ բացատրած ըլլալու համար :

1.— Արեւմտեան (օտար) թերթերու ընթացիկ երեւոյթ է տեսնել յայտարարութիւններ՝ որոնք կապ ունին ամուսնութեան նպատակով խմբագրուած «ժամադրութեանց» կամ «կոչ»երու հետ : Սմէնէն ազատական ու բարեմիտ մօտեցումով իսկ, մենք չենք կրցած հաչտուիլ այն զաղափարին հետ, թէ հարկ է քաջալերել այս ձեւը : Ոմանք «օգտակարութիւն» կը զտնեն այս կերպին մէջ. ուրիշներ օրաթերթի «պարտականութիւն – ներէն» մէկը կը նկատեն զայն. իսկ են – թակաները՝ իրե՛նք, «իրաւունք» մը կը զտանին, վճարելու իրենց պատրաստակամութեամբ :

Մենք, ինչպէս ըսինք արդէն, Հայ Թերթի ու հանրային օրգանի մեր ըմբռնումին մէջ տեղ չենք տուած նման... « օգտակար » դերակատարութեանց ու ցարդ մերժած ենք ընթացք տալ դիմումը կատարողներու ցանկութեան :

2.— Ամուսնական տարեդարձներ տեղի կ'ունենան, ու այդ առթիւ ընդունելու – թիւնները կը կազմակերպուին : Աստուած աւելցնէ՛ անոնց թիւը... : Շարաթ մը եաք, կը հասնին նկարագրականները, — ենթադրելի եւ անհրեակայելի բոլոր մանրամասնութիւններով : Տարեդարձը ո՞վ կազմակերպեց, ընդունելութեան քանի՛ հոգի եւ ո՛րոնք ներկայ էին, ի՛նչ կերան–խմեցին, ի՛նչ յուզիչ արտայայտութիւններ եղան...

Մ իչա մերժած ենք :

Կը մնանք հիմնական այն սկզբունքին վրայ, որ այս կարգի անհատական, մերեմական կամ ընտանեկան հաւաքոյթներուն արձագանգ հանդիսանալու պատճառ կամ պարտաւորութիւն չունի օրեւէ հայ թերթ :

3.— Հայրենակիցներ կը մեռնին : Ամէն մէկուն պատճառած ցաւը եւ վիշտը չենք կարծեր բացատրութեան : Անոնց չիլուխմին արձագանգը տալ բանի մը տողով՝ հասկնալի նկատուի թերեւս ա՛յս երկրին մէջ : Սակայն «ընտանեկան տոմար»ներու հետ չփոթել թերթը ու «զիրք ծննդոցի» եւ «վարք հանդուցեալի» վերածել զըրկուած զրութիւնները՝ հասկնալի չէ : Բացառապէս համապետական զէմքերու, իրենց կեանքով ու զործով հաւաքական եւ հանրային մեր կեանքին մէջ «ճամբայ բացող» մարդոց կենսագրականն է միայն, որ Հայ Թերթին մէջ կրնայ տեղ զրաւել :

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԼԱՆՏԱԿԱՆ ԱՆԵԼԸ

Հարաւային Իրլանտայի վարչապետը՝ Լինչ, վճռական խօսակցութիւններ կ'ունենայ Անգլիոյ վարչապետին հետ, լուծում մը զտնելու համար Հիւսիսային Իրլանտայի : Լինչի ուղածը պարզ է բայց Անգլիա չի խորհիր թէ տեղւոյն լուծում մը ըլլայ, ընդհակառակն : Արդարեւ, Հարաւային Իրլանտա կ'ուզէ մասամբ ձեռք առնել Հիւսիսային Իրլանտան եւ զործակցաբար Լոնտոնի հետ եզք մը զտնել : Լինչ դէմ չէ Այրիշ Թայմզի մէկ թերլաղրանքին, ուր թերթը կ'առաջարկէ Միացեալ Ազգերու Ուժերու հաստատում մը Հիւսիսային Իրլանտայի սահմանի երկայնքին : Այս ուժերը տեղը պիտի առնեն ներկայիս հոն զտնուող անգլիական զօրքին : Այս առընչութեամբ, եւ ըստ Լինչի Լոնտոն եւ Տըպլին միասնաբար պէտք է դիմեն Միացեալ Ազգերուն : Հաւանական չէր նկատուեր որ Անգլիոյ վարչապետը հաւանի նման կարզադրութեան մը, մանաւանդ այն մտահոգութեամբ թէ Հիւսիսային Իրլանտայի բողոքականները կրնան բուռն յարձակողականի անցնիլ :

Հարաւային Իրլանտայի վարչապետը կ'ուզէ նաեւ որ հետզհետէ վերջ զտնէ վարչական արգելափակման զրութիւնը, զոր ի զործ զրաւ Անգլիա, եւ որ, ըստ Լինչի, զլխաւոր զրդապատճառն եղաւ վերջին չարաթներու խռովութեանց :

Ամէն պարագայի մէջ կացութիւնը ծանր է եւ եթէ Անգլիա ու Հարաւային Իրլանտա եզք մը չզտնեն, հետեւանքները չատ աւելի ծանրակչիռ բնոյթ կրնան առնել :

Ցիշենք որ ընդդիմադիր Ուիլսըն «պայթակղեցուցիչ մերժում» որակած է Անգլիոյ վարչապետին բացառական պատասխանը իր զիմումին : Ծանօթ է որ Աշխատաւորական պարպլուխը կ'ուզէր որ Խորհրդարանը արտակարգ նիստի հրաւիրուի Իրլանտայի դէպքերուն առթիւ : Անգլիոյ սենտիքաները զօրավիզ կը կենան Ուիլսընի այս հարցին մէջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԱՒԻԶԵՍԿՈՒ անգամ մը եւս չեչաեց Ռումանիոյ անկախութիւնը Մոսկուայի նկատմամբ : Այս յայտարարութիւնը ըրաւ սպանացի համայնավարներու պատուիրակութեան ի պատիւ արուած ընդունելութեան մը ընթացքին : «Իւրաքանչիւր ժողովուրդ, ըսաւ Զաուչեսկու, իրաւունքն ունի իր հաւաքականութիւնը ձեւաւորելու եւ իր հարցերը լուծելու ըստ այն կացութեան որ կը տիրէ իր երկրին մէջ» :

Ա.Թ.Ն.Ի մէջ վերջ զտան յոյն–կիպրական խօսակցութիւնները : Մակարիոս Ա.բ· յայտարարեցաւ վարչապետին եւ Ազգային Նախարարին հետ : Կիպրոսի հարցին շուրջ «հաստարակայ զիծ»ի մը հետեւելու որոշում արուած է : Մակարիոս ՄԱԿը նկատած է բարենպաստ իրողութիւն մը, ինչ որ մտածել կուտայ քաղաքական զէտերու, թէ Ա.Թ.Ն.ը եւ Նիկոսիա կրնան, ի հարկին, ՄԱԿի զիմել կիպրոսի հարցի կարզադրութեան համար :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի որոշումով՝ կուսակցութեան Զրզ Համագումարը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 6ին : Համագումարը տեղի պէտք է ունենար յառաջիկայ տարի նոյն թուականներուն :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Մինսկի մէջ, Օգոստոս 28ին, «Արարատ» մեծ պարտութիւն մը կրեց տեղւոյն «Դինամօ» խումբէն :

Հայաստանի խումբը տկար կազմով ներկայացաւ : Արդարեւ, անոր մարզիկներէն քանի մը հոգի վիրաւորուած էին, երբ նախապէս հանդիպում մը ունեցած էին Մոսկուայի «Սպարտակ»ին դէմ, այս վերջինին կոչտ խաղին հետեւանքով : Միւս կողմէ, խումբին լաւագոյն կոլ նշանակողը՝ Եդուարդ Մարզարով, կը բացակայէր զաշտէն :

Տեղատարափ անձրեւ մը զաշտը զարձուցած էր լպրծուն : Խաղի սկզբնական չրջանին Արարատցիները ձեռք կ'առնեն նախաձեռնութիւնը, որ, սակայն, երկար չէ տեւեր, խումբին տկար կազմին հետեւանքով :

Մրցումը վերջ զտաւ 4–1 արդիւնքով, ի նպաստ Մինսկի «Դինամօ»ին :

Այս պարտութեամբ Արարատ զիրքի խախտում ունեցաւ : Խաղացուցակի երկրորդ զիրքէն, զոր կը զրաւէր երկար ատենէ ի վեր, լքաւ երրորդ զիրքը :

Այսպէս՝ առաջին կարգի վրայ կը զտնուի միշտ Քիեւի «Դինամօ»ն, երկրորդ զիրքի վրայ կը զտնուի այժմ՝ Մոսկուայի «Դինամօ»ն, իսկ երրորդ՝ «Արարատ» :

Աւելցնենք, որ Հայաստանի տղոյին խումբը վերստին երկրորդ զիրքը զրաւելու հնարաւորութիւնն ունի, քանի որ Մոսկուացիք երկու մրցում աւելի կատարած են :

Այլեւս կասկածէ դուրս է, որ ախոյեան պիտի հանդիսանայ Քիեւ : Արդարեւ 38 կէտ արձանագրած էր 24 խաղերէ ետք, Օգոստոսի վերջերը :

ՁԱՏՐԱԿ

Ձատրակի միջազգային Դաշնակցութիւնը, նկատի առնելով Երեւանցի Ռաֆայէլ Վահանեանի արաձնագրած փայլուն յաղթանակը, Վրնեաչիկ– Բանիայի միջազգային մրցաշարքին, մեծ վարպետի կոչում չնորհեց անոր :

կուսակցութեան առաջին քարտուղարը ճչդեց, թէ իրենց նպատակն է ապահովել բնակչութեան օժանդակութիւնը հետապնդուած նպատակներու իրագործման համար՝ արդիականացում ընկերվարական երկրի մեքենան, ընկերային եւ անհատական զարգացում :

ԳԱՀԻՐԷի մէջ յեղափոխական դատարանը կը չարունակէ դատել 12 նախկին պետական զէմքեր, որոնք ամբաստանուած են « բարձր դաւաճանութեամբ» ՝ ծրագրելով դաւել նախագահին զէմ, անցեալ Մայիսին : Դատախազը 9 ամբաստանեալի համար մահապատիժ եւ երեք ամբաստանեալներու համար տաժանակիր աշխատանքի ցկեանս բանտարկութիւն պահանջեց : Մահապատիժ պահանջուած է նախկին փոխ–նախագահ Ալի Սապրիի համար :

ՔՈՆՔՈՐՏ օդանաւը Թուլուզէն Քայէն չայղող թռիչք մը կատարեց՝ 5000 մղոն ճամբան 4,30 ժամէն կարելով : Զորս հարար հոգի օդակայան զացած են զիմաւորելու համար օդանաւին ժամանումը : Ցաջորդ հանգրուանն է՝ Ռիօ տէ Եանեյրօ : Ճամբորդաւար օդանաւ մը վար ինկաւ Ալասքայի մէջ : 111 հոգի մեռան :

ԵՐԲ Կ'ԱՆՏԵՍՈՒԻՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՁԱՐԳԱՑՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ա.

ԽՄԲ.— Արձակագիր եւ լրագրող կամարի Տոնոյեան յանախ կ'անդրադառնայ Հայաստանեան հոգերու, անկեղծ տրամադրութեամբ եւ առանց հետեւելու դարձդարձիկ ուղիներու: Վերջերս «Գրական Թերթ»ի Յունիս 18ի թիւին մէջ պատկերացուցած էր Երեւանի հեռատեսիլին անձնախանձելի վիճակը (Տես՝ «Յառաջ» Յուլիս 9 եւ 10), իսկ նոյն թերթի անցեալ տարուան Սեպտեմբեր 25ի թիւին մէջ՝ գինիի եւ բռնեակի արտադրական որակի խաթարումը:

Արձակագիրը՝ «Գրական Թերթ»ի Օգոստոս 13ի թիւին մէջ, այս անգամ, կ'անդրադառնայ Հայաստանի երգի – պարի պետական խումբին յայտագրին, զայն գտնելով անհարազատ հայկ· պարարուեստի ձեւին եւ ոգիին: Այս մասին արտայայտուած են նաեւ շատեր: Աւելցնենք, որ շատեր գնահատանքի արտայայտութիւններ ունեցան պարախումբի նոր յայտագրին մասին:

Կը ներկայացնենք գլխաւոր հատուածները Կ· Տոնոյեանի յօդուածին:

— 1938ին իր առաջին հրապարակային համերգը տուաւ Թ· Ալթունեանի ղեկավարած ժողովրդական երգի – պարի համոյթը: Առաջին համերգները տպաւորիչ էին: Հայկական ժողովրդական երգի ու պարի ալթունեանական մեկնաբանութիւնները բոլորովին թարմ էին եւ այդ օրերու մեր ընդհ· ազգային ճաշակին եւ արուեստի չափանիշներուն միանգամայն համապատասխան, սակայն, ըստ երեւոյթին, ոչ այնքան բարձր, որպէսզի բաւարարէին երկու – երեք տասնամեակներ չարունակ:

... 1970 Յունիսին Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ հազիւ քանի մը տասնեակ հանդիսատեսներ կային դիտելու Ալթունեանի խումբի երգապարերը: Իրաց այս կացութեան մէջ անապահովի կերպով խումբի ղեկավար նշանակուեցաւ ծանօթ երգահան Էդկար Յովհաննիսեան, սովորաբար մեծ կատրներ յօրինող, ժողովրդական երգի – պարի խումբէն հեռու կեցած մարդ մը: Խումբը, փաստօրէն, լուծուեցաւ, հաւաքուեցաւ նորը, առաւելաբար երիտասարդներէ կազմուած:

Խումբին առաջին երկու ներկայացումները (Մարտ 30 եւ Յուլիս 17) բաւական լայն դիծերու մէջ պատկերացուցին այն ակզբունքները, որոնցմով կ'առաջնորդուին հայկական ազգային – ժողովրդական պարարուեստին զարգացումը եւ կատարելագործումը խումբին մէջ: Պարարուեստին մէջ չարժումներու եւ բովանդակութեան միասնութիւնը ստեղծուած է հաղարամեակներու ընթացքին, եւ հազարամեակներու պատմութիւն ունեցող պարարուեստ մը չի կրնար պարզունակ ըլլալ եւ, անշուշտ, ստեղծած է իր գաղտնիքները: Ազգային մշակոյթի ամբողջ ապարէզ մը ժամանակակից բարձր պահանջներու եւ ճաշակի մակարդակին հասցնելու, այսինքն՝ արդիականացնելու համար անհրաժեշտ են ոչ միայն բարձր տաղանդ, ճաշակ, այլեւ խոր դիտելիքներ: Հակառակ պարագային կը մնայ միայն մէկ «ուղին», ժողովրդական արուեստը զարգացնելու եւ կատարելագործելու համար: Առնել ժողովրդականը, կատարել մկրատով, ինչպէս որ յարմար դանես, զայն կպցնել դասական կամ արդիական արուեստի այս ու այն տեղէն վերցուած, կամ պարզապէս սեփական քմահաճոյքով յօրինուած բաղադրիչներ եւ ներկայացնել զայն արուեստի մէջ անուանուած ընորոշական ձեւով: Այս ալ կարելի է անուանել արդիականացում, նորաստեղծութիւն: Հայկական ժողովրդական երգի – պարի նոր խումբը այս ձեւով կը վարուի:

«Կարապի լիճին» մէջ տղամարդիկ կը պարեն նոյն ձեւով, բոլոր պարերուն մէջ կը պարեն նոյն ձեւով, հայկական ժողովրդական երգի – պարի խումբին մէջ կը պարեն նոյն ձեւով: Անկա կը նմանի անոր, որ մեր ճարտարապետները փափաքելով զարգացնել հայկ· ազգային ճարտարապետութիւնը, Հոլիվուդի տաճարի ձեւերուն զուգակցէին կրթական, մխիթարական ոգիով, մխիթարական արդիական ճարտարապետական ձեւեր:

... Յայտագրի հիմնական մասը կը կազմեն պատմահերոսական երկու ընդարձակ ներկայացումներ՝ « Սասնայ Դաւիթ » եւ « Վարդանանց խաղեր »: Արդիականացումը կատարուած է ժողովրդական պարերուն մէկ ներմուծելով եւ րոպական բեմապարի, յունական ողբերգութեան եւ ժամանակակից հանդիսատեսին կողմէ առաւել ընդունելութիւն գտած պարարուեստներու բաղադրիչներ: Ակլատիսուած են նաեւ տեսարանները, տիպարները: Հոս մենք գործ ունինք ազգային արուեստի զարգացման մէկ կեդծ « արուեստաչինութեան » հետ, երբ այդ արուեստի կատարելագործման միակ կարելի ճամբան կը փոխարինուի գոյութիւն ունեցող բարձր արուեստներու հասարակ ընդօրինակութեամբ (առանց մտածելու, որ այդ արուեստները, ի վերջոյ, ստեղծուած են նոյնպէս ազգային, ժողովրդական հիմերու վրայ): Պարերը կազմուած են դասական «փա»երու դիւրագործ չարժումներէ, որոնց մէջ փոխուած է աննչան կերպով նկարագիրը: ... Դաւիթի եւ Խանդութի տեսարանը կը յիշեցնէ Սեւիլեան խրախճանքի տեսարանները, ոչ թէ իսկական, այլ այն, զոր կը հնարեն «պարաստեղծները» եւ ամէնուր կ'օգտագործեն տարբեր տեսարաններու մէջ «սպանական» տեսարաններ մտցնելու համար: Խանդութի պարային նկարագիրը, անոր դիրքը պատկարակի վրայ այնքան դռեհիկ են, որ կը զարմանաս, թէ այսպիսի անճաշակութիւն ինչպէս կարողացած է բեմ ելլել:

Ժամանակագրական եւ աշխարհագրական առումով, հայկական ազգային պարի ըմբռնումը փոփոխութեան ենթարկուող եւ ճիշդ այդ պատճառով ալ լայն հասկացութիւն է: Սակայն ազգային ժողովրդական արուեստի հիման վրայ արդիական, նոր արուեստի ստեղծումը երբեք չի նշանակեր խախտել եւ ոտնահարել ազգային հիմքը կազմող «նորմ»երը: Այս ըսելով պէտք է հասկնալ ոչ միայն իւրաքանչիւր յատակ ձեւի տակ ըմբռնուող հին բովանդակութիւնը եւ կամ հակառակը, այլեւ իւրաքանչիւր ստեղծագործութեան պատմական, քաղաքական, ընկերային – տնտեսական, կենցաղային, ինչպէս նաեւ այլ իրականութեան ամբողջ «թելադրանքը», սկսած բարոյական չափանիշներէն մինչեւ մարզկային յարաբերութիւններու ամբողջ համակարգը:

ԽԱՒԱՐԻ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

ՄԱՓԻԱՆ

Ա.

Մութ փողոց մը: Մուտքները կը տանին մայթին վրայ, դլխարկ ու լայն թիկնոց հագած: Կը բարձրանան տան մը սանդհամները: Կը քալեն նրբանցքի մը մէջ ու ոտքի մէկ հարուածով կը բանան դուռ մը: Ներսը սեղանի մը չուրջ նստած չորս հոդի, առջեւնին թղթախաղի տրցակ մը եւ թղթադրամներ, որոնց վրայ կը տարածուի լուսամփոփի մը սակաւ լոյսը: Նստողները սարսափահար ոտքի կը կանգնին ու ձեռքերնին կը տանին իրենց գրպանները, բայց արդէն ուշ է: Ժամանողները, առանց աղդարարութեան, կրակ բացած են իրենց կարճ դնդացիրներով: Զորս դիակներ դետին կը փլչին: Ժամանողներէն մէկը գրպանէն կը հանէ թուղթի կտոր մը եւ կը դնէ սեղանին վրայ ու ատուերները կրկին կ'անհետանան խաւարին մէջ: Թուղթի կտորին մէկ կողմը գծուած է բայ ձեռքի մը հինդ մատները, միւս կողմը գրուած է Բուկա Նոսքրա, — Մեր Դատը:

Յաջորդ օրը, թերթերը իրենց առաջին էջին ճակատը կը գրեն·

«Մաֆիան հաշուեյարդարի կ'ենթարկէ հակառակորդ խմբակի մը չորս անդամները»:

Ի՞նչ է սակայն այդ Մաֆիան, ատակներու այս կազմակերպութիւնը, որ իւրզի մը պէս կը կրծէ Միացեալ Նահանգներու ընկերային կեանքը:

Մաֆիայի ծննդավայրը Սիկիլիա կղզին է: Ամէն մօտ եօթը դար առաջ, Սիկիլիան կը պոռնուէր Ֆրանսական ուժերու տիրապետութեան տակ, իսկ Իտալիոյ հարաւային մասը, Նափոլիի չրջանը, կը պատկանէր Սպանիոյ թագաւորին, որ կը չանար Սիկիլիան ալ առնել իր հովանիին տակ: Կղզիին մէջ կը տիրէր լարուած մթնոլորտ մը եւ բախումներ տեղի կ'ունենային Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ կողմնակիցներուն միջեւ: Սիկիլիացիներուն բուն նպատակն էր ապահովել իրենց անկախութիւնը, Սպանիոյ գօրքերուն օժանդակութեամբ:

1282 Մարտ 30ի իրիկունը, Փալերմայի արուարձաններէն մէկուն եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենար երեկոյեան ժամերգութիւն: Եկեղեցիին զրան առջեւ երիտասարդ մը եւ երիտասարդուհի մը ձեռք ձեռքի բռնած՝ կը սպասէին արարողութեան վախճանին, որպէսզի քահանան պիրենք ներս կանչէ ու պսակէ: Ինչ անդին, պինուորական ջոկատ մը կը խուղարկէր կերպասի վաճառականի մը տունը, ուր ապաստան դտած էլլալ կը կարծուէր Սպանիոյ թագաւորին լրտեսներէն մէկը:

Երիտասարդը, որ անհամբեր էր, ձգեց նշանածին ձեռքը ու եկեղեցիէն ներս մտաւ, տեսնելու համար, թէ ո՛ր հասած էր արարողութիւնը: Ճիշդ այդ պահուն, փողոցէ մը յայտնուեցաւ պինուրական ջոկատը, որ կը չարունակէր իր չրջագայութիւնը: Ցիանապետ Փիէռ Տրիմէ, որ հրամանատարն էր ջոկատին, ի դուր փնտռած էր լրտեսը: Փոխարէնը, հարուստ վաճառականի մը մատանին մէջ դտած էր լրտեսին մը պէս կը կրծէ Միացեալ Նահանգներու ընկերային կեանքը:

Մաֆիայի ծննդավայրը Սիկիլիա կղզին է: Ամէն մօտ եօթը դար առաջ, Սիկիլիան կը պոռնուէր Ֆրանսական ուժերու տիրապետութեան տակ, իսկ Իտալիոյ հարաւային մասը, Նափոլիի չրջանը, կը պատկանէր Սպանիոյ թագաւորին, որ կը չանար Սիկիլիան ալ առնել իր հովանիին տակ: Կղզիին մէջ կը տիրէր լարուած մթնոլորտ մը եւ բախումներ տեղի կ'ունենային Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ կողմնակիցներուն միջեւ: Սիկիլիացիներուն բուն նպատակն էր ապահովել իրենց անկախութիւնը, Սպանիոյ գօրքերուն օժանդակութեամբ:

1282 Մարտ 30ի իրիկունը, Փալերմայի արուարձաններէն մէկուն եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենար երեկոյեան ժամերգութիւն: Եկեղեցիին զրան առջեւ երիտասարդ մը եւ երիտասարդուհի մը ձեռք ձեռքի բռնած՝ կը սպասէին արարողութեան վախճանին, որպէսզի քահանան պիրենք ներս կանչէ ու պսակէ: Ինչ անդին, պինուորական ջոկատ մը կը խուղարկէր կերպասի վաճառականի մը տունը, ուր ապաստան դտած էլլալ կը կարծուէր Սպանիոյ թագաւորին լրտեսներէն մէկը:

Երիտասարդը, որ անհամբեր էր, ձգեց նշանածին ձեռքը ու եկեղեցիէն ներս մտաւ, տեսնելու համար, թէ ո՛ր հասած էր արարողութիւնը: Ճիշդ այդ պահուն, փողոցէ մը յայտնուեցաւ պինուրական ջոկատը, որ կը չարունակէր իր չրջագայութիւնը: Ցիանապետ Փիէռ Տրիմէ, որ հրամանատարն էր ջոկատին, ի դուր փնտռած էր լրտեսը: Փոխարէնը, հարուստ վաճառականի մը մատանին մէջ դտած էր

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ. Ն ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Տիգրանակերտի մէջ գլխաւորաբար Հ· Յ· Դաշնակցութեան ողու ու գաղափարաբանութեան խմորումները սկսած են 1900ին: Սասնոյ լեռներուն, Մշոյ գաշտերուն «Մահ կամ Ազատութիւն» ուխտող ճան փեռայիներու կռիւներուն արձագանդները, ուր՝ անկից Տիգրանակերտ լլցնող փախստականներու պատմութիւնները, երիտասարդներուն սրտերը վառած ու հոգիները զարմացած են ազդին ու անոր ճակատագրին:

1901ին վերաղարթնումի ու հայրենասիրութեան ոգիով լեցուած երիտասարդութիւն մը, գործակցութեամբը, ազդ· վարժարանի ուսուցիչներէն Պր· Մանուկ Դանիէլեանի, հիմը կը դնէ «Ուսումնասիրաց» միութեան մը: Այս երիտասարդներու ջանքերով Ս· Կիրակոս մայր եկեղեցւոյ չրջափակին, ազդ· վարժարանի սրահներուն մէջ կը հիմնուի դրադարան մը, կը սացուին հայ թերթեր, կը տրուին լարաններ ու դասախօսութիւններ:

1903ին դեռ տասնըմինը տարու նորահաս երիտասարդ, Իմիրէն վերադարձիս, հիացումով դիտեցի այս գործօն երիտասարդութիւնը որոնցմէ մասամբ կարելի է յիշել Պետրոս Սարքէրեանի, Միկրոիճ Մարութիրոսեանի, Մկրտիչ Թիւթիւնճեանի, Յովսէփ Տաղլեանի, Յարութիւն Ժամադործեանի, Յակոբ Մալխասեանի, Թուխման Տէր – Պօղոսեանի ու Զուլալի (Լեւոն Կարապետեան) անունները:

Զուլալ ինձմէ տարի մը առաջ վերադարձած էր Իմիրէն: Ամէնէն եռանդուն գործողներէն էր երիտասարդներուն մէջ: Ան ու ես 1895ի Յարդերուն, մեր ծնողքները կորսնցուցած, Տիգրանակերտէն խումբ մը որբերու ու որբուհիներու հետ Իմիրի ազգային «Ներսէսեան» որբանոցը դրկուած էինք:

Շնորհիւ Իմիրի քաղաքորով դաշնակցական ընկերներու հետ ունեցած մեր յաճախակի չփումներուն, երկուքս ալ Դաշնակցութեան ոգիով լեցուած ու հաղորդուած էինք արդէն:

Տիգրանակերտ նոր հասած օրերուս, Զուլալ խոշոր աչքերը լինձի յառած, սիրտը բացաւ եւ ըսաւ· «Ժամանակն է, պէտք է Դաշնակցութիւն հիմնենք, խումբեր կազմենք հոս...»:

Յանդուգն, տաք սիրտ, ու ազատամիտ էր Զուլալ· դէպի յեղափոխութիւն, դէպի կռիւ սիրտ ու սէր ունէր: Տեղւոյն երիտասարդութեան մէջ, իմ գալէս առաջ, գաղափարական մտերիմներ պատրաստելու, զանոնք Դաշնակցութեան մօտեցնելու, վառելու ջանքեր, փորձեր ըրած էր միշտ: Զուլալ, Ս· Կիրակոս եկեղեցւոյ չրջափակը խտացած երիտասարդներէն, Դաշնակցութեան յարող ամէնէն վստահելիներէն լինձ ներկայացուց Յարութիւն Ժամադործեան ու Թուխման Տէր–Պօղոսեան երիտասարդները:

Յաճախակի չփումներ, տեսակցութիւններ ունեցանք միասին, մտերմացանք, ու վերջապէս 1904ին, խոտ դղուշաւոր ու գաղանի, Տիգրանակերտի մէջ կազմեցինք մեր առաջին օրինաւոր Հ· Յ· Դաշնակցութեան խումբը, Նիկիկերտի (Ֆարխին) Հ· Յ· Դ· կոմիտէին հետ հաղորդակցութեան մէջ մտնելով:

1905ի սկիզբներուն, երբ դաշնակցական, մեր օրինական ընդունելութիւն դիրը, ինչպէս նաեւ կանոնագիրը – ծրագիրը, առացանք Վանի Հ· Յ· Դ· կեդրոնական կոմիտէին:

Առաջին օրերուն, Վանէն յայտնի ղեկավար գործիչ Իշխան, դրեց մեզ խրատուիչ ու հայրենասէր նամակներ, վերջը, գործիչ Սարգիս կը գրէր մեզ նոյնպէս ջերմ ու հրաւառ: Վանէն կը ստանայինք ժրնեւ հրատարակուող Հ· Յ· Դ· պաշտօնաթերթի «Դրօշակ»ը, յեղափոխական գրքոյկներ՝ խոտ դղուշաւորութեամբ, վստահելի ընթերցողներու ու ճամբորդ ընկերներու միջոցաւ:

Տիգրանակերտի յայտնի Ալի Պարտաղ կ'օգտագործեն տարբեր տեսարաններու մէջ «սպանական» տեսարաններ մտցնելու համար: Խանդութի պարային նկարագիրը, անոր դիրքը պատկարակի վրայ այնքան դռեհիկ են, որ կը զարմանաս, թէ այսպիսի անճաշակութիւն ինչպէս կարողացած է բեմ ելլել:

Ժամանակագրական եւ աշխարհագրական առումով, հայկական ազգային պարի ըմբռնումը փոփոխութեան ենթարկուող եւ ճիշդ այդ պատճառով ալ լայն հասկացութիւն է: Սակայն ազգային ժողովրդական արուեստի հիման վրայ արդիական, նոր արուեստի ստեղծումը երբեք չի նշանակեր խախտել եւ ոտնահարել ազգային հիմքը կազմող «նորմ»երը: Այս ըսելով պէտք է հասկնալ ոչ միայն իւրաքանչիւր յատակ ձեւի տակ ըմբռնուղ հին բովանդակութիւնը եւ կամ հակառակը, այլեւ իւրաքանչիւր ստեղծագործութեան պատմական, քաղաքական, ընկերային – տնտեսական, կենցաղային, ինչպէս նաեւ այլ իրականութեան ամբողջ «թելադրանքը», սկսած բարոյական չափանիշներէն մինչեւ մարզկային յարաբերութիւններու ամբողջ համակարգը:

«Ուղտնդարա» պարած են հեղ, ամօթ – խած կլիներ, եւ պարի բոլոր ձեւերը կը չեչտեն կնոջական այդ յատկանիշները: Փորձեցէք «Ուղտնդարա» պարող կնոջ հագցնել մինի–ժիւփ, եւ անմիջապէս հակասութեան մէջ կը մտնէք պարի այդ հին, իր ժամանակի իսկական բովանդակութեան, այսինքն՝ «նորմ»ին հետ... Նոյնքան հակասութեան մէջ կը մտնէք, եթէ հայկական հին ազգային պար պարող կնոջ մը հագցնէք ռուսական սապոգներ: Երգի եւ պարի նոր խումբը, բառացիօրէն, այդպէս կը վարուի: «Դաւիթի հարսանիքը» տեսարանին մէջ Խանդութ կուրծքով կը հարուածէ Դաւիթի կուրծքը: Կ'ըմբռնե՞ն խումբին ղեկավարները, որ այդ ժամանակներու հայկական պարերուն մէջ կնոջ մը համար ուելի դռեհիկ չարժում չէր կրնար ըլլալ: Ո՞ւր տեսնուած է, որ հայկ· միջնադարեան պարին մէջ կին մը ոտքը դեմին պարկէ· ասիկա կ'ընէին միայն մարզիկ, իրախճանքի պարերուն մէջ եւ այն ալ, երբ չատ խըմած կ'ըլլային:

Կ· ՏՈՆՈՅԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՀԱՄԱՐ

Ա.

Ես ինչպէս ամէն մարդ ունիմ հայրենիք մը,
Ուր ծնայ ես, ուր ապրեցայ ես ինչպէս ամէն մարդ,
Ուր ծնան ինձ ծնողքս ալ, ուր ծնան ծնողքիս ծնողքն ալ

ՆԱՎԱՏՈՒՆԿ ՎԱՍՓՈՍԻ

Ա. ՍԱՍՆ

ՊԱՏՄՎԱԾՔ ՀԱՅՈՑ

Մի քիչ էլ խոտ ու ջուր տուր ձիերուն, ծերս կեր, որ ճամբան երկար է, ու ես ալ պիտի երթամ ու ձիերս ալ հանեմ, որ ես ալ կերակրեմ ու ջուր տամ անոնց, ետքը ես ալ ճաշ ուտեմ ու քիչ մը հանգչիմ, որ վաղը կանուխ ելլենք ճամբայ։ Ես ալ ուզեցի ոտքի ելլել, որ ձիերուն ետևէն երթամ, բայց ոտքերս չկրցան բռնել զիս, ու ինկայ գետին։ Ծերը ինծի ձեռք մեկնեց, որ ոտքի հանէ զիս, ու ես ալ ձեռքս երկնցուցի անոր, որ բռնէ զայն։ Բայց ան ձեռքս չբռնեց, հապա ինծի ըսաւ.

— Ես ալ ծեր եմ, ինչպէս որ կը տեսնես, ու ոտքերս ալ չեն բռներ ինծի, ինչպէս որ ձեռքերդ չեն բռներ քեզի։ Ուրեմն ելիր ինքնիրեն։

Ես ալ ելայ ինքնիրեն, ու ծերն ալ ելաւ ինքնիրեն, ու ոտքի կանգնեցանք երկուքս ալ։ Ես ալ ուզեցի ծերուն ձեռքը համբուրել, որ ինծի ըսաւ.

— Ո՛չ, մի՛ համբուրեր ձեռքս, որովհետև ես ալ քեզի պէս մարդ եմ, ու ես ալ ուզեցի համբուրել ձեռքդ, որովհետև դուն ալ ինծի պէս մարդ ես

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շաւիղի մասնաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Աղաւնի Պարոնեանի իր եղբօր Թագուր Եսայեանի մահուան առթիւ (Համաստան)։

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀ· ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի ոտն է Վերացման Ս· Խաչի (Խաչվերաց)։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Կաթող· Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8,30ին, պատարագ ժամը 10,30ին։

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս ժամերգութիւն եւ թափօր-անդաստան։

Երկուշաբթի (13 Սեպտ·) յիշատակ է Մեռելոց։ Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յատուկ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն հանգուցեալ ննջեցելոց։

×

ՇԱԻԻԼԻ Ս· ԳՐ· ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։ Յատուկ պատարագի կը կատարուի խաչհանդիսա, ինչպէս նաեւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյն երկար տարիներ ծառայած հոգեւոր հովիւ, ողբացեալ Եսայի Խաչակիր Գահանայ Ալթունեանի վախճանման Շրդ տարելիցին առթիւ։

Ի պիտութիւն հանգուցեալ Տէր Հօր յիշատակը յարգողներուն։

×

ՊՕՄՈՆԻ Ս· ԳՐ· ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի 12 Սեպտ· Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պօմոնի Ս· Գր· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գեղամ Վրդ· Պաղտասարեանի։ Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն։ Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ։

Ոչխարի գնումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ· ժամը 3ին, եկեղեցւոյ փակը։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ կրօն· Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ՝ Խաչվերացի տօնին առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ Սեպտ· 12, կիրակի։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 10ին, քարոզ 11,15ին։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

20րդ Յանկ

Տէր եւ Տիկին Ժան Սաղաթէլեան (Մալաքոֆ), Պ· Եղիազար Մինասեան (Քլամառ), Պ· Յարութիւն Շիրվանեան (Քլամառ), Պ· Մխիճան Շիրվանեան (Քլամառ), Պ· Յարութիւն Կիւլեան (Քլամառ), Տիկին Լովէյն Պօյաճեան (Անթոնի), Պ· Մոլքոն Գասպարեան (Փարիզ), Տիկին Մաւի Տէմէեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Սեթիկ Թադէոսեան (Լիոն), Պ· Սամուէլ Սահակեան (Վիլլէթանէօզ), Օր· Համալիա Յովհաննէսեան (Լիոն), Պ· Տիգրան Զէքեան (Լիոն), Անանուն ազգասէր Հայ մը (Լիոն), Պ· Կարապետ Սուլթանեան (Փարիզ), Տէր Մեսրոպ Քհնյ· Ժամկոչեան (Փարիզ), Պ· Կարապետ Զօրթեան եւ ընտանիք (Վալանս), Պ· Մխրան Քէչիչեան (Պուա-Քոլոմպ), Պ· Կարապետ Աբրահամեան (Պուա Քոլոմպ), Պ· Մարտիրոս Աւետիսեան (Պուա Քոլոմպ), Պ· Ռոպէռ Գասպարեան (Պուա Քոլոմպ) 100ական ֆրանք։

Նախկին դումար 91293,53

20րդ յանկի դումար 2000

Ընդհ· դումար 93293,53

ՆՈՐ ԼՈՅՏ ՏԵՍԱՆ

Varoujean

Choix de poèmes 10 F.

●

Tcharentz

Choix de poèmes 6 F.

Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian

●

ԶՐՈՅՑ

(Դ· հատոր) Կ· ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Գին՝ 8 Ֆր·

●

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ

Ա.ՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ·

●

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

Ա.ՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ·

դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7 ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Խորէն Բաբայեան կը փնտռէ Վանուշ Պօղոսեանը, Արտաշատի Դալար գիւղէն, շուրջ 43-45 տարեկան։

Գրել՝— Բաբայեան Խ·
Արտաշատի Ռայոն գիւղ
ԵՐԵՒԱՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Խոր· Մխուէիեան

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն։

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ· 30ին։

×

ԼԻՈՆ·— Ֆր· Կապ· Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շարաթ դիշեր, Շարպոնիէէի չքեղ սրահներուն մէջ։

ՊՏՈՑՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՏԻԷՓ

Կազմակերպուած Փարիզի Էտեան Սանուց Միութեան կողմէ։

Ընդհանուրի փափաքին գոհացում տալու համար Միութիւնը որոշեց կազմակերպել եղանակի վերջին պտոյտը դէպի ծովափ, կիրակի Սեպտ· 19ին։

Մեկնում կիրակի առաւօտ ժամը 7,15ին վերադարձ 22ի առաւնները։ Հաւաքատեղի կառ տիւ Նոռ, Փիւրվէօր սրճարանին առջեւ։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի աճապարել արձանագրուելու համար դրեկով՝

Պր· Վ· Ալանեանի 842-08-57
Միսաք Երանեանի 782-61-10
Ծախքերու մասնակցութիւն 20 ֆրանք։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, արուած ըլլալով որ բոլոր արամադրելի տեղերը գրաւուած են։

Վերամուտը կը կատարուի երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20։

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր ՄԷԿԷՆ

ՄԷԿ ԱՆԴԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ·	միւնչեւ	1/4	սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ·	միւնչեւ	1/8	սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ·	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ·	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒԻՔ	30 Ֆ·	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ·	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ·	»	»	»
ԾԱՆՈՒ Է	25 Ֆ·	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱՆՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Զերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն գրաւոր, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին ընթացիկ եւ նոր հասցէն։

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով։

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 փրանք։

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋԻ

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ՆՈՐ ՍԱԼԵՐ

Ազգապահպանման լաւագոյն միջոցներէն մէկն է կարդալ եւ ծանօթացնել հայ երգն ու երաժշտութիւնը, օտարներուն եւ մեր մատաղ սերունդին։ Հասցէ՝

43, Rue Richer, Paris (9e) — Métro Cadet — Tél. 770-25-46

Նոր լոյս տեսան, Պէյրութահրնակ երգիչներու՝ Արա Կիրակոսեանի երկու սալերը։— 1) Ազգային եւ յեղափոխական երգեր, ՎՈՍ 10008, 2) Ազգային եւ ժողովրդական երգեր, ՎՈՍ 10006 Ա· Թիւերը։

Ունինք նոյնպէս՝ Հայաստանեան սալեր եւ օփերաներ։ «Լրեբունի» հրատարակչականի «Լէժանտ Արմէնիէնը», Ա· Հարմանդեանի, Լ· Գաթրճեանի, Լիս Սարեանի, Թառիստ Գարեգինի, Ա· Կիրակի (Ամերիկա պատրաստուած), Ափրիկեանի, Պարթեւեանի ամբողջական գործերը եւ հայկ· պատարագը։

Գրատունը ճոխ է բազմատեսակ դրքերով եւ պատրաստ՝ ապսպրանքները ընդունելու ամէն վայրերէ։

Առաքման ծախքը ընդունին վրայ է։
Գրատունը բաց է ամէն օր ժամը 10էն սկսեալ մինչեւ երեկոյեան 7ը։

ԳԱՐՆԱՆ ՀԵՏ,
ԳԱՐՆԱՆ ՇՈՒՆԶ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
8
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
8 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12209

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.209

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԿԱՅ ՈՒ ԿԸ ՉԱՐԳԱՆԱՅ

Ա.

Մոնտի աշխատակից Փօլ Պալթա այցելած է նաեւ Տիարպէքիր, մօտէն ուսումնասիրելու համար Թուրքիոյ արեւելեան շրջանին « մոռցուածները », այսինքն քիւրտերը :

Ամբողջ իր դանդաղ բարենորոգումներու չարքին փոխած է նաեւ կարգ մը քաղաքներու անունները : Այսպէս՝ Տիարպէքիրը դարձուցած է Տիարպաքըր (պղնձի երկիր), — ինչպէս Պոլսոյ արուարձան Մաքրիքէօյը ըրած էր Պաքըրքէօյ :

Արեւելեան նահանգները կ'ապրին տափին հին, աւատապետական բարքերով : Երիտասարդ մտաւորական մը, որ իրեն ձախակողմեան ներկայացեր է Ֆրանսայի Թղթակին, խօսակցութեան մէջ յայտներ է թէ երկու կին ունի, — ինչ որ արդիլուած է պետական օրէնքով : Երկրորդ կնոջ հետ ամուսնացեր է չէրիաթի օրէնքով, — իսլամի օրհնու – թեամբ :

Միայն այս չէ, որ տարօրինակ է : Պալթա տեսնուեր է ալեկոծմեան դադափարներ ունեցող կալուածատիրոջ մը հետ, որ դինքը ներկայացուցեր է ձախակողմեան տարրերու, — Բանուորական կուսակցութեան անդամ, սենատքայի վարիչ, փաստաբան, ուսուցիչ — որոնց հետ չատ լաւ յարաբերութեան մէջ է եղեր :

«Զարմանալու լ՞նչ կայ, ըսեր է : Ես Թուրք եմ, բայց այստեղ ապրողներու մեծ մասը Քիւրտ է : Բոլորս ալ երբար կը ճանչնանք, եւ հակառակ դադափարներու տարակարծութեան, իրական համերաշ – խութիւն կը տիրէ մեր մէջեւ» : Կապը միանգամայն ազգագրական, ընկերային եւ տնտեսական է : Արեւելքի բնակիչները երկրին մոռցուածներն ըլլալու տպաւո – րութիւնը կը թողուն :

Տիարպէքիր շրջապատուած է հինգուկէս քիլոմեթր երկայնքով սեւ պազալթէ փառհեղ պարիսպով մը, զեղեցկապոյն նմոյշներէն մէկը միջնադարեան պինդուքանի ճարտարապետութեան : Հակառակ պրօօպտիչներու եւ քարիւղ հետազո – տողներու համար կառուցուած սիրուն պանդոկի մը եւ ճամբաներու, Տիարպէքիր տակաւին Միջին Դարու մէջ կ'ապրի :

Կալուածատէր մը զանդատեր է, որ գիւղացիները բռնապրաւեր են իր 700 հեկտար հողերէն 200ը : Պետութիւնը տակաւին չէ քուէարկած հողային բարենորոգման օրէնքը : Տիարպէքիրի առջեւ գործարանատիրոջ մը հողին վրայ գիւղացիներ բռնի հիւղակներ կառուցեր եւ մէջը տեղաւորուեր են : Կարելի չէ զանոնք դուրս քշել· ժողովուրդը կը գայ բանայ : (Այղպէս է, որ Պոլսոյ արուարձանի պիչերաթոյները կարելի չէ քանդել) սակայն գիւղերու մէջ տարբեր է պատ – կառն : Կալուածատէրերը մէկէն կը դանեն ուրիշ գիւղացիներու ձեռքով վանտելու բռնապրաւողները :

Մոնտի աշխատակիցը կը չեշտէ որ ազգակութիւնը դրեթէ պաշտօնական հանդամանք կը ներկայացնէ եւ ընկերային, քաղաքական ու տնտեսական երեւոյթ մըն է : Տրուած ըլլալով, որ բաւականաչափ արդադրելի հող չկայ, ուժովները կը վանտեն տկարները : Ատոնք ալ իրենց վրէժը կը լուծեն սպանելով յափշտա – կիչները, յետոյ լեռ կ'ապաստանին ու ի վերջոյ հրոսախումբեր կազմելով կ'երթան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

11ուկէս միլիոն աշակերտ դպրոցի ճամբան պիտի բռնեն Սեպտ. 14ին եւ 15ին : Ատոնցմէ վեց միլիոն 343 հազարը նախնական ուսման (անցեալ տարուան վրայ յաւելեալ՝ 26·000) եւ երեք միլիոն 691 հազար երկրորդականին համար (յաւելեալ՝ 230 հազար) :

Ընդհանուր կերպով, Լուսաւորութեան նախարարը կը յայտնէ թէ մտահոգութիւն մը տահոգութիւն մը չկայ վերամուտին բայց սկիզբէն իսկ ուսուցանողներու 48 ժամ – ուան զործադուլը անախորժ տպաւորութիւն մը կ'ընէ : Նախարարը դոհ ալ չէ որ դպրոցական վերամուտը «թերթերու ա – ռաջին էջին կ'արժանանայ» : Գործադուլի պատճառն է որ արձակուրդի 110 օրերը քիչ են եղեր եւ 120 օր պէտք է ըլլայ : Ասիկա բաւած է որ վերամուտը գործադուլով սկսի :

ծառայելու աղայի մը մօտ՝ պաշտպա – նելու համար անոր կալուածները եւ յարձակելու՝ անոր հակառակորդներուն վրայ : Քաղաքական կուսակցութիւնները անգամ ունին իրենց հրոսախումբերը :

Ողբալի վիճակի մէջ է կրթական դրութիւնը արեւելեան նահանգներուն մէջ : Տիարպէքիրի 140·000 բնակիչներն ունին 700 ուսուցիչ, ինչ որ անբաւական է արդէն : Իսկ ամբողջ նահանգի 600·000 բնակիչ – ները միայն 1700 ուսուցիչ ունին : Կը նշանակէ, որ դպրոցներ չկան գիւղերու մէջ, ուր գրել – կարդալ գիտցողներու թիւը 30էն 40 առ հարիւրը չանցնիր :

Ուսուցիչ մը թղթակցին պատմեր է, որ պզտիկ գիւղերու մէջ երբ տղաքը պարտադիր հնդամեայ նախակրթարաններէն կը մտնեն, բառ մը թրքերէն չեն գիտեր : Ցետոյ դասատրքերը արեւմտեան մտայ – նութեամբ պատրաստուած ըլլալով, չեն համապատասխաներ անոնց ապրելակերպին : Դպրոցն ալ տարտեղ եռք անոնք չուտով կը մոռնան թրքերէնը, որովհետեւ չեն գործածեր, քանի որ իրենց տան մէջ քրտերէն կը խօսին :

Թղթակիցը հանդիպեր է կարգ մը թերքաքաօս չափահասներու, որոնք ըսեր են թէ պինուորութեան մէջ սորված են թրքերէնը : Այդ է պատճառը, որ բազմաթիւ ծնողքներ անօգուտ կը գտնեն դպրոցի մէջ հինգ տարի կորնչցնել տալ փոքրիկներուն, երբ անոնք աւելի օգտակար կրնան ըլլալ դաշտային աշխատանքներու մէջ :

Գիւղացիները կը չարունակեն ճնշուիլ աւատապետական կարգերու տակ եւ կամայ–ակամայ կ'ենթարկուին աղդեցութեանը աղային (կալուածատիրոջ) եւ հոճային, որոնք սատանայի կը նմանցնեն ուսուցիչը :

Գիւղացիներու վստահութիւնը չահելու համար, ըսեր է ուսուցիչ մը, անհրաժեշտ է յարգել անոնց հաւատալիքները ու բարքերը, ուտել անոնց հետ եւ անոնց պէս : Նաեւ պէտք է լաւ յարաբերութիւններ մշակել աղային եւ հոճային հետ : Գիւղացիները կը զայթակղին, երբ կիրակի օրերը երբեմն երիտասարդներ կառքերով կուգան, հետերնին բերելով կարճ չրջազդեստ հագած եւ համարձակ ձեւեր ատնող աղջիկներ : Այդ պարագային անոնց համար ուսում եւ յեղափոխութիւն դեղխութեան հոմանիշ կը դառնան :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

Ընկերային դեռնի վրայ սենատքանները հանդիպումներ ունեցան առջի օր : Գլխ – ւորաբար Աչխատանքի Դաշնակցու – թիւնն է (Սէ· Ժէ· Թէ·) եւ Սէ· Էֆ· Տէ· Թէ·ն որ համաձայնեցան «ընկերային դադար չտալ ներկայ կացութեան մէջ» : Երկու ընկերակցութիւնները բանակցու – թիւններ կ'ուղեն հանրային իշխանու – թեանց եւ գործատիրութեան հետ «բոլոր աստիճաններու վրայ», իրենք ալ ուղղակի բանուորական դասուն պիտի դիմեն :

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՇՈՒԿԱՆ

—o—

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ ԿՐ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻ

Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան այս առթիւ·—

Թուրքիա սերտ գործակցութեան մտաւ Հասարակաց Շուկային հետ, եւ առ – ժամեայ առեւտրական համաձայնագիրը կը գործադրուի արդէն : Հասարակաց Շուկայի Պետութիւնները իրենց դռները բացին Թուրքիոյ ճարտարարուեստական արտադրութիւններուն առջեւ, որոնք առանց մաքսատուրքի պիտի ընդունուին այդ վեց երկիրներուն կողմէ : Թուրքիա եւս այդ երկիրներէն ներածուած ապրանքներուն վրայ հարիւրին 5–10 համեմատութեամբ պիտի դեղչէ մաքսատուրքը : Այս կերպով, Թուրքիոյ համար կը սկսի փոխանցումի չրջանը, յառաջիկայ – ին Հասարակաց Շուկային անդամակցելու համար : Մինչեւ այդ թուականը, առ – ժամեայ համաձայնագիրը պիտի գործադրուի եւ ի գործու պիտի նկատուի :

Այս համաձայնագրին գործադրութիւ – նով, Թրքական արտածումները հարիւրին տասը պիտի աւելնան, դէպի Հասարակաց Շուկայի երկիրները եւ այս կերպով կարեւոր օգուտ մը պիտի ապահովուի Թուրքիոյ տնտեսութեան : Համաձայնագիրը որ 27 Յուլիսին տտորագրուեցաւ Պրիւքսէլի մէջ, կը տնօրինէ որ կարգ մը բացառութիւն – ներէ դուրս, Թրքական արտադրութիւն – ները ամբողջովին զերծ կացուցին մաքսատուրքէ : Այս սկզբունքը ընդունած են վեց Պետութիւնները, Ֆրանսա, Արեւ – մըտեան Գերմանիա, Պելժիա, Իտալիա, Հոլանտա եւ Լիւքսէմպուրկ : Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ հողագործական ար – տադրութիւններուն, Հասարակաց Շու – կայի վեց երկիրները անոնց մասին ալ զանազան համեմատութիւններով պիտի զեղչեն մաքսատուրքերը :

Իր կարգին, Թուրքիա եւս պիտի որ – դեղչէ նոյն սկզբունքը եւ որոշ համեմատութիւններով պիտի զեղչէ Հասարակաց Շուկայէն ներածուած ապրանքներուն մաքսատուրքերը : Նախարարաց Խոր – հուրդը այս ուղղութեամբ որոշմնագիր մը հրատարակեց եւ ճշդեց զեղչի համեմատութիւնները : Որոշմնագիրը հաղորդուեցաւ մաքսային անօրէնութիւններուն : Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ նոր չերքեզան մը կը սկսի Թուրքիոյ տնտեսական կեանքին մէջ եւ արտածումները զգալապէս պիտի աւելնան :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՑԷՆ կը հաղորդեն որ Աղ· Ժողովը, Կիրակի դիշեր, երկրորդ ընթերցումէ ետք, քուէարկած է բարեփոխուած Սահմանադրութիւնը· 357 ձայնով 2ի դէմ, 450 երեսփոխանի վրայ : Այս առթիւ վարչապետը յայտարարած է թէ բարեփոխումները անհրաժեշտ դարձած էին երկրին սպառնացող վտանգին իրրեւ հետեւանք եւ չեչտած է·— «Այս դասը դեռ մէջտեղէն չէ վերցած» :

ՄՈՆԹԻՎԻՏԷՕՅի բանտէն հաւաքարար փախուստ տուին աւելի քան հարիւր թուփամարոներ : Այս վերջինները՝ քաղաքային արձակադիններ, երկու փախուստի – ներ փորած են իրենց բանտին մէջ : Դուրսը՝ իրենց կը սպասէին հանրակառքեր, որոնց միջոցով անյայտացած են քաղաքին մէջ : Անյայտացածներուն մէջ կը գտնուին թուփամարոներու ղեկավարները : Բանտին ու ոստիկանութիւնը ցարդ չեն յաջողած գտնել փախստականներու հետքը :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը Շուման ճառի մը ընթացքին, զոր արտասանեց Միջխորհրդարանական Միութեան 59րդ խորհրդաժողովի ընթացքին, ան – հրաժեշտ դուաւ հարուստ երկիրներու կանոնաւոր օժանդակութիւնը թերաճ երկիրներու : Այս օժանդակութիւնը, որ պէտք չէ նեուտած պատառ մը հայ ըլլայ սովի անդունդին մէջ, պէտք է հաստատուի միջազգային կայուն կացութեան վրայ : Ֆրանսա որոշած է իր ազգային պիւտճէին մէկ առ հարիւրը յատկացնել այս նպատակին :

ԵՐԲ ԵՒՐՈՊԱՑԻՆ ԹՈՒՐՔԻՆ «ՀԱՄԸ» Կ'ԱՌՆԷ

Այս անգամ Օգոստոս 12ի Տօփիճէ Լիպեռէն է, որ ա լա թուրքա պատմութիւն մը կը պատմէ :

Ալպերվիլլէն երկու երիտասարդ Ֆրանսացիներ կառքով պտոյտի կ'ելլեն ու կը հասնին Պոլիս :

Հոն կ'իջնեն Փրլանթա պանդոկը եւ իրենց Սիթօէն Իտն ալ կը տեղաւորեն Սուլթան Ահմէտ հրապարակին վրայ բայց երբ առտուն կ'ելլեն, կը տեսնեն որ այլեւս կառքը չկայ : Կ'երթան ոստիկանատուն, ապա՝ Ֆրանսական հիւպատոսարան եւ ութ օր կը սպասեն : Ոչ մէկ հետք կայ սակայն կառքէն : Եւ որովհետեւ թըրքական ոստիկանութիւնը մտանուր արդելք մը չէ դներ, երկու Ֆրանսացիք կ'որոշեն Սալոնա վերադառնալ : Սահմանադլուխը սակայն, մաքսի թուրք պաշտօնեաները կ'ընդդիմանան կառքին տիրոջ մեկնումին եւ իր ընկերը առանձին կը հասնի Ալպերվիլ :

Կառքի տիրոջ եղած արդելքին պատճառաբանութիւնն այն է որ կառքերու նորածումը արդիլուած է եւ քանի որ կառքով մտած է ու առանց կառքի դուրս կ'ելլէ, կը նշանակէ որ կառքի գաղտնի ներածում կ'ընէ...

Ու կը սկսի Ֆրանսայի երիտասարդին համար իսկական ոդիսական մը Թուրքիոյ մէջ, ուր մարդը ջղայնացած թուրք վարչական դանդաղութենէն, կը հետեւի «փորձառու»ի մը խրատին եւ կը փորձէ գաղտնի դուրս ելլել երկրէն անցնելով Յունաստան : Բայց կը բռնուի եւ ուղղակի բանտ կը տարուի ուր երկու օր մնալէ ետք է որ կը յաջողի դուրս ելլել չնորհիւ Ֆրանսական հիւպատոսին միջամտութեան : Անկէ ի վեր Ֆրանսայի երիտասարդը վար դրուած է Թուրքիա եւ կառքն ալ չէ գտնուած : Դիմում դիմումի վրայ, բայց ապարդիւն : Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ դատարան պիտի քաշուի :

Ֆրանսայի մէջ ընտանիքը մտահոգ է եւ մինչեւ Արտաքին նախարարութիւն դիմած է, անբնական եւ անհասկնալի գտնելով երիտասարդին Պոլիս վար դըրուելուն պատճառները :

ԵՐԲ Կ'ԱՆՑԵՍՈՒԻՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

(Ր. եւ վերջին մաս)

Հայկակա՞ն են արդեօք այն տարաղնեը, որոնք մինչեւ այսօր հագած են մեր պարախառմբերու անդամները: Ասոնք ալ այն տարաղներն են, զոր Հայերը կը հագնէին ԺԹ. դարավերջին Հայաստանի որոշ վայրերու մէջ: Արեւմտահայերը, զաղթելով, իրենց հետ բերին Իչմիածին: Բայց արդեօք ասոնք միակ հայկական տարաղնե՞րն են, արդեօք Հայերը իրենց ամբողջ պատմութեան ընթացքին, հնադոյն ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը, կրած են միայն ա՞յդ տարաղները: Հասկնալի է, որ մեր ժողովրդական երգիպարի խումբին տարազը պէտք է համապատասխանէ այն ժամանակին, վայրին եւ դասի տարազին, որուն երգը կամ պարը կը ներկայացուի: Եւ ինչ ալ ըլլայ այդ տարազը՝ չքնաղեզօտ, համապղեստ թէ արդիական զգեստ, իւրաքանչիւր պարագային պէտք է պահպանէ առւեալ ժամանակին եւ տեղին հայկ. տարազին նորմերը:

Երգի – պարի նոր խումբը փոխանակ ձգտելու հարազատութիւն ապահովել եւ այդ ճամբով բազմազանութիւն ստեղծել, դիմած է երեւակայութեան: Արդիւնքը եղած է այն, որ հեռացած է իսկականէն: Եթէ խումբի զեկավարները վախցած են ցոյց տալ պարող հայ կնոջ ոտքերը ծունկերէն վեր, տարիա պիտի ընէին ոչ թէ «Սասնայ Դաւիթ»ի եւ աւելի հին ժամանակներու հայկական ժողովրդական պարերուն, այլ մեր օրերու, կամ թերեւս չատ աւելի վաղնջական ժամանակներու պարերուն մէջ, որովհետեւ, միջնադարեան, աւա՛ղ, մենք չենք ունեցած կնոջական այդպիսի տարազներ եւ, մանաւանդ, կնոջ մասին այնպիսի ընկերային պատկերացումներ, որոնք ստեղծէին այդ հնարաւորութիւնը: Բայց խումբին զեկավարները չատ յանկացած են այդ բանը ընել եւ «Սասնայ Դաւիթ»ին մէջ պար – զապէս պատռած են միջնադարու հայ կնոջ չքնաղեզօտները մինչեւ կոնքերը:

Նիւթի եւ մտածումի (ձեւի) յստակ համապատասխանութիւն կայ «Վարդան զօրավար»ին մէջ... Կը դիտես խումբին ներկայացումը եւ կը թուի քեզի, թէ կը դիտես երբեմն օփերա, երբեմն բեմադարձ, երբեմն մնջախաղ, երբեմն նոյնիսկ տռամաթիճ ներկայացում եւ երբեմն–երբեմն ալ՝ ժողովրդական երգ ու պար:

... « Պարաչինութեան » այդ եղանակը «աւելի լայն հիմերու վրայ» չատոնց ի վեր կը կիրարկուի հայկական պարի պետական խումբին մէջ (զեղարուեստական զեկավար՝ Վ. Ծանամիրեան): Եթէ կարելի է այսպէս ըսել, հայ ազգային պարի օտարացումը հոն այնպիսի չափերու է հասած, որ երբ պատահական ձեւով հայկական զիծ մը կը նշմարուի, այդ մէկն ալ խորթ կը թուի ականատեսին: Ուսմբին կատարած ուկրանիական, վրացական, մոլոտաւական եւ այլ ազգային պարերու չորքին հայկական պարերը չատ քիչ բանով կը տարբերին միւսներէն: Օտարամուծութեան «զոհարներէն» կարելի է յիշատակել կովկասեան ժողովուրդնե – րէն առնուած՝ այրերու մատներու վրայ եւ կեռ սուրերով պարերը: Շահեկան է նկատել տալ, որ ազգ. պարարուեստին զարգացման ճիշդ սկզբունքներու ոտնա – հարումը կը փորձեն մեղմացնել՝ ազգային մշակոյթի եւ կենցաղի «մեռեալ կէտին» վրայ մնալու պահպանողական, նոյնքան վնասակար դիրք բռնելով: Պարերու կենցաղային նիւթերու միջոցաւ կը ներկայացուին նեղ ազգային, ժամանակավրկպ բաներ («Նեղ կօշիկներ» պարին մէջ հայ զեղչկուհիին ամուսինը քաղաքէն կը բերէ զոյգ մը բարձրակրունկ, նեղ կօշիկ. զեղչկուհին ուրախացած է. ան կը հագնի կօշիկները: Բայց այս ի՛նչ բան է, բարձրակրունկ կօշիկներով ո՛չ կարելի է պարել եւ ոչ ալ՝ քալել: Գեղչկուհին կը հանէ քաղաքէն բերուած կօշիկները, կը հագնի հին արեւհները... Մենք ենք, մեր արեւհները...): Մենք չենք ուզեր ըսել, թէ ասիկա կը կատարուի, որպէսզի չափազանց պահպանողական հանդիսա – տեսին ուշադրութիւնը չեզի խումբին կատարած «նորամուծութիւններէն», սա – կայն, ուշադրութեան կը հրաւիրենք հըրամցուած ձեւերու եւ հրամցուած բովանդակութիւններու միջեւ այս ձեւով ստեղծուող զաւեշտական անհամապատասխանութեան վրայ: Իսկ միշտ չէ, որ զաւեշտով կը վերջանայ: Աւելի յաճախ ասիկա տիպի կուտայ տխուր մտածումներու: Կոմիտասի երաժշտութեամբ բեմադրուած է « Զինար ես » պարը. Դուդուկները կը սկսին հոգեպարար «Զինար ես»ը, հինդ–վեց աղջիկ, զլխու սեւ քողերով, կ'ելլեն բեմ, եւ մոռնալով կոմիտասեան տաղին առաջին հատուածը՝ «Զինար ես, կեռանալ մի», կը սկսին մարմինները զալարել: Եթէ զոյգս քովէ նստողին ականջները, կրնաս զինքը հարզել, թէ ասիկա հատուած մըն է «Պախչիսարայի չատրուանէն»: Բեմադարձային տարրերու, մնջախաղի աժան մի – ջոցներու եւ օտար ազգային պարարուեստներէն առնուած պարային միջոցներու սանձարձակ բռնացում տեխական ազդայինին վրայ: Ահա այս է խումբին ըստեղծագործական նշանաբանը: Եւ ամէնէն ցաւալին այն է, որ այս բոլորը ոչ միայն մեր մօտ՝ Հայաստանի մէջ, այլեւ անոր սահմաններէն դուրս կը «հրամցուի» իբրեւ իսկական հայկական «պրանք»:

ԽԱԻԱՐԻ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

ՄԱՓԻԱՆ

(Ր. եւ վերջին մաս)

Տարիներէ ի վեր Մաֆիան կը մնայ կանգուն ու զործօն: Թաղաւորները, Պետութիւնները, բռնապետները՝ բանակներ հանած են անոր դէմ առանց արդիւնքի: Մուսոլինիի զոյն օրէնքէ դուրս հռչակած է, եւ իր զաղտնի կազմակերպութիւնները հանած անոր դէմ: Փաշերմայի ոստիկանապետը անոնց դէմ չզթայաղերծած է աննախընթաց հալածանք մը: 1931ին, ձերբակալուած են 142 մաֆիոզիներ եւ դանրօրէն պատժուած: Նոյն տարուան Դեկտեմբերին, ձերբակալուած են 124 ուրիշներ: Յաջորդ տարին 244 այր ու կին զրուեցան վանդակներու մէջ ու փոխա – զրուեցան ապահով վայր մը: Դատուե – ցան ու դատապարտուեցան երկար բանտարկութիւններու: Մաֆիան զլխատուած կը կարծուէր...

Բայց ոչ. Ի՞նչպէս կարելի է ոչնչացնել այդ հիդրան, այդ եօթը զլխանի հրէշը, որուն մարմինը կը ծածկէ ամբողջ երկրագունդը: Ժ. դարու կէսերուն, երբ Սիկիլիացիները սկսան պաղթել զէպի Միացեալ Նահանգները, իրենց հետ փո – խադրեցին նաեւ Մաֆիայի հունարը: Այդ րերրի հողին վրայ ան աճեցաւ, բարգաւաճեցաւ ու զարձաւ հարուստ եւ զօրաւոր ոճիրի սենտիճան: Սկիզբները կը զիմէր բիրտ զործունէութեան՝ սպանութիւն, առեւանգում, շանթաժ, զրամատուներու կողոպուտ: Բայց ապիկա իր զէմ հանեց Ամերիկայի հանրային կարծիքը եւ Պետութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ ապահովութիւն հաստատելու համար երկրին մէջ: Մաֆիան փոխեց իր զործելակերպը: Սկսաւ զործել օրէնքի հովանիին տակ եւ զործեց օրէնքին դէմ: Ոճիրը մնաց իր պերապոյն պէնքը, բայց զայն զործեց խոհեմութեամբ, իրրեւ տարհամոզումի զործիք: Իր մարզիկը պատեղեց զործատորական աճեսիքաններու զեկավար մարմիններուն մէջ եւ այսօր Նիւ Եորքի օգակայանին եւ նաւահանգիստին բեռնակիրները իրեն կը հնազանդին: Իր ձեռքերուն մէջ առած է մաքսանենգներու եւ թմրեցուցիչ վաճառողներու ամբողջ ցանցեր: Մեծ քաղաքներու մէջ մեծ ու պզտիկ վաճառատուները տուրք կը վճարեն Մաֆիային, որ իր կարգին կը պաշտպանէ զանոնք: 1944էն մինչեւ 1959, 15 տարուան ժամանակաշրջանի մը մէջ Մաֆիան զործած է 520 սպանութիւններ, որոնց մէկ երրորդը միայն տուգուած է եւ յանցաւորները կա՛մ ազատ արձակուած են, կամ զատապարտուած՝ թեթեւ պատիժներու: Որովհետեւ Մաֆիան չի լքեր իր անդամները, երբ անոնք զբաղուին նեղ կացութեան մէջ: Շնորհիւ իր անսահման հարստութեան, ան կը վարձէ երկրին լաւագոյն փաստաբանները կամ կը կաշառէ մեծամեծ պաշտօնեաները, որպէսզի անոնք արելք չըլլան իր զործունէութեան:

Այս ժխտական երեւոյթներուն դէմ պէտք է ակայն արձանագրել դէպք մը, որ երեւան կը հանէ իրենց հայրենասիրութիւնը կամ ոխակալութիւնը: Մաֆիա հասկնալի պատճառներով կ'ըղձար Մուսոլինիի անկումը: Դաշնակիցները դիտէին այդ: Ուստի, երբ ծրագրեցին չամաքահանում մը կատարել Սիկիլիոյ վրայ, նախ եւ առաջ Չանացին ապահովել Մաֆիայի օժանդակութիւնը: Դիմեցին անոր զեկավարներէն Լաքի Լուչիանոյի, որ կը զանուէր բանտ: Լաքի հաւանեցաւ իր կազմակերպութեան օժանդակութիւնը ապահովել դաշնակիցներու ուժերու չամաքահանումին: Հաղորդակցութեան մէջ մտաւ կազմակերպութեան բարձրպոյն պետին՝ Գալոճերօ Վիցցինիի հետ, որ կը զանուէր Սիկիլիա: Չամաքահանումը տեղի ունեցաւ եւ պատկուեցաւ չաջողութեամբ:

Պատերազմի աւարտին Լուչիանօ ստացաւ իր վարձատրութիւնը, ազատ արձակուեցաւ ու արտաքսուեցաւ Միացեալ Նահանգներէն: Հաստատուեցաւ Նափոլի, ուր ապրեցաւ երկար տարիներ: 1962–ին, երբ օգակայանի պատին մէջ զտաթ մը սուրճէն եառ զտաթ մը ջուր կը խմէր, ըստ սովորութեան, յանկարծամահ եղաւ: Ոմանք այդ մահը վերագրեցին սրտի տապնակի, ուրիշներ պնդեցին, թէ ոչ ոք դիտէր ջուրի զտաթին պարունակութիւնը:

Երբ Գալոճերօ Վիցցինի իր մահճանացուն կնքեց, թաղուեցաւ մեծ չուքով եւ

... կարելի էր երգի–պարի նոր խումբին ներկայացուցածը համարիլ ազգային պարի զարգացման անյաջող փորձ մը եւ ասով զործը վերջացած նկատել: (Այս ուղղութեամբ փորձեր կրնան ըլլալ նաեւ ազգային, եւ ոչ ոք չի կրնար ժխտել անոնց անհրաժեշտութիւնը): Չարցը կը բարդանայ եւ առանձնակի բնոյթ կը ստանայ այն պատճառով, որ այս խումբը միակ մայր խումբն է, որուն ուսերուն վրայ զրուած է հայկական ազգային պարին եւ երգին պահպանութեան, զարգացման եւ կատարելազործման պատասխանատու զործը, Հայաստանի մէջ: Ահա այս տեսանկիւնէն նայելով է, որ պէտք է յստակ ըսել, թէ իսկական ոճ նահարումի կ'ենթարկուի ազգային պարարուեստը խումբին կողմէ: Վտանգի տակ է մեր ազգային մշակոյթին պատկանող ամբողջ ասպարէզի մը կատարելազործման, պահպանման եւ զարգացման զործը:

Կ. ՏՈՆՈՑԵԱՆ

«Գրական Թերթ»

ԱՆՑԵԱԼԻ ՑՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ. Ն ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Այդ օրերուն առաջնորդ եղեկիէլ վարդապետը սակայն, հետը ունենալով ազգային վարչութիւններէն խումբ մը խիստ պահպանողական անձեր, արդելք յարուցին երիտասարդութեան կողմէ սարքուած լարաններուն ու դասախօսութիւններուն դէմ, եւ եկեղեցիի չրջափակի սրահներուն դռները զոցեցին անոնց դէմ: Երիտասարդութիւնը չատ յուզուած, բողոքեց ուժգնին, նոյնիսկ պարզուզի ու ջերմասիրտ Զիլինկէր Աբգան անունով երիտասարդ մը եղեկիէլին վրայ յարձակեցաւ զոր – բոքած, ու պահանջեց որ դուռները բացուին...:

Առաջնորդ եղեկիէլ երուսաղէմի ժառանգաւորացէն ելած վարդապետ մըն էր, արտաքնապէս միայն ներկայանալի, մըտքով սահմանափակ, հոգիով աղքատ: Երիտասարդութեան կամչատ հետապնդումներուն ու բողոքներուն վրայ, եկեղեցիի չրջափակին մէջ միայն մեր հիմնադրած զրադարանին սենեակը մեր առջեւ բաց թողին:

1905ի վերջերուն, նկատի առնելով մեր թիւին աճումը, Տիզրանակերտի մէջ «Վիչապաձոր» ծածկանունով կոմիտէ մը կազմեցինք: «Վիչապաձոր»ը Տիզրանակերտի բարձր ու ժայռոտ սարեւանդներէն վար բացուող, լայն ու խոր ձորերէն պատմական մէկ անունն է, ուսկից Տիզրիս զետը կ'անցնի փրփուրներով, կամ – չերով:

Վանէն Հ. Յ. Դ. կեդրոնական մարմնոյն հետ փոխադարձ հասկացողութեամբ, անկից վերջը Տարօնի Հ. Յ. Դ. զեկավար մարմնոյն հետ կապ հաստատեցինք: Տարօն իր աշխարհագրական դիրքով, յեղափոխական զործունէութեամբ ու կեանքով Տիզրանակերտին աւելի մօտ էր: Լճէի ու Ֆարզինի ուղղութիւններով Տարօնի հետ յարաբերիլ, թղթակցիլ համեմատաբար վանէն աւելի դիւրին ու չուտ կ'ըլլար:

1906ին էր, կը խորհիմ, Խանքէն (Սասնոյ մօտ) կարօ Սասունին եւս իր կրտսեր երկու եղբայրներուն՝ Արմէնին ու Սեդրակին հետ Տիզրանակերտ եկաւ իբր ուսուցիչ. եռանդով, հետաքրքրութիւններով մեզ կը զործակցէր: Կային ուրիշ ջերմասիրտ, համեստ Մշեցի եւ Սղերցի ընկերներ եւս, որոնք Տիզրանակերտի պարիսպներու փէչերուն փռուած աղքատիկ տնակներու մէջ կը բնակէին, անհետ, անձայն...:

Հակառակ էքստրութեան խոկ, բոլոր մեր ընկերները անյետաձգելի պարտք կը նկատէին իրենց համար զինուիլ: Ոմանք արագահարուած հրացանները իրենք իրենց համար ձեռք բերին, ոմանք ալ վառօդ ու պայթուցիկներ չինելու զործին լծուեցան:

Տիզրանակերտի վարպետ երկաթագործներու ու ձուլածողներու մէջ, ռուսք ու պայթուցիկ չինողներ եղած են յաճախ: 1895ի չարգերուն, հոն լինքնապաշտպանութեան համար զործածուած է զանազան թաղերու մէջ: Արիւնահեղ այդ օրերուն Գափանճի Մկրտիչ Մէմլէքէթեան անունով հայրենասէր երիտասարդ մը, Ալի Պարտաղ հայ թաղամասի մուտքին, իր բնակարանի վերնայարկէն, իր չինած պայթուցիկներով, թուրք ու քիւրտ արիւնարբու չարգարարները խրաչեցուցած, հեռու վանած է: Նոյն այս ազատասէր հոգին, 1904ի Սասնոյ ապստամբութեան օրերուն, իր պայթուցիկներուն նիւթերն ու զործիքները հետը առած, ծպտուած, պաղտնի Սասուն զնաց, Անդրանիկին, Գէորգ Չավուշին օգնելու նպատակով ու՝ հոն նահատակուեցաւ:

Մեր Չանքն էր միշտ, մեր չարքերէն զատ, ժողովրդական զանգուածներու ու ընտանիքներու մէջ ալ հայրենասիրական, ազատագրական ոգի տարածել, անակընկալ դէպքերու դէմ լինքնապաշտպանութեան պատրաստել: Մեր միջավայրն ու չրջապատը նկատի առնելով, ցոյցերէ, դէպքերէ կը խուսափէինք, ամբոխներուն կառավարութեան աչքերուն զիմաց խիստ զգոյշ էինք: Սակայն Զուլալ անհանդարտ ու անհանգիստ էր, «առանց կռուի չեմ կրնար մնալ ու ապրիլ, կ'ըսէր համ հոն, ուր կռիւ ու յեղափոխական զործեր կան» ըսաւ, ու՝ 1905ին Քիւրտ հազուստի ու զլխարկի տակ ծպտուած, Ջորեպաններու հետ, կարնոյ ուղղութեամբ Կովկաս գնաց: Աբգենամիտ, վառ ու նետուող էր Զուլալ: 1902ին իսկ Լճէի ուղղութիւնով, անդամ մը կը յաջողի մտնել Մշոյ զաշտ, կը հասնի Սասնոյ լեռնց փէչերուն, յուսալով թէ ֆետայներ կը տեսնէ ու կը խնդրէ որ զինքը լերնց մէջ ընդունին, բայց չի տեսներ, ետ կը զառնայ: Անդամ մը եւս նոյն տարին ուրիչ երկու ընկերներու հետ Ֆարզինի ուղղութիւնով կը փորձէ Սասուն մտնել, չի յաջողիր, նորէն ետ կուգայ:

Կովկասի մէջ, Դաշնակցութեան զեկավար ընկերներ Զուլալին մէջ տեսնելով եռանդ, հետաքրքրութիւն, զայն Ֆիլիպէ Դաշնակցութեան հիմնած զինավարժական վարժարանը կը զրկեն, ուր՝ տարիի մը հետեւելէ վերջ կը զառնայ Կովկաս:

ՅՈՎՀ. ԵՐԻՑԵԱՆ

(2 – Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԷՍԿԻԶՆԵՐ

«Ահա է տապան զաւրին Յովակիմի, որ է որդին զաւրին Առաքելի եւ է հայր զաւրին Գէորգի: Վախճ. 1851 թվ.»: Ես կարդում եմ տապանագիրը, յետոյ դանում եմ նաեւ զաւրին Առաքելի եւ զաւրին Գէորգի չիմաքարերը:

... Յետոյ ես տեսնում եմ ոչ թէ երեք տապանաքար, այլ նրանց՝ զաւրիներին: Գիւղամիջով նրանք տուն են դառնում: երեքը միասին, ես այդպէս եմ տեսնում: Առջեւից գնում է պապը՝ զաւրին Առաքելը, որդին եւ թոռը մի քայլ ետ են, կարզ է: Ես տեսնում եմ նրանց ալնիւ, հանդարտ դէմքերը, ես բարե-լում եմ նրանց: «Օրը բարի է», — ասում է զաւրին Առաքելը: «Բարի է հայրիկ», — ասում են երկուսն էլ. մեր գիւղում սովորութիւն է՝ պապին էլ հայրիկ են ասում: «Գէորգի համար աղջիկ եմ հա-

---

դամանաքարին վրայ գրուեցաւ՝ Մարդկութեան քարերար: Մաֆիայի անդամ-ների եղան առաջին խնդացողները. այս մարդկութեան բարերարը դործած կամ դործել տուած էր հարիւրաւոր ոճիրներ: Գարմերոյի յայորդեց Վիթօ Ձենեվեզէ: Վիթօ ձերբակալուեցաւ ամերիկեան ոս-տիկանութեան կողմէ 1958 Յունիս 8ին, եւ հակառակ անոր, որ մէկէ աւելի դի-ակներ կը ձգէր իր եաին, անպարտ ար-ձակուեցաւ, որովհետեւ ոչ ոք կը համար-ձակէր վկայել իր դէմ: Հաւանական վկա-ներուն մէկ մասը դրկուած էր անդիի աշ-խարհը, իսկ միւս մասը կը վախնար իր անունը տալ:

Եւ սակայն դանուեցաւ անձ մը, որ խլեց լուսնեան օրէնքը: Այդ քայլը կին մը էր: Ֆրանչեսքա Գառնալէէ եւ իր որդին մաս կը կազմէին Մաֆիայի: Տղան սկսած էր պաշտպանել սիկիլիացի դիւ-դպիներուն իրաւունքները իր կազմակեր-պութեան ոտնձգութիւններուն դէմ: Մա-ֆիան զայն սպաննել տուաւ իբրեւ զա-ւաման, իր մօրը աչքերուն առջեւ: Մայ-րը ըմբոստացաւ այս վայրագութեան դէմ ու գործեց երդումը, մատնեց իր զաւկին սպանիչները, ձերբակալել ու բանտար-կել տուաւ զանոնք:

Այս դէպքը տեղի կ'ունենար 1960ին: Ժամանակները փոխուա՞ծ էին արդեօք: Թերեւս: Բայց այնքան առեն, որ դրամը պիտի մնայ աշխարհի գերադոյն ուժը, այնքան առեն, որ պիտի դանուին ախ-տաւոր եւ քսու մարդիկ, Մաֆիան պիտի չդադարի բարգաւաճել խլիրդի մը պէս, մարդկութեան սպականած մարմնին վը-րայ, ի դոհութիւն վիպասաններու եւ կանխիկի ժապաւէնի բեմադրիչներու:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՅՈՎՀ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Գաւառահայ ուսուցչութեան եւ մատ-ուցողականութեան նուիրեալ եւ բազմա-հմուտ դէմքերէն մէկը, ծանօթ՝ իր օդ-տաչատ դասագիրքերով եւ բանասիրական անխոնջ պրպտումներով:

Կուզայ Եղոկիայէն, ուր ստացած է իր նախնական ուսումը, եւ ինքնաշխատու-թեամբ կը սերտէ հայ բանահիւսութեան երփներանգ դանձերը: 1892էն սկսեալ կ'աշխատակցի օրուան կարեւոր թերթե-րուն եւ հանդէսներուն, «Արեւելեան Մա-մուլ»ի, «Հանդէս Ամսօրեայ»ի, «Արե-ւելք»ի լեզուաբանական եւ բանասիրական հիմնեզ ուսումնասիրութիւններով, որոնք իր հետաքրքիր եւ խուզարկու ըմպա-կանութեան ցոլքերը կը կրեն:

Եղոկիոյ մէջ կը վարէ հանրային եւ ուսուցչական դանազան պաշտօններ, Սահմանադրութեան կուզայ կ. Պոլիս եւ հայ լեզուի դասախօս կը կարգուի կեդրոնական վարժարանի մէջ, կ'ըլլայ նաեւ խմբագիր Յովհ. Շահնազարի «Հայ-րենիք»ին: Այնուհետեւ կը մեկնի իր գա-ւառը, եւ կ'անհետանայ համատարած քաոսին մէջ:

Իր երկարաշունչ աշխատանքներէն մէկն է «Եղոկիոյ Հայոց Գաւառաբարբառը», որուն կը յաջորդեն «Արդի հայ քերակա-նութիւններու դասընթացքը» եւ «Պատ-մութիւն Հայ Գրականութեան»ը (*), այս վերջինը պատրաստած Իմմիրեանց մրցա-նակով:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ (**)

(*) Վերջերս լոյս տեսաւ Սէբէնկիւլեան գրական մրցանակի շարքին մէջ:

(**) Ծիծեռնակի այս շարքը մեծ հե-տաքրքրութիւն ստեղծած է մեր ընթեր-ցողներուն մօտ: Շատերու ուշադրութե-նէն վրիպած ըլլալով Յուլիս 8 եւ Օգոս-տոս 10ի թիւերով մեր տուած ծանօթու-թիւնները, կը յիշեցնենք որ Ծիծեռնակ կեղծանունն է պոլսահայ ծանօթ մտաւո-րական՝ Եդուարդ Սիմմէշեանի:

« Նոլից չեն սիրում, սիրում են կրկին » եւ «Ատածու քարաուղարը»:

×

Լոյս տեսաւ դրադատ Հրանտ Թամրազեանի «Տաղանդի ծնունդ» աշխատասիրու-թիւնը՝ նուիրուած Շիրվանզադէի:

Հեղինակը նախ կը ներկայացնէ դրա-դէտին մանկութիւնը, անոր դերդաստա-նը, ծննդավայր Շամախի նիստն ու կա-ցը, սովորութիւնները:

Այնուհետեւ Թամրազեան կը նկարագրէ դրադէտին ուսանողական կեանքը, խմ-բադրական աշխատանքները «Արձագան-գ»ի եւրայլն:

×

Պետրոս Ադամեանի բեմական կեանքին նուիրուած հատոր մը լոյս ընծայեց Սու-

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Հրապարակ եկաւ Պարոյր Սեւակի վեր-ջին գործը՝ «Եղիցի լոյս» բանաստեղծու-թիւններու հատորը, որ տպագրուած էր 1969ին եւ ցայսօր տպարանէն դուրս ել-լելու «վիզա» չունէր:

Հատորին մէջ տեղ գտած են մամուլի մէջ տպագրուած եւ անտիպ բանաստեղ-ծութիւններ, ինչպէս նաեւ երկարաշունչ քերթուած մը՝ «Եռաձայն պատարագ» խորագրով: Բանաստեղծութիւնները ներ-կայացուած են առանձին ղլուխներով՝ «Եղիցի լոյս», «Դիմահարները», «Դարակիսի պարզեւները», «Ողջոյնի քմայքները»,

ՉԵԽ ԵՒ ՀԱՅ ԿԱՊԵՐ

Չեխ պատմութեան մէջ Հայաստանի մասին առաջին յիշատակութիւնը կը կա-տարուի այն ժամանակաշրջանին, երբ կը ստեղծուին Սլաւներու գիրն ու դրա-կանութիւնը: Սլաւներու գիրերը յօրի-նողները՝ Կիրիլ եւ Մեֆոդի (863) իրենց քարոզներուն մէջ կը յիշատակեն Հա-յաստանի անունը, իբրեւ առաջին քրիս-տոնեայ երկիրներէն մէկը, որ դեռ Դ. դարէն սկսեալ ունի իր գիրը, եւ ժողո-վուրդը Աստուծոյ հետ կը խօսի իր մայ-րենի լեզուով...

Այնուհետեւ Հայաստանի պատմութիւ-նը ուշադրութեան առարկայ կը դառնայ Յուսիտականներու, իսկ ԺԹ. դարուն՝ չեխ լուսաւորիչներու կողմէ: Յետագա-յին, վիպապաշտութեան ժամանակաշրջը-նին, հայկական բանահիւսութիւնը կը դառնայ չեխ դրագէտներու հետաքրքրու-թեան առարկայ: Կը թարգմանուին հայ-կական հէքեաթները, Հայաստան ճամբոր-դող չեխ ուղեւորները կը գրեն իրենց տպաւորութիւնները եւայլն:

Փոխադարձ հետաքրքրութիւն մը կը ստեղծուի երկու ժողովուրդներուն մի-ջեւ, անոնց մղած ազատագրական պայ-քարներու ընթացքին: Հայերը կը մեծարեն չեխ մշակոյթի դործիչները, կ'անդրա-դառնան չեխ դրականութեան, իսկ միւս կողմէ Չեխերը, իրենց կարդին, կ'անդրա-դառնան Հայաստան անցեալի, անոր մշակոյթին:

Թարգմանական բուռն դործունէութեան կը ձեռնարկէ Վեհաի, ԺԹ. դարավեր-ջին եւ Ի. դարասկիզբին: Թարգմանու-թիւններ՝ դրաբարէ եւ աշխարհաբարէ: Առընթեր, Չեխոսլովաքիոյ մէջ կը դար-դանայ նաեւ հայագիտութիւնը, որուն ջատագովը հանդիսացաւ Ակադ. Դեղերժի-հա Գրողնի, հիմնադիրը Փրակայի արե-ւելագիտութեան հիմնարկութեան: Այդ ասպարէզին մէջ անդնահատելի աշխա-տանք կատարեցին Եարմիր Եղլիչկա, Նչան Մարտիրոսեան, Վոդումիլ Բարեչ: Հայագէտներու նոր սերունդ մը յաջոր-դեց անոնց, մեր օրերուն՝ Լիւդմիլա Մո-յալովա, Մարցելա Բաուչկովա, Բոդուս-լաւ Պալեկ, Վացլաւ Չեորնի, Հայկ Մար-տիրոսեան: Ցմռռնանք, որ Ֆրանց Վեր-ֆէլ, չեխ միջավայրի ծնունդ էր:

Դ. ԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

րէն Ալաչատրեան: Հեղինակը հետաքրքը-րական դրուագներ եւ դէպքեր քաղելով մեծ դերասանին կեանքէն, զանոնք պատ-մուածքի տարազով ներկայացուցած է ընթերցողին:

«Առաջին սէր», «Զինուորի կերտուած-քով», «Իշխան Դանիայի», «Մի փոքրիկ հաճելի դաւադրութիւն», «Ե՛ս, թատրոնը ձգե՛մ», «Վարպետը» եւ այլ իրական պատմութիւններ միահիւսելով՝ հեղինա-կը ստեղծած է արուեստագէտին դիմա-պրկծը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Այիչէի այդ պնդումին վրայ, Սելիմ ախաւ հակիրճ, միօրինակ եղանակաւ մը հետեւեալ տուները երդեց.

Պիգիչ արեւուն տակ պահուրտած,
Ապտուլլահ սիրուհիին կը սպասէր,
Երբ յանկարծ ատկէ ձէ կ'ացցնէր.
Ջինքը փնտռելու համար կարծես:
Ոտտումով մը դիմացը ելաւ Ապտուլլահ,
Ա՛հ, ա՛հ, ա՛հ...
Պիգիչ աւազին մէջ վերստին,
Գիշերը իր զովութիւնը թափեց չորս դին
Եւ այդ զովութիւնը ձէ կը զգայ,
Երբ իր խովը ըլլայ Ապտուլլահ,
Ա՛հ, ա՛հ, ա՛հ...

— Հիանալի է, աքանչելի է, դոչեց Այիչէ խանդավառուած: Սելիմ, խնդրեմ, անդամ մըն ալ կրկնէ, անդամ մըն ալ... Այդ վերջին տունը չես դիտեր որքան հոգիս խռովեց... կը խոստովանիմ, այդ խռովութիւնը հոգիս կը ծիւրէ. սակայն ատորմէ կ'ախորժիմ... կ'ախորժիմ ճիշդ անոր համար որ հոգիս կը ծիւրէ... խընդրեմ Սելիմ, կրկնէ որ միասին անդամ մըն ալ երդենք:

Ներքինին տեսնելով որ Այիչէ իր երդած երգէն դոհ մնաց, թեթեւացում մը դդաց: Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ հոգ-ւոյն ձայնը անուշ ու մխիթարիչ արձա-գանդ մը դտած էր, որ առաջին անդամ ըլլալով իր վաթսունամեայ մենաւորու-թիւնը կ'արթնցնէր:

Եւ իր խոհ յիշատակներէն արբածի նը-ման ֆէսը գետին նետեց եւ սկսաւ վերըս-տին իր մանկական երգը կրկնել, որուն յանկերգներուն սիրահարեալ հանրմն ալ կ'ընկերանար խանդավառ ու եռանդուա-ո՛հ, ահերով:

— Է՛հ, Սելիմ, բացագանչեց Այիչէ, ներքինիին կողմը դառնալով եւ իր հրա-վառ ակնարկը անոր աստիճանաբար ո-գեւորուող աչքերուն մէջ յառելով, յե-տոյ ի՞նչ պատահեցաւ:

Սեւամորթը չարունակեց.

— Լուռ ու մունջ, ձեռքերնիս իրար միացուցած եւ իրարմէ բաժնուելու ան-կարող այսպէս մնացինք... Վայրկեանէ վայրկեան մեզ դիրար միացնող խորհըր-դաւոր զօրութիւն մը կը դդայինք... չուրջերնիս կատարեալ լռութիւն մը կը տիրէր... սակայն այդ լռութիւնը մեզի համար լեզու մը ստացած էր որ անհամար բաներ կ'ըսէր... Այդն կողմ խաւարի մէջ էր, սակայն այդ խաւարը կարծես թէ մեր չղչղուն աչքերէն կը լուսաւորուէր... եւ մաղնիսականութիւնը կը մեծնար եւ մեզ դիրար կը մղէր... մաղնիսականու-թիւն չէր անիկա, այլ հեղեղ մը, հեղեղ մը մէկ կողմէն եւ հեղեղ մը միւս կող-մէն որ անընդհատ մեզ դիրար կը մղէր եւ կարծես թէ իրարու դրկին մէջ մեզ փչրել կ'ուզէր... Վերջապէս այդ մղու-մէն պարտուեցանք... այլեւս առանց ծանրութեան եւ առանց ընդդիմութեան երկու յարդի ճիւղեր էինք կարծես... անդգալաբար իրարու դրկին մէջ դըտ-նուեցանք... երբեք երջանիկ դիշեր մը անցած չէ որ մարդ իր հոդւոյն խորէն չըսէ, «եւ սակայն որքան չուտ լուացաւ»:

— Ո՞վ դիտէ, մրմնջեց Այիչէ հառա-չանք մը դադելով:

— Ո՛չ, ոչ այդ դիշերը բացառութիւն մըն էր, հետեւեալ առաւօտ արշալոյսը մեզ այդ նոյն վայրը, իրարու դրկին մէջ դըաւ... Այս սեւ չրթները անոր չրթնե-րուն միացած էին եւ անոնցմէ քաղցր դդլախիչ հոդի մը կը ծծէին... Մեր երկու-քէն եւ ոչ մէկը երեւակայած չէր թէ մարդուս չրթները կարող էին այդպիսի դդլախիչ ազրիւր մը ըլլալ: Արշալոյսը կը յառաջանար եւ մենք լոյսը անդամ չէինք տեսներ... արդէն ի՞նչ պիտի ընէինք լոյսը, խաւարը մեզ այնքան լաւ պահած էր... Ա՛հ, կ'ըսեն թէ լոյսը Աստուծոյ աշխարհի ըրած լաւագոյն բարիքն է, եւ սակայն քանի՛ քանի անդամներ այդ չղ-չղուն արշալոյսը եկած չէ խաւարային մութ դիշերի մը պարդեւած երջանկու-թիւնները խլելու:

— Այո, այո, իրաւունք ունիս, հա-ռաչեց Այիչէ:

— Չեմ դիտեր թէ արեւն ալ մեզ այդ-պէս իրարու դրկին մէջ այդ ջրհորին ե-դերքը պիտի գտնէր, որուն մէջէն դիշերը վհուկ յաւերժահարս մը ելած եւ մեզ ի-րարու դրկին մէջ նետած էր: Սէրէն այն-քան գինովցած էինք որ արեւը անդամ չէինք տեսներ, եթէ մեր գլուխներուն վը-րայէն անցնող երկու ապտաներ մեզ չար-թընցնէին, եւ մեզ յիշեցնել չուդէին թէ՝ դիշերն ալ, կեանքն ալ, երջանկութիւնն ալ վերջ մը ունին, պիտի չարունակէինք այդպէս մնալ...

— Ո՛հ, դժբախտ արարածներ, դոչեց Այիչէ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաչանի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Նորեկեանի, Տէր եւ Տիկին Տըմանժի եւ Օր. Նորեկեանի իրենց մօր՝

ԸՆԾԱՅՈՒՆ ՆՈՐԵԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Էմոն Զօրաբա – րեւեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց աներկօր եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։ Եւ քառասունքին առթիւ 50 ֆր. կը նուիրէ Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչին։

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի ոճն է Վերացման Ս. Խաչի (Խաչվերաց)։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8,30ին, պատարագ ժամը 10,30ին։

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս ժամերգութիւն եւ թափօր–անդաստան։

Երկուշաբթի (13 Սեպտ.) յիշատակ է Մեռելոց։ Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յատուկ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի Խաչվերացի ոճին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։ Յատուկ պատարագի կը կատարուի խաչհանգիստ, ինչպէս նաեւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյն երկար տարիներ ծառայած հոգեւոր հովիւ, ուղբացեալ Եսայի Խաչակիր Քահանայ Ալթունեանի վախճանման Շրդ տարելիցին առթիւ։

Ի դիտութիւն հանդուցեալ Տէր Հօր յիշատակը յարգողներուն։

×

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի 12 Սեպտ. Խաչվերացի ոճին առթիւ, Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գերաշ. Վրդ. Պաղտասարեանի։ Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն։ Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ։

Ոչխարի գինովը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ փակը։

×

ՄԱՐՍԷՃԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ՝ Խաչվերացի ոճին առթիւ ելիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ Սեպտ. 12, Կիրակի։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 10ին, քարոզ 11,15ին։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, որուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը զբաւուած են։

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ինչպէս ամէն տարի Տէր եւ Տիկին Ալէն Փափազեան մէկական տարի «Յառաջ» կը նուիրեն.—

Լոնտոնի հայկական Տան, Ամէնքի Սոֆիա եւ Լեւոն Յակոբեան վարժարանին եւ Սելանիկ՝ Տոքթ. Արբահամեանի։

BAIL A CEDER

Նոր պայմանագրութեամբ (պայ) վարձու է (պատերը զնելու կարելիութիւն) սրճարան մը՝

ԻՍԻԻ

Հայկ. թաղին մէջ։ 70 քառ. մեթր (մեծ լիսաւսով), կեդրոնական ջերմութիւն, հարմնիքի եւ կոչունքի (պանիէ) սրահ կը վերածուի։ Ազատ է անմիջապէս, դիւրամատչելի պայմաններով։

Հեռաձայնել Պ. Ազատի՝
527–25–51
Երեկոներն ալ ժամը 8էն ետք՝
642–15–58

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 9,30ին, հեռատեսիլի Ա. կայանէն հայկական յայտագիր՝

Խաչի պաշտամունքը Հայերուն մօտ։

Մասնակցութեամբ Փրոֆ. Է. Իւրթիւճեանի։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած ղըպրոցի 1971–72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Զորեքշաբթի 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1։

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Զորեքշաբթի երեկոյ ժամը 5–7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9–12, կէսօրէ ետք 2–4։

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ 8։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԹԱՆՕԹ ՀՈԳԻՆԵՐ, Պատմուածքներ, Յակոբ Կարապենց, լաթակազմ	20 ֆր.
ԱՆՁԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ, Ս. Վրացեան, Պէյրութ, լաթակազմ	10 ֆր.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՃԻՊՃԻՃԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻ. լաթակազմ	20 ֆր.
ՀԱՋԱՐՈՒՄԷԿ ԲԱՌ ՈՒ ԲԱՆ ՀԱՅՈՑ ԽՕՍԻՑ ԲԱՐԲԱՌԻ, Տ. Ֆրունճեան	20 ֆր.
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ, Յովհ. Գազանճեան	10 ֆր.

ՁՈՒԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԳՐՔԵՐՈՒ
Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԱՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՑԵՐ

1971–1972 տարեշրջանին համար, Հայ Քոյրերը կ'ընդունին դիչերօթիկ, կիսօրեայ եւ մանկապարտէզի համար փոքրիկներ։

Արձանագրութիւնները սկսած են։ Դիմել՝ 73, Ավընիւ Անրի Պարպիւս

Հեռաձայն՝ 985–01–79

Առնուվիլ։

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՊՏՈՑՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՏԻԷՓ

Կազմակերպուած Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութեան կողմէ։

Ընդհանուրի փափաքին դոհացում տալու համար Միութիւնը որոշեց կազմակերպել եղանակի վերջին պտոյտը դէպի Ծովախ, Կիրակի Սեպտ. 19ին։

Մեկնում Կիրակի առաւօտ ժամը 7,15ին վերադարձ 22ի առաւոտը։ Հաւաքատեղի Կառ տիւ Նորտ, Ֆիւրվէօր սրճարանին առջեւ։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի ամսապարեզ արձանագրուելու համար դրելով՝

Պր. Վ. Ասլանեանի 842–08–57
Միսաք Երանեանի 782–61–10
Ծախքերու մասնակցութիւն 20 ֆրանք։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՋԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱՋԴ	70 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱՀԱՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris
Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
9
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
9 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12210

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.210

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԿԱՅ ՈՒ ԿԸ ԶԱՐԳԱՆԱՅ

—o—

Բ.

Փօլ Պալթա այցելէր է արդէն – Ենիչէ պիւլը, ուր կ'ապրին եօթանասուն ընտանիքներ (700 հոգի), որոնցմէ մէկայն 27ը հողատէր են: Երիտասարդ ագա մը ունի 100 հեկտար հող, որմէ տարեկան 40–50 հազար թրք. լիրայի եկամուտ կը ստանայ (բարձրաստիճան պաշտօնեայի մը թոշակին աւելի, նախարարինէն պակաս):

Մինչ դիւղացին մէկ քիլօ ցանքի փոխարէն տասը քիլօ հասոյթ կը ստանայ, ագան կրկինը կ'ունենայ՝ չնորհիւ ադրի:

Ագա – ենիճէի եւ միւս դիւղերուն մէջ «զոռ իՓնիչ էֆ» հարցումին բոլորը անայլայլ կը պատասխանեն եղեր. «Թուրք ենք, բայց հրտերէն կը խօսինք»:

Իսկ Անգարայի մէջ, պիտեղ կուտայ Մոնտի աշխատակիցը, պետական վարիչները կ'ուրանան ազգագրական խնդրի մը գոյութիւնը: Նիհատ Էրիմի համաձայն, փիսիկան քրտերէն լեզու մը գոյութիւն չունի: Անիկա պարսկերէնի, թրքերէնի եւ արաբերէնի խառնուրդ մըն է, որ զուտ քրտերէն 3000 բառէն աւելի չունի»: Նոյն կարծիքն ունի Դատական նախարար Ասլար, որ սակայն կ'ընդունի թէ քրտերէնը 8000 բառ կը պարունակէ: Կ'ընդունի նաեւ, որ արեւելեան չրջանի եօթը միլիոն բնակիչներէն հինգ միլիոնը քրտական ծագում ունին, այսինքն Թուրքիոյ բնակչութեան 15 առ հարիւրը եւ տարածութեան 30 առ հարիւրը կը կազմեն:

Թուրքերը կը կարծեն եղեր, որ օտարները յաճին մօքով կը հետապրքրուին քրտական խնդրով: Նախկին նախարար մը Փօլ Պալթայի յայտներ է, որ եթէ Թուրքիա օր մը Ատլանտեան կազմակերպութեան հետ կապը թուլցնելու ըլլայ, Ամերիկա պիտի փորձուի ճնշում բանեցնել կառավարութեան վրայ՝ ստանալ քաղաքական արտօնութիւններ Քիւրտերու անկախացողական շարժումը: Նոյնը կրնան ընել Ռուսերը ուրիշ պատճառներով: Հապա՞ ղրացի Ասլարները...:

Քաղաքական կազմակերպութիւններէն բանուորական կուսակցութիւնն է միայն, որ յստակ ու համարձակ դիրք բռնած էր այս հարցի մասին, ուստի եւ խոխանուեցաւ այն պատճառաբանութեամբ, որ կը քաջալերէ անջատողականութիւնը եւ կը վտանգէ Թուրքիոյ հողային ամբողջականութիւնը:

Հակառակ այս բոլորին, Էրտական հարցը կայ ու կը զարգանայ: Քիւրտ քաղաքական կազմակերպութիւնները առ այժմ վերապահ դիրք կը բռնեն, դիտնալով որ Իրաքի Քիւրտերուն ըրածին պէս զործողութիւն մը անպճօրէն պիտի զսպուի: Եթէ արագօրէն բարենորոգումներ չզորդուին, տարակոյս չկայ որ ընկերային պահանջներուն տեղ մշակութային, նոյնիսկ ազգային պահանջներ մէջտեղ պիտի դրուին, կը չեշտէ Փօլ Պալթա:

Տիարպէքիրէն եռք Թրթակիցը այցելեր է Էրզրում վրայ Քէպանի մեծ ամբարաշարը, որուն կառուցումը ստանձնած է Ֆրանքֆուրթալական ընկերութիւն մը: Հիմարկիչը կատարուած է 1966 Յունիսին, բացումը տեղի պիտի ունենայ 1973ին, Հանրապետութեան յիսնամեակին, երբ միաժամանակ պիտի բացուին նաեւ Վանորի կամուրջը եւ Իսքէնտէրունի պողպատի մեծ գործարանը, որ կը կատուցուի Մոր. Միւրթեան կողմէ:

Քէպանի մեծ ամբարտակին չնորհիւ պիտի ստեղծուի 125 քիլոմեթր երկայնութեամբ լիճ մը (685 քառ. քիլ.), Վանի լիճէն եռք երկրորդ կարեւոր լիճը, որ պիտի օգտագործուի մարզախաղերու եւ զբօսաչրջիկութեան համար: Ամբարտակը պիտի արտադրէ վեց միլիառ քիլովաթժամ: Կէօքճէքայայի ամբարտակին հետ միասին Թուրքիոյ էլեկտրական ուժը արտադրութիւնը, որ ներկայիս 10 միլիառ քիլովաթ է, պիտի կրկնապատկուի երկու տարիէն:

Քէպանի ամբարտակէն պիտի օգտուի էլ Ազըզ (Խարբերդ), որ 1980ին չրջանային կեդրոն պիտի դառնայ եւ ուր զանազան զործարաններ չինուելու վրայ են արդէն ներկայիս:

Փափուկ է կացութիւնը Թուրքիոյ արեւելեան չրջանին մէջ: Բազմաթիւ հարցեր դրուած են կառավարութեան առջեւ: Բարելաւել անտեսութիւնը, դրամ ծախսել ճարտարարուեստը զարգացնելու համար, բարենորոգել վարչական մեքենան, բարեփոխել մտայնութիւնները եւ կազմակերպել նորահաս սերունդները: Եւ դեռ պէտք է վերահաստատել խաղաղութիւնը, փոփոխութեան ենթարկել Սահմանադրութիւնը եւ ձեռնարկել բարենորոգումներու: Դժուար եւ վիճելի հարցեր են ասոնք: Թուրքիա ի՞նչպէս դուրս պիտի գայ այս կնճռոտ վիճակէն:

ՀՐԱՆՏ–ՍՍՄՈՒԻԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՐԱՆՑ ՄՈՍԿՈՒԱ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

—o—

Մոսկուա դիւանագիտական լայն զործունէութեան մը ձեռնարկած է, որուն նպատակն է, ինչպէս նկատել կուտան քաղաքական դէտեր, կայուն վիճակ մը ստեղծել արեւմտեան Եւրոպայի մէջ: Պերլինի հարցին կարզադրութենէն ետք, այժմ Մոսկուա կը ձգտի ապահովել եւրոպական խորհրդաժողով մը՝ Եւրոպայի ապահովութեան համար: Այս ձեւով կատարուած իրողութիւն կը դառնայ խորհրդային տերրապետութիւնը Արեւելեան Եւրոպայի վրայ:

Մոսկուա պաշտօնական հրաւէր ուղղեց Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետին՝ այցելելու Մոր. Միւրթիւն: Պրանտ ընդունեցաւ: Այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ ամառավերջին եւ 48 ժամ պիտի տեւէ:

Պրանտի համար այս այցելութիւնը եւ հանդիպումը խորհրդային վարիչներու հետ «բնական» է: Արդարեւ, անցեալ տարի, երբ Պրանտ Մոսկուա կը դանուէր, համաձայնութիւն զոյացած էր նմանօրինակ հանդիպումներու չուրջ: «Արդ, Պերլինի համաձայնագրին կնքումէն ետք երկուսեակ ունեցանք այն կարծիքը, թէ հանդիպում մը օգտակար եւ կարեւոր կրնար ըլլալ»:

Ասօսկացութեան նիւթ պիտի դառնայ, բնականաբար, երկու երկիրներու յարաբերութեան հարցը:

Պրանտ Մոսկուայի եւ Վարչաւայի հետ համաձայնագիրներ կնքելէ ետք, այժմ կը մտածէ բարելաւել իր յարաբերու – թիւնները Չեխոսլովաքիոյ հետ: Այս կապակցութեամբ նկատել կուտան, թէ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը Փրակա պիտի մեկնի Սեպտեմբեր 28ին: Անշուշտ, պիտի չօշափուին նաեւ երկու հարցեր, որոնց մեծ կարեւորութիւն կուտայ Մոսկուա: Առաջինը Եւրոպայի ապահովու – թեան ձգտող խորհրդաժողովի մը դումարումն է, իսկ երկրորդը՝ զինուորական ուժերու կրճատումը Եւրոպայի մէջ եր – կուստեք:

Արդէն այս հարցերն են, որ յետագային խօսակցութեան նիւթ պիտի դառնան փարիզի մէջ, երբ խորհրդային վարիչները այցելեն հոս:

Աւելցնենք, որ խորհրդային զիւանագիտական աշխատանքներու չրջագիծին մէջ կը մտնեն այն այցելութիւնները, զորս պիտի կատարեն խորհրդային վարիչները յառաջիկային: Այսպէս Պոդգորնի կը մեկնի Հանոյ, Կոսիկին՝ Դանիա, Շուէյտ, Քանատա եւ Ալժերիա, Բրեժնեւ՝ Պելկրատ եւ Փարիզ:

× *Մոսկուա առաջարկեց համաչխարհային խորհրդաժողով մը՝ ապաղինման չուրջ:*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ զաստատուներու զործադուլը հաստատուեցաւ եւ նոյնիսկ աւելի ծանր բնոյթ առաւ Լուսաւորութեան նախարարին յայտարարութիւններէն ետք: Արդարեւ, զժգոհ կիչարի խօսքերէն, ուսուցման սենեակները որոշեցին վերատուէն սկսեալ (Սեպտ. 15) «չրջուն» զործադուլ ընել երկու չաբաթ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ մէջ ձերբակալուած է նախկին ծերակուտական մը՝ Ճեմալ Մաատօղլու, նախկին զօրավար, որ մաս կը կազմէր Մենտերէսը տապալող զինուորական խմբակին: Իշխանութեան զլուխ եղած էր 17 ամիս, ապա ծերակուտական նշանակուած: Ամբաստանուած է որ մասնակցած է զաւի մը որ կը ձգտէր ջնջել տալ Սահմանադրութիւնը:

ՔՈՆՔՈՐՏԸ Ռիոյէն Թոխչք առաւ զէպի Սան Փաւլօ, իրրեւ ճամբորդ ալ ուներալով եմմատական նախարար՝ Փիմքար ա'խթէն, որ կ'երթայ բացումը կատարելու Ֆրանսական ցուցահանդէսին:

ԻՇԽԱՆՈՒԻ ԱՆ Եւրոպայի ախոյեան զարձաւ ձիացատկի մրցումին մէջ, որ տեղիունեցաւ Պըրկլէի մէջ, Անգլիա: Առաջին անգամ է, որ անգլիական արքունիքէն անդամ մը ախոյեան կը զառնայ մարզախաղի մը մէջ: Էտի Մերքս, պել – ժիացի հեծելանաւորը, աշխարհի ախոյեան զարձաւ հեծելանիւի վրոֆեսիոնել – ներու մրցավազքին մէջ, Մենտիլիս, Զուիցերիա:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ մէջ մեռած է օսմանեան կայսրութենէն վերապրող վերջին նը – քինին, սրտի տապնապի հետեւանքով: 80 տարեկան էր եւ զարուս սկիզբը ծառայութեան մտած էր Սուլթան Մուրատ Ե.ի որու մօտ մնացած էր մինչեւ անոր մահը (1918):

ՄԱԼԹԱ՝ մերժելէ ետք խորհրդային օժանդակութիւնը, ընդունեցաւ Լիբիոյ առաջարկը՝ 12 միլիոն տոլարի նպաստ մը:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Վերջին չրջանին խմբագրատուն այցելեցին.—

Պ. Վահէ Սէթեան, Պէյրութէն նախադահ «Համազգային» Մշակութային Միութեան կեդր. Վարչութեան:

Ընկեր Հրաչ Տասնապետեան, տնօրէն Պէյրութի Նչան Փալանճեան ճեմարանին իր ընտանիքով:

Տոքթ. Պորանեան, նախադահ Միլա – նոյի Հայ Մշակութային Միութեան վարչութեան եւ Տիկինը:

Տէր եւ Տիկին Յ. Գարագաշեան Ամերիքէն:

Պ. Գրիգոր Շահինեան, Պէյրութէն, Ֆրանսերէնի դասախօս Նչան Փալանճեան ճեմարանը:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

—o—

ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԱԾ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Թուրքիոյ բարեփոխուած Սահմանադրութիւնը հռէֆարկուեցաւ Ազգ. Ժողովին կողմէ: Այս առթիւ Սեպտ. 6 թուականով, Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան.

Սահմանադրութեան ինչ ինչ յօդուածները փոփոխութեան ենթարկող օրինագիծին երկրորդ վիճաբանութիւնները երէկ մինչեւ զիչեր չարունակուեցան Ազգ. Ժողովին մէջ, որ ի վերջոյ քուէարկեց օրինագիծը եւ զայն յղեց Ծերակոյտին: Երէկի նիստին, օրինագիծին ամբողջութիւնը եւ յօդուածները վիճաբանութեան չղրուեցան, այլ միմիայն քննուեցան զանազան յօդուածներու կատարուած փոփոխութիւնները եւ ընդունուեցան: Իսթանպուլի Անկախ երեսփոխան Մկհմէտ Ալի Այպար հակառակ արտայայտուեցաւ 11րդ յօդուածին, որ կը վերաբերէր «հիմնական իրաւունքներու եւ ազատութեան»: Երեսփոխանը առարկեց թէ՝ քանի որ Թուրք Սահմանադրութիւնը բացարձակապէս ժողովրդավարական է, պէտք չէ որ փակ մնայ ճամբան առջեւ եւ պէտք չէ որ արգելք հանդիսանայ Մարքսականութեան որ զիտական եւ զաղափարական տեսութիւն մըն է մի – այն: Այսպէս յիչեցուց թէ Մարքսականութիւնը որեւէ ժողովրդավարութեան մէջ արգիլուած չէ, հետեւաբար մեր ալ Սահմանադրութիւնը պէտք չէ որ փակ մնայ Մարքսականութեան եւ Ընկերվարութեան առջեւ: Այսպէս այս մասին հարցապիր մըն ալ տուաւ եւ մերժուեցաւ: 11րդ յօդուածը իր նոր տարազին մէջ ընդունուեցաւ երկուքի դէմ 368 քուէով:

Ուրիչ երեսփոխան մը, Հիւսէյին Ապաս, նախկին Միլլի Նիզամ կուսակցութենէն, նոյնպէս հարցապիր մը տուաւ եւ պահանջեց որ կրօնական ինքնավար խորհուրդ մը կազմուի, բայց իր առաջարկը մերժուեցաւ: 19րդ յօդուածն ալ ընդունուեցաւ չորսի դէմ 358 քուէով:

Դեմոկրատ կուսակցութեան հատուածն ալ հատաքարար հարցապիր մը տուաւ 38–րդ յօդուածի մասին, առաջարկելով որ պետականացման փոխարժէքները տասը տարիէն վճարուին: Այս առաջարկն ալ քուէներու մեծամասնութիւնով մերժուեցաւ: Կարդ մը Հալքեաններ հարցապիրներ ի նպաստ քուէարկեցին:

Անկախ երեսփոխաններ Մկհմէտ Ալի Այպար եւ ձէլալ Գարկըլը զարձեալ խօսք առին եւ պահանջեցին որ բարեփոխուի նաեւ 89րդ յօդուածը, որ կը վերաբերի խորհրդարանական ընդհ. վիճաբանութեանց: Այս պահանջներն ալ մերժուեցան եւ 16 բարեփոխեալ յօդուածներ նոյնութեամբ ընդունուեցան:

Ցետ–միջօրէի նիստին, Այպար զարձեալ առարկութիւններ ըրաւ ինչ–ինչ յօդուածներու դէմ, որոնց սրբագրութիւնը պահանջեց, եւ միշտ մերժուեցաւ: Միայն թէ պինուորական վճռաբեկի, ռաուիոյի եւ հեռատեսիլի սպասարկութեան եւ սահմանադրական Աւեանի բեկանումի դատերուն չուրջ խմբագրուած յօդուածները բարեփոխուեցան խորհրդարանական յանձնաժողովին կողմէ եւ ըստ այնմ յղուեցան վերատին Ազգ. Ժողովին եւ հաւաքաբար ընդունուեցան:

Օրինագիծը Ծերակոյտին ալ բովէն անցնելէ ետք վերջնական բնոյթ պիտի առանայ:

ԱՐԵՄՏԱՀԱՅ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՄԻՏՔԸ

—o—

Հայ մանկավարժական միտքի եւ ղեկավարության պատմութեան ուղղութեամբ ղեկավարի աշխատանք է կատարուած: Հրապարակի վրայ են ղեկավարության պատմութեան առանձին շրջաններու եւ ականաւոր մշակներու կեանքին ու անոնց հայեացքներուն նուիրուած աշխատութիւններ, յօդուածներ:

Ուրախալի է «Մանկավարժ» ամսագրին՝ հայ մանկավարժութեան եւ դպրոցին նկատմամբ ցոյց տուած աշխոյժ հետաքրքրութիւնը: Ընդգծելով կատարուած աշխատանքին դրական արժէքը, այնուամենայնիւ, չենք կրնար չարձանագրել երկու դիտողութիւն. նախ՝ հրապարակի վրայ դնուած, ինչպէս նաեւ հիմնարկութիւններու ծրագիրներն – ըուն մէջ նախատեսուած ուսումնասիրութիւնները դրեթէ բացառապէս կը վերաբերին հայ ժողովուրդի արեւելեան հատուածի դպրոցին եւ մանկավարժութեան: Արեւմտահայ դպրոցն ու մանկավարժականն միտքը անհրաժեշտ չափով դեռ չեն ուսումնասիրուած:

Այդ պակասը լրացնելու գործին մէջ կարեւոր դեր կը կատարէ դոկենտ Գ. Նապիկեանի վերջերս լոյս ընծայած «Արեւմտահայ մանկավարժական միտքն ու դպրոցը — ԺԸ. դարի սկզբից մինչեւ ԺԹ. դարի 50–60ական թուականները» դիրքը:

Հեղինակը երկար տարիներ ուսումնասիրած է այդ ժամանակաշրջանի արեւմտահայ կրթական մշակներու, մանկավարժներու հիմնական գործունէութիւնը, Արեւմտահայութեան անտեսական, քաղաքական, մշակութային, իրաւական կեանքին, ազգապրութեան վերաբերեալ փաստաթուղթեր, դիւաններ եւայլն: Անկա հնարաւորութիւն տուած է հեղինակին իր նիւթը ներկայացնել Արեւմտահայութեան ընկերային–քաղաքական կացութեան, ընկերային չարժումներու, դաղափարական սուր պայքարներու ընդհանուր պատմական վրայ: Փաստագրութենէ խուսափելու համար, հեղինակը նիւթը կը ներկայացնէ պատմաժամանակագրական յաջորդականութեամբ՝ լուծելով եւ լուսաբանելով դանազան հարցեր՝ հոգեբանական, մանկավարժական, եւայլն:

Գիրքին մէջ հետեւողական կերպով կը քննադատուի սիխւրքի մէջ լոյս տեսած կարգ մը աշխատութիւններու եւ յօդուածներու մէջ ընդգծուած այն միտքը, որ իբրեւ թէ արեւմտահայ մանկավարժութիւնը պարզապէս հետեւորդի դեր քէն մէջ դանուած է, ինքնուրոյն կրթա – դաստիարակչական ուղեգիծ չէ ունեցած, եւ Արեւմտահայերը մեքենականօրէն ընդօրինակած են օտարները, հետեւած այլ երկիրներու մանկավարժական ուղղու – թիւններուն:

Այսպէս, օրինակ, մանկավարժութեան պատմաբան Բ. Եղիայեանի կարծիքով Հայերը տնտեսական ու քաղաքական պայմաններու բերումով «չեն կրցած ստեղծել իրենց կրթական սիստեմը եւ միշտ ալ հետեւած են ուրիշներուն՝ Ասորիներուն, Յոյներուն՝ մերթ՝ Լատիններուն, իսկ ներկայիս ալ Եւրոպականին»:

Լուսաբանելով «ընդօրինակութեան եւ ազգեցութեան» հարցը ազգային դպրոցի եւ մանկավարժութեան խնդիրներու մշակման գործին մէջ, Գ. Նապիկեան համոզիչ փաստերով կ'ապացուցանէ, թէ այս տեսակէտները սխալ են: Հեղինակը ցոյց կուտայ հայ լուսաւորիչ մանկավարժներու ինքնատպութիւնը, կը հաստատէ, որ հայ դպրոցին եւ մանկավարժութենէն: Պնդել կամ կարծել, թէ հայ կրթական մշակները միշտ ալ հետեւորդներ եւ ընդօրինակողներ եղած են, կը նշանակէ՝ չուզել տակ ձգել եւ նսեմացնել անցեալի լուսաւոր եւ պայծառ դէմքերը, անոնց մեծ ջանքերը, հայրենասիրական ձգտումներն ու պատմական ծառայութիւնները այս ասպարէզին մէջ: Բազմաթիւ էջերու մէջ հեղինակը համոզիչ փաստեր կը բերէ արեւմտահայ ականաւոր մանկավարժներ Յովհան Վանանդեցիի, Գր. Փեշտիմալճեանի, Ա. Փափազեանի եւ, յատկապէս, Ն. Զօրայեանի եւ Ս. Վիչենեանի (Սերվիչէն) կրթական գործունէութենէն եւ աշխատութիւններէն:

Ըստ հեղինակին, մանուկներու դաստիարակութեան նուիրուած, ըստ էութեան մարդաբանական նկարագիր կրող, Ս. Վեչինեանի «Մանկանց խնամատարութեան յատուկ բնական, բարոյական եւ իմացական հրահանգ» (կարճ՝ «Մանկատածուխիւն») դիրքը, որ լոյս տեսած է 1844ին, իր տեսակին մէջ բացառիկ աշխատութիւն է, նոյնիսկ միջազգային չափանիշով:

Արեւմտահայ դպրոցի, մանկավարժական միտքի եւ մշակոյթի կեանքին մէջ կարելի չէ անտեսել, կը զրկ հեղինակը, կաթողիկէ եւ ամերիկեան միսիոնարական գործունէութիւնը: Հեղինակը կը մերկացնէ միսիոներներու գործունէութեան քաղաքական չարժառիթները, անոնց պառակտիչ, քայքայիչ դերը Արեւմտահայութեան կեանքին մէջ: Այս առթիւ ան ցոյց կուտայ յառաջդէմ մտաւորական նուիրեան, ազգային կարեւոր դպրոցներու (Սկիւտարի ճեմարան, Զմիւռնիոյ Մեսրոպեան վարժարան, Վասպուրականի, Այնթափի, Մարաշի դպրոցները եւայլն), ինչպէս նաեւ կրթական մշակներ

ԷՋԵՐ ՍԵՐԳԷՅ ՊԱՅԱԶԱՏԷ

—o—

ԽՄԲ.— Օգոստոսի սկիզբները, ինչպէս հաղորդած էինք օրին, («Յառաջ», Օգոստոս 13) Հայաստանի մէջ մեռած է Սերգէյ Պայազատ, թարգմանիչ եւ արձակագիր:

Մահէն առաջ գրագէտը «Հայրենիքի Ձայն»ի խմբագրութեան յանձնած է իր պատմուածքներէն մէկ քանի: Ստորեւ՝ անոնցմէ երեքը:

ԶԱՆԳԸ

Շատ առաջ, հի՛ն–հի՛ն ժամանակներ – րում, ասում են, կար մի վարպետ: Եւ ունէր մի աղջիկ, միշտ լռիկ, դեղեցիկ ու

րու հետեւողական պայքարը Հայութեան օտարացման եւ ձուլման ահաւոր վտանգին դէմ:

Գիրքին մէջ ներկայացուած է Արեւմտահայութեան, Եւրոպայի եւ Թուրքիոյ հայաստան վայրերու աշխարհական դպրոցներու հիմնադրման եւ զարգացման պատմութիւնը եւ, մասնաւորապէս, ցոյց է տրուած անոնց մեծ դերը ազգային գործիչներ պատրաստելու, Արեւմտահայութեան ազգային զարթօնքը հրահրելու գործին մէջ:

Մենագրութեան ճրագ ծաւալուն գլուխին մէջ Նապիկեան քննութեան կ'առնէ դաստիարակութեան եւ կրթութեան նպատակները, ուսման բովանդակութիւնը, ուսուցումի եղանակները, ուսումնական աշխատանքի կազմակերպական եղանակը: Լաւ ծանօթ ըլլալով եւրոպական եւ ռուսական մանկավարժական միտքին եւ դպրոցի զարգացման պատմութեան, հեղինակը կարելիութիւն ունեցած է համեմատութիւններ կատարելու, ընդհանրացումներ եւ եզրակացութիւններ ընելու՝ լայն ասպարէզի մը վրայ:

Մանկավարժական աշխատանքի պատրաստող հազարաւոր երիտասարդները բոլոր բարձրագոյն կրթարաններու մէջ չէ, որ յատակ պատկերացում մը ձեռք կը ձգեն հայ դպրոցի եւ մանկավարժութեան զարգացման պատմութեան մասին: Բացառութիւն կը կազմեն պետական համալսարանի հայկ. մանկավարժական հիմնարկութեան մէկ–երկու ճիւղերը: Հոն ես այս նիւթին յատկացուած ժամերը չատ սահմանափակ են: Այս տեսակէտէն, ինչպէս նաեւ հայ դպրոցին եւ մանկավարժութեան ամբողջական պատմութիւնը ստեղծելու գործին մէջ, առանձնայատուկ արժէք կը ստանայ Գ. Նապիկեանի աշխատութիւնը:

Ակադ. Մ. ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ
«Սով. Հայաստան»

խնամարկ: Եւ մտածում էր ծերունի վարպետը մի այնպիսի դանդ ձուլել, որ ձայնը հասնէր հեռու՛ հեռաւոր ծայրերը երկրի եւ արթնացնէր ամէնքին, երբ Քրիստոսը նամին ելնէր իր աշխարհի վրայ: Եւ դրդու ու դիշեր կրակի առջեւ ձուլում էր զանգը: Բայց ամէն անդամ զանգի վրայ ճեղքեր էին դոյանում: Եւ ամէն անդամ ձուլում էր նորից, նորից ճեղքեր էին դոյանում:

Եւ աղջիկը մի անդամ դնաց խորհուրդ իմանալու մի իմաստուն ծերունու մօտ: Լսեց ծերունին նրան, մտածեց, մտածեց, ասաց, թէ զանգի ձուլուածքին պէտք է խառնել արիւնն այն մարդու, ով պատրաստ է զոհաբերուել իր ժողովրդին:

Առաւօտեան, երբ հայրը նորից ձուլում էր զանգը, աղջիկն իրեն նետեց կաթսայի մէջ ու դնաց խառնուեց հուր–հրդէն հեղուկին: Հօր աչքերից աղջկայ հետ արցունքի մի հատիկ դլորուեց այդ հեղուկի մէջ: Եւ հայրը զանգը ձուլեց: Զանգի վրայ չկար արդէն ոչ մի բիծ:

Մի անդամ, լուսաբացին, լեռներում զանգը զօդանջեց: Եւ ոչ ոք, ոչ ոք զանգը չէր զարկում: Բայց նրա ձայնը հասնում էր երկրի հեռու՛ հեռաւոր ծայրերը: Այդ զօդանջների մէջ կար աղջկայ ձայնը, կար նաեւ ծեր վարպետի արցունքի հառաչանքը: Եւ արիանում էին մարդիկ, փոխորկւում էին, փոխորկուող սրտերով նետւում լի դէն: Եւ բոլոր լեռներում հոդմացրիւ զալարւում էր Քրիստոսի նամին...

Ասում են, թէ մինչեւ հիմա Հայոց բարձրիկ լեռներում մնում է այդ զանգը:

ՈՍԿԷ ԹԻԹԵՌՆԻԿԸ

Հեռու հեռաւոր մի ժամանակ, հեռաւոր մի երկրում ապրում էր մի աղքատիկ պատանի եւ աշխատում էր դանձ դտնել: Մի անդամ դաշտում տղան տեսնում է մի ոսկէ թիթեռնիկ, դնում, դնում, դնում է նրաետեւից, անցնում է խաւար քարայրով, հասնում է փայլփլուն մի հովիտ, տատրերկրեայ մի աշխարհ՝ ոսկէդէն պտուղներով լի ու առատ, ուր, սակայն, երբեք արեւ չէր լինում: Եւ պատանին մնում է այդտեղ, այդ ոսկեղէն օտար աշխարհում:

Մի անդամ, երբ նա արդէն ծերացել էր, երազում ծակում է մատը: Ու երբ չեթ–չեթ թափւում է արիւնը, յիշում է նա իր հեռու՛–հեռու՛ հայրենի աշխարհը, նրա արեւը ու երազ դարձած հայրենի հին տունը ուռիների տակ:

Կարօտով վինտռում, դտնում է նա ճամբան եւ նորից դառնում է տուն: Սակայն հայրենի տանը նրան ոչ ոք արդէն չի ճանաչում, ոչ ոք չի յիշում: Այն օրից, երբ հեռացաւ նա ոսկէ թիթեռնիկի յետեւից, անցել էր հազար–հազար տարի ու արդէն օտար, անծանօթ էին բոլորը: Ու ահա նկատում է նա, որ լինքը ծերա–

Հ. Յ. Դ. Ն
ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

—o—

1908ին, Կովկասէն պատասխանատու մարմինը զայն որոշ կազմակերպական դործերու համար, Տրապիզոնի շրջանները կ'ուղարկէ: 1909ին Պուլկարիա դումար – ուած Հ. Յ. Դ. 5րդ ընդհանուր ժողո – վին զայն մեր շրջանի կոմիտէն պատգա – մաւոր նշանակեցինք: 1914ին Կովկասեան ճակատներուն, կամաւորական հայ խումբերուն միացաւ անմիջապէս, Զօր. Սե – պուհին դլխաւոր եռանդուն օգնականներէն դարձաւ, ու հոն՝ հերոսական կռիւներուն լինկաւ...: Զօրավար Սեպուհ Ամերիկա հրատարակած իր յուշադրքին մէջ անոր դովասական տողեր նուիրած ու նկարը դրած է:

1906ին Թուրք կառավարութիւնը յայտնի յեղափոխական կարնեցի Վարդդէս Սէրէնկիւլեանը, խումբ մը ուրիշ յեղափոխական ընկերներու հետ, որոնց մէջն էր Պիթլիսցի Մուշեղը «Զարխ ու Փալակ» Պագըր Մատանի բանտէն, Տիգրանակերտի բանտը փոխադրեց: Պատասխանատու վերին մարմիններէն հրահանդուեցաւ

մեզ, որ Վարդդէսի եւ ընկերներու վիճակով մօտէն հետաքրքրուինք, հնարաւոր օդնութիւնները հասցնենք անոնց: Ընկերները պիտ նշանակեցին բանտին մէջ Վարդդէսին հետ յարաբերելու համար: Ցաճախ կը տեսնէի դինք, բանտապահ ոստիկաններու աչքերուն դիմաց՝ խիստ դգուշաւորութիւններով: Հագուստս, ուտեստեղէն, երբեմն ալ դումարներ կը հասցնէինք անոր: Մեզմէ զատ քանի մը ուրիշներ հետաքրքրուող ու սրտցաւ ազդայիններ եւս հնարաւոր եղանակով կ'օդնէին անոր եւ ընկերներուն:

Տիգրանակերտի մէջ Վարդդէսին եւ ընկերներուն ներկայութիւնը որոշ ազդեցութիւն ձգեց մեր չարքերուն, ու հայ հասարակութեան վրայ: Ցեղափոխականն ու փեշտային աչքերով կը տեսնէին ու կը մտածէին: Թուրքերն ալ Վարդդէսը կը դիտէին տարբեր աչօք: Անվախ հայ մը կը նկատէին դայն: «Հէրիֆ իկիզ տըր» (մարդը կորիճ է) կ'ըսէին: Վանի կամ Պաղըր Մատանի բանտին մէջ, երբ Վարդդէսին ծանր բեռներ չալկեցուցին, անսրտօրէն մտրակելէ վերջ դատելու կը տանին, ան դատաւորին երեսին դոռ ձայնով կը պոռայ.— Հոն բանտ չէր որ մեղ դրած էիք, այլ գասապխանա՞յ, սպանդանոց:

Վարդդէսի այս քայլարի արտայայտութեան արձագանգները Տիգրանակերտցի Թուրքերուն ականջներուն ալ հասած էին:

Վանէն, Տարօնէն յաճախ նամակներ կուդային Վարդդէսին, հնարքներով կը հասցնէի ձեռքը, իր դրածներն ալ նոյն միջոցներով կը հասցնէինք տեղերը:

Վանէն Ամերիկեան Միսիոնարուհիներէն Տօքթըր Ռէյնոլդսէն ալ նամակներ կուդային Վարդդէսին: Վանի մէջ բանտ եղած ատեն, կ'ըսուէր թէ Տօքթ. Ռէյնոլդս ու անդլիական հիւպատոսարանը օդնած են Վարդդէսին, ինչպէս Տիգրանակերտի մէջ ալ անդլիական հիւպատոսը, մասնաւորաբար մեղ համակիր թարդման պատուելի Թոմսոս Մկրտիչեանի ջանքերով, կը ջանար օդնել միշտ անոր:

Վարդդէս բանտի վերնայարկը համեմատար տանելի սենեակներէն մէկուն մէջ, ընկերներն ալ, վարի խուցերուն մէջ դրուած էին: Վարդդէսին հետ նոյն սենեակին մէջ դրուած էր Տէրսիմի նշանաւոր ապստամբապետներէն Քիւրտ Իտարէ Պէյը, ու կից սենեակներէն մէկուն մէջ ալ Վերանշէհիրի քիւրտ հռչակաւոր Իսրահիմ Փաշայի կալանաւոր մէկ որդին: Վարդդէս երկուքին հետ ալ բարեկամական յարաբերութեան մէջ էր: Զանոնք Հայութեան մօտեցնելու, ու անոնց ըմբռնութիւնները մեր ազատագրական չարժումներուն կապելու, զօրավիգ դարձնելու կ'աշխատէր: Այս մտքերով ալ նամակներ կը դրէր Տարօն ու Վան որ չանան բարեկամութիւններ մչակել այս

նշանաւոր քիւրտ պէկերուն հետ, ի նպաստ մեղի: Իսրահիմ փաշան մանաւանդ, Մշոյ ու Սասնոյ մեր ֆետայիներու կռիւներով կը հետաքրքրուէր, իր քովը աշխատող հայ պաշտօնեաներէն — որոնցմէ ոմանք Ֆարղիսի չրջանի դաշնակցականներէն էին — կը հարցնէ եղեր յաճախ Գէորդ Չաւուշի ու Անդրանիկի մասին:

1907ին Տարօնէն մեղի դրկուեցաւ, որ իրենք յանձն կ'առնեն ձիաւորներ մինչեւ Տիգրանակերտ դրկելու, Վարդդէսը փախցնելու համար, եթէ մենք հնարքով կարող ըլլանք զայն բանտէն դուրս հանելու, Տիգրիսի հանդիպակաց ափը իջեցնելնէ:

Դժուար էր փորձը: Տիգրանակերտի բանտը Տիգրիսի ժայռոտ սարեւանդին վրայ ամրակուռ պարիսպներով չրջապատուած էր: Այսուամենայնիւ դործը յանձնուած էր Դերսիմի նշանաւոր Ցովհաննէսեանին եւ Տիգրան Մեղրիկեանին, առաջինը իր փորձառութեան, երկրորդն իր կան հնարաւորութեամբ, երկրորդն իր յանդդնութիւններով յաջողութիւնները էին: Բայց գործը չատ դժուարին ու վտանդալից էր, յաջողութիւնը անվստահելի: Ցեռաձգուեցաւ: Ձիշդ այդ օրերուն արդէն, անունը չեմ յիշեր, Ուրֆացի հայ երիտասարդ մը փորձած էր փախչիլ, պահակները զայն սանիքը դնդակահարած էին:

ՅՈՎՀ. ԵՐԻՑԵԱՆ

(3 – Շար.)

ցել, սպիտակ–սպիտակել է: Եւ լաց է լինում միայնակ, որ ոչնոց Թիթեռնիկի եւ ոչ մի ընկեր, կորցրեց հայրենի տունը այն ահեղ, կորցրեց հայրենի տունը այն հեռուը օտար աշխարհում, ուր արեւ չկար ու չկար...:

ԵՐԳԻՉՆԵՐԸ

Իրիկուն էր: Աչուն: Անտառում հան – պուտնում էր մարտից ելած մեր դու – մարակը: Գնդացրի սայլակի վրայ կանգնած, երդում էր մի աղջիկ: Ման – կտասակ էր նա, վախ, երկար հիւսե – րով: Անտառապահի աղջիկն էր նա: Նրա չուրջը նստած լսում էին յոգնած պին – ուորները:

Ես թիկնել էի կաղնու մամռոտ բնին. իմ դիմաց խշշում էր անտառը՝ աղջկայ երգին խառնուած: Եւ մտովի տարուած հեռուները, յիշում էի ես մի հին հէք – եաթ: Դարերի հեռուը մշուշներից բար – ձրանում էին իմ դէմ սեւ լեռները՝ քա – րակոփ ամրոցներ զազաթներին: Ահա, կիսակործան մի ամրոցում սպասում են սուրհանդակին: Նա պարտութեան դոյժն էր տարել ժողովրդին: Եւ ամէն անիկ, ամէն մօրից սուրհանդակը մի պինուր էր ժողովելու:

Մայլ զարձաւ սուրհանդակը, քա – ռասրուի նժոյգի բոց ռունդներից փրփուր – ը կախ: Ու խռնարհ գլուխ առնչ նա զօրավարին:

— Տէ՛ր, — ասաց, — ժողովուրդը պին – ուոր չունի, եւ մայրերը՝ տանը թողած զաւակներ: Ուղարկել են ահա ծեր մի երդիչ՝ տրուբադուր:

Ու առաջ եկաւ տրուբադուրը՝ տաւիղն ուսին: Լուռ էին զօրավարը, պինուորներն ու տրուբադուրը:

— Խօսի՛ր, — ասաց մայլ զօրավարը տրուբադուրին, — արդեօք անէ՞նդ ես բերել ժողովրդի, թէ անարդանքը, կամ թէ վի՞շտը մայրերի:

Լուռ էր տրուբադուրը, չպատասխա – նեց զօրավարին: Զինուորները լուռ նա – յեցին տրուբադուրին, մի՞թէ դերուած ու չղթայակապ, անարգուած պիտի լը – նեն հայրենի սուրը լեռներից:

Տրուբադուրը յանկարծ զարկեց ոսկե – հնչիւն իր տաւիղին ու տառապանքը ժո – ղովրդի երգեց: Ասում են, թէ երգիչն իր հետ ժողովրդի տուած հուրն էր բերել եւ այդ հրով ողջակիզուած, հողմաչառաչ զնային մարտերի ե՛ւ զինուոր, ե՛ւ նժոյգ, անդամ արծիւները լեռների:

Լուսաբացին, երբ հեռացանք աչնանա – յին անտառից, այդ օրուանից չեմ մոռա – նում՝ ծեր մի երդիչ տաւիղն ուսին ու հէքեաթի զարձած մանկահասակ մի աղ – ջիկ...:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՅՆՃԱՌԻ ՅԱՌԱՋ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

ԱՅՆՃԱՌ (Յառաջ).— Երկուշաբթի Օ – գոստոս 16, կէսօրէ առաջ ժամը 9ին Շա – ւարշ Միսաքեանի լուսաւոր հոգիէն չոր – մը ցոլաց Այնճարի Յառաջ վարժարանին վրայ: Ուսմ – մը Ֆրանսահայեր կը հա – նէին Այնճար, հեռուը փարիզէն անա – կընկալօրէն: Ընդհանրապէս հին սերուն – դին պատկանող այդ արի Հայերը բան մը ունէին հայկական, բան մը որ մեզի կը յիշեցնէր Մեծ Հայը, հայ մեծ ուսուցիչն ու լուսամիտ հրապարակագիրը՝ Շաւարշ Միսաքեան:

Երեսուն տարիներ անցեր էին այն օ – րէն, երբ Ֆրանսահայոց լումաներով հի – մը կը դրուէր դպրեվանական Մուսաուաղցիին կիսամերկ զաւակներուն Մաքի Տան «Յա – ռաջ» վարժարանին:

Եկան անոնք իրենց հարազատ Տունը: Կարօտով ու հպարտութեամբ կեցան ի – րենց տան սեմին. արցունքոտ աչքերը պահ մը սեւեռած մնացին Միսաքեանի պատկերին, ու «Շաւարշ»ն ու սրտաբուխ հայ երգը արձագանգեցին Յառաջի պա – տերէն: Շրջեցան Այնճարի ազգային կա – ուածի վրայ կանգնած բոլոր կառոյցնե – րը, գնահատեցին ու հպարտացան: Ժա – մանակը կարճ էր. չկրցան իրենց կարօտը անոեղ: Խոստանալէ եաք թէ երեկոյեան ժամը 8ին դարձեալ կը հանդիպին ու կը մնան քիչ մը երկար, մեկնեցան Դա – մոսկոս:

Ժամը 8ին Մուսաուաղցիները, մեծով պզտիկով եւ իրենց աւանդական Տաւուլ – զուռնայով կը դիմաւորէին պիրենք վե – զիս կեդրոնական հրապարակը: Աւանդա – կան շուրջպարը տեւեց շուրջ մէկ ժամ, որուն մէջէն երախտագէտ Մուսաուաղ – ցիին չնորհակալութեան ղազումներն էին որ կը փոխանցուէին սրտէ սիրտ:

Ժամը 9,30ին Հոգեբարձութիւնը Այն – ճարի Ազգային Մարմիններու ներկայա – ցուցիչներով կը հրաւիրէր հիւրերը ըն – թրիքի՝ դալարապեղ պուրակին մէջ զըտ – նուող հայկական սրճարանը: «Ամէն բան հայկական է, ամէն ոք Հայ է», կը բա – ցագանչէին անոնց մէջէն մամիկներն ո ւ պապիկները:

Հոգաբարձութեան Ատենապետը, Պր. Սուրէն Ֆիլհաննէսեան, բարի գալուստի խօսքը ըրաւ. բոլորս մէկ բաժակները բարձրացուցինք Շաւարշ Միսաքեանի յի – շատակին: Եղան արտասանութիւններ, մեներգներ ու խմբերգներ: Սեղանապետ՝ Տնօրէն Յովհաննէս Գարագաշեան գնա – հատանքի իր խօսքը ըրաւ Պր. Վարուժան Սարգիսեանի, որուն աջնոյեան ճիգերուն արդիւնքն էր այսօր մէյացած տեսնել, ար –

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԱՐՄԷՆ ՍԵԻԱՆ (*)

Ցիշենք նաեւ այս անտեսուած քե – թողը, կարօտալին բազմանքներու այս տաղտապը, որ իր մտերմութիւնները ունի, իր լուռ խոտովանութիւնները, իր կիսաբաց վէրքերը, զրկս փորձած է ծած – կել բանաստեղծութեան չզարչին տակ:

Ցիշենք թէ Սփիւռքի հանդէսներուն, մեր զրական մամուլին եւ տարեզիրքե – րուն մէջ յաճախ հանդիպած ենք Արմէն Սեւան անունին, որ քնարական լար մը ունի միշտ եւ երաշխային տեսիլներ կու – տայ հեռուը հորիզոններու տենչանքով, կ'իյնայ չատ անգամ իր անհամար իղձե – րու ցանցին մէջ, ուր վարդեր կ'ուզէ դանել, մինչ մատները կ'արիւնին փու – չերէ եւ իր բանաստեղծութիւնը կը վե – րածուի բողոքի եւ հեծեծանքի:

Արմէն Սեւանի արձակն ալ թրթռուն եւ զեղուն բան մը ունի միշտ, հոծ պատ – կերներով, ուր բառերը կը լացնեն պա – զուխարին կամ զղացումին կշռոյթը: Ան զրած է այս չունչով ուղեւորական յու – շեր, տուած է միջերկրականեան պատ – կերներ, եւ եղած է այն վրդովուած նա – ւասարդը, որ զեռ կը պոռայ չորս հո – վերուն.

— Մնա՛ք բարով, մնաք բարով, Օմա – նի ափունքներ:

Ծիծեռնակ

(*) Յովհ. Տէվէճեան:

դէն հոդեպէս անքակտելիօրէն կապուած Ֆրանսահային ու Մուսաուաղցին: Մեր վաստակաւոր ուսուցիչներէն Պր. Թով – մաս Հապէչեան ամփոփ պատմականը ը – րաւ Յառաջ վարժարանին ու երախտագի – տական խօսք ըսաւ Ֆրանսահայութեան: Ուսանող Պետիկ Հերկէլեան ինքնագիր Զօն մը կարդաց «Շաւարշ Միսաքեան»ին ընդմէջէն բոլոր Ֆրանսահայերուն: Պե – տիկը ձեռքէ ձեռք խլուեցաւ եւ ողջագու – բումները տպաւորիչ էին:

Հոգաբարձութեան կողմէ հիւրերուն նուիրուեցան մէկական յիշատակի մե – տալ եւ մէկական Մուսա–Լեռ պարբերա – թերթ: Ընտանեկան այդ տաքուկ մթնո – լորտը, ուա՛ղ, վերջ կը գտնէր ժամը 11,30ին: Հիւրերուն սրտաբուխ նուէր – ներէն զոյացաւ 900 լ. ո. կոկիկ գումար մը: Բաժանումը զժուար եղաւ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ այցելած են, Օգոստոսի կիսուն, Պէյրութի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Աբի – ներու, Աբենայչներու եւ Հ. Օ. Մ.ի Ար – ծուիկներու երկու խումբեր, թիւով 83 հոգի, իրենց ամառնային բանակումին մէկ մասը Աթէնք անցընելու համար: Բանակումը հաստատուած է Ֆիքսի Լէ – ւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան վարժարանը: Հայ կարմիր Խաչի վարչութիւնը Օգոս – տոս 18ին ճաշ մը սարքած է ի պատիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Աբիներուն, իսկ Օգոստոս 24ին, տեղի ունեցած է խարոյկահանդէս մը, որու մասնակցած են աւելի քան 700 հանդիսականներ: Ներկայ եղած են Լի – բանանի Աթէնքի փոխ – դեսպանը, հեր – լէն ակառուսական մարմիններու ներկա – յացուցիչները, Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան անդամները, առաջնորդա – կան փոխանորդ Վ.Ծ.Վրդ. Տէմիրճեան և այլ անձնաւորութիւններ: Մէջ ընդ մէջ խօսք առած եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կատարած ազգօգուտ գերին մասին խօսած են Յու – նանստանի Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնական Վարչութեան առաջնադէսը՝ Պ. Սարգիս – եան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մերճաւոր Արեւելքի Շրջ. Վարչութեան փոխ – առաջնադէսը՝ Բժ. Արզումանեան, Վարդան Ծ. Վրդ. Տէմիրճեան: Խօսք առած է նաեւ Լիբա – նանի փոխ–դեսպանը՝ Սիւլէյման Ֆուատ, որ զովեստով արտայայտուած է հայ ժո – ղովուրդին եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասին:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ 31րդ նա – խագահ Հերպէրթ Հուվըրի ծննդեան 97– ամեակի յիշատակութեան հանդէսին խօ – սած է, յատուկ հրաւէրով, Ճորճ Մար – տիկեան: Հանդիսութիւնը կը կատարուէր Հուվըրի անունը կրող նախագահական գրադարանի բացումին առթիւ: Ճորճ Մարտիկեան յիշատակած է Հուվըրի դէմ – խաւորած Մերճաւոր Արեւելքի Նպաստա – մատոյցին վերկարար գերը՝ հայ տարա – դիրներու համար, 1915ին:

ԺՊԻՏ

— Պատանիներ, դուք պիտ՞ք, որ ցուրտէն առարկաները կը սեղմուին, իսկ տաքէն ընդհակառակն՝ կը լայնան, նը – կատել կուտայ ուսուցիչը: — Ո՞վ կըը – նայ կեանքէն օրինակ մը բերել:

Ժիրայր անմիջապէս ձեռքը վեր կը բարձրացնէ.

— Ամառուան արձակուրդները ձմեռ – ուան արձակուրդներէն աւելի երկար են:

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Ւ՛հ, այո, չարունակեց Սելիմ հա – ռաջելով, երկնային ամենագեղեցիկ թըռ – չունը քնացուցած էր մեզ եւ երկրային ամենատգեղ թռչունը կ'արթնցնէր...

Եւ ես ըսելով այդ դժբախտ արարածը ձեռքը աչքերուն տարաւ եւ հեկեկանքնե – րու եւ արցունքներու մէջ խեղդուեցաւ:

Ծ.Դ.

ԳԵՐԵՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱԻՈՒՄԸ

Մարդկային հոգին տարօրինակ օրկան մըն է: Երբ նոյնիսկ անոր թեւերը մէկը միւսին եռեւէն խորտակուին ան դարձեալ ձեւ մը կը գտնէ իր յաւիտեանս մարած ձայնը վերակենդանացնելու համար:

Որովհետեւ հոգին աւելի անցեալ է քան ապագայ: Հոգին աւելի տերեւաւորած վարդի մը բուրմունք է քան վարդի բա – ժակի բոյր: Հոգին աւելի յիշողութիւն է քան յոյս:

Տխմարներ են անոնք, որոնք կեանքի յիշատակները կ'արհամարհեն: Եթէ հո – գին ուրիշ աշխարհներ թռչէր, հոն բացի իր երկրային կեանքէն ուրիշ ի՞նչ պիտի յիշէր:

Վիրաբոյժին անողոք դանակը այդ զըժ – բախտ մարդուն հոգւոյն բոլոր կապերը ապագային հետ խզած էր, սակայն ա – տոր անցեալին հետ ունեցած կապերը կրցած չէր խզել: Իղձը ջնջած, սակայն յիշողութիւնը յարդած էր: Եւ ծերուկ ներքինին այդ յիշողութեանը միջոցաւ դէպի եա կ'երթար եւ ինքզինքը վերակեն – դանացած կը զգար:

Այիշէ այդպիսի հրաշք մը երբեք չէր սպասեր:

Այդ պղնձեայ մարմինը որ իր զրկին պէս հրաւառ դիրկ մը անդամ կրցած չէր տաքցնել, իր անձնական բոցը ստեղծած եւ անոր միջոցաւ տաքցած էր:

Ծերուկին յուզումը ակամայ իրեն ալ փոխանցուած էր: Դիւերային չուայտու – թենէն թուլցած հոգին այդպիսի յիշա – տակէ մը յառաջ եկած յուզումի դիւրա – զգած հաղորդիչը եղած էր:

Սեւամորթ ներքինին իր պատանութեան սէրը յիշելով սարսռաց, իսկ պեղանի Զէրքէզուհին սարսռաց իր նախընթաց պիշերուան սէրը համեմատելով: Այիշէ կը կարծէր թէ այդ նկարագրութեան մէջ, զոր ծերուկ ներքինին այնքան եռանդով կը ջանար իր առջեւը ոգեւորել, ինքզին – քը Տիգրանի զրկին մէջ կըտեսնէր, իր երեւակայութիւնը վայրկեանական ներ – քինի սեւ մարմինը ճերմակի փոխեց եւ Նուպիայի մոայլ երկինքը հեշտալի ան – կողինին նուրբ մուսլինէ երկինքին վերա – ծեց:

Ատոր համար երբ Սելիմի լացը տեսաւ, երեւակայութիւնը իր բաղդատողութիւ – նը չարունակելով, երջանկութիւնը նոյն – պէս դժբախտութեան փոխեց եւ իր խակ երեւակայութեան ցաւէն՝ սրտին յուզ – ուելը զգալով ինքն ալ սիվանին միւս ծայրը հեծկլտալ սկսաւ:

Երկուքն ալ կուլային, սակայն ամէն մէկը իր հաշուոյն:

Հարէմի բռնակալը Այիշէի լացը լսե – լով ձեռքերը զլմքէն վար առաւ եւ հա – նդարտը զիտեց: Ան կարծեց թէ Այիշէ իր զժբախտութեանը համար կուլար, ուս – ոի անոր ձեռքը սեղմեց եւ կաթոզին չեչ – տով մը զոչեց.

— Ո՛չ... ո՛չ... չեմ ուզեր որ լաս... եթէ փաշան տեսնէ որ լալուդ պատճառ եղայ ես, պիտ կը սպաննէ:

Այիշէ քաղցր արտայայտութեամբ մը անոր զարձաւ եւ իր իսկ արցունքներէն օգտուելով ըսաւ.

— Դժբախտութիւնդ, բարի Սելիմ, պիտ ալ լացնել տուաւ, չարունակէ՛, չարու – նակէ այդ սեւ թռչունին վրայ մնացինք որ ձեր զլուխներուն վրայէն անցաւ եւ ձեզ արթնցուց:

Ներքինին հառաչեց ու յուզումէն թըր – թռացող ձայնով մը չարունակեց.

— Այդ զիշերէն անդին այլեւս առաջ – ուան տղեկները չէինք... աշխատած մի – ջոցնիս իրարմէ կը բաժնուէինք, կարծես թէ կը վախնայինք որ չըլլայ թէ միւս – ները մեր մտերմութիւնը հասկնային եւ ս վրանիս խնդային: Սակայն զիշերը, որ յոգնութիւնը միւս բոլոր մարմինները անզգայ քունի մէջ իյնալու կը պարտադ – րէր, կարծես թէ մեզի նոր ուժ եւ նոր կեանք կուտար... Հոն, մեր սիրեցեալ ջրհորին եզերքը արշալոյսը մեզ իրարու զրկին մէջ կը գտնէր... Ո՜հ, ի՛նչ զիշեր – ներ էին անոնք, ի՛նչ զիշերներ, զոչեց ներքինին ձեռքերը միացնելով եւ աչքերը զոցելով: Ինչեր պիտի չտայի այս կա – կուղ մահճակալներէն հեռանալու, այս ծանր հագուստներէն ազատելու եւ վե – րըստին դէթ մէկ զիշերուան համար Նու – պիայի կիզիչ արեւէն այրած մարթով... բայց եւ համբոյրներէ ծարաւի շրթներով ու զօրաւոր ձիզերով պատանին ըլլալու համար:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ամիրայեան եւ զաւակները՝ Յօղիկ եւ Հրաչ, Տէր եւ Տիկին Փաչուկ Ամիրայեան եւ զաւակը՝ Ալեքս կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի երեկոյ մօր եւ մեծ–մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԱՄԻՐԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին, այս կիրակի առաւօտ (Սեպտ. 12):

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարդողներուն:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՒՂ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի ոտն է վերացման Ս. Խաչին (Խաչվերաց):

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8,30ին, պատարագ ժամը 10,30ին:

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս ժամերգութիւն եւ թափօր–անդաստան:

Երկուշաբթի (13 Սեպտ.) յիշատակ է Մեռելոց: Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յատուկ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

ՇԱԽԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի Խաչվերացի ոտնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Յատուկ պատարագի կը կատարուի խաչհանդիսա, ինչպէս նաեւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյն երկար տարիներ ծառայած հոգեւոր հովիւ, ողբացեալ Եսայի Խաչակիր Քահանայ Ալթունեանի վախճանման Շրդ տարելիցին առթիւ:

Ի պիտութիւն հանդուցեալ Տէր Հօր յիշատակը յարդողներուն:

×

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի 12 Սեպտ. Խաչվերացի ոտնին առթիւ, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեանի: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն: Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:

Ոչխարի զենումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ փակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ՝ Խաչվերացի ոտնին առթիւ եւ պիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ Սեպտ. 12, Կիրակի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 10ին, քարոզ 11,15ին:

ԿԱՊՈՑ ԽԱՋ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՄՆԱՁԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅՔ

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր

Salle des Fêtes de Sevran

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՁՏԱԳԻՐ

— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —
ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— Օթոպիւս 147 Ա, էկլիզ ու փանթէհնէն, իջնել կառ ու Սեւրան կամ կառախումբ կառ ու Նոռէն՝ իջնել Սեւրան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղ. Ազգ. Միութեան վարչութիւնը ոտացած է հետեւեալ գումարները եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն.—

Պր. Ա. Օպողեան իր հօրաքրոջ Օր. Ա. Օպողեանի մահուան առթիւ 500 Ֆր. եկեղ.ին: Պր. Փ. Օպողեան 100 եկեղ.ին, Պր. Գասպարեան (Լա Սէն–սիւր–Մէռ) 50, այրի Տիկին Յ. Միխալիճեան, իր մօր Ա. Փափազեանի մահուան քառասունքին առթին 300:

Ատուածածնայ ոտնին առթիւ Պ. Ա. Պահատուրեան, Տիկին Եաղուպեան եւ Տիկին Զալաքեան 100ական, երկու բարեպաշտներ 50ական, Ոմն 20, Տիկին Զաւուշեան, Ինէքճեան, Տէրճակեան, Զաւլղեան, Թաւշանճեան, Օհանեան եւ Խաչատուրեան 10ական, Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան, Ֆիլիպի մկրտութեան առթիւ 20, Տիկին Գ. Զալլղեան իր դստեր պսակին առթիւ 50 Ֆր.:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս կիրակի առաւօտ, ժամը 9,30ին, հեռատեսիլի Ա. կայանէն հայկական յայտագիրը՝

Խաչի պաշտամունքը Հայերուն մօտ:

Մասնակցութեամբ Փրոֆ. Լ. Իւթիւճեանի:

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ԴՈՒՐԵՐ

1971–1972 տարեշրջանին համար, Հայ Դուրերը կ'ընդունին դիւերօթիկ, կիսադիւերօթիկ եւ մանկապարտէզի համար վոքրիկներ:

Արձանագրութիւնները սկսած են: Դիմել՝ 73, Աւընիւ Անրի Պարպիւս
Հեռաձայն՝ 985–01–79

Առնուվիլ:

Librairie Orientale H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

HISTOIRE DE L'ARMENIE, H. Pasdermadjian, *Paris*	30 Fr.
AN ARMENIAN MISCELLANY, Aram Terzian, *with 8 miniatures*	30 Fr.
OURARTOU, par Boris Piotrovsky, *Paris, Illutré*	47 Fr.
L'ART ARMENIEN DE L'OURARTOU A NOS JOURS, *Catalogue de l'Exposition du Musée des Arts Décoratifs*	15 Fr.
DOCUMENTS OF ARMENIAN ARCHITECTURE, *Texte anglais et italien* 1) Haghbat, 2) Khatchkar, 3) Sanahin, *Chaque volume*	25 Fr.
MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE, H. Kurkjian	20 Fr.
MANUEL DE LA LANGUE ARMENIENNE, Prof. F. Feydit	48 Fr.
LE GENOCIDE DU PEUPLE ARMENIEN, P. Jean Mecerian	9 Fr.
LA PASSION DE CILICIE, Paul du Véou, *Paris*	25 Fr.
Victor Gardon : 1) LE VERT SOLEIL DE LA VIE :	22 Fr.
CHEVALIER A L'EMERAUDE	12 Fr.90
L'APOCALYPSE ECARLATE	24 Fr.

GRAND CHOIX DE LIVRES SUR L'ARMENIE ET LES ARMENIENS
HISTOIRE, LITTERATURE, ART, CULTURE EN GENERAL

— Frais d'envoi à la charge du client —

ԳԱՐՆԱՆ ՀԵՏ,
ԳԱՐՆԱՆ ՇՈՒՆՁ ՏՈՒԼԻՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՊՏՈՒՅԹ ՄԸ ԴԷՊԻ ՏԻԷՓ

Կազմակերպուած Փարիզի Խոսեան Սանուց Միութեան կողմէ:

Ընդհանուրի փափաքին գոհացում տալու համար Միութիւնը որոշեց կազմակերպել եղանակի վերջին պտոյտը դէպի Ծովախ, Կիրակի Սեպտ. 19ին:

Մեկնում Կիրակի առաւօտ ժամը 7,15ին վերադարձ 22ի առեներեը: Հաւաքատեղի կառ տիւ Նոռ, Քիւրվէօր սրճարանին առջեւ:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի աճապարել արձանագրուելու համար դրելով՝

Պր. Վ. Աւետեանի 842–08–57
Միսաք Երանեանի 782–61–10
Ծախքերու մասնակցութիւն 20 ֆրանք:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած ղպրոցի 1971–72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Հոկտեմբեր երեկոյ ժամը 5–7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9–12, կէսօրէ ետք 2–4:

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Աւընիւ տիւ Փրառօ 8:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, սրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը զբաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱՋԴ	70 Ֆ.	մինչեւ	1/4	սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ	1/8	սիւնակ
ՅԱՒԱԿՅՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՑՈՒՔ	30 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	»	»	»
ԾԱՒՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱՀՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris
Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՈՒՐԲԱԹ
10
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
10 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12211

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.211

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՓՈԽԵԼ ԳԼՈՒԽՆԵՐԸ

Հինգ տասնեակ տարիներու փորձը անհերքելի փաստերով հաստատեց, որ Մուսթաֆա Քէմալ 1923ին չատ աճապարած էր իր ծանօթ բարենորոգումները պարտադրելու համար Թուրքիոյ, որու բնակչութեան առնուազն ութսուն առ հարիւրը ոտէտ, յետամնաց, մոլեռանդ, հին-ղլուխ մարդեր էին, պիւղայի թէ քաղաքացի: Առանց միջնադէալ, նախապատրաստական շրջաններ բոլորել տալու, Աթաթիւրք յաւակներ էր Միջին Դարէն քաներորդ դար փոխադրել Անատոլուն:

Թուրքին համար անմարսելի էին յեղափոխական հանդամանք ներկայացնող իր յանդուգն բարենորոգումները, զոր փորձեց իրականացնել բռնի ուժով: Հանրապետա՛ն Թուրքիա 1923էն 1950՝ ամբողջ 27 տարի մենաւորական վարչաձեւով կառավարեց երկիրը, կոթնած մխակ կուսակցութեան՝ Հալքի վրայ: Մ. Քէմալ եւ իր գործակիցն ու յաջորդը Իսմէթ Ինէոնիւ՝ իբրեւ պինուորական՝ չատ լաւ պիտին թէ երկաթեայ թաթը անպակաս պէտք է ըլլայ Թուրքին դլխէն:

Հանրապետութիւն, ժողովրդավարութիւն, Սահմանադրութիւն լոկ վերացական բառեր էին: 1950էն ի վեր պատահած դէպքերը, մասնաւորաբար վերջին տարիներու անցուդարձերը եկան հաստատելու թէ Թուրքիան կարելի չէ կառավարել արեւմտեան քաղաքակրթութեան ընդունուած դաղափարներով եւ դործելակերպով: Անգարայի վարիչները ի դուր փորձեցին եւրոպային, մանաւանդ Ամերիկային ցոյց տալ թէ իրենց երկիրն ընդունակ է իւրացնելու ժողովրդավարական սկզբունքները:

Տեսնուեցաւ սակայն, որ 1950ին իշխանութեան դլուխ եկող Դեմոկրատները չտուին մոռցան ժողովրդավարութիւնն ու Հալքի պէս մենաւորութեամբ վարեցին երկիրը ամբողջ տասը տարի: Անտեսեցին Մ. Քէմալի բարենորոգումները եւ քաջալերեցին պիւղացիներու կրօնական մոլեռանդութիւնը:

1961ի Սահմանադրութիւնը, որ ընդունուեր 1960 Մայիս 27ի երիտասարդ պինուորականներու յեղափոխութեան, ուղեց Թուրքիոյ մէջ իրագործել ժողովրդավարական սկզբունքները՝ եւրոպական իմաստով, լայն ազատութիւններ չնորհելով անհատներուն եւ հասարակութեանց: Միամանակ կը ձգտէր իրականացնել քէմալական բարենորոգումները՝ ընկերային, տնտեսական, հոդային եւ աշխարհակառոյցի մարդերուն մէջ:

Նաւ յաջողած էր ծրագիրը: Քէմալականները հանդամանակին հաւատացած երիտասարդ պինուորականները տասը տարի առաջ նոյնպէս ցոյց տուին, որ չէին ճանչցած իրենց երկիրը: Ազատական, արդիական, ժողովրդավարական սկզբունքներով եւ մեթոտներով կարելի չէր կառավարել յետամնաց եւ յառաջդիմութեան անընդունակ երկիր մը: Վերջին տասնամեակի դէպքերը ներքին ճակատին վրայ հաստատեցին իրենց սխալը:

Տեսնուեցաւ նաեւ, որ 1950ին իշխանութեան դլուխ եկած Դեմոկրատները չտուին մոռցան ժողովրդավարութիւնն ու Հալքի պէս մենաւորութեամբ վարեցին երկիրը ամբողջ տասը տարի: Անտեսեցին Մ. Քէմալի բարենորոգումները եւ քաջալերեցին պիւղացիներու կրօնական մոլեռանդութիւնը:

1961ի Սահմանադրութիւնը, որ ընդունուեր 1960 Մայիս 27ի երիտասարդ պինուորականներու յեղափոխութեան, ուղեց Թուրքիոյ մէջ իրագործել ժողովրդավարական սկզբունքները՝ եւրոպական իմաստով, լայն ազատութիւններ չնորհելով անհատներուն եւ հասարակութեանց: Միամանակ կը ձգտէր իրականացնել քէմալական բարենորոգումները՝ ընկերային, տնտեսական, հոդային եւ աշխարհակառոյցի մարդերուն մէջ:

Նաւ յաջողած էր ծրագիրը: Քէմալականները հանդամանակին հաւատացած երիտասարդ պինուորականները տասը տարի առաջ նոյնպէս ցոյց տուին, որ չէին ճանչցած իրենց երկիրը: Ազատական, արդիական, ժողովրդավարական սկզբունքներով եւ մեթոտներով կարելի չէր կառավարել յետամնաց եւ յառաջդիմութեան անընդունակ երկիր մը: Վերջին տասնամեակի դէպքերը ներքին ճակատին վրայ հաստատեցին իրենց սխալը:

Սահմանադրութեան չնորհած լայն ազատութիւնները անիշխանութեան առաջնորդեցին երկիրը: Ուսանող եւ բանուոր, աջ ու ձախ ճակատներու բաժնուած, ակսան ապստրկել կարդալ կառավարութեան, որուն ձեռքերը կաչկանդուած էին: Երկաթեայ բռունցքը անպործութեան մատնուած էր:

Վարչապետ Նիհատ Էրիմ, հազիւ իշխանութեան դլուխ եկած, հրապարակաւ յայտարարեց, որ 1961ի Սահմանադրութիւնը պերճանք (luxe) մըն էր Թուրքիոյ համար, որ ի վիճակի չէր մարսելու զայն: Ու աւելցուց որ իր առաջին դործը պիտի ըլլայ բարեփոխումներ մտցնել ա-նոր մէջ, զայն յարմարցնելու համար երկրի իրական վիճակին եւ կարելիութեանց:

Ինդիր է թէ բարեփոխուած Սահմանադրութիւնը բան մը պիտի փոխէ՞ Թուրքին մտայնութեան մէջ:

Տարակուսելի է:

Ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է փոխել դլուխները:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԱՐՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿ ՀԻՒՍԻՍ. ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ

Բրիտանական ուժերը պինուած պատրաստուած դիրք բռնած են, ինչպէս նաեւ ապահովութեան ուժերը եւ ամէն կողմէ բռնկումի կը սպասեն:

Անդլիոյ վարչապետին եւ Հարաւային Իրլանտայի վարչապետներուն խօսակցութիւնները ձախողած ըլլալով, եւ կաթոլիկէ ընդդիմութիւնը մերժած ըլլալով Անդլիոյ Ներքին նախարարին «կլոր սեղանի» մը առաջարկները, կացութիւնը անչուշտ չատ լարուած է եւ ժամէ ժամ կը սպասուի նոր միջադէպերու:

Պատուելի Փէյլի կոչ մը ըրած է իր բողոքական կողմնակիցներուն որպէսզի 20 հազար հոդիէ կազմուած «երրորդ ուժ» մը ստեղծեն:

Ասոր ի պատասխան, կաթոլիկները անմիջապէս հակազդած են եւ իրենց նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը յայտարարած է թէ իր անդամներէն աւելի քան 10 հազար, պատրաստ են ինքնապաշտպանութեան դինեալ ուժ մը կազմելու: Ասիկա, բրիտանական ուժերու կողքին, պիտի դործէ ապահովելու համար կաթոլիկէ թաղամասերու պաշտպանութիւնը ընդդէմ ծայրայեղ բողոքականներու յարձակումներուն եւ օժանդակելու համար «ապահովութեան ուժերուն ատաբեկիչներուն դէմ իրենց պայքարին մէջ»:

Այս ամբողջը չի նպաստեր որ կացութիւնը բարելաւուի, ոչ իսկ բնականոն դառնայ: Արդէն իսկ Պելֆաստ եւ Լոնտոնտէրի, առջի օր, հինդ ռումբեր պայթած են, որոնց մէկը Պրիթիշ Էճինիըրնի ակումբին դէմ: Հինդ վիրաւոր կայ:

Տէրիի մէջ ալ բախումներ ծագած են քաղաքային իրաւունքներու Շարժումին հանրաժողովէն եառ, բողոքելու համար վարչական եղանակով կատարուած արդելափակումներուն դէմ: Զինուորները քարկոծուած են եւ արտասուաբեր ռումբեր դործածած են: Ժողովին ընթացքին կաթոդիկէ երեսփոխանուհին՝ Պերնատէթ Տէվլին համախոհութեան եւ «քաղաքացիական անհնազանդութեան» կոչ մը ըրած է եւ խնդրած որ բռնի ուժի չդիմուի:

Գալով բողոքականներուն, յայտնած է թէ այլեւս սարսափի մէջ կ'ապրին խորհելով թէ կրնան կորսնցնել իրենց առաւելութիւնները բայց աւելցուցած է որ բողոքական բանուորները կաթոդիկէ բանուորներուն թշնամիները չեն:

× Միացեալ Նահանգներէն արտաքսուած է Իրլանտական դաղտնի յեղափոխական բանակին (Իռա) պարագլուխը՝ Ճօզէֆ Քահլ, որ Կիրակի օր ձերբակալուած էր Նիւ Եորքի Քենըտի օդակայանը ներդաղթի իշխանութեանց կողմէ:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՄՆԱԿԵԱՆ, ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ, ՇԱՀԻՆԵԱՆ, ՊԻՆԵՄԻՃԵԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ

«Հայաթ» Թարիի Մէճմուասը 1971 Սեպտեմբեր 1ի իր թիւին մէջ, շարունակելով հրատարակել Մէթիւն Ասուի վէր-լուծումը, թուրք Թատրոնի աւէնիէն հիւն դէմքերէն Ահմէտ Ֆէհիմ Էֆէնտիի բեմական գործունէութեան մասին, կը յիշատակէ նաեւ այդ թուականներու հայ դերասաններուն գործունէութիւնը եւ ի մէջ այլոց կ'ըսէ.

— Ահմէտ Ֆէհիմ Պուրսայէն Իսթան-պուլ վերադարձին մայրը կը մեռնի: Բայց ան, Մնակեան եւ Պինեմիճեանի հետ իմ-մը կը մեկնի: Քոռոտնին վրայ, Քու-քուլիի ամառնային մեծ թատրոնին մէջ ներկայացումներ կը սարքեն: Խումբը կը բաղկանայ հետեւեալ դերասաններէն՝ Մնակեան, Պինեմիճեան, Վահան Շահինեան, Ալիքսանեան, Եալտըզճեան, Սիսակ, Արամ Մնակեան, Ազնիւ, Տիկին Պինեմիճեան եւ Միչէլ Պէրպէրեան: Սէլանիկ, Իզմիր թատրոնին հետ համաձայնութիւն կը կնքուի: Ահմէտ Ֆէհիմ իբրեն յատկացուած վեց բաժինը — փայ — քիչ կը դանէ: Ի վերջոյ որոշում կը տրուի որ Մնակեան 13, Ահմէտ Ֆէհիմ ալ 12 բաժին առնեն: Իզմիր թատրոնը, որուն մէկ կողմը քաղինօ էր, կը պահպանէր Հրեայի մը: Ցետոյ խումբին մէջ կ'առնեն նաեւ հաճը Թաղէոսը, կինը Ազատինի, քենին Ռէժինը եւ Պալթազարը, որոնք արդէն Սելանիկ կը դտնուէին: Բայց այս նորեկները չէին հանդուրժեր որ Ահմէտ Ֆէհիմ 12 բաժին առնէ:

Այս կացութեան հանդէպ, Մնակեան, չէզոքացնելու համար Ահմէտ Ֆէհիմը, կը պատրուակէ թէ ան յաջող չէ զաւեչախաղերու մէջ եւ Պուլկարիայէն կը կանչէ Մաթիոսեանը եւ կինը Սաթենիկը: Այս միջոցին Սելանիկ կուդայ յուշարար Սարդսի անօրէնութեամբ կազմուած Թուլումաքի խումբը: Մնակեանի խումբը կը կազմալուծուի: Ռէժին, Պալթազար, հաճը Թաղէոս, կինը Ազատնի եւ քենին այս խումբին կը միանան եւ Իսկէչէ կ'երթան: Իսկ Ա. Ֆէհիմ Իսթանպուլ կը վերադառնայ:

Մնակեանի նոր խումբը երբ Գալաթա կը դտնուէր, Ա. Ֆէհիմը կը կանչեն: Միայն, հազիւ թէ ան ճամբայ ելած էր, կը ծագի 1890ական Թուականներու հեղինէն պատերազմը: Այս պատճառաւ Իզմիր

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը՝ Շուման Փեյտա հասած է եւ Հինդշաբթի օր խօսակցութիւններ կ'ունենար Եանոս Քաատրի հետ:

ՄԱԼԹԱ որոշեց մերժել առանց տուրքի վաճառանիւթ հայթայթել բրիտանական պինուորական օդանաւերուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ պետական պաշտօնեաներու աշխատավարձը 2,8 առ հարիւր յաւելում պիտի կրէ Հոկտ. մէկէն սկսեալ, ինչ որ սակայն գոհացում չի տար ենթականերուն:

ՕՍԼՈՅԻ մէջ Ֆրանսա մէկի դէմ երեք կէտով պարտութեան մատնեց Նորվեկիոյ Ֆութպոլի խումբը:

ԵԹՕՎպԻՈՑ կայսրը՝ Հայլէ Սելասիէ Համայնավար Չինաստան պիտի այցելէ Հոկտեմբեր 6էն 12 Փեքինի կառավարութեան հրաւէրով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՏՆԱԳՆԴԱԿ

Երեւանի մարզադաշտին վրայ, «Արարատ» Սեպտեմբեր 2ին հանդիպում մը ունեցաւ Դոնի Ռոստովի բանակի մարզական ակումբին հետ: Այս վերջինը նախապէս յաղթած էր «Արարատ»ին իր դաշտին վրայ: Այս անդամ, սակայն, մրցակից խումբը վախով դաշտ կ'իջնէր, նկատի առնելով, անշուշտ, հայ մարզիկներու վերջին շրջանի բացառիկ յաջողութիւնները:

«Արարատ» դրեթէ մինչեւ կիսախաղ հոյակապ խաղ մը ցուցաբերեց՝ միչտ իր հարուածներուն թիրախ դարձնելով մրցակցին բերդը: Արդէն խաղի 21րդ վայրկեանին Անդրէասեան դաշտի ձախ կողմէն պնդակը հարուածելով կոլ մը նչանակեց:

Կոլին նչանակումը պատճառ դարձաւ, որ Արարատցիք ինքնագոհ տրամադրութեամբ այլեւս թոյլ, անհատական խաղ մը երեւան բերեն: Դոնի Ռոստովի խումբը բազմաթիւ առիթներ վաչցուց եւ, համաձայն նկարագրութեան, բաւական պարզապէս ժպտած է Հայերուն:

Խաղին արդիւնքն է եղած 1–0, ի նպաստ «Արարատ»ի:

Հակառակ այս յաղթանակին՝ «Արարատ» կը մնայ դեռ երրորդ դիրքի վրայ: Այսուհանդերձ մեծ հաւանականութիւն կայ, որ վերապրաւէ իր երկրորդ դիրքը: Արդարեւ, 22 խաղի վրայ արձանագրած է 28 կէտ մինչդեռ Մոսկուայի «Դինամօ»ն, որ երկրորդ դիրքի վրայ կը զբաղուի նոյնքան կէտ ունի 24 խաղի վրայ:

կ'երթայ խումբը, բայց դործերը լաւ չեն ընթանար: Հայ դերասանները որոնք հայկական դէպքերու հետեւանքով հեռացած էին, դարձեալ Իսթանպուլ կը վերադառնան, ինչպէս Հոլաս, Սանճակճեան, Զաւրապատ: Զօպանեան եւ Տիկին Հէքիմեան Մնակեանի խումբին կը միանան եւ կը սկսին ներկայացումներ սարքել Գատըքէօյ Բաթալըն Պահչէսիի, Սկիւտար Թուփհանէլիօղլու Միւլէթ Պահչէսիի, կղզիներուն եւ Կէօքսուի մէջ: Ասոնց մէջ կայ նաեւ Թուրք նոր դերասան մը Մէհմէտ Հուլուսի:

Աւելի վերջ, Պինեմիճեան ընտանիքը, իր զաւակներով (Արաքսի, Ատրինէ, Էլպա եւ Օննիկ) բաժնուելով Մնակեանի խումբէն, կը միանան Շէվքիի խումբին եւ Գատըղիւղ Զամպօղլու Թատրոնին մէջ արդիւնաւոր ներկայացումներ կը սարքեն: Միայն, երբ Մնակեան կը յաջողի համոզել Պինեմիճեանը եւ դարձեալ իր խումբը առնել, Ա. Ֆէհիմ առանձին կը մնայ: Մնակեան, որպէսզի կարենայ ընել Թէ Թուրք դերասան ալ բեմ կը հանէ, Ահմէտ Ֆէհիմը իր խումբին մէջ կ'առնէ: Ցետոյ Ա. Ֆէհիմ եւ միւսները դարձեալ կը միանան Մնակեանի:

Զանազան քաղաքներ Մասրիճ Քաղինոյին մէջ ներկայացումներ կը սարքուին: Դրամը նաւատորմը կը վճարէ:

Ցետոյ կը վերադառնան Իսթանպուլ: Այդ միջոցին Վահան Այէն Իսթանպուլ վերադարձած է նաեւ դերասանուհի Քնար որ Ֆասուլեաճեանին հետ կը դործակցէր: Քնար եւ ուրիշներ կը միանան եւ Շէհզադեպէյը Սրճի պէյլ չինել տուած Թատրոնին մէջ Ռամազանի առթիւ կը սկսին ներկայացումներ տալ: Ասոնց դիմացի կարդը Քէլ Հասանի, իսկ վարի ծայրն ալ Շէվքիի խումբերը ներկայացումներ կը սարքեն:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԷՋ ՄԸ ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

Թիֆլիսի Թաաեբական կեանքը մինչեւ 1851, երբ չինուեցաւ Թամանչեան Թաաեբասրահը, մեծ մասամբ կեդրոնացած էր առներու, պալրոցներու գահլիճներու մէջ: Գոյութիւն ունէր Շերմազանեանի գարպասը, որ կը ծառայէր Թաաերա – սրահի: Հայկական ներկայացումները նոյնպէս տեղի կ'ունենային վանքի բակին մէջ գտնուող առաջնորդարանի գահլիճին եւ Ներսիսեան գպրոցի հին չէնքի ընդարձակ սրահին մէջ:

Թամանչեանի Թաատրոնը կը գտնուէր քաղաքի Երեւանեան կեդրոնական հրա – պարակը: Թաատրոնը կառուցուած էր յատուկ ճարտարապետական նախագիծով, փարիզեան Թաատրոններու ձեւով եւ ո– ճով, թէեւ ճարտարապետութեան վրայ կը նկատուէր արեւելեան դրոշմը: Շէնքը կահաւորուած էր օրուան բեմական բո– լոր յարմարութիւններով: Ունէր հա – րուստ զգեստարան եւ բաւական ճոխ պաստառներ: Հոն ներկայացումներ կու– տային ռուս դերասանները եւ իտալացի արուեստագէտներ:

Հայ դերասանները, աւելի ճիշդ՝ սի – րողները, որովհետեւ այն ժամանակ հայ մասնագէտ դերասաններ դեռ չկային, լ– րենք զիրենք հեռու կը պահէին այդ Թաատրոնէն, նոյնիսկ չէին համարձակեր մտածել անոր օգտագործման մասին: Վաթսունական Թուականներու սկիզբը, իտալական Թաատրոնի դործակալներէն մէ– կը կապալով ձեռք ձգեց Թամանչեանի Թաատրոնը:

Պերճ Պռօչեանի եւ ուրիշներու նախա– ձեռնութեամբ կազմուած դերասանական խումբը առաջինն էր, որ որոշեց ներկա– յացում մը տալ քաղաքի Թաատրոնին մէջ: Դերասանները սիրողներ էին, բայց հոն կային Միհրդատ Ամբիկեան, Վաղարշակ Շահխաթունեան, որոնք վարպետ դերա– սաններ էին:

Սակայն, ինչպէս կ'երեւի, հոն ներ – կայացում տալու համար յատուկ արտօ– նութիւն պէտք էր ունենալ փոխարքա – յութենէն, որովհետեւ ան կը համարուէր «արքունական»: Այդ իրաւունքը ձեռք ձգեցին Իշխան Հերակլն ու Իշխան Եա– զոն Թումանեանը: Սակայն, իտալացի կապալառուն 350 ռուբլի պահանջեց իր– րեւ վարձք մէկ ներկայացման համար: Նախաձեռնողները յանդուգն որոշումով ընդունեցան: Առաջին ներկայացումը «Աբշակ Բ.» էր (Գալֆայեանի): Յաջո– ղութիւնը անակնկալ էր: Թաատրոնի մուտ– քը սովորաբար 650 ռուբլի էր. ձեռք ձըղ– ուեցաւ 800 ռուբլի: Թաատրոնին մէջ կը տեղաւորուէր ընդամէնը 800–900 հանդի– սատես: Այդ երեկոյ միայն վերնայարկը լեցուած էին մօտ 900 հոգի:

Քաղաքային Թաատրոնի հայկական ներ– կայացումները հետաքրքրութիւն առեղ – ծեցին Անդրկովկասի վարչութեան բարձր շրջանակներու մէջ: «Մի քանի օտարազգի վհհատութեան անձինք, կը գրէ Պռօչեան, նոյնպէս առանձին օթեակներ վարձած ունէին եւ գալիս էին»:

Ներկայացման բեմադրական մասը կը դեկավարէր «Կռունկ» ամսագրի խմբա – գիրը՝ ծագումով Արեւմտահայ Մարկոս Աղաբէկեան (1830–1908): Ան իր կրթու– թիւնը ստացած էր Եւրոպա եւ, դոյու – թիւն ունեցող կարծիքներու համաձայն, քիչ մը չատ ծանօթ էր Թաատերական աւ– ուեսին: Իմիրի մէջ ան Մաթէոս Սա– մուրեանի հետ կազմակերպած էր հայ– կական ներկայացումներ: Հասկնալի է, որ բեմադիրի պարտականութիւնը այն ժամանակ չափէն աւելի պարզ էր՝ Թա– ատերախաղի մեկնարանութիւն եւ դերի ուսուցում, անոր համար այն օրերուն բե– մադիրին երբեմն դերուսոյց կ'անուա – նէին:

Առաջին մասնագէտ բեմադիրը կը նը– կատուի Գէորգ Ջմշկեան: Ան չարունա – կեց Մ. Աղաբէկեանի գործը: Ջմշկեան աւելի տեսական հիմերու վրայ դրաւ բե– մադիրի աշխատանքը, ընդունելով իրա– պաշտութիւնը իբրեւ հիմնական ուղղու – թիւն: Ջմշկեան առաջինն էր հայ Թաա– րոնին մէջ, որ դերասանական խումբ ըս– տեղծելու փորձ կատարեց: Աղաբէկեան կը ջատագովէր դասականութիւնն ու վիպապաշտութիւնը: Ջմշկեան լուրջ պայ– քար մղեց այդ ուղղութիւններու ծայրա– յեղ արտայայտութիւններու եւ մելոդրա– մաթիկ եղանակներու դէմ: Ան կողմնակից էր խաղարկութեան բնական եւ հասարակ եղանակին:

Բեմավարութեան բնական եւ իրապաշտ ուղղութիւնը դերակշռեց, երբ հրապա – րակ եկան ինքնուրոյն նոր Թաատերադէր– ներ Մ. Տէր–Գրիգորեան եւ Գ. Սունդուկ– եան: Այս վերջինը դրեթէ իր բոլոր Թա– ատերախաղերը ինք վարեց դրեթէ մին– չեւ իր կեանքին վերջը:

Թամանչեանի Թաատրոնին դոյութիւնը անկասկած նպաստաւոր եղաւ մասնագէ– տական բեմի զարդացման համար: Որով– հետեւ, որքան ալ սուղի նստէր Թաատրո– նին դահլիճը, այնուամենայնիւ, իր ժա– մանակին համար, թեմնիի վերջին կա – տարելութեամբ չինուած այդ Թաատրոնը կը տիպէր դերասաններուն աշխատիլ, կատարելագործուիլ չգէղ Թաատրոնի բե – մին արժանի խաղ խաղալու եւ խումբ ստեղծելու համար: Ջմշկեան այդ Թաատ– րոնը կ'անուանէ «Թիֆլիսի հանդուցեալ, փոքրիկ, բայց գեղեցիկ Թաատրոն»: Եւ իրօք, այդ գեղեցիկ Թաատրոնը չատ կարճ կեանք ունեցաւ: Հաղիւ քառորդ դարու կեանքէ ետք հրդեհի ճարակ դարձաւ 1874ին: Վերջին եղանակին, այդ Թաա– րոնին մէջ միայն քանի մը ներկայացում տուաւ խումբը: Սունդուկեանի չորս նը– չանաւոր խաղերը՝ «Խաթաբալա», «Էլի մէկ գոհ», «Պեպօ» եւ «Քանդած օճախ», առաջին անգամ հոն ներկայացուեցան:

Վ. ԹԻՐԶԻՊԱՇԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Հայաստանի մէջ վէճ մը առեղծուած է Ուրարտու – Հայաստան յարակցութեան շուրջ: «Բանբեր Երեւանի Համալսարանի» այս տարուան Ա. Թիւին մէջ Ակադ. Մ. Մկրեան կ'անդրադառնայ այս հարցին՝ «Վէճը աւարտած չէ» յօդուածով:

«Յայտնի փաստ է, կը գրէ ան, որ հայ ժողովուրդի կազմաւորման եւ Հայոց լեզուի ծագման վերաբերեալ դեռ չէ առեղծուած միասնական տեսակէտ մը, մեր պատմագրութեան եւ բանասիրու – թեան մէջ: Հետեւաբար բնական էր, որ կարեւոր իրագործութեան մը առթիւ, ինչպէս Երեւանի հիմնադրութեան 2750– ամեակի տօնակատարութիւնն էր, դի – տական միտքը դարձեր Բիայնայի (Ու – րարտու) եւ հայ ժողովուրդի պատմու – թեան եւ քաղաքակրթութեան միջեւ առեղծուած կապով: ... Մեր խոր համո– զումով հայ ժողովուրդի պատմութեան հետ կապ ունեցող կարեւոր հարցերը չեն կրնար լուծուիլ ենթադրութիւններով: Անհրաժեշտ են պատմական եւ լեզուա – բանական իրական փաստեր: Իսկ հայկա– կան լեռնաշխարհի ցեղերու եւ Պետու – թիւններու վերաբերեալ ամէնէն ճշդրիտ տուեալները ամէնէն առաջ կապուած են Բիայնայի պատմութեան եւ բիայնական սեպագիր արձանագրութիւններու լեզ – ուին հետ, որոնք, դոյութիւն ունեցող հակադիր տեսակէտներու հետեւանքով, լուրջ կերպով չեն ուսումնասիրուած:

Զարմանալի եւ ցաւալի է, որ ուրար – տագէտներ ինքզինքին վիրաւորուած կը դդան, երբ խօսք կ'ըլլայ այն մասին, թէ Բիայնացիները հայկական լեռնաշխարհի բնիկ հայկական ցեղերէն մէկին էին եւ, հետեւաբար, ուրարտագիտութիւնը հա – յագիտութեան մէկ կարեւոր բնագաւառն է:

Մենք կը պնդենք, որ ներկայ պայման– ներուն մէջ, երբ դեռ կը պակսին պատ – մական ճշդրիտ վկայութիւնները, վերջին խօսքը պէտք է պատկանի մեր լեզուա – բաններուն եւ Հայոց լեզուի պատմու – թեան մասնագէտներուն: Անոնց տրուած են մեծ կարելիութիւններ՝ ինչպէս բիայ– նական սեպագիր արձանագրութիւններու լեզուն, հին, միջին ու նոր ժողովրդական համընդհանուր Հայոց լեզուն ու բար – բառները: Մինչդեռ այս հարցը լուծելու ճամբուն վրայ մեր լեզուաբաններուն ար– դելք կը հանդիսանայ այն հնաւանդ տե– սակէտը, որ իբրեւ թէ Բիայնացիները հայկական լեռնաշխարհի հայկական ցե– ղերէն չեն եւ անոնց լեզուն ալ առընչու– թիւն չունի հայերէնին հետ, որով անոնք անհրաժեշտ ուշադրութիւն չեն դարձներ բիայնական սեպագիրներուն, համարե – լով գայն նեղ, «ուրարտագիտութեան» չվերաբերող բան մը: ... Եւ, իսկապէս, ո՞րն է հարցին ամէնէն կարեւոր կէտը ուսումնասիրութեան հա– մար: Ամէնէն առաջ, բիայնական սեպա – գիր արձանագրութիւններն են, որոնց մէջ առաջին անգամ ըլլալով գրաւոր ձե– ւով գործածուած են հայերէն բարմաթիւ բառեր եւ քերականական ձեւեր: Այս ի– րողութիւնը կը պարտադրէ լեզուաբան – ներուն եւ Հայոց լեզուի պատմութեան մասնագէտներուն՝ լրջօրէն ուսումնասի – րելու Բիայնացիներու լեզուն»:

Յօդուածի վերջաւորութեան Մ. Մկըր– եան դիտել կուտայ, թէ «ինչո՞ւ պէտք է վանի Թագաւորութեան չրջանի հայ – կական ցեղերու քաղաքակրթութիւնն ու պատմութիւնը անջատենք հայ ժողովուրդի քաղաքակրթութենէն եւ պատմութենէն, բան մը, որուն ամէն կերպով կը ձգտին Ուրարտագէտները: Եւ այս այն պարագային, երբ անոնց լեզ– ուին եւ հայերէնին միջեւ կան դեռ վերջ– նապէս ստմանները չհզդուած ստոյգ ընդհանրութիւններ, երբ այդ չրջանին կազմաւորուող հայ ժողովուրդին փոխան– ցուած են եւ պահպանուած, նիւթական մշակոյթին հետ, մեր քաղաքական–տըն– տեսական կեանքին մէջ այնքան մեծ դեր կատարած Վանի, Արմաւիրի, Կարինի, Երեւանի նման այլեւայլ քաղաքներու հետ, հոգեւոր մշակոյթի գանձեր ալ, ինչպէս «Հայկ եւ Բէլ»ի, «Ար եւ Շա– միրամ»ի նման ժողովրդական առասպել– ներն ու դիւցազներգութիւնը: Եւ երբ, վերջապէս, Բիայնայի պետականութեան բազմաթիւ երեւոյթները մնացած եւ յա– րատեւած են հայ պետականութեան մէջ: Բաւական է յիշատակել այն փաստը, որ հայ նախարարական տուներէն չատեր բիայնական ծագում ունէին»:

«Բանբեր»ի հետաքրքրական նիւթերէն է նաեւ Մ. Խաչատրեանի «Ղուկաս Վա– նանդեցու աչխարհի քանաէսը» յօդուածը:

Ամսթերտամի հայկական տպարանը՝ հիմնուած 1660ին, Եւրոպայի մշակութա– յին կեդրոններէն էր: Հոս 1665ին տպա– դրուեցաւ Ղուկաս Վանանդեցիի «Համա– տարած Աչխարհացոյց» քարտէսը 120× 150 սմ.): Վանանդեցի պատմական Գողթն գաւառէն էր, եւ հեղինակ էր աչխարհա– գրութեան, բնագիտութեան եւ քարտէ – սագրութեան վերաբերեալ աչխատու – թիւններու: Հռոմի մէջ ուսարեալ եւթ իր ուսումը, ան կը հրաւիրուի Ամսթեր – տամ, խմբագրապետի պաչտօնով: Ան հայ դասականներու գործերը թարգմա– նած է օտար լեզուներու, պատրաստած հայերէն առաջին ուսումնական աչխար – հագրական երկրագունդը եւայլն: Նա –

Հ. Յ. Դ. Ն
ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Այդ օրերուն Տիգրանակերտի բանտն էին փոխադրուած նաեւ Ակընէն, ուսու– ցիչ Տիգրան ու Սարգիս Տէվլէթեան եղ– բայրները: Թուրք կառավարութիւնը իր– րեւ յեղափոխականներ զանոնք ձերբակա– լած էր: Անոնց հայատիպ դուրգուրոտ մայրը Տիգրանակերտ եկած է զաւակնե– րուն մօտիկ, բանտի անցքերուն յաճախ կը տեսնէի զայն, ուտեստեղէն ու հա – գուստ գրկին մէջ: Աղգասէր քանի մը Հայեր այս դժբախտ երկու եղբայրներուն ալ սրտցաւօրէն կ'օգնէին:

×

Կազմակերպական մեր ներքին ճիգե – րուն ու աչխատանքներուն հետ, մեր փափաքն ու ջանքն էր նաեւ ազգային ընդհանուր արթնութեան ու լուսաւորու– թեան ուժ տալ, ազգային վարժարանե– րը բարւոք ու յառաջդիմական վիճակնե– րու մէջ տեսնել:

Այս նպատակաւ երբեմն իրրեւ սրտցաւ ցեղակիցներ, օրինական ծխականներ, պատչաճ խնդրագիրներ ու նկատողու – թիւններ կը ներկայացնէինք առաջնորդ Եղեկիէլ վարդապետին ու վարչական մարմիններուն, դժբախտաբար եղե – կիէլ վարդապետն ու դպրոցներուն ճակատագիրը վարող կարգ մը վարիչներ չէին ուզեր լսել, հասկնալ մեզ:

Եղեկիէլ միշտ անճիգ ու անհոգ էր դէ– պի հոտը, դէպի մշակոյթը. սիրտ, հո– գի ու միտք չունէր այդ մարդերուն:

Երիտասարդութիւնը պատչաճ գան – գատագրերով Եղեկիէլին հրաժարումը պահանջեց: Տեղի ունեցան վէճեր, բա– խումներ, ոստիկանական միջամտութիւն– ներ, ի վերջոյ հրաժարեցաւ: Պատրիար– քարանին կողմէ տեղը եկաւ Գէորգ Եպս. Եփրանոսեան:

×

1907ին վանէն նամակներով մեզ տեղե– կացուեցաւ որ Համիտեան ռէժիմին դէմ, Թուրքերուն մէջ, Պոլսէն հոսանք մը սկը– սած է ծաւալիլ. կը հրահանգուէր մեզ, որ մենք ալ մեր տեղին վրայ հնարաւոր միջոցներով ջանանք հրահրել այդ հո – սանքը:

Այդ նպատակին համար ղրկած էին հա– յերէն խմորատիպ Թուրքիկի օրինակ մը, ու թելադրած էին զայն Թրքերէնի վե – րածելով, բազմացնելով Թուրքերուն մէջ տարածել գաղտնի:

Ընդունեցանք մեզ եկած հրահանգը, ըն– կեր Կիրակոս Ցովհաննէսեան որ մեր մէջ լաւագոյն Թրքագէտն էր, Թուրքիկը ա– ւելի հրահրող մտքերով Թրքերէնի վե – րածելով, խմորատիպով բազմացուցինք, մուխ դիչերներուն զգուչաւոր ու գաղտնի ճարպիկ ընկերներու միջոցաւ, մզկիթնե– րու բակերէն, Թուրք խանութներէն ներս սպրեցուցինք:

Հետեւեալ առաւօ կը տեսնէինք որ Թուրք հոճաներ ու խանութպաններ կը կարդային Թուրքիկները, գլուխ գլխի հե– տաքրքրութիւններով:

1908ի սկիզբներուն, Պոլսէն հեռու փա– րիզի մէջ, Թուրք Իթթիհատական կու – սակցութիւնը, Թրքահպատակ բոլոր ազ– գերուն, քաղաքական, յեղափոխական կուսակցութիւններէն ներկայացուցիչներ կը հրաւիրէ խորհրդակցական ժողովի, որոնց կարգին Հ. Ց. Դաչնակցութիւնը գլխաւորաբար:

Հոն Իթթիհատական չէֆեր կ'առաջար– կեն ու կը հաստատեն, որ եթէ միասնա – բար կռուին Համիտի դէմ, ան չուտ կ'իյ– նայ եւ բոլորին քաղաքացիական ազա – տութիւն ու հաւասարութիւն կ'ապահով– ուի...:

Դաչնակցութիւնը չի մերժեր այդպիսի համաձայնութիւն մը: Արիւնռուչտ Սուլ– թան Համիտին տապալումը անոր նպա– տակն էր, ամէն տառապած Հայու բաղ– ձանքն էր: Ու մեզ ալ տեղեկացուելով Փարիզի ժողովին եղբակացութիւնները, հրահանգուեցաւ կրկին ուժ տալ մեր տե– ղին վրայ, այդ նպատակին՝ մեր յարմար դատած մէջոցներով: Բայց մեր արմա – տացած կասկածները, տեղական հայատ– եաց մոլեռանդ Թուրքերուն վրայ նոյնն էին, նոյնը կը տեսնէինք զանոնք միչտ մեր չուրջը, ղղուչաւոր սպասեցինք:

Եկաւ ահա 1908 Յուլիս 11 թուականը: Թրքական Թաղերէն հրացանաձգութիւն– ներ, չընդալից փոզահարութիւններ լսո– ւեցան վարձուած տաճիկ մունեթիկներ, չուկաներուն մէջ, հրապարակներուն վը– րայ օսմանեան Սահմանադրութիւնը կ'ա– ւետէին:

Հայ ժողովուրդը չուկաներու ու թա – ղերու մէջ, չփոթի, վախի եւթարկուե – ցաւ: Ժողովուրդը մունեթիկներուն չէր հաւատար: Անցեալի արիւնոտ դէպքերը վերյիչելով, սպասողական դիրք բռնեց, չատեր խանութին գոցելով տուներնին քաչուեցան:

Իթթիհատական Թուրքերը, յաջորդ օ– րերուն մէջ թափօրներ կազմեցին: Հրա– պարակներուն, կառավարական չէնքերուն մէջ ճառեր կարդացին: Թուրք եւ այլ քա– ղաքական կալանաւորներուն հետ վարդ– պետն ու ընկերներն ալ բանտէն արձակ – ուեցան:

ՑՈՎՀ. ԵՐԻՑԵԱՆ

(4 – Շար.)

ԽՉՎԱՑՈՒԱԾ ՎԱՍՓՈՍԻՆ

ՍԱՐՈ ՀԱՅՑՆԵՑ ՂՈՒԿԱՍՈՎ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Ա. ՄԱՍՆ

Ամենից ի ձեռնի ուսուցչաց Լուսինյան հաստատութեան Օգոստոսի 17ՇԶ-ին, Ուրբաթ օր՝ ժամը 5 երեկոյեան սրահին մէջ՝ Ս. Ներսէս Շնորհալի վարժարանի տնօրէն Տ. Գարեգին վրդ. Գալուստեան կողմէ տրուելիք հանդիսական ընթերցումին առթիւ, հրաւիրուած էին նաեւ ազգային մտաւորականներ, որոնց մէջ կը նշմարէինք Ազգ. Ս. Ժողովի անդամ Տ. Գարեգին Գալուստեան, Ազգ. Վարչութեան անդամ Տ. Գրիգոր Գալուստեան, Ազգ. Ս. Ժողովի

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ազնաւուրեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի Ա՛ստ – ֆորվիլի Ս՛. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցիին մէջ

ՎԱՐԴԱՆ ՋՈՒՊՈՒԽՃԵԱՆԻ

եւ

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

մահուան երրորդ եւ երկրորդ տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն հանդուցեալներուն յարգարժան բարեկամներուն։

×

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ամիրայեան եւ զաւակները՝ Յովհ. եւ Հրաչ, Տէր եւ Տիկին Փաշուկ Ամիրայեան եւ զաւակը՝ Ալ – տօ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ԱՃԻՒՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԱՄԻՐԱՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Ալֆորվիլի Ս՛. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին, այս կիրակի առաւօտ (Սեպտ. 12)։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յարգարժան բարեկամներուն։

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Էլիզ Մկրտիչեան իր ա – մուսնոյն Հրանդ Մկրտիչեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ 100 ֆր. կը նուիրէ Կազոյա Խաչին (ստանալ «Յա – ռաջ»էն) եւ 100 «Յառաջ»ի։

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՎԻՊԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԱԻԱՊՈՅՏՈՎ ՀՌԵՆՈՍԻ ՎՐԱՅ

Մեկնում ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18,
Վերադարձ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19

Երկու օր հանգիստ եւ պտոյտներու ճոխ յայտագրով մը։ Ժամադրավայր՝ Շաբաթ առաւօտ ժամը 7,15ին Շաթօ տը Վենէ – նէն, Քաֆէ Թերմինիւսի առջեւ եւ 7,30ին կառ տիւ Նոռ, Քաֆէ Քիւրվէօրի առջեւ։

Մեկնում ժամը ճիշդ 7,45ին դէպի Գերմանիա, Մօ, Շալոն, Ս՛. Մենեհուլտ (ցերեկուան ճաշ) Վերէօն, Էթէն, Լոն – կիյոն, Լոնկվի եւ Լիւքսանպուրկ ճամ – բով, ուր պտոյտէ եաք, մեկնում դէպի Թոնէր, հին հռոմէական քաղաք, Մոզէ – լի վրայ (պանդոկ)։

Կիրակի առաւօտ, մեկնում դէպի Պեռ – կէն ուրկէ ղեղեցիկ ղրօսանաւի մը վրայ, երեք ժամուան պտոյտ մը Հռենոսի վրայ։ Ցերեկուան ճաշ Պոփարտ, ուր կը ճաշակ – ուին Հռենոսի համբաւաւոր ղինիները եւ վերադարձ դէպի Փարիզ ժամը 22ի առեն – ները։

Մասնակցութիւն՝ 139 ֆր.
ամէն բան մէջը, բացի խմիչքէն
RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
Է՛Տ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր։— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիրը, օտարներուն համար Թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փաս – փոր) ի գործու։

Արձանագրութեան հետ կանխավճար մը՝ Սեպտեմբեր 13էն առաջ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻՆ

Այս կիրակի առաւօտ, ժամը 9,30ին, հեռատեսիլի Ա. կայանէն հայկական յայ – տագիրը՝

Խաչի պաշտամունքը Հայերուն մօտ։

Մասնակցութեամբ փրոֆ. Է. Իւ – Թիւճեանի։

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի ատն է վերացման Ս. Խա – չի (Խաչվերաց)։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկըր – տիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8,30ին, պատարագ ժամը 10,30ին։

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս ժամերգութիւն եւ Թափօր–անգաստան։

Երկուշաբթի (13 Սեպտ.) յիշատակ է Մեռելոց։ Ժամը 10ին կը մատուցուի պա – տարագ, եւ յատուկ պատարագի կը կա – տարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։ Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաչ – հանգիստ, ինչպէս նաեւ մասնաւոր հոգե – հանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյն երկար տարիներ ծառայած հոգեւոր հովիւ, ող – բացեալ Եսայի Խաչակիր Քահանայ Ալ – թունեանի վախճանման Շրդ տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն հանդուցեալ Տէր Հօր յի – շատակը յարգողներուն։

×

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի 12 Սեպտ. Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ ե – կեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեանի։ Այս առթիւ տեղի պի – տի ունենայ մատաղօրհնութիւն։ Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մաս – նակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին ար – ձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ։

Ոչխարի գնումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ փակը։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ըն – կերակցութեան վարչութիւնը կը տեղե – կացնէ թէ՝ Խաչվերացի տօնին առթիւ ե – պիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ Սեպտ. 12, կիրակի։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քա – րոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատա – րագ 10ին, քարոզ 11,15ին։

ՆՈՒԷՐ ԾՐԱՐՆԵՐ
ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆՈՒՐԲ ՃԱՇԱԿՈՎ ԵՒ ՈՐԱԿՈՎ

Ձեր ընտանիքին եւ բարեկամներուն համար

Ձեզի համար, ձեր տրամադրութեան՝

Ապրանքներու ճոխութիւն
Դիւրացած ձեւակերպութիւններ
Ամբողջական երաշխաւորութիւն
Արագ առաքում
Զուտ գիներ (մաքս, առաքում եւ ապահովագրութիւնը մէջը)

Դիմումի վրայ՝ ցուցակ
(բաթալոկ)

FRANCE-URSS 8, rue de la Vrillière Paris 1er Tél 231 32 20

ԿՈՒԶՈՒԻ՝

Cherche Entrepreneurs pour grosse série pour foambach.

Se présenter.

Mic

6, Rue d'Alexandrie — Paris (2ème)

Recherche façonniers pour Tricots jauge 7, 8 et 10.

S'adresser :

F. T. N.

7, Rue du Bourg l'Abbé — Paris (3ème)
Tél. : 277-90-40

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, որուան ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը զբաւուած են։

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20։

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՏԻԷՓ

Կազմակերպուած Փարիզի Խաեան Ա – նուշ Մխիթեան Կողմէ։

Ընդհանուրի փափաքին գոհացում տա – լու համար Մխիթիւնը որոշեց կազմա – կերպել եղանակի վերջին պտոյտը դէպի Ծովափ, կիրակի Սեպտ. 19ին։

Մեկնում կիրակի առաւօտ ժամը 7,15ին վերադարձ 22ի առեններըը։ Հաւաքատեղի Կառ տիւ Նոռ, Քիւրվէօր սրճարանին առջեւ։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խըն – դրուի աճապարել արձանագրուելու հա – համար դրելով՝

Պր. Վ. Ալանեանի 842–08–57
Մխաք Երանեանի 782–61–10
Ծախքերու մասնակցութիւն 20 *ֆրանք։*

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԼՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՇԱԲԱԹ
11
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
11 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12212

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.212

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՅ

Ա.

Թրքական ներկայ ներքին ծանր տագ – նապին առընչութեամբ օրակարգի վրայ է դրձեալ քրտական հարցը: Ցրանսական մամուլը պարբերաբար կը ղրաղի նաեւ այս խնդրով:

Իրաքի Քիւրտերուն ապստամբական չարժումը դադրեցաւ 11 Մարտ 1970ին՝ Պաղտատի կառավարութեան եւ Մուլլա Մուսթաֆա Պարզանիի միջեւ կնքուած համաձայնագրով: Հինգ քիւրտ նախարարներ մտան Իրաքի դահլիճին մէջ, եւ րեքը՝ անդամ Քիւրտ Դեմոկրատ կուսակցութեան:

Այժմ քրտական հարցի ծանրութեան կեդրոնը Իրաքէն փոխադրուած է Թուրքիա, ուր կ'ապրին հինգէն եօթը միլիոն Քիւրտեր, ըստ քրտական աղբիւրներու:

Լը Մոնտ Տիփլոմաթիք ամսագիրը իր Օգոստոսի թիւին մէջ երկու լման էջեր յատկացուցած է «Քիւրտիստան»ի, հետեւեալ խորհրդածութեամբ.—

«Թուրքիոյ վերջին քաղաքական տագնապը յանկարծ առաջնակարգ այժմէական կանութիւն տուաւ, այլ խնդիրներու կարգին, հարցի մը, զոր Անգարայի վարիչները կը սիրեն նկատել «վերջնապէս լուծուած ու թաղուած», — այն է քիւրտ ազգայնականութեան հարցը Թուրքիոյ մէջ:

«... Քիւրտ ազգայնական չարժումը կը վերաբերի բովանդակ քիւրտ ժողովուրդին, որ առաջին աշխարհամարտի վախճանէն ի վեր բաժնուած է դիմաւորապար չորս Պետութեանց մէջեւ (Իրաք, Թուրքիա, Իրան եւ Սուրիա): Բացի Իրաքէն, միւս երկիրներու քրտական չարժման իսկական ուժը կարելի չէ հաշուել՝ իր զաղնի հանգամանքին պատճառաւ»:

Մոնտ Տիփլոմաթիքի յօդուածագիրն է ժան-Փիէր Վիէնոյ, որ տարիներէ ի վեր քարոզչարն է քրտական հարցի օտար բարեկամներու Միութեան եւ անցեալ տարի Քիւրտերու մասին թէզ մը ներկայացուց Սորպոնի համալսարանը, թէզ՝ որուն համառօտագրութիւնը զրկած էր մեզի: Քանի մը տարի առաջ ալ աշխատակից մը «Յառաջ»ի մէջ նկարագրեց քրտական հարցի մասին իր մէկ դասախօսութիւնը Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու Ազգային Վարժարանին մէջ:

Վիէնոյ լաւ ծանօթ է Քիւրտերուն եւ անոնց ազգային չարժումներուն: Իր զրութիւնը առարկայական է, մանաւանդ Հայերու մասին: Կ'ըսէ ճշմարտութիւնը, զրս ուրիշներ կը վարանին խոստովանելու, օրինակ՝ Քիւրտերու զործօն մասնակցութիւնը Հայերու ցեղասպանութեան՝ 1915ին:

Հեղինակը կատաղի ընդհանուր պատկերը քրտական հարցին՝ Թուրքիոյ, Իրանի, Սուրիոյ եւ Իրաքի մէջ:

Կ'արժէ ծանօթանալ զլխաւոր դիծերուն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«ժողովրդային ազատագրական բանակ» կոչուած Թուրք յեղափոխական կազմակերպութեան խոովարարական արարքները զսպելու պատրուակին տակ Անգարայի վարիչները սկսան խիստ հալածանքի ենթարկել ձախակողմեան տարրերուն հետ նաեւ «Քիւրտ անջատողականները»: Ցատ նախ Իրաքու հետ չիոթուեցան այս երկու չարժումները: Քիւրտերը իրենց դատին համար աջակիցներ զտան «ձախերու, մանաւանդ Թուրքիոյ Բանուորական Հաւատակցութեան մօտ, երբ Թուրքերը արդիլեցին քրտական քաղաքական ամէն կարգի կազմակերպութիւն: Ծայրայեղ ձախակողմեան Թուրքերը բացէ ի բաց եւ առանց վերապահութեան սկսան պաշտպանել քրտական ազգայնական չարժումը:

Անգարայի վարիչները «Պետութեան ամբողջականութեան եւ Հանրապետութեան միանականութեան դէմ ոճիր» կը նկատէին քրտական բոլոր պահանջները, նոյնիսկ ամէնէն երկչոտները (օրինակ՝ քրտերէն լեզուով թերթ հրատարակելը): Իսկ հիմա, որ Թուրք ձախակողմեանները հանդիսաւորապէս ներգաղած են քիւրտ ազգայնական չարժումը, կը վտանգուին ոչ միայն Անգարայի քաղաքական վարչակազմը, այլեւ արդի Թուրքիոյ հիմերն անդամ իրենք Պետութիւն, ինչպէս նաեւ Թուրք «ազգային յեղափոխութեան» դաղափարախօսութիւնը այնպէս ինչպէս ձեւակերպուած է 1919–1923, այսինքն քէմալականութիւնը, որ տակաւին այսօր ալ կը մնայ Թուրք Պետութեան պաշտօնական դաղափարախօսութիւնը:

Թուրք աջակողմեան եւ ծայրայեղ ձախակողմեան, Թուրք ազգայնական, համոմարանական ու ֆաշական տարրերը կատարելապէս հասկցած են ներկայ տագնապին խմաստը եւ ամէն օր կը պահանջեն զսպողական խիստ միջոցներ առնել քրտական չարժման դէմ, որ կ'ամբաստանուի քաղաքական երկու մեծ «ոճիրներ» զործած ըլլալու յանցանքով, — համայնավարութիւն եւ անջատողականութիւն:

Գնդապետ Ալփարսլան Թիւրքէշ համոմարանական, կէս – պինուորական, Թուրք ազգայնական կազմակերպութեան պաշտօնաթերթի «Օթուրէն»ի 1967 Յունիսի թիւ 42ին մէջ Նիհալ Ատսըզ «Կարմիր Քիւրտերու ռոնցոցները» խորագրով զրած է յօդուած մը, ուր ի մէջ այլոց կ'ըսէ.

«ԵԹԷ կ'ուզեն խօսիլ իրենց նախնական լեզուները, որոնք չորս կամ հինգ հազար բառ միայն ունին, եւ եթէ կ'ուզեն իրենց համար Պետութիւն մը ստեղծել եւ շարունակել իրենց հրատարակութիւնները, թո՛ղ ուրիշ տեղ երթան: Մենք այս հողերը զրաւեցինք գետի պէս արիւն թափելով եւ արմատէն քնաջնջելով վրա – ցիները, Հայերն ու Բիւզանդիոնի Յոյները... Առաջին աշխարհամարտին, երբ բոլոր Հայերը մեզի դաւաճանեցին, Քիւրտերը մեր գայրոյքէն փրկուեցան՝ ապրելով իրենց դժուարամատչելի լեռներուն մէջ: Այլապէս անոնք փոքրամասնութիւն պիտի կազմէին այն նահանգներուն մէջ, ուր այսօր քնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն: Կրնան հարիւրին 100 մեծամասնութիւն ըլլալ, սակայն քրմական հողի վրայ Պետութիւն մը կազմելու իրենց երազը պիտի մնայ երազ մը՝ նման Բիւզանդիոնի Յոյներուն եւ Մեծ Հայաստանի Հայերուն երազին: Ուրեմն թո՛ղ երթան՝ Թուրքերը չդժբախտացուցած եւ իրենք ալ չքնաջնջուած: Թո՛ղ երթան, սակայն ո՞ւր: Թո՛ղ երթան ուր որ կ'ուզեն, Իրան, Փաքիստան, Հնդկաստան կամ Պարզանիի մօտ. թո՛ղ ՄԱԿԷն պահանջեն հայրենիք մը գտնել իրենց Ափրիկէի մէջ: Թուրք ազգը շատ համբերատար է, սակայն երբ բարկանայ, կը դառնայ մռընչող առիւծ մը, զոր ոչ ոք կրնայ կասեցնել: ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ ԹՈՂ ՀԱՐՑՆԵՆ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԵՒ ԹՈՂ ՕԳՏՈՒԻՆ ԱՆՈՆՑ ԱՌԱՋ ԴԱՍԷՆ»:

Վերջին տողերը ստորագծեցինք չէզ – տելու համար, որ Թուրքը մնացած է նոյն արիւնարբու ցեղասպանը:

Գալով լեզուական խնդրին՝ վարչապետ Էրիմ, նախարար Ասլար եւ լրագրող Նիհալ Ատսըզ կը մոռնան, որ եթէ քրտերէն 5–6000 բառ միայն ունի, Թրքերէնը իր լեզուի բառերէն առնուազն 80 առ հարիւրը փոխ առած է արաբերէնէ եւ պարսկերէնէ: Սեփական այբուբեն ալ չունի:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԱՊԱՆ - ՏԵԼՄԱՍ՝ ՅԱԻԵԼՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

—o—

Նախարարապետը հեռատեսիլէն պատասխանեց Տիկին Պոտրիէի հարցումնե – րուն, որոնք կը վերաբերէին առաւելապար նախ դրամական միջազգային կացութեան, ապա ի մասնաւորի Ցրանսայի ներքին կացութեան եւ անչուչտ ապրուստի չարաճուն սղութեան:

Շապան–Տելմաս բացատրեց թէ ինչո՞ւ Ցրանսա նախքան Պրիւսէլի ժողովը անկախ որոշումներ տուած էր եւ կարելի չէր եղած վեցերու հասարակաց միասնութիւն մը դնել, տոլարի տատնապին առթիւ: Արուեստական ներդաշնակութեան մը համար, կ'ըսէ Շապան, չենք կրնար համաձայնիլ որեւէ լուծումի, քանի որ խնդրոյ առարկայ չահերը մեծ են: Երբ Նիքսըն սեղմումներ կը հաստատէ, այս կը նշանակէ որ Միացեալ Նահանգները պիտի նուազեցնեն ներածումները եւ օրինակ առնելով կառքերու պարագան, հետեւանքը այն պիտի ըլլայ որ եւրոպական չուկայի վրայ պիտի գտնուին Ցրանսական, իտալական, դերմանական այն բոլոր կառքերը զոր Ամերիկա կը գնէր եւ եթէ այդ չուկան չկարենայ ապահով առոնք, արտադրութիւնը պիտի իջնէ եւ առոր ծանրակշիռ հետեւանքը կ'ըլլայ՝ անդործութիւն:

Այս հարցէն եառ, Շապան–Տելմաս կը խօսի յաւելումներու մասին, որոնց են – թակայ է Ցրանսա: Զընդունիր սակայն թէ Պետութիւնն է որ դէշ օրինակը կու – տայ, յաւելում ընելով հանրային փո – խադրութեանց սակերուն վրայ: Անպար – դար է, ըստ Նախարարապետին, որ Պետութեան դանձած տուրքերը, գործած – ուին բացը գոցելու համար փոխադրութեանց, երբ անդին, այդ դումարները կրնան ծառայել չատ աւելի կենսական հարցերու (դպրոց, հիւանդանոց, կարիքաւորներ եւայլն): Պատրաստ է սակայն վեց ամսուան պայմանագրութիւն մը կնքել եւ այդ չրջանին ոչ մէկ յաւելում ընել բայց դէմ է որ գինները կամ աչխատավարձերը «սառին»: Կը նախընտրէ պայմանագրութիւն մը քան պարտադրանք մը:

Շապան–Տելմաս կը խօսի նաեւ կիներու աչխատանքի պայմաններուն մասին եւ կ'եղրակացնէ որ 1972ի պիւտճէն պիտի երաչխաւորէ քուէարկուած բարեփոխումներու գործադրութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐԸ կը սպառնան գրաւել Ներքին Նախարարութիւնը, վարչապետարանը եւ ի հարկին գոյց մը ընել Էլիզէի առջեւ, բողոքելու համար իրենց թոշակներու անբաւարարութեան դէմ: Ան – սովոր երեւոյթ մըն է որ կը պարզուի:

ԱՆԳԼԻՈՑ վարչապետը երեսփոխանական ժողովը արտակարգ նիստի հրաւիրեց Սեպտ. 22ին եւ 23ին: Այս ձեւով, Հիթ գոհացում տուած կ'ըլլայ աչխատաւորական ընդդիմութեան կրկնակի պիտմումներուն: Միւս կողմէ իրլանտական յեղափոխական բանակի պարադլուխը որ արտաքսուած էր Միացեալ Նահանգներէն, ձերբակալուեցաւ Տըպլինի օդակայանը, ուր կը վերադառնար:

ՎԵՆԵՏԻԿի ՍԷՆ ժան է Փօլ մայր տաճարէն գողցուած են արուեստի գլուխ գործոցներ: Այս գողութիւնը աննախընթաց է, իր տեսակին մէջ:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

—o—

ՄՆԱԿԵԱՆ, ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ, ՇԱՀԻՆԵԱՆ, ՊԻՆԷՄԷՃԵԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ

Այդ մթնոլորտին, Ա. Ֆէհիմի երկու դահլիճները Միւնիխ — ծանօթ եւ բախմավոտակ նկարիչ — եւ աղջիկը Նէզահէթ կը ծնին: Քանի մը տարի անչարժութեան մէջ կ'անցնի: Զորրորդ տարին, Պուրսա, Ահմէտ Վէֆիք փաչայի տունը Թատրոնին մէջ ներկայացումներ կը սարքէն:

Ա. Ֆէհիմ, Մնակեանին արուեստին կ'ուզէ իր անունով դահլիճի փոքր խումբ մը կազմելու համար: Միւհիւրտարի Թատրոնը կը վարձէն:

Ահմէտ Ֆէհիմ առաջին ներկայացումը այդ Թատրոնին, իսկ երկրորդը Պաքըր – քէօյի մէջ կը սարքէ, իրեն զործակից ունենալով Պինէմէճեան, Հօլաս, Շահին – եան, Զօպանեան, Տիկին Պինէմէճեան, Քեյֆլի Մաոի, Ռէժին, Ազնիւ եւ Քնար:

Խեթանպուլի կեդրոնի հրամանատարը Սաատէթթին փաչա այս ներկայացում – ներուն կը գտնուի: Այս փաչան Թատրոնը չատ կը սիրէ: Չէմպէրլիթաչի անոր ապարանքին մէջ, Թատեր. ներկայացումներու յատուկ մեծ սրահ մը զոյութիւն ունի: Ան, բեմին յարդարանքի գործը եւ տեքոռներու պատրաստութիւնը յանձնած էր հռչակաւոր տեքոռաթէօռ Շիչէճեանի: Փաչան, իր հալայըթներուն սորվեցուցած է Լէպլէպիճի Հօր Հօր Ազգ օփերէթը: Փաչան կը հրաւիրէ նաեւ Ա. Ֆէհիմի խումբը, ներկայացումներ տալու համար:

Մնակեանի ոգեը կոտրած ըլլալով, ա – միսներ ամբողջ գաճի մէջ կը մնայ: Ռամազանին, Մնակեան ներկայացումներ կը սարքէ Ցէրահ Թատրոնին մէջ: Ան, բեմ կ'ելլէ երկու հոգիի թեւերուն կռթնած:

Ներկայացումներ կը սարքուին Վառիէթէի Թատրոնին մէջ, առաւելապէս վոտվիլներու խաղացանկով մը ինչպէս՝ Մամամ Մոնկոտէն, Տիւրան Տիւրան, եւայլն: Այս ներկայացումներուն կը մասնակցին Ռուբէն Պինէմէճեան, Թօլայեան, Զօպանեան, Մնակեան եւ Քնար որ մասնաւորապար մեծ յաջողութիւն կը յայտնաբերէ:

Հակառակ անոր որ բուն գործը տեսողը Ա. Ֆէհիմն է, ինք կը ստանայ երկու բաժին, Պինէմէճեան եւ Հէքիմեան հինգական բաժին, իսկ Մնակեան տասը բաժին: Հայերն իսկ կը բարկանան այս անիրաւութեան դէմ: Մնակեան կը նախընտրէ Ահմէտ Ֆէհիմի յաջողութեան եւ Մամլոյ Գրաքննիչ Բուհի պէյի միջոցաւ արդիլել կուսայ վոտվիլներու ներկայացումը, իրրեւ անպարոյացուցիչ: Դարձեալ Մելոտրամները կը վերսկսին:

Ահմէտ Ֆէհիմ Շէհզատէպաչը Ֆէրահ Թատրոնը կը վարձէ եւ տասնըեօթը օրուան մէջ բոլոր տեքոռները կը պատրաստէ: Նոր խումբ մը կը կազմուի Պինէմէճեան, Շահինեան, Թօլայեան, յուչարար Արշակ, Տիկին Պինէմէճեան, ձէմալ Էֆ. Ուզունչարչըլը Ալի Էֆ. Արշակին կնոջ, Քէյֆլի Մաոի, Ռաքսի եւ Շահինեանի եղբօր մասնակցութեամբ: Ասոնք մեծ յաջողութիւն կ'արձանագրեն: 55 ոսկեդրամ կը չահին:

Ամառուան եղանակին Պինէմէճեան եւ Շահինեան կը բաժնուին խումբէն: Ահմէտ Ֆէհիմ, ընկերակցութեամբ Զաիրասոի, ներկայացումներ կը սարքէ Խեթանպուլի արուարձաններուն մէջ: Իսկ ձմեռը Ֆէրահ եւ Վառիէթէի Թատրոններուն մէջ ներկայացումներ կուտան:

1915ին Ա. Ֆէհիմ, Պուրճանէատինի խումբէն բաժնուելով, նոր խումբ մը կը կազմէ որուն կը մասնակցին Բաչիտ Բրա, Մուվահիր Էրթողրուլ Մուհսին, Հէքիմեան, Սարա Մանոիկ եւ Նուարդ:

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՎԵՐԱՊՐՈՒՄՆԵՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ
ՄԵՐ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

—o—

Քաղաքին արեւելեան կողմը, ղէպի հարաւ թեքումով մը, մենք կը յանդինք Հայոց գերեզմանատան ղրան առջեւ: Հողուղի մը անոր կողն ի վեր կը մագլցի ղէպի Համբարձման բլուրը երկարող պարտափը: Գերեզմանատան արեւելեան կողմի խճուղին ողջունելով Պուքսխասի ջուրերը, լեռներու ստորոտները եզերելով կ'երկարի ղէպի Բաբերդ, Կիմիւչխանէ, Երզնկա, Կարին անցքին վրայ, մերթ ապահարթի մը, մերթ հարթավայրի մը միացած՝ կը հասնի մինչեւ Իրան, — Շահնշահներու աշխարհը:

Մեր գերեզմանատունը հարթավայրով մը ծայր տուած, կը բարձրանայ հողաբլուրն ի վեր ու բաժնուած է եօթը տափարկներու: Անոր արեւմտեան կողմի բարձր պատը կը նայի ամայի հեղեղատի մը վրայ, որմէ անդին կը սկսէր Պուքիւէի արեւելեան կառափը: Կարմիր հողերը այդ ամայքներուն արիւնոտ տեսք մը կը հագուեցնէին:

Գերեզմանատան մուտքի ղրան աջին չինուած էր սրճարան մը, որ ձմեռը կը մնար գոց ու կը բացուէր ամէն անգամ որ ննջեցեալ մը ըլլար ու յուղարկաւորներու համար հոգեհացի բաշխումը կատարուէր հոն:

Եւ ամառը, ամբողջ վեց ամիս բաց էր ան, ուր Հայերը Կիրակի օրերը կուգային սրճարանի առջեւի պարտէզին ղալարուտ մարդին վրայ, ծառերու հովանիին տակ զովացուցիչ մը առնել, ընթրել եւ ժամանակ անցընելու:

Գերեզմանի հարթայարկերը յատկացուած էին մեռելներու:

Հարուստները իրենց ննջեցեալները թաղել կուտային մուտքի ղրան առջեւ բացուող նախայարկին վրայ: Ծառերուստուերին տակ, աչքի կը զարնէր մարմարէ չիրիմները եւ խաչերը անոնց, որ քաղաքին բարեկեցիկներն էին եղած ու անկիւն մը ապահոված էին իրենց ննջեցեալներուն համար: Երկրորդ, երրորդ եւ յաջորդող հարթայարկերու մէջ, իւրաքանչիւր ընտանիք, ըստ իր կարողութեան, անկիւն մը գնած էր ուր կը հանգչէր իր մեռնող սիրելին: Վերջայարկին մէջ, ուր կը տեսնուէին վախ բոյները քարկան ծառերու, կը հանգչէին քարէ կամ փայտէ զեղջուկ խաչերու ներքեւ անանուն մեռելները տեղացի աղքատ ընտանիներու, կամ անծանօթ պանդուխտներու, որ ծովեզերեայ այս քաղաքին մէջ եկած էին բախտ փնտռելու:

Երբ տաներկուքս լմնցուցի, հասակակիցներու հերթին հնքս ալ ղարձայ մերթ հնքնակոչ յուղարկաւորը քաղաքին մէջ մեռած ծանօթ թաղեցիի մը կամ ընկերոջ մը ազդականին:

Մնաց որ այդ տարիքէն վերջը, երբ չորհանին մէջ հանդիսաւորապէս ծօնուած Նոր Կիրակիի եւ Համբարձման ծօնի եւ այլ առթիւ դէպի վանք կամ Համբարձման բլուրը կ'երթայինք, կ'եղերէինք մեր դերեզմանատունը կամ կը մանէինք անոր երկաթէ դռնէն ներս ու կ'անցնէինք յաջորդաբար բոլոր հարթայարկերէն ու կը չարունակէինք մեր ճամբան:

Աւելի վերջը, յարդելու համար աւանդական օրէնք մը, մեռելոյէ մեռելոյ ընկերներով կամ առանձին հոն կ'այցէ – լէինք, խառնուելու համար իրենց սիրելիները օրհնել տալու փութացող ազգա – յիններու բազմութեան: Նման օր մըն էր որ մայրս չորրորդ յարկին վրայ, վախ թթենիի մը առջեւ կանգ առաւ, ու ծխախոտէր քահանային օրհնել տուաւ դերեզմանները իր մօրը: Այնուհետեւ ամէն անգամ որ դերեզմաննոց կ'երթայի՝ պահանջը կ'ունենայի բարձրանալու մինչեւ չորրորդ յարկ ու նիհար այդ թթենիին առջեւ պահ մը լուռ ինքնամփոփուելու, կամ աղօթք մը մրմնջելու, թէպէտ երբեք ճանչցած չեմ մեծ մայրս:

Իր դիրքով՝ կանաչներու եւ ծառերու հովանիին տակ մեր դերեզմանատունը, հակառակ յունականին չքեղութենէն հեռու ըլլալուն, իր դեղջուկ այլ արեւոտ տեսքով ամայքներու դրկին մէջ, առանձին դրաւչութիւն մը ունէր: Լռութեան մէջ մեռելները կարծես հոն հանգիստ կը քնանային. ոչ ոք կուգար անոնց յաւերժական քունը խանգարելու: Բարձրահասակ բարտիները, որատերեւ նոճիները, կաղամախիները, մաս մը թթենիներ ու ոսկիներ իրենց տուտւերը կը փռէին անոր հողերուն վրայ:

Մեր դերեզմանատունը, սիրական վայրերէն մէկն է չորհանի Հայութեան: Փաստ, որ անոր ղրացնութիւնը կը փընտրէին չատեր, երբ հարկ կ'ըլլար քաղաքէն դուրս պատյտ մը կատարելու: Մենք կ'ապրէինք մեր մեռելներուն հետ ու առիւկա հոգեկան պահանջի նման բան մըն էր մեզի համար:

Սերունդի մը հոգին կապուած էր այդ դերեզմանատան խորհուրդին:

Մեռելներու արիւնոտ կտակը լռելեայն աւանդ ձգուած էր վերապրողներու:

Շրջանին մէջ ոչ ոք խօսած էր խաչուած արդարութեան մասին. ոչ ոք համարձակած էր չչնջալ բառ մը այդ կապակցութեամբ:

Տղու մեր հոգիներուն մէջ նստած էր սակայն խոր առելութիւն մը հանդէպ անոնց, որ թափած էին արիւնը անմեղներու, որոնց ամբողջ մեղքը իրենց Հայ ըլլալն էր եղած:

95ի Յարդերուն յիշատակը ցասումով կը լեցնէր վերապրող Հայերու հետ նաեւ տղու մեր հոգին: Անարդար արարքի մը պարագան կը տանջէր մեր սիրտը, իսկ մենք համակերպութեան ակամայ դերին ըլլալու մղձաւանջով կը զալարուէինք:

Ամէն անգամ որ դերեզմանատուն կ'երթայինք, անոր երկաթէ դուռէն ներս մտած, մեր նայուածքը կը հանդիպէր առաջին յարկի մեռելատան հարթավայրի լայնքի մարմարեայ չիրմաքարին, որոնց վրայ փորագրուած էր 95ի Հայկական Յարդերու զոհերուն կարճ բայց խօսուն պատմութիւնը:

Աստ հանգչին նահատակուած զոհերը 95ի կոտորածներուն:

Լսած էինք, թէ մարմարեայ այդ չիրիմին ներքեւ՝ Յարդերու վաղորդայնին՝ բացուած էր հսկայ փոս մը եւ իրարու վրայ կուտակուած էին նահատակները առիւնոտ բարբարոսութեան: Անոնք առաւօտ մը խաղաղօրէն իրենց գործին դացեր էին, անվախակ իրենց չուրջը սար – քուած ահաւոր սպրանքին: Յետոյ տըրուած սպրանչանի մը վրայ՝ թուրք զօրքը եւ մոլեռանդ ամբոխը սկսած էին հրայանի եւ եաթաղանի զօրութիւնը փորձել անոնց վրայ: Ձիւ, ապաղակ, փախուստ ու ընդդիմադիմի մնացեր էին անզօր՝ անակնկալի եկող դժբախտներուն համար: Ու անոնք իսկեր էին վրէժը եւ կարմիր կտակը իրենց չրթունքին:

Այդ, ամէն անգամ որ Հայոց դերեզմանատունը կ'երթայինք՝ կը տեսնէինք նահատակներու այդ լուռ չիրմատունը: Քաղաքացիներէն չատերը այդ հազարին մէջ ունէին իրենց սիրելիները եւ ծանօթները:

Տղու մեր հոգին, դերեզմանատան այդ հատարակաց ցուրտ չիրիմին առջեւ լեցուեցաւ առելութեամբ ու դայրոյթով՝ հանդէպ ցեղին թշնամիներուն:

Այդ դերեզմանատունն էր որ դարձուց մեզ ըմբոստ ու առելավառ, ու երբ օր մը հասակ նետած՝ տեսանք բռնութեան նոր զոհերուն կախաղաններու վրայ ճօճիլն ու բանաի մուխ նկուղներուն մէջ լուռ մահանալը, արդէն վճռուած էր մեր ապագայ կեցուածքը հանդէպ կարմիր բարբարոսութեան:

×

Վերջալոյսին, կը նայիմ անցնող օրերու խորհուրդին:

Ժամանակը սեւ պաստառ մըն է փռեր մեր մեղքերուն վրայ:

Համակերպութեան մէջ կը նուաղին վերջին ժամերը մեր օրերուն, մնալով ապրեցութեան ներքեւ անցեալայոյզ թախծներու:

Գերեզմանատո՞ւնը մեր քաղաքին:

Հիմա թշնամին փչրած է անոր խաչքարերն ու մարմարեայ չիրիմները: Հիմա ոչ մէկ ծառ, ոչ մէկ թռչունի երգ այնտեղ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

—o—

« Գրական Թերթ »ի խմբագրութիւնը բազմաթիւ նամակներ ստացած է արուեստագէտներէ եւ գրագէտներէ, նոյն թերթի Օգոստոս 13ի թիւին մէջ արձակագիր Կամարի Տոնոյեանի՝ «Երբ անտեսւում են ազգային պարարուեստի զարգացման սկզբունքները» յօդուածին կապակցութեամբ: Յօդուածին գլխաւոր մասերը ներկայացուեցան «Յառաջ»ի Սեպտեմբեր 7–8ի յաջորդական թիւերուն մէջ:

Բեմապարի դերուսոյց Վ. Աբիստակէսեան, որ անցեալին կազմակերպած է Հայաստանի լաւագոյն պարախումբերէն մէկը՝ Աշնակի Սասունցիներու խումբը, տեղ:

Բայց վերապրող Հայերու մտքին մէջ կը մնայ կենդանի ընդմիշտ՝ պատկերը աւերակուած այդ դերեզմանատան ու հոն հանդչող հազարաւոր անմեղ զոհերուն եւ մեռելներուն:

Հոգին ընդերքներուն մէջ կը քնանան մեր թանկագին նահատակները, — պոհերը մեծ սպանդի մը: Անոնք՝ յետպատչին պիտի ունենային իրենց ճակատագիրը բաժնող նահատակուածներու նոր եւ ամբողջական կարաւանները:

Հիմա անոնք միասին կը սպասեն ցեղին հատուցման ժամին:

Կը սպասեն արդարութեան յաւերժեան:

×

Ապրիլ ուղղ ամէն ժողովուրդ, պէտք է մնայ հաւատարիմ մեռելներէն իրեն կտակուած պատգամներու:

Ես կը հաւատամ հայ հանճարի ղօրութեան:

Գերեզմանուած հայ արիւնին հետ հաչտ կ'ապրի հատուցման մեր իրաւունքը:

Գերեզմաններէն կը բարձրանայ խաղաւթիւնը ապրելու խորհուրդին:

Ժողովուրդները մեծ են ու հզօր, երբ կը կանգնին տէր իրենց մեռելներուն դերեզմաններուն: Այդ չիրիմներէն կը ծաւալի խորհուրդը ապագային նայող ազդերու խմաւութեան:

Այսուհետեւ սերունդները պիտի ապրին իրենց մեռելներուն կտակին համար, սրբազան կտակ, զոր ուրանալ չի կրնար՝ ապագան նուաճելու կամքով վերածնող Հայութիւնը այլեւս...:

ՎԱՐԴԱՆ ԳԻՈՐԳԵԱՆ

ԱՆՑԵԱԼԻ ՑՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ. Ն
ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

—o—

Իթթիհատականները որ դիտէին Վարդգէսը, ա լա թուրքա չողոքորթական ձեւերով չրջապատեցին զայն, եւ ուղեցին որ ան ալ իրենց հետ բեմ ելլէ, Սահմանադրութիւնը գովաբանէ: Չի մերժեր Վարդգէս, քանի անգամ բեմ բարձրանալով, սեղմ ու յստակ ոճով, Սահմանադրութեան ոգիին ու անոր խոստում – ներուն անդրադարձաւ, ու ամբողջ ժողովուրդին, անխտրական ազատութիւն, լոյս, յոյս, քաղաքական խաղաղութիւն մաղթեց:

Իթթիհատական չէֆեր, թափօրական ձեւերով մեր ազգային առաջնորդարանը այցելեցին: Սուրբ Կիրակոս եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ կրկին Սահմանադրութեան գովասանքներ ու յոյսեր ճոռոմաբանեցին: Սահմանադրութեան առիթով ծնունդ առած ժողովրդական հետաքրքրութեան գոհացում տալու համար, կազմեցինք «Ուսումնասիրաց» ընկերութիւնը, որ բոլոր ընկերները այդ անուան տակ գաչնակցական մտքով գործի լծուեցանք: Մենք չուղեցինք Գաչնակցութեան մեր կազմը յայտնել Իթթիհատականներուն, չարդարար Թուրքերուն հանդէպ, կասկածները մեր սրտերուն մէջ էին դեռ, ու մանաւանդ Իթթիհատական խումբերուն ղէմ կանգնողները, հայր ու որդի Արիֆ ու Ֆէյզի պէկերուն նման անհատները էին. Արիֆ 1895ին Տիգրանակերտի ու չրջաններուն հայկական չարդերը սարքողներէն եղած էր... ու որդին Ֆէյզին, հօրմէն աւելի հրէչ, 1915ին Տիգրանակերտ կերթա նահանգին ամբողջ Հայութեան րնաչնչումը վարողներէն եղաւ...:

Պոլսէն հեռահեռ սկսան հասնիլ հին ու նոր հրատարակուած թերթեր, յեղափոխական գրքեր, գրքոյկներ, որոնք անցեալին ու ներկային վրայ լոյս սփռելով, ժողովրդական զանգուածները, երիտասարդներն ու պատանիները աւելի կը չահադրգռէին:

Մեր կողքին թաքուն կազմուած Հ. Յ. Դ. կարմիր Խաչուհիներն ալ «Ուսումնասէր Հայուհեաց» անունով, հրապարակ եկան, եռանդով սկսան գործել, անուս – ներուն համար դասեր, լսարաններ, ներկայացումներ կը սարքէին ազգային վարժարաններու եւ եկեղեցիներու սրահնե – րուն մէջ:

Հ. Յ. Դ. կարմիր Խաչի առաջին հիմնադիրներէն յիչենք Օրիորդներ Պայծառ, Երանիկ ու Աղնիւ (Ֆրանսայի դրպիտուհի Տիգրանուհին) Խանտամեան քոյրերը, Օրիորդներ Լուսիա Փինաճեան, Լուսաբեր Սիկիլեան, Օժէնի Վարժապետեան, Նուարդ Նաճարեան, Աղնիւ Հայնէլեան, Եսթեր Զուլհակեան, Տիկիններ Վարթեր Թիւլպէնտեան, Մնուչ Աղատեան, Հայկանոյշ Բազոսեան, Լուսիա Փաչեան:

Վարդգէս եւ Մուշեղ յաճախ ներկայ կ'ըլլային կանանց Միութեան կողմէ սարքուած ժողովրդական լսարաններուն, հաւաքոյթներուն ու ներքին ժողովներուն: Երկսեռ հասարակութիւնը համակրանքով կը դիտէր, կ'ունկնդրէր զանոնք, իրրեւ ազգին նուիրուած զէտա – յիններ:

Վարդգէս երեք – չորս ամիսէն մեկնեցաւ իր ծննդավայրը՝ Կարին: Կարինէն Վարդգէսի ծերացած մայրը, որ երկա՛ր տարիներ հերոս որդին չէր տեսած, գրեց իրարու եաեւէ. «Եկո՛ւր, չո՛ւտ եկուր, քաղցր զաւակ, կարօտս առնեմ, կարօտովդ եմ...»: Վարդգէս պատրաստուեցաւ: Ձինք ճամբայ գրինք վստահելի կարաւանով դէպի Կարին: Մէկ օր մնացած Կարին հասնելուն, մօրը կ'ըսեն թէ, զաւակը վաղը հոս կ'ըլլայ ու՝ մայրը յուզմունքէն եւ հրճուանքէն ցնցուած, այդ դիշեր կը մեռնի... ու Վարդգէս կարօտալից մայրը գրկելու եւ համբուրելու տեղ, հոգեթումբը կը գրկէ, կ'արտասուէ... Կարինէն –գրեց մեզ Վարդգէս. «Աչխարհի մէջ անխառն երջանկութիւն չկայ...»:

Մուշեղ մօտ տարի մը մնաց մեզ մօտ, մեր ու կանանց խումբերու կազմութեանց մէջ օգտակար եղաւ:

×

Իթթիհատականներու ձեռքն էր արդէն կառավարութեան դեկը: Կարճ ատենէն ցեզատեացութեան ժանիքներ ցոյց տուին ... Ձինքով, թնդանօթներով, քաղաքիս հարաւակողմը, Վերան Շէհիրի անտառի Իպրահիմ փաչայի վրայ երթալ վճռեցին: Վարդգէս դեռ չէր մեկնած, իթթիհատականն չէֆեր ատիպեցին զայն ալ որ իր ազդեցութեամբ Հայերէն ալ խումբեր կազմէ եւ իրենց միանայ:

Վարդգէս խորհրդակցելով մեզի հետ, իր ու մեր օձիքը դժուարութեամբ կրցաւ ազատել այս անախորժ հարկադրանքէն: Իպրահիմ փաչան Հայերուն միշտ բարեկամ էր: Իր տան անտեսները, հաչուակալները, հողերուն գործավարները Հայեր էին: Ինչպէս յիչած եմ ուրիշ տեղ, ան մեր ֆէտայական կուսակցութեամբ, Անդրանիկով, Գէորգ Չաւուչով կը հետաքրքրուէր: Անոր կուիւը բռնակալ պաշտօնակալներու, կեղեքիչ հողատէրերուն ղէմն էր: Աստ համար կ'ատէին ղինքը: Իպրահիմ փաչայէն եաք, իթթիհատական կանանները Տիգրանակերտի նահանգին առաջնորդ Շահանդին Սրբազանի կողմէ, Հաղրոյի չրջանին, նշանաւոր քիւրտ Սէվմին փաչային վրայ զացին: Շարժառիթը՝ ասոր ալ մեծակալուած ու խրոխտ քիւրտ մը ու իթթիհատականներու հակառակորդ ըլլալն էր:

ՅՈՎՀ. ԵՐԻՑԵԱՆ

(5 – Շար.)

«Անհրաժեշտ են յուսալի ձեռքեր» խորագրին տակ նախ կը բնութագրէ Հայաստանի պաթախումբերու յայտագիրներու գանազան շրջաններու նկարագիրը:

Քառասունական թուականներուն ... «Սրածայր պեխերը վեր ոլորած, գինիի բաժակը (կամ թաչկինակը) պարի ժամանակ գեռնէն ակռաներով վեր հանող եւ, վերջապէս, զէմքի ծամածռութիւն – ներով եւ մարմնի «կատակերգական» հարց ու մէկ շարժումներով «պարտէզ կինոյի տիպարը» ոչ խառապահանջ հանդիսատեսին համար դարձած իսկապէս կուռք... ի դէպ, մինչեւ այսօր ալ պարուհիի մեր այդ վաղեմի ծանօթին կը հանդիպինք մեր Հանրապետութեան զարուեստական ինքնագործունէութեան, յատկապէս շրջանային վարաւոցներու մէջ:

Երեւնական թուականներու վերջերը, այսինքն՝ «Կինոտաւրիներու ժամանակաշրջան»ին, այս պարերը փոխադրինելու եկան, այսպէս կոչուած, «կիսթ ու յղկուած» պարեր, «բեմադրական» բովանդակութեամբ: Այս պարերը առանձնապէս պարարտ հող գտան այդ տարի – ներուն Թաթուլ Ալթունեանի հայկական երգի-պարի պետական խումբին մէջ: Այս «յղկուած» ժողովրդական պարերուն յաջորդեցին, Հայաստանի մէջ առնկի պէս բուսած եւ մեր պարասուեղծներու կողմէ (անպայման բեմապարի յատկանիշով) ներմուծուած, այսպէս կոչուած, «նիւթ ունեցող» պարերը: Շրթունքի ներկով եւ րրնձափոչիով առատ չպարուած, դեռ պեխ չունեցող խմբավար երիտասարդը շարք մը պարաշարժումներու միջոցով իր մօտը կը հրաւիրէ, սիրահատոր «հարուածային զեղչկուհին»: Իսկ այս վերջինը տաղտ ու մէկ հնարամտութիւններով, իր կարգին, կը ծաղրէ իր երկրորդ, այս անգամ արդէն անյաջող երկրպագուն՝ «պեխաւոր» եւ անպայման պեպենոտ եբեսով «լոգրին»:

Վերջապէս, հայկական ժողովրդական պարի «մչակման» պահեստանոցը մուտք գործեց, վերջին տարիներուն, եւ բաւական առատ, փայլատակող կեռ սուրերն ու լեռնական գեղերու զարմանահրաչ պարերու զլխապատոյտները»:

Վ. Աբիստակէսեան խօսելով հայկական երգի-պարի խումբի համերգին մասին, կը գրէ.— «Բնահարթակը ողողած երկսեռ երիտասարդութեան հոծ բազմութիւն մը, որ զգեստաւորուած է հէքեաթներու մէջ նկարագրուած արեւելեան չուկայի խայտաղէտ տարազներով, երգչախումբի, պարախումբի եւ նուագախումբի միաձոյլ ջանքերով կը փորձէ համոզել, թէ ներկայացուածը Դաւիթի եւ Խան – դութի հարսանիքն է: ... Երկու կարծիք չի կրնար ըլլալ: Սասունցի Դաւիթը պիտի պարէր (առաւելապէս՝ խրախճանքի տեսարանին մէջ) իր հայրենակիցներու՝ Սասունցիներու պարին լեզուով... Դաւիթին ու զայն չրջապատողներու Սասունցիներու բազմութիւնը, հակիւ թէ հեռաւոր ազգակցութիւն ունենայ Սասունցիներու պարերուն հետ»:

Պարուսոյցը անհրաժեշտ կը գտնէ «երիտասարդ սերունդի մէջ ոչ եւ պատկառանք զարթեցնել մեր ազգային պարարուեստին առթիւ: Իսկ ասիկա կարելի է իրականացնել՝ հայ պարարուեստի զարգացման գործը յանձնելով յուսալի ձեռքերու»:

Նամակաբեր Ա. Ադոյեանի հաստատումով «երթալով աւելի ակնբախ կը դառնայ ցաւալի այն ընթացքը, երբ Հայոց ցեղասպանական ինքնաոչիլ պարարուեստը կը պաճուճուի անոր ոճին եւ ոգիին խորթ տարրերով, երբ կամայ թէ ակամայ ա – նոր եղակի զգացական հիւթեզութիւնը կը ցամքի, կը զալկանայ՝ պարողին մէջքին կապուած զաշոյնի սատոսումներու կըշռոյթին տակ:

Ըսենք պարզ, իրաւացի են այն ընկերները, որոնք կը գտնեն, թէ հայկական պարի պետական խումբի վերջին տարիներու «ստեղծագործական դեղերումնե – րը» հիմնովին կը սպառնան մեր պարարուեստին ազգային առաղձին գոյութեան: Այս ամէնուն պատճառը մէկ է՝ պարարուեստի զործը զեկավարող ընկերները (հակառակ իրենց ազգային ծագումին) չատ հեռու են հայկ. պարի ոգիէն: Եթէ այսպէս չարունակուի, ճիշդ կը գտնայ պարախումբը կոչել միջազգային»:

«Ամօթ չէ՞, հարց կուտայ Ա. Ադոյեան, որ մշակոյթի վաստակաւոր գործիչ է, երբ մինչեւ այսօր կը վիճինք, թէ ո՞րն է Հայոց պարաղեստը: Հապա որո՞ւ համար լոյս տեսած է Առաքել Պատրիկի հայկական զգեստներու սքանչելի ալպոմը: Մի՞թէ Վահրամ Արխատակէսեանի հիմնած եւ մեծ համբաւ ձեռք ձգած պարախումբերը պէտք է անհետանան արուեստի պատմութենէն: Ինչո՞ւ մոռնանք ուս ականաւոր զրպէտ Մաքսիմ Գորկիի այդ առթիւ արտայայտած զրուատական սքանչելի խօսքը: ... Եթէ Մշակոյթի նախարարութիւնը չարունակէ այսուհետեւ եւս անտեսել մամուլի կարծիքները կամ՝ լաւագոյն պարագային փորձէ սիրողներէ կազմուած խումբի մը վրայ բարդել այդ հանրայինգործին բեռը՝ վա՛յ մեզ»:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկութեան ազգագրութեան բաժնի վարիչը՝ Դ. Վարդուկեան նկատել կուտայ, «որ թէ՛ մեր տան եւ թէ՛ մօտիկ ու հեռու զրացի – բարեկամին, նաեւ օտարին հայկական ժողովրդական երգի-պարի համազգային խումբ ներկայացնելու միակ եւ չիտակ ուղին, միջոցը՝ Հայաստանի բոլոր պատմա – մշակութային չրջաններու եւ ազգագրական խումբերու պարարուեստին խելացի համազրումն է՝ մինչդեռ անոնք, որոնք կոչուած են այդ գործը ընելու, պարզապէս անկարող են: Ցամենայն դէպս, յամառ կերպով այդ կը վկայեն տասնամեակներէ ի վեր իրրեւ հայկական ժողովրդական երգ – պար ներկայացուող չինծու յօրինուածները:

Յատկանշական է գրագիտուհի Աղաւնիի «Պիտի խօսի հայերէն» խորագրուած բացառիկին եզրակացութիւնը.— «Ուզում եմ, որ նա (իմա՛ հայկ. պարը) ինքը խօսի ինձ հետ հայերէն ու ոչ թէ իմը ինձ համար թարգմանէն»:

ՅԻՄԵՌՆԱԿ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԳԱՓԻԿ ՕԶԱՆԵԱՆ

—o—

Գաւառահայ կրթական եւ մասնաւորական չարժումին մէկ տարբեր դէօչակիերը, այս անգամ Մարզուանէն, որուն հանրային մթնոլորտը մեծապէս ոգեւորած է զբօսանքով, խօսքով եւ մաքով, 1905էն մինչեւ առաջին աշխարհամարտը:

Գափիկ Օզանեան մեծարելի անուն մը կը մնայ այս տեսակէտով, բազմամտուտ եւ աքնաչան զէմք մը որ թողած է նաեւ պատմական եւ բանասիրական երկարատեւ աշխատանքներ:

Ունեցած է խոռվայոյզ եւ տառապագին կեանք մը, եղած է ընթացատարած Մարզուանի Անաթոլիա Քոլէճին, աւելի վերջ անօրէն տեղատոյն Ս. Սահակեան վարժարանին, որուն մակարդակը բարձրացուցած է, առանձնելով նաեւ հայե – րէնի, տնտեսագիտութեան եւ առեւտրական ուսման դասեր:

Օրուան թերթերուն աշխատակցած է Մեծասքանչին եւ մեր մատենագրութեան չրջաններուն նուիրուած չատ մը լուրջ յօդուածներով, Մարզուանի մէջ հրատարակած «Հայկունի» պարբերականը, եւ մեզի թողած է երկու անկորնչելի երկասիրութիւնները, — «Հայաստաւրամ» եւ «Պատմութիւն հայ լեզուի եւ բանահիւսութեան»:

ՅԻՄԵՌՆԱԿ

ԺՊԻՏ

Զօրավար Փոկիոնոսի կինը չատ պարզ կը հագուէր:

Օր մը, երբ իրեն հարցուցին թէ ինչո՞ւ ինք ալ միւս կիներուն պէս պարկեր չի կրեր, պատասխանեց.

— Փոկիոնոսի կնոջ զարդը՝ Փոկիոնոսն է, որ քսան տարիէ ի վեր չարունակ զօրավար կ'ընտրուի:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԸ

ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ

—o—

«Կայան մը որ ուրիշ կայաններու չի նմանիր» կ'ըսենք ու կը կրկնենք: Բայց ի՞նչն է որ զինք «ուրիշ կայաններէն» կը տարբերէ: Անտարակոյս՝ հոն ապրող անձնուիրութեան ոգին. որովհետեւ հոն կը զգանք որ մէ՛կ ենք, հոն կը տեսնենք թէ իրարու կը նմանինք մեր առաւելութիւններով եւ թերութիւններով:

Օգոստոս 29ին կայանը իր դռները կը փակէր ընդհանուր լայ ու կոծին մէջ մանուկներուն՝ որոնք կայանին հաճելի եւ մտերմիկ չրջանակէն չէին ուզեր հեռանալ: Դժբախտաբար, հակառակ կայանիս անձնակազմին ճիգերուն, Օգոստոս ամիսը չտուաւ սպասուած արդիւնքները, որովհետեւ մանուկները մեծամասնու – թեամբ նորեկ էին չրջանակին, ու Հայոց պատմութեան եւ հայերէնի մասին ոչ մէկ լուրջ ծանօթութիւն ունէին: Հետեւաբար պէտք եղաւ 14–15 տարեկան պատանիներու տալ նախնական դիտելիքներ, որոնք մեր յոյսերուն չէին համապատասխաններ, սակայն ինքնին սկիզբ մը կը կազմէին հայեցի դաստիարակութեան մը համար: Այսուհանդերձ ինքնախաբէութիւն պիտի ըլլար մտածելը, թէ հայկական զպրոցին եւ կայանին պարտականութիւնն է մանուկներուն հայերէն աւանդել, իսկ ծնողքներունը՝ առնոց տուած արդիւնքները տեսնելով ուրախանալ: Բացարձակապէս ոչ: Կայանին առաքելութիւնն է ապագայի համար ազգային – ընկերային հարուստ կեանքի մը յղացումը ջամբել, որուն առաջին հանդրուանը «նիւթ»ին պատրաստութիւնն է: Սակայն մէկ՝ նոյնիսկ երկու ամիսները զգալի կերպով անբաւարար են Հայութեան յարակից բազմաթիւ հեռաքրքրական հարցերու մասին նոյնիսկ ամփոփ զաղափար մը տալու համար մանուկներուն: Կայանը չի ձգտիր Ցրանատհայութեան հասցնելու սերունդ մը, որուն Հայ ըլլալու հպարտանքի միակ աղիթը ըլլայ հայկական ճաշերու ճոխութիւնը եւ կամ «Քոջարի»ի մը ծեք – ծեքտմները: Ո՛չ. կայանը մանուկին կուտայ այն ինչ կարելի է տալ լոկ ազգային հաւաքական կեանքի մէջ:

Ոգի՛ն, մեր էութեան հիմը:

Աբդ, մեզի կը մնայ յուսալ թէ ծնողքները, վարակուած մանուկներու բերած խանդավառութենէն, գործի լծուին եւ հայեցի դաստիարակութեան մը առա – ջադրանքով՝ քաջալերեն հայեցիութիւն ներմուծող իւրաքանչիւր փորձ, ու թէ – կունք տան այդ նպատակին նուիրուած նման հաստատութեանց եւ միութեան:

ՀԻԼՏԱ ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

—=—

Սակայն այս բառերը դեռ վերջացուցած չէի երբ Հայնէի հիւղակին մէջ կնոջական ալիողորմ ձայները լսեցինք, որոնք հրաղնի պայթումներու կ'ընկերանային: Ամէն մէկ հրացանաձգութեան ձայն մը կը նուաղէր... Վառերը անդունդօրէն կը սպաննէին: Հայնէի խրճիթէն ելլելով հրոսակները խումբերու բաժնուեցան եւ միւս հիւղակներն ալ մտան ու հրացանաձգութիւնը ընդհանրացաւ: Ամբողջ գիւղը ոտքի ելած էր, կիները եւ պզտիկները ճարահատ կը պոռային... եւ որքան հրացանաձգութիւնը կը չատնար, այնքան ձայները կը նուազէին...

— Հայնէ, պաչտելիս, ըսի, եկուր հեռանանք... երթանք թաւուաքներուն մէջ տեղ մը պահուըտինք եւ վտանգէն ազատինք:

Խեղճ Հայնէ ինքզինքը կորսնցուցած էր... վախէն կմախք դարձած եւ ձայնը կոկորդին մէջ մարած էր... Երկուքս ալ ոտքի ելանք եւ դէպի մացառուտ անտառը յառաջացանք այն նպատակով որ մացառներուն մէջ անյայտ ըլլանք: Սակայն Աստուած չուզեց ատիկա: Հազիւ թէ քանի մը քայլ յառաջացած էինք երբ ականջիս քով փամփուշտ մը սուլեց եւ եկաւ Հայնէի կռնակը մխուէլ: Հայնէ այդ փամփուշտէն ծանրապէս վիրաւորուած բերնէն ա՛հ մը հանեց եւ անկենդան դեռտին ինկաւ...

— Ո՛հ, Այիչէ, աւելցուց ներքինին զողալով, այդ ահով կը վերջանար նաեւ այն սկսած անուշ երգերնիս զոր հիմա մոռցած եմ: Սակայն այն ահը որով Հայնէ իր հոգին կ'աւանդէր երբեք պիտի չմոռնամ:

Վտանգն ալ, մահն ալ արհամարհելով, մարմնին վրայ նետուեցայ եւ ջանացի մատներովս բացուած վէրքը գոցել... բայց Աստուած ատիկա ալ չթողուց, փամփուշտը կուրծքէն անցած եւ երկու վէրք բացած էր: Հայնէ դեռեւս փռուած էր եւ ես վրան ինկած արցունքներու մէջ խեղդուելով կը ջանայի սառած շրթներէն այն սիրելի հոգին ծծել որ մարմնէն այնքան չուտով կը հեռանար... Եւ Հայնէի մարմինը զրկիս վրայ կը սեղմէի եւ արցունքներու մէջ կը խեղդուէի: Դժբա՛խտ արարած, առաջին անգամ որ սկսայ աչխարհը ճանչնալ, երկու դիչերներէ ճանչցայ, դերազոյն երջանկութեան մը զիչերէն եւ ահաւոր դժբախտութեան մը զիչերէն:

Բայց կ'երեւայ թէ այս դժբախտութիւնը ուրիշի մը սկիզբն էր... Եթէ կարենայի Հայնէն թաղել ու զիչերները երթալ իր դերեզմանին վրայ պառկիլ, դոնէ մխիթարութիւնը պիտի ունենայի կարծելու թէ հոգին ամէն անգամ երկինքէն վար պիտի իջնէր եւ հետս պիտի խօսէր մինչեւ առաւօտեան այն ժամուն, ուր ազռաւները պիտի անցնէին եւ ինձ լուր պիտի տային թէ սեւ օրը զարձեալ կուգար զիս իմ սիրեցեալ վայրէս վտարելու: Բայց Աստուած ատիկա ալ չուզեց: Անոր անկենդան մարմնին վրայ այսպէս ողրացած միջոցիս, վրաս երկու ձեռքեր եւ լարի մը վիզս խեղդելու առաքման սեղմելը զգացի:

— Շուտ վեր ելիր, ըսաւ ինձ վայրագ ձայն մը, որ անմիջապէս ճանչցայ:

Թուփերուն ետին լսած մատնիչ գիւղացիին ձայնն էր:

Այդ ձայնին վրայ ես ալ Հայնէի մարմնին փարեցայ եւ չուզեցի վեր ելլել... Սակայն լարը հետզհետէ վիզս կը սեղմէր եւ գլիս վեր կը քաչէր:

— Վեր ելիր, չան լակոտ, կրկնեց ձայնը ա՛լ աւելի վայրագ չեչտով մը:

Եւ լարը կը սեղմուէր... կը սեղմուէր ու չունչս կը կտրէր... Ձեռքերս որ տակաւին ինձ սիրելի այդ մարմինը կը զբաղէին, աստիճանաբար թուլցան եւ առանց դլալու թեւերս ետին կապուած, ոտքի պռնուեցայ... Փորձեցի փախչիլ, սակայն պարանոցիս լարը ալ աւելի սեղմուեցաւ: Կրնայի այդ վայրկեանին անձնասպան ըլլալ եւ սակայն նախընտրեցի ապրիլ, որովհետեւ դեռ չէի գիտեր թէ կեանքը տակաւին ինչ փորձանքներ կը վերապահէր զլխուս:

— Շուտ, քալէ՛, ըսաւ վայրագ ձայնը եռեւէս:

Եւ ես մեքենայի նման յառաջացայ, նոյնիսկ վազել սկսայ, սակայն բռնակալիս ուզածին եւ պարանոցիս լարին նեղածին չափ, հետզհետէ դիւղէն կը հեռանայինք, որմէ տակաւին հրացանաձգութեան եւ կիներու աղիողորմ ձայներ կը լսուէին:

Աստուած միշտ պինդ կապուած ինքզինքս հեղեղատի մը մէջ գտայ, հոդ բրոնակալս գիս ծառի մը կապեց ու մեկնեցաւ: Շուրջս գիտեցի, ամայի վայրի մը մէջ կը գտնուէի, սկսայ ամբողջ ուժովս պոռալ, սակայն ոչ մէկը լսեց, փորձեցի չուանները քակել, սակայն անոնք պարանոցի լարիս սեղմումովը պատասխանեցին: Մեռնիլը ձեռքս էր եւ սակայն նախընտրեցի ապրիլ... Ի՞նչպէս կարող էի երեւակայել թէ այս վիճակին պիտի հասնէի:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Արապեան, Զազարեան, Հայկազ Պետրոսեան, Եղնիկեան, Տէվէճեան, Գարուճեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ՕՐ. ՍԻՐԱՆՈՑՇ ԱՐԱՊԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 9ին, փիթիէ հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս երկուշաբթի (Սեպտ. 13) ժամը 16,15ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ-Լաչէզի դերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահագդ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկուհի Կիւլպոլեան եւ աղջիկը՝ Տիկին Սեդա Կիւլպոլեան հոգեհանդստեան պաշտօն կատարել կուտան այս կիրակի առաւօտ (Սեպտ. 12) Առնուվիլի Վարպետ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր՝

ԽԱՉԻԿ ԿԻՒԼՊՈՂԼԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարեդարձին առթիւ:

Այս առթիւ Տիկին Կիւլպոլեան եւ աղջիկը կը նուիրեն 100 ֆր. Դպրոցասէր վարժարանին, 100 ֆր. Կապոյտ Խաչին, 50 ֆր. Աղքատախնամին եւ 50 ֆր. Կարմիր Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 ֆր. «Յառաջ»ին:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախարհրդական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի կեդր. վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հայրենակից Շաւարշ Մալեմէկեանի, բոլոր սիրելիներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց ամուսինին, հօր եւ եղբօր դառնադէպ մահուան առթիւ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, տրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը զբաղուած են:

Վերամուտը կը կատարուի երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս կիրակի առաւօտ, ժամը 9,30ին, հեռատեսիլի Ա. կայանէն հայկական յայտագիր՝

Խաչի պաշտամունքը Հայերուն մօտ:

Մասնակցութեամբ Փրոֆ. Լ. Իւթիւճեանի:

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՎԻՊԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՊՏՈՒՅՏՈՎ ՀՈՒԵՆՈՍԻ ՎՐԱՅ

Մեկնում Սեպտեմբեր 18,
Վերադարձ Սեպտեմբեր 19

Երկու օր հանգիստ եւ պտոյտներու ճոխ յայտագրով մը: Ժամադրավայր՝ Շաբաթ առաւօտ ժամը 7,15ին Շաթօ տը Վենսէնէն, քաֆէ Թերմինիւսի առջեւ եւ 7,30ին կառ տիւ Նոռ, քաֆէ Քիւրվէօրի առջեւ:

Մեկնում ժամը ճիշդ 7,45ին դէպի Գերմանիա, Մօ, Շալոն, Ս. Մենեհուլտ (ցերեկուան ճաշ) Վերտէօն, Էթէն, Լոնկիյոն, Լոնկվի եւ Լիւքսանպուրկ ճամբով, ուր պտոյտէ եւոք, մեկնում դէպի Թոնէր, հին հռովմէական քաղաք, Մոզէլի վրայ (պանդոկ):

Կիրակի առաւօտ, մեկնում դէպի Պենկէն ուրկէ դեղեցիկ ղրօսանաւի մը վրայ, երեք ժամուան պտոյտ մը Հռենոսի վրայ: Ցերեկուան ճաշ Պոպարտ, ուր կը ճաշակուին Հռենոսի համբաւաւոր գինիները եւ վերադարձ դէպի Փարիզ ժամը 22ի առեները:

Մասնակցութիւն՝ 139 ֆր.
ամէն բան մէջը, բացի խմիչքէն

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
Է.Տ. ՃԻԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիրը, օտարներուն համար թիթը տը վոյաժ կամ անցագիրը (փասփոր) ի գործու:

Արձանագրութեան հետ կանխավճար մը՝ Սեպտեմբեր 13էն առաջ:

ՆՈՒԻՐ

Պ. Սարգիս Գորգիկեան իր խնամիին Տիկին Աղաւնի Ամիրայեանի մահուան քառասունքին առթիւ 50 ֆր. կը նուիրէ Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան յանձնախումբին եւ Շ. Նարդունիի մահուան երրորդ տարեդարձին առթիւ 50 ֆր.՝ Իսկի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 ֆր. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է.—

Փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Տիկին Փերրոն Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի զոյգ վարչութիւններէ 100 ֆր., Տէր եւ Տիկին Տօնապետեան (Ռոման) 50, Տէր եւ Տիկին Մկրեան (Մարսէյլ) 30, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ճերանեան 50, Տէր եւ Տիկին Վարդերես Քէմէճեան 30, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Թոսճեան 50, Տէր եւ Տիկին Յովհաննեան (Փարիզ) 50 ֆր.:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տարատէ (փանթալոն) լաւ ֆինիսիոն դիպացող լուրջ մէկը: Գործը ապահովուած է ամբողջ տարուան համար:

Հեռաձայնել՝ 202-86-54:

BAIL A CEDER

Նոր պայմանագրութեամբ (պայ) վարձու է (պատերը դնելու կարելիութիւն) սրճարան մը՝

ԻՍԻԻ

հայկ. թաղին մէջ: 70 քառ. մեթր (մեծ լիսանսով), կեղրոնական ջեր-մութիւն, հարսնիքի եւ կոչունքի (պանիէ) սրահի կը վերածուի: Ազատ է անմիջապէս, դիւրամատչելի պայմաններով:

Հեռաձայնել Պ. Ազատի՝
527-25-51
Երեկոներն ալ ժամը 8էն ետք՝
642-15-58

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Շաւիլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին այս Հինգշաբթի (Սեպտ. 16):

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան մօտ կամ տեղւոյն վրայ:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Հինգշաբթի օրուան Դասընթացքները կը սկսին Սեպտ. 16, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8,30–11,30ին:

ՎԱՅԵԼԵՑՒՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՍԿԻ ԱՇՈՒՆԸ

ՈՒՂՂԱԿԻ ԹՌԻՉՔ ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ

Pension complète Hôtel ANI, 1ère classe

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԷՆ 20

2450 ՖՐ.

Արձանագրութիւն

Renseignements et inscriptions :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
Messieurs SARKISSIAN et SEDEFIAN
agence de voyages **SEVAN**
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

26 Սեպտ. կիրակի, ժողովրդութիւն եւ մատաղօրհնութիւն Առնուվիլի Վարպետ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

Մանրամասնութիւնները յայտնուած:

MELIK AMIRAYAN
PHOTOGRAPHE

est à votre disposition pour réaliser l'ensemble des photographies de votre mariage. (Déplacement dans toute la France, portraits de style à domicile, reportage de l'ensemble des cérémonies en noir et en couleurs).

Téléphoner au : 845-65-04, pour vous rendre visite et vous montrer nos collections.

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՊՏՈՑՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՏԻԵԶ

Կազմակերպուած Փարիզի Լուսաւոր Սանուց Միութեան կողմէ:

Ընդհանուրի փափաքին դոհացում տալու համար Միութիւնը որոշեց կազմակերպել եղանակի վերջին պտոյտը դէպի Ծովափ, կիրակի Սեպտ. 19ին:

Մեկնում կիրակի առաւօտ ժամը 7,15ին վերադարձ 22ի առեներէն: Հաւաքատեղի Կառ տիւ Նոռ, Քիւրվէօր արձանին առջեւ:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի աճապարել արձանագրուելու համար դրելով՝

Պր. Վ. Ալանեանի 842–08–57
Միսաք Երանեանի 782–61–10
Ծախքերու մասնակցութիւն 20 ֆրանք:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի ոճն է Վերացման Ս. Խաչի (Խաչվերաց):

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8,30ին, պատարագ ժամը 10,30ին:

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս ժամերգութիւն եւ Թափօր–Անդաստան:

Երկուշաբթի (13 Սեպտ.) յիշատակ է Մեռելոց: Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն հանգուցեալոց:

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի Խաչվերացի ոճին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաչհանդիսա, ինչպէս նաեւ մատնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ երկար տարիներ ծառայած հոգեւոր հովիւ, ողբացեալ Եսայի Խաչակիր Քահանայ Արթունեանի վախճանման 7րդ տարելիցին առթիւ:

Ի դիտութիւն հանգուցեալ Տէր Հօր յիշատակը յարգողներուն:

×

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի 12 Սեպտ. Խաչվերացի ոճին առթիւ, Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեանի: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն: Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:

Ոչխարի գնումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ փակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ՝ Խաչվերացի ոճին առթիւ հոգեհոգոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ Սեպտ. 12, կիրակի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 10ին, քարոզ 11,15ին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԻԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած ղպրոցի 1971–72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Զորեքշաբթի 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Զորեքշաբթի երեկոյ ժամը 5–7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9–12, կէսօրէ ետք 2–4:

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Ավընիւ տիւ Փրասօ 8:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Չերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն գրաւոր, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին ընթացիկ եւ նոր հասցէն:

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով:

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 ֆրանք:

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ԿԻՐԱԿԻ
12
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
12 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12213

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.213

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՅ

—o—

Բ.

Հանրապետական Թուրքիոյ վարիչները ամէն միջոց փորձեցին արմատական լուծում տալու համար քրտական հարցին, սակայն ձախողեցան։ Այդ միջոցներն էին պատերազմի միջոցաւ ֆիզիքական բնաջնջում, սով, աքսոր, այրինքն ցեղասպանութիւն եւ բռնի ձուլում, այսինքն ազգասպանութիւն։

Ժան-Փիէր Վիէնոյ կը յիշէ Սղերդի ֆոլուք դիւղի Թուրք ուսուցչին մէկ նամակը՝ հրատարակուած Ենի Իսթանպուլի 30 Հոկտ. 1960ի թիւին մէջ։ Հանրապետութեան տարեդարձին առթիւ մեծ հանդէս մը տարքուեր էր դպրոցի սրահին մէջ, ներկայութեամբ դինուորական եւ քաղաքային պաշտօնական անձերու, որոնք յոռետեսօրէն լսեր են ազգային քայլերգը՝ երգուած բեմին վրայ, աշակերտներու կողմէ։ Իսկ սրահը լեցնող Քիւրտերը իրենց տեղէն չեն շարժած եւ չարունած են ծխել։ Թուրք պաշտօնեաներու դիտողութեան պատասխաններ են այսպէս. «Մենք Թուրք չենք, Քիւրտ ենք։ Երբ Քիւրտիստան ստեղծուի եւ մեր ազգային հայերգը երգուի, ոտքի կ'ելլենք»։

Ուսուցիչը արցունքը աչքին կրծեր է իր ընդհակառակութիւնը։

Ժ. դարուն օսմանեան տուլթանները կեդրոնացման քաղաքականութեան հետեւելով յարձակեցան քիւրտ իշխանապետութիւններու վրայ։ Այդ օրերուն է, որ Խմիտ Խանի (1650–1706) կրեց դասական դարձած հայրենասիրական Մէմ-օ-Զին մեծ դիւցազնավէպը, որմէ կը ներշնչուին դարու քիւրտ հայրենասէրները։

ԺԸ. դարուն Պէարխան, Եզդան Շէր եւ Ռոպէյսուլլահ դինեալ ապստամբութիւններ սարքեցին Թուրքերուն դէմ, մասնակցութեամբ պիւզանդիներու։ Վարիչներն էին քիւրտ ցեղապետներ ու կրօնապետներ։ ԺԹ. դարու վերջերը եւ քսանեդարդի սկիզբը արաբական եւ Թրքական ազգայնական չարժումներ ծայր տուին, ներշնչուած Արեւմուտքի ժողովրդավարական խոհլներէն։ Քիւրտերը չատ մի մնացին օսմանեան կայսրութեան հրատակ պալքանեան ազգերէն, Հայերէն, Ասորիներէն, Յոյներէն եւ Ասորիներէն, որովհետեւ ենթարկուած էին համիտեան «Օսմանցիութեան» դաղափարականին։ Քիւրտերու այս ձգտումը բայցայտօրէն չեչտուեցաւ առաջին աշխարհամարտի ընթացքին, որ քայքայուի առաջնորդեց օսմանեան կայսրութիւնը։ Մինչդեռ Արաբները օգտուելով մեծ պատերազմէն, 1916ին ապստամբեցան Օսմ. կայսրութեան դէմ՝ Մէքքէի Շէրիֆ Հիւսէյնի դլխաւորութեամբ եւ Անգլիոյ աջակցութեամբ։ Իսկ Քիւրտերը հրու հատուածի մնացին Պոլսոյ սուլթան-խալիֆային հանդէպ, նոյնիսկ մղուած սուրբ պատերազմի (ճիհատ) դաղափարականութենէն՝ մասնակցեցան հայ ժողովուրդի ջարդին 1915ին, մինչ որ քիւրտ-հայ յարաբերութեանց մէջ որոշ սուեր մը պիտի ձգէ միշտ, թէեւ ցեղասպանութեան որոշման պատասխանատուութիւնը համ ընդհանուր կ'իյնայ Թուրք իշխանութեանց վրայ, դիտել կուտայ Վիէնոյ։

1908ի «Երիտասարդ Թուրքերու յեղափոխութիւն»ը առիթ մըն էր վրիժուելու օսմանեան կայսրութիւնը՝ դաշնակցութեան ձեւի տակ միացնելով Քիւրտերը, Թուրքերը, Արաբները, Հայերը, Ասորիներն ու Յոյները։ Սակայն Իթթիհատի ազգայնական եւ բարենորոգչական Թուրքերը իրենք քանդեցին այդ կարելիութիւնը իրենց ազգայնամոլութեամբ։ Հետեւանքն այն եղաւ, որ սարսուռ ազդերը մղուեցան անջատողական քաղաքականութիւն որդեգրելու։

1920–1923 Թուրք անկախութեան պատերազմի օրերուն Մուսթաֆա Քէմալ ճարպիկութեամբ ապահովեց Քիւրտերու դինուորական աջակցութիւնը, անոնց խոստանալով Թուրքքեւքիւրտ դաշնակցութիւն մը եւ ներկայանալով իբրեւ պաշտպան խալիֆայութեան, որ ջնջեց 1924ին։

Լօզանի դաշնագրէն ետք, որ Թուրքերը հետեւեցան Քիւրտերը Թրքացնելու բուռն աշխատանքին։ Բոլորովին արդիլեցին քրտերէն ամէն կարգի հրատարակութիւնները, լուծեցին քրտական բոլոր կազմակերպութիւնները եւ քանդեցին Քրտականութեան ամէն յատկանիշ։

Այս քաղաքականութեան հետեւանքով է, որ պայթեցան քրտական երեք մեծ ապստամբութիւնները, — 1925ին Շէյխ Սայիտի, 1928–1930ին Ագրը-Տաղի (Արարատ), 1937ին Տէրսիմի (որ ներկայիս կը կոչուի Թունճէլի)։ Մոնտ Տիփլոմաթիքի յօդուածագիրը կը դրէ թէ «1928–30ի ապստամբութիւնը դեկավարողն էր Հոյպունը, որ կրցաւ օգտուիլ հայ սոցիալ-դեմոկրատ «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան աջակցութենէն»։

Այս ապստամբութիւնները անխուր անդթութեամբ արեան մէջ խեղդուեցան։ Հարիւր հազարաւոր Քիւրտեր զոհուեցան։ Քիւրտ մտաւորականութիւնը համրողջովին կոտորուեցաւ։ 1930ին հարիւր քիւրտ մտաւորականներ պարկերու մէջ դրուած խեղդուեցան Վանայ լիճին մէջ, դիւղեր աւրչակուեցան, քրտաբնակ չորջանները (Պոհթան) բնակիչները «առողջապահական, քաղաքական, մշակութային եւ ռազմավարական պատճառներով» ամբողջութեամբ տարագրուեցան։ Մաս մը Քիւրտեր ապաստանեցան Սուրիա, որ կը դանուէր Ֆրանսական հսդատարութեան տակ։

Այդ օրերէն սկսեալ է, որ պաշտօնապէս հրապարակ դրուեցաւ Անդարայի նոր վարդապետութիւնը։ Այսինքն քիւրտ անունով ազդ մը չկայ Թուրքիոյ մէջ։ Քիւրտ ըսուածները «Լեռնական Թուրքեր» են։ Թուրքէն դատ ուրիշ ազդութիւն չեն ճանչնար հանրապետական Թուրքերը։ Միակ դերիչման ազդը Թուրքն է, մնացեալները, այսինքն դուտ Թրքական ծագում չունեցողները միայն ծառայ, սորուկ ըլլալու իրաւունք ունին, կը դրէր Միլիյէթ 1930 Սեպտեմբերին։

Տէրսիմի ապստամբութիւնը 40·000 Քիւրտերու ջարդով զսպելէ ետք, Ներքին նախարար ճէլալ պէյ պաշտօնապէս յայտարարած էր, որ «աւազակները բաղա – բակրբեցիներ զինու զօրութեամբ»։ Իսկ Հանրապետութեան նախագահ ճէմալ Կիւրսէլ 1960ին յայտարարած էր, որ եթէ անուղղայ լեռնական Թուրքերը հանդիստ չկենան, բանակը պիտի չվարանի ամբողջ – կոծելու եւ քանդելու իրենց դիւղերն ու քաղաքները։ Իրենք եւ իրենց երկիրը արեան բաղնիքի մը մէջ պիտի ընկղմուին։

Հարիւր հազարներ զոհ տալէ վերջ, Թուրքիոյ Քիւրտերուն մէջ ազդայնական դգայումը օրէ օր աստիճան մը աւելի ամած է ու կը դարդանայ հեղհեղէ։

Թրքական հալածանքները աւելի եւս կը զօրացնեն Քիւրտերու ապստամբութեան ու անկախութեան ձգտումը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

—o—

Պրիւսէլի ժողովի նախօրեակին, վէցերը եւ Մեծն Բրիտանիա կը խորհին որ տոլարի փոքր արժեզրկում մը անհրաժեշտ է վերականդնելու համար տնտեսական տագնապը։ ամէն կողմ որոշ դիմադրութիւն մը սկսած է ամերիկեան որոշումին դէմ։

Ծանօթ է որ Ամերիկա 10 տր. հարիւր տուրք մը դրած է ներածումներուն վրայ եւ այդ տուրքը պիտի չջնջէ նոյնիսկ երբ օտար դրամները վերարժեւորուին։

Անդլիական կառավարութիւնը եկած է այն եզրակացութեան թէ եւրոպական դրամներու եւ ենի վերարժեւորումին հետ անհրաժեշտ է տոլարի արժեզրկումը։ Յարդ Անդլիացիք որոշած էին լուռ մնալ, եւ այս վոխոխութիւնը իրենց դիրքորոշումին մէջ մեծ նշանակութիւն ունի։

Պրիւսէլի յանձնախումբն ալ վաւերացուցած է փաստաթուղթ մը որ կը պատրաստէ Երկուշաբթի օրուան Վեցերու ժողովը, ուր կը նախատեսուի դրամներու սակերու կայուն արժէքի ճշդում մը։

Այս կացութեան մէջ, դրեթէ ապահով կը թուի որ Երկուշաբթի օր Վեցերը կարենան, այս անդամ, հասարակաց դիրքորոշում մը ճշդել։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՄՊՈՃԻ նախկին նախագահը՝ իշխան Սիհանուք, որ փեքինի մէջ առանձին կառավարութիւն մը կազմած է իր պաշտօնադրկումէն ի վեր, նկատել տուաւ, թէ Մոսկուա կը ձեւացնէ ժպտիլ իրենց, երբ իրականութեան մէջ այնքան ալ չի փափաքիր լաւ յարաբերութիւններ վերահաստատել իրենց հետ։ «Միակ բանը որ կը պահանջենք Ռուսերէն՝ ճանչնալն է մեր կառավարութիւնը»։

ԲՐԵԺՆԵԻԻ եւ Պրանտի հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Խրիմի մէջ, Սեպտեմբեր 16–18ին։

ԹՈՒՓԱՄԱՐՈՍՆԵՐԸ ազատ արձակեցին Ուրուկուէյի անդլիացի դեսպանը, որ առեւանդուած էր իրենց կողմէ ութ ամիս առաջ։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ մէջ դործադուլներ տեղի կ'ունենան։ Երմտական նախարարը նկատել տուաւ, թէ եթէ այս կացութիւնը չարունակուի, երկիրը կրնայ քաոսի մատնուիլ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ոստիկաններու եւ կառավարութեան միջեւ տագնապը սուր բնոյթ ստացած է։ Նախ Լվիանի համադումարին մասնակցող ոստիկանները դեկոյց մը հրապարակած են ուր կը չեչտեն թէ կառավարութիւնը ոչ մէկ լուծում կը բերէ իրենց հարցերուն։ Այս բանաձեւումին մէյացած են նաեւ կարդ մը ուրիչ սենեակներ, մինչ Ներքին նախարարը կ'ըսէ «տեղի պիտի չտանք այս անընդունելի չանթաժին»։

ՓԱՐԻԶի խորհրդային դեսպանը՝ Զորին հրաժեշտ առաւ Շապան-Տելմասէն։ Ի մօտոյ կը վերադառնայ Մոսկուա եւ իր տեղը կ'անցնի՝ Աբրասիմով, ներկայիս Արեւելեան Գերմանիա, իբրեւ խորհրդային դեսպան։

ԼՈՆՏՈՆի Սփեֆթաթորը ներողութիւն խնդրեց իշխանուհի Անէն, ընդունելով որ իրաւունք չունէր զբաղելու անոր անհատական կեանքով։ Իշխանուհիին զործողութենէն ետք, թերթը յօդուած մը դրած էր որու խորագիրն է «Արդեօ՞ք իշխանուհի Անն դեռ կոյս է»։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԷՄԿԻԶՆԵՐ

—o—

Հարեւան սեղանին նստած չիկահեր ռուս աղջիկը զարձաւ դէպի ինձ.

— Ներեցէք, խնդրեմ եմ, այս պառոնն ուղում է խմանալ, թէ դուք ինչ ազդից էք։

Մատուցողը նախ նրանց սեղանին դրեց ուտելիքի ափսէները, յետոյ մօտեցաւ իմ սեղանին։ Չիկահեր աղջկայ կողքին նստած էին երկու տղամարդ՝ մէկը ծեր, միւսը քսան-քսաներկու տարեկան։

— Հայը ու որդի են, — աղջիկը չարունակում էր, չսպասելով իմ պատասխանին։ — Հայրն ասում է, որ դուք Վրացի էք...

— Հայ եմ, — ասացի ես։

Աղջիկը երեւի թարդմանեց իմ ասածը։ Ծերունին ցած դրեց պատառաքաղը, նայեց ինձ։ Ես չվերցրի իմ պատառաքաղը, մենք նայեցինք իրար։ Ծերունին ինչ-որ բան ասաց աղջկան։

— Նա ասում է, որ չատ ուրախ է, — թարդմանեց աղջիկը, — իրենք վաղը հայրենիք են վերադառնում, Ստամբուլ, նա ասում է, որ Ստամբուլում չատ Հայեր կան, ասում է՝ դուցէ դուք ազդական կամ բարեկամ ունէք Ստամբուլում, այնտեղ չատ Հայեր կան, նա ասում է ինքը սիրով կը տանի նամակ կամ ծանրոց...

Ծերունին խօսում էր, աղջիկը թարդմանում էր արագ-արագ, առանց կէտադրութեան, ծերունին խօսում էր, ինձ նայելով, նրա հայեացքը հանդարտ էր ու բարի։

— ... Նա հարցնում է՝ չունէ՞ք ազդական կամ բարեկամ Ստամբուլում, դուցէ ուրիչ քաղաքում, ասում է՝ ոչինչ, ինքը կը դտնի նրանց։ Ունէ՞ք ազդական կամ բարեկամ Թուրքիայում։

— Ունէի...

Աղջիկը թարդմանում է, ես տեսնում եմ, որ ծերունին աչխուժանում է։

— ... Ունէի։ Նաեւ Ստամբուլում. չատ բարեկամներ ու ազդականներ ունէի, բայց բոլորը մեռան...

Աղջկայ չարժուն դէմքը տխրում է, եւ նա իմ վերջին նախադասութիւնը Թուրքերէնի է թարդմանում աւելի հանդարտ։ Ծերունին, ես դիտում եմ, նոյնպէս մտախոհ է դառնում։

— Բոլորը մեռա՞ն...

— Այո, 1915 Թուականին, դրիպի համաճարակից։ Ապրիլ ամսին սկսուեց համաճարակը...

Աղջիկը թարդմանում է։ Ծերունին աւելի է մռայլւում, յետոյ մտատեւեռ, մանրամասն նայում է իմ աչքերին. իր աչքերը կապոյտ են, մի քիչ պղտրուած։ Ցետոյ ինչ-որ բան է ասում, աղջիկը թարդմանում է.

— Նա ասում է, որ խորապէս ցաւում է կատարուածի համար...

Ես ծխում եմ, թարդմանչուհին եւ երիտասարդն ուտում են աչխոյժով, իսկ ծերունին այդպէս էլ չի վերցնում ցած դրած պատառաքաղը։ Ցետոյ նա էլ վառում է ծխախոտը։ Մենք երկուսով էլ ծխում ենք, երբեմն նայում իրար։ Ցետոյ ես սեղանին եմ դնում իմ չկերած ուտելիքի վճարը ու դուրս եմ դնում։ Դրսում մոսկովեան տաք արեւ է, ու ես չեմ ուղում յիշել ոչինչ։

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՄՈՒՍԱՍԻՐ ԿՈՂՈՊՈՒԱԾ ՈՒԽՏԱՏԵՂԻՆ

Ա.

Շաբաթ մը առաջ, Օգոստոս 29ին, Իրաբեան տեղեկատուութեան գործակալութիւնը հաղորդեց, որ Սեպտեմբերի վերջերուն Իրաբեւնափոնական հնախուզական ընկերութիւն մը Տիգրիս գետի մէջ ընկղմած հնութիւններու փնտուտքին պիտի ձեռնարկէ: Այս հնութիւնները, որոնց կարեւոր մէկ մասը ուրարտական է եւ ուրիշ մաս մը սերտ աղերս ունի նախահայկական բաղաքակրթութեան հետ, իրենց հետաքրքրական ոդիսականը ունին:

ՏԻԳՐԻՍԻ ՋՈՒՐԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

1842–43 *թուականներուն, Ֆրանսացի երկու հնագէտներ, Պոթթա եւ Փլաս, հին Ասորեստանի մայրաքաղաք պատմական Նինուէէն ոչ չատ հեռու, Խորսապատ քաղաքի մէջ հնագիտական պեղումներու ձեռնարկեցին: Երեւան հանուած իրերը եւ սեպագիրը արձանագրութիւնները փաստեցին, որ Խորսապատը Ասորեստանի թագաւորներէն Սարգոն Բ.ի կառուցած արքունիքն է, որ, ինչպէս ժամանակին, ներկայիս նաեւ չրջանի դիւղացիներուն կողմէ կը կոչուի նշանաւոր թագաւորի անունով՝ Դուր Շարրուկին:*

Հոյակապ էր մասնաւորաբար պալատի արքունական դահլիճը, ամրողջութեամբ ծածկուած պրոնզեան քանդակներով, որոնք կրօնական հարուստ տաճարի մը կողոպուտը կը ներկայացնէին:

Արդարեւ, պատմական ծանօթութիւններու եւ արքունական սեպագիր արձանագրութիւններու վերծանումով, դժուար չեղաւ գիտնալ, որ քանդակները կը ներկայացնէին ուրարտական ամէնէն մեծ ուխտատեղին, Խալդի աստուծոյ նուիրուած Մուսասիրի հռչակաւոր տաճարին կողոպուտի տեսարանը՝ ասորեստանցի դիւնուորներու կողմէ:

Այդ չրջանին, եւ մինչեւ վերջերս, սովորութիւնն ու օրէնքը հնագիտական արշաւախումբերուն իրաւունք կուտային, որ իրենց երեւան հանած կամ ուսումնասիրած յուշարձանները մերկացնեն իրենց փոխադրելի, երբեմն նոյնիսկ անփոխադրելի մասերէն, անոնցմով զարդարելու համար իրենց մայրաքաղաքներու թանգարանները: Այս ձեւով է, որ Ծայրագոյն Արեւելքի երկիրներէն սկսեալ մինչեւ Առաջաւոր Ասիոյ, Եգիպտոսի, Յունաստանի, Իտալիոյ, Հարաւային Ամերիկայի եւ տակաւին բազմաթիւ ուրիշ երկիրներու հնադոյն քաղաքակրթութեանց պատկանող թանկարժէք իրերը, արուեստի դլուխ-գործոցները փոխադրուեցան եւրոպական ոստաններուն՝ ճոխացնելու համար Փարիզի, Լոնտոնի, Պերլինի, Ամսթերտամի, Պրիւսէլի, Հռոմի թանգարանները:

Խորսապատի հնութիւնները եւս, թիւով 209, ծրագրուած էր Փարիզ տանիլ: Մուսասիրի տաճարին թալանման տեսարանը ներկայացնող քանդակները մասնաւոր խնամքով դծագրուեցան, լուսակարդուեցան, չափագրուեցան, որպէսզի Լուվրի թանգարանին մէջ իրենց յատկացուած սրահի մը պատերը զարդարեն եւ, այդ ձեւով, նոյնութեամբ վերապատկերացնեն Սարգոն Բ.ի արքունի դահլիճը...

Ձակատագիրը սակայն ուրիշ բան էր ոահմանած: Հնութիւնները փոխադրող նաւը Պասրա քաղաքի մօտերը նաւարեկուեցաւ եւ փոխադրուող բոլոր հնութիւնները իյան Տիգրիսի ջուրերուն յատակը:

Այսօր, այդ հնութիւններու ողիսականը պատմելու համար, 27 դարով պէտք է նահանջել:

ԱՍՈՐԵՍՏԱՆԻ ՍԱՐԳՈՆ Բ. ԵՒ ՈՒՐԱՐՏՈՒԻ ՌՈՒՍԱ Ա.

Նախ քան Քրիստոս Ը. դարուն, երկու հզօր Պետութիւնները, Միջագետքի տէր Ասորեստանցիները եւ Հայկական Բարձրաւանդակի տիրակալ Ուրարտացիները իրարու դէմ հասակ ցցած էին՝ Մերձաւոր Արեւելքի տիրապետութեան առաջնութիւնը խլելու համար: Աւելի քան հարիւր տարիներէ ի վեր չարունակուղ քաղաքական այս պայքարը իր դադաթնակէտին հասաւ իրարու ժամանակակից երկու թագաւորներու օրով՝ Սարգոն Բ.ի (722–705) եւ Ռուսա Ա.ի 730–714), որոնք հաւասար չափով փառասէր եւ ձեռներէց էին:

Ուրարտուի արքան, որ հօրմէն պարտուած ու մասամբ քանդուած թագաւորութիւն մը ժառանգած էր, յարաբերաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ յաջողեցաւ ոչ միայն երկրին ներքին խռովութիւնները դադրեցնել, պաշտպանողական ամրութիւնները վերականգնել, շինարարական եւ անտեսական մեծ ձեռնարկներ իրականացնել, այլեւ քաղաքական մարդի մէջ, Հայկ. Բարձրաւանդակի չուրջը գտնուղ փոքր թագաւորութիւններուն վրայ բանեցնել ուրարտական հակակչիռը: Արդարեւ, արեւելքէն՝ Ուրմիոյ լճի չրջակայ երկիրները, իսկ արեւմուտքէն՝ Եփրատէն անդին մինչեւ Կոմմագէնը, Հիւսիսային Սուրիա եւ Կիլիկիա տարածուղ իշխանութիւնները անդամ մը եւս ճանչցան Ուրարտուի թագաւորին վերիչխանութիւնը իրենց վրայ:

Միեւ կողմէ, մրցակից Ասորեստանի թագաւորը ձեռք կը դնէր Բաբելոնի վրայ, որուն լինքզինք թագաւոր կը հռչակէր, պարտութեան մատնելով Եգիպտոսը՝ փարաւոնական բանակները կը նետէր Րաֆքայէն անդին եւ վերջապէս Սամարան գրաւելով՝ կը չնչէր Իսրայէլի թագաւորութիւնը: Սարգոն Բ. կարելի է ըսել, որ ասորեստանեան թագաւորութիւնը՝ իր ամէնէն ընդարձակ սահմաններուն եւ հզօրութիւնը՝ իր գագաթնակէտին հասցուց սկիզբ դնելով այսպէս Ասսուրի պատմութեան մէջ սարգոնեան չքեղ դարաշրջանին:

Գալով երկու թագաւորներու փոխյարաբերութիւններուն, անոնք ծայրայեղօրէն լարուած վիճակ մը ունէին. երկուքն ալ կը զգուչանային վճռական բախումէ, վստահ չըլլալով պատերազմի ելքին. բայց, անդադար կը հսկէին դիմացինի չարժումներուն վրայ: Ագդեցութեան գօտիները կ'աչխատէին ընդարձակել, մըշտական ճնշում բանեցնելով սահմանա-մերձ փոքր երկիրներուն վրայ, որոնց համակրանքը, պարագային համեմատ, կը տարուբերէր մէկէն միւսին միջեւ: Այս երկիրները երբեմն կ'ենթարկուէին պատժական արչաւանքներու, կամ սատա կը տանային իրենց այս կամ այն արքունի համար: Այսպէս, երբ Սարգոն Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ Ուրարտուի դաչնակից Կարկեմիչ (այժմ՝ Ճարապլուս) քաղաքին վրայ յարձակելով քար ու քանդ ըրաւ, Ռուսա անմիջապէս հակադրեց. Ուրմիոյ լճին հարաւը գտնուղ Մաննա երկրին թագաւորը, որ Ասորեստանի դաչնակից էր, սպաննել տուաւ, ապա նոյն երկիրը մտնելով անոր մէկ մասը կցեց Ուրարտուի, մնացեալին ալ վրայ իրեն կողմնակից թագաւոր մը կարգեց:

Մրցակցութիւն եւ պայքար, մեծերուն միջեւ էր. բայց ծեծը փոքրերը կ'ուտէին...:

Այս «պզտ պատերազմ»ը տեւեց չուրջ տասը տարի եւ, ըստ երեւոյթին, նախաձեռնողն ու նախայարձակը յաճախ Ռուսան էր, որ օրէ օր իր դիրքերը կ'ամրացնէր, ջլայնութիւն պատճառելով թշնամիին:

Այսուհանդերձ, Ռուսա ունէր իր տկար կողմը: Ժամանակ մը ի վեր, Ուրարտուի հիւսիսային սահմանները կ'ոտնա-կոխուէին կովկասեան լեռներէն իջնող կիսաբարբարոս ցեղի մը կողմէ, որ Կիմմեր կը կոչուէր եւ որ հաստատուած էր արդէն Կուր դետի հովիտին մէջ: Ուրարտական բանակներուն մէկ մասը ստիպուած էր աչալուրջ հսկել հիւսիսային նահանգներու ապահովութեան:

Ի վերջոյ, Սարգոնի եւ Ռուսայի միջեւ մղուող բուռն պայքարի ելքին վրայ կիմմերները վճռական դեր խաղացին:

Արդարեւ, 714ին (Ք. Ա.), կիմմերները հսկայ ուժերով կը խուժեն Ուրարտու. Ռուսա անոնց դէմ կ'երթայ. կը մղուի արիւնալի ճակատամարտ մը, որ ուրարտական բանակի պարտութեամբ կը վերջանայ: Այսուհանդերձ, իրենց կրած ծանր կորուստներուն պատճառով, կիմմերները եւս ետ կը քաչուին:

Սարգոն Բ., որ մեծ բանակով մը Մանա մտած էր, Ուրարտուի ներքին անցուդարձերուն տեղեակ էր իր լրտեսներուն միջոցով, որովհետեւ այդ ժամանակներուն Ուրարտուի գահը կը գրաւէր Ռուսա Բ. որդին Սարդուրի Բ.ի, որ Սարգոնի ձեռքով կրած պարտութեան մէջ սպաննուած էր:

Սարգոն Բ. կարելի է ըսել, որ ասորեստանեան թագաւորութիւնը՝ իր ամէնէն ընդարձակ սահմաններուն եւ հզօրութիւնը՝ իր գագաթնակէտին հասցուց սկիզբ դնելով այսպէս Ասսուրի պատմութեան մէջ սարգոնեան չքեղ դարաշրջանին:

Գալով երկու թագաւորներու փոխյարաբերութիւններուն, անոնք ծայրայեղօրէն լարուած վիճակ մը ունէին. երկուքն ալ կը զգուչանային վճռական բախումէ, վստահ չըլլալով պատերազմի ելքին. բայց, անդադար կը հսկէին դիմացինի չարժումներուն վրայ: Ագդեցութեան գօտիները կ'աչխատէին ընդարձակել, մըշտական ճնշում բանեցնելով սահմանամերձ փոքր երկիրներուն վրայ, որոնց համակրանքը, պարագային համեմատ, կը տարուբերէր մէկէն միւսին միջեւ: Այս երկիրները երբեմն կ'ենթարկուէին պատժական արչաւանքներու, կամ սատա կը տանային իրենց այս կամ այն արքունի համար: Այսպէս, երբ Սարգոն Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ Ուրարտուի դաչնակից Կարկեմիչ (այժմ՝ Ճարապլուս) քաղաքին վրայ յարձակելով քար ու քանդ ըրաւ, Ռուսա անմիջապէս հակադրեց. Ուրմիոյ լճին հարաւը գտնուղ Մաննա երկրին թագաւորը, որ Ասորեստանի դաչնակից էր, սպաննել տուաւ, ապա նոյն երկիրը մտնելով անոր մէկ մասը կցեց Ուրարտուի, մնացեալին ալ վրայ իրեն կողմնակից թագաւոր մը կարգեց:

Մրցակցութիւն եւ պայքար, մեծերուն միջեւ էր. բայց ծեծը փոքրերը կ'ուտէին...:

Այս «պզտ պատերազմ»ը տեւեց չուրջ տասը տարի եւ, ըստ երեւոյթին, նախաձեռնողն ու նախայարձակը յաճախ Ռուսան էր, որ օրէ օր իր դիրքերը կ'ամրացնէր, ջլայնութիւն պատճառելով թշնամիին:

Այսուհանդերձ, Ռուսա ունէր իր տկար կողմը: Ժամանակ մը ի վեր, Ուրարտուի հիւսիսային սահմանները կ'ոտնա-կոխուէին կովկասեան լեռներէն իջնող կիսաբարբարոս ցեղի մը կողմէ, որ Կիմմեր կը կոչուէր եւ որ հաստատուած էր արդէն Կուր դետի հովիտին մէջ: Ուրարտական բանակներուն մէկ մասը ստիպուած էր աչալուրջ հսկել հիւսիսային նահանգներու ապահովութեան:

Ի վերջոյ, Սարգոնի եւ Ռուսայի միջեւ մղուող բուռն պայքարի ելքին վրայ կիմմերները վճռական դեր խաղացին:

Արդարեւ, 714ին (Ք. Ա.), կիմմերները հսկայ ուժերով կը խուժեն Ուրարտու. Ռուսա անոնց դէմ կ'երթայ. կը մղուի արիւնալի ճակատամարտ մը, որ ուրարտական բանակի պարտութեամբ կը վերջանայ: Այսուհանդերձ, իրենց կրած ծանր կորուստներուն պատճառով, կիմմերները եւս ետ կը քաչուին:

Սարգոն Բ., որ մեծ բանակով մը Մանա մտած էր, Ուրարտուի ներքին անցուդարձերուն տեղեակ էր իր լրտեսներուն միջոցով, որովհետեւ այդ ժամանակներուն

ԴՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ԹԱՏՐՈՆԸ

Ա.

Պետրոս Դուրեան հրապարակած էր թատրոնով: Այս հարցին մէջ մեծ դեր խաղացած է ճեմարանի անոր ուսուցիչը Սրապիոն Թղլեան: Թատերգակ եւ «Արեւելեան Թատրոն»ի երկրպագու, Թղլեան աներուն համար կարդացած է թէ՛ իր եւ թէ՛ եւրոպացի դրագէտներու գործերը: Ան ինքզինք համարած է Հիւկոյի աչակերտ՝ խոստովանելով, որ հետեւած է «Բրոմուէլ»ի յառաջաբանին մէջ տեղ դտած սկզբունքներուն: Ուսուցչին ազդեցութիւնը, բնականաբար, ակներեւ կը դառնայ: Արդարեւ՝ Թղլեան լինք կը վկայէ, համաձայն Հրանտ Ասատուրի, թէ «երբ խօսէր իր աչակերտներուն վրայ,

---

բուն եւս Պետութիւնները լրտեսներ կը դործածէին. եւ, ըստ երեւոյթին, Սարգոն այս դործը բաւական լաւ կազմակերպած էր, որովհետեւ իր սահմանապահ դօրքերու հրամանատարները պարտականութիւն ունէին թշնամի երկիրը ուղարկուած լրտեսներու տեղեկութիւնները արագ միջոցներով իրեն հասցնելու: Լրտեսական այս տեղեկագիրները, որոնք պատմութեան ծանօթացման համար աւելի առարկայական ու վստահելի են, քան պաշտօնական պատառ արձանագրութիւնները, բարեբախտաբար մեծ թիւով հասած են մեզի:

Բարբարոս Կիմմերներու վերջին յարձակումին՝ յայտնի է, որ Սարգոն մեծ կարեւորութիւն ընծայած է, որովհետեւ տեւաբար իր պաշտօնեաներէն առատ եւ արագ լուրեր կը պահանջէ: Ահաւասիկ, քանի մը նմոյշներ կիմմերական յարձակման մասին Սարգոնի լրտեսներուն տեղեկատուութենէն.—

«Երբ Ուրարտուի թագաւորը Կիմմերներու երկիրը գնաց, իր բանակը ամբողջութեամբ փնացաւ»: «Նախապէս դրկած տեղեկութիւնս շիտակ էր: Անոնց (Ուրարտացիներուն) մէջ սոսկալի կոտորած պատահած է: Երկիրը հիմա խաղաղ է... Իր սպարապետը գերի ինկած է»: *Սահմանային կուսակալ մը կը տեղեկագրէ.*

«Երբ (Ռուսա) Կիմմերներու երկիրը հասաւ, իր բանակը ամբողջովին բնաջինջ եղաւ: Իր մեծամեծներէն երեքը ըսպանուած են իրենց զօրագունդերով: Բայց ինք ազատած ու իր երկիրը վերադարձած է: Բայց իր բանակին կազմածները դեռ հասած չեն...: Ուրզանա՝ Մուսասիրի թագաւորը, իր եղբայրն ու որդին գացած են Ուրարտուի թագաւորը դիմաւորելու: Խաբուշկիա երկրին դեսպանը եւս գինք դիմաւորելու գացած է...»:

Ե. ՓԱՄՊՈՒՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ. Ն ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Սէվախ փաչան (պէկը) Հազրօ գիւղա-քաղաքի ու չրջանի Հայերու հետ բարեկամական դիրք ունէր ու որոչ չափով պաշտպան, երբ անոնք ուրիշ Քիւրտերու կողմէ յարձակումներու կ'ենթարկուէին: Հազրոյի կարիճ Հայերն ալ Սէվախին փաչային վստահելի թիկունքն էին կռիւներու առեն: 1895ի կոտորածին Սէվախին փաչան Հազրօ եւ Ակիլ գիւղերու Հայերը պաշտպանեց. չրջակայ Քիւրտեր կուզան Հայերը կոտորելու, չեն յաջողիր:

×

1909 Մարտ 31ի յետաչրջական սեւ օրերուն, որոնց յաջորդեցին Կիլիկիոյ ազէտալի դէպքերը, Տիգրանակերտի մէջէն ալ Թրքական թաղերէն խուլ չչուկներ ու ձայներ սկսան լսուիլ... մեծ խաներու, նոյնիսկ մեր եկեղեցիներու պատերուն, մութ ուժերու կողմէ, Սուլթան Համիտի վարչակարգին վերադարձը աղդարարող թռուցիկներ փակցուեցան: Հալճեպ ժողովներ դումարեցինք: Հաւանական դէպքեր նկատի առնելով, հայ թաղերու բոլոր կարեւոր անցքերուն դիմաց լինքնապաշտպանութեան դիրքեր պատրաստելու գինք, հին սերունդէն ալ կարդ մը ազդասէր Հայեր որոնք 1895ի կոտորածներուն քալ դիմադրութիւններ ըրած էին, մեզ օժանդակելու հրաւիրեցինք:

Բարեբախտաբար Տիգրանակերտի մէջ այդ օրերուն դէպքեր տեղի չունեցան, սակայն չրջանները, կարդ մը Հայ գիւղերու վրայ, քիւրտ խուժաններ յարձակեցան, ինչպէս Հայնէ Հայաչատ գիւղաքաղաքին վրայ, ուր ընկեր Յովհաննէս Աչոեան, դինուալար քալ ընկերներու հետ, ամուր պատնէչներու եաեւէն կռիւ դիմադրութիւն ըրին: Հայնէի մէջ, չարդարարներու դէմ, Հայերու բռնած դիրքը՝ էֆէնտիականները թուրքին մթին աչքերով դիտեցին, Աչոեանն ու քանի մը ընկերներ անհիմն ամբաստանութիւններով, ձերբակալեցին բերին Տիգրանակերտ, բանտը դրին: Աչոեան Հայնէի մեր հայ բողոքական չարանուանութեան երիտասարդ երէցն էր բնիկ Զմչկածակցի, Եփրատ քոլէճէն չրջանաւարտ եղած:

Այդ օրերուն Տիգրանակերտի ընդհանուր դատախազը Ալի Ուլմի անունով Թուրք մըն էր. կ'ընդդիմանար Աչոեանի ազատ արձակման, չեչտելով թէ «ան եւկեղեցական մըն է, ի՞նչպէս կը համարձակի հրացան ձեռք առնել, կռուղ-ներուն միանալ ու զանոնք քաջալերել: Մեր կողմէն վարձուած էր Կիլակոս Ենովքեան չայանի փաստաբանը, Թուրքերը անոր «Տալի չամմօ» (խենթ մխմոս) ծաղրական անունը փակցուցած էին, իր արտակարգ համարձակախօսութեան ու արտայայտած մտքերուն համար: Դատարանին մէջ ոտքի կանգնեցաւ, աչքերը դատախազին ու դատական յանձնաժողովին ուղղելով ժիր չեչտերով ըսաւ. «Մէթ՞ մեղք ու յանցանք է երբ եկեղեցական մը, հովիւ մը իր ու իր հօտին անձերը չարդարար խուժաններու դէմ պաշտպանելու համար հրացան կ'առնէ ձեռքին...»: Պոլիս «Ազատամարտ»ի մէջ անոր ու իմ կողմէն որպէս տեղական Թղթակից դրուեցան այդ օրերուն:

1909ի ամրան Պոլսոյ Հ. Յ. Դ. պատասխանատու մարմնոյ հրահանգով, Խարբերդի Բարսեղ Շահպազ Ակնայ չըրջաններէն Տիգրանակերտ հասաւ իրրեւ դործիչ: Վենետիկեան «Մխիթարեան»ը աւարտած, պոլսահայ հայրենասէր, եռանդուն դաչնակցական մտաւորական մըն էր:

Շահպազի հետ նկատի առնելով կազմակերպական չատ մը հարցեր, խորհրդակցաբար որոչեցինք չրջանային պատասխանատուական ժողով դումարել: Դիմեցինք չրջանի բոլոր մարմիններուն, Ֆարգինէն, Հաղրոյէն, Լճէէն, Հայնէէն, Փիրանէն, Արդընիէն, Քնքուչէն, Սեւերեկէն պատգամաւորներ ներկայ եղան: Պատգամաւոր ունէին նմանապէս Հ. Յ. Դ. Կարմիր Խաչէն: Առաջին մեծ կազմակերպական ժողովն է որ կը դումարուէր Տիգրանակերտի մէջ: Այդ ժողովին, մեր ընդհանուր թիւը նկատի ունենալով, Տիգրանակերտը Հ. Յ. Դ. կեդրոնական կոմիտէի անդամներ ընտրուեցան, մխաձայնութեամբ, ընկերներ Կիլակոս Յովհաննէսեան (Արբակ), Տիգրան Մեղրիկեան, Սեդրակ Բաղէթճեան, Յովհաննէս Երէցեան (Փիրայր):

Ըստ պատգամաւորական ժողովի որոչման, պէտք է իմիթիհատականներու հետ յարաբերութեան մէջ մտնէինք, ինչ որ բարձր մարմնի կողմէ ալ հրահանգուած էր: Շահպազն ու ես, Դաչնակցութեան կողմէ առաջին պաշտօնական այցելութիւնը տուինք իմիթիհատ պին-ուրարականներէ կազմուած ակումբին: Հոն էին տեղւոյն պինուորական դեկավարները. դուսպ ու ցրտին էր անոնց ընդունելութիւնը մեզի: Շատ չբացուեցան մեղի: Շահպազն էր որ առհասարակ դեղային փոխ-յարաբերութիւններու տեսակէտնէ-րէ արտայայտութիւններ ըրաւ: Ես հոն տեսայ, նստողներու չարքին, յայտնի հայատեաց հարիւրապետ Տէպպաղ Զատէն:

Յովհ. ԵՐԻՑԵԱՆ

(6 – Շար.)

ամէնէն առաջ . Դուրեանը կը յիշատակէ : կը հաւատար , թէ ինք ներշնչած էր Դուրեանի ռամանթիկ ձգտումները, անոր սէրը Շէյքսփիրի եւ Վիկտոր Հիւկոյի համար»: Ճեմարանականներ Թղլեանի պիւսուրեթեամբ յաճախ Թատրոն կ'երթային՝ դիտելու ներկայացումները: Ա. Քային՝ դիտելու ներկայացումները: Ա. Զօպանեան կը յիշատակէ, թէ Դուրեան ներկայ գտնուած է Թղլեանի «Լէյեոնա» թի թեմադրութեան: Արդ եթէ նկատի առնենք, որ այդ գործը «Արեւելեան Թատրոն»ին մէջ ներկայացուած է 1863ին, պարզ կը դառնայ, որ ան Թատրոն յաճախած է առնուազն 12 տարեկանէն սկսեալ: Յետագային Պետրոս իր խոստակրօն հօրմէ դաղտնի չատ անգամ Թատրոն յաճախած է:

Երկրորդ գործիչը, որ պատանի Դուրեանը կապած է Թատրոնին եւ Թատերագրութեան, Յակոբ Վարդովեանն էր: Ուզելով ձեռքի տակ ունենալ խաղացանկ մը, ան այդ նպատակով կը յանձնարարէ Սկիւտարի ճեմարանի բարձր կարգի սաներուն, որոնց շարքին նաեւ Դուրեանի, ներքոյալ գրողներու գործեր Թարգմանել: Բանաստեղծին առաջին կենսագիրը Բարեղ Էքսէրճեան կը գրէ· «Դեռ գպրոցական վերջին տարուն մէջ էր (1867), որ արդէն Թատրոնի հետ յարաբերու – Թիւններ ունէր եւ Թատերական Թարգմանութիւններ կ'ընէր··· Յակոբ Վարդովեան գովեան գաղիներէն Թատերախաղեր կը բերէ գպրոց, Պետրոսի ընկերք արար – ուածներն մէջերնին բաժնելով կը Թարգմանեն, որ ապա կը ներկայացուէին»: Էքսէրճեան տեղեկացած է, որ Դուրեան Ֆրանսերէնէ Թարգմանած է ութ Թատերախաղ: Անոնցմէ մեզի ծանօթ են միայն երեքը: Առաջինը՝ Հիւկոյի «Արքայն պրօսնու» տատմն է, զոր ան Թարգմանած է առանց ընկերակիցի: Այդ գործը նախապէս «Արեւելեան Թատրոն»ին համար Թարգմանած էր Իլիաս Զայեան, բայց Վարդովեան չէր հաւնած անոր ոճին: Դուրեանի նոր Թարգմանութեամբ Հիւկոյի Թատերախաղը, ինչպէս կը հաւատանք: Առաջուր, ներկայացուցած է Վարդովեանի Թատերախումբը: Կը պարզուի նաեւ, որ Դուրեան մտանկցած է անծանօթ հեղինակի մը «Ձէյն Կրէյ» եւ Շէյքսփիրի «Մակպէթ» ողբերգութիւններու Թարգմանութիւններուն: Այս մասին վկայութիւն կայ բանաստեղծին գպրոցական ընկերներէն մէկուն՝ Յակիկ Ուզուրիկեանի կենսագրականին մէջ· «Դպրոցականութեանը Թարգմանած է (խօսքը Ուզուրիկեանի մասին է) «Ձէյն Կրէյ» եւ «Մակպէթ» տատմներն եւ ուրիշ տասնեակ մը Թատերախաղեր (Վարդովեանի եւ Պենկլեանի խումբերուն համար), մաս – նակցութեամբ իր գասընկերներուն՝ Տիգրան Ադամեանի, Պ. Դուրեանի եւ Վարդան Լուիֆեանի»:

Նկատելով Դուրեանի ընդունակութիւնները, Վարդովեան ոչ միայն նախապատուութիւնը կուտար անոր Թարգմանութիւններուն, այլ եւ կը յորդորէր գրել Թատերախաղեր: Աւելի ուշ, 1869ին, կը սկսի բանաստեղծին եւ դերասանապետին կարճատեւ, բայց բեղնաւոր համագործակցութիւնը: Դուրեան իր Թատերախաղերը կը գրէ բացառապէս «Թատրոն Օսմանիէ»ի համար, իսկ Վարդովեան «ծախք եւ ջանք» չի խնայեր զանոնք բեմադրելու համար:

Հրապարակախօսութեան ասպարէզ մտնող բանաստեղծը կ'անդրադառնայ հայ Թատրոնի վիճակին: Այսպէս, «Ժօսարան» յօդուածին մէջ, 1869, Նոյեմբեր ան ընդգծելով Թատրոնի «քաղաքակրթական եւ բարոյական օգուտները», կը գրաա – պարտէ կեղծ բարոյական պատկերացում – ները: «Թատրոնին ծուռ նայեցանք, պատճառաբանելով Թէ սէրային դէպքեր կը գործադրուին Թատերաբեմին վրայ··· այսպէս մտածողները Օրթա Օյնի եւ ուրիշ խայտառակ ներկայացմանց հանդիսատես կ'ըլլան եղեր — այդ հոգ չէ»:

Յունուար, 1869ի Դեկտեմբերին, Դուրեան «Պ.» ստորագրութեամբ «Թատրոն»ի մէջ կը մերժէ այն ըմբռնումը, Թէ Թատրոնը գրօսատեղի է: Պատճառը մատնանշելով «Արեւելեան Թատրոն»ին, բանաստեղծը գժգոհութիւն կը յայտնէ անկէ եւս հրապարակ ելած «այլեւայլ ա – նուններով Թատերական խումբերու եւ վարչութիւններու» գործունէութեան մասին: Անոր համոզումով պէտք է ունենալ ազգային Թատրոն: Աւելի կրնար դատնալ Վարդովեանի «Թատրոն Օսմանիէ»ն, որ այդ չրջանին «կաղնիկաղ ընթացք ունէր»: Դուրեան կոչ կ'ընէ օգնել եւ քաջալերել ազգ· Թատրոնի հաստատման «ի բոլոր սրտէ ուխտած» Վարդովեանին, որ «ապագային Թէ ներկային մէջ հայ անունը կրող Թատրոն մը մեզ ներկայացնելու փորձ կը փորձէ··· փոխանակ օտար Թատրոններ յաճախելու, դիմենք հոն եւ մեր տեսած ու նկատած պակասութիւնները եւ ապօրինաւորութիւնները լրջմտութեամբ խմացնենք վարչութեան, որ ան ալ առանց վարանելու իր նպատակը կատարելագործել աշխատի»:

Յաջորդով երկու խօսք Դուրեանի դերասանական գործունէութեան մասին:

Ա. ՇԱՐՈՒԻՐԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Բիւզանդական կայսրութեան եւ անոր մշակոյթին ուսումնասիրութեան ձգտող աշխատանքները պայմանաւորուած են այն դերով, զոր այդ կայսրութիւնը ունեցած է, քաղաքական եւ պատմական տեսանկիւնէներով, մինչեւ դարերուն:

Հայ – բիւզանդական կապերու ուսումնասիրութիւնը հայագիտութեան մէջ արդէն նշանակելի կշիռ ունի: Այդ գործին երախտաւորներն են Հ. Մ. Զամչեան, Հ. Կ. Տէր–Սահակեան, Ն. Ադոնց, Յ. Մանդեան եւ ուրիշներ, որոնք հետաքրքրուեցան Բիւզանդիոնի պատմութեան տարբեր շրջաններով, ինչպէս նաեւ Հայաստանի եւ հարեւան երկիրներու պատմական կապերը, մինչեւնոյն ժամանակ, հրատարակած են բազմաթիւ հայկական եւ բիւզանդական աղբիւրներ:

Երեւանի «Լրաբեր» ամսագրի Մարտի թիւը ամբողջութեամբ նուիրուած է հայ–բիւզանդական կապերու լուսաբանութեան:

Պատմաբան Յ. Բարթիկեան «Բիւզանդիա եւ Հայաստան» յօդուածին մէջ կը գրէ·

«Մինչնաղարան հայ ժողովուրդի կեանքին բոլոր բնագաւառներուն մէջ կարեւոր դեր է խաղացած Բիւզանդական կայսրութիւնը: Միեւնոյն ատեն պէտք է ընդգծել, որ բիւզանդական բազմազգ կայսրութեան մէջ Յոյներէն եաք, Հայերը ամէնէն մեծ կշիռն ունէին: Ժօսիլ հայ – բիւզանդական յարաբերութիւններու մասին, կը նշանակէ խօսիլ առաջին հերթին Հայաստանի նկատմամբ բիւզանդական կայսրութեան վարած նուաճողական քաղաքականութեան մասին, ինչպէս նաեւ հայ ժողովուրդի հերոսական պայքարի մասին՝ իր ինքնորոշման իրաւունքը, անկախութիւնը, ազգային դէմքը պաշտպանելու համար: Այդ պայքարը ան կը վարէր այն օրերէն սկսեալ, երբ դեռ գործ ունէր Հռոմէական կայսրութեան հետ: Արդարեւ, դեռ Ա. դարէն (Ք. Ա.) Հռոմ կը ձգտէր տարածել իր գերիշխանութիւնը Հայաստանի վրայ»:

Հայ – բիւզանդական մշակութային կապերու լաւագոյն օրինակը «Դիպենիս Ակրիտաս» դիւցազնավէպն է: «Հակառակ անոր, որ այս դիւցազնավէպի մասին գրաղարան կազմող գիրքեր եւ յօդուածներ են լոյս տեսած, վերջին հարիւրամեակին, դիւցազնավէպը դեռ երկար ժամանակ նոր նիւթ պիտի հայթայթէ Թէ՛ Բիւզանդագէտներուն եւ Թէ հայագէտներուն:

Ժօսիլ «Դիպենիս Ակրիտաս»ի մասին եւ նկատի չունենալ այդ գործին ստեղծման մէջ Հայերու ունեցած գերին մասին, ճիշդ պիտի չըլլար: Ն. Ադոնց համոզիչ կերպով ցոյց տուաւ, որ այդ դիւցազնավէպը ստեղծուած է հայկական միջավայրի մէջ: Տիպարներուն մեծ մասը Հայեր են ծագումով: Յետագայ ուսումնասիրութիւնն ալ ցոյց տուաւ, որ հոն կան հայկական ժողովրդական երգեր, հայկական տեղանուններ: Դեռ աւելին, այժմ կարելի է խօսիլ նոյնիսկ դիւցազնավէպին մէջ հանդէս եկող հայկականութիւններու մասին»:

Յօդուածի վերջաւորութեան Բարթիկեան կը յիշէ բիւզանդական կայսրութեան անհետաւոր քաղաքականութիւնը Հայաստանի նկատմամբ: Բիւզանդիոն քանդեց այն պարիսպը, որ պաշտպանութիւն մըն էր իրեն համար: «Երբ Ժ.· դարու առաջին տասնամեակներուն Հայաստանի մէջ երեւացին Սելճուք – Թուրքերը, Բիւզանդիոն իւ վիճակի չեղաւ առաջքն առնել ազգէտին, իսկ Հայաստան ալ ղրկուած էր այդ կարողութենէն»:

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

Կ. Յ. ԲԱՄՄԱՋԵԱՆ

Անխոնջ բանասէր եւ խուզարկու միտք մը, որ պըպտեց մասնաւորապէս հայ մշակոյթին եւ պատմութեան նախանիւթերը եւ թաքուն աղբիւրները, եւ անհամար փաստեր ու տուեալներ բերաւ իր քննական էջերով եւ այնքան համալից եզրակացութիւններով:

Մէկն է անոնցմէ, որ նուիրուեցաւ հին Հայոց եւ հին ազգերու քաղաքակրթական նուաճումներու հետազօտութեան, եւ վորձեցին երեւան հանել անոնց փոխյարաբերութիւնները եւ իւրայատուկ գիծերը, անոնց քանդակները, բեւեռագիրները, լեզուական հարստութիւնը, բարոյական եւ գաղափարական մոռցուած ժառանգութիւնը, զոր Բագմաչեան տարիներով քրքրեց ու պեղեց անհուն համբերատարութեամբ մը, հայ նախապատմու – թիւնը ուսումնասիրելով պարսկական, ասորական, զանդիկ, պահլաւ կամ մարական արձանագրութիւններու եւ ազգերու հետ:

Կ. Յ. Բամմաջեան, որ խմբագրապետն էր Փարիզի «Բանասէր» հանդէսին, տըքնաջան անուն մը պիտի մնայ մեր մշակութային պատմութեան մէջ:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

Ո՞Ր ԿԵՆԴԱՆԻՆ ԿԸ ԾԱՄՔ

Կը թուի Թէ ասկէ աւելի պարզ հարց չկայ· ակռայ ունի՞ս, ծամէ որքան կըզնաս: Բայց եկուր տես, որ այդպէս չէ:

Շնաճուկին, գայլաճուկին կամ կոկորդիլոսին բերանները լեցուն են ակռաներով: Սակայն անոնք չեն ծամեր: Լատդոյն պարագային աքցաններու նման զօրաւոր ծնօտներով կը փրցնեն համեղ պատառները եւ կուլ կուտան, իսկ չատ յաճախ ալ որսը կուլ կուտան ամբողջութեամբ, առանց ծամելու:

Կենդանական թագաւորութեան մէջ երբեմն կլլողը կլլուածէն աւելի փոքր կ'ըլլայ: Ժոչոր վիշապները ամբողջ ոչխար կամ այծքաղ (անթիլոպ) մը կը կլլեն: Օձերը ակռայ չունին, որով չեն կրնար ծամել: Ոչ ճուկերը, ոչ երկկենցաղները, ոչ սողունները եւ ոչ ալ թռչունները կը ծամեն: Այդ յարմարութիւնը տրուած է կաթնասուններուն: Միայն անոնք են, որ ունին չարժուն շրթներ եւ այտեր եւ բան մը, որ չատ կարեւոր է՝ տարբեր ձեւի ակռաներ: Գայլաճուկին կամ կոկորդիլոսին ակռաները միատեսակ են, յարմարուցած են միայն կերը պահելու համար: Իսկ կաթնասուններունը՝ «մասնագիտացած» են: Կարողները եւ քիչ մը եռեւ դանուողները կը ծառայեն որսը բռնելու, սպաննելու, պահելու համար: Իսկ սեղանատամները անունդը տրորելու, մանրացնելու, այսինքն ծամելու համար են:

Աւելցնենք, որ բոլոր կաթնասուններն ալ չեն ծամեր: Սակայն ասիկա այն պատճառով, որ անոնք (կէտ ճուկեր եւ մաչկատաններ) պարզապէս կորսնցուցած են այդ յատկութիւնը՝ անհրաժեշտութեան բացակայութենէն (տեղափոխուած են ջուրի մէջ): Իսկ կէտերու եւ փոկերու նախնիքները ծամած են իրենց որսը:

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Քանի մը ժամ յետոյ, երբ արեւը յառաջացած էր եւ վերէն իր կիզիչ ճառագայթները կը տարածէր, Սելիմ, հեղեղատին ծայրէն դէպի ինձ յառաջացող մարդը նշմարեցի··· Առանք այդ նոյն անիծեալ դիւցազնին կը հետեւէին որ մինչեւ հոն եկաւ եւ դիս գտաւ: Այդ մարդիկը սեւամորթներ չէին եւ մեր տեղական լեզուն չէին խօսեր, բայց խօսակցութեան ձեւերէն ալ չէր, այլ օտար եւրոպական լեզու մը:

— Ուրեմն Եւրոպացի՞ներ էին, հարցուց Ալիշէ հետաքրքրուած:

— Համբերէ՛, մի աճապարեր, ինչ ազգ ըլլալնին պիտի ըսեմ, ըսաւ Սելիմ:

Այդ, երբ հեղեղատին մէջ յառաջացան, այնժամ եռեւնէն՝ դինուած երկրորդ խումբ մըն ալ երեւցաւ, որ ութէն մինչեւ տասնըհինգ տարեկան ինձ նման կապուած տաս–տասներկու տղեկներ կ'առաջնորդէր: Իմ սեւ բախտիս ուրիշները աղջիկներ էին: Գիւղացին քովս եկաւ եւ դիս ծառէն քակելով միւսներուն հետ կապեց: Զիս կապելէն յետոյ, սպիտակամորթներէն մին հրամայեց որ ճամբայ ելլենք եւ այսպէս իրարու Թեւէ կապուած յառաջանալ սկսանք: Սեւ միսերէ կազմուած չղթայի մը կը նմանէինք: Ո՞ւր կ'երթայինք, չէինք գիտեր:

Գիշեր ցերեկ անընդհատ կը քալէինք, օրը երկու անգամ հաղիւ կը ճաչէինք եւ յոգնութիւննիս կ'առնէինք: Գիւղերէ, քաղաքներէ կը հեռանայինք··· Երբ օր մը կը յիշեմ մեզ ուղեւորու վրայ դրին եւ այսպէս քանի մը օր ալ ուղեւորով ճամբորդեցինք··· Ծովեզերեայ քաղաք մը հասանք, հոգ մեզ չոգենաւի մը մէջ դրին եւ օրերով, չաբաթներով ճամբորդեցինք ··· Ընկերներուս չորսը չոգենաւին մէջը մեռան եւ զանոնք ծովը նետեցին··· Վերջապէս մեծ քաղաք մը հասանք, ուր մեզ բանտի նմանող տունի մը մէջ արգելափակեցին··· Յաջորդ օրը սեւամորթ ծերունի մը եկաւ քովերնիս եւ մեր դիւղին բարբարոսը մեզի ըսաւ·

— Զաւակներս, դէշ է, չատ դէշ, այսպէս յանկարծ ծնողքնիդ, ազատութիւնդ կորսնցնելնիդ, բայց ի՞նչ ընենք, Թող Եւրոպացիները տեսնեն ասիկա որ կուգան մեզ մեր գիւղերէն յափշտակել, որպէսզի յետոյ կենդանի միսի տեղ մեզ ծախեն:

Այս խօսքերուն վրայ ընկերներս վախերնէն սկսան լալ, բայց ծերունին նչան ըրաւ որ հանդարտինք եւ չարունակեց·

— Հիմա այլեւս քնաւ մի վախնաք, մեր եղբայրներուն՝ Թուրքերուն ձեռքը ինկած, որոնք վատ Եւրոպացիներէն պնեցին ձեզ եւ իրենց տուներուն մէջ պիտի պահեն: Աղուոր աղուոր պիտի ուտէք, պիտի հագուիք, բնաւ պիտի չաչխատիք, կարղալ գրել պիտի սորվիք եւ իրենց կիրուն պիտի ընկերակցիք:

Ծերունիին այս խոստումին վրայ հոգիներնուս մէջ կարծես Թէ բալասան մը Թափեցաւ, ընկերներս լացերնին դադրեցուցին եւ այսպէս բաւական ատեն այդ տունին մէջ մնացինք: Աղուոր հագուստներ, կարմիր Փէսեր, կակուղ անկողին – ներ եւ ուզածնուս չափ կերակուր կուտային: Այդ հանգիստ կեանքէն երեք հոգի եւս մեռան, ես ալ ծանր կերպով հիւանդացայ, կակուղ անկողինը, մարմնիս հագուստները եւ հանգիստ կեանքը, ես որ հովին ու արեւին տակ մերկութեան վարժուած էի, չկրցայ առօնք տանիլ եւ հիւանդացայ, երեք օր մահուան հետ պայքարեցայ եւ վերջապէս յաղթեցի: Սակայն դիտեցի որ ընկերներս մէկիկ մէկիկ այդ տունէն անյայտ կ'ըլլային, այնպէս որ օր մը բոլորովին մինակ մնացի···

Առաւօտ մը, չարունակեց Սելիմ, հառաչելով, ծերունի սեւամորթին հետ միատեղ ինձ գարմանող բժիշկն ալ եկաւ եւ դիս քննելով աղէկ գտաւ ու ծերունիին դառնալով ականջն ի վար բաներ մը փսփսաց, զոր ես չհասկցայ: Ծերունին առար վրայ քովս եկաւ, դիս գգուեց ու ժպտելով ըսաւ որ անկողինէն ելլեմ եւ իրեն հետեւիմ: Այդ միջոցին ի՞նչպէս կրնայի երեւակայել Թէ ի՛նչ կը սպասէր ինձ: Անկողինէս ելայ եւ ուզեցի ինձի նուիրած տարաձնին հագուիմ:

— Ո՛չ, ոչ, ըսաւ ծերունի սեւամորթը, հագը կը հագուիս: Հիմա հետս եկուր որ քեզ բաղնիքը տանիմ որպէսզի լաւ մը լուացուիս եւ մաքրուիս:

Ժօսքերուն հնազանդեցայ եւ իրեն հետեւելով սենեակ մը մտայ, ուր երկար սեղան մը ու ճերմակ զոգնոցներ հագած երկու մարդեր կային:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար·)

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՋ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր

Salle des Fêtes de Sevran

ԴԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՑԱՅՏԱԳԻՐ

— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —
ՆՈՒԻԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց՝ — *Օթոպիւս 147 Ա, Էկլիզ որ Փանթէհնէն, իջնել կառ որ Սեւրան կամ կառախումբ կառ տիւ Նոռէն՝ իջնել Սեւրան:*

ԱՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉՐԵՐ

1971–1972 *տարեշրջանին համար, Հայ Կոյրերը կ'ընդունին դիւերօթիկ, կիսերկօթիկ եւ մանկապարտէզի համար փոք – րիկները:*

Արձանագրութիւնները սկսած են: Դիմել՝ 73, Աւընիւ Անրի Պարպիւս
Հեռաձայն՝ 985–01–79

Առնուվիլ:

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՎԻՊԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՊՏՈՑՏՈՎ ՀՌԵՆՈՍԻ Վ.ՐԱՑ

Մեկնում ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18,
Վերադարձ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19

Երկու օր հանգիստ եւ պտոյտներու ճոխ յայտագրով մը: Ժամադրավայր՝ Շաբաթ առաւօտ ժամը 7,15ին Շաթօ որ Վէնսէնն, Քաֆէ Թերմինիւսի առջեւ եւ 7,30ին կառ տիւ Նոռ, Քաֆէ Քիւրվէօրի առջեւ:

Մեկնում ժամը ճիշդ 7,45ին դէպի Գերմանիա, Մօ, Շալոն, Ս. Մենեհուլտ (կերեկուան ճաշ) Վերէօն, Լիէյն, Լոնկվիյոն, Լոնկվիլ եւ Լիւքսանպուրկ ճամ – բով, ուր պտոյտէ եւռք, մեկնում դէպի Թրիէր, հին հռոմէական քաղաք, Մոզէլի վրայ (պանդոկ):

Կիրակի առաւօտ, մեկնում դէպի Պեռնկէն ուրկէ դեղեցիկ ղրօսանաւի մը վրայ, երեք ժամուան պտոյտ մը Հռենոսի վրայ: Յետերկուան ճաշ Պոփարտ, ուր կը ճաշակուին Հռենոսի համբաւաւոր գինիները եւ վերադարձ դէպի Փարիզ ժամը 22ի առեներ:

Մասնակցութիւն՝ 139 ֆր.
ամէն բան մէջը, բացի խմիչքէն

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
Է.Տ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատասխանատու

Կարեւոր՝ — Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր որ վօյաժ կամ անցագիր (փաս – փոր) ի գործու:

Արձանագրութեան հետ կանխավճար մը՝ Սեպտեմբեր 13էն առաջ:

ԿՈՒԶՈՒԻՆ

Տարատէ (փանթալոն) լաւ ֆինիսիոն պիտցող լուրջ մէկը: Գործը ապահովուած է ամբողջ տարուան համար:

Հեռաձայնել՝ 202–86–54:

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

21րդ ցանկ

Պր. Կարպիս Պզտիկեանի մահուան առ – թիւ խումբ մը բարեկամներէ փոխան ծաղկեպսակի 420 ֆր., Տէր եւ Տիկին Ան – դրանիկ Օպոզեան իրենց հօրաքրոջ մահ – ուան առթիւ 350 ֆր., Տէր եւ Տիկին Ե – ղիա Մալօեան (Տրակլինեան), Տէր եւ Տի – կին Վահէ Լօռէնեան (Տրակլինեան), Պր. Արամ Հաճեան (Տրակլինեան) 200ական, Պ. Պ. Ժան Մատոյեան, (Պուա–Քոլոմպ), Յարէթ Յարութիւնեան (Պուա–Քոլոմպ), Յովհաննէս Թորոսեան (Պուա–Քոլոմպ), Ժիրայր Սէրգայտարեան (Պուա–Քոլոմպ), Համբարձում Գարաւանէսեան (Շաս), Ոսկեան Գարաւանէսեան (Շաս), Գրիգոր Կիրակոսեան եւ զաւակները (Շաս), Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գարաւանէսեան (Շաս), Ժօզէֆ Գէլումճեան (Վիէն), Ար –ման Արզումանեան (Վիէն), Տիկին Ա. – թուն Մուրատեան (Վիէն), Ամենակ Դա – ւիթեան (Վիէն) 100ական ֆր.:

Նախկին գումար 93293,53
21րդ ցանկի գումար 2570
Ընդհ. գումար 95863,53

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	*մինչեւ 1/4 սիւնակ*
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՍ	30 Ֆ.	*մինչեւ 1/8 սիւնակ*
ՑԱԽԱՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՈՒՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան

ՊՏՈՑՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՏԻԷՓ

Կազմակերպուած Փարիզի Էսաեան Սա – նուց Միութեան կողմէ:

Ընդհանուրի փափաքին դոհացում տա – լու համար Միութիւնը որոշեց կազմա – կերպել եղանակի վերջին պտոյտը դէպի Ծովափ, Կիրակի Սեպտ. 19ին:

Մեկնում կիրակի առաւօտ ժամը 7,15ին վերադարձ 22ի առեները: Հաւաքատեղի կառ տիւ Նոռ, Քիւրվէօր *սրճարանին առջեւ:*

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խըն – դրուի աճապարել արձանագրուելու հա – համար դրելով՝

Պր. Վ. Աւետեանի 842–08–57
Միսաք Երանեանի 782–61–10
Ծախքերու մասնակցութիւն 20 *ֆրանք:*

ՀԱՑՑԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրեմ որ այդ փո – փոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն *դրաւոր*, մեկնու – մէն առնուազն չորս օր առաջ եւ նշդուին *ընթացիկ* եւ *նոր հասցէն*:

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ըն – դունուի հեռաձայնով:

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 փրանք:

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋԻ»

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քալաքսալե – տարանին մէջ:

Ցետապային՝ մանրամասնութիւններ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, տրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը զբաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ
ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

(Քերթուածներ)

Մատենաշար «Ահեկան»
Պէյրութ 1971

Դիմել՝ «Յառաջ»ի
Գինն 5 ՖՐ.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչու – թիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծը – նողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած ղեղ – ծոցի 1971–72 տարեշրջանի դասաւանդու – թիւնները կը սկսին Զորեքշաբթի 15 Սեպ – տեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Զորեք – շաբթի երեկոյ ժամը 5–7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9–12, կէսօրէ եառ 2–4:

Արձանագրութեան համար դիմել վար – ժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հաս – ցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարու – թեան մօտ 339 Աւընիւ տիւ Փրասօ 8:

×

Շաւիլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին այս Հինգշաբթի (Սեպտ. 16):

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Հովսեփ – եանց մօտ կամ տեղւոյն վրայ:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հովսեփեանց միութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Հինգշաբթի օրուան Դասընթացքի սրճանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 16, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8,30–11,30ին:

×

Կապոյտ Աչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկ – տեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձա – նագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱՆՔԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

26 Սեպտ. Կիրակի, տօնախմբութիւն եւ մատաղօրհնութիւն Առնուվիլի Վարա – գայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձ – նախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

×

Մշակոյթի Տան ղրական երեկոն, Հոկ – տեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի Ֆրանսերէն Թարգմանու – թեան գործերուն:

×

ԼԻՈՆ — Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մաս – նաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէօի չքեղ սրահներուն մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐ
ՀՌՈՄԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ամէն երկուշաբթի, Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը, Հռոմի Ռատիօկայանէն 15 վայրկեան տեւող հայկական ձայնա – սփռում կը կատարուի, իտալական ժամով 17,45ին, որ կը հասպատասխանէ Մերձա – ւոր Արեւելքի եւ Պալքանեան երկիրներու ժամը 18,45ին, իսկ Հայաստանի ժամը 20,45ին:

Վերոյիշեալ սփռումները կը կատար – ուին հետեւեալ ալիքներու վրայ:

Կարճ ալիք 41,38, 31,10, 25,55 մեթր:
Միջին ալիք 196 մեթր:

Սիրով կ'ընդունուին ոչ–քաղաքական բնոյթ ունեցող եւ հայ ժողովուրդը հե – տաքրքրող բոլոր լուրերը:

Հասցէ՝
Sezione Armena' Radio Vaticana, ROMA

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
14
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI
14 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — 12214

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.214

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՆՉՊԷՍ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻ ՈՄՆ ՔԱՂԱՔԱՅԻ

Հարկ է երբեմն, որ մարդիկ մեռնին, անդրադառնալու համար յանկարծ թէ՝ կ'ապրէին: Այս է նաեւ պարագան Նիկիտա Սերգեեւիչ Խրուշչեւի, որու ողջ ըլլալը իմացանք, առջի օր, երբ հաղորդուեցաւ իր մահը:

Ուեւ մէկը չէր սակայն մեռնողը, բայց մարդոց յիշողութիւնը ապերախտ է եւ իր խիզախ ժողովուրդը չէր յիշեր այլեւս թէ ան նոր կը պարտի այն յարաբերական ազատականութիւնը, զոր կը վայելէ:

Արդարեւ, ի նպաստ Խրուշչեւի անհրաժեշտ է չմոռնալ թէ ան համարձակեցաւ – 1956ին — ապտալել Ստալինի առասպելը եւ իր քաղաքականութեամբ ծնունդ տալ՝ խաղաղ համակեցութեան:

Խրուշչեւ ժողովրդական դէմք մը դարձաւ իր շրջանին, եթէ նոյնիսկ միշտ լուրջ ապաւորութիւն մը չթողուց: Գիւղացի՝ խրթով եւ բնաւորութեամբ, մնաց հաւատարիմ իր խառնուածքին, նոյնիսկ միջազգային բեմերու վրայ:

Գիւղացի մնալ, իրեն համար, չէր նշանակեր միայն հողը սիրել, այլեւ կօշիկը սեղանին զարնել, Ապրաժողովին մէջ, երբ համաձայն չէր Նիւ Եորքի ճառերուն:

Եթէ առակներու յաճախակի գործածութիւնը, կատակներն ու հաղորդակից բնաւորութիւնը այն ապաւորութիւնը կը թողէին թէ մարդը անվնաս է, ամէն ինչ կը փոխուէր յանկարծ երբ խորհրդային հրբիռներ ճամբայ կ'ելլէին դէպի Քուպա: Այթանը կը բաւէր որպէսզի մարդիկ յանկարծ յիշեն թէ բարի դիմագիծով այդ նոյն գիւղացին էր նաեւ, որ քանի մը տարի առաջ ժողովուրդ մը ճզմած էր Դանուբի ափին:

Ցրանայի Համայնավար կուսակցութենէն արտաքսուած, համայնավար տեսական՝ Ռոժէ Կառօտի, անդրադառնալով Խրուշչեւի զոր մօտէն ճանչցած է, կ'ըսէ թէ ան եղաւ համայնավարութեան հաւատարիմ, ինչ որ Յովհաննէս Իգ. Եկեղեցիին համար: Այլ խօսքով, ուզեց պատուհանը բանալ, նոյնիսկ դուռը, եւ վերջ տալ քարացած որոշ մտայնութեան մը: Վերջէն, իր օրով էր, որ հաստատուեցաւ «Վարմիր Հեռաձայնը», որ Սպիտակ Տունը ուղղակի կը կապէ Կրեմլինի:

Բայց մարդը պիտի մեռնէր իր բուն մահէն տարիներ առաջ, հոկտեմբերեան խաղաղ առաւօտ մը, երբ Սեւ Ծովու ափին, կը փորձէր մոռնալ աշխարհի հոգերը:

Այդ հոկտեմբերը յեղափոխական ոչինչ ունէր եւ ամէն բան շատ բնականոն բնոյթ պիտի ստանար, պաշտօնի ընթացիկ փոփոխութիւն մը, առանց խրամատումի: Եւ Խրուշչեւ պիտի օգտուէր իր իսկ հաստատած քաղաքականութենէն: Մինչ անգեալին, տապալած ղեկավար մը եղերական վախճան մը կ'ունենար, Խրուշչեւ հանրապետութեան կոչուած պաշտօնեայի մը տափակ կեանքը պիտի ունենար այլեւս: Ուր իր տաչային մէջ, պիտի կարենար խորհրդածել կեանքի ունայնութեանց մասին եւ իր պարտէզը մշակել եթէ վոլթէր կարդացած ըլլար:

Հոկտեմբերի այդ առաւօտն էր որ կը մեռնէր Նիկիտա Խրուշչեւ, խորհրդային պետութեան ղեկավար, հին յեղափոխական, վեթերան համայնավար, որ իր երկրին եւ քիչ մըն ալ աշխարհի մէջ, բան մը փոխած էր:

Իսկ, առջի օր, Մոսկուայի մէկ սար – ազարձանին հիւանդանոցի մը անկիւնը, իր մահկանացուն կը կնքէր մարդ մը, որ պիտի նոյն մարդն էր, բայց կը մեռնէր ինչպէս խորհրդային մի ոմն քաղաքացի:

«ՅԱՌԱՋ»

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՄԱՀԸ

ԱՊԱՍՏԱԼԻՆԱՑՄԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆԸ

Մոսկուայի Արեւմտեան չրջանակները են, որ առաջին լուրը հաղորդեցին՝ Խրուշչեւ գոհ դադած էր Շարաթ օր, սրտի տագնապի մը: Յորհ. Միութիւնը լուր չունէր տակաւին երբ Արեւմուտքի թերթերը եւ ձայնասփիւռը կուտային լուրը: Արդարեւ ոչ Թաս գործակալութիւնը, ոչ ալ պաշտօնական որեւէ աղբիւր կը տեղեկացնէին խորհրդային բովանդակ ժողովուրդին, թէ կորնդուցած էր իր նախկին ղեկավարը, որ 11 տարիներ վարած էր աշխարհի մեծագոյն պետութիւններէն մէկուն ճակատագիրը:

Երբորդ Էնփրաքթիւսն էր, որու գոհ կ'երթար Նիկիթա Խրուշչեւ, 77 տարեկանին:

Ծնած էր Ուկրայինոյ մէկ աննշան գիւղը եւ ինք է որ 1959 Սեպտ. 21ին, քանի մը բառով պիտի պատկերացնէր իր կրճատ ճամբան, երբ կը խօսէր Հոլիվուտի մէջ.— «Սկսայ աշխատիլ երբ սկսած էի քալել: Նախ ոչխար եւ հորթ կը պահէի Պոմիէշչիկի (հողատէր) մը մօտ: Ցետոյ աշխատեցայ գործատան մը մէջ որ կը պատկանէր գերմանացի գրամատէրերու, ապա հանքի մը՝ որ կը պատկանէր Ֆրանսացի գրամատէրերու, յետոյ քիմիական արտադրութեանց գործատուն մը, որու տէրերը Պելժ էին եւ այսօր Խորհրդային մեծ պետութեան վարչապետն եմ»:

Ընտանիքին մէջ ինը զաւակ էին եւ հազիւ թէ գոյոց գացած էր Խրուշչեւ, ինք է կրկին որ կ'ըսէր «գացի մինչեւ որ տղաչեցայ մինչեւ 30 հաշուել, յետոյ հայրս ըսաւ՝ կը բաւէ, մեզի պէս աղքատները երբեք երեսուն ռուբլիէն աւելի չեն ունենար»:

Իր գիւղական մանկութենէն, Խրուշչեւ մեծ սէր մը պահած էր հողին հանդէպ ու նաեւ խոր ըմբռնում մը իրականութեանց:

Երբ հայրը կը մեռնի, 1911ին, Խրուշչեւ 17 տարեկան է եւ գործատունէ գործատուն չարաչար կ'աշխատի: Ցեղափոխութիւնը կը մօտենայ եւ անուններ կը սկսին ընտանի դառնալ՝ Լենին, Տրոցկի: Բանուորներ կը խօսին նաեւ Գերմանացիի մը մասին՝ Կարլ Մարքս որ կը յայտարէ թէ մարդկային ընկերութիւնը կը քալէ դէպի համայնավարութիւն եւ թէ վաղը պիտի երեւի՝ պրոլետարիան: Խրուշչեւ կը սկսի մտնել պայքարի մէջ: Հաղիւ կարդալ գիտէ բայց կը սքնի քաղաքական գրքոյկներու վրայ եւ կը սկսի արդէն ցոյցերու մասնակցիլ եւ խօսք առնել «Լսեցէ՛ք, պրեզատար Խրուշչեւն է որ ձեզի կը խօսի»: Խօսքէն կ'անցնի նաեւ գործի եւ կարմիր պահակներու դունդի մը գլուխը անցած, կը կռուի Գերմանացիներուն դէմ բայց կը պարտուի: Քաղաքացիական պատերազմը կատաղի բնոյթ առած է եւ կը սկսի նաեւ ուրիշ պայքար մը յեղափոխութենէն ծնունդ առած քաղաքական չարժումներու միջեւ — մեն – չեւիկ, բոլշեւիկ, ընկերային–դեմոկրատ, ընկերային–յեղափոխական: Խրուշչեւ կը սկսի գրուչանալ Տրոցկիէն եւ կը մօտենայ Վրացիի մը՝ Ստալին:

1923ին կ'ամուսնանայ երկրորդ անգամ ըլլալով (առաջին կինը մեռած է 1922ին թիֆիւսէն): Մոսկուայի մէջ կուսակցական տեղական կոմիտէի մը պատասխանատուն է եւ կը բարեկամանայ Լազար Կաղանովիչի հետ: Այդ չրջանին կը ծագի դիւզացիական ըմբոստութիւնը: Զսպումը անողոք է: Խրուշչեւ կը սկսի մարքսիզմ ուսումնասիրել եւ կը հետեւի ճարտարարուեստի Ակադեմիային դասընթացքներուն եւ փայլուն ուսանող կ'ընէ: Առաջին անգամ ըլլալով, Ստալին կը լսէ այդ Ուկրայնացիին մասին եւ անոր կը յանձնէ պաշտօն մը՝ Ծրագրի կոմիտա – րութիւնը: Օր է օր ծանօթ եւ ընտանի դէմք մը կը դառնայ Մոսկուացիներուն: 1934ին կեդրոնական կոմիտէի անդամ է: Սարսափի չրջանն է, հալածանք, մաքրա – դործում, արիւնալի զտումներ: Կեդրո – նական կոմիտէի 138 անդամի վրայ 93ը կը զնդակահարուին: Խրուշչեւ կը նախընտրէ «օդ փոխել» եւ Ուկրայինա կ'երթայ ղեկավարելու համար տեղւոյն մաքրա – դործումը: Պատերազմին է սակայն որ Խրուշչեւ աւելի ծանօթ անձնաւորութիւն մը պիտի դառնայ: Ստալինկրատ է երբ քաղաքը վտանգուած է: Զօրավար է եւ պատերազմէն եառ կը նուիրուի խաղա – դութեան վերահսկողութեան Ուկրայինոյ մէջ: 1948ին բարեփոխում մը ի գործ կը դնէ՝ փոքր կոլխոզներու վերախմբումն է աւելի կարեւոր միաւորներու, նոր ար – դիւնաբերութիւն մը ձեռք բերելու համար: Այդ առենն է որ Ստալին գինքը Մոսկուա կը կանչէ եւ կը դառնայ քաղաքի մարմնին առաջին քարտուղար: 1950ին կեդրոնական կոմիտէի Պրեզիտիումին անդամ է, բայց մինչեւ 1953 Մարտ 5, Խրուշչեւի անունը ծանօթ չէ արտասահման: Այդ օրն է որ աշխարհ կ'իմանայ մեծ բռնակալին՝ Ստալինի մահը եւ միաժամանակ երրեակ ղեկավարութեան մը հաստատումը՝ Մալենկով, Մոլոտով, Բերիա: Խրուշչեւ կը դառնայ կեդր. կոմիտէի Ա. քարտուղար: Ամառը սակայն Բերիա կը ձերբակալուի, կը դատապարտուի եւ կը զնդակահարուի: Յաջորդ տարին Մալենկով կը հեռացուի իշխանութենէն: 1957 Յունիսին կը հնչէ Խրուշչեւի ժամը: Նախագահ կուսակցութեան 20րդ համագումարին, որ անկիւնադարձ մը կարելի է նկատել խորհրդային վարչակարգի պատմութեան մէջ, Խրուշչեւ նոր պատկեր մը գծած է Ստալինի «Ժողովուրդներու հայրը», «բոլոր ժամանակներու, բոլոր ժողովուրդներուն մեծագոյն պարագլուխը», «յաղթական մարդկութեան հպարտութիւնը» նկատուող Ստալին, Խրուշչեւի բերնով կը դառնայ՝ վախկոտ մը, մարդասպան մը, պինուորական խարեբայ մը, պատմութեան կեղծարար մը: Ճառը մեծ արձագանգ կը գտնէ ներսը թէ դուրսը: Կոմունքա, որ լեհական բանտերուն մէջ է, գոհ ստալինեան մաքրագործումներու, իշխանութեան գլուխ կը բերուի: Հունգարիոյ մէջ սակայն ապստամբութիւնը աւելի լայն ծաւալ կը ստանայ բայց Խրուշչեւ կը պղայ թէ մինչեւ ուր կարելի է հեռու երթալ ու խորհրդային հրամայլերը կը դրկէ փեշ – տա ճզմելու համար ապստամբնիչ ժողովուրդ մը: Չի բաւեր սակայն եւ 1957 Յունիսին է որ Մոսկուա կը հրաւիրէ կեդրոնական կոմիտէի 225 անդամները եւ տարիէն կ'օգտուի չեզոքացնելու համար « հակակուսակցական » խմբակը: Համոզուած համայնավար, անաստուած է, բայց հանդուրժողական քաղաքականութիւն մը կ'որդեգրէ կրօնական հարցերու նկատմամբ: Ճառերուն մէջ իսկ յաճախ կը դրոծածէ Աւետարանէն խօսքեր: Աւելի առաջ ալ կ'երթայ երբ փեսան — Ալեքսէյ Ատճուպէյ — կը դրկէ Պապին մօտ: Այն առեն Յովհաննէս Իգ.ն է եւ Խրուշչեւ չատ հաւնած է փաչեմ ին թեռիս, հովուական թուրքին:

Այդընհատուի հրաւէրով կ'այցելէ Ամերիկա, 1959ին եւ Տը Կօլի հրաւէրով՝ Ֆրանսա, 1960ին: 1961ին Վիէննայի մէջ կը հանդիպի Քենըտիի, զոր չատ երիտասարդ կը գտնէ: Անոր մահէն եառ է, որ լաւ կը խօսի տարաբախտ նախագահին մասին: 1962ին, կուսակցութեան 22րդ համագումարին կը վերահաստատուի անհատի պաշտամունքի դատապարտումը եւ կը չեչտուի խաղաղ համակերպութեան քաղաքականութիւնը: Բայց 1964 Հոկտեմբեր 13ին երբ Խրուշչեւ կը հանգստանայ Սեւ Ծովու ափին, Մոսկուայի մէջ կը հաւաքուի Պրեզիտիումը եւ կ'որոշէ կեդր. Կոմիտէին պահանջել Խրուշչեւի պաշտօնազրկումը:

Երկուշաբթի օր է մեկայն, որ Պրաւդա կարճ դեկոյցով մը կը հաղորդէր Խրուշչեւի մահը, մինչ կը կատարուէր իր յուղարկաւորութիւնը Նովօ-Դիեվիչի գերեզմանատունը, որ յատկացուած է «երկրորդ կարգի» անձնաւորութեանց: Հոն են սակայն Գոգոլ, Չեխով, Ստալինի կինը, նոյնիսկ Կիրով: Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը նուազ լակոնական է եւ քարտուղարը՝ Ժորժ Մարչէ յայտարարութիւն մը երած է ուր վեր կ'առնէ Խրուշչեւի ապստամբնացման եւ խաղաղ համակեցութեան քաղաքականութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

«Հրաղդան» նորակառոյց մարզադաշտին մէջ, Սեպտեմբեր 6ին, «Արարատ» յաղթեցաւ 3–2 արդիւնքով պարտութեան մատնել Ուզպէկիստանի ազգային խումբը՝ Թաշկենտի «Պախտակոր»ը:

Խաղի ութերորդ վայրկեանին էտ. Մարգարեով, որ, ինչպէս յիշատակած ենք բազմաթիւ առիթներով, Հայաստանի եւ Յորհ. Միութեան ամէնէն չատ կոլ արձանագրող մարզիկն է, կը յաջողի գլուխը դրկը ուղարկել մրցակիցին բերդը: Խաղի 31րդ վայրկեանին՝ Յովհաննէս Զանազանեան, իր կարգին, կ'արձանագրէ երկրորդ կոլը:

Առաջին կիսախաղը վերջ կը գտնէ 2–1 արդիւնքով:

Երկրորդ կիսախաղին Ուզպէկիստանցիք կը փորձեն անկարելին ի գործ դնել՝ պարտութեան մատնելու համար «Արարատ»ը: Երկրորդ կոլի մը արձանագրումով կը թուէր թէ «Պախտակոր» պիտի յաջողէր իր նպատակին հասնիլ: Սակայն, Մարգարով, գրեթէ խաղի վերջաւորութեան, գլխու հարուածով մը գնդակը կ'ուղղէ մրցակցին բերդը:

Այս ձեւով մրցումը վերջ կը գտնէ 3–2 արդիւնքով, ի նպաստ «Արարատ»ին:

Այս յաղթանակէն եառ՝ «Արարատ» վերստին դիրքի բարձրացում կ'արձանագրէ՝ վերապրաւելով իր նախկին՝ երկրորդ դիրքը:

«Արարատ» գայսօր խաղացած է 23 խաղ եւ ապահոված 30 կէտ: Քիւեւի «Դինամօ»ն, որ միչտ առաջին դիրքի վրայ կը գտնուի, 25 խաղի վրայ ունի 40 կէտ:

ՍԿԱՆԱՆԱԿ

Միւնիխի Եւրոպայի ախոյենական մրցումներու ընթացքին սկաուտական արձակման նոր մրցանիշ մը հաստատեց, իտալական սեռի մէջ, Երեւանցի հայազգի մարզիկուհի մը՝ Ֆայնա Մելնիք:

Առաջին փորձին մարզիկուհին սկաուտակը արձակեց 62 մեթր 60 սանթիմեթր, իսկ երկրորդին՝ ան հաստատեց աշխարհի նոր մրցանիշը՝ 64 մեթր 88ով:

«Լ'Էքիփ»ի համաձայն «Ֆայնա Մելնիքի ուժականութիւնը մատծել կուտայ մեզի, թէ իր ուժին արտայայտութեամբ, այս հայ մարզիկուհին աւելի լաւ արդիւնքներ կ'արձանագրէ, քան Ֆրանսայի ախոյեանութեան մասնակցող տղաքը»:

Ֆայնա Մելնիք անդամ է «Սեւան» խումբին:

ՄՈՒՍԱՍԻՐ ԿՈՂՈՊՈՒԱԾ ՈՒԽՏԱՏԵՂԻՆ

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ասրեսեանի թաղաւորը Ռուսայի պարտութեան լուրերը առացած առեն իր բանակով կը դառնար Ուրմիոյ լճին արեւելեան կողմը, ուրկէ արագ ընթացքով մը կը մտնէ Ուրարտուի սահմանէն ներս: Ռուսա հաղթեպով նոր բանակ կը կազմէ եւ ընդառաջ կ'երթայ թշնամիին: Բայց Սարգոն Բ., որ զարճեալ իր լրտեսնե – րուն միջոցով լմացած էր, թէ ո՛ւր բա – նառեղի հասատատած են Ուրարտացինե – րը, պիչերային անակնկալ յարձակումով մը Ռուսայի բանակը խուճապի կը մատնէ եւ յաղթանակը կը շահի:

Ճակատամարտը տեղի ունեցած է 714–ին, Ուասուչ կոչուած լերան կիրճերուն մէջ: Ուրարտացիներն եւ իրենց դաշնա – կիցները, որոնց մէջ կը յիշուին Զիկուր – դու, Անղիա, Մուսասիր եւ Մուրուչիկա երկիրները, բոլորն ալ Ուրմիոյ շրջանէն, բազմաթիւ սպաննուած, վիրաւոր եւ պի – րի առած են. Ռուսա, հաւանարար վի – րաւոր վիճակի մէջ, կրցած է ազատիլ եւ Տուշպա (Վան) մայրաքաղաքը հասնիլ: Որոշ տեղ մը, Սարգոն հետապնդած է պինք, ապա վերադարձած է իր վրէժը լուծելու համար Մուսասիրէն:

ՄՈՒՍԱՍԻՐԻ ԿՈՂՈՊՈՒԱԾԸ

Ուրարտուի մէջ խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցած են, որոնց ընթացքին Ուրզանա թաղաւորը տեսնելով Ռուսայի կորուստները, Սարգոնի հետ հաշտութեան բանակցութիւններ սկսած է վարել: Ուրզանա Սարգոնի հետ հանդիպած է Ուասուչ լեռնանցքին մօտ, ուր Ուրարտուի թաղաւորները յաղթական ձեւով մը կը մտնէին Ուրմիոյ լճին արեւմտեան կողմը, ուրկէ արագ ընթացքով մը կը մտնէ Ուրարտուի սահմանէն ներս: Ռուսա հաղթեպով նոր բանակ կը կազմէ եւ ընդառաջ կ'երթայ Թիլշամիին: Բայց Սարգոն Բ., որ զարճեալ իր լրտեսնե – րուն միջոցով լմացած էր, թէ ո՛ւր բա – նառեղի հասատատած են Ուրարտացինե – րը, պիչերային անակնկալ յարձակումով մը Ռուսայի բանակը խուճապի կը մատնէ եւ յաղթանակը կը շահի:

Ճակատամարտը տեղի ունեցած է 714–ին, Ուասուչ կոչուած լերան կիրճերուն մէջ: Ուրարտացիներն եւ իրենց դաշնա – կիցները, որոնց մէջ կը յիշուին Զիկուր – դու, Անղիա, Մուսասիր եւ Մուրուչիկա երկիրները, բոլորն ալ Ուրմիոյ շրջանէն, բազմաթիւ սպաննուած, վիրաւոր եւ պի – րի առած են. Ռուսա, հաւանարար վի – րաւոր վիճակի մէջ, կրցած է ազատիլ եւ Տուշպա (Վան) մայրաքաղաքը հասնիլ: Որոշ տեղ մը, Սարգոն հետապնդած է պինք, ապա վերադարձած է իր վրէժը լուծելու համար Մուսասիրէն:

ՄՈՒՍԱՍԻՐԻ ԿՈՂՈՊՈՒԱԾԸ

Ուրարտուի մէջ խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցած են, որոնց ընթացքին Ուրզանա թաղաւորը տեսնելով Ռուսայի կորուստները, Սարգոնի հետ հաշտութեան բանակցութիւններ սկսած է վարել: Ուրզանա Սարգոնի հետ հանդիպած է Ուասուչ լեռնանցքին մօտ, ուր Ուրարտուի թաղաւորները յաղթական ձեւով մը կը մտնէին Ուրմիոյ լճին արեւմտեան կողմը, ուրկէ արագ ընթացքով մը կը մտնէ Ուրարտուի սահմանէն ներս: Ռուսա հաղթեպով նոր բանակ կը կազմէ եւ ընդառաջ կ'երթայ Թիլշամիին: Բայց Սարգոն Բ., որ զարճեալ իր լրտեսնե – րուն միջոցով լմացած էր, թէ ո՛ւր բա – նառեղի հասատատած են Ուրարտացինե – րը, պիչերային անակնկալ յարձակումով մը Ռուսայի բանակը խուճապի կը մատնէ եւ յաղթանակը կը շահի:

Ճակատամարտը տեղի ունեցած է 714–ին, Ուասուչ կոչուած լերան կիրճերուն մէջ: Ուրարտացիներն եւ իրենց դաշնա – կիցները, որոնց մէջ կը յիշուին Զիկուր – դու, Անղիա, Մուսասիր եւ Մուրուչիկա երկիրները, բոլորն ալ Ուրմիոյ շրջանէն, բազմաթիւ սպաննուած, վիրաւոր եւ պի – րի առած են. Ռուսա, հաւանարար վի – րաւոր վիճակի մէջ, կրցած է ազատիլ եւ Տուշպա (Վան) մայրաքաղաքը հասնիլ: Որոշ տեղ մը, Սարգոն հետապնդած է պինք, ապա վերադարձած է իր վրէժը լուծելու համար Մուսասիրէն:

ՄՈՒՍԱՍԻՐԻ ԿՈՂՈՊՈՒԱԾԸ

Ուրարտուի մէջ խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցած են, որոնց ընթացքին Ուրզանա թաղաւորը տեսնելով Ռուսայի կորուստները, Սարգոնի հետ հաշտութեան բանակցութիւններ սկսած է վարել: Ուրզանա Սարգոնի հետ հանդիպած է Ուասուչ լեռնանցքին մօտ, ուր Ուրարտուի թաղաւորները յաղթական ձեւով մը կը մտնէին Ուրմիոյ լճին արեւմտեան կողմը, ուրկէ արագ ընթացքով մը կը մտնէ Ուրարտուի սահմանէն ներս: Ռուսա հաղթեպով նոր բանակ կը կազմէ եւ ընդառաջ կ'երթայ Թիլշամիին: Բայց Սարգոն Բ., որ զարճեալ իր լրտեսնե – րուն միջոցով լմացած էր, թէ ո՛ւր բա – նառեղի հասատատած են Ուրարտացինե – րը, պիչերային անակնկալ յարձակումով մը Ռուսայի բանակը խուճապի կը մատնէ եւ յաղթանակը կը շահի:

Ճակատամարտը տեղի ունեցած է 714–ին, Ուասուչ կոչուած լերան կիրճերուն մէջ: Ուրարտացիներն եւ իրենց դաշնա – կիցները, որոնց մէջ կը յիշուին Զիկուր – դու, Անղիա, Մուսասիր եւ Մուրուչիկա երկիրները, բոլորն ալ Ուրմիոյ շրջանէն, բազմաթիւ սպաննուած, վիրաւոր եւ պի – րի առած են. Ռուսա, հաւանարար վի – րաւոր վիճակի մէջ, կրցած է ազատիլ եւ Տուշպա (Վան) մայրաքաղաքը հասնիլ: Որոշ տեղ մը, Սարգոն հետապնդած է պինք, ապա վերադարձած է իր վրէժը լուծելու համար Մուսասիրէն:

ՄՈՒՍԱՍԻՐԻ ԿՈՂՈՊՈՒԱԾԸ

Ուրարտուի մէջ խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցած են, որոնց ընթացքին Ուրզանա թաղաւորը տեսնելով Ռուսայի կորուստները, Սարգոնի հետ հաշտութեան բանակցութիւններ սկսած է վարել: Ուրզանա Սարգոնի հետ հանդիպած է Ուասուչ լեռնանցքին մօտ, ուր Ուրարտուի թաղաւորները յաղթական ձեւով մը կը մտնէին Ուրմիոյ լճին արեւմտեան կողմը, ուրկէ արագ ընթացքով մը կը մտնէ Ուրարտուի սահմանէն ներս: Ռուսա հաղթեպով նոր բանակ կը կազմէ եւ ընդառաջ կ'երթայ Թիլշամիին: Բայց Սարգոն Բ., որ զարճեալ իր լրտեսնե – րուն միջոցով լմացած էր, թէ ո՛ւր բա – նառեղի հասատատած են Ուրարտացինե – րը, պիչերային անակնկալ յարձակումով մը Ռուսայի բանակը խուճապի կը մատնէ եւ յաղթանակը կը շահի:

Ճակատամարտը տեղի ունեցած է 714–ին, Ուասուչ կոչուած լերան կիրճերուն մէջ: Ուրարտացիներն եւ իրենց դաշնա – կիցները, որոնց մէջ կը յիշուին Զիկուր – դու, Անղիա, Մուսասիր եւ Մուրուչիկա երկիրները, բոլորն ալ Ուրմիոյ շրջանէն, բազմաթիւ սպաննուած, վիրաւոր եւ պի – րի առած են. Ռուսա, հաւանարար վի – րաւոր վիճակի մէջ, կրցած է ազատիլ եւ Տուշպա (Վան) մայրաքաղաքը հասնիլ: Որոշ տեղ մը, Սարգոն հետապնդած է պինք, ապա վերադարձած է իր վրէժը լուծելու համար Մուսասիրէն:

ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԴԱՇՏԻ ԼԻՃԵՐԸ

—o—

Ո՞ր լիճերու մասին է խօսքը:

Այս տարածքին վրայ գտնուած ամէնէն մեծ լիճը՝ Այղրը լիճը, ո – րուն անունին կապուած են բազմաթիւ զրոյցներ ու աւանդապատումներ...: Այ – ղրը լիճէն է որ սկիզբ կ'առնէ Մեծամօր գետը եւ իր զուլալ ջուրերը կը խառնէ

Զանոց կ'առնենք յիշատակել Մուսասի – րէն Սարգոն Թագաւորի տարած հաղա – րաւոր գերիները, անասուններն եւ այլ կարգի աւարը: Խորսաբադի մէջ, պե – տմնները իւ յայտ բերին 160 Թոն երկաթ, որուն մեծ մասը հաւանաբար Մուսասի – րէն տարուած էր:

Նիւթական այս բոլոր վնասները երե – ւի այնքան չեն ազդած Ռուսայի վրայ, որքան արբաւեղի առնակոխումը եւ յատկապէս Ուրարտացիները հովանաւո – րող Խալդի աստուծոյ հսկայ արձանին գերեվարուիլը: Ասորեստանեան յետա – դայ տարեգրութեանց մէջ կը յիշուի, որ արդէն վիրաւոր Ռուսայի երբ այս լուրը կը բերեն, չափազանց կը յուզուի եւ ինք – պինք զաշունահարելով անճնաստան կ'ըլ – լայ:

Խալդի աստուած, որ Դուր Շարրուկին (Խորսաբադ) տարուած էր, որպէսզի գոհեր ընդունի եւ իր նոր երկրապատնէ – րը պաշտպանէ, օգտակար չեղաւ բնաւ Ասորեստանցիներուն: Տարի մը ետք, հա – մաճարակ հիւանդութիւն մը հարուածը – ներ կը հնձէր Ասորեստանի մէջ. աղէտը վերագրուեցաւ Խալդիի բարկութեան եւ Սարգոն չուտով արձանը վերադարձուց Մուսասիր:

Այսպէս ալ վերջացաւ երկու կայսրու – թիւններու Ռուսա – սարգոնեան պայքա – րի փուլը, իրենց յաջորդներուն կողմէ չարունակուելու համար, թէեւ չատ ա – ւելի մեղմ թափով մը:

Այժմ երբ պիտի ձեռնարկուի Խորսա – պատի ջրատոյղ հնութիւններուն (որ լսել է նաեւ՝ կարեւոր մասով մը Մուսասիրի ուրարտական դանձերուն) փնտռտուքին, մաղթելի է, որ հնագէտներուն ճիգը յա – ջողութեամբ պսակուի եւ զարձեալ լոյս աշխարհ բերուին Աբեւելքի եւ նախահայ – կական Հայաստանի հնադոյն քաղաքա – կրթութեան այդ դանձերը, որոնք 128 տարիէ ի վեր յանձնուած են Տիգրիսի ա – լիքներու քմայքին: Մաղթելի է նաեւ, որ վերստին ձեռնարկուի Խորսապատի պե – ղումներուն, ուր, բարեբախտաբար, պահուած կը մնան չատ կարեւոր զան – ձեր եւ նոյն ինքն Մուսասիրի թալանման տեսարանը պատկերացնող քանդակնե – րուն մեծ մասը:

Ե. ՓԱՄՊՈՒՔԵԱՆ

×

Մեր գործունէութեան ընդարձակում – ներով, Յանչաբակի (Յաչճամբայ) դաշ – նակցութեան համար տուն մը վարձե – ցինք: Այլեւս մեր բոլոր ժողովները, մեր Կ. Պոլսի, պատանեկան, արհեստակա – կան միութիւններուն ալ ժողովները հոն տեղի կ'ունենային: Թատերախմբի մը ալ չինեցինք, դասախօսութիւն, բանախօսու – թիւն լսարան: Ընկերները դպրոցները ու – նեցան ու կազմեցին արդիական բազմա – գան փողերով ու գործիքներով նուագա – խումբ մը (պէնտաֆմուզիք). այս վերջով ու տաֆֆերով ու թմբուկներով նուագա – խումբին, Ս. Սարգիս Թաղի մեր ամենա – գործօն ու համեստ ընկերներէն Օննիկ եւ Երեմիա Մուրատեան եղբայրներն էին: Այդ օրերուն Թրքական մանկներու եւ շարքիներու տեղ ազգային, յեղափոխա – կան սրտայոյզ ու ոգեւորող երգերը, Կոմիտասին, Սիւնիին, Ձիւանիին հոգե – լից տաղերը կը լսուէին, որոնց ուսուց – ման եւ տարածման մէջ ձեմիլ գլխաւոր դեր կը կատարէր, չանքեր կը թափէր:

Ինքնապաշտպանութեան գործը ալեւի համար, համար հիմերու վրայ դնելու համար, կազմեցինք պինական մարմին մը, որ կը ճգնէր քաղաքին ու շրջաններու համար, Հայութիւնը պինել հաւանական դէպքերու դէմ:

ՅՈՎՀ. ԵՐԻՑԵԱՆ

(7 Շար.)

ԱՆՑՆԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ. Ն

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

—o—

Մեր երկրորդ այցելութիւնը նորէն ըն – կեր Շահպազին հետ, իթթիհատականնե – րու քաղաքական ակումբին ներկայա – ցուիչ Աթթար Զատէին տուինք: Քանի մը պատշաճ խօսքերով միայն մեզ ընդու – նեցաւ: Այս ալ հին տարազով մոլեռանդ հայատեաց Թուրք մըն էր, չէյխի, մոլ – լայի տարազներով, մէջին աչքերով, քո – վը քանի մը անձեր նստած էին: Վերա – դարձանք: Շահպազ յուսախաբ թուեցաւ ինձ:

Մեր ու կարմիր Խաչին կողմէ սար – քուած լսարաններուն Շահպազ քանի մը անգամ ներկայ եղաւ եւ խօսեցաւ: Ա – տայայութիւնները հռետորական ու յըս – տակ էին, դիրքը դէպի հակառակորդը՝ բորբ ու վճռական էր:

Շահպազ դեռ Տիգրանակերտ էր երբ հեռագիր ստացաւ Պոլսէն, ուր կը տեղե – կացուէր իրեն թէ՝ ինքն ալ, նորահաս – տատ «Ազատամարտ» թերթին խմբագրա – կան մարմնին մէջ գրուած է...: Շա՛տ հրճուեցաւ: Խօսքին հետ գրիչն ալ կը

սրիչը...: Մեկնեցաւ դէպի Բալու, կազ – մակերպական գործեր լրացնելու, ապա Պոլիս երթալու համար:

Մինչեւ այդ օրերուն, Տիգրանակերտի մէջ Հ. Յ. Դ. էր իրրեւ յեղափոխական – քաղաքական կազմակերպութիւն հրա – պարակի վրայ: 1895ի կոտորածներուն հնչակեան անուան տակ, քանի մը խում – բեր եղած են ու ազգասիրական ոգիով ժողովրդական դիմադրութիւններուն օգ – նած են, բայց անկից վերջ, մինչեւ Սահ – մանադրութիւն, հետք, նշան չկար ա – նոնցմէ:

1909ի վերջերուն Պիթլիսի ուղղութիւ – նով Սերասատացի հերոս Մուրատն ու Վա – նեցի գործիչ Ղեւոնդ Մելոյեանը եկան Տիգրանակերտ: Երկուքին ալ ներկայու – թիւնը իրրեւ գործիչներ ազդեցիկ ու օգ – տակար եղաւ մեզի, մանաւանդ Փէտայի հերոս Մուրատը, իր հերոսական ան – ցեալով, իր փիլիքական կերպարանքով, խոր տպաւորութիւն թողուց մեր նոր – հաս մարտունակ երիտասարդութեան վը – րայ:

Թուրքերը սակայն տեսնելով գայն, ձիու վրայ, իր կարմիր կերպարանքով, ու լսելով որ ան 1905ի հայ – թաթարա – կան կռիւներուն, փոխադարձ հատու – ցումներով, ջարդարար թաթարները կո – տորած է, «Գասապ Մուրատն» է, մեծ աղմուկ ու գրգռութիւն առաջ բերին, պահ մը խորհեցանք որ բախումներ ալ

կրնան տեղի ունենալ: Կուսակալը Մու – րատը իր մօտ յատկապէս հրաւիրեց ու խնդրեց, որ անդորրութեան համար, ձգէ Տիգրանակերտը ու հեռանայ: Մու – րատ մեկնեցաւ Խարբերդ: Ատեն մը վերջ Մելոյեանն ալ Հալէպի ուղղութեամբ պո – ւլիս մեկնեցաւ:

Մուրատէն եւ Մելոյեանէն յետոյ, Հա – լէպէն Ֆէրիտ ձէմիլը (Տիգրան Ամասէ – եան, Ծամհուր) հրաւիրեցինք որպէս գործիչ Տիգրանակերտ: Սղերդցի էր Ֆէրիտ ձէմիլ եւ աւարտած էր Կարնոյ «Սանասարեան»ը. ջերմասիրտ, դիւրա – հաղորդ, հայրենակորով հոգի մըն էր: Երբ Տիգրանակերտ եկաւ, դէմքին ու ձեռքերուն մորթերը խանձուած, աչքերը վնասուած էին...: Ձէմիլ Ֆէրիտ 1909ին Կիլիկիոյ ջարդերուն, Հալէպի ու Այն – թապի մէջ, ինքնապաշտպանութեան հա – մար պայթուցիկներ պատրաստելու կը լծուի... անակնկալօրէն ռումբ մը պայ – թելով, գայն ու Արմէն Թոփճեան անու – նով ազնիւ ընկեր մը մահանաղ, մահա – ցու կերպով կը վիրաւորէ: Ֆէրիտ ձէմիլ փետրուարեան ապստամբութեան նախօր – եակին՝ հայկական եռադոյնը՝ Երեւանի Խորհրդարանին վրայ կոթողած միջոցին կը զարնուի եւ կը նահատակուի, համայ – նավար գնդակէ մը:

դրուած է 1966 թուականին, կը տարածուի Արեւիկ պիւղի չրջանին մէջ: Արեւիկ լիճերու տարածքը 50 հեքթարէն աւելի է: Այստեղ նոյնպէս աւազահանքերը ըսպառած են եւ տեղի անօրէնը դարձած են ձուկերն ու բուսականութիւնը:

Այս տեսակի լիճերու չորրորդ խումբը կը գտնուի Զանգիլդայի չրջանը: Ի տարբերութիւն միւս լիճերուն, այստեղ տարկաւ կ'օգտագործուին աւազահանքերը: Գործած տարածութիւնը, որուն վրայ գոյացած են լիճերը, ընդամէնը 50 հեքթար է: Սակայն մեծ է հեռանկարը: Օգտագործուղ աւազահանքերուն մէջ տարկաւ չատ ընելիք կայ, որովհետեւ այդ չինանիւթը առատ է հանքերուն մէջ: Տեղութիւնը կրնայ հասնիլ հազար հեքթարի:

Օգտագործուղ աւազահանքերու թիւին կը պատկանի նաեւ Բաղալ պիւղի հանքը: Այստեղ, ասկայն, չատոնց գոյացած են արդէն ջրային մակերեսներ: Հետու չէ այն օրը, երբ Բաղալի աւազահանքերը տեղի կուտան եւ 150 հեքթարի վրայ կը ստեղծուի գեղեցիկ լիճ մը:

Հետաքրքրական են Ռանչպարի լիճերը: Մեծամօր գետը կ'անցնի ստոնց մէջէն եւ աստօրէն կը անուշցնէ գանոնք: Մօտ ապագային Ռանչպարի լիճերու մակերեսը կը հասնի չուրջ 200 հեքթարի:

Արարատեան դաշտավայրի լիճերը փոխած են չրջապատի տեսքը եւ կլիման: Բոլոր լճակներուն մէջ կ'ածխին եղէգը եւ ջրային միւս բոյսերը: Լիճերու ջուրը մաքուր է եւ քաղցրահամ: Ասոնք նպաստաւոր պայմաններ են ձուկերու բազմացման եւ տարածման համար: Լիճերու խոտութիւնը մէկուկէսէն հինգ մեթր է: Ամառուան տաք օրերուն՝ լիճերու ջուրը կը տաքնայ մինչեւ 25 աստիճան, իսկ ձմրան՝ կ'ըլնէ մինչեւ հինգ աստիճանի: Վերջին տարիներուն յատկապէս չատցած են ձկնապաչարները վերոյիչեալ լիճերուն մէջ: Այժմ այստեղ կ'ածխին չուրջ 20 տեսակի ձուկեր, որոնք գլխաւորաբար Ամբաքէն կը բարձրանան դաշտավարի լիճերը:

Ջրամբարներու հարստացման ուղղութեամբ կարեւոր գործ կը կատարեն Հայաստանի բնութեան պահպանութեան ընկերութիւնը, որսորդներու եւ ձկնորսներու Հանրապետական ընկերութիւնը: Ասոնց չանքերով քանի մը տարի առաջ բերուեցան խեցգետիններ ու ձկուեցան լիճերուն մէջ՝ բազմացումի նպատակով: Այժմ անոնք բազմացած են եւ հարստացուցած լիճերը:

Քանի մը տարի եւս կ'անցնի եւ Արբաուեան դաշտավայրի ազօտ հողերուն մէջ, քանի մը հազար հեքթար տարածութեան վրայ կը ծփան կապուտակ լճակները:

Մ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

«Հայրենիքի Ձայն»

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ՓՐԿԵՆՔ ՎԵՆԵՏԻԿԸ...»

«Փրկենք Վենետիկը, Տոճերու քաղաքը»: Այս խօսքով փակեց իր ճառը՝ Ռընէ Հիւկ, անդամ Ֆրանսական Ակադեմիա յին: Ճառ՝ զոր արտասանեց Յուլիս 26ին, Վենետիկի մէջ, ի ներկայութեան բոլոր անդամներուն միջազգային յատուկ Յանձնախումբի մը, որ կը դրաղի Ադրիատիկի Դչխային վտանգուած ապագայով:

Անզուգական քաղաք մըն է Վենետիկ, որ կառուցուած է կամուրջներով միացած հարիւրաւոր կղզիներու վրայ: Փողոցներ չկան, այլ կան ջրանցքներ, նաւրանցքներ, փոքրիկ հրապարակներ, եկեղեցիներ եւ պալատներ, դոթական ու բիւզանդական արուեստի գլուխ գործոցներ:

Վենետիկի ծովալճակին մէջ կը հանգչի նաեւ Սուրբ Ղազար կղզեակը, Մխիթար Աբրահօր բոյնը, հոգեւոր եւ մշակութային ակունքը եւ փառքը Հայութեան:

Վենետիկի ապագան կը հետաքրքրէ, հետեւաբար, նաեւ Հայերը:

Իտալական կառավարութիւնը եւ Իւնեսքօ ձեռք ձեռքի տուած են ի փրկութիւն Վենետիկի, որ հետզհետէ կը կքի ուղղահաւան հողին մէջ, ջուրերու մակընթացութեան տեւական սպառնալիքին տակ:

Յիշեալ Միջազգային Յանձնախումբին նախագահն է Ռընէ Հիւկ: Իտալացիներ, Ֆրանսացիներ, Գերմանացիներ, Անգլիացիներ, Ռուսեր եւ Ամերիկացիներ կը մասնակցին Յանձնախումբին:

Համաչխարհային երկրորդ պատերազմի ընթացքին՝ Վենետիկ դերծ մնաց ռմբակոծութենէ, իբրեւ դերազանցօրէն գեղարուեստական քաղաք:

Բիրտ ուժին յաղթեց դեղեցկութիւնը:

Թէ՛ Ռընէ Հիւկ, թէ Ռընէ Մահէօ, Իւնեսքոյի նախագահը, յայտարարեցին թէ ճարտարարուեստական դարգացումը պէտք չէ վնասէ Վենետիկի:

Ճարտարարուեստը կը սպաննէ դեղարուեստը:

Վենետիկ պէտք չէ զոհուի, պոչեցին Յանձնախումբին բոլոր անդամները:

Յանձնախումբը կազմուած է 1969ին եւ կը վայելէ Իւնեսքոյի բոլորանուէր աջակցութիւնը:

Վենետիկի փրկութեան հարցը ստիպողական հանդամանք մը ունի, կ'ըսեն միջազգային դեղագիտական չրջանակներուն մէջ:

Պալատներուն եւ եկեղեցիներուն ներքեւ հողը տեղի կուտայ, ծովը կը մաքընթանայ, ծառերը կը փոչխանան, աչխարհահռչակ նկարները կը ժժգունին, Վենետիկի դանդաղօրէն կը մահանայ:

Վենետիկի ողբերգութիւնը կը կայանայ իր համայքին մէջ իսկ: Համայքը չուրն է:

Հարիւր ութսուն չրանցքներ, բազմահարիւր նրբանցքներ, 378 կամուրջներ, 450 պալատներ, հարիւրաւոր եկեղեցիներ, տասը հազար արուեստի գործեր չուրերու սպառնալիքին տակ են:

Ջուրը կը կրծէ չէնքերուն հիմքը, աղային խոնաւութիւնը կ'ուտէ պատերը:

Վենետացիի մը կեանքի տեւողութեան ընթացքին (եօթանասուն տարի) Ադրիատիկի Դչխան կը կքի քսան սանթիմեթր:

Եթէ այսպէս չարունակուի, կ'ըսեն մասնագէտները, հազարամեակի մըն ընթացքին չէնքերուն առաջին յարկը չուրերուն տակ պիտի մնայ: Ահազանքը կը հնչէ:

Վենետիկ չրամոյն պիտի ըլլայ: Նախապէս, մինչեւ ԺԲ. դարու վախճանը, հարիւր տարին անդամ մը, Վենետիկ կը կքէր տասներկու սանթիմեթր: ԺԹ. դարու ընթացքին՝ սկսաւ կքիլ քսան սանթիմեթր, իսկ այժմ այս քանակութիւնը բարձրացած է երեսուն սանթիմեթրի, մանաւանդ Վենետիկի չրջակայքը հիմնուած կարգ մը ճարտարարուեստական կառոյցներու հետեւանքով:

Փրկենք Վենետիկը, կ'աղաղակեն աչխարհի բոլոր դեղարուեստասէր մարդերը: Միայն դեղարուեստասէրնե՞րը:

Նաեւ, մանաւանդ, հասարակ մարդերը, որովհետեւ Վենետիկ գոհար մըն է, որ կը պարգեւէ քրիստոնէական քաղաքակրթութեան ճակատը:

ԿՈՐԻՒՆ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՎԻԷՆՆԱ

Ի չնորհակալութիւն Գերպժ. Հ. Մեսրոպ Աբք. Հապոդեանի 40ամեայ արբանեական գործունէութեան, եւ ի պատիւ նորընտիր Աբբահօր՝ Հ. Գրիգորիս Վրդ. Մանեանի, Մխիթարեան Գրամաճառանոցս կազմակերպած է՝ Մեծ վիճակահանութիւն:

Պատասխանեցէք հետեւեալ հարցում – ներուն.

1) Ո՞վ է Մխիթ. Միաբանութեան հիմնադիրը, ո՞ւր ծնած եւ ե՞րբ վախճանած է:
2) Ատտուածաչունչի առաջին եւ երկրորդ տպագրութիւնները... ե՞րբ:

3) Հայոց աչխարհակալ մեծ թագաւորը եւ տիրած երկիրները...

4) Հ. Հ. Ալիչան, Ղ., Ակինեան Ն., Այտընեան Ա., Բագրատունի Ա., Գամբրճեան Յ., Կոզեան Ս., Հայկունի Վ., Հիւրմիւզ Ե., Տաչեան Յ., Գալէմքեարեան Գ., իսկ անուննե՞րը...

5) Լեփսիուս, Նանսէն եւ Ուիլսըն՝ ի՞նչ տպագի՞, թէ...

6) Առաջին հայերէն դիրքն ու թերթը՝ ո՞ւր եւ ե՞րբ հրատարակուած են:

7) Յիչել Հ. Ակինեանի ու Հ. Տաչեանի գործերէն երեքական երկասիրութիւնները:

8) Յիչել Հ. Ալիչանէն եւ Հ. Ա. Ղապիկեանէն երեքական երկեր:

9) Ո՞վ է Հայկ Դիւցազն դրքին հեղինակը. իսկ Քննական Քերականութիւն արդի հայերէն լեզուի, Հայաստան Ս. Գրքի մէջ, Անգիտաց անպէտ, Հացին երգը, Լուռ ցաւեր, Վէրք Հայաստանի, Գիւղը, Վիշապների աշխարհում, Մուսա Տաղի 40 օրերը դրքերուն հեղինակնե՞րը:

Այս հարցումներուն լրիւ ու ճչգրիտ պատասխան ուղարկողները պիտի մաս – նակցին հետեւեալ մրցանակներուն.

Ա.) Մրցանակ սուտառնակի երթուղարձի տոմս դէպի Վիէննա:

Բ) Մրցանակ Հանդէս Ամսօրեայի հատաքածոն, 1889–1971:

Գ.–Դ.) Ազգ. Մատենաներու հատաքածոն, 218 հատոր:

Ե.–Զ.) Արեգ դրական թերթի հատաքածոն, 1922–24:

Է.–Ը.) Շէյքսփիրի 4 եւ Հ. Համբար – ձումեանի 3 հատորները:

Թ.–Ժ.) Յուչարձան, Մխիթ. Տօնացրիք եւ Յուչամատեան Մատրջուրի:

ԺԱ.–ԺԲ.) Այրըն–Բէօմ երգեցողութենք U. Պատարագի, նուագախումբ:

ԺԳ.–ԺԴ.) Ակինեան Հ. Ն.ի եւ Ոսկեան Հ. Հ.ի երկերէն երեքական օրինակ:

ԺԵ.–ԺԶ.) Հայ արժէքներ եւ արժանիքներ, Վերելք տարեդրքեր, Որին:

Պայմանները՝

ա) Պատասխանները հասցնել ամէնէն ուչ մինչեւ 1972 Դեկտ. 1:

բ) Առաքողի հասցէն որոչ կամ մեքենադիր:

գ) Մասնակցողները կը վճարեն երկու տոլար թղթակցութիւններու համար:

դ) Վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ 1972 Դեկտ. 10ին:

ե) Մրցանակ ստացողներու անունները պիտի հրատարակուին թերթերու մէջ:

զ) Այս առիթով հայ դրավաճառներն ունին 50 առ հարիւր դեղչ մեր բոլոր հրատարակութիւններուն վրայ, 1972 տարեչրջանին միայն:

է) Թղթակցութիւնք կատարել հետեւեալ հասցէով.

P. R. K. Verlagsbuchhandlung
Mechitaristeng. 4
1070 WIEN, AUSTRIA

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Բայց հապա թէ սենեակ մտած էի, երբ երկու հոգի, որոնք կ'երեւի թէ դրան հետեւը պահուրտած էին, վրաս յարձակեցան եւ ձեռքերս բռնելով գլուխս կաչխէ դրակ մը անցուցին, որ բերանս եւ աչքերս բոլորովին գոցեց եւ միայն քիթս ազատ ձգեց որ չնչահեղձ չըլլամ..., վախցայ եւ ուզեցի պոռալ, սակայն դրակը բերանս այնպէս մը սեղմած էր որ անկարելի եղաւ... Զգացի որ գիս վեր կը վերցնէին՝ սեղանի մը վրայ կը պառկեցնէին եւ ոտքերս բռնելով այդ սեղանին կը կապէին...

Ուզեցի չարժիլ, բայց անկարելի եղաւ ... այնքան ամուր կապուած էի որ կարծես թէ մարմինս սեղանին հետ մէկ մարմին եղած էր...

Երբ այդ կապելու արարողութիւնը լրացաւ, մարմինս պատող դանակ մը եւ սրտէս ելլող սուր ցաւ մը զգացի... Այդ ցաւը այնքան ուժգին էր որ նուաղեցայ, եւ դիտակցութիւնս կորսնցուցի:

Այս լսելով Սելիմ գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ առաւ եւ հառաչ մը արձակեց:

Այլեւս փութաց մերկ թեւերը անոր վզին փաթթել:

— Ոչ, ոչ, չեմ ուզեր որ ախրիս, բարի Լալաս, ըսաւ Զէրքէզուհին մխիթարութիւն առթող դղուալից չեչտով մը: Ատուած, հոն վերը, չարունակեց ան, պիտի վերադարձնէ քեղ այն բանը զոր հոս վարը Եւրոպացիները խլեցին քեզմէ:

Այս խօսքերուն վրայ ծերուկ ներքինին ձեռքերը յանկարծ վար առաւ եւ չուրջը դիտելէ ետք, դէմքը Այլեչէի կողմը դարձուց եւ զայրացումէ խեղդուած ձայնով մը գոչեց.

— Ո՛չ, անոնք Եւրոպացիներ չէին, ոչ, ասիկա վատ աստուածներ մըն էր որ այն չարունակեցի հաւատացի եւ մինչեւ այն օրը աչքերս բացուեցան եւ իրականութիւնը տեսայ:

— Ուրեմն Եւրոպացիներ չէի՞ն ա – նոնք, հարցուց Այլեչէ հանըմը զարմացած:

— Ոչ, ոչ...

— Ի՞նչ էին:

— Թուրքեր:

— Ա՛հ...

— Այո, Թուրքեր էին որոնք դիտմամբ մեզի այնպէս հաւատացնել կուտային, որպէսզի Եւրոպացիները արհամարհենք եւ Եւրոպացիներուն հանդէպ ունեցած այդ արհամարհանքնիս իրենց զաւակնեբուն ալ փոխանցենք: Այո, Թուրքեր էին որոնք Եւրոպացիի տարազով ծպտեալ մեր դիւղերը կ'արչաւէին... եւ իրենց եսամոլութեան սիրոյն մեր կեանքերը կը փճացնէին... Այդ վատերը մեզ անդադար կենդանիներու կը վերածեն, որպէսզի իրենց կիները մեզմէ վախնալիք բան մը չունենան... եւ իրենց վայելքին սիրոյն մարդկային էակներ ստեղծագործութենէ կը զրկեն զոր Աստուած պժգալի անաստուածներ մը անդամ զրկած չէ...

— Ա՛խ, չարունակեց ներքինին, սպառնալից բռունցքները սեղմելով, որքան կը փափաքիմ մեռնելէս առաջ այդ վատերէն վրէժս լուծել, որքան կ'ուզեմ իրենց այս եսամոլութիւնը պատժել...

Սեւամորթին գոհունակ այս պոռթկումին վրայ, հանըմին աչքերը տարօրինակ փայլ մը առացան: Գաղափար մը զոր մաքին մէջ անդամ երբեք պիտի չէր անդրադարձներ կազմել արդէն կազմուիլ սկսած էր եւ յամառօրէն կ'աճէր:

Ներքինին իր զոյութեանը վճռական պատճառ հանդիսացող Թուրք մեծամեծներուն կ'ատէր: Այս ծերուկն ալ առեն մը երիտասարդ եղած էր եւ իրրեւ երիտասարդ ինքն ալ սիրած էր եւ իր այդ հին սէրին սերմը տակաւին հոգւոյն խորը արմատացած կը մնար: Սիրող մարդ մը երբ իր սիրոյ սկզբնաւորութեանը մէջ դժբախտութեան տառապանքը կրէ, սրտին մէջ ուրիչի մը սիրոյ դժբախտութենէն թրթռացող թել մը կը պահէ: Ներքինին սրտին մէջ սիրոյ այդ թելը դեռ հատատ կը մնար եւ ժամերով այնքան ներդաչնակութեամբ հնչած էր: Դէպի անցեալը ունեցած այնքան նախնական, այնքան բնախօսական կարօտութիւնը յանկարծ քնացած հոգւոյն մէջ արթնցաւ եւ տաք արցունքներով դուրս պոռթկաց: Արդեօ՞ք այդ անդադար ծերուկը պիտի կարողանար այդ մանկամարդ կինոջ սէրին համակրիլ եւ իր իսկ հատուցումին համար իրեն օգնութեան դալ: Արդեօ՞ք պիտի կարենար այդ խաղաղասէր հոգին փոթորկոտ հոգիի մը օգնութեան փութալ: Այլեչէ որոչեց անդամ մը փորձել:

Ներքինին ցասումէն օգուտ քաղելով, անոր ձեռքը բռնեց ու գոչեց.

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սէն Ռաֆայէլէն Տէր եւ Տիկին Տաճատ Տողրամաճեան իրենց քեռայրին Պ. Վահէ Վարդանեանի մահուան առթիւ 50ական ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի կայանին եւ Կ. Խաչի Շաւիլի մանուճիւղին: (Կայանի դումարը ստանալ «Յառաջ»էն):

Այս տխուր առթիւ Կապ. Խաչի Շաւիլի մանուճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհիներ Զարուհի եւ Ազատուհի Տողրամաճեանի:

×

Մինչեւկանէն, Տէր եւ Տիկին Հ. Զալլողեան 10 տոլար կը նուիրեն «Յառաջ»ի, ի յիշատակ իրենց քեռայրին՝ Մեսիա Մեսիկեանի (մեռած Մարսէյլ):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը ստացած է հեռեւեալ նուէրները ողբացեալ Շմաւոն Քաջունիի մահուան քառասունքի հոգեհանդստեան առթիւ.— Թէճիրեան ընտանիք (Փարիզ) 100 ֆր., Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Պօղոսեան (Փարիզ) 50, Պ. Կիւլեան 10 ֆր.:

Թաղականութիւնը խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ նուիրատուներուն:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տաբաար (փանթալոն) լաւ ֆինխոն դիպցող լուրջ մէկը: Գործը ապահովուած է ամբողջ տարուան համար:

Հեռաձայնել՝ 202-86-54:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած ղպրոցի 1971-72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Հոկտեմբերի երեկոյ ժամը 5-7 եւ Հինդշաբթի առաւօտ ժամը 9-12, կէսօրէ ետք 2-4:

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Ավընիւ տիւ Փրասօ 8:

×

Շաւիլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին այս Հինդշաբթի (Սեպտ. 16):

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան մօտ կամ տեղւոյն վրայ:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Հինդշաբթի օրուան Դաւիթեան ղպրոցի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 16, Հինդշաբթի առաւօտեան ժամը 8,30-11,30ին:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մանուճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՆՈՒԷՐ

Շաւիլէն Տիկին Ազաւնի Պարոնեան Հայաստան մահացած իր եղբօր Թագուր Եսայեանի յիշատակին 50ական ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի կայանին եւ «Յառաջ»ին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Առաքելեան Թորգոմ Սարգսի, ծնած 1908ին Աշտարակի շրջանի Եղուարդ գիւղը, կնոջ անունն է՝ Մայրանոյշ, տղուն՝ Ալբերտ, կը բնակին Երեւան, Վերին Զէյթուն, Գաստելոյի 4րդ փողոց, 6ա չէնք, իրմէ լուր չկայ հայրենական պատերազմէն ի վեր:

×

Հրաչ Սուլթանեան, հօրը անունը՝ Թադէոս, Արտաշատէն (նախկին Կամարլու): Լուր ունեցողներէն գրել՝

Վ. ՄԵՐՈՅԵԱՆ
11, Sentier des Vesous
92 - CLAMART

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Փարիզի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Ուրբաթ 17 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին Մշակոյթի Տուն:

Կեդրոնական Ֆրանսայի բոլոր ընկերներուն համար՝ Կիրակի 19 Սեպտեմբեր, ժամը 15ին, Լիոնի սովորական հաւաքատեղին, Ավընիւ տը Սաքս:

Մարսէյլի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Երեքշաբթի 21 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին, Մշակոյթի Տուն:

Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ եւ դիկուցում կուտայ ընկեր ՀՐԱԶ ՏԱՂՆԱՊԵՏԵԱՆ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Ցեռապային՝ մանրամասնութիւններ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

26 Սեպտ. Կիրակի, տօնախմբութիւն եւ մատաղօրհնութիւն Առնուվիլի Վարդան Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

Մանրամասնութիւնները յայտնուած:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

×

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի Ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն:

×

ԼԻՈՆ.— Ցր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարլոնիէռի չքեղ սրահներուն մէջ:

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՎԻՊԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ
ՆԱԻԱՊՏՈՅՏՈՎ, ՀՈՒԵՆՈՍԻ ՎՐԱՅ
Մեկնում ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18,
Վերադարձ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19

Երկու օր հանգիստ եւ պատմական ճոխ յայտագրով մը: Ժամադրավայր՝ Շաբաթ առաւօտ ժամը 7,15ին Շարժ տը Վենէնէն, Քաֆէ Թերմինիւսի առջեւ եւ 7,30ին կառ տիւ Նոռ, Քաֆէ Քիւրվէօրի առջեւ:

Մեկնում ժամը ճիշդ 7,45ին դէպի Գերմանիա, Մօ, Շալոն, Ս. Մենեհուլտ (ցերեկուան ճաշ) Վերտէօն, Էթէն, Լոնկիյոն, Լոնկվի եւ Լիւքսանպուրկ ճամբով, ուր պատմուճէ ետք, մեկնում դէպի Թրիէռ, հին հռոմէական քաղաք, Մոզէլի վրայ (պանդոկ):

Կիրակի առաւօտ, մեկնում դէպի Պեռնկէն ուրկէ դեղեցիկ ըզօսանուի մը վրայ, երեք ժամուան պատմ մը Հռենոսի վրայ: Յերեկուան ճաշ Պոխարտ, ուր կը ճաշակուին Հռենոսի համբաւաւոր գինիները եւ վերադարձ դէպի Փարիզ ժամը 22ի առեները:

Մասնակցութիւն՝ 139 ֆր.
ամէն բան մէջը, բացի խմիչքէն

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
ԻՏ. ՃԻՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Գատուիրակ

Կարեւոր.— *Ցրանսացիներուն համար ազդ. անձնագիրը, օտարներուն համար թիթը տը վօյաժ կամ անցագիրը (փասփոր) ի գօրու:*

Արձանագրութեան հետ կանխավճար մը՝ Սեպտեմբեր 13էն առաջ:

ԱՐԵԻԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵԻԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԻՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, որուան ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը գրաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԹԱՆՕԹ ՀՕԳԻՆԵՐ, Պատմուածքներ, Յակոբ Կարապենց, լաթակազմ	20 ֆր.
ԱՆՁԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ, Ս. Վրացեան, Պէյրութ, լաթակազմ	10 ֆր.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՁԻՊԼԻԼԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻ. լաթակազմ	20 ֆր.
ՀԱՋԱՐՈՒՄԱԿ ԲԱՌ ՈՒ ԲԱՆ ՀԱՑՈՑ ԽՕՍԻՑ ԲԱՐԲԱՌԻ, Տ. Ֆրունճեան	20 ֆր.
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ, Յովհ. Գազանճեան	10 ֆր.

ՁՈՒԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԳՐՔԵՐՈՒ
Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 90 ֆր·	Վեցամսեայ 50 ֆր·	
Արտասահման	Տար· 115 ֆր·	Հատը	0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
15
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
15 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12215

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.215

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԻԿԻՏԱ ՍԵՐԳԵԻԻՉ ԽՐՈՒՇՉԵԻ

Ա·

Աւտակարգ մարդ մը, որուն անունը անջնջելի տառերով գրոշմուած է ժամանակակից պատմութեան մէջ։

Իր երեւումը ցարերու հնամենի պատին՝ կրեմլինի մէջ՝ դարձակէտ մը կազմեց ո՛չ միայն Սորվրդային Միութեան, այլեւ ամբողջ մարդկութեան համար։

Ուկրայինացի համեստ գիւղացիի մը այս զաւակը՝ ծնած 1894ին Կալինովկայի մէջ՝ պզտիկ բանուորի մը վիճակէն աստիճանաբար վերելք արձանագրելով պիտի բարձրանար աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին տիրող հսկայ Պետութեան նուիրապետական գերագոյն դիրքին։

Համայնավար կուսակցութեան յարած տարին, 1917ի բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն անմիջապէս վերջ Լուգանսկի երեսփոխան էր ընտրուած եւ Դենիկինի բանակին դէմ կռուած հիւսիսային Ուկրայինայի մէջ։ Յաղթանակէն ետք Մոսկուայի համալսարանին, 1929ին ալ Մոսկուայի ճարտարարուեստի ակադեմիային մէջ ուսումը կատարելագործելով տարողովին նուիրուած է կուսակցական գործունէութեան։ Երկրորդ աշխարհամարտէն ետք 1947ին իր հայրենիքին վարչապետ, յետոյ Կոմկուսին ընդհ· քարտուղար եղած է։ 1949ին Մոսկուա կանչուելով Ի· Միութեան Կոմկուսի կեդր· կոմիտէի քարտուղար եւ Մոսկուայի շրջանի Ա· քարտուղար նշանակուած է։

Իր ստոյգ պիտի փայլէր Ստալինի մահէն (5 Մարտ 1953) վերջ, երբ 1953 Սեպտեմբերին կը հռչակուէր Ի· Միութեան Կոմկուսի Ա· քարտուղարի պաշտօնին, յաջորդելով Մալենկովի։

Խրուշչեւի առաջին գործն եղաւ 1953 Դեկտեմբերին «մաքրագործել» տխրահռչակ վրացի Լաւրենթիա Բերիան, որ իր «հանճարափայլ» հայրենակիցին չարաղին եւ աջ բազուկն էր եղած։ Իր դիրքը ամրապնդեց հետզհետէ առպարէգէն քշելով ականաւոր մրցակիցները։ 1957 Յունուարին կուսակցութեան նախապահութենէն կեդր· կոմիտէէն քշել տուաւ «հակակուսակցական խմբակի անդամները, — Մոլոտով, Կագանովիչ, Մալենկով եւ Շեպիլով։ Նոյն տարուան Հոկտեմբերին մահկանացու Ժուկով Պաշտպանութեան նախարարի պաշտօնէն հեռացուեցաւ։ 1958ին Բուլգանին նոյնպէս մեկուսացուեցաւ։

Իր ամէնէն անմոռանալի գործն եղաւ 1956 Փետրուարին կուսակցութեան քառերդ համագումարին ներկայացուցած զաղանի տեղեկագիրը, որով դիմակազերծ կ'ընէր Ստալինը եւ վերջ կուտար «անհատի պաշտամունքի»ի դրութեան, որ տասնեակ տարիներով ամենայեղուն ըսպրութեան ենթարկած էր Խորհրդային Միութեան երկու հարիւր միլիոն բնակիչները։ Հարիւր հազարաւոր մարդիկ զնահատուած, միլիոնաւորներ աքսորի դատապարտուած էին, «ժողովուրդներու առաջնորդ»ին օրով։ «Ընկերվարութիւն»ը զարձած էր մենաշնորհութիւն, մարդիկ զրկուած էին ամենատարրական ազատութիւններէ։ Բացարձակապետութիւնը հասցուած էր իր գերագոյն աստիճանին, չեզնելով միջնադարեան հաւատաքննութեան չարաչուք օրերը։

1958ին ամենաղօր Կոմկուսի ուսյ քարտուղարի պաշտօնին միացուց Խորհրդային Միութեան վարչապետի պաշտօնը, ինչպէս ըրած էր Ստալին իրմէ առաջ։

1964 Հոկտ· 14ին լրիւ մնջիկ իր բոլոր պատասխանատու պաշտօններէն կը հեռացուէր Նիկիտա Խրուշչեւ, Կոմկուսի կեդր·Կոմիտէին զաղանի որոշումով,զարմանք պատճառելով ամբողջ աշխարհի։

Եօթը տարի քաշուած կեանք մը վարեց պատմական դարձած այս դէմքը, զրեթէ մոռցուած բոլորէն։ Վերջերս միայն մարդիկ յիշեցին իր անունը, երբ Արեւմուտքի մէջ հրատարակուեցան իր յիշատակները որոնց վաւերականութիւնը կասկածի տակ դնելու փորձեր կատարուեցան։

Իր մահուան առթիւ ամբողջ աշխարհի թերթերը, ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը օրերով զրաղեցան իր կեանքով։ Նկարագրեցին իր քաղաքական կեանքի զանազան փուլերը եւ իր կատարած ծառայութիւնը մարդկութեան։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵԻԻ ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ

ԱՆՇՈՒՔ ՅՈՒՂԱՐԿԱԻՈՐՈՒԹԻԻՆ ՄԸ

ՈՉ ՄԷԿ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ

ԱՆՁՆԱԻՈՐՈՒԹԻԻՆ ՆԵՐԿԱՅ ԵՂԱԻ

Ն· Խրուշչեւի յուղարկաւորութիւնը անշուք ձեւով տեղի ունեցաւ Երկուշաբթի օր։ Արդարեւ, ոչ մէկ պաշտօնական դէմք՝ կուսակցական թէ պետական ներկայ գտնուեցաւ յուղարկաւորութեան։ Միւս կողմէ, խորհրդային իշխանութիւնները բացառիկ միջոցներ ձեռք առած էին, որպէսզի ընտանիքի անդամներէն, մօտիկ քանի մը բարեկամներէն եւ օտար լրագրողներէ զատ ոչ մէկ խորհրդային քաղաքացի հնարաւորութիւն ունենայ գտնուելու յուղարկաւորութեան։

Արդարեւ, Նովոդեվիչի ամբողջ թաղը, ուր կը գտնուի դերեզմանատունը, ոստիկանական շղթայի մէջ առնուած էր։ Ամենուրեք ոստիկաններ, որոնք ոչ մէկ պարագայի տակ թոյլ կուտային պարզ քաղաքացիներու մօտենալ դերեզմանատան։

Ութսուն օտար լրագրողներ ներկայ գտնուեցան, ինչպէս նաեւ քանի մը դիւանագէտներ՝ ամերիկացի, անգլիացի, բայց ոչ մէկ Ֆրանսացի։

Յուղարկաւորներու թափօրին առջեւէն կ'երթար մէկը, որ կը կրէր բարձի մը վրայ Խրուշչեւի պարգեւատրած չքանշանները։ Ապա թափօրը, որուն կ'ընկերանար նաեւ անշուք նուագախումբ մը, հնչեցնելով Շոփէնի մահերգը։ Դագաղը, ոուսական սովորութեամբ, բաց էր։

Դամբանական մը կը խօսի Խրուշչեւի տղան՝ Սերգէյ Սերգեեվիչ։ «Աստիկա պաշտօնական հատաքղթի մը չէ։ Ձեմ կրնար հօրս գործունէութիւնը, իբրեւ պետական մարդ, դատել։ Աստիկա՝ պատմութիւնը ինք կ'ընէ։ Այսուհանդերձ կ'ուզեմ նկատել տալ, թէ ան մարդ մըն էր, որ արժանի է մարդ կոչուելու»։

Երկու հոգի յաւակցական խօսքեր կ'արտասանեն։ Մէկը՝ հին համայնավար մը, որ Խրուշչեւի մօտ աշխատած է Դոնեցքի եւ Մոսկուայի մէջ, միւսը՝ երիտասարդ մը, որուն հայրը մաքրագործուած է 1937ի ստալինեան մաքրագործումներու ընթացքին։

Այսպէս, Խրուշչեւ, որ մօտաւորապէս տասնամեակ մը առաջնորդը եղաւ 240միլիոն խորհրդային ժողովուրդին, անշուք ձեւով դերեզման դրուեցաւ Մոսկուայի մէկ պատմական դերեզմանատան մէջ, ուր կը հանդչէին զօրավարներ եւ դրագէտներ։

Աւելցնենք, որ Խորհ· Միութեան Համայնավար կուսակցութեան կեդր· կոմիտէն եւ Խորհ· Միութեան Նախարարներ Խորհուրդը ծաղկեպսակ մը ղրկած էին։ Ներկաներուն մէջ էր Ա· Միկոյեանի տղան։ Թաղումը տեղի ունեցաւ երկու – չաբթի առաւօտ, թեթեւ անձրեւի տակ։

Այսպէս, ինչպէս նկատել կուտայ Մոսկուայի Մոսկուայի թղթակիցը, խորհրդային քաղաքագիները նախընտրեցին մոռնալ Խրուշչեւն ու անոր իշխանութեան ժամանակաշրջանը։

Սպիտակ Տունը պաշտօնական դէկոյցով մը նկատել տուաւ, թէ Խրուշչեւ «մի – ջազդային մեծ դէմք մըն էր, եւ անոր բերած նպաստը խորհրդային պատմութեան լաւագոյն ծանօթ է»։

Տիկին Կանտի ցաւակցական հեռագիրին մէջ կը չեչտէ, թէ ան «ժողովուրդին մարդն էր» եւ որ «մեծ տպաւորութիւն ձգած էր հնդիկ ժողովուրդին եւ անոր դեկավարներուն վրայ 1955ին»։

Շուման եւ Ֆուվ որ Միւրվիլ չեչտեցին, թէ Խրուշչեւ ճամբայ բացաւ խաղաղ դոյակցութեան այնպիսի ժամանակաշրջանի մը, երբ աշխարհ կը գտնուէր պաղ պատերազմի եւ լարուածութեան վերջ գտնելու պայմաններուն մէջ։ Եուհոսլաւներուն համար ան այն մարդն է, որ նախաձեռնութիւնը ստանձնեց բարելաւելու երկու երկիրներու յարաբերութիւնները։

Ալպանիա հաղորդեց եօք Խրուշչեւի մահը յայտարարեց, թէ ան «ուրացող» մըն էր· այդ մակդիրը կրեց Խրուշչեւի անունին։

ՊՐԻՒՍԷԼ

ՎԵՑԵՐԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

—o—

ԲՈԼՈՐ ԴՐԱՄՆԵՐՈՒՆ ՍԱԿԸ ՊԷՏՔ Է ՎԵՐԱՃՁԴՈՒԻ, ՆԱԵԻ՝ ՏՈՂԱՐԸ

Ինչպէս կը սպասուէր, Պրիւսէլի մէջ, այս անգամ համաձայնութիւն դոյացաւ Վեցերու միջեւ թէեւ վիճաբանութիւններըը երկար տեւած են բայց եւ այնպէս կարելի եղած է եզրակացութեան մը յանդելի։

Նիսաին սկիզբէն իսկ, Հասարակապետութեան հինգ անդամներ համաձայն էին որ տոլարն ալ պէտք է արժեզրկուի, այսինքն Միացեալ Նահանգները պէտք է անպայման մասնակցին դրամական ճիդին զոր կ'ընէ Եւրոպա։ Դաշնակցային Գերմանիա նախ փորձած է դժգոհ չձգել Ամերիկան եւ առարկած է որ պէտք չէ մոռնալ թէ ամերիկեան 10 առ հարիւրի տուրքը արտածումի համար պէտք է ջնջուի իսկ եթէ ան մնայ, ի՞նչ չահ կայ տպիել Ամերիկացիները որ իրենց դրամը արժեզրկեն։

Ֆրանսա փորձած է միջին ճամբայ մը առաջարկել, ըսելով որ փոխանակ տոլարը արժեզրկելու կարելի է ոսկին վերարժեւորել, բայց այս առաջարկը չէ ընդունուած։

Երբ վեկոյցի նախագիծ մը պատրաստուած է ուր կը չեչտուէր.— «Մակերու վերաճչդում մը պէտք է ընդդրկէ բոլոր դրամները, մէջն ըլլալով տոլարը», դերման նախարարը յայտնած է թէ աւելորդ է այդքան ծանրանալ ամերիկեան դրամին վրայ եւ վիճաբանութիւնը այն տրպաւորութիւնը ձգած է թէ Դաշնակցային Գերմանիոյ Ելմտական նախարարը կ'ուզէր խնայել ամերիկեան դիւրազգացութիւնը։

Ի վերջոյ իր բոլոր առարկութիւնները հող չգտան եւ վեցերը համաձայնեցան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՏԱՅԻ մէջ (Ֆրանսա) քոլերայի պարադայ մը հաստատուած է բայց համաճարակի վախ չկայ։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ իշխանութիւնները մերժած ըլլալով բանակցիլ Սթթիքայի արբեւա – փակարանի ապստամբներուն հետ, ոստիկանութիւնը յարձակումի անցած է եւ իսկական չարդ մը տեղի ունեցած է։ Ապստամբները խեղդած են ութ պատանի, ուրիշ մը գնդակահարուած է։ Ապստամբներու մէջ ալ 28 մեռեալ եւ 32 վիրաւոր կայ։

ՓԱՐԻԶԻ երրորդ թաղամասի Սէն–Նիքոլա ոէ Շան եկեղեցիէն 14 պատատուներ դողցուած են, բոլորն ալ ԺԴ· դարու գործեր։ Արժէքը չատ մեծ է եւ արհեստաւորի գործ է կատարուած կողոպուտը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ուղեվարներու աշխատա – վարձքը 2,5 առ հարիւր յաւելում պիտի կրէ Հոկտեմբեր մէկէն։ Սենտիքաները անբաւարար կը գտնեն այս յաւելումը։

ԿԻՊՐՈՍԻ Արտաքին նախարարը Փարիզ պիտի զայ, ուրկէ կ'անցնի Պրիւսէլ, ապա՝ Նիւ Եորք, ներկայ ըլլալու համար Միացեալ Ազգերու ընդհ· ժողովին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հանրապետութեան Նախագահը մամուլի ասուլիս մը պիտի տայ Սեպտեմբեր 23ին։

ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋԻ կառքի արկածներու թիւը միշտ մեծ է։ Այս անգամ 11 մեռեալ, 1239 վիրաւոր կայ։ Վիրաւորներուն 443ը ծանր վիճակի մէջ են։ Նախորդ շաբաթը՝ 100 մեռեալ եւ 863 վիրաւոր կար։

ՄԱՆՉԵՍԹՐի կառուղիին վրայ ծանր արկած մը պատահած է մշուշի հետեւանքով։ 200 կառքեր իրարու զարնուած են, 10 մեռեալ եւ 50 վիրաւոր կայ։

ԻՒՄԱՆԻԹէի ոսնը մեծ չաջողութիւն գտած է ինչպէս ամէն տարի։ 600 հազար հոգի հաւաքուած են Քուրնէօվ եւ դաշտահանդէսին կողքին եղած են նաեւ քաղաքական ցոյցեր։

ՔԱՄՊՈՃԻ մէջ երեւան եկաւ փոսերէ կազմուած «դերեզմանատուն» մը, ուր հազարի մօտ այրեր թաղուած են, սպանուելէ ետք Հիւսիս· Վիէթնամցիներու կողմէ։ Փոսերու մէջ նետուած են դիակները։

ՀԻՒՍԻՍՍԱՅԻՆ ԵՒ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ Իր – լանտայի, ինչպէս նաեւ Անգլիոյ վարչապետները հանդիպում մը պիտի ունենան իրարու հետ Սեպտեմբեր 27ին։ Օրա – կարգ՝ Հիւսիսային Իրլանտայի ներքին կացութիւնը։

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՑ անպործներու թիւը 51 է։ Անցեալ տարի 34 էր։ Երկրին բնակչութիւնն է՝ վեց միլիոն։

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին.—

Տոքթ· Վազգէն Տէր–Գալուստեան, Պէյրութէն, որ եկած է մասնակցելու Մարզկային Ժառանգականութեան (Թեներիֆ Հիւմէն) միջազգային համագումարին։ Նախագահած է նաեւ նիստերէն մէկուն։

Պ· Վարուժան Գոճեան, ծանօթ ջուրթակահար, Լոս–Անճելըսէն, որ չրջան մը Եւրոպա պիտի մնայ եւ մասնաւորաբար՝ Վիէննա, եւ աշխատի իբրեւ՝ դեկավար։

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Փիւրճեան, Պէյրութէն։

Տիկին Մկրտիչ Հաճեան, Մեքսիկայէն։

ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ ԿԱՐԾԻՔԸ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ.— Այս յօդուածը ստորագրած է Լոս Անճելըս հրատարակուող «Նոր Օր»ի խմբագրապետը՝ Անդրանիկ Անդրէասեան: Հոն ծեծուած հարցը բոլոր Հայերուն սրտին կը խօսի եւ կը փաստէ որ հարցեր կան, որոնց շուրջ ոչ մէկ Հայ կրնայ տարբեր կարծիք ունենալ:

Օսար լրագրողները Մոսկուայէն հաղորդեցին ղէպքի մը մասին, որ աննշան է միջազգային չափանիշով, բայց կենսական արժէք ունի բովանդակ Հայութեան համար: Խորհրդային Միութեան անդամ Հանրապետութիւն մը, Ղազախստան, ութ տարի առաջ իր հողամասէն չերքա մը, շուրջ 900 քառակուսի մղոն ծաւալով յանձներ էր ղրացի ուրիշ երկրի մը, նոյնպէս խորհրդային՝ Իւզպեկիստանի: Այդ արարքին պատճառը հասկնալու այն իրողութիւնն էր, որ փոխանցուած չերքէնի բնակչութեան 112·000 Ղազախներու ղէմ՝ կային երեք անդամ աւելի Իւզպեկներ, — 343·000 հոգի: Բայց նոր որոշումով մը՝ Ղազախստան այդ ընկճուած հողաշերտը դարձեալ յայտարարեր է իր սեփական կալուածը եւ զայն կցեր է իր սահմաններուն:

Ճիշդ է թէ հողային պարգեւը եղեր է յօժարակամ եւ խաղաղ համաձայնութեամբ, եւ նուէրին ետ առնուիլն ալ կատարուեր է առանց Մոսկուայի կեդրոնական իշխանութեան իրաւարար ջանքերուն, իրրեւ նախընթաց: Բայց տակաւին, ան կը հաստատէ երեւոյթ մը, ան կ'ապացուցանէ ղէպք մը, որ Խորհրդային Միութեան ծիրէն ներս, սահմանային որբագրումներ կրնան նախաձեռնուիլ՝ երբ բարեացակամ յօժարակամութիւն կը յայտնուի կողմերու միջեւ:

Տարակոյս չկայ, թէ չատ աւելի բարդ է Անդրկովկասի հայկական հողամասերու Խորհրդային Հայաստանի վերաղարձումը խնդիրը: Այդ չորսանները Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի կողմէն ղրաւուեր էին աւելի քան չէսուն տարի առաջ, երբ Հայաստան օրհասական կռիւի մէջ էր՝ աւեր ու սարսափ տարածող Թրքական բանակին դէմ, եւ նախքան խորհրդային իշխանութեանց հաստատումը երեք ղրացի երկիրներուն մէջ: Բայց այդ ղժուարութիւնը կը չքանայ երկու բացառիկ, անվիճելի իրողութեանց հանդէպ:

Առաջին, — որ այդ հողամասերը պատմականօրէն հայկական են, եւ արդարութեան ու իրաւունքի որեւէ դատաստան՝ անոնք պէտք է վերադարձուին իրենց օրինական տիրոջը, — Հայութեան: Երկրորդ՝ որ Վրաստան եւ Ատրպէյճան արդէն ունին հողային սեփական ընդարձակ տարածութիւն, հարուստ՝ արդա-

անդ դաշտերով ու հովիտներով, եւ բնաւ կարիք չկայ որ պահեն հայկական մարզերը: Մինչդեռ Հայաստան, իր ծաւալին փոքրութեամբ, ու մանաւանդ լեռնային բնոյթով՝ անհրաժեշտ է, որ ունենայ իր պատենական հողամասերը, իրեւ պայման ամելու, զարգանալու եւ յառաջդիմելու ճարտարարուեստի, վերատեսութեան, մշակոյթի եւ վիւղատնտեսութեան մէջ:

Հողային նման հատուցում մը որքան կենսական է Խորհրդային Հայաստանի համար՝ նոյնքան խորապէս կը շահագրգռէ չորս միլիոն Արեւմտահայեր, աշխարհի բոլոր կողմերը տարածուած: Սփիւռքի տարագիրը Հայութեան համար նախընտրելի պիտի ըլլար հարկաւ, որ Մոսկուա յաջողէր, քաղաքական ճնշումով ու տնտեսական խայծերով համոզել Թուրքիան, որ Հայոց վերադարձները մեր երեք հազար տարուան հայրենիքը, իրրեւ բնակավայր արտասահմանի բիւրաւոր Հայերու, որոնք տեսական գաղթաշխարհի մատնուած են, սպասով ու հարապատ օճախ եւ երկինք դանելու համար: Բայց այդ հատուցումը կ'ուշանայ, եւ մեզի կը թելադրուի համբերել մինչեւ անոր կատարման պատեհութեան բացուիլը:

Սակայն միջազգային վէճերու ու թշնամանքի կապանքներէ ղերծ է, օրինակ, Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը, բարեացակամ համաձայնութեամբ մը, Հայաստանի դարձնելու ձեռնարկը: Այդ երկու հայկական հողամասերը խորհրդային ինքնավար Հանրապետութիւն եւ ինքնավար մարզ կը ճանչցուին արդէն եւ միայն վարչական օրէնքներ են պակաս կատարելութեան: Եւ Սփիւռքի բովանդակ Հայութեան խորունկ բաղձանքն է, որ Մոսկուայի կեդրոնական իշխանութիւնը, իրեւ արդար իրաւարար՝ դարձեալ միջնորդէ, համոզելու համար ղրացի եղբայրական Հանրապետութիւնը, — Ատրպէյճանը, որ հայկական պետութեան փոխանցէ Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի վարչական կալուածագիրը:

Արտասահմանի ամբողջ Հայութիւնը երկու հիմնական պատճառներով կը յուսայ, կը ցանկայ, կ'ակնկալէ՛ այդ վեհանձն արարքին դործադրումը: Անոր ընծայած հողային ծաւալումը կարելի պիտի դարձնէ, որ չարք մը օտար երկիրներէ հարիւր հազարաւոր տարագիր Հայեր, իրենց անապահով, չամախ թշուառ դոյավիճակէն փրկուին ու ներդաղթեն հայրենիք, հոն յուսալից ներկայ մը եւ առոյգ ու բարգաւաճ ապագայ կենցաղ մը կերտելու իրենց եւ զաւիք սերունդներուն համար:

Եւ յետոյ, նման բարեացակամ ու խաղաղ լուծում մը այդ հին ու դառն անիրաւութեան՝ Թանկագին նպաստ մը պիտի աւելցնէ Խորհրդային Միութեան մխջազգային վարկին: Որովհետեւ ան՝ պիտի վկայէ, թէ Մոսկուա, իրրեւ ախոյեան փոքր, անիրաւուած ազգերու դատերուն՝

ԴՈՒԲԵԱՆ ԵՒ ԹԱՏՐՈՆԸ

Բ.

Պ. Դուբեան նիւթական մատհոյզ – թիւններու բերումով, 1870ին, կը հարկադրուի դերասանի պաշտօնով մաս կազմել Վարդովեանի խումբին: 1870 Դեկտեմբեր 12 թուագրուած նամակով մը ան իր ընկերոջ՝ Տիգրան Ադամեանի կը խոստովանի, թէ «ամիսի մը չափ մինչեւ անդամ խոնարհեցայ դերասանութիւն ընելու ընտանիքիս կարօտը լեցնելու համար... Այս ալ ըրի ապրելու համար, անպարծութիւնը թօթափելու համար»: Զօպանեան կը բացատրէ, թէ ինչո՞ւ Դուբեան դերասանութիւն ընելը կը նկատէ վիրաւորական. համաձայն դրպէ – սին՝ ան դեռ չէր ձերբազատուած օրուան նախապաշարմունքներէն, մասնաւորաբար Թիւններէն: Սակայն մատնութենք դերասանի կոչումի մասին Դուբեանի խօսքերը.«Թատրոն կամ Թշուառներ» թատերախաղին մէջ. «Դիւրին բան չէ դերասան ըլլալ, թատրոնին բեմը դերասանին ձեռքն է, պէտք է, որ դերասանը դոնէ լուռ բանաստեղծ մը ըլլայ, որուն լեզուին տեղ հոգին խօսի, պէտք է, որ ըլլայն մէջ բոց եւ սրտին մէջ անկիւն մը ունենայ»: Այսքան բարձր կարծիք մը ունենալով դերասանի կոչումի մասին, բնական է, որ Դուբեան պիտի ձգտէր արդարացնել իր դերասանական առաքելութիւնն եւս, այսինքն՝ «բոց» եւ «սիրտ» դնել իր խաղացած դերերուն մէջ: Եւ, արդարեւ, ասոր վկայութիւնները կան: Առաջին տեղեկութիւնը կը դտնենք բանաստեղծին յետ մահու հրատարակուած հատաքածոյին (1872) յառաջաբանին մէջ, ուր կը կարդանք. «Ազգային թատեր վերանորոգիչը (Դուբեան) ուզելով ան – ձամբ բարեկարգել զայն, իւր վերջին տարիները քանիցս անդամ տեսարանի վրայ ներկայացաւ՝ արհամարհելով իւր հիւանդոտ վիճակը, դերասանական արուեստին մէջ ալ զարմանալի բնական յարմարութիւն մը ունէր. տեսնելու արժանի էր ձէյն կրէյ անուն նշանաւոր խա-

արդարութեան նոյն սկզբունքը կը կիրարկէ նաեւ իր իշխանութեան ծիրէն ներս: Եւ եղերական անցեալէ մը իրեն ժառանգ մնացած հողային պահանջներ կը հատուցանէ, որպէս իրաւարար դաշնակից ժողովուրդներու միջեւ, առանց վէճի, առանց կռիւի, — լուսաւոր օրինակ մը հանդիսանալով ուրիշ մեծ Պետութեանց: Այդպիսի պերճախօս ապացոյց մը պիտի տայ Ղարաբաղի ու Նախիջեւանի վերադարձումը Հայկական Հանրապետութեան:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ղին մէջ Խաուբրա Զ.ի դերը, զոր մեծ ծաղկահիւս թատերագիրը հիանալի կերպով կը հանդիսացնէր»: Մենք չյաջողցանք պարզել, թէ ո՞վ ղրած է այս պրծը (այս փորձը կատարած են չատեր): Գիտենք միայն, որ Խաուբրա Զ. Անգլիոյ հիւանդոտ, թոյլ եւ աստուածապատիր թագաւորն էր (1547–1553), որու մահէն եօք թագաժառանգ նշանակուեցաւ Հենրի Է.ին տղեկը, դեղանի Եոհան (ձէյն կրէյ), իսկ այս վերջինը 17 տարեկանին, սպաննուեցաւ օրինական ժառանգորդուհի՝ ապստամբ արքայազըր Մարիի կողմէ: Մեծ հատնականութեամբ, Խաուբրա Զ. թատերախաղին դլխաւոր դերը չէր, եւ եթէ Դուբեան յաջղած է անոր համայք մը հաղորդել, կը փաստէ, որ ան իսկապէս ունեցած է դերասանական ակնառու շնորհներ: Ա. Զօպանեան իր կարդին, հիմնուելով Վարդովեան թատերախումբի դերասաններ Մանուկ Սխոկի եւ Սերովբէ Պէնկլեանի վկայութիւններուն վրայ, կը հաղորդէ, թէ Դուբեան վերոյիշեալ դերը խաղացած է «սքանչելի կերպով, իր Թրթռուն հոդիին ամբողջ անկեղծութիւնն ու տրամաթիւնը դնելով անոր մէջ. հանդիսատեսները կը յուզուին, եւ Դուբեան, որ քանի մը անդամ ի տես կը կոչուի, մեծ յաջղութիւն մը կ'ունենայ»: Բ. Էքսէրճեան նոյն դերատարութեան մասին կը պատմէ, որ յետագային Ադամեան այդ դերին մէջ «չկարողացաւ հաւասարիլ Պետրոսի եւ, մանաւանդ, չատ վար կը մնայ անկ ըստ վկայութեան Վարդովեան էֆէնտիի»: Բանաստեղծին եղբայրը՝ եղիչէ Սրբ. Դուբեան յայտնած է բանաստեղծին կենսագրին, թէ «Պետրոս ըսած է իր բարեկամաց, թէ դերասաններն այնպէս մը վրաս ինկան, որ կարծեցի, թէ իրաւ պիս կը խեղդեն եւ ես պաշտպանեցի պիս այնպէս, ինչպէս կ'ընէ մարդ մը այս տեսակ պարագայից մէջ»:

Դուբեան այլ դերեր ալ կատարած է: Էքսէրճեան կը դրէ, որ պատանի դերասանը անդամ մըն ալ բեմ բարձրացած է, Սկիւտարի Ս. Խաչ վարժարանի նորաշէն թատրոնի ի նպաստ տրուած ներկայացումին մէջ: Պրպտումները կը պարզեն, որ Դուբեան խաղացած է նաեւ իր յօրինած թատերախաղերուն մէջ:

Եղիչէ Սրբ. Դուբեան նամակի մը մէջ՝ ուղղուած Ա. Զօպանեանի, կը դրէ. «Քանի մը անդամներ կարծեմ իւր խաղերուն մէջ ինքն ալ դեր ստանձնած է»: Հայ թատրոնի պատմաբան Սմբատ Դաւթեան «Պատմութիւն հայ թատրոնի» անտիպ աշխատութեան մէջ կը հաւատայ, թէ «հայրենասիրական թատրոնի համակիր – ներու շարքին մէջ կը դտնենք նաեւ Պետրոս Դուբեանը, որ իր թատերգութիւնները տրամադրելով հանդերձ, ինք ալ ստեղծ մը խումբին ներկայացումներուն կը մասնակցէր իրրեւ դերասան»: Եւ ապա՝ «հանրածանօթ բանաստեղծը քանի մը անգամ բեմ ելած է իրրեւ ամաթէօր (սիրող) իր Վարդ եւ Շուշան եւ ուրիշ

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ. Ն

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Վերջին պատգամաւորական ժողովին մէջ տեղի ութթիհատականներու հետ փոխ–յարաբերութիւններ չարունակելու համար, պիս եւ ընկեր Միհրան Պասթա – ճեանը նշանակած էին որպէս ներկայացուցիչներ: Միհրան Պասթաճեան աւարտած էր ազգային վարժարանը, տեղական թուրք «Իտատիէ» պետական վարժարանը, ու վերջերս ալ նոր վերադարձած էր Խարբերդի «Եփրատ» դոլէճէն: Ընկեր Միհրան Պասթաճեան հակառակ ունեւոր, պահպանողական չրջանակներու մէջ մեծացած ըլլալուն, ունէր բուռն սէր ու հետաքրքրութիւն դէպի յառաջդիմութիւն, դէպի յեղափոխութիւն: Հոդիով սրտով ցեղին վերելքին ու ազատագրութեանն էր կապուած:

Սկսանք յաճախ իրրեւ տեղական Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներ, այցելել ութթիհատի կեդրոնատեղին, մեր այս յաճախակի փոխ–յարաբերութիւններով, կ'ուզէինք հաստատել թէ՝ հայ ժողովուրդն ու Դաշնակցութիւնը իրենց հետ

էն, Սահմանադրութեան հիմնաւորման ու պահպանման համար:

Մերթ ընդ մերթ իրենցմէ ալ այցելողներ կ'ընդլայնին մեր կեդրոնատեղին: Ցիւան կարգ մը ամբոխավարական ութթիհատական ղեկավարներուն մէջէն է նաեւ աչքառու Ջիա պէյը՝ կրթուած, Պոլսոյ Թրքական «Լիսէ»ն աւարտած, ղիտէր Փըրանեարէն, ղիտակ էր եւրոպական քաղաքակրթութեան, այստամենայնիւ, նուրէն մոլեռանդ Թուրք էր. չուրջը կը հաւաքէր Թուրք երիտասարդներ, անոնց դասախօսութիւններ կուտար, օսմանեան պատմութիւն կը սորվեցնէր ու Թուրք ցեղի ղերադասութիւնը կը չեշտէր միւս տարրերուն վրայ, վերջէն Սելանիկ դնաց ու մէկ անդամը դարձաւ Ութթիհատ կուսակցութեան ամենագլխաւոր ղեկավար մարմնոյն՝ որ վերջէն, Ենվէր ու Թալեաթ փաշա ճիւաղներուն հետ, հայ ժողովուրդը բնաջնջելը ծրագրեցին:

×

Տիգրանակերտի մէջ, այդ օրերուն, մեր հայ կաթոլիկ ու բողոքական ազգային – ները, ու ասորի, քաղդէացի, յոյն հատուածներն ալ սկսած էին միութիւններ կազմել: Բոլորին հետ ալ չատ սիրով էինք: Մեր հայ կաթոլիկ հատուածը, ղլխաւորաբար Միհրան Պասթաճեանի չըփումներով մեղի չատ մօտ էր: Անոր մէջ

երկու երիտասարդ աբեղայ վանականներ կային, որ դաշնակցական ոգիով տոգորուած էին: Լիբանանի Զմմառ վանքէն ելած էին. Հ. Յ. Դ. հիմնադիրներէն Սիմոն Զաւարեանին յաճախ հանդիպելով, հետցումով կը խօսէին անոր մասին: Զաւարեան իրրեւ ռուս հնադէտ, 1906 թուականներուն, Պէյրութ, Կիլիկիա, Լիբանան եղած էր:

Մեր հայ բողոքական հատուածին մէջ, ազգային ու ազատագրական ոգիով ղբաղաւոր դործող ու խօսողներն էին պատուելի Թովմաս Մկրտիչեան, պատուելի Վարդան Ամիրխանեան: Սրտով Դաշնակցութեան մօտ էին: Երկուքն ալ Ուկերտի հեռաւոր Ռավանդաւազէն էին՝ Եփրատ գոլէճը աւարտած:

1910ին Կ. Կ.ի ընկերները պիս որոշեցին՝ այցելելու չրջանները. նախ դացի Սլէվան, Ֆարղին, ապա Հազրօ: Հոն ունէինք երեք խումբեր՝ տեղական ընկերներու հետ յաղորդեցանք երեսուն ընկերներ եւս աւելցնել: Զորամէջ էր Հազրօն, չուրջը ժայռոտ բարձունքներ, հին Հայոց վանք մը կար, Թէրճէլլա անունով. Հազրոյի, Սլիվանի, պչէրիկի քրտահաս ջերմասիրտ հայ դիւղացիներուն դլխաւոր ուխտավայրն էր:

Հազրոյէն մեկնեցայ Լճէ: Ճանապարհին, բարձունքի մը ծայրը՝ նոյնպէս անուանի «Առաքելոց» վանքին հակայ պատերը տեսայ, վեր բարձրացայ. անմարդ, աւերակ, ամայի էր... 1895ի Ջարդերուն Քիւրտերը զայն թալլած, աւերած ու վանականները մորթոտած էին:

Լճէն Տիգրանակերտէն մօտաւորապէս ձիով, երկու օր հեռաւորութեամբ, նահանդին հիւսիսակողմն է, լեռնաշղթային կողերուն, իրարու եռեւ կուգան Հայնի, Տպնէ, Փիրան, Հրէտան, Ակէ ու Արդնի Հնամի հայաչատ դիւղաքաղաքները ու բարձրահայեաց Ս. Աստուածածնայ հռչակաւոր վանքը, ուր ամէն կողմերէ հաղարաւոր ուխտաւորներ կ'երթային:

Լճէն հայ եւ քիւրտ բնակչութեան հին ու մեծ դիւղաքաղաք մըն էր. հայ կըթութիւնը ծաւալ ունէր հոն: Դաշնակցութեան թիւը մեծ էր: Այդտեղի տըք – նաչան ընկերներէն կը յիշեմ կօշկակար Խաչատուր Հայրապետեանը, դինադործ Սիմոնը: Նմանապէս երկու եռանդուն ուսուցիչներ՝ Սոդոմանն ու ընկերը, որոնք Սղերդէն էին, Միացեալ Ընկերութեան դպրոցէն ելած:

Հոն բաղմաթիւ խումբեր ունէինք, մօտիկ հայ գիւղերու մէջն ալ խումբեր կազմեցինք:

ՅՈՎՀ. ԵՐԻՑԵԱՆ

(8 – Շար.)

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՎԷՊԵՐՈՒ ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏԸ

80րդ դիւրքին հրատարակութեան հետ Ակաթա Քրիսթի նշանաւոր անգլիացի դրողը, կը ծանչը իր ծննդեան 80րդ տարեդարձը: Միեւնոյն ժամանակ, «Մուկերու թակարդը» վէպը կը ներկայացուի 7511 անգամ, Լոնտոնի թատրոններէն մէկուկէս մէջ: Վերջապէս, երեւակայական հերոս մը, Պ. Հերքիւլ Փուաըոյի ստեղծիչը, Ակաթա Քրիսթի, փառքի զաղաթնակէտին հասաւ, տանալով «Վէյմի»ի ոսկեզօծը: 19 տարիներէ ի վեր վերյիշեալ գործը կը ներկայացուի, ցոյց տալով Անգլիացիներու եւ օտարներու ծածկ համակրանքն ու յարգանքը հանդէպ այս հռչակաւոր դրողին: Ներկայ մը չուզեր ուրիշներու պարզել թատերքի զաղանի եւ խրթին մասերը, հետաքրքրական պահելու եւ չմախանգեցնելու համար զայն: Ներկայիս անունն է Տիկին Օկուանթա Մալորան եւ կինն է յարգուած անգլիացի հնագէտ մը: «Քրիսթի» անունը պահած է նախկին ամուսինէն, որ ազգ մըն էր: Ակաթայի հայրը մեռած է, երբ փոքր էր ան: Մայրը, անդրադառնալով թէ այդ ժամանակի խստութենէն ու պահպանողականութենէն ոչինչ ձեռք ձգած էին իրենց դուստրերը, Ակաթան ձգած էր ազատ: Այս վերջինը, օգտուելով առիթէն, սորված էր գրել կարզալ տան մէջ: Յետագային անչուշտ յաճախեց համալսարան եւ առաջնակարգ երգչուհի եղաւ:

Ակաթա Քրիսթի սկսաւ գրել փոքր տարիքին: Փորձեց բանաստեղծութիւն եւ ապա պատմուածքներ: «Մեծ թիւով հեղինակներ կը ստեղծէի եւ կը չուարէի թէ, ինչպէս պիտի ձերբազատուէի անոնցմէ վերջնաւորութեան: Ուրեմն, կը սիրէի մեծամասնութիւնը «սպաննել» կամ «մեռցնել»: Այսպէս, փոքր տարիքէս հակում ունեցայ ոճիրներու, պատմութիւններու մէջ: Երբ ընտանիքս եւ բարեկամներս չհաւնեցան գործերուս, սկսայ փնտռել բան մը, որ լեցնէր ձախողութիւնս: Եւ եկաւ Ա. Համաչխարհային պատերազմը, եւ առաջին ամուսնութիւնս»:

Պատերազմի ժամանակ երիտասարդուհին ծառայեց կարմիր Խաչին, ուր հանդիպեցաւ հազարապետ Քրիսթիին որուն մէկ յանցանքն էր յարատեւ բացակայութիւնը, օգչուի իր պաշտօնին բերումով: Ամուսնոյն բացակայութեան Ակաթա ժամանակը լեցուց գրելով: Առաջին ոստիկանական վէպն էր «Մորհրդաւոր դաղութիւններու հարցը» որ իսկապէս այնքան խորհրդաւոր էր, որ վեց տպարաններու անօրէններ մերժեցին հրատարակութիւնը ստանձնել: Վերջապէս, մէկը հաւանեցաւ, եւ որպէս nի՛սf ապեց գիրքը Ակաթային տալով միայն 27 սթերլին: Քաջալերուելով, գործերը իրարու յաջորդեցին, եւ ան մեծ յաջողութիւն պատ 5րդ գործով «Ռոճրը Էքքըյալ սպանութիւնը»: Այս գիրքով սկսաւ Փըրանսական գրքոյկներու չարք մը, որ ցարդ կը շարունակուի եւ կը կոչուի «Դիմակը»:

Անչուշտ քննադատներ եւ թշնամիներ անպակաս էին, սակայն կարեւորութիւն չընծայելով չարունակեց գրել: Հարցա – քննիչներու ակումբը զայն ընդունեցաւ իրրեւ անդամ: «Հերոսս միշտ Հերքիւլ Փուաըոն է: Առաջին անունը կը յատկանչէ ուժ, որ կը յաղթէ չարերուն: Երկրորդ անունը ընտրեցի պարզապէս, որովհետեւ անուշ կը հնչէ առաջինին հետ: Այդպէս չէ: Զայն երեւակայած եւ ներկայացուցած եմ կարճահասակ, նիհար – բակատ: Սեւ մազով եւ պեհով: Շատախօս, ճուտաձեւ զլուխով մը, զոր միշտ կ'աչխատցնէ»:

Ակաթա եւ իր հերոսը եթէ երեւակայենք քով քովի, «քարիքարիւր»ի պիտի նմանին: Ակաթա պէտք եղածէն աւելի լեցուն — անուշեղէն շատ կը սիրէ, հըսկայ, երկարահասակ եւ թիկնեղ է: Ունի քաղցր ձայն եւ մեղմ չարժուձեւեր, ոնրանք իրեն կուտան դրաւչութիւն: Մարդերը ամբողջութեամբ սպիտակ են եւ աչքերը ջինջ կապոյտ: Զուգեր նկարներ տեսնել թերթերու մէջ եւ չատ քիչ են տեսակցութիւնները: Համեստ է եւ չուզեր որ վարուին իր հետ նման մեծ աստղի մը:

Թէ ինչո՛ւ եւ ի՛նչպէս ձգեց ամուսինը, պարզ է: Միշտ բացակայ ամուսինը, 12 տարուան ամուսնական կեանքէ մը եաք, օր մը վերադարձաւ եւ չգտաւ կինը: 550 ոսկիական չուներ եւ 15 հազար կտաւորներ, օդանաւեր եւ բարձրախօսներ 15 օր փնտռեցին Ակաթան: Ի դուր: Ի վերջոյ դանուեցաւ գիւղի մը մէջ: Տարիներ եաք բաժնուեցաւ Քրիսթիէն, չլսելով այն բոլոր բամբասանքներն ու տեսութիւնները վախուտին մասին:

Հին քարերու մասնագէտ ամուսնին Մաքս Մալորանի հանդիպեցաւ գիւղի մը մէջ եւ ամուսնացան: «Շատ երջանիկ կեանք մը ունեցայ» կ'ըսէ Ակաթա: «Ես կը հետաքրքրուիմ իր զործով եւ հետը կ'աչխատիմ տարին չորս ամիս, ինք ալ կը կարդայ բոլոր գործերս»: Հաւանաբար պիտանականը նպաստած է հին պատմական նիւթեր չօչափող գործերուն յաջողութեան, ինչպէս «Մահ Նեղոսի վրայ», «Հանդիպում մահուան հետ» եւ «Մահը վերջաւորութիւն չէ»:

Փափաքով կ'ըսէ· «Շատ լաւ բան է, կնոջ մը համար, ամուսնանալ հնագէտի մը հետ, որ կը սիրէ հնութիւնները: Որքան տարիքը առնէ կինը, այնքան արժէքը կը բարձրանայ ամուսնին աչքին»:

Ակաթայի վերջին գիրքն է «Ճամբորդ Ղէպի Ֆրանքֆորթ» որուն մէջ կը նկարագրէ չորս օդանաւեր առեւանգելու գործողութիւններ: Ամէն գործին մէջ կան երեւակայական Փուաըոն, Միս Մարփըլը — որ միշտ եւ միշտ բուրդ կը հիւսէ — ու Տէր եւ Տիկին Փեդիսֆորտերը, որոնք հակապատկերներ են:

Բախտաւոր տիկինը ունի մօտ 400 միլիոն ընթերցող: Գործերը թարգմանուած են 103 լեզուներու: Ինք կուզայ երբորդ տեղը զրաւել այն զրողներուն մէջ, որոնք ամենամեծ թիւով ընթերցողներ ունեցած են: Առաջինը եւ երկրորդն են Լենինն ու Թոլսթոյը: Թարգմանուելու տեսակէտէն զերազանցած է Շէյքսփիրը, որուն գործերը 89 լեզուներու թարգմանուած են:

Արժանացած է շատ մրցանակներու եւ տիտղոսներու: Ընթերցողներուն մէջ կան մեծ դէմքեր: Անգամ մը երբ Պ. Պ. Սի.ն հանդիպում մը ունէր թագուհիին մօրը հետ, հարցուց թէ ի՛նչ կը փափաքէր դիտել հեռատեսիլէն: Պատասխանը եղաւ Ակաթա Քրիսթիի «Մուկերու թակարդը»:

Քրիսթի հարուստ չէ տուրքերու պատճառով: Եթէ ուզէ մի քանի սթերլին ունենալ պահուած, պէտք է մինչեւ մահը գրէ եւ հրատարակէ: Թէեւ կարգ մը գրիչներ կ'ըսեն թէ իւրաքանչիւր գիրք ամէն չորեք 1000 սթերլին կը բերէ գրողին:

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԶԱՐՄԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԿԷՋԻԽԻՐԵԱՆ

Յոտակրօն եւ բազմարդիւն հոգեւորական, որ աւելի քան կէս դար սպասարկած է իր խորանին եւ իր մշակոյթին:

Ոչ միայն բարձր պահեց սքեմին վեհութիւնը եւ հեղինակութիւնը, այլեւ նուիրուեցաւ ժողովուրդին եւ պատանութեան հոգեկան ու բարոյական դաստիարակութեան, եւ այս նպատակով սերտեց նաեւ կեանքի մեծ Աւետարանը:

Իր աչխարհականի օրերուն, եղաւ ուսուցիչ եւ խմբապիր զանազան թերթերու դրչի բծախնդիր աչխատաւոր մը եւ նոյնքան հաւատարիմ թարգմանիչ մը:

1907ին քահանայ ձեռնադրուեցաւ եւ աստուածային լոյսը չանաց սփռել վեղարաւոր դինուորի մը պէս յետագային եղաւ ծայրագոյն վարդապետ եւ քարոզիչ, արժանանալով հայրապետական դնահատանքներու:

Մշակութային դեմնի վրայ, իր վաստակը աւելի քան բեղմնաւոր եղաւ, նախ տարիներ հրատարակելով «Տաճար» պարբերագիրը եւ « Տաճար Մանկանց »ը, եւ աւելի վերջ «Հայ Յօսնակը», որ ունեցաւ նաեւ Մանկանց բաժին մը, արժանաւոր աչխատակիցներու եռանդուն գործակցութիւնով: Այդ հանդէսներուն լեռնակու – տակ հաւաքածոն այսօր կը նուիրագործէ իր զոհաբերական եւ համբերատար աչխատանքը:

Եղաւ դասախօս քահանայական լսարաններու, հեղինակ կրօնական դասագիրքերու, թարգմանիչ վերապատ դործերու, եւ աչքերը փակեց 1955ին, իննսունամեայ եւ իր կոչումը լրացուցած մարդու մը խաղաղութիւնով:

Իր յուղարկաւորը տօնուեցաւ նոյն տարին, արժանավայել հանդիսութեամբ մը, պարզ եւ սրտառուչ մթնոլորտի մը մէջ:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ՃԱՏՐԱԿ

Ճատրակի աչխարհի ախոյենական եռաբախիչ մրցումը՝ Տիգրան Պետրոսեանի եւ ամերիկացի Ռոպերտ Ֆիչէրի միջեւ, տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 30ին, Պուէնոս–Այրէսի մէջ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՎԷՊԵՐՈՒ ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏԸ

80րդ դիւրքին հրատարակութեան հետ Ակաթա Քրիսթի նշանաւոր անգլիացի դրողը, կը ծանչը իր ծննդեան 80րդ տարեդարձը: Միեւնոյն ժամանակ, «Մուկերու թակարդը» վէպը կը ներկայացուի 7511 անգամ, Լոնտոնի թատրոններէն մէկուկէս մէջ: Վերջապէս, երեւակայական հերոս մը, Պ. Հերքիւլ Փուաըոյի ստեղծիչը, Ակաթա Քրիսթի, փառքի զաղաթնակէտին հասաւ, տանալով «Վէյմի»ի ոսկեզօծը: 19 տարիներէ ի վեր վերյիշեալ գործը կը ներկայացուի, ցոյց տալով Անգլիացիներու եւ օտարներու ծածկ համակրանքն ու յարգանքը հանդէպ այս հռչակաւոր դրողին: Ներկայ մը չուզեր ուրիշներու պարզել թատերքի զաղանի եւ խրթին մասերը, հետաքրքրական պահելու եւ չմախանգեցնելու համար զայն: Ներկայիս անունն է Տիկին Օկուանթա Մալորան եւ կինն է յարգուած անգլիացի հնագէտ մը: «Քրիսթի» անունը պահած է նախկին ամուսինէն, որ ազգ մըն էր: Ակաթայի հայրը մեռած է, երբ փոքր էր ան: Մայրը, անդրադառնալով թէ այդ ժամանակի խստութենէն ու պահպանողականութենէն ոչինչ ձեռք ձգած էին իրենց դուստրերը, Ակաթան ձգած էր ազատ: Այս վերջինը, օգտուելով առիթէն, սորված էր գրել կարզալ տան մէջ: Յետագային անչուշտ յաճախեց համալսարան եւ առաջնակարգ երգչուհի եղաւ:

Ակաթա Քրիսթի սկսաւ գրել փոքր տարիքին: Փորձեց բանաստեղծութիւն եւ ապա պատմուածքներ: «Մեծ թիւով հեղինակներ կը ստեղծէի եւ կը չուարէի թէ, ինչպէս պիտի ձերբազատուէի անոնցմէ վերջնաւորութեան: Ուրեմն, կը սիրէի մեծամասնութիւնը «սպաննել» կամ «մեռցնել»: Այսպէս, փոքր տարիքէս հակում ունեցայ ոճիրներու, պատմութիւններու մէջ: Երբ ընտանիքս եւ բարեկամներս չհաւնեցան գործերուս, սկսայ փնտռել բան մը, որ լեցնէր ձախողութիւնս: Եւ եկաւ Ա. Համաչխարհային պատերազմը, եւ առաջին ամուսնութիւնս»:

Պատերազմի ժամանակ երիտասարդուհին ծառայեց կարմիր Խաչին, ուր հանդիպեցաւ հազարապետ Քրիսթիին որուն մէկ յանցանքն էր յարատեւ բացակայութիւնը, օգչուի իր պաշտօնին բերումով: Ամուսնոյն բացակայութեան Ակաթա ժամանակը լեցուց գրելով: Առաջին ոստիկանական վէպն էր «Մորհրդաւոր դաղութիւններու հարցը» որ իսկապէս այնքան խորհրդաւոր էր, որ վեց տպարաններու անօրէններ մերժեցին հրատարակութիւնը ստանձնել: Վերջապէս, մէկը հաւանեցաւ, եւ որպէս nի՛սf ապեց գիրքը Ակաթային տալով միայն 27 սթերլին: Քաջալերուելով, գործերը իրարու յաջորդեցին, եւ ան մեծ յաջողութիւն պատ 5րդ գործով «Ռոճրը Էքքըյալ սպանութիւնը»: Այս գիրքով սկսաւ Փըրանսական գրքոյկներու չարք մը, որ ցարդ կը չարունակուի եւ կը կոչուի «Դիմակը»:

Անչուշտ քննադատներ եւ թշնամիներ անպակաս էին, սակայն կարեւորութիւն չընծայելով չարունակեց գրել: Հարցա – քննիչներու ակումբը զայն ընդունեցաւ իրրեւ անդամ: «Հերոսս միշտ Հերքիւլ Փուաըոն է: Առաջին անունը կը յատկանչէ ուժ, որ կը յաղթէ չարերուն: Երկրորդ անունը ընտրեցի պարզապէս, որովհետեւ անուշ կը հնչէ առաջինին հետ: Այդպէս չէ: Զայն երեւակայած եւ ներկայացուցած եմ կարճահասակ, նիհար – բակատ: Սեւ մազով եւ պեհով: Շատախօս, ճուտաձեւ զլուխով մը, զոր միշտ կ'աչխատցնէ»:

Ակաթա եւ իր հերոսը եթէ երեւակայենք քով քովի, «քարիքարիւր»ի պիտի նմանին: Ակաթա պէտք եղածէն աւելի լեցուն — անուշեղէն շատ կը սիրէ, հըսկայ, երկարահասակ եւ թիկնեղ է: Ունի քաղցր ձայն եւ մեղմ չարժուձեւեր, ոնրանք իրեն կուտան դրաւչութիւն: Մարդերը ամբողջութեամբ սպիտակ են եւ աչքերը ջինջ կապոյտ: Զուգեր նկարներ տեսնել թերթերու մէջ եւ չատ քիչ են տեսակցութիւնները: Համեստ է եւ չուզեր որ վարուին իր հետ նման մեծ աստղի մը:

Թէ ինչո՛ւ եւ ի՛նչպէս ձգեց ամուսինը, պարզ է: Միշտ բացակայ ամուսինը, 12 տարուան ամուսնական կեանքէ մը եաք, օր մը վերադարձաւ եւ չգտաւ կինը: 550 ոսկիական չուներ եւ 15 հազար կտաւորներ, օդանաւեր եւ բարձրախօսներ 15 օր փնտռեցին Ակաթան: Ի դուր: Ի վերջոյ դանուեցաւ գիւղի մը մէջ: Տարիներ եաք բաժնուեցաւ Քրիսթիէն, չլսելով այն բոլոր բամբասանքներն ու տեսութիւնները վախուտին մասին:

Հին քարերու մասնագէտ ամուսնին Մաքս Մալորանի հանդիպեցաւ գիւղի մը մէջ եւ ամուսնացան: «Շատ երջանիկ կեանք մը ունեցայ» կ'ըսէ Ակաթա: «Ես կը հետաքրքրուիմ իր գործով եւ հետը կ'աչխատիմ տարին չորս ամիս, ինք ալ կը կարդայ բոլոր գործերս»: Հաւանաբար պիտանականը նպաստած է հին պատմական նիւթեր չօչափող գործերուն յաջողութեան, ինչպէս «Մահ Նեղոսի վրայ», «Հանդիպում մահուան հետ» եւ «Մահը վերջաւորութիւն չէ»:

Փափաքով կ'ըսէ· «Շատ լաւ բան է, կնոջ մը համար, ամուսնանալ հնագէտի մը հետ, որ կը սիրէ հնութիւնները: Որքան տարիքը առնէ կինը, այնքան արժէքը կը բարձրանայ ամուսնին աչքին»:

Ակաթայի վերջին գիրքն է «Ճամբորդ Ղէպի Ֆրանքֆորթ» որուն մէջ կը նկարագրէ չորս օդանաւեր առեւանգելու գործողութիւններ: Ամէն գործին մէջ կան երեւակայական Փուաըոն, Միս Մարփըլը — որ միշտ եւ միշտ բուրդ կը հիւսէ — ու Տէր եւ Տիկին Փեդիսֆորտերը, որոնք հակապատկերներ են:

Բախտաւոր տիկինը ունի մօտ 400 միլիոն ընթերցող: Գործերը թարգմանուած են 103 լեզուներու: Ինք կուզայ երրորդ տեղը զրաւել այն զրողներուն մէջ, որոնք ամենամեծ թիւով ընթերցողներ ունեցած են: Առաջինը եւ երկրորդն են Լենինն ու Թոլսթոյը: Թարգմանուելու տեսակէտէն զերազանցած է Շէյքսփիրը, որուն գործերը 89 լեզուներու թարգմանուած են:

Արժանացած է շատ մրցանակներու եւ տիտղոսներու: Ընթերցողներուն մէջ կան մեծ դէմքեր: Անգամ մը երբ Պ. Պ. Սի.ն հանդիպում մը ունէր թագուհիին մօրը հետ, հարցուց թէ ի՛նչ կը փափաքէր դիտել հեռատեսիլէն: Պատասխանը եղաւ Ակաթա Քրիսթիի «Մուկերու թակարդը»:

Քրիսթի հարուստ չէ տուրքերու պատճառով: Եթէ ուզէ մի քանի սթերլին ունենալ պահուած, պէտք է մինչեւ մահը գրէ եւ հրատարակէ: Թէեւ կարգ մը գրիչներ կ'ըսեն թէ իւրաքանչիւր գիրք ամէն չորեք 1000 սթերլին կը բերէ գրողին:

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԶԱՐՄԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԿԷՋԻԽԻՐԵԱՆ

Յոտակրօն եւ բազմարդիւն հոգեւորական, որ աւելի քան կէս դար սպասարկած է իր խորանին եւ իր մշակոյթին:

Ոչ միայն բարձր պահեց սքեմին վեհութիւնը եւ հեղինակութիւնը, այլեւ նուիրուեցաւ ժողովուրդին եւ պատանութեան հոգեկան ու բարոյական դաստիարակութեան, եւ այս նպատակով սերտեց նաեւ կեանքի մեծ Աւետարանը:

Իր աչխարհականի օրերուն, եղաւ ուսուցիչ եւ խմբագիր զանազան թերթերու դրչի բծախնդիր աչխատաւոր մը եւ նոյնքան հաւատարիմ թարգմանիչ մը:

1907ին քահանայ ձեռնադրուեցաւ եւ աստուածային լոյսը չանաց սփռել վեղարաւոր դինուորի մը պէս յետագային եղաւ ծայրագոյն վարդապետ եւ քարոզիչ, արժանանալով հայրապետական դնահատանքներու:

Մշակութային դեմնի վրայ, իր վաստակը աւելի քան բեղմնաւոր եղաւ, նախ տարիներ հրատարակելով «Տաճար» պարբերագիրը եւ « Տաճար Մանկանց »ը, եւ աւելի վերջ «Հայ Յօսնակը», որ ունեցաւ նաեւ Մանկանց բաժին մը, արժանաւոր աչխատակիցներու եռանդուն գործակցութիւնով: Այդ հանդէսներուն լեռնակու – տակ հաւաքածոն այսօր կը նուիրագործէ իր զոհաբերական եւ համբերատար աչխատանքը:

Եղաւ դասախօս քահանայական լսարաններու, հեղինակ կրօնական դասագիրքերու, թարգմանիչ վերապատ դործերու, եւ աչքերը փակեց 1955ին, իննսունամեայ եւ իր կոչումը լրացուցած մարդու մը խաղաղութիւնով:

Իր յուղարկաւորը տօնուեցաւ նոյն տարին, արժանավայել հանդիսութեամբ մը, պարզ եւ սրտառուչ մթնոլորտի մը մէջ:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ՃԱՏՐԱԿ

Ճատրակի աչխարհի ախոյենական եռաբախիչ մրցումը՝ Տիգրան Պետրոսեանի եւ ամերիկացի Ռոպերտ Ֆիչէրի միջեւ, տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 30ին, Պուէնոս–Այրէսի մէջ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Ւ՛հ, ճիշդը ըսելու համար առիկա երկիք չէի սպասեր... Այսուհանդերձ ըսածդ ճիշդ է, այո, ճիշդ է, որովհետեւ ինչպէս որ կը տեսնես վարչանքերու սոսկալի եսամոլութեան մէկ զոհն ալ ես եմ ...եւ ինձ նման ուրիշ շատեր ալ... Հարիւրաւոր ոտքերուն վրայ կանգնելու կարողութիւն ունեցող ծերեր, կ'ուզեն զեղեցիկ կիներէ բաղկացած հարէմներ ունենալ եւ զանոնք չորս անզգայ պատերու եւ ճաֆիէներու մէջ փակուած պահել որպէսզի անոնք երես չտեսնեն, մինչդեռ իրենք իրենց զողահար ձեռքը իսկ չեն կրնար երկարել որպէսզի զգուեն եւ զոնէ իրենց տառապանքովը զանոնք զոհացնեն... Եւ այս հարէմներուն մէջ կը ծերանան, կը թառամինք ու կը մարինք...

Հարէմի մէջ ապրող կնոջ հայեցին իր ամենամեծ բռնակալն է, օր ըստ օրէ հայեցիին ապակին կը մթագնի եւ վերջ ի վերջոյ իր իսկ աչքերուն ուրուական մը ներկայացնելու կը յանգի... Մ՛իս Սելիմ, բարի Սելիմ... դժբախտ Սելիմ... ըսած–ներուդ կը հաւատամ... երանի՛ թէ ես ալ քեզի պէս ըլլայի... Որովհետեւ հիմա դուն միայն երեւակայութեամբ կը տառապիս... հիմա դուն միայն յիշողութեամբ կը տառապիս, մինչդեռ ես, ես Սելիմ միայն երեւակայութեամբ չեմ տառապիր, այլ կը տառապիմ նաեւ մարմնով... Տես, Սելիմ, տես, թէ Աստուած ինչպիսի մարմին մը տուած է ինձ...

Եւ այս ըսելով Զէրքէզուհին մէկ ոտտումով տիւանին վրայէն վար ցատկեց եւ սենեակին մէջ կանգնելով արագ չարժումով մը վրայէն մեռաքսէ հագուստները վար նետեց...

Ներքինիին աչքերուն առջեւ պարզուածը զինքն ալ զարմացուց:

Այիշէ բոլորովին մերկ, Ասպլիի արձանի մը նման իր առջեւ կանգնած էր:

Հանըմը նախ անչարժ մնաց, կարծես թէ չէր ուզեր որ մարմնին հրաչալի զիծերը անտեսանելի մնան: Ապա ձեռքերովը զանազան չարժումներ ընելով մկրքը կը ծռէր, կուրծքը կը ցցէր, կը զարնար եւ յաջորդաբար այնպիսի հեչտալից զիրքեր կ'առնէր որ կարող էին այր մը խելայեղ զարձնել...

Ծեզմ ծերուկին այս տեսածը՝ իր երեւակայութեան՝ անհնազանդութեան կը նմանէր: Իրեն այնպէս կը թուէր թէ այնքան առեն ի վեր զլխուն մէջ թմբած զոլորչիները զանկէն դուրս կը խուժէին, կը խառնային եւ աստիճանաբար կեանքի զօրութենէն տապլտկող մարմնի մը կը փոխուէին ու կը սպառնային զիրենք իսկ ստեղծողին վրայ յարձակիլ...

— Սելիմ... իմ բարի Լալաս... դուն այս մեր տէրերուն եսամոլութեան պատճառաւ կորար, ուրեմն պէտք չէ թողուս որ այս նոյն եսամոլութենէն տառապող ուրիչ արարած մըն ալ կորի... Սելիմ չեմ ուզեր մեր երկուքին ալ վհատման պատճառ եղողներուն հանդէպ վրէժխնդիր ըլլաս... ոչ, նպատակս այդ չէ, կ'ուզեմ միայն իմ վրաս դթաս, որովհետեւ այս վանդակին մէջ բանտարկուած պիտի վճռանամ... փաչան այլեւս առաջուան նման քուլա չէ դար, չարաթը անգամ մը միայն զինքը կը տեսնեմ եւ աւելի աղէկ է այդ մէկ անգամն ալ չտեսնեմ:

— Գիտեմ, զիտեմ, մրմնջեց ներքինին համակրելի չեչտով մը:

— Ոչ դուն այնպէս կը կարծես որ պիտես, բայց բան մըն ալ չես զիտեր... Անկարելի է որ այդ ծերուկին, որ ով զիտէ քանի՛ քանի՛ կիներ ուժասպառ ըրած են, քուլա պառնաս մինչեւ քաչած տառապանքս երեւակայես... Ան քուլա կուզայ մխիթարն պեղեցկութեան վրայ հիանալու եւ անցեալը յիչելով մեկնելու համար... կը հասկնաս Սելիմ, այնպէ՞ս չէ, կը հասկնաս թէ ինչ վատ եսամոլութիւն է ասիկա, չարունակեց Այիշէ խանդավառուած, կը կարծե՞ս թէ այս եսամոլութիւնը որ զիս ամէն օր կը սպաննէ, նուազ վատ եւ նուազ սոսկալի է այն եսամոլութենէն, որ մէկ անգամ եւ առյաւէտ սպաննեց քեզ...

— Իրաւունք ունիս, իրաւունք ունիս...

— Հիմա հասկցար, այնպէս չէ՞, Սելիմ...

— Այո, զառակս, այո:

— Հոգիիս խորը տեսար, չէ:

— Այո... այո... բայց ես ի՞նչ կրնամ ընել:

Այս հարցումին վրայ Այիշէ, ինչպէս որ էր մերկ, ներքինիին մօտեցաւ եւ քովը նստելով թեւերը անոր վզին փաթթեց:

— Սելիմ, զոչեց զգուալից ձայնով մը... Սելիմ փրկէ զիս, փրկէ...

Ներքինին չփոթեցաւ:

— Ե՞ս... Ե՞ս փրկեմ քեզ, հարցուց:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Արթիւր Արթինեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Յարութիւնեան եւ զաւակները Տէր եւ Տիկին Տիրան Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յարութիւնեան եւ զաւակը, Պ. Ժան Յարութիւնեան, այրի Տիկին Տէր-Ղազարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Առաքելեան եւ զաւակները, Ռուվուա, Սիմոնեան, Փիլիպոսեան, Գարակէօղլու ընտանիքները յաւուր կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, հօր-եղբօր, ապզականին եւ խնամիին՝

ՄԿՐՏԻՉ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 12ին, 87 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Սեպտ. 16, ժամը 15,30-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն դերեզմանատունը։

Հաւաքուիլ՝ եկեղեցին։

Կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահագդ։

Այրի Տիկին Նոյեմի Պօյաճեան եւ զաւակները՝ Օր. Մարի Պօյաճեան եւ Տէր եւ Տիկին Կարօ եւ Ալիս Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Եամալեան եւ զաւակները (Երեւան), այրի Տիկին Երանուհի Սան-ղրեան եւ զաւակները (Լը Հաւր), Տէր եւ Տիկին Մերուժան Եամալեան եւ զաւակները, Մատիկոզեան ընտանիքները եւ զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Մխէյ Մալեան եւ զաւակները

Ինչպէս նաեւ Սրապեան, Քազանովա, Տէր-Ներսէսեան, Գամեան, Ասրունի, Նազարէթեան, Սվաճեան, Սիրարփի եւ Աստուր Աճէմեան ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ապզականին՝

ԱՃԻՒ ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆՈՑՇ ԵԱՄԱԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 13ին, 89 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի Սեպտ. 16, ժամը 11ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պերվիլի դերեզմանատունը (Մեթրօ Թելեկրաֆ)։

Հաւաքուիլ եկեղեցին։

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկ Սարգսեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Սարգսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

(Նախկին երեսփոխան Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան, նախկին փոխ-Քաղաքապետ Երեւանի)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ։

Ցետագային՝ մանրամասնութիւններ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Մի քանի տարիքի հայ տիկին մը, որ կէսօրէ վերջերը ժամը 14էն 20,30 ընկերութիւն ընէ տարեց կնոջ մը խնամքի մէջ։

Անձամբ ներկայանալ «Յառաջ»ի։

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Փարիզի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Ուրբաթ 17 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին Մշակոյթի Տուն։

Կեդրոնական Ֆրանսայի բոլոր ընկերներուն համար՝ Կիրակի 19 Սեպտեմբեր, ժամը 15ին, Լիոնի սովորական հաւաքատեղին, Աւընիւ տը Սաքս։

Մարսէյլի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Երեքշաբթի 21 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին, Մշակոյթի Տուն։

Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ եւ դեկուցում կունայ ընկեր ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Առաքելեան Թորգոմ Սարգսի, ծնած 1908ին Աչտարակի շրջանի Եղուարդ գիւղը, կնոջ անունն է՝ Մայրանոյշ, տղուն՝ Ալբերտ, կը բնակին Երեւան, Վերին Զէյթունն, Գաստելոյի 4րդ փողոց, 6ու չէնք, իրմէ լուր չկայ հայրենական պատերազմէն ի վեր։

×

Հրաչ Սուլթանեան, հօրը անունը՝ Թադէոս, Արտաշատէն (նախկին Կամարլու)։ Լուր ունեցողներէն ղրկել՝

Վ. ԽԵՐՈՑԵԱՆ

11, Sentier des Vesous
92 - CLAMART

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՑԸՐ

1971-1972 *տարեշրջանին համար, Հայ Քոյրերը կ'ընդունին դիւերօթիկ, գերեկօթիկ եւ մանկապարտէզի համար փոք-րիկներ։*

Արձանագրութիւնները սկսած են։ Դիմել՝ 73, Աւընիւ Անրի Պարպիւս

Հեռաձայն՝ 985-01-79

Առնուվիլ։

BAIL A CEDER

Նոր պայմանագրութեամբ (պայ) վարձու է (պատերը դնելու կարելիութիւն) սրճարան մը՝

ԻՍԻԻ

հայկ. թաղին մէջ։ 70 քառ. մեթր (մեծ լիսանսով), կեդրոնական ջերմութիւն, հարսնիքի եւ կոչունքի (պաւիէ) սրահի կը վերածուի։ Ազատ է անմիջապէս, դիւրամատչելի պայմաններով։

Հեռաձայնել Պ. Ազատի՝
527-25-51
երեկոներն ալ ժամը 8էն ետք՝
642-15-58

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻԻՆ

Զերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն գրաւոր, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին *ընթացիկ եւ նոր հասցէն։*

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով։

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 ֆրանք։

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋԻ»

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

ՔԱՂՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ՆՈՐ ՍԱԼԵՐ

Աղգապահպանման լաւագոյն միջոցներէն մէկն է կարդալ եւ ծանօթացնել հայ երգն ու երաժշտութիւնը, օտարներուն եւ մեր մատաղ սերունդին։ Հասցէ՝

43, Rue Richer, Paris (9e) — Métro Cadet — Tél. 770-25-46

Նոր լոյս տեսան, Պէյրութահրատակ երդիչներու՝ Արա Կիրակոսեանի երկու սա-լերը։— 1) Աղգային եւ յեղափոխական երգեր, ՎՈՍ 10008, 2) Աղգային եւ ժողովրդական երգեր, ՎՈՍ 10006 Ա. թիւերը։

Ունինք նոյնպէս՝ Հայաստանեան սալեր եւ օփերաներ։ «Էրեբունի» հրատարակչականի «Լէժանտ Արմէնիէնը», Ա. Հարմանդեանի, Լ. Գաթրճեանի, Լիս Սարեանի, Թառիսա Գարեգինի, Ա. Կիրակի (Ամերիկա պատրաստուած), Ավետիքեանի, Պարթեւեանի ամբողջական գործերը եւ հայկ. պատարագը։

Գրատունը ճոխ է բազմատեսակ գրքերով եւ պատրաստ՝ ապսպրանքներ ընդունելու ամէն վայրերէ։

Առաքման ծախքը դնողին վրայ է։

Գրատունը բաց է ամէն օր ժամը 10էն սկսեալ մինչեւ երեկոյեան 7ը։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, որուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը զբաւուած են։

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած դպրոցի 1971-72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոկտեմբերի 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1։

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Հոկտեմբերի երեկոյ ժամը 5-7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9-12, կէսօրէ ետք 2-4։

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Աւընիւ տը Փրառօ 8։

×

Շաւիլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին այս Հինգշաբթի (Սեպտ. 16)։

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան մօտ կամ տեղւոյն վրայ։

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Հինգշաբթի օրուան Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 16, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8,30-11,30ին։

×

Կապոյտ Ա՛աչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՎԻՊԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԱԻԱՊՈՅՏՈՎ ՀՈՒՆՈՍԻ ՎՐԱՅ

Մեկնում ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18,
Վերադարձ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19

Երկու օր հանդիստ եւ պտոյտներու ճոխ յայտագրով մը։ Ժամադրավայր՝ Շաթլէ առաւօտ ժամը 7,15ին Շաթօ որ վճռեցնէն, Քաֆէ Թերմինիւսի առջեւ եւ 7,30ին կառ ութ Նոռ, Քաֆէ Քլերվէօրի առջեւ։

Մեկնում ժամը ճիշդ 7,45ին դէպի Գերմանիա, Մօ, Շալոն, Ս. Մենեհուլտ (գերեկուան ճաշ) Վերտէօն, Էթէն, Լոնկկլյոն, Լոնկվի եւ Լիւքսանպուրգ ճամբով, ուր պատրաստ եւաք, մեկնում դէպի Թրիէր, հին Հռոմէական քաղաք, Մոզէլի վրայ (պանդոկ)։

Կիրակի առաւօտ, մեկնում դէպի Պենկէն ուրկէ դեղեցիկ ղօսանապարհ մը վրայ, երեք ժամուան պտոյտ մը Հռենոսի վրայ։ Ցերեկուան ճաշ Պոխարտ, ուր կը ճաշակուին Հռենոսի համբաւաւոր գինիները եւ վերադարձ դէպի Փարիզ ժամը 22ի առնելը։

Մասնակցութիւն՝ 139 ֆր.
ամէն բան մէջը, բացի խմիչքէն

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Է.Տ. ՃԷՔԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Գործադիրի

Կարեւոր։— Ֆրանսացիներուն համար պդ. անձնագիրը, օտարներուն համար թէթը որ վօյաժ կամ անցագիրը (փասփոր) ի գործու։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին։

×

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն։

×

Լիոն։— Ֆր. կապ. Ա՛աչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շարաթ գիւղեր, Շարպոնիէռի չքեղ սրահներուն մէջ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Librairie Orientale H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

HISTOIRE DE L'ARMENIE, H. Pasdermadjian, *Paris*	30 Fr.
AN ARMENIAN MISCELLANY, Aram Terzian, *with 8 miniatures*	30 Fr.
OURARTOU, par Boris Piotrovsky, *Paris, Illutré*	47 Fr.
L'ART ARMENIEN DE L'OURARTOU A NOS JOURS, *Catalogue de l'Exposition du Musée des Arts Décoratifs*	15 Fr.
DOCUMENTS OF ARMENIAN ARCHITECTURE, *Texte anglais et italien* 1) Haghbat, 2) Khatchkar, 3) Sanahin, *Chaque volume*	25 Fr.
MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE, H. Kurkjian	20 Fr.
MANUEL DE LA LANGUE ARMENIENNE, Prof. F. Feydit	48 Fr.
LE GENOCIDE DU PEUPLE ARMENIEN, P. Jean Mecerian	9 Fr.
LA PASSION DE CILICIE, Paul du Véou, *Paris*	25 Fr.
Victor Gardon : 1) LE VERT SOLEIL DE LA VIE :	22 Fr.
CHEVALIER A L'EMERAUDE	12 Fr.90
L'APOCALYPSE ECARLATE	24 Fr.

GRAND CHOIX DE LIVRES SUR L'ARMENIE ET LES ARMENIENS
HISTOIRE, LITTERATURE, ART, CULTURE EN GENERAL

— Frais d'envoi à la charge du client —

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
16
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
16 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12216

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.216

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԻԿԻՏԱ ՍԵՐԳԵԻԻԶ ԽՐՈՒՇՉԵԻ

Բ.

Ամէն բանէ առաջ Խրուշչեւի օրով Խորհրդային Միութեան 15 Հանրապետութեանց մէջ վերջ գտաւ ստալինեան բռնակալութիւնը: Մարդիկ դադրեցան լրջօրէն ու մտահոգ: Կաշկանդուած լեզուներու կապանքները մասամբ քակուեցան: Ազատականութեան հով մը սկսաւ փչել: Մամուլի, հաւաքոյթի, երթեւեկի վրայ դրուած արգելքները որոշ չափով մեղմացան: Փոքրիկ ճեղք մը բացուեցաւ երկաթեայ վարագոյրին վրայ:

Երկրորդ կարեւոր աշխատանքն եղաւ «խաղաղ կենակցութեան» սկզբունքին իրագործումը: Կրեմլինի ամբակուռ պատրիսներէն դուրս ելլելով չրջապտոյտներ կատարից Եւրոպայի մէջ: Գնաց մինչեւ Ամերիկա: ՄԱԿի մէջ հրաշունչ ճառեր խօսեցաւ, կօշիկը սեղանին զարնելու աստիճան: Առեւտրական, տնտեսական յարաբերութիւններ ստեղծեց դրամատիրական երկիրներու հետ: Պատերազմի վճռանպղը հեռացնելու փորձեր կատարեց:

Հաշտութիւն կնքեց Թիթոյի հետ:

Միւս կողմէ սակայն իր կարգ մը դրացիներով ցոյց տուաւ հակասութիւն նկատողութիւն: Իր դրական կողմերուն հետ ունեցաւ նաեւ բացասականը:

Այսպէս, մինչ Ստալինի ոճիրները կը խարանէր 1956ի Փետրուարին, նոյն տարուան Հոկտեմբերին արեան մէջ կը խեղդէր Պուտափեշթի հունդար հայրենասէրներու ազատամարտական չարժումը: Նոյնը կ'ընէր Փողնանի (Լեհաստան) եւ Արեւելեան Պերլինի մէջ:

Նաեւ մինչ մէկ կողմէ Արեւմուտքի հետ խաղաղ կենակցութիւն կը քարոզէր, անդին հրթիռի արձակարաններ կը հաստատէր Քուպայի մէջ, սպառնալիքի տակ պահելու համար Մեյցեալ Նահանգները: Նախագահ Քենընտիի ամուր կեցուածքին առջեւ տեղի կուտար, վարկաբեկումը աչքի առնելով:

Նոյնը՝ Պերլինի մասին: Վերջնագիր կուտար դաշնակիցներուն, որպէսզի վեց ամիսէն քաշուին Գերմանիոյ հին մայրաքաղաքէն: Յետոյ տեղի կուտար, առանց այլեւայլի:

Իր օրով կը կառուցուէր Պերլինի «ամօթի պատ»ը:

Ապրիլ մը կը սպառնար 24 ժամէն կործանել Թուրքիան, եթէ Անգարայէն Մոսկուա այցելող Թուրք ծերակուտականներու եւ երեսփոխաններու պատուիրակութեան մը առջեւ ճառ մը խօսելով, կ'երդուընար, որ Խորհ. Միութիւնը հռպային ո՛չ մէկ պահանջ ունի Թուրքիայէն: Չդպչելիք պահանջողը վրացի Ստալինն էր, որ մեռած է հիմա...:

Իրմէ առաջ, Խ. Միութեան Արտաքին գործավար Մոլոտով, յանուն Հայաստանի եւ Վրաստանի, 1953 Մայիս 30ին ծանուցագրով մը պաշտօնապէս նոյնը հաղորդած էր Անգարայի կառավարութեան:

Հայաստանի խորհրդայնացման քառասնամեակին առթիւ «հաւասար աղբիւրներէ» լուրեր տարածուեցան, որ Խրուշչեւ Հայաստան պիտի այցելէ եւ մեր միութեանը երթեւ «արմաղան» պիտի բերէ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը: Քառասնամեակին վեց ամիս եւս, 1961 Մայիսի վերջը միայն այցելեց Երեւան եւ իր տոպրակին ո՛չ Ղարաբաղ ելաւ, ոչ ալ՝ Նախիջեւան: «Մարդիս»ի մասին միայն խօսեցաւ: Հայաստան ա՛նքան զարգացեր է, որ մարդիսի նման իրեն կը քաշէ ըստիւռքի Հայութիւնը, ըսաւ: Սակայն հայրենադարձը մեծ զարկ չստացաւ դժբախտաբար այդ թուականէն եւեթ:

Հիասթափութիւն եւ յուսախաբութիւն ամենուրեք, մանաւանդ «Հայաստանա-սէր»ներու մօտ: Հայաստան մնաց ու կը մնայ դեռ նոյն նեղ սահմաններուն մէջ:

Այս եւ այլ կարգ մը դրուագներ ստուերկ'ածեն իր վարած քաղաքականութեան վրայ:

Սակայն եւ այնպէս տաքն ու պաղը համեմատելով, պատմութիւնը մոռացութեան պիտի տայ իր թերի կողմերը, պահելով միայն դրականը:

Արեւելք – Արեւմուտք հակամարտութեան զգալի մեղմացումը եւ խորհրդային երկիրներու մէջ որոշ ազատականութեան հանդուրժողութիւնը ոչ – արհամարհելի արդիւնքներ են, զորս կը պարտինք Նիկիտա Սերգեեւիչ Խրուշչեւի:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱԻՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՀԱՐՑԵՐԸ

Ապահովութեան Խորհուրդի յառաջիկայ նիստին օրակարգի հարց պիտի դառնայ Երուսաղէմի այժմու իրավիճակը: Արդարեւ, Ցորդանան որոշած է հարցը ներկայացնել Ապահովութեան Խորհուրդին Ուրբաթ, երբ բացումը կը կատարուի նոր նատաշրջանին:

Համաձայն որոշ չրջանակներու՝ Մ. Նահանգները Ցորդանանի հետ մչակած են բանաձեւ մը, ուր «ցաւ» կը յայտնուի, որ Իսրայէլ չէ յարգած Ապահովութեան Խորհուրդի որոշումը: Թել Ավիվ, արդարեւ, մնայուն հանդամանք մը տուած է Երուսաղէմի արաբական բաժնի զրաւման, զայն նկատելով անբաժան մասը Իսրայէլի:

Ամերիկեան կառավարութիւնը իր բանբերին միջոցաւ յոյս յայտնեց, որ Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ քննութեան կ'առնուի միայն Երուսաղէմի հարցը, առանց ընդլայնելու զայն եւ տարածուելու արաբ այլ հողերու զրաման խնդրին վրայ: Այս ձեւով, համաձայն Ուաշինկթընի, խնդրոյ առարկայ չի դառնար համաձայնութեան մը կարելիութիւնը՝ Սուէզի ջրանցքի բացման չուրջ:

Ամերիկեան պաշտօնական չրջանակները կը վախնան, որ կարգ մը արաբ երկիրներ, ինչպէս, օրինակ, Սուրիա, որ անդամ է Ապահովութեան Խորհուրդին, առանձին բանաձեւ մը ներկայացնէ՝ դատապարտելով Իսրայէլեան զրաւումը արաբ հողերուն իրենց ամբողջութեանը մէջ:

Արդէն, կը թուի թէ այդ պիտի ըլլայ Սուրիոյ դիրքը:

Իսրայէլեան Խորհրդարանը, իր կարգին, առջի օր քննեց այս հարցը: Համաձայն պաշտօնական աղբիւրներու՝ Իսրայէլ «հակայարձակման» պիտի անցնի ցոյց տալով յորդանանեան զրաման ժամանակաչրջանի « վանտալութիւնը » Երուսաղէմի մէջ: Միեւնոյն ատեն Ամմանի կառավարած «ջարդը» Պաղեստինցիներուն:

Ցամենայն դէպս, ինչպէս յայտարարեց ՄԱԿի Իսրայէլի դեսպանը՝ «ամբաստանեալի աթոռին վրայ պիտի չնստինք», այլ խօսքով՝ Թել Ավիվ պիտի հակադարձէ:

Գահիրէի մէջ վերջ տրան անպէեեվիպատական խօսակցութիւնները: Սըր Ալեք Տըկլաս Հիւմ, Անգլիոյ Արտաքին Նախարարը, տեսակցութիւններ ունեցաւ եգիպտացի իր պաշտօնակիցին եւ փոխ-նախագահին հետ: Անգլիացի դիւանագէտը ամբողջովին զօրավիզ կենալով եգիպտական դիրքորոշումին, խնդրած է այս վերջիններէն համբերատար դտնուիլ: Յիշեցուցած է ան եգիպտացիներուն, թէ երկար ժամանակ կը կարծուէր, որ Պերլինի հարցը անլուծելի է, մինչդեռ այսօր վերջնապէս լուծուեցաւ ան:

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Ներքին նախարարը եւ Նախարարապետ Շապան – Տելմաս բաւական մտահոգութիւններ ունին ոստիկաններու բանակ դիրքին եւ տուած որոշումներուն առթիւ:

Առաջին առթիւ կարգապահական միջոցներ ձեռք առնուած են սենտիքաներու հինգ պատասխանատուներու հետ, ինչ որ իրրեւ առաջին հետեւանք ունեցած է համախոհութեան սերտացում մը ու նաեւ նախապայմանի մը հաստատումը: Ծանրլու կամ բանակցելու համար, այլեւս նախապայման կը դրուի սենտիքաներու կողմէ որ նախ վերցուին իրենց հինգ ընկերներու դէմ ձեռք առնուած միջոցները: Ցիշենք որ Ֆրանսայի ոստիկանները հաւախմբուած են 22 սենտիքաներու մէջ, թիւ մը, որ խորհրդանչական ալ կը թուի քանի հարցը ոստիկաններու հետ կապ ունի:

Կացութիւնը ամէն պարագայի մէջ բաւական հակասական բնոյթ ունի: Պետական պաշտօնեայ ըլլալէ զատ, ոստիկանները հանրային կարգուկանոնի ուժն են եւ տրամաբանօրէն զործադուլի իրաւունք չունին եւ ցարդ չեն ալ փորձած:

Ծանօթ է որ Էվիանի համաձայնագրին մէջ է որ 184ի վրայ 102 ձայնով քուէարկուած էր բանաձեւ մը ուր ոստիկանները կ'ըսէին թէ պատրաստ են ապօրինի միջոցներու դիմելու, ի հարկին յարդել տալու իրենց պահանջները: Ներքին նախարարին հակազդեցութիւնը չատ խիստ եղած էր եւ յայտարարութեան մը մէջ, Մարսըլէն կը յայտնէր թէ պաշտօնանկ եղած են կարգ մը բարձրաստիճան ոստիկանները, որոնք պատասխանատու պաշտօններ ալ կը վարեն սենտիքաներու մէջ:

Նախարարը այլ կոչ մըն ալ ըրած է որպէսզի Հանրային Ուժի սպասարկուները ծառային պատուով եւ արժանաւորութեամբ:

Միւս կողմէ Շապան – Տելմաս հաչտարար ոգիով նամակ մը դրած է Մոնթէի, որ ոստիկանութեան սենտիքաներու ինքնավար Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարն է: Նախարարապետը կ'ըսէ թէ կարգ մը հարցեր նկատի առնուած են որոնք 1972ին եւ 1973ին պիտի բարելաւեն չահակից անձնակազմերու կացութիւնը, բայց ոստիկաններն ալ, իրենց կարգին, պէտք է յարգեն տարրական կանոնները:

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Երեքչաբթի (նախնական) եւ Չորեքչաբթի (երկրորդական) վերամուտը տեղի ունեցաւ բայց աչակերտները պարապ ատրոռներ դասն իրրեւ դասատու, քանի որ ուսուցման սենտիքաները զործադուլի որոշում տուած էին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՐԻՄԻ Օրէնսդիր քաղաքն է ուր Պետնտ եւ Բրեժնեւ պիտի տեսնուին բայց ըստ Մոսկուայի փափաքին տեսակցութիւնը զաղտնի բնոյթ պիտի առնէ: Կը կարծուի որ անոնք պիտի խօսին Եւրոպական ապահովութեան ժողովին մասին եւ միջդերմանական յարաբերութեանց: Դաշնակցային Հանրապետութեան բանբերը սակայն չեշտած է թէ Պետնտ նախապատրաստութիւն պիտի տայ երկկողմանի առևտրական հարցերուն, այսինքն մշակութային, դիտական եւ առեւտրական համաձայնութեանց կնքումին եւ պայմանագրութեան մը որ օդանաւային յարաբերութիւններ հաստատէ:

ՓՐԱՆՍԱՑԻ ճամբաներուն վրայ, չաբաթավերջին մեռած են 111 հոգի (եւ ոչ 11 ինչպէս հրատարակուած էր երէկ սբխամամբ):

ԵԳԻՊՏՈՍԻ եւ Սկուտական Արաբիոյ պահանջին վրայ Ցորդանանցիք եւ Պաղեստինցիք համաձայնեցան հանդիպման երկրորդ փորձ մը կատարել ձեռատյի մէջ՝ լուծելու համար իրենց միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնները: Նախապէս այս ուղղութեամբ կատարուած փորձ մը ձախողած էր: Գահիրէ եւ Ձեռատա ապառնացած են Ամմանի՝ դադրեցնել իրենց նիւթական օժանդակութիւնը եւ թոյլ չտալ յորդանանեան օդանաւերու թռիչք կատարել իրենց հողամասին վրայէն:

ՓՐԱՆՍԱՑԻ Արտաքին նախարարը՝ Մ. Շուման Հունգարիա եւ Պուլկարիա այցելելէ եաք, այս չարաթ կ'այցելէ Զուլկեռիա: 23 տարուան մէջ առաջին անգամն է, որ Փրանսայի Արտաքին նախարար մը պաշտօնական այցելութեան կ'երթայ Զուլկեռիա: Վերջին այցը կատարած էր Ռ. Շուման 1949ին: Երկու երկիրներու յարաբերութիւնները բնականոն են:

ՀԻՒՍ. ԻՐԼԱՆՏԱՑԻ մէջ երկու անդլիացի պինուորներ սպաննուեցան եւ երկու ուրիշներ ալ վիրաւորուեցան ահաբեկիչներու կողմէ: Կացութիւնը միչտ լարուած է երկրին մէջ:

ՄԱԿ-ի ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ հաստատեց թէ բացարձակապէս չընդունիր վերընտրուիլ իր ժամանակաչրջանը երբ լրանայ, Դեկտեմբեր 31ին:

ՎԻԵԹՆԱՄԻ, Լաոսի եւ Քամպոճի մէջ պինուորական լայն գործողութիւններ ծայր տուած են՝ ամերիկեան օդային ուժին պաշտպանութեան տակ: Հիւսէի եւ Սայկոնի մէջ հակամերիկեան ցոյցեր տեղի ունեցան, երբ ամերիկացի պինուր մը սպաննեց վիեթնամցի պատանի մը սխալմամբ:

ԽՈՒՇՉԵՒԻ դերեզմանը այցելեցին, յուղարկաւորութենէն եաք, հարիւրաւոր Ռուսեր:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Գերմանիա յաղթական ապաստանիլ երկու Ձեխեր:

ԼԵՆԻՆԳՐԱՏԻ մէջ բացառիկ ընդունելութեան արժանացաւ Տիւք Էլլինկթընի ճագլնուագախումբը: Առաջին համերգին ներկայ գտնուեցան 4000 հանդիսականներ, մեծ մասը երիտասարդ:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ գաղանի ներկայացում մը տեղի ունեցած է խորհրդային փաստաթուղթի մը, ուր կը լսուի Տիկին Զինայտա Գրիգորիեվնոյի կոչը «Օգնեցէ՛ք ինձի որ փրկեմ ամուսինս եւ նաեւ անոնք, որոնք իրեն պէս կը տառապին իրենց գաղափարներուն համար»: Զօր. Գրիգորիեվնոյ ձերբակալուած է եւ ըստ «նոր» սովորութեան չիմարանոց մը փոխադրուած է ոտովհետեւ պայքարած է այն սեղմումներուն դէմ, որոնք կան Խորհ. Միութեան մէջ մարդկային տարրական իրաւունքներու առընչութեամբ:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարը թէեւ բուռն պայքար կը տանի յաւելումներու դէմ եւ այդ մասին վեց ամսուան պայմանագրութեան մասին ալ խօսեցաւ բայց եւ այնպէս նոր յաւելումներ նախատեսուած են ծխախոտի, լուցկիի եւ ոգելից ըմպելի ներու վրայ, որոնք 15էն 20 միլիառ մուռք պիտի ապահովեն Պետական Գանձին:

Հ. Յ. Վ. Դ.

ՏԱՐՈՒՆԱԿԱՆ ՄԵԾ

Լռէին ժամերով։ Հոգին։ Հոգին իւր ժամերուն մէջ էր։ Հոգին իր ներքին աշխարհին մէջ։ Հոգին իր ներքին աշխարհին մէջ։ Հոգին իր ներքին աշխարհին մէջ։

Իր տան մէջ տակաւին կը լսուէին անոր ոտնաձայները։ Իր սենեակին մէջ տակաւին կը տեսնուէին անոր ստուերները։ Իր սենեակին մէջ տակաւին կը զգացուէին անոր շունչերը։ Տիկին Ծոպէ։ Տիկին Ծոպէ։ Տիկին Ծոպէ։ Ան մեռած էր։ Ան մեռած էր։ Ան մեռած էր

ՏՕՆ ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ

Հայց. եկեղեցւոյ հինգ տաղաւարներէն մին է Խաչվերացը, որ ամէնէն հինն է Խաչի տօներուն եւ իր սկիզբը կ'առնէ երուսաղէմի մէջ, Տեառն եղբայր Յակոբ առաքեալի խաչով հաւատացեալները օրհնելու դէպքէն: Երուսաղէմի առաջին եպիսկոպոսն հանդիսացող Տեառնեղբայր առաքեալը, խաչը բարձրացնելով ի տես ժողովուրդին, արտասանած է Խաչի fn, ֆիխտոս, երկրպագեմք ազօթքը: Ցիշեալ խաչը բուն, իսկական խաչին նմանուելին ունէր, որուն մէջ սակայն իսկական խաչափայտէն մասունք մը դեռեղ դրած էր:

Խաչվերացի տօնին առն առուղ այլ դէպք մըն ալ կը նկարագրուի: Արդարեւ, Հերկինէ Թագուհին խաչափայտեան պատեհ եռք երուսաղէմի մէջ, գայն փառաւոր թափօրով մը տարաւ ու Ս. Յարութեան տաճարին մէջ դեռեղեց, ի հոգեւոր վայելումն հաւատացեալներուն:

Խաչի փառաւորման երբորդ դէպքը կապուած է Ս. Խաչի գերեզմանին: Երուսաղէմը Պարսիկներու կողմէ 610ին գրաւուած ըլլալով, այլ բազմաթիւ քրիստոնեայ կոչին սպառներու կարկին, մեր Տիրոջ իսկական խաչափայտն ալ գերի տարին ի Տիզրոն, սակայն 627ին, Հիւրանդիոնի Հերակլ կայսրը Պարսիկներուն յաղթելով, խաչափայտն ազատեց ու 628ին անոնց փառաւորումներով գայն տարաւ երուսաղէմ ու գեռեղեց Ս. Յարութեան տաճարին մէջ: Այս դարձէն եռք է որ Յոյներ Խաչի Վերացման Տօնը սկսան կատարել, անփոփոխ կերպով 14 Սեպտեմբերին: Հայց. Եկեղեցին ալ, որ ընդհանրապէս մեծ տօները Կիրակի օրերը տօնակատարելու սովորութիւնն որդեգրած էր, որոշեց Խաչվերացի տօնն կատարել 14 Սեպտեմբերէն առաջ կամ յետոյ, ամէնէն մօտ Կիրակիին, որ կը հանդիպի 11–17 Սեպտեմբերի օրերուն:

Խաչվերացի տօնին լմատոր թէեւ կապուած է վերոյիշեալ երեք տօներուն, սակայն առաւելաբար ան կապուած է Տեառնեղբայր Առաքելոյն կողմէ խաչի բարձրացման դէպքին կամ այդ առանցութեան:

Խաչին նուիրուած բազմաթիւ տօնեքուն հետ ու անոնց հանդէպ գոյց ըլլուած ջերմեռանդութեան չնորհիւ, քրիստոնական եկեղեցիներ կարողացած են հաւատացեալներուն մէջ կենդանի պահել հաւատքին հուրն ու յաւիտենական կեանքի ցոյսին կայծերը: Չնորհիւ այս հաւատքին եւ յոյսին է, ու դարեր շարունակ քրիստոնեաներ կարողացած են ջերմօրէն կապուած մնալ Ս. Կրօնին ու դաւանութեան բազմաթիւ օրինակներով, գոյց տալ իրենց հոգեկան արիւթիւնն աշխարհի փորձութեանց դիմաց եւ պատրաստակամութիւնը մարդկային առաքինութիւններու կատարման իրենց յանձնառութիւններուն մէջ:

Հայց. Եկեղեցին եւս ի սկզբանէ հետամուտ եղած է իր հաւատացեալներու հոգիներուն մէջ միշտ վառ պահել պատմանքը Գողգոթայի բարձունքին բարձրացած այն խաչին, որուն վրայ Փրկիչն աշխարհի իր վերջին ժամերը ապրեցաւ, Փրկագործութիւնն մարդոց իրականացնելով: Հայ Տարակնոյին մէջ թէ ներքոկան այլ դրութեանց, Հայոց եկեղեցւոյ հայրապետներ եւ աստուածաբան վարդապետներ, ատորագրած են թանկագին զոհարներ, որոնք միշտ կը վերբերեն մեր սրտերը հրաշալի տեսիլքին դիմաց, կարծէք ականատես վկաները դարձնելու համար դարձեալ Տեառնեղբայր Առաքելոյն կողմէ բարձրացուած խաչին:

Խաչին հանդէպ եղած պաշտամունքին արդիւնքն կարելի է համարիլ նաեւ այն բազմաթիւ տօները, որոնք Խաչվերացին առաջ ու յետոյ կը տօնակատարուին մեր մէջ, եւ որոնց ընթացքին հայ հաւատացեալը աւելի կը մօտենայ իր հաւատքի աղբիւրին ու փրկագործութեան սեղանին:

Մեծ տեսանողներ, աստուածաբաններ թէ պարզ հաւատացեալներ, իրենց ներ-

նաուրթիւններուն մէջ:

Հայց. Եկեղեցին եւս ի սկզբանէ հետամուտ եղած է իր հաւատացեալներու հոգիներուն մէջ միշտ վառ պահել պատմանքը Գողգոթայի բարձունքին բարձրացած այն խաչին, որուն վրայ Փրկիչն աշխարհի իր վերջին ժամերը ապրեցաւ, Փրկագործութիւնն մարդոց իրականացնելով: Հայ Տարակնոյին մէջ թէ ներքոկան այլ դրութեանց, Հայոց եկեղեցւոյ հայրապետներ եւ աստուածաբան վարդապետներ, ատորագրած են թանկագին զոհարներ, որոնք միշտ կը վերբերեն մեր սրտերը հրաշալի տեսիլքին դիմաց, կարծէք ականատես վկաները դարձնելու համար դարձեալ Տեառնեղբայր Առաքելոյն կողմէ բարձրացուած խաչին:

Խաչին հանդէպ եղած պաշտամունքին արդիւնքն կարելի է համարիլ նաեւ այն բազմաթիւ տօները, որոնք Խաչվերացին առաջ ու յետոյ կը տօնակատարուին մեր մէջ, եւ որոնց ընթացքին հայ հաւատացեալը աւելի կը մօտենայ իր հաւատքի աղբիւրին ու փրկագործութեան սեղանին:

Մեծ տեսանողներ, աստուածաբաններ թէ պարզ հաւատացեալներ, իրենց ներ-

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՓՐՈՖ. ՅՈՎՀ. ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ

Բնիկ Զնդուղցի, Խարբերդահայ մատենագրական ընտանիքի լուսաչող արժէքներէն մէկը:

Համակ սիրտ եւ նուիրում, համակ ազգասիրութիւն եւ գաղափարական ոգի:

Եփրատ Քոլէճի փայլուն ընթացաւարտներէն, որ իր ուսումը լրացուց Ամերիկայի մէջ եւ վերադարձաւ Խարբերդ, փիլիսոփայութիւն, մանկավարժութիւն եւ այլ դիտութիւններ դասաւանդելու համար իր սիրելի քոլէճին մէջ, որուն տեսուչ կարգուեցաւ առաջին աշխարհամարտին հինգ տարի առաջ:

Պուճիպանեան թերթերու եւ հանդէսներու մէջ ատորագրած է պրականօրէն հարուստ եւ լմատատասիրութեամբ օծուն էջեր, երանգաւոր եւ տպաւորիչ բառամթերքով մը, զոր այսօր ալ կը կարդանք դուսպ յուղումով մը, եւ կը լսենք իր սըրտին զարկը ու կը դիտենք իր մտքին բոցավառումը, ժողովուրդին ցաւերուն եւ հրճուանքներուն, յոյսերուն եւ քաղաքակրթական նուաճումներուն դիմաց:

ՑԻՕՆԻՈՆԱԿ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՅՍ ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 6ի երկուշաբթի իրիկուն, պաշտօնապէս Հայերուս յատկացուած օրը ըլլալուն, տեղի ունեցաւ Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան կողմէ Յաղթականն կամարին տակ, Անձանօթ Զինուորին րոցի արձարծումը: Այս տաքիս ծաղկեպսակ մըն ալ դեռեղուեցաւ ինչպէս որ սովորութիւն է:

Օրեր չարունակ մամուլի մէջ յայտարարութիւն կար այս մասին:

Նախաբարութիւնը իր ներկայացուցիչը ղրկած էր, ի պատիւ հայ ռազմիկներուն ինչ որ կը նշանակէ ի յարգանս Հայրենեաց:

Ո՞ւր էր սակայն հայ ժողովուրդը...:

Ծաղկեպսակ կրող երկու ռազմիկներ, երկու զրօշակիրներ, Միութեան նախագահ Պր. Պաղտճեան, Պր. Ճերմակեան եւ զօրավար Գարամանուկեան որոնք միասնաբար արձարձեցին րոցը, հազիւ ևօթը ծերուկներ կը հետեւէին թափօրին... եւթէ կարելի է թափօր անուանել 14–15 հոգինոց այս խումբը:

Բոցի կոմիտէի անօրէնը, այս իսկ պատճառաւ, յարմար չնկատեց Շան պ'ելլելիզէ պողոտային երթեւեկը դադրեցնել մեր անցքին համար, եւ առաջնորդուեցանք տասերկրեայ անցքէն միայն:

Սայն նուաստացուցիչ երեւոյթը մեծապէս ընկճեց մեզ, ամօթով մնացինք օտար հետաքրքիրներու առջեւ:

Այո՛, ո՞ւր էր Փարիզի Հայութիւնը...

Մեր երիտասարդ սերունդը ի խնդիր Հայ Դատին ծառայեց բանակին կամաւոր եւ ոչ, իր կեանքը ի սպաս դրաւ, զոհաբերութեան, արիւնը թափեց, եւ այդ արեան գնով պատմական իրաւունք մը ձեռք ձգեց, արժէքաւորեց հայ անունը յաչս մարդկութեան եւ մասնաւորաբար իր ապրած երկրին, որ դիտցաւ գնահատել գայն, որու չնորհիւ յաճախ կ'օգտուինք կարգ մը վարչական առաւելութիւններ ձեռք ձգելով նեղ պարագաներու մէջ:

Այս գնահատանքին, որ փոխադարձութիւնն է մեր ցոյց տուած զոհաբերութեան, պետութիւնը մեղի յատկացուցած է տարուան մէջ երեք օրեր անմար բոցը արձարձելու համար, Ռազմիկներու Միութեան, Հայկական Սուրբ Ընկերակցութեան եւ Ապրիլ 24ին:

Հայութիւնը պէտք չէ՞ որ հպարտ զգայ ինքզինքը, ձեռք բերուած այս պատիւէն եւ փութայ ներկայ գտնուիլ, թափօր կազմելով եւ ցոյց տալով որ արժանի է այդ յարգանքին:

Սակայն աւա՛ղ, 15 հոգիներ միայն...

Ամօթալի այս վիճակին առջեւ մեր պետնանչները կուրծքերնիս, դլխիկոր կը քալենք, փոխանակ բարձր ճակատով յառաջանալու: Անձնապէս, կ'ուզէի որ չուտով վերջ գտնէր արարողութիւնը եւ հեռանայինք Ցաղթական կամարէն որ պարտադական կամարի մը վերածուած էր այդ պահուն իմ աչքիս:

Ուրիշ ազգեր, եթէ ունենային մեր այդ իրաւունքը, այսպէ՞ս պիտի վարուէին արդեօք:

Ցառաջիկայ Շաբաթ երեկոյ, ժամը 6ին, 18 Սեպտեմբեր, կրկին պիտի արձարձուի րոցը «Հայկական Սուրբ Ընկերակցութեան» կողմէ, հրաւիրուած են բազմաթիւ օտար բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ, եւ օտար Ռազմիկներու Միութիւններ իրենց դրօշակներով, յուսանք որ այս անգամ հայ ժողովուրդը խուռներամ ներկայ պիտի դանուի, զարմանելու համար, նախորդ չարաթուան ամօթը:

Պ. ՋՊՈՒԲՃԵԱՆ

ԿՈՉ

Փոն տը Շերուբ Ազգային Միութեան վարչութիւնը դոհունակութեամբ կը տեղեկացնէ, թէ տեղւոյն Հայոց եկեղեցիին արտաքին մասին բոլոր աշխատանքները լրացած են: Ցարդ այդ աշխատանքին համար ծախսուած է 120·000 ֆրանք: Այժմ կը մնայ կարպետարել ներքին մասը, որ պիտի ծառայէ նաեւ սրահ երիտասարդական եւ դաղութային հաւաքոյթներու համար: Ներքին մասի կահաւորումը եւ անհրաժեշտ այլ աշխատանքները իրագործելու համար անհրաժեշտ է 50·000 ֆրանքի դումար մը:

Ազգային Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ուղղէ դաղութի ազդակիցներուն՝ նուիրատուութիւններով դոյացնել այդ դումարը, որպէսզի շրջանը օժտուի եկեղեցի – սրահով մը:

Վստահ ենք դաղութի զոհաբերութեան ոդիին:

ՀԱՅՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Նամակները դրկել՝
AREGUIAN ACHOD
7, Rue de la Chaîne
38 - CHARVIEU

ՓԻՉ ՄԸ ՇԻՇԱՂ

Տիկին մը վաճառատունէ մը կ'ելլէ եւ կ'երթայ առնել իր ինքնաշարժը, զոր ձգած է փողոցին դիմացի կողմը:

Ոտիկան մը մօտենալով կը հարցնէ.

— Ձե՞րն է այս ինքնաշարժը:

— Այո, ի՞նչ կայ որ, կը զոչէ տիկինը:

— Ձէ՞ք պիտեր որ արդիլուած է այս տեղ ինքնաշարժ ձգելը: Տուգանք պիտի վճարէք:

— Բայց ես յաճախ հոս կը ձգեմ ինքնաշարժը եւ ոտիկանն ալ կը տեսնէ եւ բան մը չըսեր: Ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ փոխուեցաւ, կը յարէ տիկինը:

— Ոտիկանը փոխուեցաւ տիկին, կը պատասխանէ ան մեղմ ժպիտով մը:

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԻ ՀԱՆԸՄ

— Սելիմ, զոչեց զգուալիկ ձայնով մը
— Այս դուն, դուն...: Գիմա վրաս... հոս այս մարդուն քովը այլեւս չեմ կարող տակաւ, պիտի մեռնիմ եւ հոգիս ամէն վայրկեան քովդ պիտի գայ եւ ըսէ. «Սելիմ ինչո՞ւ թողուցիր որ էակ մը կորսուի, քանի որ կրնայիր գայն փրկել եւ կեանքի վերադարձնել»:
— Այիշէ, ընդմիջեց Ծերուկը, հասկցայ ինչ ըսել կ'ուզես, բայց առիկա անկարելի է:
— Սելի՛մ...
— Ո՛չ, անկարելի է... անկարելի...
— Սելիմ, լսէ, այս հոգին որ քու հոգիդ գաղց... լսէ, ճիշդը լսէ, ուրիշ կնոջ մըն ալ այս գաղտ պատմո՞ծ ես:
— Ոչ, վաթսուն տարի է այս գաղտը սըրտիս խորը պահած էի եւ հիմա առաջին անգամ ըլլալով քեզի գայտնեցի:
— Եւ սակայն այնքան կիներ ճանչցար:
— Ո՛հ, այո: Շատ, չափազանց շատ:
— Ուրեմն ինչո՞ւ ինձ պատմածդիդ նման անոնց ալ չպատմեցիր:
Ներքինին հանգիստ այտերը չոյեց եւ բարութեամբ պատասխանեց.
— Որովհետեւ դուն, անուշս, վրադ բան մը ունիս զոր միւսները չունէին:
— Բան մը զոր միւսները չունէին, պոռչեց Այիշէ: Ուրեմն ըսե՞մ քեզի թէ ինչ է այդ բանը... Այդ բանը, իմ բարի Լալաս, հոգիս է որ քու դժբախտ հոգիդ խօսեցաւ մեր բերաններուն խօսելէն առաջ. դժբախտութիւն մըն է որ ուրիշ դժբախտութեան մը հանդիպեցաւ եւ հեռը հաշտուելով մէկ հոգի կազմեց:
— Այո, այո, առիկա ըլլալու է, կակզեց սեւամորթը յուզուած:
Մերկ սիրէնը առաւել եւս ներքինիին փաթթոցով չարունակեց.
— Այո, այո, առիկա է. կուրծքիդ տակ վաթսուն տարիներէ ի վեր թաղուած սէր մը ունէիր եւ այդ սէրը մեռած չէր, կեն-դանի էր եւ այսօր առանց դուն իսկ հասկընալու... քեզի խօսեցաւ...
Սելիմ Այիշէն իր ղրկէն փոքր ինչ հեռացուց եւ դէմքը դիտեց:
Իր չլացած ակնարկը երկար ժամանակ մանկամարդ կնոջ դէմքին վրայ գամուած մնաց:
Երբեք գայն այսքան արտայայտիչ, այսքան չողչողուն տեսած չէր:
— Ազջիկս, ըսաւ զորավարին, այսօր ի՞նչպէս եղաւ որ այսպէս կը խօսիս
— Է՛հ, Սելիմ, ես ալ քեզի նման կը խօսիմ: Եթէ սիրեցեալ Հայնէիդ հետ այն մենաւոր ջրհորին եղերքը ունեցած հան-դիպումդ նկարագրած միջոցիդ հայելիի մը դիմաց ըլլայիր եւ անոր մէջ նայէիր, դուն անգամ պիտի զարմանայիր, պիտի կարծէիր թէ երկինքէն լոյս մը իջած եւ դլուխդ շրջապատած էր, այնպէս որ իմ աչքիս առջեւ Աստուծոյ այն ընտրեալնե-րէն միոյն նմանած էիր զոր մարդիկ կը պաշտեն:
— Ո՛ր, հառաչեց ծերուկը, ոչ, այդ ըսածդ չէ, այդ լոյսը նոյնինքն իմ սիրեցեալ Հայնէիս հոգին էր որ վերը ինծի կը սպասէ եւ դինքը յիշած պահուս վրաս իջած էր:
— Ոչ, ոչ, պոչեց Այիշէ բուռն թափով մը, առիկա այդ նոյն բանն է որ դիս ալ հիմա քեզ նման այդ նոյն լոյսով կը լեցնէ, առիկա սիրող հոգւոյն հուրն է... առաւպող հոգին է որ չի կրնար իր սրտին ուղածը վայելել...
Այս խօսքերուն վրայ ներքինին այլեւս հասկցաւ թէ հանըմը ուրիշ մէկը կը սիրէր, որ բնականաբար ծերուկ փաչան չէր:
Այիշէ նեռը նեռած էր եւ ելքին կը սպասէր: Այլեւս վայրկեանը յարմար կը դանէր իր մարմնի պահապանին իր սէրը յայտնելու եւ ամէն ինչ անոր պատմելու:
Ձերքդուհին պահ մը կնոջական սուր ակնարկով մը ներքինիին դէմքը դիտեց:
Ծերուկը դլուխը ծռած էր եւ չէր պատասխաներ: Մտածումներու մէջ թաղուած կ'երեւար:
Սերահարեալ հանըմը որոշեց ծայրայեղութեան դիմել: Ներքինիին հետ եղած համաձայնութիւն մը պինդը անվտանգ երջանիկ պիտի դարձնէր եւ Տիգրանը անխուսափելի վտանգէ մը պիտի փրկէր:
Ուստի սեւամորթին լռութենէն օդուտ քաղելով, վերստին անոր առջեւ ծունկի եկաւ եւ լալագին զոչեց.
— Սելիմ, իմ բարի Լալաս, ինչպէս որ դուն ժամանակին սիրած էիր, այնպէս ալ ես հիմա երիտասարդ մը կը սիրեմ:
— Առիկա կռահեցի, ըսաւ ներքինին դլուխը օրօրելով:
— Սելիմ, փրկէ զիս... փրկէ... եւ Հայնէի հոգին ըրած բարիքիդ համար եւ բախտապարտ պիտի ըլլայ քեզ:
Ներքինին չպատասխանեց: Մօտ էր տեսնել տալու:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Այրի Տիկին Նոյեմի Պօյաճեան եւ զաւակները՝ Օր. Մարի Պօյաճեան եւ Տէր եւ Տիկին Կարօ եւ Ալիս Ազէմեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Եամալեան եւ զաւակները (Երեւան), այրի Տիկին Երանուհի Սան–ղրեան եւ զաւակները (Լը Հաւր), Տէր եւ Տիկին Մերուժան Եամալեան եւ զաւակները, Մատիկոզեան ընտանիքները եւ զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Մի–հէլ Մալեան եւ զաւակները

Ինչպէս նաեւ Սրապեան, Քազանովա, Տէր–Ներսէսեան, Գամեան, Ասրունի, Նազարէթեան, Սվաճեան, Սիրարփի եւ Ասատուր Ազէմեան ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆՈՑՇ ԵԱՄԱԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 13ին, 89 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի Սեպտ. 16, ժամը 11ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փո–խադրուի Պերվիլի գերեզմանատունը (Մեթրօ Թելեկրաֆ), ամփոփուելու հա–մար ընտանեկան դամբարանը։

Հաւաքուիլ եկեղեցին։

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Հ. Ժորժ Տէրօֆեան, Մելքոնեան եւ Արծրունի ընտանիքները հոգեհան–գըստեան պաշտօն կատարել կուտան այս Կիրակի (19 Սեպտ.) Մարսէյլի Մայր Ե–կեղեցւոյ մէջ՝ 339, Ավընիւ ռիւ Փրատօ։ իրենց սիրեցեալ մօր, հօրաքրոջ եւ տա–ղականին՝

ԱԶՆԻՒ ԶԻՄԻՆԵԱՆԻ

(ծնեալ Աբրահամեան)

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի դիտութիւն հանդուցեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Այրի Տիկին Հայկ Սարգսեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Սարգսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի ա–ռաւօտ, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուս–նոյն եւ հօր՝

ՀԱՅՑԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

(Նախկին երեսփոխան Հայաստանի ան–կախ Հանրապետութեան, նախկին փոխ–ֆաղաքապետ Երեւանի)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաչանի մասնաճիւղի ժողովը Երեքշաբթի, Սեպտ 21, իրիկուան ժամը 20,30ին ընկերուհի Թո–րոսեանի բնակարանը՝ 88, Ռիւ Մարսէլ Պոնէ, Քաչան։

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ

1971–1972 *տարեշրջանին համար, Հայ Քոյրերը կ'ընդունին դիչերօթիկ, ցերեկօ–թիկ եւ մանկապարտէզի համար փոք–րիկներ։*

Արձանագրութիւնները սկսած են։ Դի–մել՝ 73, Ավընիւ Անրի Պարպիւս

Հեռաձայն՝ 985–01–79

Առնուվիլ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հո–վանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ կիրակի, 19 Սեպտեմբերին եւ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբերին։

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հե–տեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր ժամը 9,30էն մինչեւ 12։

Ալֆորվիլի մէջ՝ Լքոլ Փրիմէր ժորժ Լա Փիէռ, ռիւ տը Շուազի, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ՝ Վարպապ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Ժանթիյիի մէջ, 22 ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Հինգշաբթի օրեր, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեց–ւոյ յարակից սրահին մէջ, 4, ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Պանեէօ – Քաչանի մէջ, Պանեէօյի քա–ղաքապետութեան դպրոցին մէջ, Հինգ – շաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լոռ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5։

Որոշուած է նաեւ Փարիզի Մայր եկե–ղեցւոյ մէջ հաստատել Հինգշաբթիօրեայ դասընթացք մը։ Անոնք որոնք կը փափա–քին ուղարկել իրենց պատկները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյ դիւանին, ըստ այնմ կարգադրութիւնները ընելու հա–մար։

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որ–պէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայ–ման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայ–կական դպրոցները։

ԴԻՒԱՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Varoujean

Choix de poèmes 10 F.

●

Tcharentz

Choix de poèmes 6 F.
Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian

●

ԶՐՈՅՑ

(Դ. հատոր) Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Գին՝ 8 Ֆր.

●

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.

●

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.

դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ թաղամասի Քաղաքապե–տարանին մէջ։

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ։

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին։

Պաշտպի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստ–ուած է համատօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշ–խարհագրութեան։

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, որուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը գրաւուած են։

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20։

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Փարիզի շրջանի *բոլոր ընկերներուն համար՝ Ուրբաթ 17 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին Մշակոյթի Տուն։*

Կեդրոնական Ֆրանսայի *բոլոր ընկերներուն համար՝ Կիրակի 19 Սեպտեմբեր, ժամը 15ին, Լիոնի սովորական հաւաքատեղին, Ավընիւ տը Սաքս։*

Մարսէյլի շրջանի *բոլոր ընկերներուն համար՝ Երեքշաբթի 21 Սեպտեմբեր, ժա–մը 20ին, Մշակոյթի Տուն։*

Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ եւ դեկուցում կուտայ ընկեր ՀՐԱՉ ՏԱՍ–ՆԱՊԵՏԵԱՆ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱՆՔԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

«Արարա»յի 53րդ տարեդարձին, ինչ–պէս նաեւ Շամփանեի 56րդ տարեդարձին անմար բոցը պիտի արծարծուի, «Հայկա–կան Սուբ»ի ընկերակցութեան կողմէ, 18 Սեպտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն։

Բազմաթիւ ռազմիկներու մխիթարիչներ ներկայ պիտի ըլլան իրենց նուագախում–բով։

Հաւաքուիլ ժամը 17,45ին, Շան զ'Էլի–զէի, Պալզաք փողոցի անկիւնը։

Կը խնդրուի խուռներամ ներկայ դըր–նուիլ։

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՎԻՊԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆՈՑ ՄԷՋ

ՆԱԽՊՏՈՑՏՈՎ ՀՌԵՆՈՍԻ ՎՐԱՑ

Մեկնում ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18,
Վերադարձ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19

Երկու օր հանգիստ եւ պտոյտներու ճոխ յայտագրով մը։ Ժամադրավայրը՝ Շաբաթ առաւօտ ժամը 7,15ին Շաթօ տը Վենսէ–նէն, Քաֆէ Թերմինիւսի առջեւ եւ 7,30ին կառ ռիւ Նոռ, Քաֆէ Քիւրվէօրի առջեւ։

Մեկնում ժամը ճիշդ 7,45ին դէպի Գերմանիա, Մօ, Շալոն, Ս. Մենեհուլտ (ցերեկուան ճաշ) Վերտէօն, Էթէն, Լոն–կէյոն, Լոնկվի եւ Լիւքսանպուրկ ճամ–բով, ուր պտոյտէ եւաք, մեկնում դէպի Թրիէռ, հին հռոմէական քաղաք, Մոզէ–լի վրայ (պանդոկ)։

Կիրակի առաւօտ, մեկնում դէպի Պեռ–կէն ուրկէ դեղեցիկ ղբօսանաւի մը վրայ, երեք ժամուան պտոյտ մը Հռենոսի վրայ։ Ցերեկուան ճաշ Պոփարտ, ուր կը ճաշակ–ուին Հռենոսի համբաւաւոր գինիները եւ վերադարձ դէպի Փարիզ ժամը 22ի առեն–ները։

Մասնակցութիւն՝ 139 ֆր.
ամէն բան մէջը, բացի խմիչքէն

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
Է.Տ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Քարտուղար

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթը որ վօյաժ կամ անցագիր (փաս–փոր) ի զօրու։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԻԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչու–թիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծը–նողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած ղբօ–ցին 1971–72 տարեշրջանի դասաւանդու–թիւնները կը սկսին Զորեքշաբթի 15 Սեպ–տեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1։

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Զորեք–շաբթի երեկոյ ժամը 5–7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9–12, կէսօրէ ետք 2–4։

Արձանագրութեան համար դիմել վար–ժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հաս–ցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարու–թեան մօտ 339 Ավընիւ ռիւ Փրատօ 8։

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Հինգշաբթի օրուան Դաւիթեան ղպրոցի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 16, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8,30–11,30ին։

×

Կապոյտ Ալպի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկ–տեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Արձա–նագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը իր վերամուտի առաջին «Սիւր–վիվիզ–փարթին» կուտայ Հոկտեմբեր 2ին, Շաբաթ երեկոյ։

ՀԱՅՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻԻՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փո–փոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն *գրաւոր*, մեկնու–մէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին *ընթացիկ եւ նոր հասցէն։*

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ըն–դունուի հեռաձայնով։

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 ֆրանք։

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր ՄԷԿԷՆ

ՄԷԿ ԱՆԴԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	մինչեւ	1/4	սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ	1/8	սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻԻՆ	15 Ֆ.	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՑՈՒՔ	30 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	»	»	»
ԾԱՒՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան

ՅԱՌԱՋԸՆԹԱՑ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար· 90 ֆր· Վեցամսեայ 50 ֆր·

Արտասահման Տար· 115 ֆր· Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ
17
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
17 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — 12217

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.217

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՅ

—o—

Գ.

Յաջորդական երեք մեծ ապստամբութիւնները՝ 1925էն 1937՝ արեան մէջ խեղդուելէ ետք, Թուրքիոյ Քիւրտերուն ազատագրական չարժումը բոլորեց հանդարտութեան շրջան մը։ Ազգային դպացումը վառ կը մնար հոգիներու մէջ եւ կը զարդանար լռելեայն։

1960ին սկսաւ վերակազմութեան շրջանը։ Թուրքերը ուզեցին իր սաղմին մէջ խեղդել հաւանական նոր ապստամբութիւն մը, ձերբակալեցին բազմաթիւ քիւրտ մտաւորականներ, ճարտարապետ, փաստաբան, լրագրող, սպայ, պետական պաշտօնեայ, եւայլն, որոնցմէ 49 հոգիի դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ Անգարայի մէջ։ Աւանք ամբաստանուած էին, որ գաղտնի դաւադրական չարժումի լծուած են՝ կազմելու համար քիւրտ անկախ պետութիւն մը։

1958 Յուլիս 14ին տեղի ունեցած էր Պաղտատի զինուորական յեղափոխութիւնը, որմէ վերջ Ս. Միութենէն Իրաք վերադարձած էր Մուլլա Մուսթաֆա Պարզանի եւ ապստօրէն կազմակերպած հիւսիսային Իրաքի քրտական ապստամբութիւնը, որ պիտի պայթէր 1961ի աշնան։ Կը կազմուէր Քիւրտ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը, որու ծրագրին 23րդ յօդուածը ամբողջած էր այսպէս. «Զօրավիգ կը հանդիսանանք Քիւրտիստանի զանազան մասերու Քիւրտերու պայքարին՝ ազատագրելու համար աշխարհակալութեան եւ յետադիմութեան լուծէն. կը պայքարինք Քիւրտ ազգի ինքնորոշման իրաւունքին համար»։

Պարզանի ո՛չ մէկ փորձ ըրաւ ոտքի հանելու համար Թուրքիոյ եւ Իրանի Քիւրտերը։ Իր նպատակն էր Իրաքի Քիւրտիստանն ազատագրումը։ Չէր ուզեր, ու չէր կրնար միաժամանակ կռուիլ երեք ճակատներու վրայ։ Արդէն Թուրքիա, Իրան եւ Իրաք (ու նաեւ Փաքիստան) դաշնակիցներ էին՝ 1955 Փետր. 24ին կազմելով Պաղտատի Ուխտը (ներկայիս ՍԷՆՏՕ), որու նպատակներէն մէկն ալ ուղղուած էր Քիւրտերու դէմ։ Սահմանադրութիւնը Քրքահպատակ Քիւրտերը դաղտնի ազգակցութեան Պարզանիի չարժումին, որուն հաստատ յաջող արդիւնքը բարոյապէս քաջալերեց զիրենք։

Մանր Տիգրոսաքիէի իր յօդուածին մէջ ծանր-փիլը Վիէնոյ կը գրէ թէ Թուրքիոյ քիւրտ ազգայնականներու գործունէութիւնը ամէնէն առաջ կեդրոնացած էր Քիւրական եւ մշակութային մարզին մէջ։ Թուրք կառավարութիւնը օրէնքով խըստիւ արգիլած է քրտերէն քերականութեան եւ Մէմ-օ-Զէնի պէս քիւրտ դասական դրական երկերու հրատարակութիւնը։ Արգիլած է նոյնիսկ քրտերէն այբուբենը։ Անոստող հեղինակները իրենց քաղաքական յանգաւոր դատարան կը քաշուին։ Վերջին տարիներուն բազմաթիւ քրտերէն պարբերաթերթեր լոյս տեսած են։ Սակայն անոնք բոլորն ալ խափանուած են առաջին թիւէն ետք։

Քիւրտ հեղինակները միջոցը գտած են խուսափելու օրէնքի խստութիւններէն՝ իրենց գիրքերը հրատարակելով երկու լեզուով, — Թրքերէն եւ քրտերէն եւ Թրքերէնի Թարգմանելով քրտերէն գրածները երկերը։

1967 Փետր. 14ի օրէնքով արգիլուած է Թուրքիա մուտքն ու ցրուումը արտասահմանի մէջ քրտերէն լեզուով լոյս տեսած ամէն կարգի հրատարակութեանց, սալեռու, մագնիսական ժապաւէններու, եւն.։ Ո՛չ Սպանիա պասքերէնի, ո՛չ ալ Ռուսիա լեհերէնի դէմ այսքան խիստ են եղած, դիտել կուտայ յօդուածագիրը, որ կը յիշէ անունները ներկայիս բանտարկուած կարգ մը քիւրտ գրական դէմքերու, ինչպէս՝ Զէքին Ալթան, Աֆշամի նչանաւոր քրոնակագիրը, անդամ Թուրքիոյ Բան ուղրական կուսակցութեան (այժմ լուծեալ), Քէմալ Պուրքայ՝ Տէրսիմցի, յեղափոխական մեծ բանաստեղծ Մուսա Անթար ու մանաւանդ Մէհմէտ Էմին Պոդարսլան՝ Մէմ-օ-Զէնը Թրքերէնի Թարգմանող ու հեղինակը քրտերէն այբուբենի եւ «Արեւելեան Աննաւոլու»ի անուեսական եւ ընկերային հարցերուն մասին ուսումնասիրութեան մը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

1972-Ի ՊԻԻՏՃԷՆ

ՓՈՄՓԻՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ

ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ ԱՐԱՐՔ ՄԸ

—o—

1972ի պիւտճէն վաւերացուեցաւ Նախարարաց Խորհուրդին կողմէ, Զորեք – չաբթի օր։

Ծախքերը պիտի հասնին 192,730 միլիառի եւ մուտքն է՝ 192,840 միլիառ, ինչ որ կը նշանակէ հաւասարակշռուած պիւտճէ մը։

Եղած փոփոխութիւնները կը վերաբերին գլխաւորաբար ապրանքի հաստատութեանց որոնց տրուած վարկերը դադլատչս պիտի նուազին։ Աւանք են՝ երկաթուղին, հանրային սպասարկութիւնները, ածուխ, կաղ – էլեկտրականութիւն, Փարիզի օդակայանները, էռ-Ֆրանս, Ռընօ եւայլն, եւայլն։

Տուրքերու մարզին մէջ, փոփոխութիւններ չկան եւ չատ քիչ թեթեւացումներ կան։ Աւտր փոխարէն արգիլն ոգելից ըմպելիներու եւ ծխախոտի յաւելումները 300 միլիոն մուտք պիտի ապահովեն Պետական Գանձին։

Վաւերացուելէ ետք կառավարութեան կողմէ, այս պիւտճէն պիտի յանձնուի Խորհրդարանին քուէարկուելու համար։

Ժխքար տ'Էսթէնի համար 1972ի պիւտճէն հետեւեալ պատկերը կը պարզէ «կայունութիւն հաւասարակշռութեան մէջ եւ կամ՝ ամման մէջ»։

Հարկ է որ արտածումները աւելնան։ Ներկայիս 127 միլիառ ֆրանք կը ներկայացնեն եւ պէտք է 8,1 առ հարիւր աւելնան։ Նախագահ Փոմփիտու յայտարարեց թէ այս պիւտճէն քաջութեան եւ վճռականութեան արարք մըն է «վանդի Ֆրանսա կ'ուզէ բարգաւաճման բարձր աստիճան մը պահել, ապրուստի մակարդակի աճում մը եւ ամբողջական աշխատանք աշխարհի մը մէջ, ուր աճումին դանդաղեցման տարբ մը երեւան կ'ելլէ։

Հաւանական է նաեւ որ ի մտոյ թէ. Վէ. Ա.ի գործադրութեան կանոններու փոփոխութիւններ ըլլան եւ ի մասնաւորի ջնջուի ինչ որ կը կոչուի «Պիւթուար»ի կանոնը։ Այս կանոնը հետեւեալն է. ցարդ ամէն ամիս, կամ ամէն եռամսեայ (եթէ փոքր հաստատութիւն մըն է) հաստատութիւնը տուրք մը կը վճարէ պետութեան որ համեմատական է իր չինած կամ ծախած ապրանքին։ Բայց նոյն այդ հաստատութիւնը իրաւունք ունի պահեցնելու այդ տուրքէն այն թէ. վէ. Ա.ն զոր ինք վճարած է ապրանք գնելով իր արտադրութեան համար։ Օրինակ կառք չինող գործատուն մը, ամէն ամիս պետութեան պիտի վճարէ իր ծախած կառքերու դումարին 25 առ հարիւրը, բայց նաեւ այդ դումարէն պիտի պահեցնէ այն թէ. վէ. Ա.ն զոր վճարած է արդէն, օրինակ պողպատ գնելով։

Ցարդ պահեցուելիք դումարը չէր կրնար աւելի ըլլալ քան ինչ որ հաստատութիւնը կը պարտէր։ Եթէ այդ ըլլար, ըստ Պիւթուարի կանոնին, հաստատութիւնը պիտի կարենայ պետութենէն պահանջել իր առնելիքը եթէ տալիքը նուազ ըլլայ քան առնելիքը։ Այս է ծրագիրը, որ կընայ ի գործ դրուիլ։

ՂՐԻՎԱՍ ԿԻՊՐՈՍ ԳՆԱՑ

—o—

Քաղաքական չրջանակները վերստին մտահոգուած են Կիպրոսի հարցով։ Աբդաբեւ, Յունաստանէն Կիպրոս անցած է Զօր. Ղրիվաս, որ կը նկատուի կղզիին հերոսը։ Ան էր, որ անցեալին կազմակերպեց կղզեբնակ Յոյներու դիմադրութիւնն ու պայքարը անգլիական տիրապետութեան դէմ։

Կղզիին անկախութենէն ետք լուրջ տարակարծութիւններ ունեցաւ նախագահին հետ։ Այս վերջինը կ'ուզէ պահպանել Կիպրոսի պետականութիւնն ու անկախութիւնը, մինչդեռ Ղրիվաս կը պահանջէ Կիպրոսի միացումը մայր երկրին՝ Յունաստանի։

Իրաց այս կացութեան մէջ զօրավարին Կիպրոս ներկայութիւնը կրնայ ներքին պայքարներու եւ բախումներու դուռ բանալ։ Յամենայն դէպս յոյն մամուլը մտահոգութեան ազդանչան կուտայ, չեչտելով, թէ զօրավարը արգէն իսկ կազմակերպած է զաղտնի ջոկատներ կղզիին մէջ։ Աւտնք կրնան գինուած ըմբոստութեան դիմել Նիքոսիոյ կառավարութեան դէմ՝ տապալելու համար Մակարիոսի իշխանութիւնը։

Աթէնք լուռ կը մնայ։ Սակայն ծանօթ է, որ տարակարծութիւններ կան Աթէնքի եւ Նիքոսիոյ միջեւ, որովհետեւ Յունաստան չուզեր Ենոսիսի հարց յարուցանել՝ լով բախում մը ստեղծել իր եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Անգարա բացարձակապէս դէմ է կղզիին կցումին Յունաստանի։ Ծանօթ է, որ Թուրք իշխանութիւնները կ'ուզեն պահպանել Կիպրոսի անկախութիւնը, ուր Թուրքերը ձեռք պէտք է ձգեն բացառիկ առանձնաչնորհումներ՝ ունենալով նախարարներ եւ Թրքական իշխանութիւն մը։

Կացութիւնը մտահոգիչ է նաեւ այն պատճառով, որ Թուրք – կիպրական համայնքներու խօսակցութիւնները անելի մառնուած են, երեք տարուան բանակցութիւններէ ետք։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՏԱՆի մէջ համայնավարներու դէմ հալածանքը կը չարունակուի, համաձայն լիբանանեան եւ անգլիական կարգ մը թերթերու՝ դեռ վերջերս պնդակահարուած է արհեստակցական կազմակերպութեան մը անդամը։ Ի մտոյ տեղի պիտի ունենայ նաեւ դատավարութիւնը Համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի վեց անդամներու։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԷՆ Հոնկ-Քոնկ ապաստանած են Յուլիսի ընթացքին 397 երիտասարդներ եւ 83 երիտասարդուհիներ։ Փախուստականներու թիւը չատ աւելի մեծ է, եթէ նկատի առնուի, որ ասոնցմէ չատեր իրենց փախուստի ընթացքին կը ձերբակալուին չինացի պահակներու կողմէ եւ կամ խեղդուին բաց ծովուն մէջ, երբ լողալով կը փորձեն անցնիլ Չինաստանը Հոնկ-Քոնկէն բաժնող ծովը։

ԱՆԳԼԻՈՑ Արտաքին նախարարը Գա – հիրէի մէջ յայտարարեց, թէ Մերձաւոր Արեւելքի հարցին լուծման մէջ կարեւոր դեր կրնան կատարել Զորսերը։ Սըը Ալեք Տըկլաս Հիւմ փափաքեցաւ նաեւ, որ եւրինկի առաքելութիւնը չարունակուի։ Անգլիացի նախարարին տեսակէտով մի – ջազգային երաչխաւորութիւն մը պէտք է ապահովէ Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութիւնը։ Այս ուղղութեամբ պէտք է հաստատուին ապագինեալ զօտիներ՝ միջազգային դէտերու հսկողութեան տակ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Արտաքին փոխ-նախարարը՝ Լիփովակի հինգ օրուան պաչտօնական այցելութեան համար Անգարա մեկնեցաւ, ուր դիմաւորուեցաւ Թուրք Արտաքին նախարարին կողմէ։

ՈՒԿԱՆՏԱՑԻ նախագահը՝ Զօր. Իսէ Սէին Ֆրանսա կը գտնուի։ Պիտի ընդունուի Փոմփիտուի կողմէ։

ԺԸՆԵՒԷԻ Դատարանի միջազգային դրասենեակը կը հաղորդէ, թէ աշխարհ իր զինուորական ծախքերուն համար կը յատկացնէ այնքան դոլար, որքան կը յատկացնէ ուսման եւ առողջապահութեան միասնաբար։ Այսպէս, 1967ին ծախսուած է զինուորական նպատակներու 173 միլիառ տոլար, իսկ 120 միլիառ ուսման եւ 59 միլիառ առողջապահութեան համար։ Աւտնց մէջ նկատի չեն առնուած Չինաստանի, Հիւս. Քորէայի եւ Հիւս. Վիէթնամի ռազմական ծախքերը։

ՕՒԱՆՆԻՍՅԱՆ զերմանական Լուֆթհանսա ընկերութիւնը որոշեց իջեցնել Հիւսիսային Ամերիկայի ճամբորդութեանց իր գիները։ Այս ձեւով նոր մրցակցութիւն մը պիտի ծնի օդանաւային ընկերութեանց միջեւ քանի որ ցարդ բոլոր ընկերութիւնները նոյն սակերը կը կիրարկէին, համաձայնաբար։ Աւկէ ետք ամէն ընկերութիւն ազատ է իր սակը ճշդելու։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՏՆԱԳՆԴԱԿ

Պաքուի «Նեւթչի» եւ Երեւանի «Արարատ» խումբերու մրցումները միչտ արտակարգ հետաքրքրութիւն ստեղծած են, որովհետեւ տարիներէ ի վեր երկու խումբերն ալ իրենց միջեւ ունեցած հանդիպումներու ընթացքին, միչտ յաղթական եղած են իրենց դաչտին վրայ։

Այսպէս, այս տարուան առաջին չրջանի մրցումը՝ երկու խումբերու միջեւ, որ տեղի ունեցած էր Երեւանի մէջ, վերջ գտած էր «Արարատ»ի յաղթանակով (2–1)։

Երկու խումբերու երկրորդ հանդիպումը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 10ին, Պաքու։

Երկու կողմերն ալ զեղեցիկ խաղարկութիւն մը ցոյց տուին, թէեւ չկրցան օգտուիլ ներկայացուած պատեհ առիթներէն։ Աչալուրջ խաղ մը եղաւ, որու հեռեւանքով խաղը վերջ գտաւ առանց որեւէ կողի արձանագրութեան, այլ խօսքով՝ զէրօ երկուստեք։

Երկու խումբերը, համաձայն խաղի օրէնքին, մէկական կէտ արձանագրեցին իրենց աղիւսակին մէջ։ «Արարատ» այժմ ունի 31 կէտ եւ միչտ կը գտնուի երկրորդ դիրքի վրայ։

տականներու թիւը չատ աւելի մեծ է, եթէ նկատի առնուի, որ ասոնցմէ չատեր իրենց փախուստի ընթացքին կը ձերբակալուին չինացի պահակներու կողմէ եւ կամ խեղդուին բաց ծովուն մէջ, երբ լողալով կը փորձեն անցնիլ Չինաստանը Հոնկ-Քոնկէն բաժնող ծովը։

ԱՆԳԼԻՈՑ Արտաքին նախարարը Գահիրէի մէջ յայտարարեց, թէ Մերձաւոր Արեւելքի հարցին լուծման մէջ կարեւոր դեր կրնան կատարել Զորսերը։ Սըը Ալեք Տըկլաս Հիւմ փափաքեցաւ նաեւ, որ եւրինկի առաքելութիւնը չարունակուի։ Անգլիացի նախարարին տեսակէտով միջազգային երաչխաւորութիւն մը պէտք է ապահովէ Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութիւնը։ Այս ուղղութեամբ պէտք է հաստատուին ապագինեալ զօտիներ՝ միջազգային դէտերու հսկողութեան տակ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Արտաքին փոխ-նախարարը՝ Լիփովակի հինգ օրուան պաչտօնական այցելութեան համար Անգարա մեկնեցաւ, ուր դիմաւորուեցաւ Թուրք Արտաքին նախարարին կողմէ։

ՈՒԿԱՆՏԱՑԻ նախագահը՝ Զօր. Իսէ Սէին Ֆրանսա կը գտնուի։ Պիտի ընդունուի Փոմփիտուի կողմէ։

ԺԸՆԵՒԷԻ Դատարանի միջազգային դրասենեակը կը հաղորդէ, թէ աշխարհ իր զինուորական ծախքերուն համար կը յատկացնէ այնքան դոլար, որքան կը յատկացնէ ուսման եւ առողջապահութեան միասնաբար։ Այսպէս, 1967ին ծախսուած է զինուորական նպատակներու 173 միլիառ տոլար, իսկ 120 միլիառ ուսման եւ 59 միլիառ առողջապահութեան համար։ Աւտնց մէջ նկատի չեն առնուած Չինաստանի, Հիւս. Քորէայի եւ Հիւս. Վիէթնամի ռազմական ծախքերը։

ՕՒԱՆՆԻՍՅԱՆ զերմանական Լուֆթհանսա ընկերութիւնը որոշեց իջեցնել Հիւսիսային Ամերիկայի ճամբորդութեանց իր գիները։ Այս ձեւով նոր մրցակցութիւն մը պիտի ծնի օդանաւային ընկերութեանց միջեւ քանի որ ցարդ բոլոր ընկերութիւնները նոյն սակերը կը կիրարկէին, համաձայնաբար։ Աւկէ ետք ամէն ընկերութիւն ազատ է իր սակը ճշդելու։

ՀՈՒՆԳԱՐԱՀԱՅ ԴԷՄՔԵՐ

ԵԱՆՈՇ ՅԵՅ

Ա.

Հունգարիոյ եւ Թրանսիլվանիոյ մէջ յեղափոխութիւնները ծայր առին 1848–1849ին, աւստրիական ազիրապետութեան դէմ։ Յեղափոխութեան մասնակցեցան նաեւ երկու երկիրներու Հայերը, մաս – նաւորապէս, հայկական մեծ կեդրոններ – ըը՝ Կեռլա, Եղիսապէթպոլիս (այժմ՝ Դումբրուէն) եւ ուրիշներ։ Նիւթական մեծ զոհողութիւններէ զատ, Հայերէն շա – ատեր յեղափոխութեան օրերուն Թարգմա – մանի, առաջնորդի, բանկերի եւ հիւան – դապահի դեր ստանձնեցին։ Անոնք հիմ – նած էին հիւանդանոց, իրենց թաքստոց – ներուն մէջ կը պատսպարէին յեղափոխա – կանները, զէնք, հանդերձանք եւ աննպա – միերը կը հայթայթէին կռուողներուն։ Բացի յեղափոխական բանակի շարքերուն մէջ կռուող մեծ թիւով հայ սպաներէն եւ զինուորներէն, հայ կեդրոնները կամա – ւորներ ուղարկեցին բանակին։

Աղատագրական այդ պայքարի գլխա – ւոր զօրավարներէն երեքը Հայեր էին՝ զօրավարներ Խոնէօ Կիչ (Կիչեան–Պատիկ – եան, նախապէս՝ Ազոնց), Վիլմոշ Լազար (Ղազարեան) եւ Եանոշ Յեց (Յովհաննէս Յեցեան)։ Յեղափոխութեան ձախողու – թենէն ետք Աւստրիացիք մահապատիժի ենթարկեցին առաջին երկուքը։ Միայն Յեցեանն էր, որ յաջողեցաւ ապաստիլ Ա – րըստրիացիներու ձեռքէն եւ անցնիլ ար – տասահման։

Յովհաննէս Յեցեան (հունգարերէն՝ Եանոշ Յեց) ծնած է 1822ին, Կիւոֆալ – վա աւանը։ Ծնողքը Թրանսիլվանիոյ Կեռ – լա (Արմէնոպոլիս) հայաքաղաքէն էին։ Հայրը նոյնպէս զինուորական էր եւ հա – ասած էր գնդապետի աստիճանին։ Կեռ – լանի դիւանին, ինչպէս նաեւ Փեշտայի Սէչենի պետական գրադարանի հայերէն վաւերագիրներուն եւ ձեռագիրի մը մէջ կը յիշուին «Վարդան, մականուամբ՝ Յեց» եւ նոյն դերդաստանին պատկանող բազմաթիւ անձերու անուններ։ Կեռլայի մէջ աշխատած է ապագայ զօրավարին ժամանակակից եւ ազգական Գրիգոր Յեց – եան (1822–1889), որ ծանօթ մանկավարժ էր եւ քաղաքին բարերարը։ Թրանսիլվա – նիոյ մեծանուն բուսաբանը՝ Անտալ Յեց (1801–1865) եւս նոյն դերդաստանէն էր։ Անոր անունով կը ճանչցուին զանազան բոյսեր։

Վիէննայի մօտ գտնուող զինուորական ակադեմիան աւարտելէ ետք Յովհաննէս Յեց կը սոսնայ տեղակալի աստիճան։ Գիտէր բազմաթիւ լեզուներ։ 1844ին կը պատրաստէ զինուորական դասագիրք մը, որ իր տեսակին մէջ կը համարուէր ա – ռաջին հունգարերէն ձեռնարկը։

Երբ ծագեցաւ 1848ի յեղափոխութիւնը, ան ինքզինք նուիրեց Թրանսիլվանիոյ ա – զատագրութեան գործին։ Իր ընդունակու – թիւններուն շնորհիւ յեղափոխութեան ա – ռաջնորդը՝ Լայոշ Կոշուտ զինք կը նշա – նակէ զօրավար Բեմի յեղափոխական բա – նակի սպայակոյտի պետ Թրանսիլվանիոյ մէջ։

Յեցեան մեծ աշխատանք կատարեց յե – ղափոխական բանակի կազմակերպման գործին մէջ։ Ան գործաւ յեղափոխու – թեան մեծ հերոսին՝ Բեմի աջ բազուկը։ 1848–49ի յաղթական արշաւը ձմեռ ժա – մանակ Յեցեանի յղացումին կը պարտին Հունգարացիք։ Այդ արշաւին՝ Աւստրիոյ կայսերական բանակի զօրավարը՝ Պուխ – ներ հարկադրուեցաւ նահանջել հայազգի հերոսին չեչտակի հարուածներուն տակ։ Մառնաւորապէս վճռական եղաւ անոր դերը 1849 Մարտ 11ին Սիպինի (այժմ՝ Սիպիու) ճակատամարտին մէջ, ուր ռազմավիտական հմտութեամբ ան իր զօր – քերով կարողացաւ ապահովել Զօր. Բե – մի յառաջխաղացումը Պրաշովի ուղղու – թեամբ։ Յեցեանի զինուորական կարո – ղութիւնը փայլեցաւ նաեւ Պիշկիի ճակա – տամարտին, ուր ան յանկարծակիի բե – րաւ կայսերական բանակը։ Այս վերջինը հարկադրուեցաւ նահանջել Սասվարոշի ուղղութեամբ։ Հայ զինուորականին ծա – ռայութիւնները մեծապէս գնահատուե – ցան։ Հունգարիոյ Պատերազմի նախարա – րը՝ Լազար Մեսարոշ 1848 Հոկտեմբեր 30ին Պեշտէն ուղղած իր հրամանագրով զայն նշանակեց զլխաւոր սպայակոյտի փոխ պնդապետ, իսկ 1849ին՝ պնդապետ։ Բեմ, որ մօտէն ծանօթ էր Յեցեանի կա – րողութիւններուն, երբ Թրանսիլվանիա – յէն Պանատ տեղափոխուեցաւ, այս վերջ – նոյն վստահեցաւ, 1849 Ապրիլ 18ի հրա – մանագիրով, չէյանի ընդհանուր հրամա – նատարի մինչ այդ իր վարած պաշտօնը։ Այդ առիթով առաջարկեց զօրավարի ա – տիճան շնորհել անոր։ Մայիս 3ին, Պա – տերազմի փոխ նախարարը՝ Զօր. Կլապկա կը հաստատէ տրուած որոշումը։

Հունգար յեղափոխութեան մեծ առաջ – նորդը՝ Լայոշ Կոշուտ կը յանձնարարէ հայ զօրավարին կազմել 30 հազարնոց բանակ մը։ Այս առաքելութիւնը ան պատուով կ'իրագործէ։

Թրանսիլվանիա արդէն փաստօրէն ա – զատագրուած էր յեղափոխական բանակ – ներու կողմէ եւ եթէ չըլլար յետագիմա – կան մեծաթիւ ուժերու նոր ներխուժու – մը, յաղթանակը ապահովուած կ'ըլլար։ «Բաւական էր, որ չէյանը վեց ամիս ապրէր խաղաղ ու հանդիստ կեանք մը, որպէսզի Թրանսիլվանիա կարողանար մը – նալ անառիկ նոյնիսկ մեծ ուժերու դի – մաց», նկատել կուտայ Յեցեան։ Ան իր – ամբ դիտել կուտայ, որ հունգար յեղա – փոխութեան մէջ Թրանսիլվանիոյ յեղա – փոխական բանակը խաղացած է չատ կա – րեւոր դեր։ Արդարեւ, առանց անոր զբա – ւսար թէ Հունգարացիք հնարաւորութիւն ունենային Տեղպենցէնի մէջ կատմելու կառավարութիւն եւ հաստատելու Խոր – հրդարան։

Հունգար լրագրող Իշտվան Կուտկո, նկատի առնելով Յեցեանի խաղացած մեծ դերը իր երկրին յեղափոխութեան մէջ, «1848–1849ի պատմական թերթեր» ամ – սագրին մէջ կը գրէ։ «Զօրավար Յեց Կո – շուտի մտերիմ բարեկամն էր, իսկ Թրան – սիլվանիոյ արշաւանքին ընթացքին Բեմի աջ բազուկը»։

Իրրեւ Բեմի հետեւորդ եւ համախոհ, Զօր. Յեցեան կը գտնէր, որ յեղափոխու – թեան յաջողութեան ամենամեծ գրաւա – կանը ոչ թէ ազգամիջեան պայքար է, այլ բոլոր ժողովուրդներու միասնականու – թիւնը։ Այս տեսակէտը կը յայտնէ իր այն գիրքին մէջ, զոր նուիրած է Զօր. Բեմի յաղթարշաւին։

Անհատապէս մարտերու ընթացքին յե – ղափոխութիւնը խեղդուեցաւ արեան մէջ։ Աւստրիոյ կառավարութիւնը հալածեց յեղափոխականները, որով Յեցեան ու – րիշներու կարգին, անցաւ արտասահման։ Ի բացակայութեան մահուան դատապար – տուեցաւ ան։

Անցնելով Գերմանիա՝ Յեց Համպուրկի մէջ 1850ին կը գրէ եւ գերմաներէն լոյս կ'ընծայէ իր աշխատութիւնը՝ նուիրուած Բեմի արշաւանքներուն Թրանսիլվանիոյ մէջ։ Ասիկա ականատեսի եւ մասնակիցի ձեռքով գրուած գործ մըն է, որ կը ներկայացնէ զօրավարի մը կեանքն ու պայքարը, այլեւ Թրանսիլվանիոյ յեղա – փոխութեան պատմութիւնը։

Յեց Համպուրկի մէջ հրատարակեց նաեւ հունգարերէնի քերականութիւն գերմանացի սպաներու համար։

Յեց եաքէն անցաւ Փարիզ, ապա՝ Լոն – տոն։ Հոն 1851 Նոյեմբեր 15ին քննար – կուեցաւ հունգար յեհատակ յեղափոխու – թեան նախագիծը։ Այդ գործին գլխավա – րութիւնը ստանձնեց Զօր. Յեցեան, զօ – րավարներ Կալի եւ Վէթերլի հետ։

Յեց իր մասնակցութիւնը կը բերէ նաեւ Ֆրանքեւիտալական սահմանային աշխա – տանքներուն, որոնք կը ձգտէին երկա – թուղի մը հաստատել Մոն Սընիի վրայով – գիին մէջ։

Ս. ՔՈԼԱՆՋԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՆՇԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ

Հայաստանի տարածքին վրայ պահ – պանուած ժայռապատկերներն ու ժայ – ռակերտ նշանագիրները մեր մշակոյթին մէկ կարեւոր մասը կը կազմեն։ Զարգաց – ման բարձր փուլին, մտնաւորապէս, երբ Հայաստանի մէջ յայտնաբերուած էին երկաթը ձուլելու եւ մշակելու եղանակ – ները, պահանջը ղգացուեցաւ պատկեր – գիրները (գաղափարագիրները) փոխարի – նելու հնչիւնագիրերով։ Այդ պահանջը կը պայմանաւորուէր անով, որ պատկեր – գիրները, որոնք իրենց ձեւով շատ ուշի բարդ էին եւ կը պարունակէին մեծաթիւ նշաններ, դիւրութեամբ չէին իւրացուիր եւ, հետեւաբար, տարածեր։

Հնագոյն այբուբենները կազմուած էին երբեմն միայն բաղաձայններէ (սեմական այբուբենները), իսկ երբեմն ալ ե՛ւ բաղա – ձայններէ ե՛ւ ձայնաւորներէ (բաբելոնա – կան, յունական)։

Դժուար չէ նկատել, թէ կարգ մը նմա – նութիւններ կան հնագոյն այբուբէններու նշանագիրներու (տառերուն) մէջ։ Մենք նկատի ունինք հիքսոսեան, փիւնիկեան, յունական, հին հայկական, լատինական նշանագիրները։ Այդ այբուբենները ստեղ – ծուած են տարբեր դարաշրջաններուն, 2րդ հազարամեակի սկիզբէն մինչեւ ե. դարը, Ք. ե.։ Եթէ այդ բոլոր այբու – բենները համեմատենք հայկական լեռնաշ – խարհի պատկերագիր նշանագիրներուն հետ, դիւրութեամբ կը նկատենք անոնց միջեւ գոյութիւն ունեցող բոլոր համե – մատութիւնները ու նոյնութիւնները։ Հայկական բարձրաւանդակին համար ըը – նորոշ եղած է մշակութային եւ ցեղագրա – կան միասնութիւնը։

Մովսէս Խորենացի, խօսելով Մեսրոպ Մաշտոցի յօրինած հայկական գիրերու մասին, իր «Հայոց պատմութեան» մէջ կը գրէ։ «Անկէ ետք ինք Մեսրոպ աչա – կերտներով կ'իջնէ Մէջագետք նայն Դա – նիէլի քով եւ նախկինէն աւելի բան չգըտ – նելով, կ'անցնի Եդեսիա, Պատան անու – նով ճարտասանի մը մօտ, որ դիւանապետ էր։ Ան ուրախութեամբ ընդունեցաւ, եւ ինչքան որ հայերէն խօսքեր միտքը կը բերէր հատաքելով ու ջանք թափելով, օ – գուտ չունեցաւ եւ հետեորը խոստովա – նեցաւ իր անգիտութիւնը։ Բայց ան ը – սաւ, թէ ինք առաջ ունեցած է ուսուցիչ մը, չատ հմուտ մարդ, որ յետոյ ճար – տարներու գրութիւնները եդեսիոյ դիւա – նէն առնելով, գացած ու քրիստոնէութիւն է ընդունած, անունը Եպիփանոս, անոր ըսաւ, փնտռիր զայր, որ քու փափաքդ կատարես։

«Այն ժամանակ Բարլիոս եպիսկոպոսէն օգնութիւն չգտնելով՝ Փիւնիկէն անցնե – լով կը գայ Սամոս, որովհետեւ եպի – փանոս մեռած էր՝ ձգելով աշակերտ մը Հռոփանոս անունով, որ յունարէն գրու – թեան հրաշալի արուեստ ունէր եւ ա – ռանձնացած էր Սամոս։ Մեսրոպ կ'երթայ անոր քով եւ անկէ ալ օգուտ չգտնելով՝ կ'ապաւինի աղօթքի։ Եւ կը տեսնէ ոչ երազ քունի մէջ, ոչ տեսիլք արթնութեան մէջ, այլ սիրտի գործարանին մէջ անոր հոգեկան աչքերէն կ'երեւի աչ ձեռքի թաթ, որ քարի մը վրայ կը գրէ, այն – պէս, որ քարը գիծերու հետքը կը պա – հէր, ինչպէս ձիւնի վրայ։ Եւ ոչ միայն երեւաց, այլեւ բոլոր (գիրերու) հան – գամանքները անոր մտքին մէջ հաւաք – ուեցան ինչպէս ամանի մը մէջ»։

Ուրեմն քարերու, եւ ոչ թէ մագաղաթ – ներու վրայ գրուած էին Մեսրոպի գիրերը։ Ան ուսուցիչներէն ոմանք Յարդին ղրկեցինք, իսկ Գառնպարեանն ու Ձնտին, տեղւոյն վրայ կազմակերպչական գործե – րու լծեցինք։

1910ին մեր չարքերը ինքնապաշտպա – նութեան համար զինելու մեր ջանքերուն հետ, մեր հայ միւս հաստատներու հետ միասնաբար գործակցութեան մասին կը մտածէինք... Գրեցինք Հնչակեաններուն ու անոնք պատասխանեցին թէ «իրենք չեն կրնար գործակցիլ այն կուսակցու – թիւններուն հետ, որոնք ընկերվարու – թեան գուտ ու իրաւական հողին վրայ կանգնած չեն»։

1910ի ամրան տեղի ունեցաւ մեր ըրջանի 9րդ պատգամաւորական ժողովը։ Հ. Յ. Դ. մեր արեւելեան Բիւրօն կը տեղեկա – ցնէր մեզ թէ ի մօտոյ Կարին պիտի գու – մարուի Ռայոնական անհրաժեշտ ժողով, ու կը հրահանգէին մեզ, որ մեր ըրջանէն երկու պատգամաւորներ ղրկենք չուտով։ Ընկերներ Յովհ. Տիւթճեան եւ Տոքթ Յով – հաննէս Թէրզեանը ղրկեցինք։ Կարինը, ժողովն ու հոն տեսած մեր վէթերան ըն – կերները հոգեչունչ տպաւորութիւններ թողած էին իրենց վրայ։

ՅՈՎՀ. ԵՐԿՅԵԱՆ

(10 – Շար.)

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ. Ն

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Ռամկավարներ, հնչակեաններ, յետա – դիմականներ ու պահպանողականներ, ի – րենց հետեւորդներով Ս. Կիրակոս եկե – ղեցիին բակը ազմուկ ու բախումներ հա – նեցին. մեր չարքերը չղաղրզուեցան, հակառակ կանխօրօք մեր հանդարտ – ցումներուն...։ Ուրիշ վայրերու նման արիւնահեղութիւններ տեղի պիտի ունե – նային. ընտրութիւնները դադրեցուցինք ժամանակուան մը համար։

Աղգային դպրոցներուն մէջ ալ, այդ նոյն աչքերով կը դիտէին մեր ուսանող – ները, որոնք մեր պատանեկան խումբե – րուն կը պատկանէին։

Աղգային դպրոցը, իր ուսուցիչներով ու դրութիւնով ցած վիճակ մը կը ներ – կայացնէր այդ օրերուն։ Խորհեցանք յա – ռաջդիմական ծրագրով դպրոց մը բա – նալ, պատանիներու կրթութեան ու վե – րելքին աւելի մղում տալու համար։

Կազմեցինք կրթական մարմին մը, ըն – կեր Տոքթ. Յովհ. Թէրզեանի դլխաւո – րութեամբ։ Ջերմ սրտով, խոր դիտակ – ցութեամբ հաւատացող հոգի մըն էր Թէր – զեան, Պէյրութի Ամերիկեան բժշկական համալսարանէն նոր վերադարձած էր։ Հոն՝ Պէյրութ, 1905ին Զաւարեանի չուն – չին տակ դաշնակցական եղած ու դաշ – նակցական առաջին խումբին հիմը դրած էր ուրիշ ջերմասիրտ ուխտակիցներու հետ։ Ան որդին էր 1870 թուականներէն ա – զդին, իր անմոռան աղդասիրութեամբ, հայրենասիրութեամբ ու զոհողութիւննե – րով բոլորին ծանօթ Զուբպարմագ Թար – գի Կիրակոսին։

Տոքթ. Թէրզեան եղած է երկար տա – րիներ Տիգրանակերտ Կ. Կ.ի անդամ, դաղտնի մարմնի անդամ, բանուորներու եւ բանուորուհիներու արհեստակցական միութեանց կազմակերպման օժանդակող – ներէն։ Եղաւ Տիգրանակերտի Յառաջդի – մական բարձրադոյն վարժարանի ամե – նամեծ ու զոհուող հիմնադիրներէն մին եւ անոր նախագահը։ Նահատակուած է 1916ին Էրզրումի ճակատին վրայ, իբրեւ Թուրք սպայ։

Յառաջդիմականին ուսուցիչներ բերինք Պոլսէն, Խարբերդէն, Այնթապէն, Կարի – նէն։ Կարինէն ընկեր Յարութիւն Գաս – պարեան (զուն անունը Կարապետ Բարու – նակեան), ուսական կառավարութեան հետապնդումներու տակ, Գասպարեան ա – նունը առնելով կնոջը ու զաւակներուն հետ վախչելով Կարին ապաստանած էր։

Բացինք դպրոցը, անուանեցինք զայն «Յառաջդիմական Վարժարան»։ Շըր – ջանները նոյնիսկ սկսան ուսանողներ դալ, բայց հազիւ քանի մը ամիս անցած, կառավարութիւնը գոցել տուաւ դպրոցը, ըսելով մեզ թէ պէտք է պետական ար – տօնութիւն ստանանք, «պէտք է ձեր դպրո – ցային ամբողջական ծրագիրն ընպիտը մեզ տաք, որ Պոլիս դրկենք Կրթական նախարարութեան, ու անոր վճռական հաւանութեան ենթարկենք»։

Ակնյայտնի էր տեղի էթթիհատական – ներու չկամութիւնը այս գործին մէջ։ Տիգրանակերտի Կրթական նախարարու – թեան ներկայացուցիչը, էթթիհատական – ներու պարագլուխ (Ինվէր Թալաաթի հետ հայկական ջարդերը կազմակերպող) Զիա պէյն էր։ Ընկեր Պաղթաճեանի հետ քովը գացինք, պարզելով ժողովրդական կրթութեան համար մեր ծրագիրը, խըն – դրեցինք որ իրր բարեկամ օգնէ, փու – թացնէ մեր արտօնագիրը։ Զօդնեց մեզ, գլխաւոր արգելք եղողը ինքն էր. ակնե – րեւ էր ատիկա։

Թուրքերէնի թարգմանելով «Յառաջ – դիմական Վարժարան»ի ծրագիրը՝ Պոլիս Կրթական նախարարութեան դրկեցինք, նոյն առեն դրեցինք Պոլսոյ մեր պատա – խանատու մարմնոյն որ հետամուտ ըլլան։ Արտօնագիրը ուշացած ըլլալով առժա – մապէս ուսուցիչներէն ոմանք Յարդին դրկեցինք, իսկ Գասպարեանն ու Ձնտին, տեղւոյն վրայ կազմակերպչական գործե – րու լծեցինք։

1910ին մեր չարքերը ինքնապաշտպա – նութեան համար զինելու մեր ջանքերուն հետ, մեր հայ միւս հաստատներու հետ միասնաբար գործակցութեան մասին կը մտածէինք... Գրեցինք Հնչակեաններուն ու անոնք պատասխանեցին թէ «իրենք չեն կրնար գործակցիլ այն կուսակցու – թիւններուն հետ, որոնք ընկերվարու – թեան գուտ ու իրաւական հողին վրայ կանգնած չեն»։

1910ի ամրան տեղի ունեցաւ մեր ըրջանի 9րդ պատգամաւորական ժողովը։ Հ. Յ. Դ. մեր արեւելեան Բիւրօն կը տեղեկա – ցնէր մեզ թէ ի մօտոյ Կարին պիտի գու – մարուի Ռայոնական անհրաժեշտ ժողով, ու կը հրահանգէին մեզ, որ մեր ըրջանէն երկու պատգամաւորներ ղրկենք չուտով։ Ընկերներ Յովհ. Տիւթճեան եւ Տոքթ Յով – հաննէս Թէրզեանը ղրկեցինք։ Կարինը, ժողովն ու հոն տեսած մեր վէթերան ըն – կերները հոգեչունչ տպաւորութիւններ թողած էին իրենց վրայ։

ՅՈՎՀ. ԵՐԿՅԵԱՆ

(10 – Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ

Առաւելաբար Սփիւռքի Հայերու ջանքերուն է, որ դժուար չափով հարստացած է դրամագիտութեան բաժնի հաւաքածոն, Հայաստանի Պատմութեան Թանգարանին մէջ: Յատկապէս հարստացաւ Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան դրամներու հաւաքածոն: Ճշդենք, որ տասնամեակ մը առաջ, այդ բաժինը ընդհանուր հաւաքածոյին վերջին տեղը կը գրաւէր, իսկ այժմ՝ ամէնէն հարուստն է:

Այս հարստացման գործին մէջ իր եւ րախիքը ունի Արմենակ Փօլատեան, կեսարացի եւ Պէյրութահայ, որ քառորդ դարէ ի վեր Թանգարան կ'ուղարկէ զանազան հաւաքածոներ:

1947ին ան Թանգարանին նուիրեց ԺԹ. դարու Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան շրջանէն Լեւոն Մեծի, Հեթում Ա.ի եւ Զապէլ թագուհիին 120 արծաթեայ դրամները: Աւանք գտնուած էին Անտիոքէն ոչ հեռու «Տաֆնէ» կոչուած վայրին մէջ: Ասիկա կիլիկեան դրամներու առաջին գանձն էր: Վերջերս ան կրկին Թանգարան յանձնեց 368 դրամներ նոյն շրջանէն:

Ներու կամ թուղթի վրայ է տեսած Մեսրոպ հայկական այդ գիրերը: Ասիկա արդէօք հմաք չի՞ տար ենթադրելու, որ վերոյիշեալ պատկերապիրները կրնային Մաշտոցի համար հայկական գիրեր ստեղծելու հիմնակէտ ծառայել: Մենք չենք գիտեր, թէ տասնք միակ հիմը ծառայած են:

Վերջին տարիներու ընթացքին մեր կողմէ յայտնաբերուած բազմահազար ժայռապատկերներու նախնական ուսումնասիրութիւնը կը բերէ այն եզրակացութեան, որ հնագոյն այբուբեններու յօրինման ճամբուն վրայ պատկերագիրը նշան նպիրները կրնային այն սկզբնաղբիւրը ները ըլլալ, որոնցմէ հոսող առուները տասած են մեզի բազմաթիւ այբուբեններու տեսքով:

Մեսրոպ Մաշտոցի մեզուաչան աշխատանքին արդասիքը եղաւ կատարեալ այբուբենի մը յօրինումը, որ պատիւ կրնայ բերել ոեւէ ժողովուրդի: Իսկ նման կատարելութիւններ ոչինչէն չեն ստեղծուիր, ձիշդ այնպէս, ինչպէս Ե. դարու մեր լեզուն ու գրականութիւնը:

Մեր կարծիքով, շատ կարեւոր փաստ է այն, որ ո՛չ մեսրոպեան եւ ոչ ալ նախամեսրոպեան գիրերը օտարներէ չեն առնուած: Աւոր ցայտուն ապացոյցներն են մեր լեռնաշխարհի բազմահազար պատկերապիրներն ու նշանագիրները:

Ս. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

«Հայրենիքի Ձայն»

ԿՈՐՈՒՍՏԷ ՓՐԿԵՆՔ ՄԵՐ ՏՈՀՄԻԿ ՊԱՐԵՐԸ

ԽՄԲ.— Վերոյիշեալ խորագրին տակ Ծովակ Համբարձումեան, երգահան եւ պարուսոյց, «Սովետական Հայաստան» ամսագրի Յունիսի թիւին մէջ, զոր նոր ստացանք, կ'անդրադառնայ հայկական տոհմիկ պարերու անաղարտ պահպանման անհրաժեշտութեան մասին Սփիւռքի մէջ:

Յօդուածագիրը նկատել տալէ ետք, թէ այլեւս հրատապ դարձած է, Սփիւռքի հայկական պարախումբերու համար, «օտարամուտ պարաշարժումները» դուրս վանել հայկական պարերու ոլորտէն, կոչ կ'ընէ Հայրենակցական միութիւններուն, ինչպէս նաեւ պարուսոյցներուն կորուստէ փրկել արեւմտահայ տոհմիկ պարերը:

« Կասկածէ վեր է, որ այսուհետեւ ոչ միայն մասնագէտ պարուսոյցներուն եւ պարագէտներուն, այլեւ Սփիւռքի իւրաքանչիւր պարասէրին համար հրամայական պահանջ կը դառնայ՝ հոգատարութիւն ցոյց տալ արեւմտահայ բազմաթիւ տոհմիկ պարերը պահպանելու, դանոնք կորուստէ փրկելու ուղղութեամբ:

Մենք չենք կը դնենք արեւմտահայ տոհմիկ պարերուն վրայ, որովհետեւ ինչպէս «Սով. Հայաստան» թերթը կը դրէ.— Ապրելով նահապետական բնութեան վերջին փուլին մէջ, Արեւմտահայաստանի գիւղը տակաւին եղեռնի նախօրէին պահպանած էր հայկական ցեղապրութեան յատուկ հարուստ պարարեստը, որ չէշտուած ազգային ոճ ունէր: Սասունցիներու պարը մեր ժողովուրդին պատահաբար փրկուած պարարուեստին մէկ գոյարիկ նմոյշն է լոկ:

Հայ տոհմիկ պարերը վերծանելու (ոչ միայն տեսական, այլ նախ եւ առաջ գործնական առումով) դաշափարին ՝ յապաղումը, վաղը արդէն կրնայ ճակատագրական դառնալ:

... Ահ թէ ինչու, իրրեւ մեր արուեստի համեստ մշակներէն մէկը, կոչ կ'ընեմ Սփիւռքի հայ պարարուեստակիցներուս, բոլոր անոնց, որոնք կրնան իրենց ծառայութիւնը բերել, հաւաքելն եւ գրականութեան ու արուեստի Թանգարանին յանձնելն մեր ազգային տոհմիկ պարերը: Անոնք ոչ միայն կը դառնան Թանգարանի հաղորդակից նմոյշներ, այլեւ անոնց վերծանումով աշխուժութիւն եւ թարմութիւն կը մտնէ Սփիւռքի եւ Հայրենիքի պարախումբերուն մէջ»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ **ՅԱՌԱՋԸ**

ՀԱՅԿ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՀԱՅՏԱՐԱՊԱՏԻ ՄԷՋ

Հնդկական այս քաղաքը լաւ ծանօթ է իր պատմական յուշարձաններով, ինչպէս նաեւ իր երբեմնի կուսակալին՝ Նիզամի անհամար դանձերով:

Սեպտեմբերին սկիզբները յայտնաբեր – ուեցաւ պատմական վայր մը եւս՝ Հայոց անցեալի գերեզմանատունը, քաղաքին ծայրամասին, նեղ ու անճոռնի փողոցներու անկիւնը:

Գերեզմանատունը, համաձայն Ապուլ Ուահիտ Խանի, որ անօրէնն է հարաւային Հնդկաստանի Անտրհա Փրատեշ նահանգի հնագիտութեան հիմնարկութեան, երեք հարիւր տարուան հնութիւն ունի: Հոն կայ լաւ պահպանուած աւելի քան 40 շիրիմ: Կարդ մը գերեզմաններու վրայ կան գրաբար տապանագրեր: Առանձին տապանագրեր կը կրեն 1662 թուականը:

Գերեզմանատան ուշագրաւ կառոյցներն են այն երկու տաղաւարները (տեղական բարբառով՝ «մանդապամները»), ուր, ըստ երեւոյթին, վերջին յարդանքը կը մատուցուէր նոյնեցեալին:

Տաղաւարները հաստատուած են դրը – ուագարդուղ չորս կրանիթէ սիւներու վրայ եւ փակուած են ճաղերով:

Ինչպէս կը հաղորդէ «Ինտիա Իմֆորմէյշըն» գործակալութիւնը, այս գերեզմանատան դոյութիւնը Հայաստանի մէջ կը վկայէ, որ քաղաքական եւ առեւտրական սերտ կապեր գոյութիւն ունեցած են, անցեալին, Հայերու եւ Կոլկոնտա Պետութեան միջեւ, որ կը կառավարուէր մահմետական Գութուբ Շահի տոհմին կողմէ: Ինչպէս ծանօթ է, այս Պետութիւնը կազմաւորուած էր ԺԶ. դարու սկիզբները եւ, յետագային, 1687ին, նուաճուած էր Մեծ Մողոններու կողմէ:

Ի՞նչպէս յայտնաբերուեցաւ Հայոց պատի Հայոց գերեզմանատունը:

Ապուլ Ուահիտ Խան քաղաքին դիւանատան մէջ պատահմամբ կը գտնէ նամակ մը, որ գրուած է 1907ին, ամն դընդապետ Ու. Հէյկի կողմէ: Այս վերջինը, շատ հաւանականօրէն, կը ծառայէր անգլիական բանակին մէջ: Նամակը հասցէագրած էր Նաուապ Ֆարիտու Զանկի, որ քարտուղարն էր Հայոց պատի գերեզմանին: Անգլիացի գնդապետը նամակով մը կը խնդրէ քարտուղարէն՝ « պահպանել Հայկական համայնքին ազիւնները քայքայումէ »: Նամակին մէջ ճշդուած էր նաեւ հայկական գերեզմանատան ճշդրիտ վայրը:

Ահա այս ձեւով գտնուեցաւ քաղաքին Հայոց հնամենի գերեզմանատունը:

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՓՐՈՖ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՍՈՂԻԿԵԱՆ

Կը մտնեմ Խարբերդահայ աշխարհին մէջ, որ այնքան հարուստ էր մարդի եռանդուն մշակներով, եւ այսօր ալ կը թողու բարոյական ժառանգութեան մը կըսկծալի յիշատակը:

Ահաւասիկ այդ ծաղկեալ գաւառին երեմնի եփրատ քոլէճը, երեւութապէս օտար, բայց խորքով եւ ոգիով հայ ուսումնարան մը որ համալսարանի մը մակարդակին բարձրացած էր իր դասախօսներու չքախտմբով եւ վարքմամ պատրերութեամբ:

Ահա անմոռանալի դէմք մը այդ համբաւաւոր կրթարանէն, Փրոֆ. Կարապետ Սողիկեան, Խարբերդի մէկ անմահ զաւակը, ուսումնասիրած Եփրատ քոլէճէն եւ յետագային այդ կրթական յարկին մէկնէն սիրուած եւ յարգուած մէկ ուսուցիչը:

Լեզուագէտ եւ տարբրատան, տարբիներով պաշտօնավարեց Թլկատինցիի վարժարանին եւ Եփրատ քոլէճի մէջ, մեր գարուն սեմին վրայ հետեւելով նաեւ մասնագիտական չարժումին, արտադրելով գրական, բանաստեղծական եւ ուսումնասիրական աշխատանքներ:

Մտերիմ բարեկամ Ռուբէն Զարդարեանի, զոր եղբօր պէս կը սիրէր եւ որուն քնարերգու հոգիէն կայծեր կը պահէր:

1910էն մինչեւ առաջին աշխարհամարտը, հրատարակած է «Եփրատ» կիսամսեան, կուռ եւ ներշնչող բովանդակութեամբ:

Սողիկեան կը մնայ պայծառ եւ լուսայայտ դէմք մը, որ աստղի մը պէս մարեցաւ Խարբերդի երկնակամարին վրայ:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Օր մը, Փօլ Վալէրի եւ Ալպէր Այնշթայն իրարու հանդիպեցան եւ թղթակցելու համար, իրենց հասցէները փոխանակեցին:

— Փողոց ու թիւ գրելու պէտք չկայ: Փօլ Վալէրի, Փարիզ, Ֆրանսա գրեցէք, կը բաւէ: Նամակը կուգայ, բաւ Վալէրի:

— Դուք միայն Այնշթայն գրեցէք, ու նամակը կուգայ, յարեց Այնշթայն:

×

Երբ հօրեղբայրը մեռաւ եւ հարստութիւնը իրեն ձգեց, Պալզաք բարեկամներուն ըսաւ.

— Երկկ իրիկուն, ժամը 5ին, հօրեղբայրս եւ ես լաւատոյն կեանքի մը տիրացանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Այիշէ մասը միւս վէրքին վրայ ալ ըրաւ:

— Լալա չարունակեց պաղատագին, փրկէ պիս այս փաշային եսամօրութենէն ... ես այլեւս իր կինը չեմ, այլ իր գերին... իր բանտարկեալը... դուն որ հիմա վաթսուն տարի է այս եսամօրութեան սոսկալի չղթաները կը կրես, դուն որ այս եսամօրութեան գոհն ես... այս եսամօրութիւնը ղոր ամբողջ կեանքդ խլեց քեզմէ եւ կեանքի ամենաղեցիկ բաներուն հանդէպ անզգայ դարձուց քեզ... դուն որ առջեւդ այս գրկին մարմաջումը կը տեսնես եւ չտեսածի պէս ես... պիտի ըսե՞ս որ մարդկային էակ մը կարուսի, մխիթարն անոր համար որ եսամօր ծերուկ մը այդպէս կ'ուզէ եւ կը կարծէ թէ ուզած գրամական գումարս ծախսելու իրաւունք տալով պիս երջանիկ կ'ընէ:

Աւանք ըսած միջոցին հանդիսի հիանալի կերպարանք մը ստացած էր: Նշանեւ աչքերուն արտեւանունքները խոշոր բացուած էին եւ աչքերը սեւի սեւ կ'երեւային: Վարդագոյն շրթները բերնին խոնաւութենէն լոյսին մէջ կը փայլէին, մինչ մազերուն մէկ մասը կխառներկ կուրծքը կը գոյէր իսկ միւս մասը եաեւ լինած ըլլալով ձիւնաթոյր մարմինը երեսնոսկ շրջանակի մը մէջ առած կը թուէր:

Ծերուկը ակնարկովը այդ պատկերը դիտեց եւ գլուխը օրօրեց:

— Այո, իրաւունք ունիս ըսաւ, այս բոպկիս երկրային սիրատաչոր հուրիի մը կը նմանիս:

Ու ոտքի ելլելով ձեռքը երկարեց, Այիշէն վեր վերցուց ու գորովագին աւել – յուց.

— Ելիր գաւակս, վեր ելիր եւ հագուէ ... քեզ նման կինոջ մը համար կ'արժէ ինձ նման ծերուկ սեւամօրթ մը կորսուի... որ հիմա վաթսուն տարիէ ի վեր մեռնելէ պատ ուրիշ բանի մը չի սպասեր որպէսզի կորսնցուցածը գտնէ:

Այիշէ ծայր աստիճան ուրախացած վեր ցատկեց եւ ներքինիին ձեռքը բռնեց:

— Ուրեմն պիտի օգնե՞ս:

— Այո, որոշումս տուի եւ պիտի դրծադրեմ:

— Հայինէի սիրոյն վրայ կ'երդնո՞ւս թէ խօսքիդ տէրը պիտի մնաս:

Սելիմ ժպտեցաւ:

— Ուրեմն խօսքիս չե՞ս հաւատար:

— Այո, այո, կը հաւատամ, չեմ ուզեր երդում ընես, ոչ, չեմ ուզեր:

— Ոչ, երդում պիտի ընեմ, որպէսզի անկեղծութեանս վրայ որեւէ կասկած մը չունենաս:

Եւ խորհրդաւոր ձեռքը կուրծքին տանելով դողահար շեշտով մը հետեւեալ բառերը արտասանեց.

— Կ'երդնում Հայինէի հոգւոյն վրայ, խօսքիս տէրը մնալ:

Այս խօսքերէն վերջ իրարու թշնամի այդ երկու արարածները իրարմէ բոլոր բովին տարբեր արցունքներ թափելով իրարու գրկին մէջ նետուեցան:

Մանկամարդ կինը իր արցունքներովը սիրային երջանիկ առաղաստ մը կը թրջէր:

Իսկ ծերուկ ներքինին իր արցունքներովը երկու դերեզմաններ կը թրջէր: Հայինէի դերեզմանը եւ իր հոգւոյն դերեզմանը:

ԺԵ.

ԳԱՂՏՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Քանի մը վայրկեան յետոյ Այիշէ հագուած եւ ուրախութենէն չոգչոգուն ներքինիին ոտքերուն քովը ցած աթոռակի մը վրայ կը նստէր եւ Տիլբանի հետ ունեցած սիրային արկածները սկիզբէն մինչեւ ծայրը կը պատմէր:

Պատմութեան մէն մի կէտին, Սելիմ այդ կնոջ յանդգնութեանը վրայ կը հիանար որ իր իսկ կեանքին վտանգովը դաշտնի ոստիկանութեան տնօրէն Մուխթար վաշային հարէմին մէջ Հայ մը մտցնելու ծայրայեղ յանդգնութիւնը ղոր – ծած էր: Սակայն ճիշդ այդ յանդգնութենէն ծերուկ ներքինին համոզուեցաւ թէ՝ իր դիմացը նստող այդ կինը ոսկեզօծ վանդակին մէջ այնքան տարիներէ ի վեր սէրէ զրկուած սրտի տառապանքը կը կրէր:

Այիշէ, ներքինիին երդումէն աւելի անոր թուրքերուն եսամօրութեան հանդէպ ունեցած արհամարհանքին վստահելով, առանց բան մը զանց ընելու սիրահարութեանը բոլոր պարագաները պատմեց:

— Ուրեմն այդ Հայը հիմա հո՞ս է, հարցուց Սելիմ ապշահար:

— Այո:

— Եւ բանէ մը չե՞ս վախնար:

— Ոչ, ի՞նչ բանէ պիտի վախնամ: Որոշած եմ մեռնիլ կամ պինքը վայելել:

— Քեզի՛, քեզի՛, սատանայ, գոչեց ներքինին ցուցամատի կատակալից սպառնալիքով մը:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Բակրատ եւ Եղուարդ Գրքոյեան եղբայրները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՋՆԻԻ ԳՐՔՈՅԵԱՆԻ

մահուան 5րդ տարեդարձին առթիւ, այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի դիտումն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Պարոն Տիգրան Ադամեան եւ իր ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի 19 Սեպտեմբեր Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ

ԱՐՏԵՄ ԱԴԱՄԵԱՆԻ

(ծնեալ Էճիտեան)

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի դիտումն հանգուցեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Տիկին Հ. Ժորժ Տէրօֆեան, Մելքոնեան եւ Արծրունի ընտանիքները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան այս կիրակի (19 Սեպտ.) Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ 339, Աւընիւ տիւ Փրառօ։ իրենց սիրեցեալ մօր, հօրաքրոջ եւ տատականին՝

ԱՋՆԻԻ ՋԻՄԻՆԵԱՆԻ

(ծնեալ Աբրահամեան)

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի դիտումն հանգուցեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Այրի Տիկին Հայկ Սարգսեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Սարգսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

(Նախկին երեսփոխան Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան, նախկին փոխ-fաղաքապետ Երեւանի)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի դիտումն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՄՆԱՁԻԿ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր
Salle des Fêtes de Sevran

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՑԱՑՏԱԳԻՐ

—— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ ——
ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL — BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց։— *Օթոպիւս 147 Ա, էկլիզ տը Փանթէնէն, իջնել կառը Սեւրան կամ կառախումբ կառ տիւ Նոռէն՝ իջնել Սեւրան։*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Զուարթ Գչիկեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր՝

ՆԵՐՍԷՍ ԳՇԻԿԵԱՆԻ

մահուան 6րդ տարեդարձին առթիւ։

Ի դիտումն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Այս առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընեն՝ 50ական ֆր. կը նուիրեն Սերաստիոյ Նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրացին, Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէին, Կապ. Խաչի Իսիլ մասնաճիւղին եւ «Յառաջ»ին։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ թաղամասի Բաղաքապետարանին մէջ։

Ցեռագրին՝ մանրամասնութիւններ։

ՎԻԵՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, կիրակի կէսօրէ ետք։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Զուարթ Անդիկի Քայեան ծնած 1912ի Յունուար, Բայրուրդի Քարեբակ գիւղը կը փնտռէ իր մայրը՝ Իսկուհի Պետիկեանը, քոյրը՝ Գայանէ (որու հետ երկուբեակ է), եղբայրը, մօրաքոյրը, որոնք Ֆրանսա կ'ապրին։ Մօրեղբայրը մինչեւ 1957 ապրած է Պաթում, անունը՝ Աւետիս է ապա մեկնած է։ Կը փնտռէ հօրեղբայրները՝ Արամ, Միհրան եւ Տիգրան։

Զուարթ Ներկայիս կ'ապրի Երեւան, Թամանեանների 5րդ նրբանցք, 6րդ շէնք, թիւ 65 բնակարան եւ մականունն է՝ Շահինեան։

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

26 Սեպտ. կիրակի օր, Վարդապետ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ առանգական մատաղօրհնութիւն։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայրապետական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Այս առթիւ Սերովբէ Արք. Դպրութեան աստիճան պիտի չնորհէ Յովակիմ Թօսունեանի եւ Օննիկ Ժամկոչեանի։

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ բարերարներու ննջեցեալ յիշատակին։

Կը հրաւիրուին դիւղին, Անկէնի, Սեվրանի, Սարսէլի եւ Կուսէնվիլի հատատացեալ ժողովուրդը։ Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9,15, պատարագ 10,30։

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ
Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆ
Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին։

Պաշտի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան։

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի վարչութիւնը խորին չնորհակալութեամբ ստացած է Պր. Մ. Պայընտրեանի ձեռամբ Տէսինի դպրոցին 350 ֆր., հաւաքուած Լքս-Լէ-Պէնի Ատտուածածնայ տօնին առթիւ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան կեդր. Ցանձնախումբը չնորհակալութեամբ ստացած է.—

Պր. Մուշեղ Ճիւբճեան 20.000 ֆր., Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն 5000, Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ եւ Շրջ. Վ. 7000 (իր վաստաոնին հասոյթը), Վարդանեան Ա. «Սերտեմէն» 1000, Տ.Թ. Գարրիէլեան Զաւէն (Ամերիկա, իր մօր յիշատակին) 500, Գալաճեան եղբայրներ 200, Շերինեան (Ավինեոն) 150, Գարրիէլեան Մկր. (Ավինեոն) 100, Գիւղիրեան Զաքէոս (Ավինեոն) 130, Մատոյեան Թագուր (Ավինեոն) 100, Գարրիէլեան Խաչիկ (Ավինեոն) 50, Գիւղիրեան Գէորգ (Ավինեոն) 10, այրի Տիկին Արաքսի ձոչխունեան 100 ֆր.։

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

«Արարա»յի 53րդ տարեդարձին, ինչպէս նաեւ Շամփանեի 56րդ տարեդարձին անմար բոցը պիտի արծարծուի, «Հայկական Սուբ»ի ընկերակցութեան կողմէ, 18 Սեպտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն։

Բազմաթիւ ռազմիկներու մխիթարներ ներկայ պիտի ըլլան իրենց նուագախումբով։

Հաւաքուիլ ժամը 17,45ին, Շան գ'ելլդէյ, Պալըաք փողոցի անկիւնը։

Կը խնդրուի խուռներամ ներկայ դրուելիլ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Մարսէյլի Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնները կը տեղեկացնեն թէ դպրոցի 1971–1972 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հինգշաբթի 30 Սեպտ. եկեղեցիին սրահը։

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9–12։ Արձանագրութեան համար դիմել Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Տէր Նշան քահանայի։

Դասաւանդութիւնները կ'ուսուցուին տեղւոյն քահանային կողմէ։

×

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ Վանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ կիրակի, 19 Սեպտեմբերին եւ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբերին։

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, կիրակի օրեր ժամը 9,30էն մինչեւ 12։

Ալֆորվիլի մէջ՝ Էքոլ Փրիմէր ժորժ Լա Փէյռ, ռիւ տը Շուազի, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ՝ Վարդապետ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Ժանթիյիի մէջ, 22 ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Հինգշաբթի օրեր, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4, ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Պանեէօ – Քաշանի մէջ, Պանեէոյի քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարլի Լոռ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5։

Որոշուած է նաեւ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հաստատել Հինգշաբթի օրեայ դասընթացք մը։ Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյ գիւանին, ըստ այնմ կարգադրութիւնները ընելու համար։

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները։

ԴԻՒԱՆ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ժողովը երեքշաբթի, Սեպտ 21, իրիկուան ժամը 20,30ին ընկերուհի Թորոսեանի բնակարանը՝ 88, Ռիւ Մարսէլ Պոնէ, Քաշան։

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԼԻՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaisses

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Փարիզի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Ուրբաթ 17 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին Մշակոյթի Տուն։

Կեդրոնական Ֆրանսայի բոլոր ընկերներուն համար՝ կիրակի 19 Սեպտեմբեր, ժամը 15ին, Լիոնի սովորական հաւաքատեղին, Աւընիւ տը Սաքս։

Մարսէյլի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Երեքշաբթի 21 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին, Մշակոյթի Տուն։

Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ եւզեկուցում կուտայ ընկեր ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած դպրոցի 1971–72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հոգեշաբթի 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1։

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Հոգեշաբթի երեկոյ ժամը 5–7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9–12, կէսօրէ ետք 2–4։

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Աւընիւ տիւ Փրառօ 8։

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Հինգշաբթի օրուան Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 16, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8,30–11,30ին։

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերաբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն։ Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
18
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
18 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12218

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.218

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՕԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՅ

Պ.

Մոնթ Տիփլոմաթիէի մէջ Ժան – Փիէր Վիէնոյ ուրիշ տեղեկութիւններ եւս կու– տայ Թուրքիոյ Քիւրտերու ազատագրա – կան շարժումներուն եւ Թուրք ձախա – կողմեան տարրերու հետ զործակցութեան մասին :

Քրտական գրականութեան վերածնուն– դին հետ միաժամանակ լայն ասպիճանա– չափով գիտական ուսումնասիրութիւններ կը կատարուին, կ'ըսէ, քննելու համար «Արեւելքի հարց»ին անտեսական եւ ըն– կերային հմերը : Բոլոր հրատարակու – թիւնները, մէկն ըլլալով Թուրք ընկեր– բաններու գրածները, կը յանդին նոյն եզրակացութեան.— Արեւելեան Անատո – լուն — այսինքն Քիւրտիստանը — եւս մը– նացած է բաղդատմամբ Թուրքիոյ միւս մասերուն : Ճարտարարուեստի պակաս, ապրելակերպի չատ ցած մակարդակ, ան– ուսներու բարձր տոկոս, լեզուական ձու– լումի քաղաքականութեան կատարեալ ձախողութիւն : Այսպէս է վիճակը այսօր՝ Թուրքիոյ քրտաբնակ շրջաններուն մէջ, ուր ամէնէն առատ բանը կը կազմեն ոս– փիկանական եւ ոստիկան – զինուորական պահակոցները :

Այսպէս երեսփոխան Շէրքիւ Քոչ 1966 Յուլիս 31ին Ձումհուրիյէթի մէջ կը գրէր թէ՝ Մարտինի մէջ — ուր մեծ թիւով Ա– րաբներ ալ կ'ապրին — բնակչութեան 91 առ հարիւրը թրքերէն չի խօսիր, Սղերտի մէջ՝ 87 %ը, Հէքքեարիի մէջ՝ 81 %ը, Պինկէօլի մէջ՝ 68 %ը, Տիարպէքիրի մէջ՝ 67 %ը : 1965ի պաշտօնական վիճակագրու– թեանց համաձայն, գրել–կարդալ չգիտ – ցողներու թիւը արեւելեան՝ քրտաբնակ շրջաններու մէջ կը հասնէր 72 %ի, իսկ Թրքական Անատոլուի մէջ՝ 44,5 %ի : Ամ– բողջ Թուրքիոյ ճարտարարուեստական հմնարկութեանց 5,6 %ը միայն կը գտ– նուի Արեւելքի մէջ, մինչդեռ «Թրքական Քիւրտիստան»ը կը ներկայացնէ երկրի ամբողջ տարածութեան 30 %ը եւ բնակ – չութեան 21 %ը (այսինքն 5–7 միլիոն Քիւրտ), կը գրէ Ժան–Փիէր Վիէնոյ :

Ահա՛ թէ ինչու այսօր ուժեղ թափ առա– ցած է քիւրտ ազգայնական շարժումը : Քաղաքներու մտաւորական ընտրանիին լեզուական ու մշակութային պահանջնե – րուն տնտեսական ու ընկերային պա – հանջները կը միացնեն ժողովրդային լայն զանգուածները, մասնաւորապէս գիւղա – գիները :

Քիւրտ յառաջապահ տարրերը ներկա – յիս «քրտական հարց»ը լեզուականի ու տնտեսականի նեղ սահմաններէն դուրս հանելով զարձուցած են քաղաքական խնդիր, զարկ տալով Թրքական Քիւրտիս– տանի ազատագրական շարժումին : Այս նպատակով ամուր կապեր հաստատած են Թուրք ձախակողմեաններու եւ Քիւրտիս– տանի այլ մասերու քիւրտ ազգայնական ներուն հետ : Մշակութային տեղմումներն ու տնտեսական չհաղորդումը Քիւրտիս– տանը վերածած են «Թուրք տիրող դա– սակարգերու դաղթավայրի մը» :

1970ին Արեւելքի Ցեղափոխական Մշա– կութային Տուներ (Տէվրիմճի Օջաղլարը) անուան տակ Քիւրտիս– տանի բոլոր քաղաքներուն եւ աւաններ – ուն մէջ կեանքի կոչուած է երիտասար– դական կազմակերպութիւն մը՝ կապուած Թուրք բանուորական կուսակցութեան (ԹԻՓ) : Այս կազմակերպութիւնը կանո– նաւորաբար կը հրատարակէ տեղեկատու պրակներ՝ արձանագրելով Թուրք «քո – մանտօ»ներու մէջ : Նման հրատարակու– թիւններ կ'ընդգրկեն նաեւ Թուրք ձախա – կողմեանները :

1967ին Քիւրտ Դեմոկրատ կուսակցու – թեան գաղտնի մասնաճիւղ մը կազմուած էր Թուրքիոյ մէջ : Հիմնադիրներէն Ուր– ֆայի երեսփոխան Ֆայէք Պուճաք վատո– րէն սպաննուած է զնդակով մը : Ուրիշ քրտական դաղտնի կազմակերպութիւններ եւս կան Թուրքիոյ մէջ, ինչպէս «Թուր – քիոյ Քիւրտերուն Ազատագրութեան Կու– սակցութիւն»ը, «Ռամէլա Ազատի» (Ազա– տութեան Ընկերակցութիւն), «Ռամէլա Թէէոշէրէն Քիւրտիստան» (Քիւրտիստա– նի Ռազմիկներու Կազմակերպութիւն), որ կը հրատարակէ քրտերէն Տեղեկատու մը՝ Պահոզ (Քոթորիկ) անունով :

Ծանօթ է մեր ընթերցողներուն Թիֆլի Դ. համագումարին (Անգարա, 28–31 Հոկ– տեմբեր 1970) բանաձեւը քրտական հար– ցի մասին, որ մաս կը կազմէ Թուրք բանուոր դասակարգի յեղափոխական եւ ընկերվարական պայքարին : Ինչպէս կը յիշուի, Պաշրման Վիճակի հրամանա – տարութիւնը լուծեց Թիֆը (Թիւրք Իշճի Փարթիսի), որուն նպատակներէն մէկը կը նկատուէր քրտաբնակ շրջաններու ան– ջատումը Թուրքիայէն :

Այս մարդին մէջ աւելի առաջ գացեր էր ՏԻՎ ԿԷՆՃԸ, Ցեղափոխական Ուսանողնե – րու Դաշնակցութիւնը, որուն մաս կը կազմեն Մաոյի, Ֆիտէլ Քաստրոյի եւ Տրոցկիի կողմնակիցները, եւ որ կը ջա– տագովէր Քիւրտերու զինեալ պայքարը իր իրաւունքներու պաշտպանութեան հա – մար : Ֆրանսայի Թուրք Ուսանողական Միութիւնն ալ 1971 Մարտ 5ին Հաղորդ – գագրութեամբ մը կը ճանչնար «Քիւրտ ժողովուրդի ինքնորոշման իրաւունքը», ինչ որ լռելեայն կ'ենթադրէ անջատման իրաւունք :

Ժան – Փիէր Վիէնոյ, որուն ձախա – կողմեան հակումները դաղտնիք մը չեն, կը չեշտէ որ ընկերային դեռնի վրայ ներկայիս Թուրքիոյ մէջ քրտական շար– ժումէն բոլորովին հեռու կը մնան բար– ձրասպիճան կրօնաւորները, կալուածա– տէրերն ու ցեղապետները, որոնք անցեա– լին կը վարչին ապատամբական չարժում– ները եւ որոնք այսօր կը զործակցին Ան– դարայի հետ, ոարսակելով չարժման ար– մատականացումէն եւ զանգուածային հանդամանքէն : Քաղաքական դեռնի վրայ Միացեալ Նահանգները հակառակ են Թուրքիոյ եւ Իրանի քիւրտ ազգային չար– ժումներուն եւ դինեալ ապատամբութեան մը պարագային Ամերիկա զինուորական աջակցութիւն պիտի ընձեռէ Անգարայի, որ անդամ է ՕԹԱՆի (Ատլանտեան Ուխտ) :

Իրաքի մէջ կռիւներու դադրելէն ետք, Թուրքերը սկսած են խիտ հաղածանքնե– րու եւ չարչարանքներու ենթարկել Քիւր– տերը (1970 Ապրիլ 8ին Սիլվանի դէպքը) : Կարծես կ'ուզէին զրգռել որ ապատամբին, որպէսզի զլխատեն եւ իր սպրմին մէջ խեղդեն վերածնող քիւրտ քաղաքական չարժումը եւ լռութեան դատապարտեն դայն, ինչպէս էր 1937էն 1960 :

Ոմանք կը թելադրեն եղեր սկսիլ հայ– դուկային կռիւներու, սակայն մեծամաս– նութեան կարծիքով քրտական չարժումը տակաւին չատ ուժեղ եւ կազմակերպուած չէ, ու չի կրնար դիմադրել Թուրքերու անողոք զսպումին : Ատոր օրինակը տես– նուեցաւ հայ ժողովուրդի ցեղասպանու – թեան առթիւ, դիտել կուտայ Վիէնոյ, որ կ'աւելցնէ թէ ռամզամպիտական տեսակէ– տէ եւս սխալ մը, եթէ ոչ անճնասպանու– թիւն մը պիտի ըլլար դինեալ ապատամ– բութեան դիմել Թրքական կամ իրանա – կան Քիւրտիստանի մէջ, գորչափ Իրաք– եան Քիւրտիստանը չէ ստացած ամուր ու վերջնական ինքնավարութիւն մը, որ Թոյլ տայ իրեն խարիսխի եւ յենարանի դեր խաղալու Թուրքիոյ եւ Իրանի Քիւրտե – րու ազատագրական պայքարին համար :

Մոնթ Տիփլոմաթիէի յօդուածագիրը տեղեկութիւններ կուտայ նաեւ Իրանի Սուրիոյ եւ Իրաքի Քիւրտերու ներկայ կացութեան մասին :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ԲՈՂՈՔԸ

Յորդանան, ինչպէս դրած էինք, Ապա– հովութեան Խորհուրդին իրրեւ օրակարգ ներկայացուց Երուսաղէմի իրավիճակի հարցը :

Յորդանանի բողոքը կը ներկայացուի հետեւեալ բանաձեւումով.— Իսրայէլեան կառավարութեան միակողմանի եւ հակո– րինական միջոցառումները փոփոխու – թեան ենթարկելու համար Երուսաղէմի շրջապատը եւ անոր արար դիմագիծը» :

Սուրիա իր կարդին օրակարգի հարց դարձուցած է Ու Թանի 1967 Յուլիսէն ցայսօր մշակած ութ տեղեկատուութիւն– ները այս հարցին շուրջ :

Ապահովութեան Խորհուրդի առաջին իսկ նիստին, որ տեղի ունեցած է Հինգ– շաբթի օր, ՄԱԿի Յորդանանի դեսպանը Թուքան նկատել տուած է, թէ ՄԱԿի պատմութեան մէջ Իսրայէլէն զատ ոչ մէկ ուրիշ երկիր մարտահրաւէր կարդացած է ՄԱԿի հեղինակութեան եւ անոր համ– բաւին դէմ :

Թուքան յիշատակելէ ետք իսրայէլեան կառավարութեան կատարած աշխատանք– ները ընդլայնելու համար իր մայրաքա – ղաքին՝ Երուսաղէմի սահմանագիծը, ո– րու հետեւանքով քաղաքին սահմաննե – րուն մէջ պիտի մտնեն արար երեք քա– ղաքներ (մէկն ըլլալով Բեթղեհէմ) եւ 27 դիւղեր, յիշեցուցած է Ապահովութեան Խորհուրդի երեք որոշումները (մէկը 1968ին, երկուքը՝ 1969), որով կը դա– տապարտուէր Իսրայէլի կառավարութիւ– նը՝ քաղաքին իրավիճակին փոփոխու – թեան համար :

Թուքան մէջբերելէ ետք անգլիացի պատմաբան Արնոլտ Թոյնպիի հատուա – տումը, թէ Իսրայէլ «կը հրէացնէ Երու– սաղէմը», երկու փաստաթուղթեր եր եան կը հանէ : Առաջինը բողոքագիր մըն է մահմետական աշխարհի կողմէ հնագի – տական այն աշխատանքներուն դէմ, ո– րոնք ի վերջոյ պիտի քանդեն երկու պատ– մական մզկիթներ՝ Ռոք եւ Էլ–Աքսա, ա– նոնց տեղ հրէական տաճար բարձրացնե– լու համար : Այս բողոքագիրը մշակուած էր մահմետական համագումարին, Քա– րաչի, 1970 Դեկտեմբեր 26 : Երկրորդը՝ «Օսսերվաթորէ Ռոմանօ»ի մէկ յօդուածն է, ինչպէս նաեւ Պապին արտայայտած մտահոգութիւնը, թէ օր մը Սուրբ Վայ– րերը պիտի պարպուին իրենց հաւատաց– եալներէն :

Համաձայն Յորդանանի պատուիրակին՝ քրիստոնեաներու թիւը Երուսաղէմի մէջ նուազած է : 1948ին 25·000 էր, իսկ այ– ժմ՝ 10·000 :

Երկու միլիառ հաւատացեալները (մահ– մետական եւ քրիստոնեայ) մտահոգ են Սուրբ Քաղաքի դիմագիծի փոփոխու – թեան համար, որուն ձեռնարկած է Իս– րայէլ, եզրակացուցած է իր խօսքը Թու– քան :

ԼՈՆՏՈՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

Աշխարհի տասը ամէնէն հարուստ եր– կիրներու ժողովը, որ դումարուեցաւ Լոն– տոնի մէջ, ոչ մէկ նորութիւն կը բերէ դրամական կացութեան մէջ եւ հարկ է որ տասերը անդամ մը եւս հաւաքուին Սեպտեմբեր 26ին :

Արդարեւ Միացեալ Նահանգներու եւ ե միւս ինը ընկերներու միջեւ ոչ մէկ նորու– թիւն կայ, այսինքն տեսակէտներու մեր– ձեցման ոչ մէկ յոյս : Ժողովին ամէնէն դրական երեւոյթն այն է որ Եւրոպայի վեցերը միացեալ ճակատ մը պարզեցին :

Ինչպէս ծանօթ է, Ամերիկայի ընկեր – ները կ'ուզեն որ ջնջուի 10 առ հարիւրի տուրքը զոր Նիքսըն դրաւ ներածումնե – րուն վրայ, կամ տոլարը արժեզրկուի, եւ կամ ոսկին վերարժեւորուի : Միացեալ Նահանգները այս երեք լուծումներէն ոչ մէկը կ'ընդունին :

Սեպտ. 26ի ժողովը պիտի դումարուի Ուաշինկթըն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՍԻԻՏ–ՈՒԻՄՔ» օրաթերթին համար Սոֆրէսը հանրային կարծիքի քննութիւն մը կատարած է պիտանալու համար թէ Ֆրանսայի ժողովուրդը կողմնակի՞ց է մատեչալ Փէթէնի ռաճիւններուն Տուամոն փոխադրուելուն : Այս քննութենէն կը պարզուի որ 72 առ հարիւրը կողմնակից է, 11 առ հարիւրը դէմ է եւ 17 առ հա – րիւրը կարծիք չունի :

ԵԱԼԹԱՅի մօտ, ուր Ամերիկացիք եւ Ռուսերը աշխարհը բաժնած են իրենց մի– ջեւ 1945ին, Պրանտ եւ Բրեժնեւ իրենց ա– ռաջին տեսակցութիւնը ունեցան առջի իրիկուն : Պոնէն մեկնած առեն Պրանտ յայտարարած է թէ այս համբորդութիւնը ոչ օգի դէմ է եւ անոր միակ նպատակն է խաղաղութեան ամրապնդումը :

ԱՆԳԱՐԱՅի մէջ պաշտօնական տեսակ– ցութիւններ ունենալէ ետք, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան կլորդը՝ Լէ– փովսկի, պիտի այցելէ նաեւ Իզմիր եւ Պոլիս : Ֆրանք–Թուրքական խօսակցու – թիւններու գլխաւոր նիւթն է Նիհատ Լ– րիմի պաշտօնական այցելութիւնը Ֆրան– սա (1972ի սկիզբը) : Ֆրանսական մամու– լը կը չեշտէ թէ այս այցելութիւններու փոխանակութիւնները ցոյց կուտան թէ որքան յարաբերութիւնները հրաչալի են երկու երկիրներու միջեւ, «որոնց տեսա– կէտները արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ, նոյնն են կէտերու մեծ մա– սին վրայ» :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱԿԻՈՅ մէջ, գաղտնի Թը– ռուցիկներ կը հրաւիրեն ժողովուրդը որ պօյքոթի ենթարկէ յառաջիկայ ընտրու – թիւնները : Այս թռուցիկները ստորագրած է «Չեխ քաղաքացիներու Ընկերվարական Շարժումը», ըստ որուն այդ ընտրու – թիւնները պարզ խեղկատակութիւն մըն է քանի որ քաղաքացիները չեն կրնար ա– զատօրէն ընտրել անոնք որոնք պիտի ներկայացնեն :

ԱԹԹԻՔԱՅի չարդին չուրջ չատ հակա– սական լուրեր չրջան կ'ընեն եւ Ամերիկա– յի հանրային կարծիքը բաւական ցնցուած է : Կարելի չէ եղած պարզել թէ ո՞վ սպան– նած է պատանդները : Խորհրդարանական քննութիւն բացուած է պատասխանա – տուութիւնները ճշդելու համար :

ՀԻԼՈՒի մէջ Իւ. Տէ. Լու. (Կօլիստ) ե– րեսփոխանները ցոյց տուին որ « առանց պայմանի » հրու հնազանդ չարքայիններ չեն : Սանկիւնէթթի չեչտեց թէ կառավա– րութիւնը պէտք է նկատի առնէ իր մե– ծամասնութիւնը, որ պէտք չէ միայն «արձանագրող մեքենայ» մը ըլլայ :

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ ՏԻՊԱՐԸ ՀԱՅ ԳԵՂԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԺԷ - ԺԸ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

—o—

Ա.

Համաչխարհային նկարչութեան մէջ, մնայուն կերպով մուտք գործած յաւիտենական տիպարներու չարքին առանձին տեղ կը գրաւէ Աստուածամայրը: Կերպարուեստին մէջ Աստուածամօր տիպարը ձեւաւորուեցաւ Բ. դարու կէսերուն: Հայաստան այն երկիրն է, ուր Աստուածամօր դիմանկարը աւելի հին չրջանին մուտք գործած է:

Ըստ աւանդութեան, դոր գրի առած է Մովսէս Խորենացի եւ հաստատուած է Սահակ Արծրունիի, Բարդուղիմէոս առաքեալ Հայաստան բերած է փայտի վրայ նկարուած Աստուածամօր դիմանկարը: Նկարը գծուած էր, երբ Աստուածամայրը դեռ ողջ էր: Առաքեալը Տիզբիսի ափին, Ագռաւաց քար բերդին քով կը չինէ Հոդեաց վանքը եւ Աստուածամօր նուիրած փոքրիկ եկեղեցին մէջ կը տեղաւորէ «Ջատաղեր Տիրուհոյն»: Ցետագային, առաքելական հայ եկեղեցին, յատկապէս խաչկալներուն մէջ, կը դիտեղէ Բարդուղիմէոսի նկարը՝ Աստուածամօր նկարը ձեռքին:

Աստուածամայրը իբրեւ դեղեցկութեան, պաղնուութեան, անկեղծութեան եւ հոգեկան մաքրութեան մարմնացում, դերարուեստական արուեստով երեւան եկած է երբեմն իբրեւ եղիպտական Իսիդա, բաբելոնեան Իշտար, սուրիական Աստարտա եւ յունական Աֆրոդիտէ: Ան դարձած է համամարդկային եւ, նոյնիսկ, մուտք գործած է պարսկական եւ հնդկական դեղանկարչութեան մէջ:

Ժէ. դարուն, կրօնական նիւթերէն յադեցած եւրոպական արուեստը հիմնականին մէջ արդէն կը հեռանայ անկէ: Առաջնահերթ կը դառնան աշխարհիկ նիւթերը, մէջտեղ կուգան նոր սեռեր, դարձուածական նոր խոչընդոտներ: Իսկ հայ նկարչութեան մէջ ինքնատիպ պրոթեստով կը սկսի զարգանալ ան, որ քաղաքական անբարենպաստ պայմաններու բերումով մնացած էր աղմնային վիճակի մէջ:

Հայ տպագիր գիրքը, փորագրութիւնը, Եւրոպացին բերուած նկարները իրենց հետ բերին նոր նիւթեր, նոր մեկնաբանութիւններ, նոր ճաշակ: Ցաճախ եւրոպական նկարին մէջ կ'երեւէին պատուերատուներու նկարները: Աւոր լաւագոյն օրինակներէն է «Աստուածամայրը մանուկին հետ» մեծ նկարը (Ժէ. դար, Նոր Ջուղա, Ս. Աստուածածին եկեղեցի), ուր ընդհանուր չարահիւսութեան մէջ ներմուծած են զայն եկեղեցին նուիրող Գերաք ազան, անոր աղօթող երեք զաւակները եւ կինը:

Ժէ.-ԺԸ. դարերու հայ դեղանկարչութեան մէջ Աստուածամօր դիմապիծը մէկ կողմէ կը պահպանուի աւանդական տեսարաններու մէջ, միւս կողմէ երեւան կուգայ առանձին պատկերացումներով: կը պահպանուին Աւետումի տեսարանները: Լաւագոյններէն են «Աւետարեր հրեշտակը» եւ «Աւետընկալ Մարիամը» էջմիածնի տաճարէն (ԺԸ. դար, Յովնաթան Յովնաթանեան): Այս նկարին մասին Յ. Թումանեան գրած է. «... եւ ամէն անգամ երբ նայում եմ Աւետընկալ Մարիամի պատկերին, որ ազատուել է կըրծոտից, ու հիացման մէջ միշտ ուզում եմ Մուրիլիոյի Մատոննայի կողքին դնել՝ համեմատելու, թէ արդեօք ո՞րն է աւելի չքնաղ այս աստուածային կանացից»:

1778ին է ստեղծուած դեղեցկագոյն ստեղծագործութիւններէն մէկը՝ Հաւուց Թառի Ս. Նշանի տուփին ձեւաւորումը (էջմիածնի վանքին թանգարանը), ուր Մարիամի ծունկի եկած մարմնին կերպարը կը յիշեցնէ խաչական նկարչութեան օրինակները: Ուշագրաւ են Աստուածամօր պատկերացումները Մոզերու երկրպագութեան տեսարանին մէջ, օրինակ, Նոր Ջուղայի Ս. Գրիգոր եկեղեցիի հարաւի պատին (1619), Ամենափրկիչ վանքի նկարազարդումներուն մէջ: Ուշագրաւ է խաչելութեան պատկերացումը, որուն պահպանուած օրինակներէն մէկը կը պատկանի Յ. Յովնաթանեանի: Բոլորին մէջ բացառիկ տեղ կը գրաւէ «Ձննջող ակն» չարահիւսութիւնը: Պահպանուած լաւագոյն օրինակներէն է Նոր Ջուղայի Ամենափրկիչ վանքի արեւմտեան պատի աղ անկիւնի տեսարանը: Շատ օրինակներ չկան ասկէ, որուն նիւթը սկսաւ ձեւաւորուիլ Ժէ. դարուն:

Ուշ չրջանի մէջտեղ եկած եւ հայ իրականութեան մէջ իր բարձր արտայայտութիւնը ստացած նիւթերէն է «Աստուածամօր եօթը վէրքը»: Լաւագոյններէն մէկը կը պատկանի Նաղաշ Յովնաթանի զաւկին՝ Յակորի: Յակոր Յովնաթանեան կ'օգտագործէ Միքել Անճելոյի նշանաւոր Փիեթայի (Հոմի, Ս. Պետրոս տաճար) հակադարձ պատկերացումը, որ կուգայ հաստատելու, թէ նկարիչը փորագրութենէ մը օգտուած է: Այսուհանդերձ ան կը ստեղծէ բարձր վարպետութեան հասած դեղանկարչական գործ մը: 1605 աւելի են այն նկարները, ուր պատկերացուած է Աստուածամայրը, Ժէ. – ԺԸ. դարերու հայ դեղանկարչութեան մէջ: Աւանք յօրինուած են Հայաստան, Նոր Ջուղա, Թէհրան, Սուրիա, Լվով, Երուսաղէմ, Գահիրէ եւ այլուր: Բոլորն ալ ստեղծուած են հայ նկարիչներու կողմէ, անշուշտ՝ կրելով տեղական արուեստին ղօրաւոր կնիքը: Աւոր պատկերաւոր օրինակներէն են Հաննա Երուսաղէմցիի Աստուածամայրերու չարքը Գահիրէի ղպտի եկեղեցիներուն եւ Ղպտիներու արուեստի թանգարանին մէջ, ուր պարզ կը ղգացուի բիւզանդական արքանկարչութեան ազդեցութիւնը՝ տեղական արուեստի նկարագրով:

Մ. ՂԱՋԱՐԵԱՆ

ՀՈՒՆԳԱՐԱՀԱՅ ԴԷՄՔԵՐ

ԵԱՆՈՇ ՅԵՑ

—o—

Բ.

Յետեան 1857ին կը մեկնի Սպանիա: Սեվիլլայի մէջ ան 1859ին կ'ամուսնանայ Օ. Ռոսասի հետ, որ Աբժանթինի նախագահին եղբօր աղջիկն էր:

Այնուհետեւ ան կը մասնակցի Ասլան Իսաւիոյ դէմ Իսաւիոյ մղած պայքարին՝ կազմակերպելով հունդար լեգէոն մը: 1860ին Յեց վերջնապէս իր ընտանիքով կը հաստատուի Պուէնոս-Այրէս:

Հայ գօրավարը Աբժանթինի պատմութեան մէջ եւս ձգեց արժանաւոր անուն մը: Պուէնոս-Այրէսի կառավարիչը Միթրէ պարտականութիւն կուտայ անոր չափագրելու նահանգին սահմանները: 1861ին Հանրապետութեան նորընտիր նախագահը՝ Միթրէ զինք կը նչանակէ բանակի երկրաչափներու պետ: 1865ին կը ծառայէ բանակին մէջ՝ զնդապետի աստիճանով: 1869ին երկրին նախագահը՝ Սարմիենտօ անոր կը վստահի Հանրապետութեան հարաւային սահմաններու պաշտպանութեան գործը, զոր ան կը կատարէ ձեռնհասօրէն: Ապա անոր կը յանձնուի բարուր Աբժանթինի զինուորական ակադեմիայի կազմակերպումը, որուն առաջին անօրէնը դարձաւ ինք: Ան էր, որ հիմնեց Պուէնոս – Այրէսի զինուորական աշխարհագրական հիմնարկութիւնը: Դասաւանդած է նաեւ Քոնսեփսիոն քաղաքի աղղային դպրճին մէջ, իսկ 1885ին հրատարակած է Աբժանթինի ռազմական աշխարհագրութիւնը:

Յետեան մեռաւ խոր ծերութեան մէջ, 1904 Սեպտեմբեր 6ին: Անոր աշակերտներէն են եղած Աբժանթինի Պաշտպանութեան նախարար Ռիքիելի եւ այլ զօրահրամանատարներ: Անոր յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ մեծ չուքով: Զինուորական քանի մը հարիւրակներ իրենց վերջին յարգանքը մատուցանեցին: Յեցի դագաղին մէջ դրուեցաւ Հունգարիայէն իրեն ուղարկուած բուռ մը հող եւ ազատութեան մարտիկներու դրօշակէն կտոր մը: Անոր մահը դառնապէս սգաց նաեւ Հունգարիա: «Փեշտայի Լլոյդը» թերթը այդ առթիւ գրած է. «Ան հաւատացած էր Հունգարիոյ յարութեան եւ որսվհե-

---

Աստուածամայրերու չարքը Գահիրէի ղպտի եկեղեցիներուն եւ Ղպտիներու արուեստի թանգարանին մէջ, ուր պարզ կը ղգացուի բիւզանդական արքանկարչութեան ազդեցութիւնը՝ տեղական արուեստի նկարագրով:

Մ. ՂԱՋԱՐԵԱՆ

տեւ ան իսկական զինուորական էր, երբեք հաւատացած էր, որ գէռ կուգայ ժամանակը, երբ լինք զէնքով կը վերադառնայ օգնելու Հունգարիոյ անկախութեան պայքարին»:

Հայ զինուորականը զբաղած է նաեւ գրականութեամբ: Բայց վերոյիշեալ գործերէն երկու գիրքերէն, Յեցեան կատարած է բազմաթիւ թարգմանութիւններ՝ ապաներէնէ հունգարերէն, ինչպէս նաեւ հրատարակած է յեղափոխութեան մասին իր յուշերը: Սպաներէն գրած է յեղափոխութեան մասին գիրք մը, որ յետագային թարգմանուած է գերմաներէնի:

Հունգարիոյ անձնուէր քաղաքացին, մեծ հայրենասէրը երբեք չմոռցաւ նաեւ գինքը ծնող ժողովուրդը: Ան միշտ սերտ չփման մէջ է եղած իր ազգակիցներուն հետ: Յեղափոխութեան ամէնէն տաք օրերուն Յեցեան մեծ ընդունելութեան արժանացաւ Հայերու կողմէ՝ Թրանսիլվանիոյ երկու մեծ կեդրոններու՝ Կեռլայի եւ Եղիսապէտիոլսոյ մէջ: Ան բարձր գնահատեց Կեռլայի իր ազգակիցներուն կողմէ ազատութեան բանակին ցոյց տրուած ջերմ ընդունելութիւնը, իր ազգակիցները համարեցաւ քաջ եւ հիւրասէր:

Յեղափոխութեան ձախողութենէն եօթ հեռաւոր Աբժանթինէն իր առաջին նամակագրութիւնը՝ Հունգարիոյ եւ Թրանսիլվանիոյ հետ, ան հաստատեց Կեռլայի հայաքաղաքի ծանօթ պետական եւ «Արմենիա» հունգարերէն հայագիտական հանդէսի խմբագիր – հրատարակիչ Յոսէիկ Սոնկոտեանի միջոցով: Ան մինչեւ իր կեանքին վերջը մնաց «Արմենիա»ի ընթերցող եւ աշխատակից: Հանդէսը ողջոյնի խօսք ուղղելով Յեցեանի՝ զայն նկատեց «Հունգարիոյ Հայութեան պարծանքը եւ մեր ազատագրական պատերազմի հերոսը»:

«Արմենիա»յի մէջ ան հրատարակեց լսպաներէնէ իր թարգմանած արժանթինցի դրագէտ, զօրավար, իրեն բարեկամ Լուվիոյ Մանսիլալէի «Հրապարակային խոստովանութիւն» ուշագրաւ գործը, իր խօսքով՝ «Նպատակ ունենալով ձմեռուան երկար ամիսներուն հաճելի ժամանց պարզեւել Հունգարիոյ Հայուհիներուն»: Ուրիշ նամակի մը մէջ ցանկութիւն կը յայտնէ հայ երիտասարդի մը սորվեցնել աշխարհագրութիւն: «Արմենիա»յի խմբագրին ի սրտէ կը փափաքէր, որ «ասկէ եւս ալ ան կարողանայ աշխատիլ Հունգարիոյ Հայութեան փառքին եւ օգտին համար»: Հանդէսին գրած նամակներէն մէկուն մէջ ան իր խօսքը ուղղելով հայ հայրենակիցներուն՝ կը գրէ. «Դուք պէտք է համոզուիք, թէ այնքան ժամանակ որ իմ չառաւիղները կ'ապրին, ձեր՝ ինծի հանդէպ ցոյց տուած սիրալիրութիւնը իրրեւ ժառանգութիւն կը պահեմ, եւ «Արմենիա»յի թիւերը իրրեւ ընտանեկան սրբութիւն կը պահեմ»:

Ինչպէս նկատել կուտայ Հունգարահայ հայագէտ Դ. Գորտուէլ, ի յաւերժացումն հայազգի զօրավարին յիշատակին՝ փե-

(11 – Շար.)

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ. Ն

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

—o—

1910ին մեր ցրտ պատգամաւորական ժողովէն վերջ, ընկեր Ֆէրիա–Ճէմիլ մեկնեցաւ իր ծննդավայրը՝ Սղերդ, Կարնոյ Սանասարեանը աւարտելէն եօք տուն չէր դարձած: Ազատագրութեան կրակէն բռնուած, ահրվիչի պէս, Կովկասի, Կիլիկիոյ, Թուրքիոյ չրջանները թափառած էր անդադար...: Անճնադոհութեան, դաղափարապաշտութեան տիպարն էր:

Սահմանադրութեան հռչակումէն եօք մեր կազմակերպական օրինական յարաբերութիւնները եղան Պոլսոյ մեր պատասխանատու մարմնոյն հետ:

Տարօրինակ գործիչ – դեկավար Ռուբէն դրած էր մեզի թէ հին Ֆէտայի ընկեր մը ունի, որ չատ մը կռիւներու մասնակցած է, սրունքին մէջ գնդակ մը կայ, չեն կրցած մինչեւ այսօր դուրս հանել եւ հետը դանել, ուստի կ'ուղեն Տիգրանակերտ դրկել դայն, որ մեր հսկողութեամբ փորձառու վիրաբոյժ բժիշկի մը հոդատարութեան յանձնենք: Եկաւ սրունքէն վիրաւոր Ֆէտային: Անունը Գալէ էր, Ալաժակն: Ալհուն, դուսպ, ծանրաքայլ հսկայ մը: Լեռներու դազաթէն դաչտերը լիզնող արծիւի մը տպաւորութիւնը կը թողուր դայն տեսնողին վրայ: Եղնիկի, ճէյրանի նման դեղեցիկ, ամօթխած կլինի ալ հետն էր՝ ամուսնոյն մօտէն օգնելու համար:

Ընկ. Տոքթ. Թէրլեանի միջոցաւ, դալէն յանձնեցինք այդ օրերուն Տիլբանակերտի մէջ միակ փորձառու Տոքթ. Ոսկան Թօփալեանին, որ Այնթապցի էր (Փարիզ՝ Աբաքս տպարանի տէր՝ Բիւրանդ Թօփալեանի հօրեղբայրն էր): Տքթ. Ոսկեան քանի մը անդամ զործիքներով քննութիւններու ենթարկեց, գնդակին հետքը չդտաւ, ու առաջարկեց անոր որ պէտք է դինքը քնացնենք, վէրքին բերանը աւելի բանալ՝ գնդակին հետքը դանելու համար: Գալէն չհամաձայնեցաւ ու հարսը առաւ դնաց Սասուն...:

Այդ օրերուն օսմանեան Սահմանադրական Խորհրդարանին մէջ, Թուրքիոյ քրիստոնեայ հպատակներէն դինուոր առնել–չառնելու հարցը կը ծեծուէր: Ընդհանրապէս քրիստոնեայ հպատակ ցեղերը ու Հայութեան մեծ մասը դինուորագրութեան կողմը չէին, կը նախընտրէին հինին նման, տարեկան դինուորական տուրքեր վճարել, քան թէ դինուոր դառնալ:

Դաշնակցութիւնը կողմնակից էր դինուորագրութեան: Կը խորհէր թէ առիթ մըն էր այդ, որ հայ երիտասարդը ռազմի մէջ թրծուելով, նկատելի արժէք ու ազդեցութիւն կը ներկայացնէ Թուրքերու աչքին, որ հաւանական չարդերու առեն, աւելի պատրաստ կ'ըլլայ ինքզինքն ու ցեղը պաշտպանելու, զէնք գործածելու կը վարժուի:

Խորհրդարանին մէջ, դլխաւորաբար Զօհրապ ու Վարդգէս այս ոդիով, անխտրական դինուորագրութեան պայքար մղեցին ու յաջողեցան: Բայց նորէն դինուորական հին օրէնքին համաձայն, ով որ ուղէր կանխիկ 40 օսմ. ոսկի վճարել, ազատ կը թողուէր: Շատ ծնողքներ այդ դումարը վճարեցին. Թուրք կառավարութեան գործին կուգար նորէն, որ Հայերը դէնք գործածել չսորվին: Շատեր մեր չարքերէն ու հետեւորդներէն, դինուորական դպրոցներ հազան:

Զինուորագրեալները դիտումնաւոր կերպով տեղւոյն վրայ չէին պահեր. Մարտինի, Մուսուլի կողմերը, ոմանք ալ Մուշ կը դրկուէին բայց հայ դինուորներուն կեղտի, ոջիլներու մէջ կը պահէին կիսաքաղց: Պաշտօնեաներու դիրքը, հայտեաց ու կոպիտ էր անոնց հանդէպ:

Իթթիհատականներուն պարզեցինք կացութիւնը: Պատասխանեցին.— «Իճապը – նա պապարըր» (հարկ եղածը կ'ընենք). նոյնիսկ թունաւորումներ տեղի ունեցան:

1911ի սկիզբներուն Տիլբանակերտ յաճախ կուգար Ուրֆացի աննման հերոս Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան: Մեզի ու մեր չարքերուն անծանօթ էր, ինչն ալ կ'ուզէր անծանօթ մնալ: Հալէպէն մեզի յանձնարարուած էր: Հնարագէտ զարգուղի միջոցներով, սկսաւ Տիլբանակերտ արագահարուած զէնքեր ու ռազմանիւթեր փոխադրել: Երբեմն ալ քովընտի ճամբաներով Պչէրիկի, Սլիվանի, Հայնկի, Լճկի կողմերը կը դրկէր, ժամն գինեցով հայ գիւղացիներու մէջ կը տարածէր ինքնապաշտպանութեան համար:

Եօթնեղբայրեանին մեր մարտունակ ընկերներէն միայն Տիլբան Զաքարեան, Լեւոն Կամճեան, Խորէն Գասապեան ու Տիլբան Պապալեան դաղտնօրէն ձանօթացուցինք որոնք՝ բերած զէնքերը Տիլբանակերտէն ներս մացնելու կամ չրջանները փոխադրելու համար:

Ուսկի՞ց այսքան զէնք ձեռք կը բերէ Ուրֆացի այս քաջը, կը մտածէինք... Վերջէն պիտի իմանայինք որ ան իր յանդուգն հնարքներով, Հալէպի Թուրք պատուհասներուն դուրս կը բերէր...:

Ցաճախ կը տեսնէին գինք լսարանական սրահներու մէկ անկիւնը առանձին նըստած: Զուսպ, սակաւախօս ու դիտող էր: Երբեմն պարխոսներէն դուրս արտասուած ու ապառողով, նժոյդի մը վրայ, հազիւ կը ճանչնայի...:

ՅՈՎՀ. ԵՐԻՑԵԱՆ

ՆԱԿԱՏՈՎ ՎԱՍՓՈՍԻՆ

Ա. ՍՍՍՍ

ՆՈՒՐԲ ՀԱՅԱՑ

— Ոչ Սեմի, այլ յաղթականի ձեռ մասնաւոր ոգեւորութեամբ, որ Հնդկաստանի մէջ ունի մեծ համբաւ եւ ինքն ալ մեծ յարգանք կը տածէ անոր հանդէպ։ Ան կը կոչուի Ռաւանա, որուն անունը կը նշանակէ «Ահեղ»։ Ռաւանա ունէր տասը գլուխ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը կը խորհրդանշէր մարդկային չարութեան մէկ մէկ կողմը։ Ռաւանա կը ներկայացնէ նաեւ տասը տեսակ չարիքներ, որոնք կը տիրապետեն մարդկային հոգիին։

— Ա՛հ, ատ՝ մարդուն ոգին, յարգելի Ռաւանա՝ ինչպէս ըսիր դուն, ինծի համար ալ շատ հետաքրքրական է։ Ես կը սիրեմ ուսանիլ նոր բաներ, մանաւանդ երբ անոնք կը վերաբերին մարդկային հոգիին։ Ես ալ կը հաւատամ, որ մարդկային հոգին ունի տասը գլուխ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Լակառանէն Տէր եւ Տիկին Եղնիկեան 50 Ֆր. կը նուիրեն փոխան ծաղիկի Կապոյտ Խաչի կայանին, ողբացեալ Սիրա – նույշ Ալապեանի մահուան տխուր առիթ։ Նոյն առիթով Տէր եւ Տիկին Քարուճեան 30 Ֆր. կը նուիրեն Ա.Յնճարի «Յառաջ» վարժարանին, Անիէռէն Տէր եւ Տիկին Տէ – վէճեան 50 Ֆր. կը նուիրեն Մոնմորանսիի հանդստեան տունին։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան կեդր. Յանձ – նախումբը չնորհակալութեամբ ստացած է։—

Սէֆէրեան Ժան 50 Ֆր., Պարտանեան 100, Գալֆայեան 50, Ակոբեան Փօլ 200, Մինասեան 100, Պարտանեան 10, Պաղայեան 20, Ամմայեան 100, Էմմայեան Անդրանիկ 20, Ձէրճէրեան 150, Մինասեան 50, Գալուստեան 10, Ղազարեան Մարիթրոս 350, Կիրակոսեան Յարութիւն 200, Քաչեան Համբարձում 50, Արզումանեան 100, Կիրակոսեան Փայլակ 100, Սէն Լուի Թաղականութիւն 50, Դաւիթեան եղբարք 200, Աւետեան Սահակ 100, Մուրատեան Արմենակ 1000, Պուլվար Օտտոյի Թաղականութիւն 50 Ֆր.։

(Շար.)

ՅԱՅՏԱՐՈՒԱԾ Է

ԳԱԼ. ՇԱՐԹՈՒՆԱՆ

Է. ձէպիրեանի կազմակերպած համերգութիւնը դէպի Գերմանիա տեղի կ'ունենայ դալ Շաբաթ (Սեպտ. 25–26)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանէն հետեւեալ անձերը կը փընտռուին.—

Յարութիւնեան Մանուկ, Օտեղմի, Յարութիւնեան Թուչոն, Ջաբչինցի, Թումանեան Հմայեակ, Ղորուզցի, Մատին – եան Մարտիրոս, Ղորուզցի, Աֆարեան Հայրապետ, Ղորուզցի։ Այս հինգ անձերը կ'ապրին Ֆրանսա, Մարսէյլի հայկական թաղամասը։ Կը կարծուի որ Բայբուրդցիները պէտք է դիտնան։

Տեղեկութիւն ունեցողներէն կրել.—
SARKISSIAN
10, Rue du Général de Gaulle
95 - HERBLAY

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Կրկըզեան իր ամուսնոյն Նիկողոս Կրկըզեանի մահուան Բ. տարեդարձին ինչպէս նաեւ իր հին աննկեցելոց յիշատակին 30 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարդաւաճման։

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՆՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅՔ

Հոկտեմբեր 10, կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր
Salle des Fêtes de Sevran

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —
ՆՈՒԻԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
ATTRACTIONS — BAL BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— Օթոպուս 147 Ա., էկլիզ սը փանթէնէն, իջնել կառ սը Սեւրան կամ կառախումբ կառ տիւ Նոռէն՝ իջնել Սեւրան։

MELIK AMIRAYAN
PHOTOGRAPHE

est à votre disposition pour réaliser l'ensemble des photographies de votre mariage. (Déplacement dans toute la France, portraits de style à domicile, reportage de l'ensemble des cérémonies en noir et en couleurs).

Téléphoner au : 845-65-04, pour vous rendre visite et vous montrer nos collections.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ Հովանաւորութեան տակ գտնուղ հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ Կիրակի, 19 Սեպտեմբերին եւ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբերին։

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր ժամը 9,30էն մինչեւ 12։

Ալֆորվիլի մէջ՝ Էքոլ Փրիմէր Ժորժ Լա Փիէռ, ռիւ սը Շուազի, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ՝ Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Ժանթիյիի մէջ, 22 ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Հինգշաբթի օրեր, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4, ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Պանեէօ – Քաշանի մէջ, Պանեէօյի քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լոռ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5։

Որոշուած է նաեւ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հաստատել Հինգշաբթիօրեայ դասընթացք մը։ Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյ դիւանին, ըստ այմ կարգադրութիւնները ընելու համար։

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները։

Դ.ԻՒԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ։

Ցեռագային՝ մանրամասնութիւններ։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, կիրակի կէսօրէ ետք։

ՎԱՅԵԼԵՑՒՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՍԿԻ ԱՇՈՒՆԸ

ՈՒՂՂԱԿԻ ԹՌԻՉՔ ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ

Pension complète Hôtel ANI, 1ère classe

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԷՆ 20
2450 ՖՐ.

Արձանագրութիւն
Renseignements et inscriptions :
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
Messieurs SARKISSIAN et SEDEFIAN
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՀԱՅՑԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարդելի հայ ծնողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած ղեկրոջի 1971–72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Զորեքշաբթի 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1։

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Զորեքշաբթի երեկոյ ժամը 5–7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9–12, կէսօրէ ետք 2–4։

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Ավընիւ տիւ Փրառօ 8։

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Հինգշաբթի օրուան Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 16, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8,30–11,30ին։

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերսկսի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն։ Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16։

ԿՈՒԶՈՒԻ
Kaza - Sports
40, Rue des Jeuneurs
PARIS (2e)
Որակեալ բանուորներ թայէօրի, վերարկուի եւ
Prêt à porter de luxe
Շատ խնամուած աշխատանք

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

«Արարա»յի 53րդ տարեդարձին, ինչպէս նաեւ Շամփանեի 56րդ տարեդարձին անմար բոցը պիտի արծարծուի, «Հայկական Սուր»ի ընկերակցութեան կողմէ, 18 Սեպտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն։

Բազմաթիւ ռազմիկներու մխիթիւններ ներկայ պիտի ըլլան իրենց նուագախումբով։

Հաւաքուիլ ժամը 17,45ին, Շան զ'Էլիզէէ, Պալզաք փողոցի անկիւնը։

Կը խնդրուի խուռներամ ներկայ գրտնուիլ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ժողովը Երեքշաբթի, Սեպտ 21, իրիկուան ժամը 20,30ին ընկերուհի Թոռոսեանի բնակարանը՝ 88, Ռիւ Մարսէլ Պոնէ, Քաշան։

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

26 Սեպտ. Կիրակի օր, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ առանգական մատաղօրհնութիւն։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայրապետական Պատուիրակ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Այս առթիւ Սերովբէ Արք. Դպրութեան աստիճան պիտի չնորհէ Յովակիմ Թօսունեանի եւ Օննիկ Ժամկոչեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ բարերարներու ննջեցեալ յիշատակին։

Կը հրաւիրուին զիւղին, Անկէնի, Սէվրանի, Սարսէլի եւ Կուսէնվիլի հատատացեալ ժողովուրդը։ Սկիզբը ժամերգութեան ժամը 9,15, պատարագ 10,30։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Զուարթ Անդիկի Քայեան ծնած 1912ի չուրջ, Բայբուրդի Քարեւրակ զիւղը կը փնտռէ իր մայրը՝ Իսկուհի Պետիկեանը, քոյրը՝ Գայանէ (որու հետ երկուրեակ է), եղբայրը, մօրաքոյրը, որոնք Ֆրանսա կ'ապրին։ Մօրեղբայրը մինչեւ 1957 ապրած է Պաթում, անունը՝ Աւետիս է ապա մեկնած է։ Կը փնտռէ հօրեղբայրները՝ Սրամ, Միհրան եւ Տիգրան։

Զուարթ ներկայիս կ'ապրի Երեւան, Թամանցիների 5րդ նրբանցք, 6րդ չէնք, թիւ 65 բնակարան եւ մականունն է՝ Շահինեան։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7ԻՆ

Ցեռագային մանրամասնութիւններ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ԿԻՐԱԿԻ
19
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
19 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 12219

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.219

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԱԲԱ

—o—

(Յաղթապանծ ճակատամարտի 53րդ տարեդարձը)

«Կերդնում ձեր գերեզմանին վրայ, որ կատարեալ եւ տեւական պիտի ըլլայ հատուցումը»:

Դեր-գնդապետ ՌՈՄԻԿՕ

Այս սրտառուչ ու յուսադրիչ երդումը կը կատարէր Արեւելեան Լեգէոնի հրա – մանատար դեր-պնդապետ Ռոմիկօ 1918 Սեպտեմբեր 19ին Արարայի ամրոցին գը – րաման առեն քաջաբար նահատակուած 23 հայ կորիճներու դամբարանին վրայ:

Արաբան Պաղեստինի ճակատին ձախ թեւին վրայ ռազմավիտակեան անառիկ դիրք մըն էր, զոր կը պաշտպանէին դեր – ման քնդանօթաձիղներն ու թուրք հետե – ւակները: Անոր գրաւումովն էր, որ ճամ – բան պիտի բացուէր դէպի Հայֆա եւ Նազրաս, կտրելով Թրքական Շրջ եւ Տըլ բանակներու նահանջի գիծը:

Շրջ բանակի հրամանատարն էր Մուս – թաֆա Քէմալ, որ Զօր. Ալէնպիի ընդհա – նուր յարձակողականի առաջին օրն իսկ (19 Սեպտ. 1918) Նազրաթի իր բանակա – տեղիէն փախուստ կուտար սպայակոյտին հետ, անտէր ձգելով իր դիւնուրները: Շրջ բանակի հրամանատար ձէվատ փա – շան է, որ Թուլքէրմէն զալով կը փորձէր կազմակերպել զոյգ բանակներու նահան – ջը: Սակայն չատ ուշ էր: Բոլորն ալ դերի կ'իյնային Անգլիացիներու ձեռքը:

Արեւելեան (եաքէն Հայկական մկըր – տուած) Լեգէոնին բաժին իննած էր Արա – բայի ամրացեալ բարձունքին գրաւումը: Հայ լեգէոնականները, իրենց հարապատ – ներու արեան վրէժով զրահուած եւ «գանկալը» կիլիկեան գրաւելու յոյսով ու հաւատքով զօտեպնդուած՝ անվեհեր նետ – ուեցան Թշնամիի դիրքին վրայ, անտեսե – լով դերմանական թնդանօթներու եւ թըր – քական գնդացիրներու մահատիպ կրա – կը: Իրենց կուրծքերը վահան դարձու – ցած՝ խոյացան դէպի վեր՝ արհամարհե – լով մահը: Ու դիրքընդխառն կռիւներով պարսպեցին մտանեցին Թուրքերէնման Թշնամիները:

Նշանակելի յաղթանակ մը կ'արձանա – գրէր Ֆրանսական գրօչակը: Ֆրանսացի սպաները հիացած էին իրենց հրամանին տակ կռուող հայ կամաւորներու արտա – կարգ քաջութեան վրայ: Պատուոյ ճա – կատին վրայ դիւցազնօրէն լինկած էին 23 հայ լեգէոնականներ: Վիրաւորներու թիւն էր 70:

Արարէն յուզուած, Լեգէոնի հրամա – նատարը դեր-պնդապետ Ռոմիկօ, գամ – բանականով մը կը գրուատէր իր հայ գինուրներուն հերոսական խոյանքը: Ճա – բանացի գինուրականը անկեղծ էր, երբ երիտասարդ նահատակներու գերեզմանին վրայ հանդիսաւորապէս կ'երդուրնար, որ ի զուր պիտի չանցնի անոնց թափած սուրբ արիւնը: «Հատուցումը կատարեալ եւ տեւական պիտի ըլլայ»:

«Հատուցում»ը կիլիկիան էր:

Փորթ Սայիտի գաղթականեան Մուսա Տաղիներն ու հեռաւոր Ամերիկայի հայ – բնակէր երիտասարդները լանդալառուս – թեամբ ու անսակարկ փութացեր էին դէպի կիպրոս, կազմելու համար Արեւել – եան Լեգէոնը, Ֆրանսական եռագոյնի հո – վանիին տակ:

Այդ հաղարաւոր անձնազոհ հայորդի – ները հատատօրէն հաւատացեր էին, որ կիպրոսէն ու Պաղեստինէն եաք, իրենց

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՈԼԻՍՏԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

—o—

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ ԿՐ ՇԵՇՏԷ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԳԵՐԱԶԱՆՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մանօթ է որ Հիէհի մէջ (Վառ) քանի մը օր է տեղի կ'ունենար Իւ. Տէ. Էռ.ի խորհրդարանականներու համագումարը, ուր Սանկինեթթի խիստ ելոյթ մը ունե – ցած էր, չեչտելով թէ կառավարութիւնը պէտք եղած կարեւորութիւնը չի տար իր մեծամասնութեան երեսփոխաններուն եւ ձերակուտականներուն, աւելցնելով թէ մեծամասնութիւնը պէտք չէ արձանագրող մեքենայի դերին մէջ ըլլայ: Նման տե – սակէտ ունեցողները քիչ չեն եւ «երիտա – սարդ դայլերու» խումբ մը կայ ամբողջ որ կը պահանջէ որ կառավարութիւն – Խորհրդարան խորհրդակցութիւնները ա – ւելի զարգանան:

Տըպրէ միջամտած է ըսելով իր երի – տասարդ ընկերներուն որ վերջ տան իրենց «զբօսանքին», վասնզի կարելի է դէմ դէմի դնել մեծամասնութիւն եւ ընդդի – մութիւն բայց կարելի չէ դէմ առ դէմ հանել մեծամասնութիւն եւ կառավարու – թիւն եւ աւելի ծանրանալով իր ըսածին վրայ, յայտնած է թէ «մեծամասնութեան մեծամասնութիւնը պէտք է մնայ մեծա – մասնութիւնը մեծամասնութեան»:

Շապան – Տելմաս որ Կօլիմմի ծագումէն իսկ միշտ ընդդիմադիր եղած է Տըպրէի, փորձած է հաշտարարի դեր խաղալ եւ ը – սած է ի մասնաւորի.— «Ամէն ինչ միշտ ընելիք կը մնայ, դէպի նոր յառաջդի – մութիւններ է որ պէտք է գառնանք: Մեր գործունէութիւնը պէտք է ընդդիմէ երեք մարդեր.— անտեսական եւ ընկե – րային, քաղաքական իշխանութեան բա – րեփառում եւ մեր դերը Իւ.Տէ.Էռ.ի մէջ»:

Նախարարապետին համար Խորհրդա – վերջնական հանդրուանը պիտի ըլլար Կի – լիկիան:

Իսկապէս ալ անոնք գրաւեցին Կիլի – կիան, զոր կը պարպէին Անգլիացիները, համաձայն 1916ի Սայքս–Փիքոյ գաղտնի դաշնագրին:

Հաղա՞ր ափսոս: Զինուորական յաղ – թանակը չուտով պիտի վերածուէր քա – ղաքական պարտութեան: Փարիզ նստած քաղաքագէտներն ու պէյրութ բազմած քաղաքական պարագէտները խորախորհուրդ եւ անմխրճան – մարդպանը խորամանկութեամբ մը թոյլ կուտա – յին, որ Մարաշի մէջ աւելի քան տասը հազար, Հաճընի մէջ ութ հազար Հայեր 1920ին զոհ երթան Թրքական ցեղասպա – նութեան:

Կը լուծուէր Հայկական Լեգէոնը:

Եւ յաջորդ տարին, 1921 Հոկտ. 20ի Ֆրանքեթթուրք համաձայնագրով ամբողջ Կիլիկիան կը յանձնուէր երկկի Թշնամի Թուրքին:

Կարելի չէ թափանցել եւրոպական դի – ւանագիտութեան գաղտնիքներուն:

Մոգուեցան գաշնակիցներու գաղտին համար մեր կատարած զոհողութիւնները: Ի զո՞ւր հոսեցաւ մեր մկկուկիս միլիոն նահատակներու արիւնը: Ուրացուեցաւ Հայկական Դատը:

Հիասթափուեցաւ զնդապետ Ռոմիկօ, որ կ'երազէր կատարեալ ու տեւական հա – տուցում, որուն արժանի էին Հայերը:

Ապերա՞խտ դիւանագիտութիւն:

Փա՛ռք Արարայի յաղթապանծ հերոս – ներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՑԵԼԵԱՆ մեծ օդանաւ մը պղեա – նուեցաւ եգիպտական հրթիռի մը կոդմէ Սինայի մէջ: Օդանաւը, համաձայն Թել Աւիվի, Թռիչք կը կատարէր Սուէզի ջը – րանցքի երկայնքին՝ սահմանապիծէն 22 քիլոմեթր ներս: Հրթիռը արձակուած է եգիպտական սահմաններէն: Վար առնուած օդանաւին անձնակազմէն եօթը հոդի մե – ռան: Մէկը ապաւեցաւ:

ՀԻՒՍԻՍ. ԻՐԼԱՆՏացի մէջ անգլիացի պինուր մը եւս սպաննուեցաւ: Անդլիա – ցիք 500 պինուր հեռացուցին: Այժմ, Հիւսիս. Իրլանտայի մէջ կը գտնուին 12 հազար անգլիացի պինուր:

ՄԱՐԱՔԻՇԻ դատավարութիւնը վերջ գտաւ: Ամբաստանեալներն էին 193 մա – րոքցի ճախակողմեաններ: Դատարանը 5 մահավճիռ սահմանեց — չորսը ի բացա – կայութեան — եւ ցկեանս բանտարկու – թիւն: 53 հոդի ազատ արձակուեցան, իսկ մնացեալները բանտարկութեան դատա – պարտուեցան:

ԵԳԻՊՏՈՍ Իսրայէլի արտաքսումը պա – հանջեց ՄԱԿԷն, քանի որ Թել Աւիվ «ամ – բարտաւան կերպով մարտահրաւէր» կը կարգայ ՄԱԿի տուած որոշումներուն դէմ:

ՀԱՐԱՒ. ՎԻԼԹՆԱՄի նախապահին կար – ծիքով խաղաղութիւն կարելի պիտի չըլ – լայ հաստատել երկրին մէջ մինչեւ 1973:

ՍԿՈՎՏԻՈՑ մէջ երեսփոխանի մը ըն – տրութիւն տեղի ունեցաւ: Ընտրուեցաւ աշխատաւորականը: Երրորդ տեղը գրաւեց պահպանողական թեկնածուն:

ԱՆՏՐԷ ՄԱԼՐՕ, 69 տարեկան, որ տը կօլի իշխանութեան օրով Մչակոյթի նա – խարարն էր, պատրաստակամութիւն յայտնեց կռուելու Արեւելեան Փաքիստա – նի մէջ, Պենկալեան ուժերու հետ:

Գրագէտը, որ «յոյս» ըներաւ ամբողջ սերունդի մը համանուն գործով, Սպա – նիոյ պատերազմէն արդէն կամաւոր ե – գած է կռուելու համար յանուն իր հա – մոզումներուն: Ակնկալելի չէր սակայն, որ «Հակա–յուշերու» հեղինակը, որ վեր – ջերս լոյս ընծայեց անոնցմէ մաս մը «Կաղնիները զոռս կը տապալին» խոր – դրին տակ եւ որ վերջերս կորսնցուց իր կեանքի ընկերուհին՝ Լուիզ տը Վիլմօրէն, նոր կռիւներու ծարաւն ունենայ: Ինք կը բացատրէ իր վախաքը ըսելով թէ այլեւս կոչերով եւ բողոքագիրներով կարելի չէ պաշտպանել դատեր, պէտք է դէն ի ձե – ռին, հրապարակ իջնել: Ի վերջոյ ինք է որ գրած է «Երբ մէկը գրած է ինչ որ ես գրած եմ եւ պատերազմ կայ, այն առեն պատերազմը պէտք է ընէ», ու նաեւ «Ա – նոնք որ չեն կռուիր երբեք պիտի չկարե – նան այնքան օրինաւորապէս խօսիլ, վա – սընդի կռուիլ գատ մը համար, կը նշա – նակէ ամուսնանալ անոր հետ — բառը դիւրին է — կը նշանակէ կապ մը ունենալ այդ գատին հետ, զոր չենք ուզեր ունենալ «տէօ մակօ»ի մէջ եւ ի վերջոյ պէտք է միշտ տեղ մը երթալ»:

ՄԱԼԹԱՅի վարչապետը՝ Մինթոֆ տե – սակցեցաւ Անգլիոյ վարչապետին հետ, Լոնտոնի մէջ: Խօսակցութեան նիւթ՝ Անգլիոյ տալիք «վարձքը» Մալթայի իր դինուորական կայաններուն համար:

ԹՐՔԻԻ ՄԱՏՐԻԿԱԼ

—o—

Աչնանամուտի պայծառ միջօրէն ես դուն, երբ լոյսը իրրեւ հեչտանք ու հա – ռաուելթիւն կը մաղուի գաշտերուն վրայ:

Աչնանամուտին դիս գաշտը կանչող լուռ ու ամայի ճամբաներն ես դուն

— Գաշտի ճամբաներ —

Ճամբաներուն վրայ կախուած լուսէ հանդարտութիւնը,

Երբ ողկոյզներուն քաղցրութիւնը տա – կաւ կը գառնայ դինի՝ արեւուն համով,

Սրտերուն մէջ սէրը կ'եփի ու կը գոռայ:

Դուն դինիս ես, լոյսին հոտով քաղցրու – թիւնս,

Կրնամ բաժակս բարձրացնել եւ ըմպել

Երբ ցմահ ուրախ եմ ու ախուր

Կենացը նոյնիսկ մահուան,

Դուն իմ սէրս, իմ լիութիւն, իմ մահ:

×

Գիշերը հսկայ մեռելակառքն է,
Մենք անմխիթար յուղարկաւորներ,
Լալով՝ ապրուած բաներուն համար,
Կ'երթանք թաղելու լոյսերը մեռած:

Ցուղարկաւորի տրամադրութեամբ
Ո՞վ կրնայ կանչել
— Փա՛ռք ապրողներուն:
Ո՞վ կրնայ սրբել
Գերեզմաններու սեւցած քարերէն
Մահկանացուի եւ կամ անմահի
Խօսքը անխմաստ
Եւ ուրախ սրտով ելլել հաղներդել
Թէ կեանքն է անվերջ:

Անգամ մը գոնէ
Արեւը ծագէր ժամանակէն դուրս
Ուր յիշատակներ չունենայինք մենք
Սահմանափակող, լոյսը մեռցնող դի – ձերու նման:
Անգամ մը գոնէ մեր սրտերուն մէջ
Ալիք վեր տալու երբ ուժն ենք վաղներ
Բարձրացող ալիքը չփշրուէր:
Փոխան տխրութեան
Կարօտը կոչուէր յաւիտենութիւն,
Սէրը, կեանք, մահ եւ կամ ուրիշ որեւէ աւելորդ բառով:

ՋՈՒԼԱԼ ԳԱՋԱՆՃԵԱՆ

ՍՊԱՆԻՈՑ մէջ փոխադրակառքի ար – կածի մը հետեւանքով սպաննուեցան 17 քանատացի զբօսաշրջիկներ: Եւկոսլաւ նաւաշինարանի մը մէջ հրդեհ ծագեցաւ: 13 բանուոր մեռաւ:

ՋԻՆԱՍՏԱՆ կրնայ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել Ճափոնի հետ, երբ կազմուի նոր կառավարութիւն մը Թոքիոյի մէջ: Այս միտքը յայտնեց Շու Էն Լայ:

1972ի ՑԱԻԵԼՈՒՄՆԵՐԸ ալբոմներու եւ ծխախոտի վրայ բաւական զգալի են: Ալ – բոմներու վրայ 12էն 15 առ հարիւրի յա – ւելում մը պիտի կատարուի Ցունուարին հետեւեալ ողելից ըմպելիներուն վրայ՝ Մարթինի, Պիրհ եւայլն՝ 66 սանթիմ լիթ – րի վրայ, Փասթիս, Անիս եւայլն՝ 2,37 լիթրի վրայ, լիքէօրներու վրայ 1,43: Ա – ռաւելագոյն յաւելումը պիտի կրէ ուիս – կին, լիթրին վրայ 2,27: Դեռ յայտնի չէ թէ ե՞րբ պիտի կատարուի ծխախոտի յա – ւելումը: Ըստ նոր դիներուն, Կոլուազը պիտի արժէ 1,65 եւ 1,80 (կապոյտ տիպ – ը), Ժիթանը՝ 2,20:

ԽՐԻՄԻ ափին ուր կը խօսին Բրեժնեւ եւ Պրանտ ծովի լողանք ալ առած են եւ այս ձեւով մտերիմ բնոյթ մըն ալ առած են իրենց հանդիպումին:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ԲԱՖՖԻ» ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ

Բ. ՏԱՐԻ

—o—

Գնահատելի աշխատանքի մը նախա-ձեռնարկ կ'ըլլար Տաճատ Պօղոսեան 1969-ին՝ հրապարակ հանելով «Բաֆֆի» տարեգիրքը: Առաջին հատորն իսկ ուշագրաւ էր իր բովանդակութեամբ, որու շնորհիւ ըստ արժանւոյն գնահատուեցաւ ան ղրկեր հասարակութեան կողմէ:

Այդ օրերուն դադրած էր «Ամէնուն Տարեգիրք»ին հրատարակութիւնը, որ 1954էն մինչեւ 1967-68, կարօ Գէորգեանի հմուտ եւ խղճամիտ խմբագրութեամբ, բացառիկ ժողովրդականութիւն ստած էր շուրջ մէկուկէս տասնամեակ:

Անշուշտ անկէ առաջ, Պոլսէն մինչեւ Փարիզ, մօտ քառորդ դար, արժէքաւոր հատաքածոյ մը կազմեց, իր այլազան եւ որակեալ բովանդակութեամբ, Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյցը»:

Ուրեմն պատկառելի «ժառանգութիւն» մը կը մնար արդէն տարեգիրքերու մարզին մէջ 1969ին, երբ Տ. Պօղոսեան լոյս կ'ընծայէր «Բաֆֆի»ի Ա. հատորը: Եւ դրաւէր հասարակութիւնը վարժ էր տեսնելու մշակուած եւ այլազան հարուստ բովանդակութեամբ տարեգիրքեր, ինչ որ դինք կը դարձնէր դժուարահաճ:

Այնուամենայնիւ, դժուարահաճ ըլլ-թերցողն իսկ առաջին առիթով հասատեց, թէ տարեգիրքին խմբագիրը նոյնպէս մխ աշխատանքի մը կարգին ունի նաեւ ճաշակ եւ մշակուած միտք, այլ խօսքով հիմնական դրաւականները տուեալ դրծին յաջողութեան:

Այս աշխատանքին, բնականաբար, իր նպաստը բերաւ նոյնպէս հեղինակին փորձառու դրիչը, որ տասնամեակներ շրունակ խմբագրական եւ այլ բնոյթի դործերով ձեռք ձգած էր բացառիկ կարողութիւն:

Անհատական նախաձեռնութիւններ ղան ընդհանրապէս տարեգիրքերու երեսումը մեր կեանքին ներս: Եւ, բնականաբար, կրեցին իրենց խմբագրին կնիքը: (Զենք անտեսեր անշուշտ կազմակերպութիւններու, թերթերու հրատարակ հանած տարեգիրքերը անցեալին, ինչպէս, օրինակ Համազգայինի, Հայրենիքի տարեգիրքերը, որոնք, սակայն, նոյնպէս կրեցին իրենց խմբագիրներուն կնիքը — Գ. Իփէկեան եւ Ս. Վրացեան):

Այս ճշդումը պարզ այն մտածումով, որ «Բաֆֆի»ն եւս կը մտանէ դան խմբագրողին «նկարագիրը»: Եւ, մեւնոյն ժամանակ ցոյց կուտայ աշխատանքին դժուարութիւնը, որ, ինչպէս կը հասատուի տարեգիրքին Ցառաջարանէն, բացառապէս մեծ եղած է Բ. հատորի հրատարակութեան ժամանակ:

Այսպէս է, որ 1970ի հատորը ընթերցողի սեղանին կը հասնի այս տարուան կիսուն միայն:

Անհրաժեշտ է նկատել տալ սակայն, որ Տաճատ Պօղոսեան վերամշակումի են-թարկած է բազմաթիւ բաժինները, որպէսզի անոնք իրենց նիւթերուն սեւեռող էջերը տարեշրջանի մը փոխարէն ընդդրկեն երկու հատորներու միջեւ տա-րածուող ամբողջ շրջանը:

Հաճոյքով կը թղթատուի Տարեգիրքին առաջին ծաւալուն բաժինը, որ կը հայի գրական տեղծագործութիւններու՝ ըս-փիւռք, հայրենիք եւ իրանեան: Առաջին առթիւ նկատելի է հեղինակին ձգտումը 216 էջերու մէջ մէկտեղելու երէց եւ ծա-նօթ դրիչներու հետ միասին նոր կամ քիչ ծանօթ անուններ: Այս ձեւով բաժինը կը դառնայ «թարմ» ձեւով եւ բովանդակու-թեամբ, եւ կուտայ չատ աւելի «ամբող-ջական» եղած ըլլալու տպաւորութիւնը: Մնաց որ սփիւռքին կը յաջորդէ անմի-ջապէս հայրենի դրական էջերու յատ-կացուած ենթաբաժինը՝ չահեկան բո-վանդակութեամբ:

Գնահատելի կը դանենք նաեւ Տ. Պօղոս-եանի մտասեւեռումը անպայման ներկա-յացնելու իրանեան արդի դրականութե-նէն էջեր: Անհրաժեշտ է մղում տալ այս ուղղութեան, թէեւ դիտենք, թէ տարե-դիրքի մը «կոչում»ը չէ օտար դրականու-թեան ծանօթացումը հայ ընթերցողին: Անոնցմէ մաս չի կազմեր անոր հիմնա-կան առաջադրութիւններուն:

Ցատուկ չահեկանութիւն կը ներկա-յացնեն յաջորդական՝ պատմա – բանա-սիրական եւ պատմա – տեղագրական դոյդ բաժինները, որոնք, անխուսափելի կեր-պով դլխաւոր առանցքը կը կազմեն Տա-րեգիրքին:

Դադութներու ներքին կեանքի պատկե-րացումը, պատմական տուեալներու կոդ-քին, «Ամէնուն Տարեգիրք»երու հիմնա-կան արժանիքը կազմեցին: Տաճատ Պօ-ղոսեան, իր կարգին, ըմբռնած է կարե-ւորութիւնն ու արժէքը դադութներու այժմու կեանքին պատկերացման: Անկախ այդ բաժիններու դործնական արժանի-քէն, անոնք առաղձը պիտի կազմեն ա-պադային մեր դադութներու այլապէս հա-րուստ կեանքին նուիրուած պատմու-թեան:

«Բաֆֆի»ի Բ. հատորը աւելի քան ութ-սուն լայնածաւալ էջերու մէջ կը պատ-կերացնէ ամերիկահայ դադութը իր ներ-քին վարչական, եկեղեցական, կրթական, մշակութային, կազմակերպական եւ այլ երեսներով՝ կարելի մանրամասնութիւն-ներով: Հեղինակը որոշ բաժիններ, ինչ-պէս մամուլ, հայ քաղաքական կուսակ-ցութիւնները եւայլն, սահմանափակ էջե-րու տարողութեան պատճառով, հար-կադրաբար ղեղչած է՝ ներկայացնելով միայն անոնց կեանքի եւ հիմնական դի-ծերը:

Պատմա – տեղագրական բաժինը ունի նաեւ խիստ չահեկան նիւթեր Թեհրանի եւ Ատրպատականի Ղարատաղ գաւառի դադութներու պատմութեան մասին:

Առանձին խորագիրներու տակ իրենց նիւթին լաւագոյն ծանօթ դրիչներ ընթեր-ցողին կը ներկայացնեն այլազան ուսում-նասիրութիւնները, որոնք, առաւելաբար, կապ ունին պարսկահայ անցեալի էջերու հետ, ինչպէս՝ համառօտ ակնարկ Թեհ-րանի մօտիկ անցեալին մասին, Թեհրանի առաջին հայկական տպարանը եւ իրա-նահայ անդրանիկ պարբերականը, պարս-կահայ առաջին տպարանը:

Պատմա – բանասիրական նկարագրով չահեկան բաժին մըն է այս:

Տարեգիրքը կ'արտացոլէ նաեւ հայ կեանքը՝ 1969-70ի ժամանակաշրջանի: Համառօտ այլ հիմնական դիծերու մէջ յիչատակուած են անցուդարձեր, յոբե-լենական դարադարձներ եւ տարեդարձներ:

Շուրջ 700 էջերէ կազմուած Տարեգիր-քին բովանդակութիւնը այլազան է նաեւ: Ամբողջ հատորը իր մաքուր տպագրու-թեամբ եւ չահեկան նիւթերով խղճամիտ եւ բծախնդիր աշխատանքի մը վկայու-թիւնը կը բերէ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«Բաֆֆի» տարեգիրք, խմբագրեց Տաճատ Պօղոսեան, 688 էջ, տպ. «Մոդերն», Թեհրան, 1970:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ ՏԻՊԱՐԸ ՀԱՅ ԳԵՂԱՆԿԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԺԷ - ԺԸ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

—o—

Բ.

Ժէ.–Ժը. դարերու հայ դեղանկարչութիւնն ու Աստուածամայրերու պատկե-րացումները ստեղծուած են երկու ուղ-ղութեամբ՝ մասնագէտ նկարիչներու եւ ժողովրդական վարպետներու կողմէ: «Մասնագէտ» որակումը կ'օգտագործ-ենք պայմանական ձեւով, քանի որ նկա-րիչներ Յովնաթանեանները (էջմիածին), Մրքուզ, Մինաս (Նոր Ջուղա), Բաղուշ-ները (Լվով), Մանասէները (Պոլիս), Գա-հիրէի, Երուսաղէմի, Հռոմի Յովհաննէս-ները, փիչ բացառութեամբ, մասնագի-տական կրթութիւն ստացած էին: Երբ – յաղոյնէն՝ կրտսերին, վարպետէն՝ աչա-կերտին անցնող արհեստաւորական սկզբ-ունքը հոս արդէն հասած էր կատարե-լութեան եւ դարձած նոր որակ: Ահա այս մասնագէտ նկարիչներն էին, որ կ'ըմ-բռնէին Եւրոպայէն եկած դեղագիտական ուղղութիւնները, կը հիմնուէին ազդային ժողովրդական արուեստին վրայ եւ կը ստեղծէին ինքնատիպ գործեր, այնքան ընորոշ Ժէ.–Ժը. դարերու արուեստին:

Ժամանակաշրջանը աշխարհիկ մտածո-ղութեան դար էր:

Բողդան Սալթանովի «Մեծասցուցչ անձն իմ, Տէր» եռատիպար աշխատան-քին մէջ (Մոսկուա, Կրեմլին, Խաչելու-թեան եկեղեցի) Աստուածամօր տիպարը հետու է ռուսական սրբանկարչութեան դարաւոր կանոններէն, հետու է նոյնիսկ անոր չնորհալի ժամանակակից Սիմէոն Ուշակովի արուեստին ազդեցութենէն: Աւագերէց Աւակում այս նկարն եւս նկա-տի ունէր, երբ իր «Զորրորդ դլոյին» մէջ կը պահպանէր Սալթանովի արուես-տը: Արուեստ, ուր ճգնաւորը կը դառնայ երկրային արարած: Զեւերու ծաւալը, դէմքին հոդեղէն արտայայտութիւնը, կերպարին ամէնօրեայ եւ իրական մեկ-նաբանութիւնը, երկար հիւսքերը, դես-տին պարզութիւնը արդէն նոր որակ էր Ժէ. դարու ռուսական կերպարուեստին մէջ: Նորութիւն էր նաեւ դծագրութեան թեմպիը՝ դէմքն ու ձեռքերը կը նկար-ուէին իւղաներկով, իսկ մնացածը (քողը, դդեստը, վրայի դրուագները) կը պատ-րաստուէր ասեղնագործ կտորներէ, որոնք իւրաւիպ փայլ մը կուտային նկարին: Սալթանովի ստեղծագործութիւնը իր բազմակողմանի մեկնաբանումներով կը մօտենար ժամանակի հոլանտական ար-ուեստին, որուն ազդեցութեան դծրտնեւ-րը մուտք գործած էին անոր արուեստին մէջ պատանեկութեան տարիներուն, Նոր Ջուղայի մէջ:

Նոր Ջուղայի մէջ պահպանուած են Աստուածամօր բազմաթիւ նկարներ, ո-րոնց չարքին Գրիգոր Լուսաւորիչ (1678) եւ Ս. Ներսէս եկեղեցիներու (1724) վե-ղեցիկ խաչկալները: Անոնց մէջ բացառիկ տեղ կը դրաւէ Ամենափրկիչ վանքի թան-դարանին Աստուածամայրը (Ժէ. դար): Գլխուն մուտ կապոյտ քողը, դդեստին կարմիրը, անոնց վրայի ոսկեկար հիւս-ուածքը, հոլանի պարանոցին փղոսկրեայ նրբագեղութիւնը, սեւ, երկար հիւսքերը, դէմքի քանդակին յստակ ծաւալները, այ-տերուն վարդապոյտ թեթեւ երանդը, մանդաղաթեւ յօնքերը, աչքերու ընդ-դծուած բացը իւրայատուկ կը դարձնեն այս դործը, որ տարբեր է հայ կերպար-ուեստին մէջ դոյութիւն ունեցող նոյնա-տիպ կերպարներէն:

Նաղաչ Յովնաթանի պարզ եւ քիչ մը միամիտ մտածողութեան կողքին, անոր թոռին՝ Յովնաթանի քոլ արդէն կը տես-նենք նիւթերու անսպառ բազմազանու-թիւն, իրերու, դդեստներու, դանազան հատուածներու չքեղութիւն եւ հարստու-թիւն, երբ նկարիչը մեծ ուչադրութիւն կը դարձնէ դահին փայլին, Մարիամի եւ Յիսուսի թագերու զոհարներու դունա-դեղութեան (էջմիածնի վեհարան, Հա-յաստանի պետական պատկերասրահ): Եւ ատոր առընթեր՝ դեղանկարչի մեծ հմ-տութիւն, դոյներու մեծ ճաշակ, որոնք յատկապէս բացայայտուած են «Աստուա-ծամայրը դահին վրայ» «Աստուածամայ-րը դահին վրայ, Գրիգոր Լուսաւորիչի եւ Ս. Աստիսանոսի հետ», եւ յատկապէս «Աստուածամօր փառքը» պատուանների

ԱՆՑԵԱԼԻ ՑՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ.ն ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

—o—

Երբեմն ալ անոր կրտսեր մխականի եղ-բայրը, որ նոյնպէս 1915ին Ուրֆայի քա-ջարի հերոսներէն ու նահատակներէն պի-տի ըլլար, մեր Լեւոն Կամճեանին հետ Տիգրիսի ջուրերուն մէջ, արաբական ա-բաղավազ նժոյդներ կը լուային: Ուս-կիզ այս նժոյդները, կ'իմանայի որ, Մկրտիչ դանանք իր հայ եղբայրները թալ-լողներէն, սպանողներէն խլած է... «Ակն ընդ ական...»:

1911ին դիշեր մը Տարվիչ անունով յայտնի փողոցային թուրք մը, կալուա-ծատէր հայ կաթոլիկ Հաննա էֆէնտին սպաննեց: Եօթնեղբայրեան կ'ապդուի ո ւ վրէժ-վրէժի համար կը սկսի հետապնդել ոճրագործ տարվիչը արաբական հագուս-տով ծպտուած: Գիշեր մը Լեւոն Կամ-ճեանին հետ, պարիսպներուն մօտ վեր-ջապէս կը տեսնեն ոճագործը: Աղմուկէ, ձայնէ խուսափելու համար առանձնակի տեղ, երկայրի սուրը հանելով ուժով կը նետէ, սակայն դժբախտաբար, հակառակ իր փորձառութեան, սուրը կը վրիպի, ոճրագործը փախչելով կ'ազատի: Այդ դէպքէն վերջ, ամբարտաւան, ոճրագործը կը դուչանար, կը վախնար դլուխն ալ ծռած էր...:

Եօթնեղբայրեան որ խիստ ու վճռական էր ջարդող Թուրքերուն հանդէպ, նոյն-քան խիստ ու վճռական էր մասնիչ-դա-տաճան դեղակիցներու ալ հանդէպ: Զէն-քերը Հալէպէն Տիգրանակերտ փոխադ-րող Վահօ (Վահան) անունով, կրքոտ ու տդէտ հայ կառապան մը, դումարի մը համար Մկրտիչին հետ վէճ կ'ունենայ ու կը սպառնայ դայն թուրք կառավարու-թեան մատնելու...: Մկրտիչ նկատի ու-նենալով ծանր հետեւանքներ իրեն, ու դէնքերը իրմէ դնող հայ դիւղացիներուն ու քաղաքացիներուն հանդէպ, նոյն դի-շերն իսկ, սպառնացող մատնիչ կառա-պանը յաւիտենական քունի կ'ենթարկէ ճարպիկութեամբ...:

1911ի ամրան տեղի ունեցաւ մեր Դ.րդ պատդամաւորական ժողովը: Ստացած էինք, Պոլսոյ պատասխանատու մարմի-նէն մեզի դրկուած ճրդ ընդհ. ժողովին չուրջ հարցարանը: Կը հրահանդուէր մե-զի փութացնել մեր պատդամաւորները:

Ընկերներ մեր չրջանին կողմէ դրկեցին դիս պատդամաւոր: ճրդ ընդհ. ժողովը դումարուեցաւ «Ազատամարտ»ի չէնքին մէջ: Կովկասէն, Պարսկաստանէն, Ռու-մանիայէն ու Ամերիկա-յէն պատդամաւորներ կային: Հոն էին Զաւարեան, Ակնունի, Վռամեան, Վա-րանդեան, Արամ, Զարդարեան, թիւիկ Յովսէփ Դաւթեան, Օր. Սաթենիկ Օհան-ջանեան, Աւետիք Իսահակեան, Աւետիս Ահարոնեան, Յանասորի կռուին դեկա-վարներէն քաչէն Վարդան, Սեբաստացի Մուրատ եւ ուրիչներ...:

Սրտի, հոդիի մեծ համոյք էր աչքե-րով տեսնել ու լսել դանոնք: Ժողովը տե-ւեց երկար. կային լուրջ հարցեր: Երեք ամիս մնացի Պոլիս, «Ցառաջդիմական Վարժարան»ին արտօնագիրը ստանալու համար:

×

Տիգրանակերտի թուրք կառավարու-թեան կողմէ մեր «Ցառաջդիմական Վար-ժարան»ին արդելափակումն ու կրթական նախարարութենէն պաշտօնական արտօ-նագիր ստանալու հարցին համար՝ ընկեր Վռամեան դիս Պապը Ալի, կրթական նա-խարարութեան մօտ պաշտօնավարող, մեր մէկ լաւ թրքադէտ ընկերոջ մը քով դըր-կեց, որ կարծեմ կեսարացի էր՝ Գալֆայ-եան, ճկուն ու ներկայանալի:

Ընկերը դիս կրթական նախարարութի-նը տարաւ, քաղաքավարի բացատրեց մեր դպրոցի ծրագիրը ու վերջապէս յաջող-ցանք արտօնագիրը ստանալ:

Անմիջապէս ընկերներուս հեռագրեցի եւ «Ցառաջդիմական Վարժարան»ը ան-միջապէս վերաբացուեցաւ, ընկեր Տոքթ. Յովհ. Թէրզեանի վերահսկողութեամբ:

Բացի իր ունեցած բարձր ծրագրէն, հայրենասէրներ մխնոլորտ մը ունէր: Հոն հաւաքուած ուսանողները, ուսման բոլոր ճիւղերուն զուգընթաց, ազդային պատ-մութեանը վերազարթնումին ու ազա-տագրական դրուագներուն չուռով կը ծանօթանային ու կը ներչնչուէին:

Սակայն աւա՛ղ, երեք տարիներու կեանքէ վերջ՝ դադար առաւ:

Յովհ. ԵՐԻՑԵԱՆ

(Վերջ)

մէջ (Հայաստանի պետական պատկերա – սրահ)։

Յ. Յովնաթանեան ստեղծել դէմք նկա – րելու իր անհատական ոճը, նկարեցաճե – ւը, արուեստի իր ըմբռնումները։ Քիչ մը նեղ ձեւա, կլորցուած կարմրագոյն այ – տեր, նուրբ, ծաւալ ունեցող, սակայն բարակ երիզով դէմքը կիսող քիթ, թեթեւ ժպիտով դրոշմուած փոքր բերան, հասա կպզերով նշաձեւ աչքեր, դէմքի ձեւերու փափուկ եւ նուրբ ձեւաւորում։ Ահա դէը – խաւոր յատկանիշները անոր նկարներուն։

Նոյն յատկանիշները ունին անոր Աստ – ուածամայրերը։ Մէկուն մէջ աչքերը խո – նարհած, անհանգիստ Աստուածամայրն է, խիստ կապոյտ թիկնոցի մը տակ ներ – կայացուած։ Անոր առջեւ, անորոշ բար – ձրութեան մը վրայ նստած է Քրիստոս՝ փայտէ խաչ մը ղրկած։ Հոգեբանական նեղքին տպնդակը կը մնայ «երկնային» սահմաններուն մէջ։ Տարբեր նկարագիր ունի միւս Աստուածամայրը։ Անոր դի – մանկարչական ըմբռնումով ստեղծուած դէմքը կը փայլի նեղքին ուրախութեամբ, երջանկութեամբ, որուն կ'արձագանգէ նաեւ Քրիստոսի մաքուր կնիք ունեցող դէմքը։ Նկարիչը կը հեռանայ նաեւ կա – նոն զարճած պատկերապրութենէն։ Աստ – ուածամայրը հիմնականին մէջ պատկե – րացուցած է նստած դիրքի մէջ, ծած – կուած չատ չքեղ ծալականկար մուշ – կա – պոյտ թիկնոցով, բայց ձգելով միայն դէմքն ու ձեռքերը։ Յովնաթանեան կը հեռանայ աւանդական մուշ – կապոյտ թիկնոցներէն։ Անոր քով կը հանդիպինք դեղնաչագանագոյն, ծալկազարդ ծած – կոցներու։ Անոր Յիսուսները ունին հաս – տատուն, չարժուն, երբեմն չարաճճի եւ ամէնէն կարեւորը՝ քանդակի յատակու – թեան հասած մարմնի մասերու մշա – կում։ Նկարիչը կը յաջողի տրամադրու – թեան կապ մը ստեղծել Մարիամի եւ Յի – սուսի մէջեւ, որ երբեմն կը հասնի հոգե – բանական ինքնատիպ արտայայտչու – թեան։ Անոր լուսագոյն ստեղծագործու – թիւններէն մէկը՝ «Աստուածամօր վառ – ք» արեւելեան չքեղութեան, երանգի նուրբ զուգորդութեան հետ, ունի նաեւ լաւատես տրամադրութիւն, զոր այնքան բնորոշ է անոր ստեղծագործութեան։

Յովնաթանեաններու մտածելակերպը, անշուշտ, ժողովրդական մտածողութեան վրայ խարսխուած զեղարուեստական ըմ – բռնումն էր։ Անոնց արուեստը ճամբայ հարթեց իրենց յաջորդներուն համար, միեւնոյն ժամանակ ներգործեց իրենց շրջանի ժողովրդական արուեստին մէջ։

Ժ. դարու ժողովրդական նկարիչնե – րու կողմէ ստեղծուած գործերէն յատ – կապէս անհրաժեշտ է յիշատակել «Աստ – ուածամայրը Գ. Լուսաւորիչի եւ Յով – հաննէս Մկրտիչի հետ» սրբապատկերը, ուր մեծ տեղ է յատկացուած պայմանա – կան բնանկարին, արեւի եւ լուսնի կեն – դանի պատկերացումներուն։ Կերպարնե – րը տեղական ծագում ունին, իսկ Յիսուս զարճած է տեղական ծալկազարդ զգեստ

ՓՐՈՖԵՍԷՕՐ ՆԻԿՈՂՈՍ ԹԷՆԷՓէՃԵԱՆ

Դարձեալ Խարբերդի մատուռականնե – րէն, ուսումնասիրա եւ բազմարդիւն դա – սախօս Եփրատ Քոլէճի, ուր տարիներով դասախօսած է պատմութիւն եւ արեւել – եան լեզուներ։ Աւելի քան երեսուն տարի իր չունչը սպառած է, անձնաձիր եւ անաղմուկ, եւ յաջորդական սերունդնե – րու յարգանքին եւ երախտագիտութեան արժանացած։

Թէնէքէճեանի կողքին, պիտի յիշենք Եփրատ Քոլէճի միւս ականաւոր դասա – խօսները, Փրոֆ. Մկրտիչ Որբերեան, բա – նաստեղծ Ռուբէն Որբերեանի զաւմիկը, ատենախօս եւ մանկավարժ երկրաբանու – թեան եւ աշխարհագրութեան, հեղինակ՝ մանկավարժական եւ դիտական յօդուած – ներու, Փրոֆ. Պաչառուր Նահիկեան յո – րելեան ուսուցիչ ուսոդական դիտութիւն – ներու, եւ վերջապէս Թիրայր Յակոբ – եան, Խարբերդի մէկ տարբեր զաւակը, միաժամանակ զբէի մարդ եւ հրապարա – կագիր։

Անոնց ատոդը արամօրէն մարեցաւ, բայց ամբողջութիւնը կը կազմէ Եփրատ Քոլէճի անչէջ համաստեղութիւնը։

ՄԻՔԵՌՆԱԿ

հազած հայ երախայ մը։ Երբեմն Գրի – գոր Լուսաւորիչի փոխարէն պատկերաց – ուած է Ս. Ստեփանոսը, փոխուած են պլեսաներու ձեւերն ու գոյները, խախ – տուած են պատկերագրական օրէնքները, սակայն բոլոր պարագաներու մէջ ալ աչքի կը զարնեն իրենց ազգային առանձ – նայատկութիւններով։

«Աչքերը ծով», «նռնենի այտերը նման են ծաղիկներու», «ոզորկ թեւերը կը կա – պէր կամարակապ», «բերանն երկթերթի, վարդը կը կարմիր չրթունքներէն», «Հալ – րէով զարգարուն ծամը հիւսքերու», «կե – ղեցիկ, կապոյտ, ծիրանի, բեհեզեայ եւ որդան կարմիր ոսկեշող զոյներով փայ – լուն պատմուճանով զարդարուած էր», «զօտին արծաթափայլ, ոսկեառուն չա – փիւղեայ ակներով, ակներով կամար ման – րամասն յօրինուածքով պճնուած էր» — այս բառերով Նարեկացի զովաբանած է Աստուածամայրը։ Այս համայիչ նկարագիրը կ'ընդգծուի մեր միջնադարեան դրակա – նութեան մէջ, կը հասնի մինչեւ Նաղաշ Յովնաթան, մինչեւ Ռափայէլ Պատկան – եան եւ Յովհաննէս Յովհաննիսեան։

Մ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

Պուլկարիոյ հայ փոքրամասնութիւնը դժուար պայմաններու տակ կ'ապրի այս – օր, թէ՛ քաղաքականապէս եւ թէ նիւ – թապէս։

Երկրին համայնավար խիստ օրէնքները կոմունակի կերպով կը հարուածեն զայն, հայ ազատ միութիւնները ջնջելով։ Հայ դպրոցները փակելով, իսկ համայնավա – րութեան դիմակի տակ սոսկալի ազգայ – նամոլ Պուլկարներու ձեռքը դէմ դարձնե – լով զայն։ Ըլլալով երկիր մը, ուր միայն Համայնավար կուսակցութեան պատկա – նողներն իրաւունք ունին գահագրելու բազմելու, ուտելու, խմելու եւ ժողո – վուրդին անունով բարբանջելու, կընաք երեւակայել փոքրամասնութեան մը ծանր վիճակը, որ կ'ուզէ պահել իր եկեղեցին, լեզուն եւ իր ընտանեկան բարքերը։ Իսկ ամէնէն սխալ պատկերն է հայ ընտանի – քին ծանր եւ անել վիճակը։ Անկէ հայերը Հայաստան ներգաղթեց 1947 թուին ներ – գաղթն արգիլուեցաւ ու մայրը մնաց Պուլկարիա։ Վերջին հնգամեակին օրէնքի մը բաց չակերտէն օգտուելով խումբ մըն ալ Հայեր ահագին դժուարութիւններէ վերջ կրցան չունչերնին քաշել Խաղաղա – կանի ափերը։ Ուրեմն կրկին բաժանում – ներ տեղի ունեցան եւ մնացողներուն ելքն արգիլուեցաւ։

Հայ ժողովուրդին պարտքը կը դադրի Պուլկարիոյ հանդէպ այն օրէն, երբ ան մարդկային ամէն իրաւունք ոտնակոխ – լով հայ դպրոցները փակեց եւ թոյլ չտուաւ որ փախաքաղները իր երկրէն դուրս ելլեն։ Թէեւ Հայը պուլկարահպա – տակ է, բայց անկիա 1948ին բռնի հպա – տակ եղած է զոհ դառնալով անճիշդ եւ բռնակալ օրէնքի մը, որ այնքան հասուն եւ տարեց մարդիկ զօրանոցներու խորը փոխ տուաւ։

Թէեւ Պուլկարիոյ հողին վրայ կ'ապրի, բայց Հայը Պուլկար չէ ու չէ վարժուած թաթարական լուծի տակ ապրելու։ Մին – չեւ ատեն մը կը ճանչնայինք զայն իբրեւ ասպնջական երկիր, բայց անկիա դար – ձաւ բռնակալ։ Փոքրամասնութիւնը որո – շած է այս երկիրը ձգել եւ ի գո՛ւր հայ համայնավար պնակալէզները կը քրտնին փոքրամասնութեան անունով կեղծ ցան – կեր լեցնելու եւ ստորագրելու, որպէսզի այսօրուան Սոֆիայի վարիչներուն հա – ճելի դառնան։

Իսկ ինչ կը վերաբերի նիւթականին, հարկ է մէյն յիշեցնել՝ թէ ֆրանսացի բանուորին մէկ օրավարձը հաւասար է Պուլկարիոյ աշխատաւորի մը կէս ամ – սուան վաստակին։

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ

ԱՐՏԵՐԿՐԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բանական կամ՝ տրամաբանական կեան – քը հեռաւոր աշխարհներու մէջ... Այս հարցը, որ մինչեւ երէկ ուշադրութեան առարկայ կը դառնար միայն այն դրա – դէմներուն կողմէ, որոնք երեւակայական գործեր կը գրեն, մարդկային միտքի նոր նուաճումներուն չնորհիւ հետզհետէ կը դառնայ դիտական լուրջ հետազօտու – թիւններու նիւթ։ Ասոր են յարած բնա – դէմներու, քիմիագէտներու եւ կենսա – բաններու, ինչպէս նաեւ մարդաբանն – րու եւ այլ մասնագէտներու ուշադրու – թիւնը։

Գիտական նուաճումները իրական հե – ռանկարներ կը բանան այս հարցին պար – զաբանման համար։ Այս հարցին դանա – զան երեսները վերջին տարիներուն քըն – նութեան առարկայ դարձան բազմաթիւ երկիրներու մէջ, դիտաժողովներու ըն – թացքին։ Մասնաւորապէս ութ տարի ա – ռաջ Բիւրականի մէջ գումարուեցաւ խոր – հրդակցական յատուկ ժողով մը այս ի – մաստով։ Ասոնց կազմութիւններն ու վիճա – բանութիւնները անդամ մը եւս ցոյց տը – ւին հարցին կարեւորութիւնը եւ այժմէա – կանութիւնը։

Նկատի առնելով այս իրողութիւնները, Մ. Նահանգներու եւ Խորհ. Միութեան դիտութիւններու Ակադեմիաները որոչե – ցին յատուկ հանդիպումներ ունենալ՝ քննելու համար «կապը արտերկրային քա – ղաքակրթութիւններու հետ» հարցը։

Հանդիպումներու վայր նշանակուեցաւ Բիւրականի աստղադիտարանը։

Սեպտեմբեր 6ին հոն գումարուեցաւ խորհրդային – ամերիկեան դիտաժողովը, որուն ներկայ դտնուելու հրաւիրուեցան նաեւ ուրիշ երկիրներու մասնագէտները։ Մասնակիցներու չարքին էին ակադեմա – կաններ Վ. Կինզպուրկ, Շերկլովսկի, Սի – ֆորով, Տրոյիցկին, Նոպէլեան մրցանակի դափնեկիրներ Զ. Տաունս (Մ. Նահանգ – ներ), կենսաբան Ֆ. Կրիկ (Անգլիա), ա – մերիկացի փրոֆեսէօրներ, բնագէտներ եւ ուրիշներ։ Ժողովին ներկայ դտնուեցան նաեւ հայ դիտնականներ։

Գիտաժողովին բացումը կատարեց Ա – կեդ. Վ. Համբարձումեան։ Ժողովը, որ տեւեց 10 օր, քննեց դանազան հարցեր, ո – րոնց չարքին հետեւեալները.— Մոլորա – կին կենսաբանութիւնը, արտերկրային քաղաքակրթութիւններու աստղա – ճարտարագետական գործունէութեան որո – նումները, կապը արտերկրային քաղա – քակրթութիւններու հետ եւ մարդկու – թիւնը։

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻԻ

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԻ ՀԱՆԸՄ

Տիգրանի հետ բաժնուելէն ի վեր եր – կու ժամ անցած էր եւ սակայն այդ եր – կու ժամերը իրեն համար երկու դարերու կը նմանէին։

Զայն վերստին տեսնելու խղճը այդ եր – կու ժամերը անհատնում դարձուցած էր, մինչեւ երեան ելլելու վախը զանոնք անտանելիօրէն անձկալից դարձուց։

Քանի մը րոպէ յետոյ Ֆաթմէ դարձեալ կ'երեւար, բայց այս անդամ մինակը չէր, ձեռքէն բռնած գեղանի աղջիկ մը կ'ա – ռաջնորդէր, որուն չափահասագոյն հա – սակը կը ծածկէին, ձեռքերը վարդագոյն սպիտակութիւն մը ունէին, իսկ հագուս – տին պճնասէր բացուածքէն դուրս ցցուող վիզը ձիւնափայլ մարմին մը կը մտաներ։

Հանդիսին առջեւ երեւցած միջոցին ա – նոր վարդագոյն չրթներէը անուշ քմծիծաղ մը ունեցան, որուն վրայ սպիտակ ակ – ռաններու չարք մը երեւան ելաւ, որ չըրթ – ներու կարմրութեանը հետ հրապուրիչ հակապատկեր մը կազմեց։

Այիշէ կարծեց թէ ուրուացութեան մը առջեւ կը դտնուի։ Քանի մը քայլ ետ ընկրկեցաւ, աչքերը խոշոր բացաւ ու իր դիմացը դտնուած գեղանի աղջիկը դի – տեց։ Մինչեւ հիմա անկիա այսքան հրա – պուրիչ աղջիկ մը տեսած չէր։

— Տիգրան, զոչեց յափշտակուած, Տիգրան... զո՞ւն ես... եկուր, քովս ե – կուր, մօտեցիր...

Եւ առանց սպասելու որ երիտասարդը մօտենայ, անոր վրայ խոյացաւ, զայն դրկին մէջ առաւ եւ դէմքը անյագ համ – բոյրներով ծածկեց։

— Այլեւս մի վախնար, չարունակեց Զէրքէզուհին երիտասարդը զդուելով, այլեւս որեւէ վտանգ չկայ... Լալան մեր կողմէն է... բացատրեցի իրեն թէ որ – քան կը սիրեմ քեզ, եւ ինձ դթացաւ... Այ – ժմ ազատ պիտի ըլլաս ուզած տեղդ հոս զալ եւ ուզած տեղդ երթալ...

— Այիշէ, երկուքս ալ պիտի կորսուինք ըսաւ երիտասարդը, Լալաները վտանգա – ւոր մարդեր են։

— Ոչ, ոչ, հեռս եկուր... ան ներսն է եւ քեզ տեսնել կ'ուզէ։ դուն ալ եթէ դին – քը տեսնես պիտի համոզուիս թէ ան քու դիտցած Լալաներէդ չէ։

Տիգրան դլուխը օրօրեց եւ ըսաւ.

— Թող Աստուծոյ ուզածը ըլլայ։ Օ'ն երթանք։

Եւ արագ քայլերով Այիշէի հետեւեցաւ։

Զէրքէզուհին ննջասենեակին մէջ երի – տասարդէն առաջ մտնելով անոր դարձաւ եւ անփոյթ չեչտով մը ըսաւ.

— Աղջիկս, հոս սպասէ եւ երբ լուր ը – նեմ ներս եկուր։

Ներքինին եաին դարձած հետաքրքրու – թեամբ դուռը կը դիտէր։

— Բերի՞ր, հարցուց հանդարտու – թեամբ, Այիշէն տեսնելով։

Այիշէ խորամանկութեամբ ժպտեցաւ եւ պատասխանեց.

— Ոչ, Ֆաթմէ զայն հաղուեցնելու վը – րայ է եւ հիմա պիտի բերէ։

— Ուրեմն զրան առջեւ որո՞ւ հետ կը խօսէիր։

— Հա՛, մոռցայ ըսելու, նոր սենեկա – պանուհի մը առի, որովհետեւ խեղճ Ֆաթմէն այլեւս ծերացաւ եւ չափազանց կը յոգնի։

— Այո, ըսաւ ներքինին, նշանակալից ժպիտով մը, միայն ես եմ որ բնաւ յոգ – նելու պատճառներ չունիմ։

Այիշէ ուզելով Տիգրանի ծպտումը փոր – ձել, չինծու պարզութեամբ մը չարունա – կեց.

— Նոր առած սենեկապանուհիս Այտըն – ի գեղեցիկ աղջիկ մըն է։ Հայերը ոսոխ – կանութեան պաշտօնեայ է։

— Լ՛հ, որքան ալ գեղեցիկ ըլլայ, բնաւ քեզի պիտի չկրնայ հաւասարիլ, ըսաւ ներքինին ծիծաղելով։

Այիշէ հառաչեց.

— Այսուհանդերձ կը վախնամ որ վա – չան աւելի գեղեցիկ կը դտնէ զայն։ Ցե – ւոյ բնական է տարիքի տարբերութիւնն ալ կայ, ան տասնեւութ տարեկան է մինչ – դեռ ես քսանըհինդ։

— Անդամ մը տեսնեմ եւ դիտողութիւնս պղպջար պիտի ըլլայ։

Այիշէ ծանր քայլերով սենեակէն դուրս ելաւ եւ Տիգրանի ձեռքէն բռնելով զայն ներս բերաւ։

— Լալաս է Զէյնէփ, ըսաւ Տիգրանի։

Տիգրան խոնարհութիւն մը ըրաւ, ներ – քինին մօտեցաւ ու ձեռքը համբուրեց։

Սելմ այդ աղջիկը տեսնելով աչքերը պիշ բացաւ, վերէն վար անոր մարմինը չափեց եւ ապշած նային կողմը դարձաւ։

— Էֆէնտիմ, ըսաւ Այիշէի ցած ձայ – նով, իրաւունք ունիս... այս աղջիկը հուրի մըն է...

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Մարսէյլի շրջանի *բոլոր ընկերներուն համար՝ երեքշաբթի 21 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին, Մշակոյթի Տուն:*

Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ եւզեկուցում կուտայ ընկեր ՀՐԱՉ ՏԱՆՆԱՊԵՏԵԱՆ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ժողովը երեքշաբթի, Սեպտ 21, իրիկուան ժամը 20,30ին ընկերուհի Թորոսեանի բնակարանը՝ 88, Ռիւ Մարսէլ Պոնէ, Քաշան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Երեւանէն հետեւեալ անձերը կը փընտռուին.—

Յարութիւնեան Մանուկ, Օսեղճի, Յարութիւնեան Թուչոն, Ջարչինցի, Թումանեան Հմայեակ, Ղորուզցի, Մաուին – եան Մարտիրոս, Ղորուզցի, Ա.Ֆարեան Հայրապետ, Ղորուզցի: Այս հինգ անձերը կ'ապրին Ֆրանսա, Մարսէյլի հայկական թաղամասը: Կը կարծուի որ Հայ – բուրզիները պէտք է գիտնան:

Տեղեկութիւն ունեցողներէն կրնայ.—
SARKISSIAN
10, Rue du Général de Gaulle
95 - HERBLAY

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

(Քերքուածներ)

Մատենաշար «Ահեկան»
Պէյրութ 1971

Դիմել՝ «Յառաջ»ի
ԳԻՆ 5 ՖՐ.

BAIL A CEDER

Նոր պայմանագրութեամբ (պայ) վարձու է (պատերը դնելու կարելիութիւն) սրճարան մը՝

ԻՍԻԻ

Հայկ. թաղին մէջ: 70 քառ. մեթր (մեծ լիսանսով), կեղրոնական ջերմութիւն, հարսնիքի եւ կոչունքի (պանիէ) սրահ կը վերածուի: Աղատ է անմիջապէս, դիւրամատչելի պայմաններով:

Հեռաձայնել Պ. Աղատի՝
527–25–51
Երեկոներն ալ ժամը 8էն ետք՝
642–15–58

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Varoujean

Choix de poèmes 10 F.

●

Tcharentz

Choix de poèmes 6 F.
Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian

●

ԶՐՈՅՑ

(Դ. հատոր) Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Գին՝ 8 Ֆր.

●

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.

●

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.

դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Ցետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԵՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, կիրակի կէսօրէ ետք:

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

26 Սեպտ. կիրակի օր, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւն:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայրապետական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Այս առթիւ Սերովբէ Արք. Դպրութեան ատենի պիտի չնորհէ Յովակիմ Թօսունեանի եւ Օննիկ Ժամկոչեանի:

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ բարերարներու ննջեցեալ յիշատակին:

Կը հրաւիրուին դիւղին, Անկէնի, Սէլբանի, Սարսէլի եւ Կուսէնվիլի հատատացեալ ժողովուրդը: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9,15, պատարագ 10,30:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կամիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը Դեկտ. 4ին ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս, Շատոնեֆ:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԻԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած ղպրոցի 1971–72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Զորեքշաբթի 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափէր, Մարսէյլ 1:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Զորեքշաբթի երեկոյ ժամը 5–7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9–12, կէսօրէ ետք 2–4:

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Ավընիւ տը Փրասո 8:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, որուան ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը զբաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Զուարթ Անդիկի Քայեան ծնած 1912ի Չուրջ, Բայրուրդի Քարեւրակ գիւղը կը փնտռէ իր մայրը՝ Իսկուհի Պետիկեանը, քոյրը՝ Գայանէ (որու հետ երկուբեակ է), եղբայրը, մօրաքոյրը, որոնք Ֆրանսա կ'ապրին: Մօրեղբայրը մինչեւ 1957 ապրած է Պաթում, անունը՝ Ալեխս է ապա մեկնած է: Կը փնտռէ հօրեղբայրները՝ Սրամ, Միհրան եւ Տիգրան:

Զուարթ ներկայիս կ'ապրի Երեւան, Թամանցիների 5րդ նրբանցք, 6րդ չէնք, Թիւ 65 բնակարան եւ մականունն է՝ Շահինեան:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ
Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐԶՈՒԹԵԱՆ
Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին: Պաշոյի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

ՅՈՒՐ

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

Կապոյտ Խաչի Տէօնի գպրոցը կը վերաբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն: Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16:

×

Լիոնի Կրթական Մարմինը կը ծանուցանէ թէ « Հայկազեան » վարժարանի 1971–72 չրջանի հայերէն դասընթացքները կը սկսին 7 Հոկտ. Հինգշաբթի օր:

Փութացէք ձեր զաւակները արձանագրել Խորհրդարանը:

Փոխադրակառքը, ըստ սովորութեան, պիտի անցնի: Կը խնդրուի ծնողքներէ պատրաստ պահել իրենց զաւակները, զուր տեղ ժամանակ չկորսնցնելու համար:

×

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ Կիրակի, 19 Սեպտեմբերին եւ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբերին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր ժամը 9,30էն մինչեւ 12:

Ալֆորվիլի մէջ՝ Էքոլ Փրիմէր ժորժ Լա Փիէռ, ռիւ տը Շուազի, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ՝ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Ժանթիյիի մէջ, 22 ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Հինգշաբթի օրեր, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4, ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պանեէօ – Քաշանի մէջ, Պանեէոյի քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լոռ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5:

Որոշուած է նաեւ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հաստատել Հինգշաբթիօրեայ դասընթացք մը: Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյս դիւանին, ըստ այնմ կարգադրութիւններ ընելու համար:

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները:

ԴԻՒԱՆ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
21
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI
21 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12220

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.220

ՔԱՐԸ ՁԱՏԵՆՔ ՀԱՏԻԿԷՆ...

Եթէ ներքին զժուարութիւններ կան ոչ միայն եղեռնի ոգեկոչական հանդիսու – թեանց թելադրած ֆաղաֆական մեր պար – տականութեանց, այլեւ ընդհանրապէս Հայ Դատի ֆարոզչական աշխատանքին – նայ ու գործնական հետապնդումի տեխնիկական ճիգերուն մէջ՝ ցաւալի այս իրողութիւնը պէտք չէ վերագրել հայ քաղաքական կազմակերպութիւններու «չկամութեան»:

Եթէ հաւաքական ուժի եւ միաճակատ գործի կենսականութիւնը ընդգծելով հանդերձ անոնք կը ձախողին տակաւին ֆաղաֆական հասարակաց ու անվերապահորէն ընդունելի բանաձեւում մը տալ համազգային մեր Դատին՝ պէտք չէ աճապարել դատապարտելու համար մէկը կամ միւսը:

Մեր ազգային դիտակցութիւնն ու անխոր ըղձը հայ մարդոց եւ կազմակերպութիւններու արդար ակնկալութիւնը մեր միասնական ճակատ ստեղծելու՝ ի վերջոյ կը բախի ֆաղաֆական դատումներու եւ նախատեսութեանց մարզին մէջ տեսակէտի ու գործելու եղանակներու տարբերութեանց: Եւ մենք որքան ալ կարծենք՝ թէ «բարի կամեցողութիւնը» պիտի յաղթահարէ ցանկալի զործակցութեան, կուսակցութիւններու քաղաքական համոզումներն ու զատումներն են որ վերակշիռ դեր կը խաղան:

Հայ Դատի հետապնդումը, ինչպէս ըսինք, ներքին հարց չէ: — Եթէ այդպէս ըլլար, կարը չատո՞նց դատած կ'ըլլար իր ճամբան:

Մեծ ու փոքր ուժերու, մեծ ու փոքր չափերու, մեծ ու փոքր նկատումներու եւ խաղերու յորձանուտ մը կայ այդ դատին շուրջ:

Չարի չենք տեսներ մանելու խնդրին ըստ էութեան թելադրած մտածումնե – րուն կամ պարզաբանումներուն մէջ եւ կը բաւարարուինք դիտել տալով հայ մարդուն՝ թէ ոչ մէկ կուսակցութիւն նուազ հայրենասէր է կամ դիտակ ազգային իր պարտաւորութեանց, քան ա – նոնք որ ցաւալի երեւոյթներու կամ իրողութեանց մէջ իրենց քաղաքական կազ – մակերպութիւնները կը զարձնեն մե – ղադրանքի նշանակ:

Անոնք — այդ կուսակցութիւնները — զոր չենք սիրելէ եւ թերացումներէ, մարդկային սակարկութիւններէ եւ հաւա – քական վերիպանքներէ: Գործո՛ղն է որ կը պահի, ու բացարձակ անսխալականութիւնը վերապահելն անդին մխայն կընայ պահել:

Անոնք — այդ կուսակցութիւնները — իրենց տարակարծութեանց ու փոխադարձ վերապահութիւններուն մէջ կընան արդար կամ անարդար ըլլալ· սակայն իրենց դիտական պարտաւորութիւնը՝ հաւատքի մը, դաւանանքի մը, ֆաղաֆական կազմակերպութեան իրենց հաւաֆական ոգեղումներէն թելադրուած ուղենիշով մը ծառայելու կոչումն է, իբրեւ համազգային գերագոյն շահերու իրագործումին ուղղուած հանրային գործօններու:

Ոչ ոք իրաւունք թող ղրայ վճռելու՝ թէ մեր կուսակցութիւններէն ա՛յս մէկը ուղիղ ճամբու վրայ է, բայց այն մէկը՝ սխալ: — կարելի է վիճիլ մէկուն թէ միւսին ուղղութեան մասին (ու մենք տակաւին վիճելու այդ դերին մէջ ենք, երբեմն իրարու ըսածը չհասկնալո՞ւ ա լ դնով), սակայն կարելի չէ ու ճիշդ չէ բացարձակ ճշմարտութիւն նկատել որեւէ եզրակացութիւն:

Քաղաքական մտածողութեան տէր ոեւէ մարդ, մեր ներքին պայմաններուն ու միջազգային – յարաբերական անողոք պահանջներու դէմ յանդիման՝ քնական կամ ճակատագրական պիտի նկատէ հետեւաբար յապաղումը միասնական ճակատի ստեղծման, եղեռնի յուշատօներուն արձնչուող ֆաղաֆական արտայայտութեանց կամ ֆաղաֆական նախաձեռնութեանց – քեանց մէջ:

Յաւ զղալ այս առթիւ՝ հասկնալի է: Դատապարտել՝ անարդար ու անհասկընալի:

Թողո՛ւնք, որ Հայ Դատի հետապնդումին լծուած մեր կուսակցութիւնները չափնակեն ճամբայ փնտռել ֆաղաֆական հասարակաց ուղեգծի մը մշակման: Մեր դիտողութիւնները չհասցնենք փուքիստ եղ – բակացութիւններու:

Ու մանաւանդ՝ ձեռնթափ չըլլանք հողային իրաւունքներու մեր դիտակցութեան մէջ:

Արագ ու սեղմ այս քանի մը հաստատումներէն եաք չեչտենք, թէ ո՛չ մէկ հայ մարդ եւ ո՛չ մէկ հայ կուսակցութիւն պէտք է մղուի հետեւցնելու՝ թէ վերջնականօրէն անելի մատնուած է «միասնական ճակատի» կամ «հաւաքական ուժ»ի ստեղծումը:

Ֆաղաքական կեանքը վերիվայրումներու եւ տատանումներու ենթակայ է ամէն վայրկեան, ու ցնորք չէ հաւատալ թէ մէկ օրէն միւսը կընան չքանալ արտաքին ու յարաբերական այն պղտկնեը՝ որոնք սկզբունքի թէ դործելակերպի տարակարծութեանց դէմ յանդիման կը բերեն մեր կազմակերպութիւնները:

Հաստատուն պէտք է պահել մեր կուսակցութեանց փոխադարձ յարգանքի սկզբունքը եւ ամէնօրեայ կարգախօսք դաւանիլ միաճակատ գործունէութեան առաջադրանքը: Մնացեալը կուգայ ինքնին:

Եւ որպէսզի «տեղ մը» գոնէ անվերապահօրէն միանանք իրարու՝ դառնալու համար մէկ մարմին կամ մէկ մարդ, պէտք է գործի վերածենք «Օր Նահատակաց»ը համազգային – համազգային նախաձեռնութեամբ ոգեկոչելու ներքինազգային մեր պարտաւորութիւնը:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱ ՄՏԱՀՈԳ

ՊՐԱՆՏ–ԲՐԵԺՆԵԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԷՆ

Գերմանեւխորհրդային խօսակցութիւնները վերջ գտան մէյցեալ զեկոյցով մը, որ հրապարակուեցաւ միաժամանակ Մոսկուայի եւ Պոնի մէջ:

Մէյցեալ զեկոյցէն առաջին առթիւ նկատելի կը դառնայ, որ երկու երկիրներն ալ որոշած են միտքերու փոխանակումը չարունակել յառաջիկային: Այդէն ի մօտոյ Դաշնակցային Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Կրոմիքոյի հետ Նիւ Եորքի մէջ, ապա պիտի մեկնի Մոսկուա: Միւս կողմէ, Պրանտի հրաւէրին ընդառաջելով՝ Բրեժնեւ հաւանաբար 1972ին պիտի այցելէ Գերմանիա:

Պրանտ եւ Բրեժնեւ իրենց խօսակցութիւններու ընթացքին հաստատած են, թէ 1970 Օգոստ. 12ի համաձայնագիրը, կնքուած իրենց միջեւ, ինչպէս նաեւ զերմանեւլեհ համաձայնագիրը, կարեւոր նախատ մը բերած են քաղաքական զեռնի վրայ բարելաւելով երկու երկիրներու յարաբերութիւնները: Զոյգ համաձայնագիրներուն վաւերացումը խորհրդային Գերագոյն Խորհուրդի, Պունտեսթակի եւ Վարչաւայի կողմէ հիմնական անկիւնա – դարձ մը պիտի կազմէ երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն մէջ, քանի որ պիտի պարզանայ համապատկերութիւնը իրենց միջեւ:

Պերլինի համաձայնագրին կնքումն եւս կարեւոր քայլ մը կը նկատուի այս ուղղութեամբ:

Պրանտ եւ Բրեժնեւ խօսած են նաեւ Եւրոպայի ապահովութեան խորհրդաժողովի մը դումարման չուրջ: Երկուստեք հաստատած են, որ այժմու պայմանները նպաստաւոր են, որպէսզի եւրոպական երկիրներէ զատ ապագայ խորհրդաժողովին մասնակցին նոյնպէս Ամերիկա, Քանատա եւ Խորհ. Միութիւն:

Զինուորական ուժերու կրճատումն եւս Եւրոպայի մէջ խաղաղութեան հաստատման եւ պահպանման ազդակ պիտի դառնայ: Եւրոպայի ապագան, ինչպէս նաեւ այլ չրջաններունը, պէտք չէ պինուորական բախումի մը վրայ հիմնուի, այլ՝ համագործակցութեան եւ ապահովութեան վրայ իւրաքանչիւր երկրի համար:

Պրանտ եւ Բրեժնեւ դեռ խօսած են երկու Գերմանիաներու մասին: Առանց յարաբերութիւնները պէտք է բնականոն վիճակ ստանան՝ համահաւասար իրաւունքներու հիման վրայ, ինչպէս նաեւ իւրաքանչիւր երկրին անկախութեան յարգում: Այժմ կարելի կը նկատուի երկու Գերմանիաներու անդամակցութիւնը Մ. Ազգերու կազմակերպութեան: Պոն եւ Մոսկուա տրամադիր են նպաստելու այս քայլին:

Երկու կողմերը նպատակայարմար զըտած են նաեւ առեւտրական համագործակցութեան մը ընդլայնումը երկուստեք:

Պրանտ իր վերադարձին խօսակցութեանց մասին տեղեկագրած է Փոմպիտու, Հիթի եւ Նիքսընի: Գերմանիոյ վարչապետը երկուշաբթի օր կ'ընդունէր Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու դեսպանները՝ անոնց ներկայացնելու համար մանրամասն դիծերու մէջ, Մրիմի խօսակցութեանց արդիւնքը:

Արդարեւ Արեւմուտք չատ լաւ աչքով չի նայիր այս տեսակցութեան եւ կարելի է ըսել թէ բնաւ ալ դոհ չէ: Պրանտ չատ ոգեւորուած վերադարձած է Մրիմէն, ուր ցոյց տուաւ նաեւ թէ լաւ «լողալ գիտէ» ու նաեւ օգտուիլ պատմութեան ընթացքէն: Իրրեւ մեծ պետութեան մը զեկա – վարն է որ հաւասարէ հաւասար խօսեցաւ Բրեժնեւի հետ եւ Արեւմտեան պետութիւնները, հակառակ Պրանտի տուած հաւաստիքներուն, չեն կրնար վտանգ մը չտեսնել: Այս առընչութեամբ յատկանշական է Օտտոի երկուշաբթի օրուան խըմբագրականը, մինչ Իվ Մօրօ, Իւմանիթէի մէջ նկատել կուտայ թէ, ընդհակառակն, պէտք է դաս մը քաղել Մրիմի խօսակցութիւններէն, ուրախանալ եւ ջանալ «Պրանտէն աւելի օժանդակել ապահովութեան եւ զործակցութեան Եւրոպայի մը կառուցման»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՀԱՐԱՅԻ անապատին մէջ, երեք եւրիտասարդ Ֆրանսացիներ ծարաւէն մեռած են: Կը թուի թէ իրենց ճամբան կորսընցուցած են Նիժերի հիւսիսը: Առջի օր դիակները գտնուած են ջուրի հորէ մը հազիւ քանի մը քիլոմեթր անդին: Այս երեք ընկերները նախապէս Միջին Արեւելք եւ Թուրքիա պտըտած էին եւ ընդհանրապէս չատ մանրամասնօրէն կը պատրաստէին իրենց ուղեղիծը:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ «Քուին Էլիզապէթ» նաւէն ցամաք հանուած ծակուարի մը մէջ 100 քիլօ հեռուին գտնուած է, որ 40 միլիոն տոլար կ'արժէ: Հինգ հոգի ձերբակալուած է, որոնց երեքը Ֆրանսացի:

ՔՈՆՔՈՐՏ օդանաւը Թուլուզ վերադարձաւ 40 հազար քիլոմեթրնոց չպիտական ճամբորդութիւն մը ընելէ եաք Հարաւային Ամերիկա: Ներկայիս վերաքննութեան չրջան մը պիտի ըսլորէ:

ՍՈՒԷԶԻ ջրանցքին վրայ միջազգ մը պատահեցաւ: Իսրայէլեան երեք օդանաւեր հրթիռներ արձակեցին եգիպտական դիրքերու վրայ: Եգիպտացիք փոխադարձեցին իրենց կարգին հրթիռներ արձակելով օդանաւերուն վրայ: Երուսաղէմի մէջ ձեռնառումբ մը սպաննեց աղջնակ մը եւ վիրաւորեց տասը հոգի:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ թերթերը լոյս չտեսան կիրակի եւ երկուշաբթի: Մամուլի աչխատաւորները ամսականի չտելում կը պահանջեն: Մինչեւ հարցին կարգադրութիւնը Անգլիացիք կրնան զրկուիլ իրենց թերթերու ընթերցումէն ժամանակ մը եւս: Բանուորներու զործադուլի հետեւանքով, թերթերու տէրերը զադրեցուցին հրատարակութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Թիֆլիսի «Դինամօ» խումբը, որ չորրորդ տեղը կը զրաւէ ընդհանուր խաղատանկին մէջ, Սեպտեմբեր 15ին, 1–0 արդիւնքով պարտութեան մատնեց «Արարատ»ը:

Մրցումը տեղի ունեցաւ «Հրազդան» մարզադաչտին վրայ, Երեւան:

Վրացական խումբը, որ առաջին խաղաշրջանին 4 կէտով պարտուած էր հայկական խումբին, այս անգամ յաղթանակը ամէն դնով ապահովելու տրամադրութեամբ դաշտ իջած է: «Դինամօ» կիրարկած է արագաշարժ, դնդակը հեռուէն փոխանցելու եւ մրցակիցները հակազդութեան տակ պահելու խաղի եղանակը, իսկ Արարատցիք չեն յաջողած հակազդել ասոր՝ համապատասխան խաղ մը ցուցաբերելով:

Աւելցնենք, որ Վրացիք նեղ պահերուն չեն վարանած կոչտութեան դիմելու, «ուժային պայքարի», ինչպէս կը զրէ «Սով. Հայաստան»:

«Արարատ»ի պարտութիւնը կը զուգադիպի այնպիսի չրջանի մը, երբ ան ամէնէն աւելի պէտք ունի նոր կէտերու արձանագրման:

Յառաջիկայ հինգ խաղերուն մէջ, ունենք վերջիններն պիտի ըլլան, «Արարատ» պէտք է չատ լուրջ ուչադրութիւն զարձնէ եւ փորձէ առաւելագոյն թիւով կէտեր ապահովել:

Ներկայիս, յաջորդական կարգով երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ տեղերը զրաւող «Արարատ»ը, Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի «Դինամօ»ները 25ական խաղ ունեցած են, իսկ արձանագրուած կէտերն են՝ «Արարատ» 31, միւս երկուքը՝ 28ական:

Բեւեռի «Դինամօ»ն միչտ առաջին դիրքի վրայ կը մնայ՝ 26 խաղով եւ 41 կէտով:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին·—

Ընկերներ Կարօ Թաշճեան եւ Սուրէն Տօնապետեան, Պէյրութէն:

Պ. Վարուժան Պօյաճեան, Մոնթրէա – լէն:

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՄԱՐ

«Աղէտի մը հետեւանք ըլլալով հանդերձ, Սփիւռքը անպայման աղէտ մը չէ»:
«ՅԱՌԱՋ», 8 Յունիս 1971

Քանի մը ամիսէ ի վեր, Սփիւռքի որոշ թերթերու մէջ, կը չարունակուի բանավէճ մը՝ այսպէս կոչուած հայ արդիապաշտ երիտասարդութեան դէմ:

Այս բանավէճին դրգռապատճառը հանդիսացաւ Փրանսահայ երիտասարդ Մարք Նշանեանի մէկ դրութիւնը, որ լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի 30 Ապրիլ եւ 2 Մայիս 1971ի թիւերուն մէջ, «Սփիւռքականու – թիւնը եւ Հայ Դատը» վերնագրով, եւ որ ճիշդ իր հակառակ իմաստով հասկըցուեցաւ — կամ ընա՛ւ չհասկցուեցաւ:

Պարագայական յօդուած մը, ուր Մարք Նշանեան անդրադառնալով Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան 1970–1971 տարեշրջանի գործունէութեան՝ իրրեւ այդ Միութեան մէկ անդամը՝ կարգ մը խորհրդածութիւններ կ'ընէր ԵՀՈՄ·ի Փարմայի Համագումարին եւ վենետիկի սեմինարին ընթացքին քննուած հարցե – րու՝ Հայ Դատի եւ հայապահպանումի մասին (1): Ու նոթի մը ձեւին տակ, ընթերցողի ճակատին կը զարնէր հետեւեալ կատակախօսքը (պուքատ). «Հայ Դատով զբաղիլ չուզելը առողջութեան նշան է»:

Առաջին անգամ չէր անշուշտ, որ ԵՀՈՄ·ի տղաքը քիչ մը ոչ–ուղղափառ նկատուած միտքեր կ'արտայայտէին (2): Ոչ ալ առաջին անգամ էր որ այդ միտքերը սխալ հասկացողութեան տեղի կուտային (3): Բայց առաջին անգամ էր որ անոնք կը չղթայազերծէին չատ բուռն եւ ընդհանուր հակազդեցութիւն մը:

Ցարդ մեղի ծանօթ դրութիւնները արդէն իսկ պատկառելի քանակ մը կը կազմենք (4) եւ... դեռ բանավէճը կը շարունակուի: Սակայն, դժբախտաբար, դըրուած հարցերը դոյզն իսկ չափով առաջ դացած չեն տակաւին:

Մարք Նշանեանի արտայայտած միտքերը եւ կատարած հաստատումները — զոր սխալ է չփոթել «սփիւռքականու – թեան» անունով աչ եւ ձախ ըսուածնեբուն հետ — հաւանաբար ընդունելի չըլլային չատերուն համար, ինչպէս ճչդած էր արդէն «Յառաջ» իր խմբագրական ծանօթութեան մէջ, մանաւանդ որ յաճախ անոնց կը պակսէր անհրաժեչտ պատճառաբանութիւնը: Սակայն, Մարք Նշանեան բարձրաղաղակ կ'արձանագրէր այն՝ ինչ որ հարիւրաւոր Սփիւռքահայ երիտասարդները, —Ամերիկաներէն մինչեւ Միջին Արեւելք, անցնելով Եւրոպայէն՝ հետզհետէ կ'ըսեն ու առաւել եւս կը մտածեն ցած ձայնով: Այն թէ՝ Հայ Դատը եւ Հայապահպանումը այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնեն, կը սահմանեն եւ կը հետապնդեն հայ առկայ կազմակերպութիւնները (եկեղեցի, կուսակցութիւններ, զանազան միութիւններ) այլեւս չեն գոհացներ եւ զօրաշարժի չեն ենթարկեր Սփիւռքահայ նոր սերունդները:

Եւ ասիկա ըսելը — անկախաբար ըսելու քիչ մը հում ձեւէն — ոչ պարտուողականութիւն կը նչանակէ, ո՛չ ոչնչա – պաշտութիւն, ո՛չ ազգուրաց միջազգայնականութիւն կամ աշխարհաքաղաքա – ցիութիւն, ո՛չ սերունդներու պայքար, ու նուազ եւս՝ ազգային կամ արեգակնային դրութեան խախտում, ինչպէս կը փորձէ ապացուցանել Ս. Կալեան, «Ազդակ Շաբաթօրեակ»ի մէջ սպորտրած իր յօդուածաշարքի (ցարդ լոյս տեսած դլուխներուն) մէջ: Այլ հաստատումն է իրրեւ դրութեան մը — ո՛չ անպայման ախուր եւ յոռի — զոր կարելի չէ աւելի երկար ժամանակ անպիտանալ ձեւանալ կամ ուրանալ:

Իրրեւ նոր հոդեվիճակի մը եւ մտածելակերպի մը վկայութիւն՝ Մարք Նշանեանի դրութիւնը չունէ՛ր այն տարողութիւնը, զոր ամանք անհրաժեչտ կարծած են տալ անոր, թերեւս արդարացնելու համար իրենց բուռն հակազդեցութիւնը, որ երբեմն կ'անցնէր նուազպոյն պատչաճութեան սահմանները:

Այսուհանդերձ, Հայ Դատի եւ Սփիւռքի մասին բացուած բանավէճը — թէեւ ցարդ միակողմանի — դրական երեւոյթ մըն է: Ան պէտք է, արդիւնաւոր դառնալու համար, առիթ հանդիսանայ խորհրդածութեան, նոր միտքերու արտայայտութեան եւ բախումին, որըութիւն դարձած նախապաչարումներու վերայ – ման, եւ անյեղլի նկատուած տեսակէտ – ներու ու չափանիչերու վերատեսութեան: Ատոր է որ կը ձգտին սոյն տողերը: Բայց մանաւանդ՝ յատակացնել փորձելու կարդ մը էական հարցեր եւ անոնց մօտենալու տարբեր տեսանկիւնէ մը, քան ինչ որ կ'ըլլայ սովորաբար: Հարկ չկայ ճշդելու թէ ատորեւ արտայայտուած կարծիքները յաւակնութիւնը չունին ըլլալու այլ ինչ՝ քան պարզ «խարխափումներ»: Բայց խարխափումը փնտռտուք մըն է արդէն:

×

Հայ ժողովուրդին առջեւ այսօր դրուող երկու կարեւորագոյն հարցերն են՝ Սփիւռք եւ Հայ Դատ:

Ա.— ՍՓԻՒՌՔ

Սփիւռքը այսօր — ու նաեւ որոշ չափով անցեալին — զուտահեռաբար Հայաստանին՝ որ հետզհետէ կը ստեղծէ ու կը զարգացնէ իր քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային կառոյցները՝ հայ իրականութեան երկու համահաւասար բեւեռներէն մէկն է: Ո՛չ ստորադաս, ո՛չ գերադաս: Իրրեւ այդ՝ ան իր իւրայատուկ եւ անփոխարինելի դերը ունի հայ ժողովուրդի պատմական լինելութեան մէջ:

Սփիւռքի դերն է·

— Օգտագործել հայ ժողովուրդի առջեւ ցրօնքի չնորհիւ բացուած մշակութային հարստացումի եւ քաղաքակրթական ստեղծագործումի դրեթէ եզակի հեռանկարները եւ կարելիութիւնները:

— Հայաստանի հետ միասնաբար երաչխիքը հանդիսանալ հայ ժողովուրդի յաւերժութեան եւ անոր հայկականութեան անկորնչելիութեան:

— Ցարատեւ նեցուկ կենալ Հայաստանին: — ներկայ թէ ապագայ — հակակչռելով անոր աչխարհագրական եւ տնտեսական խոցելի ու ակար դիրքը:

Սփիւռք եւ Հայաստան ինքնանպատակ չեն, ո՛չ ալ՝ ինքնաբաւ: Այլ կը ձգտին հայ ժողովուրդի յաւերժութիւնը, քաղաքակրթական ծաղկումը եւ բարօրութիւնը ապահովելու: Անոնք դիրար կը պայմանաւորեն եւ դիրար կը լրացնեն: Անոնց փոխադարձ սերտ եւ անխարական կապն մչտական դոյութիւնը կենսական է երկուքին համար:

Բ.— ՀԱՅ ԴԱՏ

Հայ Դատը կը ձգտի իր լրումին հասցնել հայ ժողովուրդի հայաստանեան բեւեռը: Անոր իրագործումը անհրաժեչտութիւն է ամբողջ Հայութեան համար՝ երկու պատճառով·

— Ան համահայկական ժողովրդային բաղձանք է· ասոր վաստակը առատ են ե՛ւ Սփիւռքի («Ազդակ»ի Ապրիլ 1ի «կատակ»ին հակազդեցութիւնները) ե՛ւ Հայաստանի («Մեր հողերը···») մէջ:

— Ան նախապայման մըն է, առանց որուն հայաստանեան բեւեռը չի կրնար ամբողջապէս եւ անխոցականօրէն սահմանձնել իր դերը:

Հայ Դատի իրագործումը կը յանդի հայկական ինքնագոյ եւ ինքնատէր պետականութեան մը ստեղծումին եւ, այս պարագային միա՛յն կենսական նչանակութիւն ղեկող՝ հայաբնակ եւ հայապատկան հողերու վերամիացման: Ո՛չ անպայման — մաղթելի ալ չէ — հայ ժողովուրդի մէկտեղումին, որովհետեւ տակաւին կ'ըլլայ վախճանը Սփիւռքի:

Հայ Դատը կ'իրագործուի դլխաւորապար հայաստանեան բեւեռի մէջոդով· բնական երբեք՝ առանց կամ ի հեճուկս անոր: Սփիւռքը միայն կրնայ նպաստել իրեն:

Հայ Դատի իրագործման մեթոտը — աւելի ճիշդ՝ անկարողութիւնը — ներկայ Խորհրդային Հայաստանի կողմէ՝ պարագայական հանդամանք կը կրէ եւ ժամանակաւոր է: Եւ որովհետեւ Սփիւռք–Հայաստան լրացուցիչ են՝ բնական է որ Սփիւռքը դառնայ, պարագայական եւ ժամանակաւոր կերպով, հայ ընդհանրական պահանջներուն եւ կարիքներուն արձայագիչը: Բայց ասիկա պէտք չէ ըլլայ ի՛ր իսկ իրագործումը անտեսելու կամ զայն երկրորդական դեռնի վրայ դնելու:

×

Եթէ իրագութիւն է որ Հայ Դատի լուծումը — այսինքն՝ հայաստանեան բեւեռի լրումը — այսօր մեծ մասամբ զուրս կ'իյնայ հայ ժողովուրդի կարելիութեանց եւ կարողութեանց սահմաններէն, նոյն – քան իրագութիւն է որ Սփիւռքի իրագործումը գլխաւորաբար նոյնինքն Սփիւռքահայութեան կամքէն կախուած է եւ հետեւաբար՝ առաջնահերթ է:

Սփիւռքը իրագործել՝ կը նչանակէ պայքարիլ եւ կազմակերպել իրրեւ միասին եւ յաւերժական իրականութիւն՝ իր իւրայատուկ կենսական դերով: Եւ ո՛չ այլեւս իրրեւ ժամանակաւոր եւ անցագրերեւոյթ մը, որ դատապարտուած է անհետանալու այս կամ այն ձեւով.

— Կամ ձուլումով, ինչ որ միջին կամ երկար պայմանաժամով անխուսափելիօրէն բացայայտ կը համարուի,

— Կամ ալ Հայ Դատի լուծման հետեւանքով Սփիւռքահայութեան ամբողջական վերադարձովը Հայաստան, ինչ որ մաղթելի կը թուի ըլլալ բայց նուազ բացայայտ կը նկատուի: Այս իսկ պատճառով՝ պարմանալի չէ որ հայ առկայ կազմակերպութիւնները չատճախ իրարու կը միացնեն Հայ Դատը եւ Հայապահպանումը եւ կը նոյնացնեն անոնց լուծումը:

Եւ սակայն, Սփիւռքը պիտի իրագործուի նոյնինքն այս կազմակերպութեանց միջոցով, որոնք առնուազն պայմանաւորելու արժանիքը կը ներկայացնեն: կը բաւէ որ անոնք հիմնական վերատեսութեան ենթարկեն ե՛ւ իրենց ըմբռնումները, ե՛ւ գործելակերպը, ու փորձեն նոր հեռանկարներուն դիմաց՝ նոր ուղիներ դծել:

Անշուշտ, մէկ օրէն միւսը իրականալի ձեռնարկ մը չէ ասիկա: Բայց աւելի քան երբեք անհրաժեչտ է եւ անյետաձգելի: Դժուար է բայց անկարելի չէ: Ո՛չ միտքը, ո՛չ ալ ստեղծագործ երեւակայութիւնը կը պակսին հայ ժողովուրդին — մէկ ու յաւիտենական՝ իր յաւերաժլի դոյզ բեւեռներով:

ՏԻԳՐԱՆ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ

---

(1) Այս հանդիպումներուն մասին տեսնել՝ «Յառաջ», 5 Դեկտ· 1970 եւ 7 Մարտ 1971, ինչպէս նաեւ 27 Ապրիլ 1971ի թիւին մէջ՝ ԵՀՈՄ·ի Պելֆոնթէնի բանակումին մասին:

(2) Կարդալ գլխաւորաբար — *Մարք Նշանեան՝ «Ինչէսթ է Ասիլթիս»* («Ուսանող՝ թիւ 3), «Սփիւռքի մասին» («Ա-

---

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

Փարիզ, 1939

Կեանքիս մէջ առաջին եւ — դէթ այդպէս կը յուսամ — վերջին անգամ ըլլալով բանտ գացած եմ... Լարնիայի մէջ, եւ ան ալ, կերպով մը, Հայ Յեղափոխական Դաչնակցութեան երեսէն:

Ասիկա սովորականէն դուրս արկած մըն է, զոր կ'ուզեմ պատմել, մանաւանդ որ, անձնական դէպքի մը առաւել կամ նուազ չահեկան արժէքէն աւելի, մեծ պատերազմին առեն Դաչնակից երկիրներուն մէջ թրքահպատակ Հայերու կացութեան մասին ստոյգ վաւերագրի մը առաւելութիւնն ունի:

Երբ 1914ի Հոկտեմբերին Թուրքիա մէկէն ի մէկ պատերազմին մէջ մտաւ՝ կէսպէնի եւ Պրէսլաուի կողմէ Սեւ ծովու նաւահանգիստներուն անակնկալի ռմբակոծումով, Փեթրոկրատ կը բնակէի քիչ առեն ի վեր: Շատ չանցած, հրաւէր առացայ ներկայանալու ոստիկանութեան, որ ռուսական խիստ — այն առենուան համար — ու կասկածոտ ոչ–իմիջին բերումով, օրը օրին ունէր ամէն տեսակ օթէլի մէջ ապրող օտարականներուն եւ նորեկներուն ցանկը, եւ որ ինձ յայտնեց թէ, իբր թրքահպատակ, այսինքն թըշնամի երկրի մը պատկանող անձ, պարտաւոր էի բնակութեան մասնաւոր արտօնութիւն մը ձեռք բերել:

Պատերազմը ծագելուն պէս, ակնհրեւ էր արդէն բոլոր Հայութեան, ինչպէս եւ Թուրքիոյ Հայերուն խոր համակրանքը Դաչնակիցներուն դատին հանդէպ: Պատերազմի առաջին ամիսը Փարիզ էի, երբ Մաբէն հրատարակեց ռուսական զբայսյունց հեռագիրը, որ կ'իմացնէր թէ՝ Կովկասի փոխարքան, կոմս Վարանցով–Տաշքով, հրովարտակ մը ուղղած էր Հայերուն՝ կոչ ընելով իրենց բոլոր ուժովը յարելու ռուսական դատին եւ խոստանալով իրենց բոլոր բաղձանքներուն գոհացումը յաւարտ պատերազմին: Վերջէն երեսան եկաւ թէ՝ այդպիսի հրովարտակ մը բնաւ գոյութիւն չունէր եւ թէ հեռագիրը ծայրէ ի ծայր չինծու էր:

Ի՞նչ աղբիւրէ կը բխէր այդ լուրը, Մաբէն ի՞նչ պայմաններու մէջ էր հրատարակած զայն, ասիկա զաղանիք մնաց: Բայց թէ Հայերը, մանաւանդ Թուրքիոյ ասպարէզ լքնելէն յետոյ, որոնց Դաչնակիցներուն հետ էին, ասիկա ամէն կասկածէ վեր փաստ մըն էր:

Կովկասի մէջ, հայ կամաւորական խումբերուն կազմութեան չարժումը ծայր առած էր արդէն: Հետեւաբար, ինծի համար դժուար չեղաւ առանալ փեթրոկրատ բնակութիւնս չարունակելու արտօնութիւնը: Վերջին, ռուս կառավարութիւնը, ինչպէս եւ բոլոր Դաչնակից երկիրները, ընդհանուր անօրինութիւն մը պիտի ընէին թրքահպատակ Հայերը «թշնամիներուն» ցանկէն դուրս հանելու: Ըսեմ այս առթիւ թէ, տարի մը յետոյ, փեթրոկրատի զինուորական վարչութեան հետ մօտիկ յարաբերութիւն ունեցող հայ ապայ մը ինձ հաղորդեց թէ՝ երկու թրքահպատակ Հայեր, որ իրր վաճառական կը ճամբորդէին, ձերբակալուած էին՝ լրտեսութեան ամբաստանութեամբ, փեթրոկրատի պատերազմական առեանէն դատուած, մահուան դատապարտուած եւ « մաքրագործուած »: Առելին չուզեց ըսել, եւ չկրցայ իմանալ ու մինչեւ հիմա ալ չեմ գիտեր թէ՝ ո – րո՞նք էին այդ երկու Հայերը եւ իրենց վերադրուած ոճիրը մինչեւ ո՞ր աստիճան ճիշդ էր:

Ամիս մը յետոյ, իմ թուրք հպատակութիւնը նոր դժուարութեան մը առջեւ դրաւ զիս: Պետութեան ռազմանիւթ հայթայթող մեծ ընկերութեան մը կողմէ, որուն դլխաւորները բարեկամներ էին, ինծմէ խնդրուեցաւ Անգլիա երթալ՝ կապար, անագ եւ մեքենաներ դնելու Ռուսիոյ համար: Անմիջապէս ընդունեցայ, առանց մտածելու ճամբորդութեան բոլոր վտանգներուն:

Սակայն, ի՞նչ վաւերաթուղթով Անգլիա պիտի մտնէի պատերազմի առեն: Թուրք անցագիրս անշուշտ չէր բաւեր, մանաւանդ որ պարմանաժամը չատոնց լրացած էր եւ հնարաւորութիւն չունէի զայն վերանորոգելու: Թուրք դեսպանատունը եւ բոլոր հիւպատոսարանները փակուած էին եւ դեսպան ու հիւպատոս երկրէն հեռացած: Աթէթ ունեցած էի անճամբ իրապէկ ըլլալու այս իրողութեան:

Ասքորիա օթէլին մէջ, ուր կ'ապրէի, սենեկապանս օր մը ինձ լուր առած էր թէ իմ յարկիս վրայ մէկ քանի սենեակներ յատկացուած էին թուրք հիւպատոսներու, որոնք հետզհետէ փեթրոկրատ կը բերուէին Ռուսիոյ զանազան քաղաքներէն՝ Օռէնպուրկէն, Թիֆլիսէն, Պաքուէն, Ռոսթովէն, Եւայէն, եւ Ցին – լանտայի վրայով Շուէտ պիտի դըրկուէին, անկից Գերմանիոյ ճամբով Թուրքիա վերադառնալու համար:

Լեւոն Բաշալեան

(1 – Շար·)

ԽԱԻԱՐԻ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

ԱՄԵԼԻ

ԿԱՄ

ՄԱՅԹԵՐՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

—o—

Ա·

Մեծ քաղաքները կը նմանին նախաջրհեղեղի անասուններու։ Անոնց լայն պողոտաներուն, հոյակապ չէնքերուն, յուշարձաններուն եւ կոթողներուն ետեւը կը տարածուի ժողովրդային թաղերու լաբիրինթոսը, նման խիտ թաւուտքներու, որոնց մացառներուն տակ կը վխտան մարդանման դազաններ, որոնց միակ նպատակն է զոհացնել իրենց նախնական բնազդները։ Հոն, կեանքը վայրագ է, բուռն ու կարճ, որովհետեւ հոն սիրոյ վանդները ահաւոր են եւ ահեղ։ Անոնք կը կոչուին տգիտութիւն, թշուառութիւն, ալքոլ, կին եւ դանակ։ Այդ պատճառաւ, ամէնէն պզտիկ հաճոյքը կը ստանայ աներեւակայելի հմայք, որուն համար պատրաստ են վճարել իրենց ուղեղած ամէնէն թանկագին բաները, այսինքն՝ կեանքն եւ ազատութիւնը։

Այս միջավայրը ունեցած է իր հանճարեղ երգիչները՝ Իօժէն Սիւ, Փոնսոն տիւ Թերայլ կամ Վիքթոր Հիւկօ։ Ճիշդ է, որ այսպիսի մարդկութեան մը գոյութիւնը յաւուրս չէ միայն ԺԹ. դարուն, բայց այդ շրջանին է, որ անոնք հետաքրքրութիւնը արթնցուցած են հրապարակագիրներուն, վիպասաններուն եւ լուսաբաններուն։

Այս միջավայրին մէջ ապրողներուն համար անծանօթ հրապարակագիրը մը դառած է պատկերաւոր ու պերճախօս անուն մը, ափաշ, որ մեր կանկաթերներուն նախահայրը կրնայ սեպուիլ։ Բայց ափաշը աւելի համակրելի է, քան կանկաթերը, որովհետեւ իր սորտութեան մէջ իսկ պահած է կարգ մը ասպետական դիծեր։ Ափաշը կը նմանի գազանի մը, որ կը թափառի փողոցներու մէջ եւ կը փնտռէ յարմար որս մը։ Կողոպտելիք կամ սպաննելիք որսը, եւ մանաւանդ էգ որսը, որուն համար պատրաստ է զործելու ամէնէն դաժանագործելի արարքները իսկ։

Երբեմն, այս խաւարի ասպետներուն շրջանակին մէջ կը յայտնուի զեղեցիկ ազջիկ մը, աւելի ճիշդը թունաւոր ծաղիկ մը, այն տեսակն է, որ կը սկսի խրտնացումը։ Բնազդները կ'արթննան, չիզերը կը պրկուին, աչքերը բոց կը ժայթքեն եւ արիւն կը հոսի։ Զեղեցիկ աղջիկը վիսէ, թէ անխոցելի այս չարագործներէն ոչ մէկը կը յանդգնի վնասել այդքան թանկագին էակի մը։ Ան մէկ հատ է, բայց տենչացողները բազմաթիւ։ Անտառներու մէջ ճամբորդողները յաճախ տեսած են հեռուէն տեսարանին.— էգ վագրը կանգնած է ծառի մը տակ, իսկ բացատին մէջ երկու հուժկու արուներ պիրար կը յօշոտեն։ Վայրագ մենամարտը կը վերջանայ ախոյեաններէն մէկուն փախուստով կամ մահով։ Յաղթականը կը տիրանայ էգին։ Ափաշներու միջավայրին մէջ ալ պատկերը նոյնն է։ Անոնք նոր զարերու մէջ ապրող նախամարդեր եղած են, նոյն անզիջողականութեամբ, նոյն բնազդներով։

Ափաշ մը եւ զեղեցիկ աղջիկ մը նստած են արձանի մը սեղանին առջեւ։ Վրայ կը հասնի ուրիշ ափաշ մը, որ աչք ունի աղջկան։ Երկու արուները իրարու դէմ կանգնած կը քաշեն իրենց երկար դանակները ու կը սկսի արիւնալի մենամարտը։ Վէրքեր կը բացուին, կուրծքեր կ'արիւնին, մինչեւ որ մէկը կամ միւսը զետին տապալի։ Յաղթականը կը բռնէ աղջկան ձեռքը ու զայն կը տանի իր որջին մէջ եւ աղջիկը սիրայօժար իրեն կուտայ ինչ որ մերժած էր ժամ մը առաջ։

Այսպիսի աղջիկ մըն էր Ամելի Հելի կոչուած օրիորդը, որուն կուտային նաեւ Ոսկի Սաղաւարտ մականունը իր առատ ու չէկ մազերուն համար։ Պերճապիճներու այս թաղուհին ծնած էր 1878 Մարտ 14ին։ Վայելչութիւնը եւ զեղեցկութիւնը զինքը կը ներկայացնէին իրրեւ թշուառ պատուղ մը յաղեցած ճաշակներու համար։ Շէկ մազերը կը ծածանէին հրդեհի մը բոցերուն պէս, որոնցմէ բռնկած էին անհամար սրտեր։ Կը սիրէր պարել, զուարճանալ, լաւ հագուիլ եւ ընտրել իր սիրահարները։ Ժողովրդային պարահանդէսի մը ընթացքին ծանօթացած էր Լ'Օմ կոչուած անձի մը։ Լ'Օմ բառը ծածկանուն մըն էր, որուն տէրը կը կոչուէր նաեւ Մանասա, բայց բուն անունով Ժօզէֆ Փլենֆօր, ծնած 19 Ապրիլ 1876ին։ Լ'Օմ տէր էր որոշ բարոյականի մը, այսինքն չէր ապրեր չառերու պէս պերճապիճներու չահած դրամով։ Կ'աշխատէր իրրեւ յղկիչ հայելիի գործարանին մէջ եւ կը չահէր իր ապրուստը։ Բայց երբ ճանչցաւ Ամելին, սկսաւ փախիլ գործէն, ժամանակ անցընել սրճարաններու մէջ եւ յաճախել քաղաքի արուարձաններու անուանի ճաշարանները։ Ամելիի արհեստը աւելի չահաբեր էր եւ առեն մը Լ'Օմ ապրեցաւ անոր հաշուին, բայց չուտով իր մէջ արթնցաւ արուի արժանապատուութիւնը եւ ինք ալ լծուեցաւ գործի։ Իր նախկին թոչակը պիտի չբաւէր իրեն եւ Ամելիի որդեզրած ապրելակերպին։ Պէտք էր քիչ աշխատէր ու չատ վաստկէր։ Իր չուրջը հաւաքեց Օրֆօ թաղին զաւտարկապորտ երիտասարդները եւ կազմեց աւազակախումբ մը։ Իր գործունէութեան ընթացքին ծանօթացաւ մօտակայ թաղերէն մէկուն աւազակախումբին, որուն պետն էր հռչակաւոր քորսիքացի Լեքան։ Լեքայի համանուհին, նախկին սպասուհի Ժերմէն Վան Մաէլէն էր, որուն կուտային Յովազ մականունը։ Ինչպէս կը տեսնէք իսկական ԺԷօնկլ մը։

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԻՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԵՂԱՐԴ

—o—

Հայաստանի բազմահազար պատմական յուշարձաններու չարքին, ամէնէն կարեւոր եւ խիտ հետաքրքրական կոթողներէն է Գեղարդի վանքը։ Ճարտարապետ Թորոս Թորամանեան զայն կը նկատէ հայկական ճարտարապետական արուեստի ղլուխ-գործեցնէրէն մէկը։

Վանքը կը գտնուի Երեւանէն 40 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, ղէպի հարաւ-արեւելք, հսկայ լեռներու գոգին մէջ ծուարած։ Վանքէն վար, ձորին մէջ կը հոսի Ազատ գետը։

Գեղարդի վանքը հնագոյն ժամանակներուն կոչուած է Այրեվանք, անոր համար որ հոն կը գտնուին բազմաթիւ քարայրներ, ժայռափոր խուցեր, որոնցմէ մէկուն մէջ ապրած է ԺԳ. դարու պատմագիր Մխիթար Այրեվանցի։ Յետագային ան առած է Գեղարդ անունը եւ այս անունով ալ կը ճանչցուի ներկայիս։

Գեղարդի զեղատեսիլ վանքին հիմնադրութեան ստոյգ թուականը թէեւ դեռ չէ ճշդուած, սակայն, հայ մատենագրութեան մէջ պահպանուած աւանդութեան համաձայն, ան կառուցուած է Հայաստանի մէջ քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք յայտարարելու շրջանին։ Այդ հնադոյն կառուցուածքէն ոչ մէկ կտոր յայտնաբերուած է։

Գեղարդի վանքը կազմող ղլխաւոր կաթողիկէն, ժայռափոր երկու եկեղեցիներն ու ժայռակուռ հոյակապ դամբարանը, ինչպէս նաեւ ժայռափոր բազմաթիւ խուցերը ստեղծուած են ԺԳ. դարու քառորդէն մինչեւ նոյն դարու վերջին քառորդ։ Ան եղած է միջնադարեան Հայաստանի ամէնէն ծանօթ հոգեւոր մշակոյթի վառարաններէն մէկը եւ ունեցած է ղպրոց, հարուստ գրադարան, ղբչութեան կեդրոն եւ ուրիշ արհեստանոցներ, ինչպէս նաեւ մեծափոր խուցեր, որոնց մէջ բնակած են վանականները։

Գեղարդի վանքին ճարտար. ամբողջութիւնը հիւսիսէն շրջապատուած է բնական հսկայ լեռներով, որոնց մէջ ճար - տարութեամբ մտնելով ճարտարապետ Գալիակ յաջողած է ստեղծել աշխարհահռչակ ժայռափոր կառոյցները։ Ասոնք արդիւնքն են անոր ճարտարապետական յանդուգն հանճարին, տարիներու ջանք աշխատութեան։

Վանքի պարիսպներու մէջ գտնուած հիանալի կաթողիկէն, հոն գտնուած չինուածներուն առաջինն է։ Անոր արեւմտեան ճակատի մուտքին վրայ փորագրուած արձանագրութենէն կը տեղեկանայ այցելուն, որ ան կառուցուած է 1215ին Զաքարեաններու տիրապետութեան ժամանակ։

Գեղարդի վանքը, սակայն, ունեցած է չինարարական երկրորդ կարեւոր շրջան մը ԺԳ. դարու կէսէն սկսեալ, երբ Պռոշ իշխան Զաքարեաններէն գնելով վանքը, կ'որոշէ չինել վանքին շրջափակին մէջ գտնուած ժայռակուռ եկեղեցիները, ո - րոնք իրենց իւրայատուկ արտակարգ դեղեցկութեամբ մատնաւոր եւ չատ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն բոլոր ժամանակներու համամատն ստեղծագործութիւն - ներուն մէջ։

Այսպէս, առաջին մեծափոր եկեղեցին լերան մէջ փորուած է կաթողիկէին արեւմտեան կողմը։ Անոր հարաւային պատին վրայ փորագրուած արձանագրութենէն կը յայտնուի, որ ան իրագործուած է, Իվանէի որդի իշխան Աւագի իշխանութեան օրով, ԺԳ. դարու քառասունական թուականներէն մինչեւ իր մահը 1250։

Այս ժայռակուռ կոկիկ եկեղեցին խորը, լերան մէջէն կը բխի զուլալ աղբիւր մը, որուն պաղ, վճիտ ջուրը հնագոյն ժամանակներէն նկատուած է սրբազան ջուր՝ օժտուած հիւանդութիւններ բուժելու կարողութեամբ, եւ այսպէս ան եղած է պաշտամունքի առարկայ։

Կաթողիկէի քովընտի զաւիթին հիւսիսակողմէ արեւելեան դուռը կը հայի ղէպի ժայռակուռ երկրորդ զմբէթաւոր հրաշալի եկեղեցին, որու պատերուն վրայ կը տեսնուին զեղեցիկ քանդակներ՝ աղաւնիներ, կենդանիները, մարդիկ, բոյսեր եւ երկրաչափական աքանչելի մոթիֆներ։ Այս եկեղեցին մէջ գտնուած արձանագրութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ իր գաւթով լերան մէջ փորուած է Պռոշ իշխանի ժամանակ, 1283ին։ Ժայռին մէջ, աւելի բարձր դիրքի մը վրայ, չինուած է մեծ, հոյակապ դամբարան մը, Պռոշ իշխանի որդի Պապաքի եւ անոր կնոջ Դուղուքանի համար։ Այս ընդարձակ չորս անջատ սիւներով դամբարանին սիւներէն մէկուն վրայ քանդակուած արձանագրութիւնը կ'ըսէ, թէ այս աքանչելի դամբարանը լերան մէջ փորուած է 1288ին։

Վանքին չուրջը կը տեսնուին ցրուած զեղեցիկ եւ հիանալի խաչքարեր, որոնց նուրբ եւ անկման քանդակները այնքան պերճ ձեւով կը վկայեն գանազան ստեղծող վարպետներու նուրբ արուեստին կատարելութեան աստիճանը։

Ս· ԳՍԳԱՆԵԱՆ

հեկան» 70, թիւ 4) եւ «Շահան Շահնուր եւ հարիւրամեակներու զաւեշտը», («Ահեկան» 70, թիւ 3)։ *Գրիգոր Պլըտեան*՝ «Ներածական Սարափեանի ընթերցումին», («Ահեկան» 69, թիւ 2–3)։ *Յակոբ Սազճեան*՝ «Սփիւռճահայ հարցեր» («Ուսանող» թիւ 3) եւ «*Լա Տիասփորա Խոհրոմիք*» («Հայաստան» Ապրիլ 1970)։ *Յարութիւն Քիւրքճեան*՝ «Աւանդապաշտութիւնը եւ նորարարութիւնը հայ Սփիւռքի մէջ» («Ուսանող», թիւ 2), «երկրորդ հաւասարում՝ բազմաթիւ անհայտներով» («Ահեկան» 68, թիւ 3–4), «ինչո՞ւ մշակոյթ կը ծամեճ» («Ազդակ» 3 Դեկտ· 1969) եւ «Ե՞րբ Սփիւռքը» («Յառաջ», 12 Դեկտ· 1969)։ Կարդալ նաեւ «Ուսանող» թիւ 2ի խմբագրականը։

(3) Տեսնել «Աշխարհ»ի 4 Մարտ 1970 եւ յաջորդ 4 թիւերուն մէջ Դ·Պիր ստորագրութեամբ լոյս տեսած յօդուածաշարքը՝ «ըստ պատկերի իւրեանց»։

(4) Կարդալ գլխաւորաբար — *Առլէն Փափազեան*՝ «Անհասկնալիճ» («Յառաջ», 10 Մայիս 1971)։ «*Հայրենիք*» օրաթերթի խմբագրականները՝ 4, 5 եւ 6 Յունիս 1971։ *Ս. Կալեան*՝ «Խարխափումներ» («Ազդակ Շաբաթօրեակ», Բ· տարի, թիւ 27, 28, 29, 39, 40, 41, 42, 43···)։ «*Ազդակ Շաբաթօրեակ*»ի խմբագրականները՝ 20 եւ 27 Յունիս 1971։ *Կարօ Մեհեան*՝ «Ճանի մը «նողփիւնիներու» առիթով», («Ազդակ Շաբաթօրեակ», Բ· տարի թիւ 38 եւ 39)։

«ՅՈՒՍԱՍ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա· ՄԱՍ

ԱՑԻՇԻ ՀԱՆԸՄ

—=—

Եւ ոգի եղելով Տիլբանի մօտեցաւ ուսաւ մարմինը քննել։ Օտար հանդիսատես մը այս քննութիւնը տեսնելով սիրտ կրնար կատարեալ դաղափար մը ունենալ թէ մահմետականութիւնը ինչպիսի խոնարհ եւ սորնացուցիչ դերքի մը մէջ պահած է կինը։

Սելիմ նախ երիտասարդին ձեռքերը բռնեց եւ մատները քննեց։ Այս քննութենէն վերջինին գոհ մնաց եւ Այիշէի դառնալով հատուածական նչան մը ըրաւ։ Ապա ձեռքը Տիլբանի ցցուած կուրծքին տարաւ, որուն չինութեանը հարթ պառաւ Ֆաթմէ իր վայելչատիպ - քեան ամբողջ պաչարը սպառած էր։ Ներքինին այս խօսքին վրայ այլեւս հանդիսը չկրցաւ խնդուքը զսպել։

— Տիլբան, դոչեց, երիտասարդին կողմը դառնալով, Տիլբան հոպլիս, տեսա՞ր թէ ինչ հուրի մըն ես, զեղեցկութիւնդ փորձառու Լալա մը անդամ խաբեց որ մինչեւ հիմա այնքան զեղեցիկ կիներ ճանչցած է··· Ոչ, աւելցուց Զէրքէզուհին, երիտասարդը իր զրկին մէջ սեղմելով, ոչ, Լալան քեզ ինձմէ աւելի զեղեցիկ դտնելուն չեմ նախանձիր··· եա նուչա, առով ինքզինքս աւելի երջանիկ կը զգամ։

Եւ այս ըսելով զայն զգուեց ու դէմքը համբոյրներով ծածկեց։

Այս յայտնութեան վրայ Սելիմ քարացած մնաց։ Այրէ մը բնաւ այսքան պերճութիւն չէր սպասեր։

— Ուրեմն ա՞ն է, կակազեց քարացած։

— Այո, ան է··· ան է··· դոչեց Զէրքէզուհին։ Տես Լալա, տես, հիմա ալ զայն իրրեւ այր տես եւ դուն ալ վրան հիացիր···

Ներքինին քայլ մը ընելով Տիլբանի մօտեցաւ եւ վերստին անոր ձեռքը բռնեց։ Միւեզոյն առեն միւս ձեռքովը այտին թեթեւ ապտակ մը առաւ եւ կատարեալ դոհունակութեան ժպիտով մը աւելցուց·

— Հայտէ, հէյլա օրսըն սաևա··· ապա Այիշէի դառնալով՝ հիմա, ըսաւ, երկուքդ ալ հոս տիվանին վրայ նստեցէք, եւ առանձին եղածի նման իրարու հետ համբուրուեցէք··· Հ՛հ, ես ալ կ'ուզեմ վերջապէս տարիներէ վերջ այս ճշմարիտ սէրին պատկերը զգալ։

Եւ որովհետեւ Տիլբան սեւամորթին այս տարօրինակ թելադրութենէն ապշած մնացած էր, քանզի զայն իրրեւ թշնամի մը կը նկատէր, ծերուկը տիվանին վրայ մացը գտնուած ցած բազմոցին վրայ նետուեցաւ եւ նիհար դլուխը օրօրելով չարունակեց·

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար·)

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Surprise-Party de la Rentrée

կազմակերպուած Հ·Յ·Դ· Նոր Սերունդի Փարիզի Ահարոնեան խումբին կողմէ

Շաբաթ, Սեպտ· 25, ժամը 19,30էն մինչեւ առաւօտ

Samedi, 25 Sept. de 19 h. 30 à l'aube Pavillon Arménien de la Cité Universitaire

57, Bd. Jourdan, PARIS, Métros : Porte d'Orléans ou Cité Universitaire.

ENTREE 5 FRS.

AMBIANCE BAR BUFFET

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ։

Յետագային՝ մանրամասնութիւնները։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, կիրակի կէսօրէ ետք։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հայաստանեայց Առաք· Եկեղեցւոյ Հովանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ կիրակի, 19 Սեպտեմբերին եւ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբերին։

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, կիրակի օրեր ժամը 9,30էն մինչեւ 12։

Ալֆորվիլի մէջ՝ Էքոլ Փրիմէր Ժորժ Լա Փիէռ, ռիւ տը Շուազի, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ՝ Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Ժանթիյիի մէջ, 22 ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Հինգշաբթի օրեր, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4, ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Պանեէօ – Քաշանի մէջ, Պանեէօլի քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լոռ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5։

Որոշուած է նաեւ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հաստատել Հինգշաբթիօրեայ դասընթացք մը։ Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյս դիւանին, ըստ այնմ կարգադրութիւնները ընելու համար։

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները։

Դ.ԻՒԱՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը չնորհակալու – թեամբ առացած է Պր· Մխսք Երանեանէ 50 Ֆր· իր որդւոյն Արմանի բարձրագոյն ուսմանց վկայականի արժանանալուն առթիւ։

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

22րդ տարի

Ազգասէր Հայ մը, Գերչ· Տէր Սերովբէ Արք· Մանուկեանի ձեռամբ 1000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Մանասէ Մանասէրեան (Փիւժէ – Վառ) 400, Տէր եւ Տիկին Արա Պայլնարեան (Վօ–ան–Վըլէն), Պ· Սուրէն Խաչատուրեան (Պուա–լէ–Վալանս) 200ական, Պ· Միսաք Միրզէ (Լիոն), Պր· Կէթօ (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Ռուպէն Փափազեան (Ժիվոռ), Պ· Օննիկ Մանուկեան, (Թամօ–իթալիա), Պ· Արթիւր Սէթեան (Վօ–ան–Վըլէն) (երկրորդ անգամ), այրի Տիկին Հռիփսիմէ Զիլինկիրեան «Ցա – ռայ»ի միջոցաւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գալէյճեան (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Կարօ Պօղոսեան (Տէսին), Պր· Օննիկ Պօղեան եւ ընտանիք (Տէսին), այրի Տիկին Պէաթրիս Առաքելեան (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Ժան Ֆէրմանեան (Տէսին), Պ· Նիքոլա Գարայեան (Տէսին) 100ական Ֆր·։

Նախկին գումար 95863,53
22րդ տանկի գումար 3000
Ընդհ· Գումար 98863,53 Ֆր·։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ժողովը երեքշաբթի, Սեպտ 21, իրիկուան ժամը 20,30ին ընկերուհի Թոքոսեանի բնակարանը՝ 88, Ռիւ Մարսէլ Պոնէ, Քաշան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Զուարթ Անդիկի Քայեան ծնած 1912ի չուրջ, Բայրուրդի Քարեւրակ դիւղը կը փնտռէ իր մայրը՝ Իսկուհի Պետիկեանը, քոյրը՝ Գայանէ (որու հետ երկուբեակ է), եղբայրը, մօրաքոյրը, որոնք Ֆրանսա կ'ապրին։ Մօրեղբայրը մինչեւ 1957 սպրած է Պաթում, անունը՝ Աւետիս է ապա մեկնած է։ Կը փնտռէ հօրեղբայրները՝ Արամ, Մխիթարեւ Տիգրան։

Զուարթ ներկայիս կ'ապրի Երեւան, Թամանեաններու 5րդ նրբանցք, 6րդ չէնք, թիւ 65 բնակարան եւ մականունն է՝ Շահինեան։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

×

Լիոնի Կրթական Մարմինը կը յանձնէ թէ « Հայկազեան » վարժարանի 1971–72 չրջանի հայերէն դասընթացքները կը սկսին 7 Հոկտ· Հինգշաբթի օր։

Փութացէք ձեր զաւակները արձանագրել Խորհրդարանը։

Փոխադրակառքը, ըստ սովորութեան, պիտի անցնի։ Կը խնդրուի ծնողքներէ պատրաստ պահել իրենց զաւակները, դուր տեղ ժամանակ չկորսնցնելու համար։

×

Մարսէյլի Պուլ· Օտտոյի Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնները կը տեղեկացնեն թէ դպրոցի 1971–1972 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հինգշաբթի 30 Սեպտ· եկեղեցիին սրահը։

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9–12։ Արձանագրութեան համար դիմել Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Տէր Նշան քահանայի։

Դասաւանդութիւնները կ'ուսուցուին տեղւոյն քահանայական կողմէ։

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ· ԿԱՊ· ԽԱՉԻ ՇՐՋ· ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ· ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին։

Պաշտի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան։

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21։

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր

Salle des Fêtes de Sevran

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —

ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց·— Օթոպիւս 147 Ա, էկլիզ տը Փանթէյէն, իջնել կառ տը Սեւրան կամ կառախումբ կառ ռիւ Նոռէն՝ իջնել Սեւրան։

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Մարսէյլի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Երեքշաբթի 21 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին, Մշակոյթի Տուն։

Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ եղեկուցում կուտայ ընկեր ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱՆՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ս· ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

26 Սեպտ· կիրակի օր, Վարագայ Ս· Խաչի տօնին առթիւ, Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ առանձական մատաղօրհնութիւն։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Այս առթիւ Սերովբէ Արք· Դպրութեան ատենի պիտի չնորհէ Յովակիմ Թոսունեանի եւ Օննիկ Թամկոչեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ բարերարներու ննջեցեալ յիշատակին։

Կը հրաւիրուին պիւղին, Անկէնի, Սեվրանի, Սարսէլի եւ Կուսէնվիլի հաւատացեալ ժողովուրդը։ Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9,15, պատարագ 10,30։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի Սեւան խումբը իր վերամուտի առաջին «Միւզիք-փարթին» կուտայ Հոկտեմբեր 2ին, Շաբաթ երեկոյ։

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԼՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Երեւանէն հետեւեալ անձերը կը փընտռուին.—

Յարութիւնեան Մանուկ, Օսեղճի, Յարութիւնեան Թուչոն, Զարչինցի, Թումանեան Հմայեակ, Ղորուզցի, Մաուին – եան Մարտիրոս, Ղորուզցի, Աֆարեան Հայրապետ, Ղորուզցի։ Այս հինգ անձերը կ'ապրին Ֆրանսա, Մարսէյլի հայկական թաղամասը։ Կը կարծուի որ Բայբուրդցիները պէտք է գիտնան։

Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի.—

SARKISSIAN
10, Rue du Général de Gaulle
95 - HERBLAY

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՄՆԱՄԵԱԿԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 90 ֆր·	Վեցամսեայ 50 ֆր·	
Արտասահման	Տար· 115 ֆր·	Հատը	0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
22
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
22 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12221

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.221

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

—o—

Սեպտեմբերին հետ վերջ պտան արձակուրդի ամիսները եւ վերաբացուելոյն դպրոցներու դռները։

Ֆրանսայի մէջ մէկ միլիոնաւոր երկաեռ փոքրիկներ ու պատանիներ լեցուցին մանկապարտէզներու, նախակրթարաններու եւ երկրորդական վարժարաններու դասարանները։

Աւելի ուշ կը բացուին համալսարանի պետական ճիւղերը, ինչպէս նաեւ բարձրագոյն ու մասնագիտական կրթական հիմնարկութիւնները։

Ինչպէս անցեալ տարի, այս անգամ եւս երկրորդական վարժարաններու ուսուցիչները հարիւրին չափուն համեմատութեամբ դասադուլ ըրին վերամուտի առաջին օրը, հակառակ կրթական նախարարի աղաչարկութեան եւ խոստումնե-րուն։

1968 Մայիս – Յունիսի ուսանողական ծանօթ խռովութիւններէն ետք, կառավարութիւնը հիմնական բարենորոգում-ներ կատարեց դպրոցներու կրթական ծրագրին եւ ներքին վարչական մեքենային մէջ։ Կիրքերը հանդարտած են եւ խաղաղութիւնը վերահաստատած է մեծ չափով ուսանողներու եւ ուսուցանողներու շարքերուն մէջ։

Ինակչութեան բնականոն յաւելումին հետ աւելցած է նաեւ դպրոց յաճախող ներու թիւը եւ կառավարութիւնը ստիպուած է դպրոցական նոր չէնքեր շինել եւ նոր ուսուցիչներ պաշտօնի կոչել։

Գիտութեան յառաջդիմութեան հետ ուսուցման եղանակներն ալ բարեփոխուած են։ կարգ մը նկատերու համար կ'օգտագործուին ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը, ինչ որ մեծապէս կը դիւրացնէ ուսուցիչներու գործը։

Ֆրանսայի մէջ նախակրթարան եւ երկրորդական վարժարան յաճախող աշակերտներու թիւն է շուրջ տասներկու միլիոն, — 10·129·900ը պետական, մնացեալը մասնաւոր դպրոցներ կը յաճախեն։

Մանկապարտէզի համար ընդունուած տարիքն է 5–6։ Սակայն ներկայիս ծնողքները աւելի փոքր տարիքէն դպրոց կը ղրկեն իրենց զաւակները։ Վիճակագրութեան համաձայն 1970–71ի շրջանին մանկապարտէզ յաճախած են՝ 2–3 տարեկանները 18 % համեմատութեամբ, 3–4 տարեկանները՝ 61 %, 4–5 տարեկանները 86 առ հարիւր, իսկ 5–6 տարեկանները 100 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Մէկ տարիէն միւսը յաւելումը եղած է չատ զգալի։ 1971–72 տարեշրջանին մանկապարտէզի համար արձանագրուողներու թիւն է 1·970·000, անցեալ տարուընէ 80·000 աւելի։ Նախակրթարանի աշակերտներու՝ 4·123·000 (անցեալ տարուընէ 2000 պակաս), պետական մասնաւոր դասարաններունը՝ 250 հազար։ Ընդհ· դումար մանկապարտէզի եւ նախակրթարաննե-րու՝ 6·343·000, անցեալ տարուընէ 26 հազար աւելի։

Երկրորդական վարժարաններու առաջին բաժնին (6րդէն 3րդ դասարան) աշակերտներու ընդհ· թիւն է 2·414·000 (անցեալ տարուընէ 139·000 աւելի)։ Այս բաժնի մասնագիտական վարժարաններու աշակերտներունը՝ 743·900 (անցեալ տարուընէ 47·300 աւելի)։

Երկրորդական վարժարաններու երկրորդ բաժնին արձանագրուած են 534·000 աշակերտներ (14·000 աւելի)· մասնագիտական դպրոցներու հետեւողներու թիւն է 95·000։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵԻԹՐՔԱԿԱՆ "ԻՒՐԱՅԱՏՈՒԿ ԿԱՊԵՐ"

ԿՈՒԶԷ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԷՐԻՄ

—o—

Ֆրանսայի Արտաքին փոխ–նախարարը Անդրադարձին Պէյրութի մեկնեցաւ երկուշաբթի։ Ժամ տը Լիփովսքի, ինչպէս հաղորդած էինք, պաշտօնական այցելութեան գացած էր Թուրքիա հինգ օրուան համար։ Ֆրանսայի նախարարը յաջորդաբար տեսակցած էր Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին հետ։

Այս վերջինը՝ Նիհատ Էրիմ վախճած յայտնած է, որ «չատ իւրայատուկ» յարաբերութիւն մը հաստատուի Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։ Այս առթիւ նկատել տուած է, թէ իր ուսումը առած է Կալաթա Սերայի Ֆրանքեւթուրք լիսէին, ինչպէս նաեւ յետագային Փարիզի մէջ։ «Շատ կապուած եմ ձեր մշակոյթին» յայտարարած է ան։

Լիփովսքի չէչոը ղրած է Ֆրանքեւ–Թուրք գործակցութեան վրայ Միջերկրականի մէջ, որպէսզի այդ ծովը թատերաբեմ չդառնայ բախումի՝ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ։

Այս առթիւ նկատել կը տրուի, թէ Ֆրանսական մշակոյթին տարածումը Թուրքիոյ մէջ ապահովուած է 150 վրոֆեսօրներով, որոնք կը դասաւանդեն համալսարաններու մէջ, ինչպէս նաեւ լիսէներով, Անդրադարձ, Իզմիրի եւ Պոլսոյ մէջ հաստատուած կրթարաններով։

Հակառակ այս ճիգին՝ Ֆրանսերէնի դասաւանդումը տեղատուութեան մէջ է։ Երկրորդական վարժարաններու աշակերտութեան 65 տոկոսը անգլերէնը կ'ընտրէ իբրեւ երկրորդ լեզու, 23 տոկոսը Ֆը-րանսերէնը, իսկ 12 տոկոսը՝ գերմաներէնը։ Կացութիւնը բարելաւելու մտադրութեամբ էրիմ կը նախատեսէ պահանջել Ֆրանսայի կառավարութենէն, որ օժանդակէ Թուրք հեռատեսիլին ընդլայնումի ճիգին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ–ի տեղեկագրին համաձայն Իսրայէլացիք 15·000 պաղեստինցի տեղահանուած են կազային հրջանէն՝ քանդելով անոնց տուները։

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱԲԲԱՀՕՐ ԳՐ. Վ. ՄԱՆԵԱՆԻ

ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

11 Սեպտեմբեր ցնծաւոն Մխիթարեան Միաբանութեան։ Առաւօտեան ժամերկն արդէն եռուզեռը սկսած էր Մայրավանքին մէջ։ Ամէն մարդ ոտքի էր, երիցադոյն հայրերէն մինչեւ կրտսեր անդամը ունի իր պարտականութիւնը իբր վերջին պատրաստութիւն երեկոյեան հանդիսու-թեան։

Ուրախութեան մէջ է Հայ Ազգը, որուն եկեղեցական մեծերը Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա·, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Խո-րէն Ա·, Իգնատիոս Պետրոս ԺԶ· կաթողիկոսները, Երուսաղէմի եւ Թրքահայոց Պատրիարքները, Իսթանպուլի Զօլաքեան Վիճակաւորը, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահայրը, գեր ուրիշ արքեպիսկոպոսներ եւ եպիսկոպոսներ, ղրկած են իրենց խնդակցութեան եւ շնորհաւորական հեռագիրները։

Մեզի խնդակից է նաեւ աւստրիացի ժողովուրդը իր աշխարհական եւ կրօնական պետերով՝ Աւստրիոյ Հանրապետութեան նախագահը՝ Ֆրանց Եոնաս, վարչապետ Պրունօ Քրայսքի, նախարարներ, Վիէն-նայի եպիսկոպոսապետը՝ կարդինալ Ֆըրանց Քէօնիք, միւս քաղաքներու արքե-պիսկոպոսները եւ եպիսկոպոսները։ Վսեմապատիւ նախագահը այս առթիւ հեռագրով իր բարեմաղթութիւնը եւ գնահատանքը յայտնելէ վերջ կը հրաւիրէ նորընտիր Աբբահայրը՝ Գերպ· Հ· Գրիգորիս Վ· Մանեան, որ իր մասնակցութիւնը բերէ ամսոյս 20ին սարքուելիք ընդունելութեան ի պատիւ Պելժիոյ Թագաւորին եւ Թագուհիին, որոնք պաշտօնապէս Աւստրիա պիտի այցելեն։ Յաջորդ օրը, Սեպտեմբեր 21ին, Գերպ· Հայրութիւնը մեծապատիւ Թագաւորական հիւրերու հետ օփերա հրաւիրուած է։

Տեղական ժամով ժամը 5,30ին Մայրավանքի եկեղեցւոյն նստարանները արդէն իսկ գրաւուած էին ազգային եւ տեղացի հաւատացեալներու կողմէ։ Արարողութիւնը սկսաւ ժամը 6ին ուտնդատուննէն «Այսօր Աստուածութիւնն զուարճանայ» հոգեմտալ չարականով։ Նախ Աբբայի օրհնութիւնը զոր կատարեց Մեսրոպ Արք· Հապղեան։ Արարողութեան նախագահեց պապական նուիրակ՝ Տ.Թ·Ռոսթի Արքեպ·։ Ներկայ էին բարձրաստիճան եկեղեցականներ, Հիւսիսային Ամերիկայէն Տիրան Արք· Ներսոյեան, Աբբաներ, համալսարանի ուսուցչապետներ, Վիէննայի Հայոց հոգեւոր հովիւը՝ Տոքթ· Մեսրոպ Ծ· Վ· Գրիգորեան եւ ուրիշ կրօնական եւ աշխարհական ներկայացուցիչներ։

Եկեղեցին բերնէ բերան լեցուն էր, ամէկօրէն լսուած, ասեղ ձգելու տեղ չկար։ Նստարաններու առջեւ դրուած 30–40 աթոռները դրաւուած էին Հ· Ղուկաս Վ· Առաքելեանի առաջնորդութեամբ Մխայեալ Նահանջներէն ժամանած Հայերու կողմէ, որոնք իրենց յարգանքի տուրքը ընծայելու եկած էին նորընտիր Աբբահօր։ Ներկայ էին Մխիթարեան հայ եւ տեղացի համակիրներ, բարեկամներ, ծանօթներ ինչպէս նաեւ ծխականատարութեանց սիրահարներ։

Աբբայի օրհնութիւնը որ կէս ժամ տեւեց, ժապաւէնի առնուելուն, եւ յաջորդ օրը, Խաչվերացի Կիրակին երկու անգամ սփռուեցաւ հեռատեսիլէն։

Այս արարողութեան ընթացքին Աբբահօր կատարելիք պաղծքէն առաջ սարկաւագներէն մին կարդաց Պօղոս Զ· Քահանայապետի օրհնութեան հեռագիրը, Փըրանսերէն լեզուով· ապա տուաւ անոր գերմաներէն եւ հայերէն թարգմանութիւնները։

Զայնաւոր պատարագի սկզբնաւորութեան, մինչ երիտասարդ աւստրիացի թենորը ոսկեհնչիւն ձայնով «Խորհուրդ խորին...» կը մեներգէր երգչոնի ընկերակցութեամբ, յուզիչ էր տեսնել նախկին ծերունապարգեւ եւ նորընտիր՝ գոյզ Աբբահայրերու ողջագուրումը։ Ցեղոյ վարդապետները եւ ուխտեալ – եղբայրները, առանձին առանձին, Աբբահօր առջեւ ծընրադիր վերանորոգեցին իրենց յարգանքի եւ հնազանդութեան ուխտը։ « Սուրբ Աստուած »ին սարկաւագը երկու բուրվառակիրներով մատոյց աւետարանը ի համբոյր քահանայապետական նուիրակին։

Երգչախումբը որ կազմուած էր վեր – մանախօս տեղացիներէն (եւ որոնց համար լսարնասուռ դրուած էին արարողութիւնները) Հայր Մխքայէլ Վ· Ագեանի ղեկավարութեամբ եւ Սրապեան եղանակով չատ ներդաշնակօրէն երգեց պատարագը։

Զայնաւոր պատարագը ամբողջու-թեամբ, ինչպէս նաեւ Աբբայի օրհնութեան արարողութիւնը կրթական նախարարութեան կողմէ երիվի առնուելոյան պետական դիւանին համար։ Երկրորդ երիվ մը եւս առնուելու, որուն կցուելոյան համառօտ տեղեկագրութիւն մը եւ նորընտիր Աբբահօր պատգամը ուղղուած՝ Սմերիկահայոց։ Այս երկրորդ երիվը Խաչվերացի Կիրակին սփռուելու Ուաշինկթընի ռատիոկայանէն։

Արարողութենէն յետոյ, ժամը 8ին, մեծաթիւ հիւրերը, ազգայիններ ինչպէս նաեւ տեղացի բարեկամներ առաջնորդուելոյան Մայրավանքի ճաշասրահը։ Գեղարդեան Աբբահօր մուտքը ծափահարութիւններով ողջունուելոյաւ։ Բոլոր հիւրերը, մասնաւորաբար Ամերիկահայերը եւ տեղացիք յայտնեցին իրենց գնահատանքն ու զարմանքը ի լուր մեր փառահեղ արարողութեան, անոր գեղեցկութեան եւ կանոնաւորութեան, ինչպէս նաեւ երգեցողութեան եւ սարկաւագներու գեղեցիկ ձայներուն։

12 Սեպտեմբեր Վիէննայի Հայոց Ս· Հոփփմիկ գեղեցիկ եկեղեցւոյ մէջ Ներսոյեան Սրբազան մատոյց ձայնաւոր պատարագ, որուն ներկայ եղան մայրաքաղաքիս արքեպիսկոպոսը՝ կարդինալ Ֆըրանց Քէօնիք, նորընտիր Աբբահայրը եւ ուրիշ եկեղեցականներ։ Կէսօրին հացկերոյթ մը սարքուելոյաւ Իմփէրիալ պանդոկի չքեղ սրահներուն մէջ։ Այս առթիւ Գերպ· Հայրութիւնը խօսք առաւ, հիւսեց գովքը Հայ Եկեղեցւոյն եւ իր հոգեւորական չունչով պանծացուց Հայ Ազգը։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԻՐԱՆ — 2500ԱՄԵԱԿ

ԿՐՕՆՔԸ
ԱՔԵՄԵՆԵԱՆՆԵՐՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՎ

—o—

Գրաւոր պատմութեան մէջ յիշատակուած մարդարէներու չարքին, պարսկաստան Զարադուստրան այն առաջիններէն է, որ հաւատքի պերճախօս օրինակ մը ստեղծելով՝ ցոյց տուաւ, թէ կրօնքը ինչպէս կրնայ վեհմացնել մարդկային կեանքի նիւթական եւ հոգեկան բովանդակութիւնը:

Աքեմենեաններու իշխանութեան օրով, Զրադաշտականութիւնը պաշտօնական կրօնքն էր պարսկական կայսրութեան: Հիմնուած էր Քրիստոսէ առաջ մօտաւորապէս 7րդ դարուն, եւ խորքին մէջ մխաստուածեան նկարագիրը մը ունէր: Զրադաշտական կրօնքին մէջ, Ահուրա Մազդա այն մեծ, օգտակար եւ խաստուն աստուածն էր, որ կ'ապահովէր իր հաւատացեալներուն առողջութիւնը, բարգաւաճութիւնն ու երջանկութիւնը, եթէ անոնք պատուէին ղինք բարոյական եւ գործնական աշխատանքով:

Սակայն, Ահուրա Մազդայի ըմբռնումին կը հակադրուէր Ահրիման ստուածը:

Ահուրա Մազդա եւ Ահրիման թշնամի չաստուածներ էին եւ այս պատճառով Զրադաշտականութիւնը կը ստանար երկուութեան մօտեցող բնոյթ մը: Հակառակ անոր, որ այս երկու աստուածներուն, բարիին ու չարին բախումը չափազանց բնական ընթացք մը ունէր, այսուհանդերձ, Զրադաշտականութիւնը կը հաւատար, որ վերջնական յաղթանակը եւ յաւիտենական իշխանութիւնը կը պատկանի Ահուրա Մազդայի կամ բարութեան աստուծոյ:

Զրադաշտականները կը հաւատային, որ ամբողջ մարդկութիւնը իր մասնակցութիւնը պէտք է բերէ այս պայքարին եւ թէ՝ իրենց մահէն ետք, մարդիկ պիտի դատուին իրենցմէ սպասուած այդ մասնակցութեան հիման վրայ, դրախտ կեանքով վարձատրուելով եւ կամ երկար, բայց ոչ յաւիտենական պատիժ ենթարկուելով: Անոնք կը հաւատային նաեւ, որ Ահուրա Մազդա անձնաւորուած էր հօթը տարրեր բարոյականի հասկացողութիւններու մէջ, որոնք են՝ արդարութիւն կամ ճշմարտութիւն, բարի մըտածում, գերիշխանութիւն, բարեպաշտութիւն, բարգաւաճութիւն, անմահութիւն եւ հնազանդութիւն:

Կ'ենթադրուի, որ Զարադուստրա, կրօնքի հիմնադիրը, ծնած էր Քրիստոսէ առաջ 600 թուականին եւ ապրած՝ չուրջ 80 տարի: Նոյնպէս կ'ենթադրուի, որ անոր ծննդավայրը եղած է Ատրպատականի մէջ գտնուող Ուրմիոյ Լիճի մօտերը: Բայց կայ նաեւ աւելի արդիական տեսութիւն մը, ըստ որուն Զարադուստրա ծնած էր Մարտանի մէջ, ներկայ Իրանի հիւսիս-արեւմուտքը:

30 տարեկանին, Զարադուստրա ըրաւ յայտնութիւնը նոր կրօնքի մը, եւ սկսաւ զայն քարոզել: Վշտասպ թագաւորի այս հաւատքին դարձէն ետք, Զրադաշտականութիւնը արագօրէն սկսաւ տարածուիլ:

Աքեմենեան թագաւորները իրական հաւատացողները էին իրենց կրօնքին: «Պարսկաստանն ու Յոյները» գրքի հեղինակ Պրոնիի համաձայն, «... Մեծն Դարեհ (Ք. Ա. 527–486) եւ իր հետեւորդները խորապէս կրօնապաշտ էին, եւ կը հաւատային, որ իրենց պաշտօնները ստացած էին աստուածմէ, եւ աստուած յանձնած էր իրենց աշխարհին իշխելու, խաղաղ կեանք մը պարգեւելու եւ իր օրէնսկները տարածելու պարտականութիւնը: Նախ բան իր մահը, Զարադուստրա հիմնած ու իր հաւատացեալներուն յանձնած էր վարդապետութիւն մը, որ մարդոցմէ (որոնց կարգին՝ թագաւորներէն) կը պահանջէր աշխատիլ աստուծոյ համար, հաստատելու համար անոր ուղիղ օրէնքները»:

Իր լայնամտութեան, լուսաւորութեան եւ բարի արամադրութիւններուն պատճառով, Զրադաշտականութիւնը որոշ չափով թոյլատու կրօնք մը եղաւ, ինչ որ բնականաբար, զայն քարացած վարդապետութենէ մը հասցուց օգտապաշտ հաւատքի մը մակարդակին: Արդի Քարթիները, որոնք Իրանի վրայ իսլամական դերիշխանութեան հաստատումէն ետք, իրրեւ պարսիկ դաղթականներ ապաստանեցան Հնդկաստան, իրենց կրօնքի բարի արամադրութիւններուն եւ լուսամիտ սկզբունքներուն հիման վրայ, յաջողեցան ոչ միայն կարեւոր դիրքի մը հասնիլ Հնդկաստանի անտեսական կեանքին ներս, այլ եւ՝ կրցան դաստիարակչական եւ մտային զարգացումի այնպիսի կարելիութիւններ ստեղծել, որ անոնք ներկայիս կը հանդիսանան Հնդկաստանի մէջ ապրող փոքրամասնութեանց ամէնէն ուսեալ եւ զարգացած տարրերը:

Անկասկած, Աքեմենեան թագաւորներու նկարագրին եւ կրօնական աշխարհահայեացքին միաձուլման մէջ այս կրօնքը ունեցաւ իր վճռական դերը: Պարսկական կայսրութեան հիմնադիր Մեծն Կիւրոս աղատարարի, քաղաքագէտի եւ պատերազմիկին իր յատկութիւններուն վրայ աւելցուց նաեւ կրօնքի այս թոյլատուութիւնը: Շուրջ 40 հազար դերեալ Հրեաներուն արտօնելով, որ վերադառնան Պաղեստին, տաճարները վերաշինելով եւ տեղական աստուածները եւ սովորութիւնները յարգելով, Մեծն Կիւրոս հանդիսացաւ օրինակելի կայսր մը, որուն յաջորդները միշտ վարձեցին ընթանալ իր դծած ուղիով: Կրօնական այս աղատամտութիւնը, ներկայիս, դարձած է Իրանի աղգային նկարագրին մէկ անբաժան մասնիկը:

Աքեմենեաններու իշխանութեան օրով ապրող Իրանցիներուն համար, կրօնքը կը հանդիսանար լաւագոյն աշխարհ մը կերտելու եւ աւելի լաւ կեանք ստեղծելու միջոց մը, քան թէ վերացական եւ խորհրդաւոր փիլիսոփայութիւն մը: Այս կրօնքին բանալի բառը մնաց արդարութիւնը, որ միշտ համանիշ նկատուեցաւ ճշմարտութեան, իսկ սխալ մտածողութիւնը միշտ ալ մնաց մեծագոյն չարիքը: Այդ չրջանին ապրող Իրանցիներու նշանաբանը կը խտացուէր երեք դրոյթներու մէջ.— Բարի մտացումներ, բարի բառեր եւ բարի արարքներ:

Զրադաշտական կրօնքի դրականութիւնը կը մարմնաւորուի Աւեստայով, որ սկիզբը կը բաղկանար 21 դիւքերէ, մասամբ՝ նոյն ինքն Զարադուստրայի կողմէ արտասանուած: Դարերու ընթացքին, դանազան յաւելումներ եղան այս կրօնքին վրայ: Արդէն իսկ լայնածաւալ այս կրօնագիրքը, վերջերս դտնուած աղբիւրներու համաձայն, կը կազմէ միայն մէկ մասը աւելի մեծ դրականութեան մը, ուսմասի էր· բայց ձիւնին վրայ պտան պանդան տեսակի գէնքեր, երկու փամփուշտով ծակուած fասfէք մը, եւ պատին կախուած վիրաւոր մը: Շուտով երեան ելաւ, որ այդ fասfէքը կը պատկանէր Լ'Օմ կոչուած չարագործին, որուն հետքերը սակայն անպատանելի կը մնային: Վիրաւորը ոչ մէկ տեղեկութիւն ուզած էր տալ պատահածի մասին եւ կը պնդէր, որ դինք վիրաւորողը իրեն բոլորովին անծանօթ էր: Վիրաւորը փոխադրուեցաւ հիւանդանոց· վիճակը շատ ծանր չէր:

Երեք օր ետք, 1902 Յունուար 9ին, եւրիատասարդ մը դուրս կուգար Պելվիլ Թրընոն հիւանդանոցէն: Դրան առջեւ գլուխ դնուղ կառքերէն մէկուն մէջ ելաւ ու տուաւ հասցէ մը: Երբ հասաւ Պանեոլ եւ Փիրենէ փողոցներու քառուղիին, յանկարծ խումբ մը ոստահակներ վրան յարձակեցան: Երիտասարդին բարեկամները վրայ հասան եւ ճակատամարտը սկսաւ դանակներով, դաշոյններով եւ սուիններով: Երբ ոստիկանները վրայ հասան, քառուղին դրեթէ ամայի էր: Միայն դլուխն Հալի գոհը, այս անդամ թեւէն ծանրօրէն վիրաւորուած եւ գայն փոխադրեցին հիւանդանոց եւ պատկերացուին այն մահճակալին մէջ, զոր լքած էր քանի մը ժամ առաջ: Այդ երկու անդամ վիրաւորուած անձը կը կոչուէր Լեթ:

Ասիկա եղած էր Լեթքայի հրաւէրին պատճառը: Լ'Օմ անվախօրէն պատասխանած էր հռչակաւոր աւազակապետի հրաւէրին եւ դուրս եկած էր յաղթական:

Ոստիկանութիւնը սկսաւ իր փնտրտուքները: Նախ իմացաւ, որ Լ'Օմ կը կոչուէր նաեւ Մանտա, բայց իրական անունն էր Ժօզէֆ Փլենյէօր: Ձերբակալու-

ԽԱԻԱՐԻ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

ԱՄԵԼԻ
ԿԱՄ
ՄԱՅԹԵՐՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

—o—

(Ր. եւ վերջին մաս)

Զոյդերը իրարու մտերմացան, Ամելի որ արտասովոր ճաշակ ունէր, սիրահարեցաւ Լեթքայի, որովհետեւ ան աւելի հին էր արհեստին մէջ: Լեթքա սակայն տեղի չտուաւ զանազան պատճառներով: Նախ կար միջավայրին պատուոյ օրէնքը, որ կ'արգիլէր զաւազրութեամբ սիրանալ ընկերոջ մը համանուհիին, կար Յովազը, որ իրեն համար լքած էր ամէն բան, կար Լ'Օմը, որուն հանդէպ ունէր անկեղծ բարեկամութիւն մը: Բայց Ոսկի Սաղաւարտի գործ դրաւ իր համբաւները ու վերջ ի վերջոյ յաջողեցաւ Լեթքան առնել իր ուսկանին մէջ: Լեթքա եւ Ամելի սկսան միասին կենակցիլ: Երբ Լ'Օմ լմացաւ ընկերոջը եւ սիրուհիին դաւաճանութիւնը, սուրհանդակ մը դրկեց Լեթքայի, որպէսզի իրեն վերադարձնէ Ամելին: Լեթքա հեզնանքով դիմաւորեց այս վերջնագիրը եւ բաւ.· «Եթէ Լ'Օմ կ'ուզէ եա առնել Ամելին, թող ներկայանայ անձամբ»:

Լ'Օմ հասկցաւ հրաւէրին խմաստը ու վերցուց նետուած ձեռնոցը:

1902 Յունուար 6ի գիշերը, պաղ հով մը կը կրծէր ձիւնի հատ խաւը: Լէ Հալ թաղի սրճարաններէն մէկուն առջեւ չան կարճ ատրճանակի կրակոցներ լսուեցան: Երբ ոստիկանները հասան՝ կռուի դաշտը

Ռուս բարեկամի մը միջոցաւ, որ կրեւոր պաշտօն մը ունէր Փեթրոկրատի անգլեւռուսական առեւտրական սենեակին մէջ եւ սերտ յարաբերութեամբ կապուած անգլիական դեսպան Սըր Ճորճ Պըքանըն, այս վերջինը բարի եղաւ ջեմ վիւյական մը տալու Լինճ, որուն մէջ կը յայտարարէր թէ՝ ես իրեն յանձնարարուած էի իրը ամէն կերպով պատուաւոր եւ վստահելի անձնաւորութիւն մը, որ Անգլիա կ'երթար դուտ առեւտրական դործերով, եւ անգլիական իշխանութիւններէն կը խնդրէր Լինճ չնորհել ապակցութիւն եւ պաշտպանութիւն:

Այս յանձնարարականով զօտեպնդուած, անմիջապէս ճամբայ ելայ: Պատերազմին առեն, Ռուսաստանէն Անգլիա երթալը դիւրին դործ չէր: Պոթնիոյ ծոցը, ուր դերմանական սուզանաւեր երեան եկած եւ իրենց սարսափը սփռած էին, փակուած էր, այնպէս որ ինձի արդէն ծոցէն սովորական անցքը, Ապոյէ չոգենաւով Սթոքհոլմ, դադրած էր: Շարկ էր երկաթուղիով երթալ նախ, երկու օրէն, Ֆինլանտայի հիւսիսային ծայրագոյն քաղաքը, Թորնէօ, հոնկանուն գետին նակալայրը, ուր կը սկսի Լարսնիայի տարածութիւնը: Ռուս պետութիւնը սկսած էր փոխադրութիւնները: Նախ իմացաւ, որ Լ'Օմ կը կոչուէր նաեւ Մանտա, բայց իրական անունն էր Ժօզէֆ Փլենյէօր: Ձերբակալուած մեծագոյն մասը կորսուած է: Այս մեծ կրօնագրքին մնացորդները նախ հաւաքուած էին Մասանեան Պարսիկներու օրով (223–641), եւ ապա՝ 13րդ եւ 14րդ դարերու ընթացքին:

Զարադուստրայի կողմէ պատմական Իրանի մէջ հիմնուած այս առաջին կրօնքն ասդին, բարոյականութիւնը դարձած է իրանեան ժողովուրդին ընդունած կարեւորագոյն արժանիքը: Մեր օրերու Իրանցիները կը հաւատան, որ կրօնքի ճամբով բարոյական արժէքներու հանդէպ հաւատարմութիւնը լաւագոյն միջոցն է, փրկելու համար մարդկային ընկերութիւնը կազմալուծումէ, որ անխուսափելի կը դառնայ՝ այդ հաւատարմութեան չդոյութեան պարագային:

Այս հաւատքը, միացած՝ խորունկ մարդկայնութեան մը, կը կազմէ այն չափանիշը, որով այսօրուան Իրանը կը փորձէ արժեւորել իր մտածումներն ու արարքները: Եւ անկասկած, այս արժէչափը առաւել եւս պիտի չեչտուի յառաջիկայ Հոկտեմբերին, երբ Իրան պիտի տօնէ իր միապետութեան հիմնադրութեան 2500ամեակը:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

—o—

Օր մը նրբանցքին մէջ հանդիպեցայ իրենց ողորմելի հօտին, երբ մեղմաձայն կը խօսակցէին, եւ, չեմ գիտեր ինչո՛ւ, չարախնդաց հաճոյքը տուի ես ինձի՝ իրենց խօսք ուղղելու թրքերէն·

— Հանդիստ ճամբորդեցի՞ք, էֆէնտիներ, — հարցուցի:

Իրենց վատառողջ ճարպի մէջ ծանրացած անոնց աչքերը խոշոր բացած, իրարու նայեցան ու պատասխան չտուին:

— Ե՞րբ ճամբայ պիտի ելլէք, — չարունակեցի՝ առերեւութապէս անտարբեր կատածին եւ մանաւանդ դահանդեակ տարտափին, որ ակներեւօրէն կը պատէր զիրենք:

Ու, իրենց խայծ մը նետելու մտքով, աւելցուցի·

— Ես Թուրքիոյ հպատակ եմ:

Բառ մը չարտասանեցին, բայց, իրարու եռեւեք, հալածական երէի պէս, իրենց սենեակը մտան խուճապով եւ դուռը փակեցին ամբօրէն:

Ամէն անդամ որ այս միջադէպը միտքս կուգայ, ներքին խնդուք մը կ'ողողէ զիս ցնծութեամբ: Հիւպատոսները իրենք ալ մոռցած ըլլալու չեն անշուշտ թահա՛րդը, զոր իրենց լարեց ռուս զաղտնի ոստիկանութիւնը՝ Ասքորիայի մէկ նրբանցքին մէջ:

Նմանօրինակ ուրիշ խաղ մը պատմելու համոյքին չեմ կրնար դիմանալ այստեղ:

1920 Հոկտեմբերին, երկարամեայ բացակայութենէ մը յետոյ, Կովկասէն Պոլիս անցեր էի՝ Փրանսա դալու համար: Առտու մը, Սկիւտարէն կամուրջ կ'երթայի Շիրքէթի չոգենաւով: Քովս նստած էր Թուրք մը, աւելի յատկանշական պիտի ըլլար ըսել «Տաճիկ» մը, անտարակոյս պետական պաշտօնեայ, կարճահասակ, թիկնեղ, ժժդոյն, կլոր հոծ մօրուքով, մին անոնցմէ, որոնց համար մերիններդ կ'ըսեն թէ՝ «Թոյն կը վաղէ երեսէն» եւ զոր Թուրքերը իրենք ալ կ'որակեն բառով մը, որ բնականաբար ամէնէն անհրաժեշտ անկիւններէն մին կը նշանակէ: Պէշիկթաշի բացերը, անցանք Դաչնակիցներու պատկառելի նաւատորմիղին առջեւէն, որմէ քիչ հեռու խարսխած էր հելլէնական Ավերոֆ զրահաւորը, Յոյներուն փառքն ու պարծանքը:

Քովիններս դարձայ եւ ըսի, լրջութեամբ.

— Վա՛հ, վա՛հ, վա՛հ, ա՛ռ ալ մի տեսնելու էինք: Ես երկար տարիներէ ի վեր Կ. Պոլսէն բացակայ էի, նոր վերադարձած եմ, ու այս տեսարանը սիրտս կը ճմլէ: Ինկիլիզներուն ըսելիք չկայ, ծովը իրենցն է, Ֆրանսացիներուն եւ Իտալացիներուն ալ հայտ աչք դոցենք, բայց սա հելլէնական տաչտը ի՞նչ զործ ունի այստեղ:

Թուրքերը, որ պէտք է ընդունիլ, հիմիրի ըմբռնումն եւ ոդին ունին, չատ դուարճալի սրամտութեամբ մը՝ թէֆիհ (տաչտ) մակդիրը փակցուցած էին հելլենական զրահաւորին:

Մարդը ճայն չհանեց, բայց ես չարունակեցի·

— Սիրտ պէտք է որ դիմանայ ասոր: Հէյ վա՛խ, ո՞ւր մնաց Օսմանեան փառքը, սալթանաթը: Այս օրերո՞ւն ալ պիտի հանդիսինք:

Բառ մը չհլաւ իր կղպուած չրթունքէն: Բայց եթէ նայուածքով կարելի ըլլար մարդ մը սպաննել, տեղն ու տեղը չանթահար կ'իյնայի դիտապաստ:

Ժամանակ է, սակայն, փեթրոկրատ վերադառնալու:

×

Անգլիա մտնելու արտօնութեան հարցը կրցայ յաջողութեամբ լուծել:

(2 – Շար·)

թեան հրամանագիրը արգիլանք մը չորս – ւսւ սակայն: Լ'Օմի թաքստոցը անգտա – նելի կը մնար, մինչեւ որ մանիչ մը դիւրացուց ոստիկաններուն գործը: Պա – շարուեցաւ Լ'Օմի բնակարանը, բայց ան ջողեցաւ տանիքէ տանիք ցատկելով ա – զատել իր օձիքը եւ անցնիլ արտասահման:

Ամելի մէկ անգամէն կտրանցուցած էր իր երկու պաշտպանները, բայց հոգ չէր ըներ: Մինչ Լեքա հիւանդանոցին մէջ կը պայքարէր մահուան դէմ, եւ Լ'Օմ անձ – կութեամբ կը սպասէր առիթին անդին, Ոսկի Սպաւարտ կը գտնար երջուհի, փխկալ սրճարաններէն մէկուն մէջ:

Օր մը, Լը Փըթի Փարիզիէնի մէջ Լ'Օմ կը կարդայ լուր մը, որ կը կատղեցնէ զինք: Լեա փարիզեան թերթին, Լեքա կը գտնուի ապաքինման ջրջանի մը մէջ եւ, անմիջապէս որ դուրս դայ հիւանդանո – ցէն, պիտի ամուսնանայ Ոսկի Սպաւ – ւարտին հետ:

Լ'Օմի հոգիին մէջ կ'արթննայ գազանը, աւելի ճիշդը առիւծը: Անասուններու թա – գաւորին պէս Լ'Օմ բերա է ու վայրագ, բայց նաեւ վեհանձն: Անկեղծ է ու պատ – ուխնդիր: Եթէ աւելի խորամանկ ըլլար, պիտի հասկնար որ թերթին տուած լու – րերը վիաւմնաւոր էին: Ոստիկանութիւ – նը կ'ուզէր որ ան յայտնուի ու ելլէ հրա – պարակ: Եւ Լ'Օմ միամտօրէն ինկաւ ծու – ղակին մէջ: Վերադարձաւ Փարիզ ու ձեր – բակալուեցաւ Վենհէնի սրճարաններէն մէկուն մէջ:

Դատարանը խիստ միջոցներու դիմեց, որպէսզի Լ'Օմ խօսի, տեղեկութիւններ տայ: Ոստիկանապետը իրեն հասկցուց, որ ինք մատնողները եղած էին Լեքան եւ Ամելին: Արդէն այլեւս պէտք չկար, որովհետեւ անոնց բուն դաւաճանութիւ – նը իրենց ամուսնութիւնն էր: Լ'Օմ բա – ցաւ տոպրակը եւ Ամելին ամբաստանեց իրեւ պատճառը եւ մեղսակիցը իր չարա – գործութիւններուն: Անմիջապէս կը ձեր – բակալեն Ամելին եւ Լեքան: Ամելի դար – ձած էր «բարձրաստիճան» պերճախիհ եւ իր յաճախորդներուն մէջ ունէր երեւելի մարդիկ: Սպանդի կոմս մը 300·000 ոսկի տասարկեց իրեւ երաշխաւորութիւն, որպէսզի Ոսկի Սպաւարտը չմնայ բանտ:

Բայց առեանին առջեւ երբ Լ'Օմ եւ Ա – մելի դէմ դիմաց կուգան, մարդը կը մոռ – նայ իր գառնութիւնները եւ եա կ'առնէ ամբաստանութիւնները: Դատաւորը դի – տել կուտայ, թէ այսպէս ընելով ան իր սիրուհին կը նետէ հակառակորդին դէր – կը: Բայց Լ'Օմ, որուն սէրը հասած էր ասպետական զոհաբերական մը, կը պա – տասխանէ հանդարտօրէն.

— Ի՞նչ կարեւորութիւն ունին այդ բո – լորը. կը բաւէ որ անդամ մըն ալ կրցայ տեսնել սիրուհիս:

Դատաւորը կ'ուզէ հասկնալ կոխին դրդապատճառը:

— Ես ու Քոլսիքացին կռուեցանք, ո – րովհետեւ կը սիրէինք նոյն կինը, կը սի – րէինք հիւանդանալու չափ, չքնանալու չափ, մեռնելու չափ: Պարոն դատախազ, դուք ձեր կեանքին ընթացքին չէ՞ք սի – րած կին մը, այս ձեւով:

Դատարանին նախագահը, որ մեղմա – յուցիչ պարագաներ չատ կը տեսնէր այս թշուառականներու արարքներուն մէջ, չկրցաւ սակայն Լ'Օմը փրկել ծայրագոյն պատիժէն. ընդհանուր դատախազը եւ երդուեալները չէին բաժներ անոր տե – սակէտները: Ժօզէֆ Փլենյէօր դատա – պարտուեցաւ ցկեանս թիւրապարտութեան եւ դրկուեցաւ Քայէն:

Առեն մը եաք, Լեքա ձերբակալուեցաւ ու դատապարտուեցաւ ութ տարուան տաժանակիր աշխատանքի, կրկին Քայէ – նի թիւրանը: Յաջողեցաւ հռնկէ խոյս տալ բայց սպաննուեցաւ ոսկի փնտռող – ներու կողմէ, կոյս անտառներու մէջ:

Գալով հերոսուհիին, Ոսկի Սպաւար – տիի, ան չարունակեց իր սանձարձակ կեանքը, մինչ իր սիրահարները կը տըք – նկին թիւրաններու մէջ: Նոյնիսկ դատ – յարմար ամուսին մը, բայց չարունակեց իր չնորհքները բաշխել ունեւոր չամա – խորդներու: Երբ սկսաւ տարիքը առնել, արժեզրկուեցաւ եւ վոխեց արհեստը, դարձաւ չրջուն վաճառորդուհի ու ապրե – ցաւ անճոռնկ կեանք մը վերյիշելով իր նախկին սիրադործութիւնները: Իր մահ – կանացուն կնքեց 16 Ապրիլ 1933ին, 55 տարեկան հասակին մէջ, ու թաղուեցաւ Պաթինեոլի գերեզմանատունը:

Տարիներ ետք ծայրայեղութիւնը այդ դժբախտ արարածին առջեւ գերեզման մը կը բանար եւ կեանքի հեղնութիւնը կը ներկայացնէր: Սեւ ուրուական մը...

Այդ երեքէն եւ ոչ մէկը պիտի կարենար այդ միջոցին սահած ժամերը հաշուել:

Որովհետեւ ժամանակը միայն երկու պարագաներու մէջ կարելի չէ հաշուել, երբ մարդ կ'ըլլայ ազատ, կամ երբ ան կը գտնուի բանտի մէջ:

Ամելի Ոսկի Սպաւարտ, որ ամուսնա – ցած էր Լ'Օմի հետ, ինքզինքը կը գտնէր ազատ, ինչպէս նաեւ Լ'Օմ, որ ամուսնա – ցած էր Ամելիի հետ, ինքզինքը կը գտնէր բանտի մէջ:

Ամելի Ոսկի Սպաւարտ, որ ամուսնա – ցած էր Լ'Օմի հետ, ինքզինքը կը գտնէր ազատ, ինչպէս նաեւ Լ'Օմ, որ ամուսնա – ցած էր Ամելիի հետ, ինքզինքը կը գտնէր բանտի մէջ:

Ամելի Ոսկի Սպաւարտ, որ ամուսնա – ցած էր Լ'Օմի հետ, ինքզինքը կը գտնէր ազատ, ինչպէս նաեւ Լ'Օմ, որ ամուսնա – ցած էր Ամելիի հետ, ինքզինքը կը գտնէր բանտի մէջ:

ՔՆԱԲԵՐ ԴԵՂԵՐԸ

Քնաբեր դեղեր կ'օգտագործեն հիւանդ – ները, իսկ երբեմն ալ առողջ, սակայն չափազանց յոգնած մարդիկ, երբ իրենց քունը կը փախի: Ընդհանրապէս առնք գոհ կը մնան, քանի որ դեղին օգնու – թեամբ լաւ կը քնանան եւ կը վերականգնեն իրենց ֆիզիքական անդորրութիւնը:

Բաւական չատ է քնաբեր դեղերու թի – ւը: Եւ այս պատճառով բժիշկները հնա – րաւորութիւն ունին համապատասխան քնաբերներ տալու իրենց հիւանդներուն: Այսպէս, մէկուն քունը անկանոն է, յա – ճախ կ'արթննայ, որով պէտք ունի կա – նոնաւոր հանդիստի. այս պարագային բժիշկը աղդու քնաբեր մը կուտայ՝ ևօթը – ութ ժամուան քունի համար: Ուրիշ մը ուշ կը պառկի քնանալու համար, բայց դուք ձեր կեանքին ընթացքին չէ՞ք սի – րած կին մը, այս ձեւով:

Դատարանին նախագահը, որ մեղմա – յուցիչ պարագաներ չատ կը տեսնէր այս թշուառականներու արարքներուն մէջ, չկրցաւ սակայն Լ'Օմը փրկել ծայրագոյն պատիժէն. ընդհանուր դատախազը եւ երդուեալները չէին բաժներ անոր տե – սակէտները: Ժօզէֆ Փլենյէօր դատա – պարտուեցաւ ցկեանս թիւրապարտութեան եւ դրկուեցաւ Քայէն:

Առեն մը եաք, Լեքա ձերբակալուեցաւ ու դատապարտուեցաւ ութ տարուան տաժանակիր աշխատանքի, կրկին Քայէ – նի թիւրանը: Յաջողեցաւ հռնկէ խոյս տալ բայց սպաննուեցաւ ոսկի փնտռող – ներու կողմէ, կոյս անտառներու մէջ:

Գալով հերոսուհիին, Ոսկի Սպաւար – տիի, ան չարունակեց իր սանձարձակ կեանքը, մինչ իր սիրահարները կը տըք – նկին թիւրաններու մէջ: Նոյնիսկ դատ – յարմար ամուսին մը, բայց չարունակեց իր չնորհքները բաշխել ունեւոր չամա – խորդներու: Երբ սկսաւ տարիքը առնել, արժեզրկուեցաւ եւ վոխեց արհեստը, դարձաւ չրջուն վաճառորդուհի ու ապրե – ցաւ անճոռնկ կեանք մը վերյիշելով իր նախկին սիրադործութիւնները: Իր մահ – կանացուն կնքեց 16 Ապրիլ 1933ին, 55 տարեկան հասակին մէջ, ու թաղուեցաւ Պաթինեոլի գերեզմանատունը:

Խաւարի ասպետներուն ամէնէն հա – մակրելին կը մնար Լ'Օմը: Թիւրանի մէջ, ան չատ օգտակար եղաւ իր ընկերներուն: Դարձաւ հիւանդապահ ու խնամեց իր հի – ւանդ ընկերները: Լ'Օմը խնկապէս որ իր անունը չէր գողցած, ան խնկական մարդ էր: Քանի մը տարի եաք ներումի ար – ժանացաւ, բայց չուզեց լքել իր տառա – պանքի ընկերները, իր աղատ կամքով մնաց Քայէնի դժոխքին մէջ, ուր չարու – նակեց իր մարդասիրական գործը: Հոն է որ կնքեց իր մահկանացուն:

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՓՐՈՖ. ՏՕՆԱՊԵՏ ԼԻԻԼԷՃԵԱՆ

Դարձեալ Խարբերդէն, եփրատ Գոլէճի մէկ քաղցրապտուղը եւ աւելի վերջ անոր կրթական երկարամեայ պաշտօնեան:

Ընթացաւարտ նաեւ Եէյլի համալսա – րանէն:

Խոհուն եւ խորաթափանց միտք մը, որ սէր ու պատկառանք կը ներշնչէր իր ա – չակերտներուն:

Կը դասաւանդէր կենսաբանութիւն, բը – նական գիտութիւններ, քրքրելով միշտ տարրերու թաքուն աշխարհը:

Նաեւ գրական խմոր, որ նախապատե – րազմեան չրջանի թերթերուն եւ Սիփու – քի հանդէսներուն մէջ պարտադրած է իր արժէքը, ընկերաբանական եւ տպաւորա – կան էջերով, որոնց բնաբանը կը կապմէ միշտ.

— Վե՛ր, միշտ աւելի վեր, լո՛յս աւելի լոյս:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ առաղաղէտ Տօքթ. Ցա – կոբ Թէրզեան առաղաղիտական աշխա – տանքներ կը կատարէ Բիւրականի մէջ, Ակադ. Վ. Համբարձումեանի հրաւէրով: Առաղաղէտը ծնած է Պոլիս 1927ին: Ու – սումը ստացած է Կեդրոնականի մէջ, ապա՝ պետական համալսարանի մէջ: 1952ին եղած է Պէզճեան վարժարանի տե – սուչ: 1965ին Լիոնի համալսարանէն ըս – տացած է ուսուցչութեան տոքթորալի աս – տիճան՝ «յոյժ պատուաբեր» յիչատակու – թեամբ: 1966 Յունիս 13ին, Մարսէյլի մօտ, Հօթ Փրովանս դիտարանին մէջ, Ծերկաթինի կեդրոնական մասին մէջ երե – ան հանած է անծանօթ դնդաճեւ աստ – ղերու նոր կոյտ մը, որ կը կոչ «Թերզան 1» անունը: 1967 Օգոստոս 7ին գտած է «Թերզան 2» կոչուած նոր աստղակոյտ մը: 1967 Դեկտեմբեր 18ին, յայտնաբե – րած է «փոփոխական» նոր աստղեր: Տօքթ. Ց. Թէրզեան 1967ի վերջերը փոխ – անց – րէն նչանակուած է Սէն Ժընի Լավալի (Լիոն) աստղադիտարանին:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ մեռած է վաս – տակաւոր ուսուցիչ Փրոֆ. Յակոբ Ալտ – եան, որ 1895էն ի վեր նուիրուած էր կըր – թական աստիարէգին, Պարսիզակէն մին – չեւ Թեսաղոնիկէ, Յունաստան: Երկար տարիներ պաշտօնավարած է Թեսաղոնի – կէի (Սելանիկ) ամերիկեան Անաթոլիա քոլէճին մէջ, հասցնելով բազմաթիւ ա – չակերտներ: Վարած է պաշտօններ ազ – գային, բարեսիրական կազմակերպու – թեանց մէջ:

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԻ ՀԱՆԸՄ

— Լ՛Հ, այս ըսածս տարօրինակ թուե – ցաւ քեզ այնպէս չէ՞, սակայն սիրելիս, ես կարծեր թէ ես ալ սէրը ճանչցած չեմ: Այո, ճանչցայ, բայց չատ կանուխ կոր – սընցուցի զայն եւ այն առենէն ի վեր այլեւս ոչ մէկ տեղ չկրցի դանել: Շատ հարկմներու մէջ դտնուեցայ, երիտասարդ պչկեր ճանչցայ որոնք դիւրերը չորս կին կը փոխէին, սակայն ճշմարիտ սէրը ոչ մէկ տեղ տեսայ...Հառաչներ լսեցի, համ – բոյրներ լսեցի... բայց այս ամէնուն մէջ ճշմարիտ սէր մը չդտայ, որ հառաչանքը ներդաշնակ երաժշտութեան մը կը նմանե – ցնէ... Ա՛խ, որքան կը վախնամ այս երաժշտութիւնը լսել, որքան կը վախնամ քիմ զայն ղղալ, որքան կը բաղճամ այս սիրտս բանալ եւ թողուլ որ անոր արձա – գանդը ծծկեւանոր ներդաշնակութեամբը լեցուի...

— Եկուր Այիչէ... աւելցուց խօսքը Զէրքէզուհիին ուղղելով, երիտասարդը տակաւին երկչոտ է եւ ծերուկ սեւամոր – թին կեանքի տառապանքները չի դիտեր որպէսզի անոր չնորհակալ ըլլայ որ ղին – քը այսքան երջանիկ կ'ընէ...

Սեւամորթին այս խօսքերուն վրայ Ա – յիչէ երիտասարդը գրկին մէջ առաւ, եւ զայն տիւանին վրայ քաշեց, մինչ ծերուկ ներքինին ձեռքերը կուրծքին վրայ կը խաչաձեւէր եւ անոնց դիմացը նստած, երանելի ժպիտով մը այդ հեչատակից պատկերը կը դիտէր...

Ողորմելի արարածը այլեւս իրարու գրկին մէջ տապլտկող այդ երկու մար – մինները չէր տեսներ: Ակնարկը իր ան – ցեալին թանձր խաւը թափանցած էր եւ իր առջեւ Նուպիայի աստեղազարդ դի – շեր մը, ջրհորի մը եղերքը երկու գիրկ – ընդխառնուող սեւ մարմիններ կը տեսնէր:

Տարիներ ետք այս ծայրայեղութիւնը այդ դժբախտ արարածին առջեւ գերեզման մը կը բանար եւ կեանքի հեղնութիւնը կը ներկայացնէր: Սեւ ուրուական մը...

Այդ երեքէն եւ ոչ մէկը պիտի կարենար այդ միջոցին սահած ժամերը հաշուել:

Որովհետեւ ժամանակը միայն երկու պարագաներու մէջ կարելի չէ հաշուել, այսինքն ներկայի երջանկութեան եւ ան – ցեալի յիշողութեան մէջ: Առաջին պա – րագային կարծես թէ նիւթը ժամանակ – ուան դէմ վրիժ կը լուծէ եւ անոր ջնջիչ առաւելութիւնը կ'արհամարհէ: Երկրորդ պարագային մէջ, հոգին անոր սառուցեալ թեւերուն մէջէն անվնաս դուրս կուգայ եւ զայն բանի տեղ չի դներ:

Եւ ասիկա արդարեւ ի նպաստ դժբախտ մարդուն համար եղած բնութեան մէկ բարեգործութիւնն է: Եթէ ժամանակին ջնջիչ առաւելութիւնը չի կրնար յաղ – թել, գոնէ թոյնը ոսկեհայլ բաժակով մը կ'առնէ:

Տիլբան ու Այիչէ իրարու ձեռք բռնած եւ քով քովի նստած, վառվռուն աչքե – րով, դիմացը նստող ներքինիին իրենց երջանկութիւնը կը յայտնէին, երբ յան – կարծ զարգախուսին կողմէ ննջասենեակ – կին դուռը զարնուեցաւ եւ Ֆաթմէի սար – սափահար դէմքը երեւցաւ:

— Հանըմ էֆէնտի, ըսաւ պառաւը կըս – կտուր չեչտով մը, վաչային կող – մէ իսլամը եկաւ եւ ուղեց արթնցած ըլլալիդ հասկնալ:

Պառաւ սեւեկապանուհիին այս խօսքին վրայ երեքնին ալ տեղերնէն վեր ցատկե – ցին:

— Փաչան տակաւին հո՞ս է, հարցուց Սելիմ:

— Այո, Լալա պատասխանեց Ֆաթմէ: Կ'երեւայ թէ հանըմը տեսնել կ'ուզէ:

Այիչէ վրդոված Տիլբանի ձեռքը սեղ – մեց:

— Տիլբան մի վախնար, ըսաւ Զէրքէ – զուհին, ապահէ հաղուստներդ չահեմ:

— Հիմա ի՞նչ պիտի ընես, հարցուց Սելիմ Այիչէի:

— Զայն երբեւ իմ սենեկապանուհիս վաչային պիտի ներկայացնեմ:

— Ոչ, հանըմ էֆէնտի, դոչեց Ֆաթմէ այլայլած, ասիկա մեծ անխոհեմութիւն մը պիտի ըլլայ, աւելի լաւ է զայն հոս տեղ մը պահենք:

— Այո, Ֆաթմէն իրաւունք ունի, ա – ւելցուց ներքինին:

— Տիլբան, ըսաւ Այիչէ երիտասար – դին դառնալով, փաչային ներկայանալու համարձակութիւնը ունի՞ս:

Երիտասարդը ժպտունեցաւ, այսուհան – դերձ համարձակութիւնը չկորնցուց: Ծռեցաւ եւ հաղուստին մէջէն ձեռքը տա – քին տարաւ, զոր Այիչէ մեռաքէ երկար դուլպայ մը հագցուցած էր: Այդ դուլ – պային վերի մասին վրայ Տիլբան փոք – րիկ դաշոյն մը պահած էր: Երիտասարդը հաղուստին տակէն ձեռքովը այդ դա – շոյնին կոթը չոյեց եւ պատասխանելու պատրաստուեցաւ:

Սակայն պատասխանը բերանը մնաց:

Այլեւս ուշ էր:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այբի Տիկին եղիսաբէթ Տէր–Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Տէր–Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Տէր–Գալուստեան (Շաւիլ), Տէր եւ Տիկին Կապի Մահիկեան, Վարչ. Տէր–Վարդանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գամէր Տէր–Վարդանեան եւ զաւակները կը ծա–նուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի 26 Սեպտ. Պօ–մանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայոց եկե–ղեցւոյ մէջ յետ պատարագի, իրենց ա–մուսնոյն, հօր, եղբօր եւ խնամիին՝

ԺԻՐԱՅՐ ՏԷՐ–ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի պիտուքիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պէյրութէն Սերժ Ռափայէլի Սարգիս–եան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Ալպէր, ծնած Հայաստան, Արթիքի չրջան Հարիճ գիւ–ղը 1923ին։ Կը կարծուի թէ Մարսէյլ կը գտնուի եւ կօչակարութեամբ կը զբաղի։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղե–կացնել Պէյրութի Հայոց Առաջնորդա–րանը։

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Մանուկ Քաչանեան կը նուիրեն 50 ֆր. Փարիզի Հայ Մշ. Տան, 50 ֆր. Կապ. Ալէի Փարիզի մասնաճիւ–ղին (տառնալ «Յառաջ»էն)։

ՆՈՐ ԼՈՅՏ ՏԵՍԱՆ

Varoujean

Choix de poèmes 10 F.

●

Tcharentz

Choix de poèmes 6 F.

Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian

●

ԶՐՈՅՑ

(Դ. հատոր) Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Գին՝ 8 ֆր.

●

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.

●

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.

դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէննի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը իր վերամուտի առաջին «Սիւր–փրիզ–փարթին» կուսայ Հոկտեմբեր 2ին, Շաբաթ երեկոյ։

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի։

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱ–ՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

26 Սեպտ. Կիրակի օր, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Առնուվիլի համա–նուն եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ ա–նգլական մատաղօրհնութիւն։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայրա–պետական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Այս առթիւ Սերովբէ Արք. Դպրութեան աստիճան պիտի չնորհէ Յովակիմ Թօ–սունեանի եւ Օննիկ Ժամկոչեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ բարերարներու նոյե–ցեալ յիշատակին։

Կը հրաւիրուին դիւղին, Անկէնի, Սեվ–րանի, Սարսէլի եւ Կուսէնվիլի հատա–տացեալ ժողովուրդը։ Սկիզբը ժամերգու–թեան ժամը 9,15, պատարագ 10,30։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ թաղամասի Քաղաքապե–տարանին մէջ։

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ։

ՎԻԼՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք։

ՅՆԻՔ

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Surprise-Party de la Rentrée

Կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի Փարիզի Ահարոնեան Խումբին կողմէ

Շաբաթ, Սեպտ. 25, ժամը 19,30էն մինչեւ առաւօտ
Samedi, 25 Sept. de 19 h. 30 à l'aube Pavillon Arménien de la Cité Universitaire

57, Bd. Jourdan, PARIS, Métros : Porte d'Orléans ou Cité Universitaire.

ENTREE 5 FRS.

AMBIANCE BAR BUFFET

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Զուարթ Անդրիկի Քայեան ծնած 1912ի չուրջ, Բայրուրդի Քարեբակ գիւղը կը փնտռէ իր մայրը՝ Իսկուհի Պետիկեանը, քոյրը՝ Գայանէ (որու հետ երկուբեակ է), եղբայրը, մօրաքոյրը, որոնք Ֆրանսա կ'ապրին։ Մօրեղբայրը մինչեւ 1957 ապ–րած է Պաթում, անունը՝ Աւետիս է ապա մեկնած է։ Կը փնտռէ հօրեղբայրները՝ Արամ, Միհրան եւ Տիգրան։

Զուարթ Ներկայիս կ'ապրի Երեւան, Թամանցիների 5րդ նրբանցք, 6րդ չինք, թիւ 65 բնակարան եւ մականունն է՝ Շա–հինեան։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հո–վանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ կիրակի, 19 Սեպտեմբերին եւ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբերին։

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հե–տեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, կիրակի օրեր ժամը 9,30էն մինչեւ 12։

Ալֆորվիլի մէջ՝ Էքոլ Փրիմէր ժորժ լա Փիէռ, ռիւ սը Շուազի, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ՝ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Ժանթիյիի մէջ, 22 ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Հինգշաբթի օրեր, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց եկեղեց–ւոյ յարակից սրահին մէջ, 4, ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Պանեէօ – Քաշանի մէջ, Պանեէոյի քա–ղաքապետարանի դպրոցին մէջ, Հինգ–շաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լոռ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5։

Որոշուած է նաեւ Փարիզի Մայր եկե–ղեցւոյ մէջ հաստատել Հինգշաբթիօրեայ դասընթացք մը։ Անոնք որոնք կը փափա–քին ուղարկել իրենց զաւակները, խնդ–րուած է տեղեկացնել եկեղեցւոյ դիւանին, ըստ այնմ կարգադրութիւնները ընելու հա–մար։

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որ–պէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայ–ման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայ–կական դպրոցները։

ԴԻՒԱՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԴԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	միւչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	միւչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »
ԾԱՂՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆՇԱՆՕԹ ՀՈԳԻՆԵՐ, Պատմուածքներ, Յակոբ Կարապենց, լաթակազմ 20 ֆր.
ԱՆԶԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ, Ս. Վրացեան, Պէյրութ, լաթակազմ 10 ֆր.
ՑՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՃԻՊՃԻՃԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻ. լաթակազմ 20 ֆր.
ՀԱԶԱՐՈՒՄԱՆԿ ԲԱՌ ՈՒ ԲԱՆ ՀԱՅՈՑ ԽՕՍԻՑ ԲԱՐԲԱՌԻ, Տ. Ֆրունճեան 20 ֆր.
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ, Յովհ. Գազանճեան 10 ֆր.

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԳՐՔԵՐՈՒ
Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ JEUDI 23 SEPTEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12222

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.222

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ դպրոցները բացուած են աւելի կանուխ, Սեպտեմբեր 1ին, — ինչպէս երբեմն մեր ծննդավայրերուն մէջ։

Սովետական Հայաստան իր Սեպտեմբեր 1ի թիւին մէջ կը գրէ.

«Այսօրուայ դպրոցական զանգին ոսկեայ ձայնը քաղաքամէ ու գիւղամէ ապրող չատ ու չատ տղաներ ու աղջիկներ, որոնք ամառուայ ամիսներին հանգստացել են, կպղպուրուել եւ այժմ թարմ ուժերով, ուրախ ու երջանիկ մտնում են դպրոց»։

Ըստ իր հրատարակած տեղեկութեանց, Հայաստանի «հանրակրթական դպրոցներում» կ'ուսանին 648·000 երախաներ։ Միայն Երեւանի քաղաքին մէջ առաջին անգամ դպրոց կը մտնեն 17·000 փոքրիկներ։ Վաթսուն պրոֆեսիոնալ-տեխնիկական ուսումնարաններու մէջ մասնագէտական կրթութիւն կը ստանան 30·000 պատանիներ ու աղջիկներ։ Շուրջ 100·000 երիտասարդներ, 300 մասնագիտութիւններու գծով, իրենց ուսումը կը շարունակեն բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական հաստատութիւններու մէջ։

Միջնակարգ դպրոցներու թիւը աւելցեր է 31ով։ Բարձրագոյն Ուսումնական Հաստատութիւններու (Բուհ) մէջ կազմակերպուած են նոր «ֆակուլտետ»ներ ու բաժիններ։ Երեւանի, Կիրովականի, Իջեւանի եւ Արտիտեանի մէջ բացուած են նոր «տեխնիկում»ներ, ուր չատ երիտասարդներ առաջին անգամ է, որ մասնագիտական կրթութիւն կը ստանան։ Կառուցուած են եւ կառուցուելու վրայ են 38·000 աշակերտական տեղով դպրոցական նոր շէնքեր։ Միջնակարգ դպրոցի նիւթական «բազա»ն հարստացեր է 300 հազար ռուբլիով։

Համաձայն Համայնավար կուսակցութեան 24րդ համագումարի որոշման, նոր հնգամեակի ընթացքին զարկ պիտի տրուի կրթութեան եւ 1975ին մօտաւորապէս մէկուկէս անգամ պիտի աւելնայ միջնակարգ վարժարաններու թիւը։

Կուսակցական մարմիններուն վրայ պարտականութիւն կը դրուի հսկել, որ բոլոր երախաները դպրոց մտնեն, դասերը սկսին ընականն կերպով եւ ուսմամեակը առաջած չրջանաւարտներն իրենց ուսումը չարունակեն միջնակարգ վարժարաններու մէջ։

Խորհրդային Հայաստանի պաշտօնաթերթը ուրախութեամբ արձանագրելէ յետք այս յուսադրիչ տեղեկութիւնները, չի քաշուիր յայտնելէ նաեւ իր դժգոհութիւնը։ Այսպէս, կը գրէ որ «Առաջուայ նման հանրակրթական դպրոցներում որպէս լուրջ թերութիւն մնում է մեծ թուով երկաբեցիների առկայութիւնը։ Երկաբեցութիւնը չարիք է դպրոցի առջեւ կանգնած խնդիրների կատարման ճանապարհին»։

Կը կարծենք թէ մեր աշխարհաբարով «երկսաթեցի» կը նշանակէ դասարան կրկնող։ Ուրեմն աշակերտները լրջօրէն չեն աշխատիր եւ տարեվերջի քննութեանց մէջ չյաջողելով դասարան չեն փոխեր։

«Սով. Հայաստան» իրաւացի զայրոյթը կը յայտնէ, երբ կը գրէ.

«Չի կարելի ներել, օրինակ, որ միայն Երեւանի դպրոցներում կան մօտ 7000 երկաբեցիներ։ Չնայած նման վիճակին, երկաբեցութիւնը վերացնելու համար Հանրապետութիւնում, ինչպէս հարկն է, չեն մոբիլիզացւում մանկավարժական կոլեկտիվների ուժերը»։

Ուսուցիչներու պարտականութեան եւ պատասխանատուութեան մասին հոգեչահ կարգ մը խօսքերէ վերջ, պաշտօնաթերթը կը չեշտէ, որ «չատ կարեւոր է դպրոցականների, ուսանող երիտասարդութեան կոմունիստական աշխարհայեացքի ձեւաւորումը եւ նրանց մարքսիսմ – լենինիզմի գաղափարներով դաստիարակումը»։

Աւտոր համար կան բոլոր պայմանները ամէն կարգի դպրոցներու մէջ։ Մանկավարժական եւ դաստիարակական «կոլեկտիվ»ները, կոմերիտական եւ պիոներա – կան կազմակերպութիւնները այդ հարցին մէջ պէտք է ըլլան «կուսակցութեան հաւատարիմ օգնականները»։

Աշակերտներու գաղափարական դաս – տիարակութիւնը ուժեղացնելու համար ուսուցիչները աշակերտներու «պիտակ – ցութեան պէտք է հասցնեն», ըստ տարբերքի, մատչելի ձեւերով, կուսակցութեան 24րդ համագումարի որոշումներն ու նիւթերը։

Խիստ կարեւոր խնդիր մըն է նաեւ դպրոցականները «գիտակցական կարգապահութեան» վարժեցնելը։ Աշակերտներու «կոմունիստական դաստիարակութեան» գործին մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ նաեւ «հայրենասիրութեան դաստիարակումը»։ Պաշտօնաթերթը կը խօսի ո՛չ թէ հայկական, ազգային, այլ խորհրդային հայրենասիրութեան մասին։

Ս. Հայաստանի նոյն թիւին մէջ յօդուածագիր մը կը գրէ թէ նոր ուսումնական տարեշրջանին Հայաստանի մէջ «դպրոց պիտի երթայ» 1342 դպրոց, 759ը միջնակարգ։ Աշակերտներու ընդհանուր թիւը կ'անցնի 624·000ը։ Բայ ասոր 25·000 բանուոր – երիտասարդներ կ'ուսանին երեկոյեան (հերթափոխային) եւ հեռակայ դպրոցներու մէջ։ Սեպտ. 1ին դասասենեակները մտեր են մօտ 70 հազար առաջին դասարանցիներ։ 1,3 միլիոն ռուբլի յատկացուած է «ուսումնադաստիարակչական պարագաներ (?), լաբորատորի սարքաւորում եւ տնտեսական գոյք ձեռք բերելու համար։ «Շարք են մտել սպորտային բազաներ, խաղահրապարակները»։ Ուսուցիչներու ընդհանուր թիւն է 85·000։ Սահեցուեր է դասագրքերու գրադարանային ֆոնդ, որուն արդէն «մուտքագրուել» է աւելի քան կէս միլիոն դասագիրք։

Ուրախալի երեւոյթ է արձանագրել, որ դպրոց յաճախողները կը կազմեն Հայաստանի բնակչութեան աւելի քան մէկ քառորդը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԻՆՉ ԿԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ՓԵՔԻՆԻ ՄԷՋ

Աշխարհի ուշադրութիւնը կեդրոնացաւ Չինաստանի վրայ, երբ Ամերիկա Ֆրանսա – Փրէսի Փեքինի թղթակիցը հաղորդեց, թէ չատ հաւանական է, որ Հոկտեմբեր մէկի աւանդական տոնակատարը տեղի չունենայ այս տարի։ Զօրեքչաբթի օր արդէն լսկ կը հաստատուէր այս լուրը։

Հոկտեմբեր մէկի տոնակատարը կանոնաւոր կերպով տեղի կ'ունենար երկու տասնամեակներէ ի վեր, որու ընթացքին Մաո Միչա ներկայ կը գտնուէր։ Ճշդենք, 1949 Հոկտեմբեր մէկին էր, որ Մաո Փեքինի մէջ Չինաստանի Հանրապետութիւնը հռչակեց։ Այդ թուականէն ասդին Չինաստանի ամէնէն մեծ տօնը կը նկատուէր։

Մամուլի թղթակիցները նկատած էին վերջին չաբթուն, որ ընդունած էին տող – անցքին նախապատրաստական աչխատանքները, որոնք սկսած էին Օգոստոսի վերջը։

Միւս կողմէ նկատած են նաեւ, որ Փեքինի հրապարակներէն հանուած են Մաոյի նկարները, ինչ որ յատկանչական երեւոյթ մը կը նկատուի դէպերու կողմէ։

Առջի օր Ուաշինկթընն Փոսթ Հոնկ – Քոնկի թղթակիցը, իր կարգին, կը հաղորդէր, թէ անցեալ չաբաթ երեք օր (երկուչաբթիէն Զօրեքչաբթի) ոչ մէկ օդային սպասարկութիւն կատարուած է Չինաստանի մէջ։ Օդանաւերու թռիչքները, պինուորական թէ ճամբորդատար, բոլորովին կեցած են այդ երեք օրերուն։

Ուաշինկթընն Փոսթ թերթը նկատել կուտար այս առթիւ, թէ անցեալին միայն երկու անգամ եւ այն ալ քանի մը ժամուան համար նման միջոցառում մը ձեռք առնուած էր։ Երկու անգամուն ալ կարեւոր իրադարձութիւններ արձանագրուած էին երկրին մէջ։

Իրաց այս կացութեան մէջ ենթադրութիւնները կը կատարեն դէպերն ու մամուլի թղթակիցները։ Իրրեւ քաղաքական իրադարձութիւն նկատել կուտան անոնք, թէ Ժողովրդական Ազդային Ժողովը իմաոյ նիստ պիտի դումարէ։ Հաւանական է, որ անկէ առաջ դումարուի նաեւ կեդրոնական կոմիտէի լիակատար նիստը, երրորդը 1969 Ապրիլէն ցայսօր։

Ենթադրութիւններէն մէկն այն է, որ կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի կատարուին Չինաստանի դեկավար շրջանակներու մէջ։ Փեքին – Ուաշինկթընն մեր – ձեցումը նոր կացութիւն ստեղծած է։ Ղեկավարութեան մէջ կրնան դանուիլ այնպիսիները, որոնք դէմ եղած ըլլան այդ քաղաքականութեան։ Կրնայ ըլլալ նաեւ, որ նոր քաղաքականութիւնը վարելու կանչուին նոր դէմքեր, առնուազն այն – պիսիները, որոնք համաձայն են Փեքին – Ուաշինկթընն մերձեցման։

Երրորդ վարկածը այն է, որ Նիքսըն օգտուելով իր Ասիոքա այցելութենէն Սեպտեմբերին, ուր պիտի տեսակցի ճափոնի կայսեր հետ, այցելութիւն մը կատարէ Չինաստան։

Վերջապէս կը խօսուի Մաոյի հիւանդութեան եւ, նոյնիսկ, մահուան մասին, անշուչտ միչտ ենթադրաբար։

Ճշդենք, որ Մաո 78 տարեկան է։ Այս կապակցութեամբ նկատել կը տրուի, թէ սրտի մասնագէտ երկու ամերիկացի բժիշկներ կը գտնուին ներկայիս Փեքին, թէեւ այս վերջինները մաս կը կազմեն Չինաստան այցելելու հրաւիրուած խումբի մը։

× Ֆրանսական ձայնասփիւռի Փեքինի թղթակիցը կը հաղորդէր թէ պաշտօնական շրջանակներու բացատրութեանց համաձայն, Հոկտ. մէկի տոնակատարը եւ ցոյցերը ջնջուած են որպէսզի անոնց տարբեր ձեւ տրուի յետ այսօրիկ։ Աւելորդ է ըսել թէ ոչ ոք կը համոզուի այս բացատրութեամբ բայց պարզ է որ այս տարի միայն փոքր հաւաքոյթներ տեղի պիտի ունենան պարտէզներու մէջ։

×

Փարիզի Համայնավար պաշտօնաթերթը՝ Իւմանիթէ արձագանգ հանդիսանալով Ա. Լֆ. Փ.ի այս լուրերուն, կ'աւելցնէ իր կողմէ թէ մեկնելով այս տեղեկութիւններէն, դուրս ոչ մէկ բան կը հաստատէ, արեւմտեան գործակալութիւնները ամէն տեսակ վարկածներ առաջ կը բշեն, ինչ որ հասարակ չահագործում է, ի չգոյէ պաշտօնական լուրերու։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՑԻԼ երկուչաբթի օր տօնեց իր նոր տարին (5732) բաւական լարուած մթնոլորտի մը մէջ։ Ռոշ Հաշանան սկիզբն է նաեւ տասնօրեայ ապաչխարանքի չրջանի մը որ կը վերջանայ Եոմ Քիփուրով (Մեծ–Ներում)։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՄՓԻՏՈՒ Պարսկաստան պիտի չերթայ 2500ամեակի հանդիսու – թեանց ներկայ ըլլալու ինչպէս յայտա – րարուած էր նախապէս։ Այս որոչումը տրուած է, որովհետեւ Անգլիա, Ամերիկա, Խորհ. Միութիւնն ալ ներկայացուցիչներ պիտի ղրկեն եւ ոչ պետութեանց ղեկավարները։

ՔԼՒՐՎՈՑԻ բանտին ողբերգութիւնը եղերական վախճան մը ունեցաւ Զօրեք – չաբթի առաւ. ժամը 4ին։ Ծանօթ է որ երկու աւազակներ քաշուած են հիւանդանոցի բաժինը երկու պատանդներով՝ մէկը՝ հիւանդապահուհի, միւսն ալ պահակ մը։ Կը պահանջէին ազատութիւն, ղրամ եւ ղէնք։ Իշխանութիւնները տեղի չտուին եւ Զօրեքչաբթի վաղ առաւօտ – եան մինչ ղինեալ ուժեր յարձակում կը կատարէին, աւազակները կը սպաննէին երկու պատանդները։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ լիսէներու եւ երկրորդական վարժարաններու ուսուցիչներու դրծադուլը պիտի չարունակուի նաեւ դալ չաբթու։ 38էն 75 առ հարիւր է մասնակցողներու համեմատութիւնը։

ԲԱՆԱՏՄ. պաշտօնաթերթս հրաւիրած է Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը։ Այս ձեւով Տը Կօլլ «կեցցէ՛ ազատ Քվեպէք»էն չորս տարի ետք, երկու երկիրներ հաչտարար ճամբայ մը կը բռնեն։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Ծերակոյտը 12ի դէմ 134 ձայնով (եւ մէկ ձեռնպահ) քուէարկեց բարեփոխուած Սահմանադրութիւնը, որ արդէն վաւերացուած էր Ազգ. Ժողովին կողմէ։

ՆԻՔՈՍԻՈՑ մէկ թերթը կը պնդէ որ Զօր. Ղրիվաս սպաննուած է Մակարիոսի ծայրայեղ կողմնակիցներուն կողմէ։ Ուրիչներ կը չեշտեն թէ 73 տարեկան պինուորականը կղզիին մէկ անկիւնը պահուրտած է ուր ծրագիր կը մչակէ տապալելու համար Մակարիոսը։ Ամէն պարագայի ապահով է որ Զօր. Ղրիվաս որ դաղտնի մտած էր Կիպրոս, իր թաքստոցէն դուրս չէ ելած։

ԲՐԵԺՆեԻ Պելկրատ ժամանեց Զօրեքչաբթի։ Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը Եուկոսլաւիա կը մնայ մինչեւ Սեպտեմբեր 25։ Այցելութեան նախօրէին Եուկոսլաւիոյ Ընկերվարական Դաչնակցութիւնը կոչ ուղղեց ժողովուրդին ջերմ ընդունելու Բրեժնեւի։ Այս այցելութիւնը կը ձգտի զարգացնել երկու երկիրներու յարաբերութիւնը եւ համագործակցութիւնը՝ հիմնուելով «երկուստեք յարգանքի եւ հաւասար իրաւասութեան» սկզբունքին վրայ, կը չեչտէ Ընկերվարական Դաչնակցութեան հաղորդագրութիւնը։ Խորհրդային մամուլի մեկնաբանութեամբ՝ Բրեժնեւի այցելութիւնը «թուական մը պիտի ըլլայ խորհրդային – եուկոսլաւ յարաբերութիւններուն մէջ»։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ օդուժը առջի օր երկու հարիւր ռմբակոծում կատարեց Հիւսիս. Վիէթնամի հակօդային կայաններու վրայ։ 1968էն ցայսօր առաջին անգամն է, որ այսքան մեծ տարողութեամբ ռմբակոծում կը կատարուի մինչեւ 50 քիլմ. ներս Հիւսիս. Վիէթնամի մէջ։

ԴԱՇՆԱԿՑԱՑԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ պետական Դրամատունը (Պունտըսպանք) ըստիպուեցաւ «միջամտել» առջի օր, զօրավիղ կենալու համար մանգամ մը եւս, տոլարին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

Ա.

1971–72ի ուսումնական տարեշրջանը սկսաւ Սեպտեմբեր 1ին:

Պերճախօս են աշակերտութեան թիւերը: Այսպէս, հանրակրթարաններու մէջ ուսման կը հետեւին 643·000 աշակերտ – ներ (*), 30·000 պատանիներ եւ պարմանուհիներ իրենց մասնագիտական կրթութիւնը կը ստանան 60 թեքնիք – մասնագիտական ուսումնարաններու, իսկ մօտաւորապէս 100·000 երիտասարդներ ալ 300 մասնագիտութիւններու կը հետեւին բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական ուսումնարաններու մէջ: Աւելցնենք, որ միայն Երեւանի մէջ 17·000 վոքզրիկներ առաջին անգամ ըլլալով մուտք կը գործեն դպրոց:

Պարզ կը դառնայ, հետեւաբար, որ պատկան մարմիններուն ղեկաւար մատուցութիւններէն մէկն է դպրոցական ցանցին ընդլայնումը եւ գիւղական նոր ճիւղերու հաստատումը կրթարաններու մէջ: Նկատելի է, որ 1975ին միջնակարգ ուսում ջամբող կրթարաններու թիւը պէտք է ընդլայնի մէկուկէս անգամ:

Վերջին հնգամեակին կառուցուեցաւ 285 դպրոցական շէնք, որու շնորհիւ կարելի դարձաւ կարգ մը շրջաններու մէջ վերջ տալ երկհերթ դասաւանդութեան դրութեան:

Ներկայիս կառուցուած կամ կառուցման ճամբուն մէջ են 38·000 աշակերտատեղով դպրոցական նոր շէնքեր: Ներկայ հնգամեակին, որ վերջ կը դնէ 1975ին, Լուսաւորութեան նախարարութիւնը իր միջոցներով պիտի ուսուցանէ շնութիւնը 122 դպրոցներու, իսկ հատ – կական անհետաձգութիւնները, այսինքն՝ կոնտեսութիւնները՝ պիտի չինեն 38 շէնք:

Այսուհանդերձ կը հաստատուի, որ դպրոցաշինութեան ծրագիրը դանդաղ կ'իրագործուի: Այսպէս, վերջին վեց ամսուան ծրագիրը (Յունուարէն Յուլիս), ինչպէս կը վկայէր «Սով. Հայաստան» Յուլիս 27ի իր թիւով, իրագործուած է 88 տոկոսով:

Ուսումնական ցաւոտ հարցերէն մէկը կը մնայ մի'շտ այսպէս կոչուած երկատեցիկութիւնը, այլ խօսքով՝ աշակերտ – ներու դասարան կրկնելու խնդիրը: 1970–1971ի տարեշրջանի համար ամբողջական թիւեր չեն ներկայացուած ցարդ: Սակայն նախորդ ուսումնական տարեշրջանի ընդհանուր, եւ վերջին չրջանի մասնակի թիւերը կը հաստատեն, թէ թերութիւնը մեծ է այս մարզին մէջ: 1968–69ի ուսումնական տարեշրջանին իրենց դասընթացները կրկնած էին 34·244 աշակերտներ, ինչ որ կը ներկայացնէր 5,9 տոկոսը ղեկավոր յաճախողներու թիւին: Խօսելով միայն Երեւանի ղպրոցներու մասին, որոնց թիւը 161 էր մինչեւ վերամուտ, անոնց 156·289 աշակերտներէն 7049ը մնացած է նոյն դասարանը: Ինչ կը վերաբերի Լենինականին՝ դասարան կրկնողներու թիւը 1619 է:

Կը հետեւի ուրեմն թէ գոհացուցիչ չէ ուսման յառաջդիմութեան թափը: Օպտատոսի ուսուցչական խորհրդակցական ժողովին նկատուեցաւ, որ Լենինականի ղպրոցներուն 90,6 տոկոսը «դեռ եւս ցածր առաջադիմութիւն» ունի («Սով. Հայաստան» 29 Օգոստոս), իսկ Երեւանի ղպրոցներուն յառաջդիմութեան տոկոսը, վերջին եռամսեայի տուեալներու համաձայն, եղած է 88,3 տոկոս: Աւելցնենք, որ լինչպէս նկատել կուտան հարցին ծանօթ կրթական մշակները, Երեւանի ղպրոցներու յառաջդիմութիւնը կը չարուներ նակէ եթէ մնալ ո'չ միայն Հայաստանի, այլեւ Խորհ. Միութեան բազմաթիւ քաղաքներու միջինէն, ինչպէս, օրինակ, Մոսկուա, Լենինգրատ, Քիեւ, Ռիգա, Թալլին: «Այս հանգամանքը պէտք է լրջօրէն անհանգստացնի մայրաքաղաքի ժողկրթութեան աշխատողներին», նկատել կուտայ Երեւանի ժողովրդ. կրթութեան բաժնի վարիչը Ռ. Դալլաքեան, «Սով. Հայաստան»ի Օգոստոս 27ի թիւին մէջ:

Պատկան մարմիններուն լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ ո'չ միայն հազարաւոր աշակերտներու ցած յառաջդիմութեան հանդամանքը, այլեւ այն, «որ ընդհանուր առմամբ դեռեւս ցածր է սովորողների գիտելիքների մակարդակը եւ այն չի համապատասխանում կեանքի առաջադրած պահանջներին» (անդ): Թիւերը ցայտուն են: Այսպէս, Երեւանի պարտադիր վերջին եռամսեային 6699 աշակերտներ անբաւարար թուանշան ոտացած են հայերէն լեզուի, 644ը՝ ռուսերէնի, 4300ը՝ թուաբանութեան, 5·913ը՝ հան – րահաշիւի, 3015ը՝ բնագիտութեան, 4928ը՝ երկրաչափութեան մէջ:

Նախակրթարաններու աշակերտութեան կէսը կը յաճախէ դիւղական դպրոց: Անոնց ուսման եւ դաստիարակութեան աշխատանքով զբաղած են աւելի քան 17·000 ուսուցիչներ (2000ը ապահովուեցաւ այս ուսումնական տարեշրջանին), որոնց 8500ը ունի բարձրագոյն կրթութիւն: Այսուհանդերձ, ինչպէս նկատել կուտայ «Սով. Հայաստան» (15 Սեպտ.) «գիւղում միջնակարգ կրթութեան մակարդակը համեմատաբար ցածր է, իսկ դպրոցների նիւթական բազան միանգամայն անբաւարար է»:

Ուսուցիչներու օգոստոսեան խորհուրդը – դակցութիւնները ընթացքին զեկուցողները եւ խորհրդակիցները նկատել տուին, թէ բարձր դասարաններու մէջ ուսման յառաջդիմութիւնը խիստ ցած է, «4» եւ «5» գնահատականներով սովորողներու թիւը չնչին տոկոս է կազմում» («Սով. Հայաստան» Օգոստոս 25): «Մասնայատկապէս դպրոցներում յատկապէս ցածր է մաթեմատիկայի, ֆիզիկայի, քիմիայի, լեզուների դասաւանդման որակը: Աղեստ է սովորողների գրաւոր եւ բանաւոր խոսքը, դոյլ է տրամաբանելու, իմքնուրոյն մտածելու կարողութիւնը» («Սով. Հայաստան», Օգոստ. 29):

Ճշդենք, որ Խորհ. Միութեան 1970ի վիճակագրութիւնը եթէ մէկ կողմէ կը հաստատէր Հայաստանի բարձր դիրքը կրթական մարզի մէջ (3րդը 15 Հանրապետութիւններուն մէջ) միւս կողմէ ցոյց կուտար, որ ան վերջնդեր (վերջինը՝ Ադրբեջան) դիրքի վրայ կը պահուի ուսման յառաջդիմութեան տեսակէտով:

Իրաց այս կացութեան պատճառները մէկէ աւելի են: Նախ կայ ուսուցման ոլորտը: Առաջին առթիւ նկատելի է, որ կրթական մշակներու զգալի մասը դասը կը վարէ հին, ձանձրանալի, անարդիւ – նաւէտ ձեւերով եւ եղանակով: «Նման վիճակը պէտք է բացատրել ուսուցչութեան մի զգալի մասի դասաւանդման ցածր մակարդակով» («Սով. Հայաստան» Օգոստոս 27): Մասնագէտ ուսուցիչներու պակասն ալ իր անդրադարձը կ'ունենայ: Այդարեւ, հակառակ մասնագէտ դասախօսներու թիւի յաւելման (ներկայ ուսումնական տարեշրջանին աւելի քան 2000), անոնց պահանջը օր աւուր կը մեծնայ աշակերտութեան թիւին յաւելումին հետեւանքով:

Ներկայացնենք բուհերու (բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները) ուսուցչական կազմին պատկերը: 1961ին՝ 1488 դասախօս կար ուսումնական հաստատութիւններու մէջ, իսկ այժմ այդ թիւը բարձրացած է 3800ի: Միւս կողմէ, սակայն, ուսանողութեան թիւը այդ տասնամեակին 2,5 անգամ աւելցած է, որով «ուսանողութեան աճի արագ տեմպերին համապատասխան վերջին տարիներին չի աճել նաեւ գիտական աստիճաններ ունեցող դասախօսների թիւը» («Սով. Հայաստան», Յունուար 26):

«Սով. Հայաստան» Յունուար 16ի իր խմբագրականով կը հետեւի, թէ «Չի կարելի նորմալ համարել այն երեւոյթը, երբ միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական հաստատութիւնների 3440 ուսուցիչներից մօտ 1200ն աշխատում են համատեղութեան կարգով: Ինչո՞ւ է այդպէս, որովհետեւ մասնագէտ ուսուցիչների խիստ պակաս է զգացւում»:

Յատկապէս գիւղական դպրոցներու մէջ որակաւոր ուսուցիչներու մեծ պահանջ կայ: Այսպէս, օրինակ, «մաթեմատիկայի մնջկատակը վերսկսաւ: Կառախումբը յաջորդ առտուն ժամը 8ին կը մեկնէր գիւղ, եւ բալխիրը գալու պիտ առնելու էր 7ին: Ձը՛չ–ձը՛չ–ձը՛չ, անիւները արագ հոլովումով պատկերացնել յուսահատող չարժումի մը հետ, չողեկառքը եղաւ, եւ ժամացոյցիս վրայ մատնանշած 8 թուանշանս մեկնումի, իսկ 7ը բալխիրին վերադարձին ժամերը որոշելին: Մարդուն աչքերը լիճ ապացուցին թէ՝ խօսքը կարծուածին չափ ալ բացարձակ անհրաժեշտութիւն մը չէ: Գալով իր վարձքին, Արեւելքցիի կատարեալ թեան մնացորդ մը լինէ թելադրեց դրամ ցոյց տալ իրեն եւ հասկցնել թէ՝ երթուդարձը միասին պիտի վճարէի Թորնէօ: Ասոր ալ հաւանեցայ եւ մեկնեցայ:

Փիչ յետոյ, մաքուր սենեակի մը մէջ էի, մաքուր անկողնի մը առջեւ, որուն դիմաց լայն չքմինէի մը խորը խոշոր կոճղ մը կը վառէր՝ լուսապայծառ ճարպատիւնով:

Յաջորդ առտուն Թորնէօ էի ճիշդ ժամանակին, նախագծած փլանս կէտ առ կէտ գործադրուած, եւ բալխիրներով անցանք սահմանային կամուրջը դէպի Հապարանտա եւ անկից Քարունկի:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(3 – Շար.)

(*) «Սով. Հայաստան» (Սեպտեմբեր 1) 643·000 կը ներկայացնէ նախակրթարաններ յաճախող աշակերտութեան թիւը, մինչդեռ «Հայրենիքի Ձայն» (Սեպտեմբեր 1), աշակերտներու թիւ կը ներկայացնէ 667·400:

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՌՈՏՈՍԹՈՅԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ»

(1606–1922)

(Հեղինակ՝ ՍԱՐԳԻՍ Գ. ՓԱՉԱՃԵԱՆ)

Այս դեղատիպ պատմագիրքը պրուած է ի յիշատակ բոլոր այն Ռոտոսթոյինեցուն, որոնք ինկան 1915–1916ի բռնապղծի արիւնոտ ճամբուն վրայ: Թէեւ հեղինակը 1929 թուին «Ռոտոսթոյի Հայերը» վերտառութեամբ 128 էջնոց արժէքաւոր գրքոյկ մը հրատարակած է, բայց հիմա՝ 40 տարի վերջ, երկրորդ եւ լրացեալ յուշամատեան մը հրապարակ կը հանէ շուրջ 270 մեծադիր էջերով, 95 լուսանկարներով, տեղագրական, պատմական, ազգագրական ու մշակութային բաժիններով, կենդանագրական տեղեկութիւններով հին ու նոր վաստակաւոր եւ արժանաւոր Ռոտոսթոցիներու, որոնք իրենց տաղանդով եւ արժանիքով աչքառու դիրք գրաւած են գանազան երկիրներու մէջ: Այսպիսի – ներէն յիշենք այսօրեայ միայն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ը, ակադեմիկոս Հրաչեայ Աճառեանը, երեք պատրիարքները, Օսմ. փաշաները, պետական բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, որոնք բոլորը Ռոտոսթոցիներու զաւակներ, կոչուած են բարձրացնելու հայ ազգային հպարտանքի ոլորն ոչ միայն Ռոտոսթոցիներու, այլեւ ամբողջ Հայութեան:

Այն ինչ որ Ռոտոսթոցիներու Հայրենակցական Միութիւն մը պէտք էր ընէր, այդ ըրած է հեղինակը՝ Փաչաճեան՝ տարիներու անխոնջ աշխատանքով ու ճեռնհասութեամբ՝ այս յուշամատեանին մէջ ամփոփելով 1600 թուականներուն հայկական նահանգներու մէջ ջարդերու խժդժութիւններէն փախչող հայ դաղթա-

580 մասնագէտի փոխարէն աշխատանքի է ուղարկուել 340ը» («Սով. Հայաստան» Օգոստ. 13): Կը պակսին յատկապէս հայերէնի եւ օտար լեզուներու, թուաբանութեան, բնագիտութեան, քիմիաբանութեան, կենսաբանութեան ուսուցիչներ:

Հիմնական թերութիւն մըն է նաեւ «դաստիարակչական աշխատանքի եւ մանկավարժական աշխատանքի թոյլ դրութիւնը, որի հետեւանքով աշակերտները ճեռ չեն բերում անհրաժեշտ գիտելիքներ», *ինչպէս նկատել կուտար Վ. Համբարձումեան Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան 25րդ համագումարին:*

Բայց այս մասին՝ յաջորդիւ:

Ժ. Մ.

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

Ուշ էր արդէն, երբ Թորնէօ հասանք: Աւանին միակ օթէլին մէջ տեղ չկար, այնպէս որ չատ չատեր յանձն առին անդաստակին կամ նրբանցքներուն մէջ դիչերել աթոռներու վրայ, յաջորդ առտուն անցընելու համար հանդիպակաց եզերքը, չուէտական Հափարանտա աւանը, որ կամուրջով մը կը բաժնուի Քինլանտայէն, եւ անկից երթալու համար Քարունկիի կայարանը:

Թորնէօ, որ սովորական տեսն աննշան վայր մըն էր, պատերազմին պատճառով բանուկ պողոտայ մը դարձած էր, միակ անցքը հարիւրաւոր ճամբորդներու, որոնք պաշտօնով, առեւտուրով կամ առաւել կամ նուազ խոստովանելի նպատակներով Ռուսաստանէն Շուէտ, Նորվեկիա, Անգլիա կամ Ֆրանսա կ'երթային կուգային ամէն օր:

Ամբողջ դիչեր մը չոր աթոռի մը վրայ անցընելու հեռանկարը դործիս չէր դար, ու պէտք էր ճար մը դտնել: Դուրս ելայ եւ սկսայ չորս կողմս դիտել: Քիչ մը անդին բալխիր մը տեսայ՝ առոյդ ճիու մը լծուած, եւ անոր առջեւ կանդուն մարդ մը, որուն թաւամազ դլխանոցին մէջէն աչքերն ու քիթը կ'երեւնային եւ որ մինչեւ ոտքը ծածկուած էր բրդոտ մորթեղով: Անոր մօտեցայ եւ, իբարու եեւէն, դիտցած բոլոր լեզուներովս հարցուցի թէ տեղ մը կը ճանչնա՞ր ուր կարենայի դիչերը անցընել:

Մարդը ֆինլանտերէնէն զատ ուրիչ լեզու չէր դիտեր, եւ անճար չարժուհներ եղան իր պատասխանները: Այն ատեն դլխուն դլխարկը մը, որ ամէնուն մատչելի է: Գլուխս ափիս դրի կիսահակ, աչքերս դոցեցի րոպէ մը, եւ ամբողջ դիմադծութիւնս հարցական նչան մը դարձաւ: Իր դլխանոցին տուեր ներուն արանքէն փայլող աչքերուն քթիքը ինձ յայտնեց, որ միտքս հասկցած էր: Բալխիրին ծածկոցը բացաւ, նստեցուց զիս, մուչտակիս օձիքը դարձուց եւ դլուխս անոր մէջ թաղեց, արդի մորթի մը դրաւ ուսերուս, ուրիչ երկու մորթի մէջ ալ մարմինս փաթթեց, իր դահակին վրայ տեղաւորուեցաւ. մարակի չաչիւն մը, ու բալխիրը ճամբայ եղաւ սրարչաւ:

Լոյսերն ու բնակութիւնները ընդհատ անհետացան եւ մթնձուեցանք համայնապարփակ խաւարին մէջ: Ձին դլուխը առած կ'երթար, ո՞ւր: Ճամբայ չկար: Ձիուն — ի՛նչ ձիւն — ծածկած էր ամէն բան, ու անոր յորդ առատութիւնը ակօսելով կը յառաջանայինք չարունակ: Ժամանակը կը կարծես կանդ առած էր: Տա՞ր վայրկեան, քառո՞րդ մը, կէս ժա՞մ էր որ ճամբայ եղած էինք: Ո՞ւր էր վախճանը այս անհատնում անապատին, ուր, մեծ արձակպրի մը աննման պատկերացումը կրկնելով, «լուսիններ լուսիններու կը յաջորդէին»: Վախը չէր որ կը պաշարէր զիս, հապա նորանչան սոսկումը կորսուած ըլլալու այս բեւեռային անապատին մէջ, չրջապատուած ու պատրուած ամէհի բնութեան մը ժպան ու դչխեմ ուժերէն, ընկճուած, ճզմուած, ջախջախուած այս պակուցանող անծանօթէն, ուր հիւլէի ոչնչութիւններ էինք:

Բալխիրը մէկէն ի մէկ կանդ առաւ տան մը առջեւ, ո՞ւրկից ո՛ւր, որուն դրան վրեւի պատուհանէն ադօտ լոյս մը կը նչուլէր: Մարդը վար իջաւ եւ դուռը զարկաւ: Մանկամարդ կին մը բացաւ դայն, մեզ ներս ընդունեցաւ՝ քարիւղի լամբար մը ձեռքը, եւ հաւանութեան նչաններ ըրաւ մարդուն արտասանած խօսքերուն:

Փնտռած օթեւանս գտած էի, բայց պէտք էր վերադարձի մասին մտածել, եւ մնջկատակը վերսկսաւ: Կառախումբը յաջորդ առտուն ժամը 8ին կը մեկնէր գիւղ, եւ բալխիրը գալու պիտ առնելու էր 7ին: Ձը՛չ–ձը՛չ–ձը՛չ, անիւները արագ հոլովումով պատկերացնել յուսահատող չարժումի մը հետ, չողեկառքը եղաւ, եւ ժամացոյցիս վրայ մատնանշած 8 թուանշանս մեկնումի, իսկ 7ը բալխիրին վերադարձին ժամերը որոշելին: Մարդուն աչքերը լիճ ապացուցին թէ՝ խօսքը կարծուածին չափ ալ բացարձակ անհրաժեշտութիւն մը չէ: Գալով իր վարձքին, Արեւելքցիի կատարեալ թեան մնացորդ մը լինէ թելադրեց դրամ ցոյց տալ իրեն եւ հասկցնել թէ՝ երթուդարձը միասին պիտի վճարէի Թորնէօ: Ասոր ալ հաւանեցայ եւ մեկնեցայ:

Փիչ յետոյ, մաքուր սենեակի մը մէջ էի, մաքուր անկողնի մը առջեւ, որուն դիմաց լայն չքմինէի մը խորը խոշոր կոճղ մը կը վառէր՝ լուսապայծառ ճարպատիւնով:

Յաջորդ առտուն Թորնէօ էի ճիշդ ժամանակին, նախագծած փլանս կէտ առ կէտ գործադրուած, եւ բալխիրներով անցանք սահմանային կամուրջը դէպի Հապարանտա եւ անկից Քարունկի:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(3 – Շար.)

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՐՏԵՐԿՐԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԽՄԲ.— Մարդկային մտքին արձանագրած անհաղթարելի յաղթանակները նոր հեռանկարներ բացին գիտնականներուն առջեւ: Անոնցմէ մէկն է բանական կամ՝ տրամաբանական կեանքը տարբեր մոլորակներու վրայ հարցը, որ լուրջ հետազօտութիւններու առարկայ կը դառնայ գանազան երկիրներու մէջ, տարիներէ ի վեր: Այս ուղղութեամբ գիտական համագումար մը տեղի ունեցած էր Բիւրականի մէջ ուր տարի առաջ:

կաններուն 1606ին Ռոտոսթօ հաստատուելու օրերէն մինչեւ 1922ի վերջնական դաղթն ու հայրենադարձութիւնը: Այդ չուրջ 320 տարուան ընթացքին Ռոտոսթոյինէ – Ս. Թադեւոս եւ Ս. Խաչ — երեք եկեղեցիները, երկու ազգ. վարժարանները, անհատական դպրոցները, 13 աղբիւրներ – ը, յուշարձան – ուխտատեղիները, եւն.:

Յիշուած են հին եւ նոր յատկանշական դէպքեր՝ տեղի ունեցած դաղթական Հայերուն Ռոտոսթոյի մէջ հաստատուելու տարիներուն, Ռուսերուն Ռոտոսթոն գրաւելը (1878), Օսմ. Սահմանադրութիւնը (1908), Պուլկարներուն Ռոտոսթօն գրաւելը (1912), Քալն Անդրանիկի կատարական դունդին Հայոց Ս. Թադեւոր մատրան դունդին մէջ ըրած առդանգքը եկեղեցւոյ բակին մէջ (1913), Պուլկարաց ցար Ֆերտինանտին Ռոտոսթօ դալը իր երկու զահաժառանգներով եւ Մովսէս Յակոբովիչի տան մէջ երեք օր ապրիլը, 1915ի արիւնոտ բռնադաղթը, Ռոտոսթոցիներու մնացորդացին դաղթը, Ռոտոսթոյինէրու բռնադաղթէն վերադառնալը (1919), Իտալացիներուն Ռոտոսթօն գրաւելը (1919), Յոյներուն Ռոտոսթօն գրաւելը (1920), եւ 1922ին Ռոտոսթոցիներուն վերջին տեղահանումը դէպի Պուլկարիա (չուրջ 3000 հոգի) եւ Յունաստան (չուրջ 360 հոգի), եւայլն:

Հեղինակը այժմ իր 75 տարեկան հասակին հասատա դիտակցութեամբ մանրամասն վկայարած է այս վերջին դէպքերը, որոնց ականատես վկան եղած է ինքը, բացի այդ խոհեմութիւն համարած է մտիկ ընել նաեւ տարեց ու լրջախոհ հայրենակիցներու վկայութիւններն ալ:

Մարմարայի եկեղեցին բաղմած այս պատմական դաղթօճախի հայախօս եւ հայասէր Հայերուն 320 տարուան պատմութիւնը, անոնց յոյզերն ու յոյսերը եւ հայրենասիրութիւնը անխտիրս այս Յունահատիկը յարգանքով եւ ակնածանքով կը կարդացուի ամէն Հայու կողմէ:

ՏՈՒԹ. ՊԵՏՐՈՍ ՃՐՈՒՆՃԵԱՆ

Բիւրականի մէջ Սեպտեմբեր ցին, ինչպէս հաղորդած էինք «Ցառաջ»ի Սեպ – տեմբեր 19ի թիւով, խորհրդային – ամերիկեան համագումարի մը բացումը կատարուեցաւ՝ ընդելու համար մոլորակներու կենսաբանութեան, արտերկրային քաղաքակրթութիւններու եւ յարակից այլ հարցերու զանազան երեսները:

Գ. Բէնկլեան եւ Ռ. Մելիխէքեան «Սովետ. Հայաստան»ի մէջ (Սեպտ. 15) կը ներկայացնեն գիտնականներուն տեսակէտներն ու եզրակացութիւնները այս հարցերուն մասին: Ստորեւ հիմնական միտքերը:

×

Անմիջապէս ճշդենք, թէ համագումարի ընթացքին ղեկավարուող յայտնութիւնները չհատասրուեցան: Բիւրականի մէջ հաւաքուածները սակայն ունէին մեկնելակէտը ստացած ազդանշանի մը եւ անոր վերծանումին մասին, «Երկիր» մոլորակին դոյութեան վերաբերեալ տեղեկութիւն լուր հաղորդելու վերաբերեալ տեղեկութիւն լուր հաղորդելու վերաբերուն մասին: Սակայն չհաւանութիւնը: Արդէն այն իրողութիւնը, որ դանազան մասնագիտութեանց տէր անուանի դիտնականներ հաւաքուած են այդ հարցին քննութեան համար, ինքնին մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ: Ճմռռնանք նաեւ, որ այլեւս երեւակայութեան սահմաններէն դուրս եկած է մեր մոլորակէն դուրս բանական կեանքի մը գոյութեան հարցը: Այլեւս ան մենաշնորհը չի կազմեր մեր կարդ մը գրադէտներու: Մարդկութեան պատմութեան մէջ առաջին անդամ ըլլալով հնարաւորութիւն ստեղծուած է խոր եւ մանրազնին կերպով հետազօտութիւններ կատարելու այս ուղղութեամբ:

Մեկնաբանելով այս միտքը, Ակադ. Վ. Համբարձումեան ըսաւ մեզի, թէ «ժամանակ առ ժամանակ դիտութեան առջեւ կը ծագին այնպիսի հետաքրքրական հարցեր, որոնք յետագային կրնան դործնական մեծ նշանակութիւն ստանալ: Այսպիսի պարագաներուն միշտ ալ կը դըտնուին յոռետեսներ, որոնք չեն համաձայնիր խանդավառներու հետ:

Այդպէս եղաւ հելլէական ուժի յայտնագործումէն առաջ. նոյնը այժմ տեղի կ'ունենայ արտերկրային քաղաքակրթութիւններու գոյութեան եւ անոնց հետ կապ հաստատելու հարցին մէջ: Այնուամենայնիւ, մենք կրնանք համարձակ կերպով ըսել, որ վերջին տարիներուն մարդկութիւնը աստղագիտութեան, կապի թեքնիֆի, ճմռռնաքունի մարզերուն մէջ արձանագրած է այնպիսի յաջողութիւններ, որոնք թեքնիք դեռնի վրայ իրական հնարաւորութիւնները կը ստեղծեն ուրիշ աշխարհներու բանական կեանքին հետ կապ հաստատելու համար, անշուշտ, եթէ նման քաղաքակրթութիւններ գոյութիւն ունին:

Միւս կողմէ ձդողական կենսաբանութեան մարդին մէջ արձանագրուած յաջողութիւնները հնարաւորութիւն կ'ընձեռեն լուծելու մեր եւ այլ մոլորակներու մէջ ծագում առած կեանքին հարցը: Մօտքը կը վերաբերի ոչ միայն կեանքի պարզ, այլեւ անոր բարձրադոյն ձեւերուն ծագումին, ընդհուպ մինչեւ քաղաքակրթութիւններու ձեւաւորումին: Եւ այս հարցին մէջ դիտական համագումարը լաւատես նկարագիր մը առաւ, թէեւ յոռետեսներու կարծիքներն ալ ուշի ուշով լսուեցան»:

Գիտնականներուն կարծիքով, արտերկրային քաղաքակրթութիւններու հետ յարաբերութիւն հաստատելու համար կարեւոր է, որ աւելի նոր եւ զօրաւոր հեռադիտակներ շինուին, որպէսզի անոնց միջոցով կարելի ըլլայ ընդլայնել մերձակայ աստղերու եւ քանի մը այլ առեղծուածային մարմիններու ուսումնասիրութիւնը: Մասնաւորապէս մեծ ուշադրութիւն պէտք է դարձնել ծիր–կաթինիներու միջուկներուն եւ մեր ծիր–կաթինի կեդրոնին հետազոտութեան գործին:

Այս ուղղութեամբ առաջին փորձերը կատարուեցան Մ. Նահանդներու մէջ: Ընտրելով արեւի նման երեք աստղ, դիտնականները անոնց վրայ ուղղեցին ենթակարմիր ճառագայթ հեռադիտակը: Սպոր կրցուած էր ընդունիլ սարք մը, որ կ'արձանագրէր աստղերէն եկող ռատիոալիքները, որոնք կրնան տիեզերքէն:

Համաձայն դիտնական Վ. Տրոյիցկիին, որ 1968էն ցայսօր կը կառավարէ այս աշխատանքները, ցարդ կարելի չէ եղած արձանագրել ազդանշան մը: Այսուհանդերձ քանի՞, քանի՞ Թրքուհի – ներ այս վայրագութեան դիմած չեն լրջենց դլուխը ազատելու համար:

Գիշերային հեչտանքի անասնային բնազդին առաւօտուն կը յաջորդէր ինքնապոյտութեան անասնային բնազդը: Այս երկու անասուններէն ի մի գալով հարիւրներու մէջ ապրող կիներէն մարդկային ոճիրներու ամենասոսկալիին առջեւ չբն – կըրկոզ մօրուներու կը վերածեն, մարդ մը սպաննել կուտան որուն հետ ամբողջ դիչեր մը չուայտացան եւ որուն վիզէն սարսռացող մերկ բաղուկներն կը քաշեն սառուցեալ անդղայ լար մը անցընել տալու համար:

Երիտասարդին ուղեղին մէջէն վայրկեանական այս ամէն մտածումները անցնելով ձեռքը կատեցուցին: Փաչային հետ միեւնոյն յարկի մը մէջ գտնուելով կրնար շատ աղէկ այն փոքրիկ խաչին վրայ երած երդումին դործադրութիւնը ուրիշ վայրկեանի մը յետաձգել: Եթէ այս սոսկալի Թուրքը իր սեռը երեւան հանէր այն առեն ամէն ինչ կրնար փոթձել:

Այս որոշումը տալէ յետոյ, կռնակը բաղմոցին վրայ նստող դոյդին դարձուց եւ իրեն վստահուած մանուկը սենեկապետուհիի պաշտօնին դործադրութեան սկսաւ:

Դարանին փուչիները մաքրելու համար հանած փոքրիկ չուկ մը փաչային առջեւ Այսուհանդերձ քանի՞, քանի՞ Թրքուհի – ներ այս վայրագութեան դիմած չեն լրջենց դլուխը ազատելու համար:

Գիչերային հեչտանքի անասնային բնազդին առաւօտուն կը յաջորդէր ինքնապոյտութեան անասնային բնազդը: Այս երկու անասուններէն ի մի գալով հարիւրներու մէջ ապրող կիներէն մարդկային ոճիրներու ամենասոսկալիին առջեւ չբն – կըրկոզ մօրուներու կը վերածեն, մարդ մը սպաննել կուտան որուն հետ ամբողջ դիչեր մը չուայտացան եւ որուն վիզէն սարսռացող մերկ բաղուկներն կը քաշեն սառուցեալ անդղայ լար մը անցընել տալու համար:

Երիտասարդին ուղեղին մէջէն վայրկեանական այս ամէն մտածումները անցնելով ձեռքը կատեցուցին: Փաչային հետ միեւնոյն յարկի մը մէջ գտնուելով կրնար շատ աղէկ այն փոքրիկ խաչին վրայ երած երդումին դործադրութիւնը ուրիշ վայրկեանի մը յետաձգել: Եթէ այս սոսկալի Թուրքը իր սեռը երեւան հանէր այն առեն ամէն ինչ կրնար փոթձել:

Այս որոշումը տալէ յետոյ, կռնակը բաղմոցին վրայ նստող դոյդին դարձուց եւ իրեն վստահուած մանուկը սենեկապետուհիի պաշտօնին դործադրութեան սկսաւ:

Դարանին փուչիները մաքրելու համար հանած փոքրիկ չուկ մը փաչային առջեւ

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Ինչպէս յայտարարուած էր, Հայկական Լեգէոնի կողմէ յաղթանակ տարուած «Ապարա»յի ճակատամարտին եւ ինկած զոհերու 53րդ տարեդարձին, ինչպէս նաեւ Շամփանեի 36րդ տարեդիսին ի յիչատակ, անմար Բոցի արձարծումը կատարուեցաւ 1971 Սեպտեմբեր 18 Շաբաթ իրիկուն «Հայկական Սուր»ի ընկերակցութեան կողմէ:

Բազմաթիւ ռազմիկներու մխիթարներ թիւով մօտ 70, իրենց դրօչներով եւ ներկայացուցիչներով ներկայ դտնուեցան այս արարողութեան:

Աւելի քան յիսուն հոդիանոց պինուորական նուագախումբի մը առաջնորդութեամբ, թափօրը ճամբայ ելաւ Շան դ'Էլիզէի Պալգաֆ փողոցի անկիւնէն:

Դրօշներու թափօրին առաջին կարդի վրայ էր Նախկին Հայ Ռազմիկներու Հայկական Եռադոյնը, ինչպէս նաեւ Հայերու դիմադրական ճակատի Փրանսական եռադոյնը: Հայկական Սուրի դրօշը կանդնած էր յաղթական կամարին տակ:

Ներկայ էին բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ եւ պինուորականներ իրենց չքանչաններով:

Շան դ'Էլիզէի պողոտային երկու մայթերը լեցուած էին հետաքրքիրներու հոծ բազմութեամբ որոնց կարդին կը նչմարուէին բազմաթիւ Հայեր: Այս անդամ հպարտութեամբ էր որ կը յառաջանայինք դէպի Յաղթական Կամարը նուագախումբին առաջնորդութեամբ:

Ինչպէս մաղթած էինք «Ցառաջ»ի մէջ, այս անդամ Հայերը թէեւ ոչ պէտք եղած չափ, բայց եւ այնպէս հարիւրէ աւելի կարելի էր հաչուել:

Անչուշտ Շամփանեի 56րդ տարեդարձը որոշ բաժին մը բերած էր այս փայլուն չքերթին ու բոցի արձարծման:

Գոհ մնայինք բոլորս ալ սակայն, «ինչո՞ւ այս անտարբերութիւնը» մեր դրութիւնը իր որոշ արդիւնքը ունեցած էր: Կ'երեւի երբեմն ալ պէտք է հայ ժողովուրդի զդացումներն ալ արծարծել:

Հայերու դրօշներով չրջապատուած Հայկական խումբ մը առանձին նկարուեցաւ Յաղթական Կամարին տակ:

պ. ՁՊՈՒԿՃԵԱՆ

ՍՏԱՅԱՆՔ

ՑՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՌՈՏՈՍԹՈՑԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ (1606–1922), դրեց Սարդիս Գ. Փաչաճեան, տպ. Տօնիկեան, Պէյրութ 1971:

×

ՇԻՐԱԿ երդարան, թիւ 16, հրատարակութիւն Պէյրութի Շիրակ հրատարակչական (Հանէսեան եղբայրներ), 1971:

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ԶԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ԾԱՌԱՉ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Նրբանցքին դրան վրայ թեթեւ հարուած մը լսուեցաւ:

Սելիմ խակոյն Ֆաթմէյի նչան ըրաւ որ հետանայ, մինչ Տիգրանի սենեակին անկիւնը ցոյց տուաւ որպէսզի հոն սպասէ, իսկ ինքը ծանրաքայլ սենեակին խորը յառաջանալով դուռը բացաւ:

Ալի Մուխթար փաչան ներս մտաւ: Սելիմ խոնարհութիւն մը ընելով եաեւէն դուռը դոցեց եւ հոդ դրան քով ամուսնական սենեակէն հեռանալու հրամանի սպասեց:

Փաչան ներքինիին դիտաւորութիւնը զգաչեց եւ ժպտելով անոր գործառ ուրսուր.

— Սելիմ, մի հեռանար, երեք օր է որ այս սիրելի ծաղիկս տեսած չեմ եւ չափանց կարօտնալուս զայն տեսնելու եկայ:

Սա ըսելով փաչան՝ առանձին մնացած կնոջը քով դնաց: Այլեւս փաչային ձեռքը համբուրեց, ապա անոր թեւէն բռնելով զայն գարդախուցը առաջնորդեց ուր քանի մը վայրկեան առաջ իր անցեալը երազող ներքինին մարած ակնարկին առջեւ Տիգրանի իր դիրկը բացած էր:

Տիգրան գարդախուցին մէկ անկիւնը քաչուած, գարանի մը եաեւէն սկսաւ երկու ամուսիններուն միջեւ եղած խօսակցութեան հետեւիլ:

Երիտասարդ Թուրքերու ծրագիրը արդէն իր միջոցաւ իրականութեան համբուրն մէջ մտած էր: Այժմ կը մնար միայն չարժում մը ընել, որպէսզի դուլպային մէջէն պաչոյնը հանէ եւ քայլ մը ընելով՝ անպատան ու անկասկած, ոտնիկանութեան անօրէնին կուրծքը մխէ:

Աւելա այնքան դիւրին բան մըն էր որ այլեւս ատոր վրայ չմտածեց:

Սակայն այդ դժբախտ կինը որ այնքան անկեղծութեամբ իրեն նուիրուած էր, որ իրեն հետ իր խոկ կեանքն ալ վտանգի ենթարկած էր, արդեօք կարո՞ղ էր դինքը իրրեւ գիչերուան մը զործիք զործածել եւ առաւօտուն տակաւին չբթներուն վրայ սիրային վերջին համբոյրին չբմաութեան հետ խառնուած մահուան գալուկը փչել:

Այսուհանդերձ քանի՞, քանի՞ Թրքուհի – ներ այս վայրագութեան դիմած չեն լրջենց դլուխը ազատելու համար:

Գիչերային հեչտանքի անասնային բնազդին առաւօտուն կը յաջորդէր ինքնապոյտութեան անասնային բնազդը: Այս երկու անասուններէն ի մի գալով հարիւրներու մէջ ապրող կիներէն մարդկային ոճիրներու ամենասոսկալիին առջեւ չբն – կըրկոզ մօրուներու կը վերածեն, մարդ մը սպաննել կուտան որուն հետ ամբողջ դիչեր մը չուայտացան եւ որուն վիզէն սարսռացող մերկ բաղուկներն կը քաշեն սառուցեալ անդղայ լար մը անցընել տալու համար:

Երիտասարդին ուղեղին մէջէն վայրկեանական այս ամէն մտածումները անցնելով ձեռքը կատեցուցին: Փաչային հետ միեւնոյն յարկի մը մէջ գտնուելով կրնար շատ աղէկ այն փոքրիկ խաչին վրայ երած երդումին դործադրութիւնը ուրիշ վայրկեանի մը յետաձգել: Եթէ այս սոսկալի Թուրքը իր սեռը երեւան հանէր այն առեն ամէն ինչ կրնար փոթձել:

Այս որոշումը տալէ յետոյ, կռնակը բաղմոցին վրայ նստող դոյդին դարձուց եւ իրեն վստահուած մանուկը սենեկապետուհիի պաշտօնին դործադրութեան սկսաւ:

Դարանին փուչիները մաքրելու համար հանած փոքրիկ չուկ մը փաչային առջեւ իր ներկայութիւնը պատրաստելու ծառայեց:

Ծերուկ Մուխթարը գարանին առեւ չուկ մը լսելով, ակնարկը դէպի հոն գարձուց:

Եթէ այդ մէջոցին ան Այիչէի սրտին գարկը կարող ըլլար համրել, որուն դեռ ձեռքը բռնած էր, ուրիչ բանի պէտք պիտի չունենար հասկնալու համար որ այդ վայրկեանին սենեակին մէջը բան մը կար գոր պէտք էր ըլլար:

Սելիմ սրտանց զԱստուած կ'օրհնէր, որովհետեւ փաչան դինքը թողած չէր որ հեռանայ:

— Ֆաթմէ՞ն է, հարցուց Մուխթարը անտարբերութեամբ Տիգրանի դանուած կողմը նայելով:

Այիչէ կը զդար իր ձայնին կոկորդին մէջ խեղդուիլը: Կը նախատեռէր թէ պարզ «ոչ» մը իսկ ըսելու կարող պիտի չըլլար առանց յուզումը մատնելու:

Սակայն խորամանկութիւնը միշտ կրնան սեռին տակար բնութեան ամէնէն ապահով ապաւէնը եղած է:

Զէրքէզուհին փաչային հարցումը չլսել ձեւացուց, բռնած ձեռքը ձդեց եւ թեւերը բանալով ծերուկին դլուխը իր ձեռքերուն մէջ առաւ եւ համբոյրներով ծածկեց:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Սերժ Սարեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Էքպէրեան եւ զաւակը ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ–հօր՝

ՄԱՆՈՒԷԼ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 20ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Սեպտ. 23) ժամը 10,30–ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուլոնը–Պիյանքուրի գերեզմանատունը, 134 Ռիւ Թիէր:

Որեւէ մահագդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Տէր–Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Տէր–Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Տէր–Գալուստեան (Շուիլլ), Տէր եւ Տիկին Կապրիէլ Մահիկեան, Վարչ. Տէր–Վարդանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գամէր Տէր–Վարդանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի 26 Սեպտ. Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայոց եկեղեցւոյ մէջ յետ պատարագի, իրենց մուսնոյն, հօր, եղբօր եւ խնամիին՝

ԺԻՐԱՅՐ ՏԷՐ–ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ — ՍԷՆ–ԼՈՒ

ՍԷՆ–Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը ծանուցանէ ջրջանի հայ հասարակութեան, որ Կիրակի 26 Սեպտեմբեր կը կատարուի մատաղօրհնութիւն, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան օրհնին առթիւով: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Շահան Խաչակիր Բահանայ Տէտէեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Նորեկեան եւ զաւակները, Օր. Հայկանոյշ Նորեկեան, Տէր եւ Տիկին Տըմանժ եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպատկով, մասնակի կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ԱՃԸՐԻ ՏԻԿԻՆ ԸՆԾԱՅՈՒՆ ՆՈՐԵԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ԼԻՈՆ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղ. Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի, 26 Սեպտ., Վարագայ Խաչի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ: Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն Արարայի ճակատամարտի մէջ ինկողներու հոգիներուն ի հանգիստ, անոնց մահուան 53րդ տարելիցին առթիւ:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հայկ Սարգսեանի յիշատակին, Պորտոյէն բարեկամ ընտանիք մը 100 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարեսիրութեան:

BAIL A CEDER

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԾԱԽՈՒ Է

Հիւանդութեան պատճառով կօշկակարի լաւ աշխատող խանութ մը որ հաւէլ մաս մըն ալ ունի, խոհացով:

Գինն՝ 22 հազար ֆրանք:

Դիմել տեղւոյն վրայ ամէն օր ժամը 17էն 18,30

ARAM OKANIAN

148, Rue Lamarck, Paris (18e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 ֆր. այրի Տիկին Զեփիւռ Փանիքեանէ, իր մեռուսնոյն մահուան երկրորդ տարեդարձին առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ջուարթ Անդիկի Քայեան ծնած 1912ի չուրջ, Բայրուրդի Քարեւրակ գիւղը կը փնտռէ իր մայրը՝ Իսկուհի Պետիկեանը, քոյրը՝ Գայանէ (որու հետ երկուբեակ է), եղբայրը, մօրաքոյրը, որոնք Ֆրանսա կ'ապրին: Մօրեղբայրը մինչեւ 1957 ապրած է Պաթում, անունը՝ Աւետիս է ապա մեկնած է: Կը փնտռէ հօրեղբայրները՝ Արամ, Միհրան եւ Տիգրան:

Ջուարթ ներկայիս կ'ապրի Երեւան, Թամանցիների 5րդ նրբանցք, 6րդ չէնք, թիւ 65 բնակարան եւ մականունն է՝ Շահինեան:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Ցեռապային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԼՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, կիրակի կէսօրէ ետք:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ գտնուղ հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ կիրակի, 19 Սեպտեմբերին եւ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբերին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, կիրակի օրեր ժամը 9,30էն մինչեւ 12:

Ալֆորվիլի մէջ՝ էքոլ Փրիմէր Ժորժ Լա Փէյէ, ռիւ տը Շուազի, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ՝ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Ժանթիյիի մէջ, 22 ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Հինգշաբթի օրեր, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Շաւիլլի մէջ, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4, ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պանեէօ – Քաշանի մէջ, Պանեէոյի քաղաքապետարանի դպրոցին մէջ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լոռ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5:

Որոշուած է նաեւ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հաստատել Հինգշաբթիօրեայ դասընթացք մը: Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյ դիւանին, ըստ այնմ կարգադրութիւնները ընելու համար:

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները:

ԴԻՒԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Surprise-Party de la Rentrée

կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի Փարիզի Ահարոնեան խումբին կողմէ

Շաբաթ, Սեպտ. 25, ժամը 19,30էն մինչեւ առաւօտ

Samedi, 25 Sept. de 19 h. 30 à l'aube Pavillon Arménien de la Cité Universitaire

57, Bd. Jourdan, PARIS, Métros : Porte d'Orléans ou Cité Universitaire.

ENTREE 5 FRS.

AMBIANCE BAR BUFFET

ՔԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ՆՈՐ ՍԱԼԵՐ

Ազգապահպանման լաւագոյն միջոցներէն մէկն է կարդալ եւ ծանօթացնել հայ երգն ու երաժշտութիւնը, օտարներուն եւ մեր մատաղ սերունդին: Հասցէ՝

43, Rue Richer, Paris (9e) — Métro Cadet — Tél. 770-25-46

Նոր լոյս տեսան, Պէյրութաբնակ երգիչներու՝ Արա Կիրակոսեանի երկու սալերը.— 1) Ազգային եւ յեղափոխական երգեր, ՎՈՍ 10008, 2) Ազգային եւ ժողովրդական երգեր, ՎՈՍ 10006 Ա. Թիւերը:

Ունինք նոյնպէս՝ Հայաստանեան սալեր եւ օփերաներ: «Էրեբունի» հրատարակչական «Լէժանա Արմէնիէնը», Ա. Հարմանդեանի, Լ. Գաթրճեանի, Լիս Սարեանի, Թաուխտ Գարեգինի, Ա. Կիրակի (Ամերիկա պատրաստուած), Սփրիկեանի, Պարթեւեանի ամբողջական գործերը եւ հայկ. պատարագը:

Գրատունը ճոխ է բազմատեսակ ղրքերով եւ պատրաստ՝ ապսպրանքներ ընդունելու ամէն վայրերէ:

Առաքման ծախքը դնողին վրայ է:

Գրատունը բաց է ամէն օր ժամը 10էն սկսեալ մինչեւ երեկոյեան 7ը:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՍԷՆ ԺԵՌՈՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժեռոմի Թաղական Խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ Թաղին Ս. Սահակ–Մեսրոպ դպրոցի հայերէն դասընթացքները կը սկսին Հոկտ. 2ին: Պիտի դասաւանդէ ուսուցչուհի Տիկին Պերճուհի Տէր – Մեսրոպեան:

Արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրեր ժամը 3էն 5, իսկ Կիրակի առաւօտ՝ եկեղեցին:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն: Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16:

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

26 Սեպտ. Կիրակի օր, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ առանդական մատաղօրհնութիւն:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայրապետական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Այս առթիւ Սերովբէ Արք. Դպրութեան աստիճան պիտի շնորհէ Յովակիմ Թօսունեանի եւ Օննիկ Ժամկոչեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ բարերարներու ննջեցեալ յիշատակին:

Կը հրաւիրուին զիւղին, Անկէնէ, Սեվրանի, Սարսէլի եւ Կուէնվիլի հատուածացեալ ժողովուրդը: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9,15, պատարագ 10,30:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ.ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին:

Պաշտի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիրը մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԼԸՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU

Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱՀԱՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը իր վերամուտի առաջին «Միւզիրիզ–փարթին» կուտայ Հոկտեմբեր 2ին, Շաբաթ երեկոյ:

×

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՈՒՐԲԱԹ
24
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
24 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12223

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.223

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ԽԱԽՏԷ ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Ա.

Անցեալ Օգոստոս 4էն 5 լուսնալիք գիշերը անծանօթներ երկու ձեռք պնդակ արձակեր էին Գումկաբուի Հայոց Պատրիարքարանին վրայ՝ վնասելով Պատրիարք Չօր աշխատասենեակին յարակից պատշգամբը:

Այդ առթիւ «Մարմարա»ի խմբագիրը այս եւ Պոլսոյ հայ համայնքը հետաքրքրող զանազան հարցերու մասին Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Շնորհք Արք. Գա – լուստեանի հետ ունեցեր էր հարցազրոյց մը, զոր հրատարակեցինք Յառաջի 17, 18 եւ 19 Օգոստոսի յաջորդական երեք թիւերով:

Ներկայ առարկայ հարցերը ցարդ ոչ մէկ լուծում ստացած ըլլալով կը պահեն իրենց այժմէութիւնը: Ուստի յիշողու – թիւնները թարմացնելու համար կ'արժէ անգամ մը եւս անդրադառնալ անոնց հա – մառօտակի:

Վոփորի վրայ մեծ կամուրջ մը չինե – լու եւ նոր պողոտաներ բանալու առթիւ կառավարութիւնը քանի մը տարի առաջ դրած էր կարգ մը ազգապատկան կալ – ուածներ, որոնց չարքին ամէնէն կարե – ւորներն էին Խասգիւղի եկեղեցին, Գալ – ֆայեան որբանոցն ու Ներսէսեան վար – ժարանը:

Թրքական օրէնքով կառավարութիւնը պարտաւոր է ո՛չ միայն վճարելու ապա – սեղականացուած շէնքերու եւ հողերու փոխարժէքը, այլ եւ արտօնութիւն տա – լու, որ սեփականատիրակուտը համապա – տասխան շէնքեր կառուցանէ իր ուզած տեղը:

Արդ, հակառակ ազգային մարմիննե – րու, նոյնինքն Պատրիարքի բազմիցս կա – տարած դիմումներուն, թուրք կառավա – րութիւնը ցարդ կը մերժէ անհրաժեշտ արտօնագիրը տալ տարբեր շրջաններու մէջ եկեղեցի, որբանոց եւ վարժարան բանալու համար:

Աւելի ծանրակշիռ պարագայ մը: Վա – կըֆներու անօրէնութիւնը բացայայտ կերպով որոշեր է, որ երբ Խասգիւղի եւ կեղեցին փլցուի եւ Ներսէսեան վարժա – րանն ալ մէջտեղէն վերնայ, անոնց կալ – ուածներն ու դոյքերը իրրեւ «վակըֆ» կառավարութեան պիտի փոխանցուին:

Ուրմէն կը չարունակուի «լքեալ պո – ղոտներու ուարը...:

Ըստ Պատրիարքի յայտարարութեան, այս որոշումը ոչ Լօզանի դաշնագրին, ոչ թուրք Սահմանադրութեան, ոչ ալ թուրք քաղաքացիական սովորական իրաւունք – ներուն կը համապատասխանէ: Ուստի Խասգիւղի Թաղական Խորհուրդը դատ բացեր է Վակըֆներու անօրէնութեան ո – րոշումին դէմ:

Ինչ համարձակութիւն:

Առաջին անգամը չէ, որ Շնորհք Պատ – րիարք Անգարա կ'այցելէ այս հարցերու կարգադրութեան համար: Սիւլէյման Տէ – միրէլի օրով ալ այցելած էր եւ ըստ թըր – քական կեղծ քաղաքավարութեան, սիրա – լիր ընդունելութեան արժանացած վար – չապետին կողմէ, որ իր ներկայութեան հետաձգելով հրահանգած էր առ որ անկ է, որպէսզի զրական հետեւանք տան Պատրիարքի խնդրանքներուն: Գալֆայ – եան որբանոցի Ինամակալութեան ան – դամներէն ոմանք իրենց կարգին մէկ եր – կու անգամ Անգարա գացած եւ այս խնդրով զբաղած են:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲՐԵԺՆԵԻ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Եուկոսլաւիա այցելութեան առաջին օ – րը Բրեժնեւ բաժակաճառ մը արտասա – նեց, որ ուշագրաւ կը նկատուի քաղաքա – կան դէտերու կողմէ:

Աւրպարեւ չվարանեցաւ նկատել տալէ, թէ « սահմանափակ զերիչխանութեան » վարկածը, որ, ինչպէս ծանօթ է, հրա – պարակ նետած էր ան Չեխոսլովաքիոյ ի – րադարձութիւններուն առթիւ, «զգոյշ սուտ» մըն է: Այդ սուտին հեղինակները կ'ուզեն խափանել խորհրդային – եուկո – սլաւ յարաբերութիւնները: «Գիտենք, նը – կատել տուաւ ան, որ աշխարհի մէջ կը դանուին ուժեր, որոնք չեն վարանիր խա – փանել մեր յարաբերութիւններու բարե – նպաստ հոլովոյթը: Անոնք հրապարակ հանեցին սահմանափակ զերիչխանութեան վարդապետութիւնը, անոնք կը խօսին խորհրդային բանակներու հաւանական դործադութիւններու մասին Պալքաններու մէջ» եւայլն: Բրեժնեւ աւելի առաջ եր – թալով յայտարարեց, թէ Պելկրատի 1955ի « յայտարարութիւնը » կը մնայ ի զօրու:

Ինչպէս ծանօթ է, Խրուշչեւ բարելա – ւելու համար խորհրդային – եուկոսլաւ յարաբերութիւնները, 1955ին Պելկրատի մէջ հրապարակաւ ընդունեցաւ Կոմին – ֆորմի սխալները: Այժմ պէտք է աւելի ընդլայնել եւ ամրողջացնել այդ յայտա – րարութեան սկզբունքները, դիտել տուաւ ան:

Ասիկա կը նշանակէ, թէ Մոսկուա կ'ըն – դունի Պելկրատի երաւունքը վարելու իր ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւ – նը՝ զերիչխանութեան սկզբունքներով:

Թիթօ արդէն իր բարի զայտատի խօս – քին մէջ թուած է այն սկզբունքները, ո – րոնցմով կ'առաջնորդուի Եուկոսլաւիա.— Ներքին ճակատի վրայ ինքնավար ընկեր – վարութեան կիրարկում, ժողովրդավա – րութիւն եւ ապակեդրոնացում, իսկ ար – տաքին ճակատի վրայ՝ ոչ մէկ ճակատի յարող քաղաքականութիւն: Այս քաղա – քականութիւնը պէտք է «յարգուի նաեւ ընկերվարական երկիրներու կողմէ»:

Հակառակ պետական մարդոց առատա – ձեռն խոստումներուն, ա՛յսքան պարզ հարցեր չեն կարդադրուած:

Բացորոշ է չհամոզիչը:

Ինչպէս իր նախորդ այցելութեան առ – թիւ, այս անգամ եւս Պատրիարքը ուժ յօդուածներէ բաղկացեալ յուշադիր մը ներկայացուցեր է փոխ–վարչապետ եւ Պետական նախարար Սաուի Քուչաքի, որ այդ օրերուն չատ զբաղած ըլլալուն, ժա – մանակ չունի եղեր զոհելու իր թանկագին ժամերը, լսելու համար Թուրքիոյ հայ փոքրամասնութեան պետին չատ սովո – րական ուրիչ պահանջները:

Խնդրոյ առարկայ յուշագրով, Պատ – րիարքը պետական դէմքերու ուշադրու – թեան յանձներ է այն դժուարութիւննե – րը, որոնց կը բախի, օրինակի համար, եկեղեցապատկան շէնքերու եւ եկեղեցի – ներու նորոգութեան, պարապ հողերու վրայ շէնքեր կառուցանելու, վարժարան – ներու նորոգութեան, կարգ մը դպրոց – ներ պիչերօթիկի վերածելու եւ թափուր վերաբերեալ խնդիրներու առթիւ:

Մինչ այդ, Գալֆայեան եւ Ներսէսեան վարժարանները այս տարի եւս կը վերա – բացուին իրենց այժմու շէնքերուն մէջ:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

Քաղաքական շրջանակները նկատել կու – տան, թէ Մոսկուա կ'ուզէ բարեկամական լաւ մթնոլորտ մը հաստատել Եուկոսլա – ւիոյ եւ իր մէջ այնպիսի ժամանակի մը, երբ Փեքին ճիգ կը թափէ Ասլպանիոյ, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ համրոյ աղ – դեցութիւն ձեռք ձգել եւ ներկայութիւն մը դառնալ Պալքաններու մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Փեքինի պաշտօնական շրջանակները կը հաստատեն թէ Մաօ չատ առողջ է եւ թէ Հոկտեմբեր մէկի տողանցքը եւ հանդի – սութիւնները ջնջուած են պարզապէս խը – նայողութեան համար: Արտասահմանի բոլոր դեսպանատուներն ալ նոյն բացատ – րութիւնը կուտան թէեւ քաղաքական դէմ – երը կը խորհին թէ բան մը կ'անցնի կը դառնայ:

ՔԼԷՐՎՈՅԻ կեդրոնական բանտին մէջ մթնոլորտը չատ ծանր է երկու անմեղ պատանդներու վայրագ սպանութենէն ետք եւ քաղաքին մէջ ալ որոշ վրդովում կայ իշխանութեանց հանդէպ: Բոլորը հա – մաձայն են յայտարարելու համար թէ Քլէրվոյի բանտը աւելի հանդստեան տու – նի կը նմանի քան արդելարանի եւ թէ դատապարտուած ռճրագործները աւելի հանդստաւէտ պայմաններու մէջ կ'ապրին քան բանտապահները: Երկու բանտապահ – ներ արդէն հրաժարեցան մինչ իրենց սեն – տիքաները Ուրբաթ օրուան համար «զո – դային բողոքի օր» որոշեցին:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ սպայակոյտի պետ եւ Պաշտպանութեան փոխ – նախարար նչա – նակուեցաւ Զօր. Վիքթոր Կուլիկով, 50 տարեկան: Յարդ այդ պաշտօնները կը վարէր մառեչալ Մաթվէյ Զախարով, որ համաձայն Թասի՝ այլ պաշտօնի կոչ – ուած է:

ԼԻԲԻՈՅ նախագահը՝ Գնդ. Քատաֆի ինքնաչարժի արկածի մը հետեւանքով վի – րաւորուեցաւ: Որոշ չրջանակներու են – թադրութեամբ՝ արկածը կազմակեր – պուած ահաբեկում մըն է:

ՊԷՅՐՈՒԹի առեւտրականները առջի օր փակեցին իրենց խանութները՝ բողոքելու համար կառավարութեան սահմանած նոր տուրքերուն դէմ, որոնք, համաձայն ի – րենց, չատ ծանր են: Տուրքերը ներած – ուած ապրանքներու վրայ են:

Առեւտրականները կ'ուզեն ձեռք ձգել հրամարտակի մը ջնջումը որ 10 առ հա – րիւր կ'աւելցնէ մաքսային տուրքերը մին – չեւ 500 ապրանքի վրայ, սկսեալ ածխլուելու քրքմէն մինչեւ կառքերը: Լիբանանի ա – ռեւտուրը 67 առ հարիւրը կը կազմէ ազ – գային զուտ արտադրութեան եւ ճար – տարարուեսար՝ միայն 21 առ հարիւրը:

ԱՐԺԱՆԹԻՆ որոշեց դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել Փեքինի հետ:

ՄԱԼԹԱ համաձայնեցաւ թոյլ տալ Անգ – լիոյ եւ անոր Ատլանտեան Ուխտի դաշ – նակիցներուն օդատպրծել կղզիին դին – ուորական կայանները: Անգլիա եւ Ատ – լանտեան Ուխտը իրրեւ վարձք տարեկան պիտի վճարեն 9,5 միլիոն սթերլին:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ, Ֆրանսայի Արտա – քին նախարարութեան փոխ – նախարարը՝ Լիփովսկի, յայտարարեց թէ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ յարաբերութիւնները չատ ա – ւելի սերտ պէտք է դառնան: Լիփովսկի Նախագահ Փոմպիտուէն անձնական նա – մակ մըն ալ յանձնեց նախագահ Ասատի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ազգ. ժողովի արտաքին յանձնախումբի նախագահը՝ Ժան տը Պրոյլ, որ անկախ երեսփոխան է, արե – ւելեան Պերլին կ'երթայ Երկուշաբթի օր, Ժողովրդական Գերմանիոյ Ազգ. ժողովի (Ժողովուրդի Ժողով) հրաւէրով: Ժան տը Պրոյլի երկրորդ այցելութիւնն է, վեր – ջին վեց ամիսներու ընթացքին:

ԱՏԱՆ ՄԱԼԻՔ (Ինտոնեզիա) Ազգաժո – ղովի 26րդ նստաշրջանին նախագահ ըն – տրուեցաւ:

ՍՊԱՆԱԿԱՆ ՔԱՔԱԼՈՆՆԵՐի մէջ, ազո – ղամները 20 հոգիի մահուան պատճառ ե – ղած են:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ հանրածանօթ թաւջու – թակահար՝ Ռոստրոպովիչ, որ տարի մըն է «պատժուած» էր եւ չէր կրնար ար – տասահման երթալ, Հոկտեմբերէն պիտի կարենայ ճամբորդել: Ծանօթ է որ Ռոս – տրոպովիչ այս արդելքին ենթարկուած էր որովհետեւ Սոլժենիցինի ի նպաստ դիրք բռնած էր:

ՆԻՒՍԸՆ Սպիտակ Տան մէջ Խորհ. Միութեան Արտաքին նախարարը պիտի ընդունի Սեպտեմբեր 29ին:

ԱԹԷՆՔի մէջ կատարուեցաւ յոյն գրա – դէտ, Նոպէլեան մրցանակաւոր՝ Ժորժ Սեֆերիսի յուղարկաւորութիւնը, որու ազգային բնոյթ չէր տրուած:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ թերթերը կրկին լոյս կը տեսնեն: Եօթը ժամ բանակցութենէ ետք համաձայնութիւն գոյացաւ կոզմե – րու մէջեւ:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարը յայտարարեց Եւրոպա թիւ մէկ կայանէն թէ յառաջի – կայ ամիսներու ընթացքին հեռատեսիլի գործիքներու տուրքը պիտի չաւելնայ: Միւս կողմէ 1972 Փետրուար 1էն սկսեալ ապրանքներու գիները պարտադրաբար պէտք է յուցադրուին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՏՐԱԿ

Խորհ. Միութեան ճատրակի 39րդ ա – ոյժենական մրցաչարքին բացումը կա – տարուեցաւ Սեպտեմբեր 14ին, Լենին – գրադ: Մրցաչարքին կը մասնակցին տա – սը քաղաքներու պատուիրակները՝ 14 կրոմայատր եւ եօթը անուանի վարպետ: Մասնակիցներէն երկուքը Երեւանէն են: Առաջինը՝ Ռաֆիկ Վահանեան, որ աչ – խարհի ամէնէն երիտասարդ կրոմայատրն է, եւ կարէն Գրիգորեան, որ երկու ան – դամ Հայաստանի ախոյեան հռչակուած է:

Երկու խաղացողներն ալ դէմ յանդիման դանուեցան զօրաւոր ուժերու: Ռ. Վա – հանեանի մրցակիցն եղաւ անոր երբեմնի մարզիչը՝ կրոսմայատր Եֆիմ Գիլլեր, իսկ Կ. Գրիգորեան մրցակից ունեցաւ Մոս – կուայի ախոյեանը՝ Անատոլի Լէյն:

Երկու խաղերն ալ չատ հետաքրքրական եղան: Ռ. Վահանեան խաղի առաջին շըր – ջանին դժուարութիւններու մատնուեցաւ, սակայն քիչ ետք ան յաջողեցաւ բարե – լաւել իր դիրքը: Երկուստեք համաձայ – նութեամբ խաղը յետաձգուեցաւ: Հաւա – նական է, որ հաւասար արդիւնքով վերջ դանէ:

Սեպտեմբեր 17ին Ռ. Վահանեան հան – դիպում ունեցաւ Լենինգրադի ախոյեան Անատոլի Կարպովի հետ: Խաղի 27րդ վայրկեանին Լենինգրադցին ընդունեցաւ իր պարտութիւնը:

Կ. Գրիգորեան, իր կարգին, երկու հանդիպում ունեցաւ: Առաջին հանդի – պումը իր եւ Մոսկուայի ախոյեանին մի – ջեւ, վերջ դուաւ հաւասար արդիւնքով, 43րդ քայլին:

Հայաստանի ախոյեանին էլ կրկրորդ մըր – ցակիցը եղաւ Իգոր Պլատոով: Այս վեր – ջինը ճարպիկ խաղարկութեամբ յաջողե – ցաւ յաղթական դուրս գալ՝ խաղին 29րդ քայլին:

Մրցաչարքը կը չարունակուի:

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

Ա.

ԽՄԲ.— « Պատմա–Բանասիրական Հանդէս »ի այս տարուան Բ. թիւին մէջ Ա. Այվազեան առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնէ Նախիջեւանի հայկական պատմական յուշարձանները շեշտելով, թէ շրջանը պատմական Հայաստանի անբաժան մասը կազմած է: Յօդուածագիրը տեղ–տեղ կը խօսի նաեւ վերջին տասնամեակին բանդուած հայկ. եկեղեցիներու մասին:

Յօդուածը կը ներկայացնենք արեւմտահայերէնով:

Նախիջեւանի լինքնավար Հանրապետութիւնը, որ պատմական Հայաստանի մէկ մասը կը կազմէ, հարուստ է եղած պատմական եւ հնագիտական յուշարձաններով: Նախիջեւանի եւ անոր չորս գաւառներուն՝ Գողթանի, Երնջակի, Ձահուկի եւ Շահապունիքի հայկական բոլոր դիրքերն ալ ունեցած են իրենց եկեղեցիները եւ վանքերը, որոնց կողքին դպրոցներ ունեցած են դպրատուներ եւ կրթարաններ: Այսպէս, օրինակ, միայն Նախիջեւանն քաղաքը ունեցած է մօտաւորապէս 80 հայկական եկեղեցի եւ վանք, Ապուլիս դիւղաքաղաքը՝ ճարտարապետական մեծ արուեստով կառուցուած 10 եկեղեցիներ, Հին Ջուղան՝ 7 եկեղեցիներ: Անհրաժեշտ է ընդգծել, որ պատմա – հնագիտական յուշարձաններու թիւը Նախիջեւանի մէջ երթալով կը նուազի: Շարք մը յուշարձաններ վերջին տասնամեակներուն քանդուած են: Նախիջեւանի պատմա – հնագիտական յուշարձանները քիչ թէ չատ ուսումնասիրուած են նախախորհրդային շրջանին (Հ. Ղ. Ալիշան, Քալբերունի, Ա. Սեդրակեանց, Ե. Լալայեանց): Սակայն ճարտրղական, ազգագրական նկատումները սահմանափակ են, մեծ թիւ կազմող յուշարձաններ աննկատ ձգուած են, ներկայացուածներն ալ չեն ենթարկուած պատմա – քննական, համեմատական ուսումնասիրութեան: Այս յօդուածով ներկայացուած ուսումնասիրութիւնները, որոնք առաջին անգամ ըլլալով կը տպագրուին, կը վերաբերին Շահապունիքի (ներկայիս Նախիջեւանի Շահպուղի շրջան), Ձահուկի (ներկայիս Նախիջեւանի շրջանին մէկ մասը) գաւառներուն եւ Նախիջեւան քաղաքի պատմա – հնագիտական յուշարձաններուն: Հրա – պարակուած նիւթերուն նպատակն է օգնել բոլոր անոնց, որոնք կը հետաքրքրուին պատմական Հայաստանի հնագիտական եւ ճարտարապետական յուշարձաններու պատմութեամբ:

ՇԱՀԱՊՈՒՆԻՔ

Շահապունիքը՝ ներկայիս Շահպուղի շրջանի կեանդ Շահպուղ դիւղը, կը դըտնուի շրջանային կեդրոնէն 4 քլմ. հեռու, Շահպուղչայ գետի վարի հոսանքին, անոր ձախ ափին:

Շահապունիք գաւառի մասին սակաւաթիւ տեղեկութիւններ կան միայն հին աղբիւրներու մէջ: Գաւառը կոչուած է նաեւ Շահապունխ, Շահպունք, Շահփուր, Շահպուղ: Շրջանը եղած է Նախիջեւանի առանձին գաւառներէն մէկը, յաճախ ալ՝ գաւառի մը մասը՝ մաս կազմելով ձահուկ գաւառին: Պատմական համանուն դիւղը փոռւած էր խոր ձորի մը մէջ, որու արեւելքը կը դանուի վիթխարի քարաժայռերու կատարին Շահապունիք ամրոցը: Պատմական դիւղը ունեցած է բարեկարգ տուներ եւ Ս. Աստուածածնի Ծննդեան մեծ վանքը: Այս վանքին կառուցման մասին ստոյգ տեղեկութիւններ չկան: Մեր կարծիքով ան կառուցուած է ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին եւ աւերակի վերածուած դրեթէ 1790–1800ին: Ծանօթ է, որ դիւղը աւերուած է քանի մը անգամ, եւ վերջին քանդումէն եւք Ադրբէջանցիները հոն հաստատուած են մօտաւորապէս 1840էն 1860ի միջեւ՝ հին, քանդուած դիւղին տեղ նոր մը հաստատելով նախկինին մօտերը (Շահապունիք վտակին ալ ափը):

Ամբոցը չինուած է Զ. դարուն: Այդ ամբոցին մասին Ստ. Օրբէլեան կը դրէ· «Շահապաւնից բերդ՝ ի Շահապայ պարսկէ չինեալ, եւ զձորն իւր անուն Շահապաւնից ձոր, որ հատուածի պատճառաւ եկեալ էր առ նահապետն Սիւնի»: Ամբոցը անառիկ եղած է իր բնական դիրքին չնորհիւ: Ունի միայն մէկ մուտք, որ կ'անցնի 35–60 մ. լայնութիւն եւ աւելի քան 200 մեթր բարձրութիւն ունեցող լեռնապատնէշին վրայէն: Հոն դանուած են խեցեղէն իրեր, դէնքեր, պարսկական, թրքական, հայկական հին դրամներ, որոնցմէ մէկ քանին ներկայիս կը դտնուին Նախիջեւանի թանգարանը:

ՁԱՀՈՒԿ (ՋԱՀՐԻ)

Ձահուկ դիւղաքաղաքը, որ պատմական Ձահուկ գաւառի կեդրոնն էր, կը դտնուի Երնջակ գաւառէն (ներկայիս Ջուլֆայի շրջան) հիւսիս – արեւմուտք: Սահմանակից էր պատմական Վայոց ձորի, Ծղկունքի, Երնջակի եւ Նախիջեւանի:

Ձահուկ, որ այժմու Ջահրի դիւղն է, ունեցած է երկու եկեղեցի՝ Ս. Շողակաթ եւ Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ, որոնց կողքին դտնուած են դպրատուներ: Այդ եկեղեցիներէն Շողակաթը ներկայիս աւերակ վիճակի մէջ է: Կառուցուած է 1325–1330ին: Աւերուած է 1935–40ին:

Ձահուկի երկրորդ եկեղեցին դեռ կանգուն է: Ան զմբէթաւոր է, ունի խորան, պատերուն վրայ կան սրբապատկերներու եւ խաչքարերու քանդակներ: Ունի 20 մեթր երկարութիւն եւ 16 մեթր լայնութիւն: Ստոյգ տեղեկութիւններ չկան չինութեան թուականի մասին: Մեր կարծիքով ան չինուած է մօտաւորապէս 1450–1455ին:

Ձահուկ ծանօթ եղած է նաեւ իր անապրիկ ամրոցներով: Յայսօր կ'երեւին Ձահուկ, Սրինգ եւ Ջմխրան ամրոցներու աւերակները:

ՓԻԼՈՒՍ

Շահապունիքի պատմական Փէօլքը, Փէօլքը այժմ Շահպուղի շրջանի Փիլուս գիւղն է:

Պատմական Փէօլքը ունեցած է երկու եկեղեցի՝ Ս. Աբջակաս եւ Ս. Գրիգոր, որոնցմէ առաջինը այժմ աւերակ վիճակի մէջ է, իսկ երկրորդը՝ կանգուն:

Ս. Աբջակասի աւերակներէն կ'երեւի, որ ան մեծ եկեղեցի մը եղած է: Եկեղեցիին չինութեան եւ աւերման մասին ըստոյգ տեղեկութիւններ չկան: Հաւանաբար չինուած է 1390–1400ին, իսկ քանդուած՝ 1850–1860ին:

Փէօլքի երկրորդ եկեղեցին կը դտնուի գիւղին կեդրոնը: Կանգուն է, կառուցուած է երկաթաքարով, վերանորոգում – ներու ժամանակ օգտագործուած են նաեւ կարմիր քարեր: Եկեղեցին ունի խորան, պարզաքանդակներ: Կան արձանագրու – թիւններ՝ «Թվ ՌՃԶ», «ՍՒ ՅՍԶՍ Թվ ՌՃԶ», այսինքն՝ 1657:

Ա. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

Բ.

Ուսման որակի բարելաւումը կը նախատեսէ բազմաթիւ հարցերու բարւոք լուծումը: Առաջնահերթ հարցերէն են ուսուցիչներու մանկավարժական եւ մասնագիտական պատրաստութեան օր աւուր կատարելագործումը, ուսումնական նիւթերու ընդհանուր համակարգումը ժամանակակից պայմաններու համաձայն, միջոցներու եւ կարելիութիւններու արդիւնաւէտ օգտագործումը եւայլն:

Քննենք համակարգման հարցը նկատի առնելով իբրեւ օրինակ պատմութեան ուսուցման յատկացուած տեղը զանազան դասարաններու մէջ: Աշակերտը մինչեւ միջնակարգն աւարտելը՝ 4էն 10րդ դասարան, հարկադրուած է ուսումնական ծրագրին համաձայն օգտագործելու 16 պատմութեան դասագիրք՝ հետեւեալ կարգով — «Զբոյցներ ՍՍՀՄ պատմութիւնից» (4րդ դասարան), «Հին աշխարհի պատմութիւն» (5րդ), «ՍՍՀՄ պատմութիւն» նորագոյն ժամանակներից մինչեւ ԺԹ. դարի վերջը» (6րդ), «Նոր պատմութիւն՝ Ա. շրջան», «ՍՍՀՄ պատմութիւն՝ ԺԹ. դարից վերջից մինչեւ ԺԹ. դարի վերջը» եւ « Հայ ժողովրդի պատմութիւն » (8րդ), «Նոր պատմութիւն, Բ. շրջան», «ՍՍՀՄ պատմութիւն՝ Ի. դարի սկզբից մինչեւ սոցիալիզմի յաղթանակը ՍՍՀՄ-ում», «Արտասահմանեան երկրների նորագոյն պատմութիւն, 1917 թուականից մինչեւ Բ. աշխարհամարտի նախօրեակը» եւ «Հայ ժողովրդի պատմութիւն» (9րդ), «ՍՍՀՄ պատմութիւն, սոցիալիստական հասարակարգի կառուցման աւարտման եւ կոմունիզմի ծաւալուն կառուցման ժամանակաշրջանը», «Արտասահմանեան երկրների նորագոյն պատմութիւն», «Հայ ժողովրդի պատմութիւն» եւ «Հասարակավարութիւն» (10րդ դասարան):

«Այս բոլոր պատմութիւնները ամփոփուած են 16 դասագրքի մէջ, որոնք բաղկացած են 4000 էջից կամ 670 պարագրաֆից: Աւելին՝ ծօքը ուսումնական տարուայ ընթացքում աշակերտը պէտք է սովորի եւ մտքի մէջ պահի 450–500 կարեւոր տարեթուեր եւ մօտ 200 պատերազմների ու ճակատամարտերի պատմութիւններ ու նկարագրութիւններ: Բացի դրանից, 9րդ եւ 10րդ դասարաններում ուսումնասիրւում է 85–100 վաւերագրական փաստաթուղթ եւ առաջադրանքի կարգով ընթերցւում են ոչ փիչ թիւով գեղարուեստական, գեղարուեստական եւ պատմական գրքեր: Եթէ այդ բոլորին աւելացնենք նաեւ իւրաքանչիւր դասարանի պատմութեան էքսկուրսիաները, ապա այն տպաւորութիւնը կը ստացուի, թէ մեր դպրոցները հանրակրթական բեռումով պատմութեան ուսուցման մասնագիտացուած ուսումնական հաստատութիւններ են», նկատել կուտայ Ս. Աբջակունի, վերլուծելով «Ուսուցիչների կատարելագործման Երեւանի քաղաքային ինստիտուտի պատմութեան կաբինետի» («Գրական Թերթ» 1970):

«Գարուն» ամսաթերթի կազմակերպած դրոյցին ընթացքին, անդեալ տարի, ա – շակերտներ դժգոհութիւն յայտնած էին դասերու ծանրաբեռնուածութենէն, որ համաձայն իրենց՝ «չափէն դուրս չատ է»: Աբդարեւ բազմաթիւ մանկավարժներու կարծիքով պէտք է կրճատել, օրինակ, «Պատմութեան ուսումնական առարկայի ծրագրային նիւթը, չափաւորել դասագրքերի մեծ ծաւալը եւ թողնել միայն առաւել կարեւորը»:

Այս ճիւղին մէջ յառաջդիմութեան խոչընդոտ կը հանդիսանան նաեւ պատմական դէպքերու մեկնաբանութեան յամախակի փոփոխութիւնները, դերար հակասող տեսակէտները: Այսպէս, Փրոֆ. Բ. Լալաբէկեանի հաստատումով, մեր ժամանակակից պատմութեան 1917–1920ի իրադարձութիւններու մասին պարզ պատկերացում չկայ «ուսանողութեան եւ մըտաւորականութեան որոշ շրջաններում»:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

Սեղմ ձիւն մը կը տեղար, աւելորդ առատութեամբ մը. ծածկելու մ'լ ի՞նչ բան մնացած էր: Կը յիշեմ որ, ճամբուն երկայնքը, բրդեղէններու մէջ պարփակուած աղջնակները, որոնք զպրոց կ'երթային, մեզ կը բարեւէին արքունիքի վայել խոնարհութեամբ մը, ծննդաբերութեան սիրուն չարժումի մը մէջ դնելով իրենց բոլոր ծաղկաման չնորհը: Ի՛նչ ժողովուրդ:

Քանի քանի անգամ ճամբորդած եմ Սկանտինաւեան երկիրները, եւ կը կարծեմ թէ արդի քաղաքակրթութեան դամբնակէտին վրայ կը դտնուին անոնք, մանաւանդ Շուէտ: Մարդկային բարձրադոյն առաքինութիւնն ունին նախ, ան որուն մէջ կը բովանդակուին բոլոր միւս բարեմասնութիւնները, — մաքրութիւնը: Ամէն բան մաքուր է հոն, եւ ամէն մարդ մաքուր է:

Գիտեմ թէ հիւսիսային երկիրներու մարդոց համար աւելի դիւրին է մաքրութեան տպաւորութիւն մը տալ, քան հարաւային երկիրներու մարդոց: Տարիներ – րով Մանչեսթրը ապրած հայ բարեկամ մը ինձ պատմած է թէ՝ ոսփրիչին աթոռն ելլելուն, վարսավիրան անգամ մը ըսած էր իրեն. «Դուք որ հիմա ածիլուեցաք եւ պիտի ելլէք երթաք, աւելի չատ մազ ունիք ձեր երեսին վրայ քան սա Անգլիացին, որ ներս կը մտնէ ածիլուելու համար»:

Բայց միայն արտաքին մաքրութիւնը չէ Շուէտին յատկանիշը: Ընդհանուր բարեկարգութիւնը, ընկերային դասա – կարգերուն միջեւ սիրող համերաշխութիւնը, անհատներուն ծայրագոյն պարկեշտութիւնը եւ բարեկրթութիւնը, ամէնուն ալ խորին դիտակցութիւնը այնքան իրենց պարտքին որքան իրենց իրաւունքին, դիտութեան ընձեռած բարիք – ներուն թափանցումը ընկերային բոլոր խաւերուն մէջ, այն արդիւնքը առաջ բերած են որ ընկերաբաններուն երազած մտատիպարին իրականացումը կը կարծես տեսնել ամէն քայլիդ:

Քարունկիէն Պէրկէն երեք օրուան ճամբայ էր, ամբողջ Շուէտի երկայնքէն եւ յետոյ ամբողջ Նորվեկիոյ մէջէն: Լիճ ու անտառ, անտառ ու լիճ անընդհատ պահ– ուըտուք կը խաղան երկաթուղիին հետ: Մէկ քանի ժամը անգամ մը զաղար կայարաններու մէջ, կերակրուելու եւ կազդուրուելու համար:

Լայն ու երկայն սեղանի մը վրայ չարուած են քան–երեսուն տեսակ աղանդերներ, որոնց կարդին, Հիւսիսային Շուէտի մէջ, լաբրնիայի եղջերուներուն ծխած միսը (ռէնսթէֆ), աշխարհիս ամէնէն համեղ ուտելիքներէն մին, եւ ծխած սոմոնի ծաղկաթոյր չերտեր՝ ակնապարար առատութեամբ: Սովորական հացին տեղ, դորշ մոխրագոյն տեսակ մը տափակ, փխրուն եւ ծակոտկէն պաքսիմատ՝ հաճարի ալիւրէ, Սկանտինաւեան երկիրներուն եւ Ֆինլանտայի յատուկ, որ կ'ուզեմ հաւատալ թէ չատ առողջապահական է, բայց համի եւ քիմքի հետ դործ չունի ըստ իս: Սպասաւորը չկայ· ամէն մարդ պնակ մը, դանակ մը եւ պատառաքաղ մը կ'առնէ եւ ափսէներուն մէջէն կը վերցնէ ուզած ուտելիքը, ուզածին չափ, որչափ անգամ որ կրնայ, եւ, երբ ճաշը աւարտէ, որոշուած միօրինակ դինը կը վճարէ ճաշարանատիրոջ: Կը յիշեմ թէ այս վերջինը ի՛նչ արհամարհանքով կը նայէր ինձ ընկերացող Ռուսերուն եւ Հրեաներուն, որոնք, չատ բնական բան մը ընելու պէս, չէին քաշուեր իրենց բերնի պատառաքաղը խօթելու ափսէներուն մէջ՝ իրենց ընտրած կտորը առնելու համար:

Մէկ օր Պէրկէն, եւ երկու օրուան նաւընթացութենէ մը յետոյ, Հիւսիսային ծովուն մէջէն անվտանգ Անգլիա:

Երբ Դեկտեմբեր 19ին, չաբաթ կէսօրէն յետոյ մեր նորվեկիական չոգենաւը եւ Նիւ Քասլի քարափին մօտեցաւ, անգլիացի պաշտօնակալ մը, երկու ոստիկանի ընկերակցութեամբ, ներս մտաւ եւ ճամբորդները հրաւիրեց չարք կազմել եւ մի առ մի ներկայացնել իրենց անցագիրները: Երբ կարգը ինծի եկաւ, իրեն երկընցուցի անցագիրս, հետն ալ ալ Սըր Ձորճ Պըքանանի վկայականը: Ակնարկ մը նետեց անոնց վրայ եւ ինծի ըսաւ·

— Խնդրեմ մէկ կողմ քաշուեցէք եւ սպասեցէք:

Սիրտս կըրճ ըրաւ: Թուրք հպատակութեանս փորձանքն էր որ կը վերակսէր:

Վաւերագրերու քննութիւնը մէկ քանի ժամ տեւեց, եւ ճամբորդները իրարու ետեւ մեկնեցան: Երբ ա'լ մարդ չմնաց, անգլիացի պաշտօնատարը իր մօտ հրաւիրեց զիս եւ ըսաւ·

— Դուք թշնամի օտարական մըն էք, պարոն, եւ ձեզ թոյլ չեմ կրնար տալ Անգլիա մտնելու: Պէտք է ետ դառնաք այս չոգենաւով:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(4 – Շար.)

ՎԱՍՓՈՍԻ ՆԱԽՎԱՑՔ

Ա. ՄՍՍՆ

ՆԱՓԷՏ ՀՈՒՐՈՒՆ

Ինչէ՞ սէր ասիկա էր մեր միտքին, ան – կարելի՞ է որ ան ոգեորուած աշքերուն ա – նունը չտեսնէր: Ինչո՞ւ ան ինքզինքը չկո – չեցուց, որ ինք ալ իր սէրը յայտնէ: Ինչո՞ւ ան ինքզինքը զոհեց, որ ուրիշ մը ապրի իր սիրտին մէջ: Ինչո՞ւ ան ինքզինքը զոհեց, որ ուրիշ մը ապրի իր սիրտին մէջ:

Ան ինքզինքը զոհեց, որովհետեւ ան գի – տէր, որ Վասփոսի ամբողջ ազգաբնակու – թիւնը, ինչպէս ինք, կը պաշտէր Վարդան Մամիկոնեանը, որ ազատեց զանոնք պարսիկ – ներու լուծէն, որ ազատեց զանոնք պարսիկ – ներու լուծէն, որ ազատեց զանոնք պարսիկ – ներու լուծէն:

Ան գիտէր, որ Վարդանի անունը ոգեո – րութիւն մըն էր Վասփոսի ամբողջ ազգին համար, որ Վարդանի անունը ոգեորութիւն մըն էր Վասփոսի ամբողջ ազգին համար, որ Վարդանի անունը ոգեորութիւն մըն էր Վասփոսի ամբողջ ազգին համար

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Խորէն Մինասեան եւ Տիկ·Բերկրուհի Մինասեան և ընտանեկան պարագաները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, այս կիրակի առաւօտ (Սեպտ· 26) իրենց մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի դիտումն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ԼԻՈՆ — Ս· ՅԱԿՈԲ

Լիոնի Հայ Առաք· եկեղ· Ազգ· Մուրթեան վարչութիւնը կը յանդուգնի թէ այս կիրակի, 26 Սեպտ·, վարագայ Խաչի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լիոնի Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ։ Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն Արարայի ճակատամարտի մէջ ինկող նահատակներու հոգիներուն ի հանգիստ, անոնց մահուան 53րդ տարելիցին առթիւ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Կոլընոպլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ· Շաբաթ առաւօտեան ժամը 9ին։

Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն ապահանպրել տալ իրենց զաւակները որպէսզի կատարած ըլլան իրենց ազգային պարտականութիւնը։

Դասաւանդութիւնը կը կատարէ Պ· Հայկ Միքայէլեան։

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ·— Սէն Ժեռոմի Թաղակառնութիւնը կը ծանուցանէ թէ Թաղին Ս· Սահակ–Մեսրոպ դպրոցի հայերէն դասընթացքները կը սկսին Հոկտ· 2ին։ Պիտի դասաւանդէ ուսուցչուհի Տիկին Պերճուհի Տէր – Մեսրոպեան։

Արձանագրութեան համար դիմել թաղականութեան Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրեր ժամը 3էն 5, իսկ կիրակի առաւօտ՝ եկեղեցին։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր

Salle des Fêtes de Sevran

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —
ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց·— Օթոպիւս 147 Ա., էկլիզ որ փանթէնէն, իջնել կառ որ Սեւրան կամ կառախումբ կառ ուիւնոռէն՝ իջնել Սեւրան։

Ս· ԳԻՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ — ՍԷՆ–ԼՈՒ

Սէն–Լուի Ս· Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղականն Խորհուրդը կը ծանուցանէ չորքանի հայ հասարակութեան, որ կիրակի 26 Սեպտեմբեր կը կատարուի մատաղօրհնութիւն, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առիթով։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Շահան Խաչակիր Խահանայ Տէտէեան։

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ս· ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ

26 Սեպտ· կիրակի օր, վարագայ Ս· Խաչի տօնին առթիւ, Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ առանձնական մատաղօրհնութիւն։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայրապետական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Այս առթիւ Սերովբէ Արք· Դպրութեան ստիճան պիտի չնորհէ Յովակիմ Թօսունեանի եւ Օննիկ Ժամկոչեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ բարերարներու ննջեցեալ յիշատակին։

Կը հրաւիրուին դիւղին, Անկէնի, Սեվրանի, Սարսէլի եւ Կուէնվիլի հատատացեալ ժողովուրդը։ Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9,15, պատարագ 10,30։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերաբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն։ Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16։

ՇԱՒԻԼԻ Ս· ԳՐ· ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Կոլընոպլի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է Տէր եւ Տիկին Մուրթաֆեանէ 50 ֆրանք, ընկերուհի Տիկ· Շուշանի մահուան քառասունքին առթիւ, ի նպաստ դպրոցի։ Նոյն առթիւ Տիկ· Մառի Միքայէլեանէ 40 ֆր·։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ։

Ցետադային՝ մանրամասնութիւններ։

ՎԻԵՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, կիրակի կէսօրէ ետք։

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Surprise-Party de la Rentrée

Կազմակերպուած Հ·Յ·Դ· Նոր Սերունդի Փարիզի Ահարոնեան խումբին կողմէ

Շաբաթ, Սեպտ· 25, ժամը 19,30էն մինչեւ առաւօտ
Samedi, 25 Sept. de 19 h. 30 à l'aube Pavillon Arménien de la Cité Universitaire

57, Bd. Jourdan, PARIS, Métros : Porte d'Orléans ou Cité Universitaire.

ENTREE 5 FRS.

AMBIANCE BAR BUFFET

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

×

Հայաստանեայց Առաք· եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ կիրակի, 19 Սեպտեմբերին եւ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբերին։

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, կիրակի օրեր ժամը 9,30էն մինչեւ 12։

Ալֆորվիլի մէջ՝ Էքոլ Փրիմէր Ժորժ Լա Փիէռ, ռիւ որ Շուազի, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ՝ վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Փիւթ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Ժանթիյիի մէջ, 22 ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Հինգշաբթի օրեր, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4, ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Պանեէօ – Քաշանի մէջ, Պանեէօյի քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30։

Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լոռ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5։

Որոշուած է նաեւ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հաստատել Հինգշաբթիօրեայ դասընթացք մը։ Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյս դիւանին, ըստ այնմ կարգադրութիւնները ընելու համար։

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները։

ԴԻՒԱՆ

ԿՕՒԶՈՒԻ

Դերձակ բանուոր մը խնդրուի հարմար։

Դիմել՝
Mr. M. SAADETIAN
18, Rue de Picardie, Paris (3e)

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

(Քերթուածներ)

Մատենաշար «Ահեկան»
Պէյրութ 1971

Դիմել՝ «Յառաջ»ի
Գինն 5 ֆր·

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ
Նախաձեռնութեամբ
Ֆ· ԿԱՊ· ԽԱՉԻ ՇՐՋ· ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
Դասախօս՝ Կ· ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին։

Պարոյի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան։

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի Հ· Ց· Դ· Նոր Սերունդի Սեւան խումբը իր վերամուտի առաջին «Սիւրփրիզ–փարթին» կուտայ Հոկտեմբեր 2ին, Շաբաթ երեկոյ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱՆՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris
Եղանակի խիստ փայլուն եւ առա ջին բարեսիրական հաւաքոյթը

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-52

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա Տար· 90 ֆր· Վեցամսեայ 50 ֆր·
Արտասահման Տար· 115 ֆր· Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
25
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
25 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — 12224

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.224

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ԽԱԽՏԷ ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Բ.

Պօղոս Հայ համայնքին վերաբերեալ հարցերը փոխանակ կարգադրուելու, վերջերս աւելի բարդացած են: Վաղըֆ – ներու անօրէնութիւնը Թաղական Խոր – հուրդներէ պահանջած է իրեն հաղորդել իրենց դոյքերու ցանկերը:

Նորութիւն մըն ալ այս:

Լօզանի դաշնագրով, փոքրամասնու – թեանց վագըֆները պէտք է մնան, ըստ առաջնոյն, տեղական համայնքներու հա – կակշռին տակ: Պատրիարքը անարդար կը դտնէ Վագըֆներու անօրէնութեան այս պահանջը:

Ուրիշ խախտում մը Լօզանի դաշնա – գրին, — կառավարութիւնը Թաղական Խորհուրդներու անդամներուն չրջաբերա – կանով մը իմաց տուեր է, որ առ այժմ չարունակեն իրենց պաշտօնը եւ նոր ըն – տրութիւն չկատարեն մինչեւ մօտալուտ նոր օրէնքի մը հրատարակութիւնը:

Ու դեռ աւելին: Վագըֆներու անօրէ – նութիւնը հրահանգով մը Թաղական Խոր – հուրդներէն եւ համայնական մարմիննե – րէն պահանջեր է իրեն վճարել իրենց ե – կամուտին 5 առ հարիւրը:

Ապօրէն պահանջ:

Պատրիարքը դիտել կուտայ, որ եկե – ղեցիներն ու համայնական բարեգործական հաստատութիւնները արդէն իրենց լոյոր կալուածներու եկամուտներուն վրայէն օրինական տուրքը կը վճարեն Պետու – թեան՝ միւս քաղաքացիներուն պէս, ա – ռանց սակայն անոնց պէս ազատ ըլլալու իրենց կալուածներուն վրայ հաստութաթեր չէնքեր կառուցանելու եւ եղած չէնքերն ալ օրինական արտօնութեամբ նորոգելու եւ աւելի եկամտաբեր դարձնելու:

Մինչ որ եկեղեցիներն ու բարեգործական հաստատութիւնները հազիւ կրնան իրենց ծախքերը գոցել ժողովրդական նուիրա – տութեամբ: Որբանոցներէն, հիւանդա – նոցէն եւ եկեղեցիներէն յատուկ տուրք դանձելը անհասկնալի կը դտնէ Պատրիար – քը, որ դիտել կուտայ թէ երբ ապրուստը տարապայման սղած է, ուսուցիչներու եւ պաշտօնեաներու ամսականներն ալ յաւե – լում կրած են, նոր տուրքը նիւթական ծանրութիւն մը պիտի ըլլայ հայ համայն – քին վրայ:

Այս եւ յարակից այլ խնդիրներու առըն – թութեամբ ժամանակին այս էջերուն մէջ մանրամասնօրէն ներկայացուցեր էինք Լօզանի դաշնագրին բացորոշ տրամադրու – թիւնները Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց մասին: Սեւրի դաշնագիրը փոխարինող այս չարաչուք դաշնագիրը, որուն մէջ Հայոց անունն անգամ չէ յիշուած, ցարդ ի զօրու է եւ Անգարայի կառավարութիւ – նը պարտաւոր է յարգելու զայն:

Լօզանի դաշնագրին (24 Յուլիս 1923) մէջ ութ յօդուածներ յատկացուած են փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան (հատուած Գ., յօդուած 37–44):

37րդ յօդուածով Թուրքիա յանձնառու կ'ըլլայ ճանչնալու 38էն 44րդ յօդուածնե – րու տրամադրութիւնները իբրեւ հիմնա – կան օրէնքներ: Ո՛չ մէկ ուրիշ օրէնք, ո՛չ մէկ կարգադրութիւն եւ ո՛չ մէկ պաշտօ – նական դործողութիւն պէտք է հակասեն կամ հակառակին այդ տրամադրութեանց կամ հակադրուին անոնց:

38րդ յօդուածով Թուրք կառավարու – թիւնը յանձնառու կ'ըլլայ Թուրքիոյ բո – լոր բնակիչներուն ապահովել կեանքի եւ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ
ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՀԱՐՑԵՐ ՇՕՇԱՓԵՑ

—o—

Նախագահ Փոմպիտու ամէնէն երկար մամուլի ասուլիսներէն մէկը տուաւ առջի օր: Խօսեցաւ շատ մը հարցերու մասին եւ առաւելապէս ծանրացաւ դրամական տագնապին վրայ: Սկիզբէն իսկ Փոմպի – տու կարճ պատմական մը ըրաւ Պրեթըն Վուտսի համաձայնագրերուն (1945) ուր Միացեալ Նահանգները իրենց դրամին ե – րաշխաւորութիւնը բերին աշխարհի եւ այն առեն այդ դրամին արժէքը անվի – ճելի էր, բայց համաշխարհային առեւ – տուրին դարկ տալու համար միշտ աւելի մեծ դրամական միջոցներ պէտք էին: «Փորձութիւնը ուրեմն մեծ էր, ի՛նչպէս Փոմպիտու, Միացեալ Նահանգներուն հա – մար դրամ ստեղծելու: Անիկա կրնար տե – ւել առանց արդելքի եթէ չափաւոր ըլլար եւ մանաւանդ եթէ ամերիկեան վճարում – ներու հաշուեկշիռը հաւասարակշռուած մնար: Բայց, անձնապէս կը խորհիմ թէ տակա որեւէ կառավարութեան ուժերէն վեր էր»: Ապա, Փոմպիտու կը չեշտէ թէ Ֆրանսա նախատեսած էր ինչ որ պատա – հեցաւ բայց ոչ մէկ բան ըրաւ որպէսզի ան աւելի արագ պատահի, թէեւ կարգ մը նախնական զգուշութիւններ ձեռք ա – ռաւ: Փոմպիտու կը չեշտէ նաեւ թէ Ֆը – րանսա բացարձակապէս դէմ է Ֆրանքի վերարժեւորման, կը դտնէ թէ ինչ որ ը – րաւ Նիքսըն դէմ է միջազգային բոլոր համաձայնագրերուն բայց «ժողովուրդին

ազատութեան վրակատար եւ ամբողջական պաշտպանութիւն, առանց ծնունդի, ազ – գութեան, լեզուի, ցեղի կամ կրօնքի խըտ – րութեան:

Ըստ 39րդ յօդուածի, ոչ–իսլամ փոքրա – մասնութիւնները իսլամներուն պէս քա – ղաքային ու քաղաքական նոյն իրաւունք – ները պիտի վայելեն եւ օրէնքի առջեւ հաւասար պիտի ըլլան: Հանրային պաշ – տօններու մէջ պիտի ընդունուին եւ պա – տիւներու պիտի արժանանան: Ամէն տե – սակ արհեստներով եւ ճարտարարուեստ – ներով զբաղելու իրաւունք պիտի ունե – նան: Ո՛չ մէկ սեղմումի պիտի ենթարկուի լեզուի գործածութիւնը ըլլայ անհատա – կան կամ առեւտրական յարաբերութեանց մէջ, ըլլայ կրօնական հարցերու, մամու – լի, ամէն կարգի հրատարակութեանց եւ հանրային հաւաքոյթներու մէջ: Թրքե – րէնէ զատ ուրիշ լեզու խօսողներուն դիւ – րութիւններ պիտի ընծայուին բերանացի իրենց լեզուով արտայայտուելու գատա – րաններուն առջեւ:

Յօդուած 40ի համաձայն, ոչ–իսլամ փոքրամասնութիւնները իսլամներուն հա – ւասար իրաւունք պիտի ունենան կազմե – լու, վարելու եւ հակակշռելու իրենց ծախքով ամէն կարգի բարեսիրական, կրօնական կամ ընկերային հաստատու – թիւններ, կրթական եւ դաստիարակչա – կան հիմնարկութիւնները, անոնց մէջ գոր – ծածելով իրենց սեփական լեզուն եւ ա – զատօրէն կատարելով իրենց կրօնական պաշտամունքը:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

վերկութիւնը գերադոյն օրէնք է» (լատի – նական առած):

Ամէն պարագայի մէջ, գրամական կա – յունութիւնը վերկելու համար պէտք է որ բոլոր գրամները մնայուն եւ կայուն սակ մը ունենան ոսկիին բաղդատմամբ: Պէտք է նաեւ որ բոլոր գրամները վերածելի ըլ – լան ոչ թէ ոսկիի, անշուշտ, տակա եւ – րաղ մը կ'ըլլար, այլ իրենց միջեւ, այլ խօսքով ով որ տոլար ունի օրինակ կարե – նայ ծանօթ սակով մը փոխել եչնի, ֆը – րանքի կամ մարքի եւ փոխադարձաբար:

Նախագահ Փոմպիտու յայտնեց թէ Ֆրանսա բնաւ դէմ չէ Պրանտի արեւելեան քաղաքականութեան: Այս առթիւ մամուլի ասուլիսէն քանի մը ժամ առաջ արդէն, Դաշնակցային Հանրապետութեան վար – չապետը չնորհակալութիւն կը յայտնէր Նախագահ Փոմպիտուի որ զօրավիգ կը կենար իրեն Խորհ. Միութեան հետ վա – րած իր քաղաքականութեան համար:

Շատ մեծ բան մըն է նաեւ Նիքսընի ճամբորդութիւնը: «Ոչ միայն մեծ բան մը այլեւ մեծ արկածախնդրութիւն մը, բայց Նիքսընն ուրիշ շատ մը արկածախնդրու – թիւններէ ալ դուրս ելած է...»:

Հարցումներ կ'ըլլան նաեւ ներքին քա – ղաքականութեան մասին, ու Փոմպիտու կ'անդրադառնայ Միթերանի գործունէու – թեան եւ կ'ըսէ.— «Գալով այն ճիգերուն զոր կ'ընէ Միթերան, լաւ կը ճանչնամ Պ. Միթերանը, մարդ մըն է որ պիտի թէ լ՞նչ կո՛ւզէ: Պիտի յաջողի՞: Ի՞նչ բանի արդէն: Եթէ զօրաւոր ձախ մը կազմելու մէջ է հարցը, որ դլուխ բռնէ համայնա – վարութեան, շատ չեմ հաւատար: Եթէ հարցը կը կայանայ իրագործելու մէջ ինչ որ կը կոչուի ձախի միութիւնը, կը հա – ւատամ: Արդէն քանի մը անգամ յաջողե – ցաւ եւ ընտրական հարցերու մաս կը կազ – մէ»:

Կարեւոր հարց մըն է նաեւ կալուածա – յին դայթակղութեանց հարցը եւ մանա – ւանդ խորհրդարանական պաշտօնի խոտոր համեմատութիւնը կարգ մը այլ պաշտօն – ներու եւ արհեստներու հետ: Փոմպիտու կը հաստատէ թէ այս առընչութեամբ օ – րինագիծ մը կը պատրաստուի, յետոյ կը ծանրանայ առաւելապէս իրեն դէմ եղած զրպարտութեանց եւ մեղադրանքներուն, հերքելու համար չաթաթաթերթի մը կարգ մը լուրերը զոր ըստ որոնց 180 միլիոնի չէք մը ծառացած է առենին «Կառանթի Ֆոնսիէ – ռէն» իր ընտրապայքարին համար կամ թէ 1500 հեկտար հող գնած է Ֆոթ տ'Ա – պիւրի վրայ: Կը խօսի նաեւ Կրթական Նախարարութեան նոր չէնքի մը կառուց – ման մասին, որուն համար ալ իր անունը խնդրոյ առարկայ եղած էր (Քանար Ան – չէնկի մէջ, որ հարցումի ձեւով կը պար – զէր հարցը), ու կը յիշէ Պոմարշէի հերո – սին (Տոն Պազիլ) խօսքը.— «Զրպարտու – թիւնը, պարոն, չէք պիտեր թէ ի՞նչ է զոր կ'արհամարհէք: Ամէնէն պարկեշտ մարդիկը տեսայ որոնք ծառը զոհ գացին: Գիտցէք որ չկան տպիտակ չարամտու – թիւններ, անխմաստ առասպելներ զոր կարելի չըլլայ ընդունիլ տալ մեծ քաղա – քի մը պարապ մարդոց երբ այդ ըլլայ վարպետօրէն» ու Փոմպիտու այս հարցը կը փակէ յայտնելով.— «Հաւատարիմ Զօր· Տը Կօլի դասերուն, կ'ուզեմ որ պիտ – նան, ընդդէմ զրպարտութեան եւ զրպար – տիչներուն, արհամարհանքի անոսպառ պահեստ մը ունիմ»:

Նախագահ Փոմպիտու խօսեցաւ նաեւ Քլէրվոյի ողբերգութեան մասին եւ յայտնեց թէ չատ չի հաւատար յիմարա – բոյժներուն եւ պատմութիւն մը պատմեց ցոյց տալու համար թէ դժուար է համոզ – ուիլ թէ ոճրագործ մը փրկուած է եւ կա – րելի է վստահիլ իրեն երբ քանի մը տարի օրինակելի կեանք մը ապրած է բանտին մէջ:

Ցետոյ, լրագրող մը ուզեց դիտնալ Նա – խագահին կարծիքը այն նախաձեռնու – թեան մասին զոր մեծամասնութեան մէկ աչքառու դէմքը առած է տուրքերու ա – ընչութեամբ, ու Նախագահը, ժպիտով մը կը պատասխանէ.— «Հարկ եղածին չափ արագ մտածելակերպ չունիմ հետե – ւելու համար խակար Ֆօռի: Միշտ կը փորձեմ իրեն հասնիլ, հաղուագէպօրէն կը յաջողիմ: Տագանդաւոր մարդ է եւ չատ կը դնահատեմ»: Ապա կ'ընդունի թէ հարկային դրութեան մէջ ճիգ մը կայ ընելիք:

Այս ասուլիսէն ետք, հակազդեցութիւն – ները չեն տարբերիր ըստ շրջանակներու: Իսմանիթէ կը դրէ «Փոմպիտու ոսկիի մա – սին կը խօսի բայց տանտիրուհիին համար բան չի փոխուիր», մինչ մեծամասնու – թիւնը գոհ է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Բրեժնեւ եւկոսլաւ բանուորներու առջեւ խօսելով գործատուն մը մէջ չէ – տեց, թէ իւրաքանչիւր ժողովուրդի եւ Համայնավար կուսակցութեան իրաւունքն է ընտրել իր ընկերային կեանքին կառոյ – ցը, ասիկա «ներքին հարց» մըն է: Միւս կողմէ նկատել տուաւ նաեւ, թէ իրրեւ մարքսական, դիտենք որ յառաջ օրէնք – ներ կան ընկերվարութեան կառուցման համար, ինչպէս նաեւ իւրայատուկ յատ – կանիշներ, առանց որոնց բացարձակապէս անկարելի է, որ դոյութիւն ունենայ ըն – կերվարութիւնը: Բրեժնեւ – Թիթօ խո – սակցութիւնները կը չարունակուին: Որոշ շրջանակներ հաւանական կը դանեն Բրեժ – նեւի Պուքրէշ այցելութիւնը՝ Մոսկուա վերադարձի ճամբուն վրայ:

Ֆրանսայի Արտաքին փոխ – նախա – րարը Փարիզ վերադարձաւ չորս օրուան պաշտօնական այցելութենէ մը ետք Սու – րիա: Լիփովսքի Դամասկոսի մէջ յաջոր – դարար տեսակցեցաւ Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին, Արտաքին եւ այլ նախարարներու հետ: Սուրիական ձայն – պատկերասփիւռն ու մամուլը մեծ կարեւորութիւն տուին Ֆրանսացի նա – խարարին այցելութեան:

Թուրք Խորհրդարանը երկու ամսով եւս երկարաձգեց պաշարման վիճակը Թրքական 11 նահանգներու մէջ: Հաս – տատուած էր Ապրիլ 26ին:

ՄԱԿ–ի Ազգայնական Չինաստանի ներ – կայացուցիչը յայտարարեց, թէ չեն կըր – նար արտաքսուիլ անկէ, քանի որ իրենք ՄԱԿի հիմնադիր անդամներուն մաս կը կազմեն: Ուէյ Եու–Սիւն դատապարտեց նաեւ Մ· Նահանգներու ծրագիրը, որ կը ձգտի ապահովել Համայնավար Չինաս – տանի անդամակցութիւնը ՄԱԿի, առանց կորսնցնել տալու ազգայնական Չինաս – տանի աթոռը:

Սուտանի նախագահը՝ Զօր· Նիմէյրի յայտարարեց, թէ Խորհ· Միութեան նա – խաձեռնութեամբ եւ դրդումով տեղի ու – նեցած են այն երկու դաւադրութիւննե – րը, որոնք կը ձգտէին տապալել Եգիպ – տոսի նախագահն ու պինքը: Համաձայն զօրավարին դաւին մասնակից դարձած են Արեւելեան Եւրոպայի բոլոր համայնավար երկիրները, բացառութեամբ Եուկոսլա – վիոյ:

Ռումի նաւասարդ մը հինգ ժամ լողալէ ետք յաջողեցաւ Քանատա ապաստանիլ: Փախուստ տուած էր իր նաւէն ծով նետ – ուելով Խաղաղականի մէջ:

Նիքսըն անուղղակի պատասխանեց Փոմպիտուի յայտարարելով թէ տոլարը պիտի չարժեզրկուի, գալով 10 % տուր – քի ներածումներուն վրայ, կը չնչուի մի – այն այն ատեն երբ կարգ մը երկիրներ վերարժեւորեն իրենց դրամը:

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՆՈՐՍ

Նորս գիւղը, որ կը պահէ իր անունը, ծանօթ էր իբրեւ հայկական մեծ գիւղ եւ իբրեւ կրթական, առեւտրական կեդրոն: Նորսեցի առեւտրականները սերտ կապի մէջ եղած են Հնդկաստանի, Չինաստանի, Պարսկաստանի, Յունաստանի, Վենետիկի, Վիէննայի եւ այլ առեւտրական կեդրոններու հետ:

Նորս ունեցած է եկեղեցի մը, որ այժմ կանգուն է: Արեւմտեան կողմէն քանդուած եւ վերցուած է եկեղեցիին կից դպրատունը: Տեղացիները եկեղեցին կ'անուանեն Երեք Խորանի, կառուցուած է սեւ երկաթաքարով, գմբէթաւոր է, ունի երկու դուռ, արձանագրութիւններ, սրբապատկերներու, կենդանիներու քանդակներ, պատուհաններ: Ըստ արձանագրութեան, եկեղեցին կառուցուած է 1654ին: Եկեղեցիին դրան մօտ կայ խաչքար մը, որ ունի երկու մեթր բարձրութիւն եւ 1,20 մ. լայնութիւն: Ժամանակի, բնութեան ազդեցութեան պատճառով խաչքարին արձանագրութիւնները անընթեռնելի են: Ըստ աւանդութեան, խաչքարը քանդակուած է Հին Ջուղայի քանդակագործի մը կողմէ:

ՕՇՈՓ (ԲԱԴԱՄԼՈՒ)

Պատմական Շահապունիք գաւառի Օշոփ գիւղը ներկայիս Շահպուղի չրջանի Բաղամլու գիւղն է: Օշոփ հին հայկական գիւղ է: Անոր բնակիչները աչխատասէր, վաճառական մարդիկ եղած են: Օշոփ մատենագրութեան մէջ կը յիչատակուի նաեւ Մեծոփ, Նչուա, Նչաձոր անուններով: Պատմական Օշոփը տեղաւորուած էր մեծ, հարթ տարածութենէն դէպի լեռնափէշերը տարածուող պողպատոյրութեան վրայ: Այժմ ալ տեսանելի են հին գիւղին հետքերը: Բաղամլուի բնակչութիւնը մինչեւ 1940–45 հայկական էր, իսկ 1960ին հոն բնակութիւն հաստատած են Ադրբեջանցիները: Այժմ Հայ չկայ գիւղին մէջ:

Պատմական Օշոփը ունեցած է երկու հայկական եկեղեցի, որոնցմէ մէկը տեղացիներուն կողմէ անուանուած է ժամ, իսկ միւսը՝ վանք: Այժմ այդ երկու եկեղեցիներն ալ կանգուն են: Ժամը կը գտնուի գիւղին կեդրոնը, իսկ Ս. Աստուածածնի վանքը կը գտնուի գիւղէն մօտաւորապէս 400–500 մեթր հեռու բլրակի մը վրայ: Օշոփի ժամը, ըստ մուտքի գլխաքարին արձանագրութեան, կառուցուած է «Թուականս (ՀԱ) ՅՈՑ ՌԽ, ԴԱՍ ԱԴ ԹԵՄ», այսինքն՝ 1591: Պատերուն վրայ կան արձանագրութիւնները, որոնք չեն կարդացուիր: Եկեղեցին գմբէթ չունի, իր կառուցման յատակագիծով՝ պարզ եւ հասարակ է:

Ս. Աստուածածին վանքը ժամանակին վեհաշուք վանքի համբաւ ունեցած է: Այդ վանքին եւ ընդհանրապէս Օշոփի մասին կը խօսի պատմագիր Առաքել Դաւրիժեցի: Ըստ արձանագրութիւններուն, վանքը չինուած է Հայոց ՌՃԻ (1671) թուականին, իսկ ըստ Դաւրիժեցիի՝ աւելի կանուխ: Վանքը կառուցուած է երկաթաքարէ (դուրսի կողմը օգտագործուած են կարմիր քարեր), ունի խորան, պատերուն վրայ կան արձանագրութիւններ, խաչքարեր, կենդանիներու, սրբապատկերներու բաւական մեծ արուեստով կատարուած քանդակներ: Վանքը ունեցած է դպրատուն: Վանքին մօտ կը գտնուի հայկ. դերեզմանատունը՝ 550–600 դերեզմանաքարերով:

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ

Պատմական Հայաստանի Նախիջեւանի քաղաքը ներկայիս Նախիջեւանի ԻՍՍՀ մայրաքաղաքն է: Քաղաքը հարուստ էր պատմական յուչարձաններով, որոնցմէ այսօր երկուքը միայն կանգուն են՝ գմբէթաղարդ Ս. Գէորգ եկեղեցին եւ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին:

Առաջինը այժմ կը գտնուի քաղաքին կեդրոնը: Տուֆակերտ է, գմբէթը՝ ադիւսաչար եւ քանդակազարդ: Եկեղեցին չինուած է ԺԹ. դարու կէսերուն, պատերուն վրայ կան զարդաքանդակներ, արձանագրութիւններ: Այժմ եկեղեցին վերածուած է տպարանի:

Քաղաքին կեդրոնը կը գտնուի նաեւ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին, որ կառուցուած է երկաթաքարէ եւ տուֆէ: Ստոյգ տեղեկութիւններ չկան չինութեան թուականի մասին, սակայն, ըստ աւանդութեան ան չատ հին է: Շէնքին ոճն ու արուեստը այդ կը վկայեն:

ԱՅԼԱԲԱԹ

Այս գիւղը կը գտնուի Նախիջեւան քաղաքէն մէկ քիլոմեթր հեռու, երեւան գացող ճամբուն աջ կողմը: Ներկայիս կանգուն է Այլաբաթի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, որ չինուած է երկաթաքարէ (դուրսը նաեւ կարմիր քարեր), գմբէթաւոր է, ունի դանգակատուն, դարդանքանդակներ, չինութեան թուականը ծանօթ չէ: Ըստ պատերուն վրայ գտնուող արձանագրութիւններուն, եկեղեցին տեղացիներու կողմէ վերանորոգութեան ենթարկուած է 1854ին եւ 1887ին:

ՇԱՄԱՀՄՈՒՏ

Ըստ աւանդութեան այս գիւղը Նախիջեւան գաւառին մաս կազմող Շամխն կամ Շմբթան գիւղն է: Ներկայիս գիւղին մէջ կանգուն է հայկական եկեղեցի մը, որ իր չինութեան ձեւով կը տարբերի Նախիջեւանի միւս հայկական եկեղեցիներէն: Անոր կառուցման մասին ստոյգ տեղեկութիւններ չկան, արձանագրութիւնները անընթեռնելի են: Շէնքը հաստատուած է չորս սիւներու վրայ, ունի կոնաձեւ, վեր ձգտող յատակագիծ, բարձրութիւնը մօտաւորապէս 25–26 մեթր է, կառուցուած է հրակայուն աղիւսէ:

ԱՍՏԱՊԱՏ (ԹԱԶԷՔԵՆՏ)

Պատմական Աստապատը ներկայիս Նախիջեւանի չրջանի Թազէքենտ գիւղն է:

Աստապատ ծանօթ է իր հնադիտական մեծարժէք յուչարձաններով: Անոնցմէ են Կարմիր Վանքը (Ս. Ստեփանոս Նախավկայի), Ս. Վարդանի վանքը, Ս. Յովհաննէսի մենաստանը, Աբասապատ ամրոցը եւ ուրիչ յուչարձաններ: Սակայն այժմ քիչ թէ չատ բարեկարգ վիճակի մէջ կը գտնուի միայն Կարմիր Վանքը, որ կը գտնուի գիւղէն հեռու, Արաքսի ափին, պետական սահմանի եզրին: Վանքը հայ պատմագրութեան մէջ կը յիչուի է. դարէն սկսեալ: Կարմիր Վանքը չինուած է քարէ եւ աղիւսէ, գմբէթաւոր է, ունի դաւիթ, դպրատուն (հոն սորված է Մ. Աբեղեան), ձիթհան, ջրաղաց եւ այլ չինութիւններ: Պատերուն վրայ կան խաչաձեւ պատկերներ, պարիսպին եւ դերեզմանաքարերուն վրայ կան արձանագրութիւններ, ճարտարապետական մեծ արուեստով կերտուած քանդակներ: Գմբէթին ութ պատուհաններուն միջեւ անոնց իսկ տակ նկարուած են Աստուածածինն ու 12 առաքեալները, իսկ սեղանը զարդարուած է Տիրամօր պատկերով: 1840ի երկրաչարժին ճեղքուած է գանգակատան պատը, քանդուած եւ վերցուած է ճիթհանը, ջրաղացը, խարխլած է պարիսպը:

Ա. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Կրթական մարզին մէջ բացառիկ տեղ վերապահուած է դասապիրքերուն: Արդի՞նչ պատկեր կը ներկայացնեն ընդհանուր առմամբ հայերէն դասապիրքերը Հայաստանի մէջ:

Նկատուած է, որ աչակերտութեան տրամադրութեան տակ դրուած հայերէնի ուսուցման ծառայող դասապիրքերը ներդաչնակ միասնութիւն եւ ամբողջութիւն չեն կազմեր, իրրեւ բովանդակութիւն: Աւրագրեւ, ինչպէս կը հաստատեն ուսուցիչներ եւ մանկավարժները, չատ յաճախ դիրքէ դիրք կը տարբերին լեզուական եւ քերականական օրէնքներու սահմանումները, անոնց մեկնաբանումները, դասաւորումները: Դասագիրքերու հեղինակները միեւնոյն ատեն կ'անտեսեն ուսումնական ծրագիրները, նկատի չեն առներ տուեալ դասարանին աչակերտութեան տարիքը, անոնց ըմբռնելու եւ իւրացնելու կարողութիւնը: Մնաց որ՝ դասագիրքերու լեզուն չատ յաճախ բարդ եւ խրթին է, դարձդարձիկ եւ մինչեւ իսկ խուցելի հայերէնով են չարադրուած նիւթերը:

Մանկավարժական դիտութիւններու թեկնածու Պ. Խաչատրեան, հանդամանօրէն քննելէ եւ քերականական դասագիրքերը կուգայ այն եզրակացութեան, թէ «դասագրքերի ու ձեռնարկների իրաբանչիւր հեղինակ էերականական կատեգորիաները մեծ մասամբ մեկնաբանում է իւրովի, որոշ հարցերում հակադրուում միւսներին»: Ծօղուածագիրը իր հաստատումին կը միացնէ նաեւ բազմաթիւ օրինակներ: Ստորեւ քանի մը օրինակ:

— Աշակերտները դասագրքով սովորում են, որ ապառնի դերբայը ինֆինուրոյն գործածութիւն չունի, լրացում չի դառնում, այլ հանդէս է գալիս միայն բայի դիմառոր ձեւերի կազմութեան մէջ: Բայց ահա, ըստ Պ. Պօղոսեանի ձեռնարկի (Հայոց լեզու, օժանդակ ձեռնարկ բուհ ընդունուողների համար, «Լոյս» հրատ. 1969), ապառնի դերբայը, դրուելով գոյականի վրայ, դառնում է նրա որոշիչը (էջ 128):

— «Կապ» թեման պարզաբանելիս Է. Աղայեանի եւ Հ. Բարսեղեանի դասագրքում (Հայոց լեզու, 5–7րդ դասարանների համար, «Լոյս» հրատ. 1967) անիսկական են համարւում դէմ, դիմաց, հետ, յետոյ, մօտ, մէջ, նման, վրայ, վեր, շուրջը, չափ, տակ, տեղ կապերը (էջ 326), իսկ Փրոֆ. Գ. Սեւակի շարահիւսութեան դասագրքում (7–8րդ դասարանների համար, «Լոյս» հրատ., 1969) մօտ, վրայ, հետ, պէս, չափ՝ գոյականներ են — այո՛, դրանք հեղինակը գոյական է համարում: Այնուհետեւ շարահիւսութեան դասագրքում անիսկական կապերը դրուում են տրական հոլովով կապի խնդրի վրայ, իսկ 5–7րդ դասարանների դասագրքում (էջ 329) եւ Պ. Պօղոսեանի ձեռնարկում՝ սեռական (էջ 117):

— Շարահիւսութեան դասագրքում ընդունւում է միաւորեալ նախադասութեան գոյութիւնը, եւ այն համարւում է բարդ համադասական (էջ95), սակայն Պ. Պօղոսեանի ձեռնարկում բոլորովին ուրիշ բան է աւում. «Միաւորեալ նախադասութիւնը ոչ պարզ է եւ ոչ էլ բարդ» (էջ 138): Ա՛յ ֆեզ բան, եթէ ոչ այս է, ոչ էլ այն, ապա վերջապէս ի՞նչ է, ի՞նչ անուն չեն կազմեր, իրրեւ բովանդակութիւն: Աւրագրեւ, ինչպէս կը հաստատեն ուսուցիչներ եւ մանկավարժները, չատ յաճախ դիրքէ դիրք կը տարբերին լեզուական եւ քերականական օրէնքներու սահմանումները, անոնց մեկնաբանումները, դասաւորումները: Դասագիրքերու հեղինակները միեւնոյն ատեն կ'անտեսեն ուսումնական ծրագիրները, նկատի չեն առներ տուեալ դասարանին աչակերտութեան տարիքը, անոնց ըմբռնելու եւ իւրացնելու կարողութիւնը: Մնաց որ՝ դասագրքերու լեզուն չատ յաճախ բարդ եւ խրթին է, դարձդարձիկ եւ մինչեւ իսկ խուցելի հայերէնով են չարադրուած նիւթերը:

Մանկավարժական դիտութիւններու թեկնածու Պ. Խաչատրեան, հանդամանօրէն քննելէ եւ քերականական դասագիրքերը կուգայ այն եզրակացութեան, թէ «դասագրքերի ու ձեռնարկների իրաբանչիւր հեղինակ էերականական կատեգորիաները մեծ մասամբ մեկնաբանում է իւրովի, որոշ հարցերում հակադրուում միւսներին»: Ծօղուածագիրը իր հաստատումին կը միացնէ նաեւ բազմաթիւ օրինակներ: Ստորեւ քանի մը օրինակ:

— Աշակերտները դասագրքով սովորում են, որ ապառնի դերբայը ինֆինուրոյն գործածութիւն չունի, լրացում չի դառնում, այլ հանդէս է գալիս միայն բայի դիմառոր ձեւերի կազմութեան մէջ: Բայց ահա, ըստ Պ. Պօղոսեանի ձեռնարկի (Հայոց լեզու, օժանդակ ձեռնարկ բուհ ընդունուողների համար, «Լոյս» հրատ. 1969), ապառնի դերբայը, դրուելով գոյականի վրայ, դառնում է նրա որոշիչը (էջ 128):

— «Կապ» թեման պարզաբանելիս Է. Աղայեանի եւ Հ. Բարսեղեանի դասագրքում (Հայոց լեզու, 5–7րդ դասարանների համար, «Լոյս» հրատ. 1967) անիսկական են համարւում դէմ, դիմաց, հետ, յետոյ, մօտ, մէջ, նման, վրայ, վեր, շուրջը, չափ, տակ, տեղ կապերը (էջ 326), իսկ Փրոֆ. Գ. Սեւակի շարահիւսութեան դասագրքում (7–8րդ դասարանների համար, «Լոյս» հրատ., 1969) մօտ, վրայ, հետ, պէս, չափ՝ գոյականներ են — այո՛, դրանք հեղինակը գոյական է համարում: Այնուհետեւ շարահիւսութեան դասագրքում անիսկական կապերը դրուում են տրական հոլովով կապի խնդրի վրայ, իսկ 5–7րդ դասարանների դասագրքում (էջ 329) եւ Պ. Պօղոսեանի ձեռնարկում՝ սեռական (էջ 117):

— Շարահիւսութեան դասագրքում ընդունւում է միաւորեալ նախադասութեան գոյութիւնը, եւ այն համարւում է բարդ համադասական (էջ95), սակայն Պ. Պօղոսեանի ձեռնարկում բոլորովին ուրիշ բան է աւում. «Միաւորեալ նախադասութիւնը ոչ պարզ է եւ ոչ էլ բարդ» (էջ 138): Ա՛յ ֆեզ բան, եթէ ոչ այս է, ոչ էլ այն, ապա վերջապէս ի՞նչ է, ի՞նչ անուն

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

— Ձի՞ք ուզեր նկատողութեան առնել, ըսի, թէ ձեր դեսպանը, իմ թուրք հպատակութիւնս յիչելով հանդերձ, չէ վարանած պիս յանձնարարելու անգլիական իշխանութեանց բարեացակամութեան:

— Ասիկա ներքին քաղաքականութեան գործ մըն է, եւ դեսպանին գրութիւնը չի բաւեր:

Անտարակոյս: Դիմացինս Ընդհանուր Ապահովութեան մարդ մըն էր, հարկաւ, եւ փեթրոկրատի դեսպանին հանդէպ չէր որ պատասխանատու էր:

Սկսայ լեզու թափել: Բացատրեցի թէ անարդարութիւն պիտի ըլլար Թուրքիոյ քրիստոնեայ Հայերը չվոկել բուն Թուրքերէն, թէ Հայերը ամենուրեք ապացոյցը կուտային իրենց բուռն համակրանքին՝ Դաշնակիցներուն դատին համար, եւ թէ Սըր Ճորճ իր պաշտօնին բերմամբ առած իրազեկ ըլլալով եւ առած վրայ հիմնուելով է որ գրած էր իր յանձնարարականը: Միւս կողմէ, պէտք էր դիտնալ թէ՝ ես հաճոյքիս համար չէր որ Անգլիա կուգայի՝ ամէն զժուարութեանց դիմադրելով, հապա Անգլիոյ դաշնակից երկրի մը ռազմական պէտքերուն համար: Անգլիոյ չահերը նոյնն էին Ռուսիոյ չահերուն հետ:

Անգլիացին հանդարտութեամբ մտիկ կ'ընէր ինձ, դէմքին վրայ որեւէ նշան ցոյց չտալով իմ պաշտպանողականիս յառաջ բերած ազդեցութեանը:

Մէկէն, նոր փաստ մը մէջտեղ դրի:

Կեանքին մէջ տարօրինակ զուգադիպութիւններ կան: Շոգենաւին վրայ, իմ կարդիս ապատելու ժամանակ, նոյն առտուան Տէյլի Նիւզը գնած էի աչքաբաց լակոտ մը, որ լրագիրներու ծրար մը թեւին տակ՝ չոգենաւ եկած էր, եւ անոր մէջ հաճութեամբ կարդացեր էի Փրոֆ. Կ. Թումայեանի կնոջ (Զուիցերուհի) մէկ նամակը խմբագրութեան ուղղուած, որով անգլիական կառավարութենէն կը պահանջէր, ուժգին չեշտերով, անմիջապէս անօրինութիւն մը ընել «թշնամի օտարական» չնկատելու Թուրքիոյ հպատակ Հայերը: Ցօղուածը մատնանիչ ըրի Անգլիացիին, որ ուշադրութեամբ կարդաց զայն, եւ աւելցուցի.

— Տեսէք, Թուրքիոյ Հայերուս խնդիրը արդէն ուշադրութեան առարկայ է, անով կը զբաղին հիմա, հանրային կարծիքը իրաւամբ վրդովուած է եւ օրէ օր որոշման մը կը սպասէ՝ մեզ ազատելու համար մեր մասին տիրող անիրաւ եւ անարդարանալի կասկածէն:

Մարդը գլուխը վերցուց եւ լինձի նայեցաւ: Դէմքին գիծերը կարծես թէ սկսեր էին քիչ մը կակղիլ: Կոխելու ատեն էր:

— Պէտք է հասկնաք, — վրայ բերի՝ ձայնիս մէջ դնելով այնքան համոզական ուժ, որ կարելի էր լինի, — թէ ես ետ չեմ կրնար դառնալ եւ պարտաւոր եմ կատարել լինձի յանձնուած կարեւոր պաշտօնը: Քանի որ հարցը մէջտեղ դրուած է, թոյլ տուէք լինձ ցամաք ելլելու, եւ իմ պարագաս հաղորդեցէք Ներքին Գործերու նախարարութեան:

Խնդիրը անդամ մը Անգլիա ոաք դնելուն վրայ էր: Վերջէն ողջ ըլլային Լոնտոնի բարեկամներս:

Իմ պերճախօսութիւնս ու կերպարա՞նքս էր որ ակնկալած արդիւնքս յառաջ բերին, դեսպանին յանձնարարակա՞նը, տիկին Թումայեանի բարեդէպ նամա՞կը:

— Օլ բայթ, — ըսաւ՝ առաջին անգամ ժպտելով:

Ու աւելցուց.

— Ձեզի հիմա կը տանին կայարանին օթեակը, ուր կը մնաք, մինչեւ որ ինձմէ նոր հրահանգ տուաւ իր մարդոցմէ մէկուն պիս առաջնորդելու մօտակայ կայարանին օթեակը, ուր ընդունելութեան պաշտօնեան, որուն ականջին բաներ մը փսփսացած էր ուղեկիցս, պիս տարաւ դեղեցիկ սենեակ մը եւ ընթրիքի համար պատուէրս ընդունեցաւ: Ոչ մէկ խօսք, ոչ մէկ ժխոր, ոչ մէկ վարմունք կրնային ենթադրել տալ թէ՝ հսկողութեան ներքեւ էի:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(5 – Շար.)

ԿԱՓԿՏՈՒՆ ՎԱՀՓՈՍԻ

Ա. ՍԱՍՆ

ՈՒՆԵՑ ՀԱՐՑ

Մախմ Մուրթազի ժամուն նամռ գիշերուան ժամը մը կին մը հասավ – ոտքս մը կոտրած եմ, չեմ կրնար ժամուս ներս ձգել, ինձ ներս առ եւ գիշերը հոն պահէ։ Հիւրասիրեցի զինք։ Ան ինծի պատմեց իր դժբախտութիւնները։ Ամուսինը մեռած էր, ունեցած կալուածները ծախած էր, ինքն ալ հիւանդ էր։ Ես ալ իրեն պատմեցի իմ դժբախտութիւնս։ Ես ալ ամուսնացած էի, կինս ալ մեռած էր, ունեցած կալուածներս ալ ծախած էի։ Ես ալ հիւանդ էի։

— Ուրեմն, ըսի, մենք երկուքս ալ նոյն վիճակին մէջ ենք։

— Ինչպէ՞ս։

— Մեր ամուսինները մեռած են, մենք ալ հիւանդ ենք։

Ան ինծի նայեցաւ։

— Ինչպէ՞ս կրնաս այս ատենդ ալ ինծի հետ կատակել։

— Ես կատակ չեմ ըներ, ըսի։ Ես ալ քեզի պէս հիւանդ եմ։

— Ինչպէ՞ս կրնաս հիւանդ ըլլալ, երբ որ ամէն օր ինծի հետ կը կատակես։

— Ես կատակ չեմ ըներ, ըսի։ Ես ալ քեզի պէս հիւանդ եմ։

— Ինչպէ՞ս կրնաս հիւանդ ըլլալ, երբ որ ամէն օր ինծի հետ կը կատակես։

— Ես կատակ չեմ ըներ, ըսի։ Ես ալ քեզի պէս հիւանդ եմ։

Ան ինծի նայեցաւ

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Surprise-Party de la Rentrée

Կազմակերպուած Հ·Յ·Դ· Նոր Սերունդի Փարիզի Ահարոնեան խումբին կողմէ

Շաբաթ, Սեպտ· 25, ժամը 19,30էն մինչեւ առաւօտ
Samedi, 25 Sept. de 19 h. 30 à l'aube Pavillon Arménien de la Cité Universitaire

57, Bd. Jourdan, PARIS, Métros : Porte d'Orléans ou Cité Universitaire.

ENTREE 5 FRS.

AMBIANCE BAR BUFFET

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆր· այլեւ Տիկին Սրբուհի Փանոսեանէ, Զարման Խմիրճեանի եւ Մարիամ Մինասեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

Երէցկին Ալթունեանէ 50 ֆր·, Տէր եւ տիկին քահանայ Ալթունեանի մահուան 7րդ տարելիցին առթիւ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դերձակ բանուոր մը խանութին համար ամբողջ օր կամ կէս օրուան աշխատանք։

Դիմել՝
Mr. M. SAADETIAN
18, Rue de Picardie, Paris (3e)

ՇԱՒԻԼԻ Ս· ԳՐ· ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Երեւանէն հետեւեալ անձերը կը փընտռուին·—

Յարութիւնեան Մանուկ, Օստեղճի, Յարութիւնեան Թուչոն, Զարչինցի, Թումանեան Հմայեակ, Ղոբուզցի, Մաուին – եան Մարտիրոս, Ղոբուզցի, Աֆարեան Հայրապետ, Ղոբուզցի։ Այս հինգ անձերը կ'ապրին Ֆրանսա, Մարսէյլի հայկական թաղամասը։ Կը կարծուի որ Իայ – բուրզիները պէտք է պիտանան։

Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի դրել·—
SARKISSIAN
10, Rue du Général de Gaulle
95 - HERBLAY

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ծրեղնոյէն, Պ· Սարգիս Պօղոսեան 40 ֆր· կը նուիրէ։

Փարիզէն Տիկին Մարզարեան՝ 10 ֆր·։

×

Խմբագրատուն իրենց այցելութեան առթիւ·—

Պէյրութէն՝ Ազա Սարգիսեան 50 ֆր·։

Մոնթրէալէն՝ Վարուժան Պօյաճեան՝ 100 ֆր·։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ։

Ցեռադային՝ մանրամասնութիւններ։

ՎԻԵՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, կիրակի կէսօրէ ետք։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ· Յ· Դ· Քրիստափոր Կոմիտէին, Հոկտ· 23ին, Շաբաթ պետական թատրոնին մէջ։

ARMENIA-MONDIA

Grande Semaine Arménienne

A

ISSY LES MOULINEAUX

Sous le signe de la Nouveauté

Սեպտեմբեր 25էն Հոկտեմբեր 4
ժամը 16էն 21
4, Rue de la Défense

(Bus 191, à la Mairie d'Issy, descendre Gare d'Issy ou prendre le Train à Invalides et descendre à Issy), à 2 pas des deux stations.

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր
Salle des Fêtes de Sevran

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՑԱՑՏԱԳԻՐ

— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —

ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց·— Օթոպուս 147 Ա., էկլիզ սը փանթէնէն, իջնել կառ սը Սեւրան կամ կառախումբ կառ տիւնոուէն՝ իջնել Սեւրան։

Librairie Orientale H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

HISTOIRE DE L'ARMENIE, H. Pasdermadjian, *Paris*	30 Fr.
AN ARMENIAN MISCELLANY, Aram Terzian, *with 8 miniatures*	30 Fr.
OURARTOU, par Boris Piotrovsky, *Paris, Illutré*	47 Fr.
L'ART ARMENIEN DE L'OURARTOU A NOS JOURS, *Catalogue de l'Exposition du Musée des Arts Décoratifs*	15 Fr.
DOCUMENTS OF ARMENIAN ARCHITECTURE, *Texte anglais et italien* 1) Haghbat, 2) Khatchkar, 3) Sanahin, *Chaque volume*	25 Fr.
MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE, H. Kurkjian	20 Fr.
MANUEL DE LA LANGUE ARMENIENNE, Prof. F. Feydit	48 Fr.
LE GENOCIDE DU PEUPLE ARMENIEN, P. Jean Mecerian	9 Fr.
LA PASSION DE CILICIE, Paul du Véou, *Paris*	25 Fr.
Victor Gardon : 1) LE VERT SOLEIL DE LA VIE :	22 Fr.
CHEVALIER A L'EMERAUDE	12 Fr.90
L'APOCALYPSE ECARLATE	24 Fr.

GRAND CHOIX DE LIVRES SUR L'ARMENIE ET LES ARMENIENS
HISTOIRE, LITTERATURE, ART, CULTURE EN GENERAL

— Frais d'envoi à la charge du client —

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ
Նախաձեռնութեամբ
Ֆ· ԿԱՊ· ԽԱՉԻ ՇՐՋ· ՎԱՐԶՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ· Մեհեան

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին։ Պաշոյի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան։

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21։

MELIK AMIRAYAN

PHOTOGRAPHE

est à votre disposition pour réaliser l'ensemble des photographies de votre mariage. (Déplacement dans toute la France, portraits de style à domicile, reportage de l'ensemble des cérémonies en noir et en couleurs).

Téléphoner au : 845-65-04, pour vous rendre visite et vous montrer nos collections.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի Սեւան խումբը իր վերամուտի առաջին «Սիւրփրիզ-փարթին» կուտայ Հոկտեմբեր 2ին, Շաբաթ երեկոյ։

×

Մշակոյթի Տան դրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Լիոնի Կրթական Մարմինը կը յայտնէ թէ «Հայկազեան» վարժարանի 1971–72 շրջանի հայերէն դասընթացքները կը սկսին 7 Հոկտ· Հինգշաբթի օր։

Փութացէք ձեր զաւակները արձանագրել Խորհրդարանը։

Փոխադրակառքը, ըստ սովորութեան, պիտի անցնի։ Կը խնդրուի ծնողքներէ պատրաստ պահել իրենց զաւակները, զուր տեղ ժամանակ չկորսնցնելու համար։

×

Մարսէյլի Պուլ· Օտտոյի Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնները կը տեղեկացնեն թէ դպրոցի 1971–1972 տարեշրջանի դասանդութիւնները կը սկսին Հինգշաբթի 30 Սեպտ· եկեղեցիին սրահը։

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9–12։ Արձանագրութեան համար դիմել Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Տէր Նշան քահանայի։

Դասատանդութիւնները կ'ուսուցուին տեղւոյն քահանային կողմէ։

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերաբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն։ Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16։

ԱՐԵԻԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵԻԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Մարսէյլի Հ· Բ· Ը· Միութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ, իր հովանաւորած հայերէնի դասաւանդութիւնները վերսկսած են Սեպտ· 15էն սկսեալ, իր սրահին մէջ, 7 Ռիւ Փափէր։

Արձանագրութեան համար դիմել ուսուցչուհի Տիկին Հ· Պօղոսեանի, ամէն Հոգեբարթի ժամը 15–19 եւ Հինգշաբթի առաւօտները՝ 9–12։ Եւ կամ, քարտուղարութեան մօտ, ամէն օր, ժամը 14–18։

×

Կապոյտ Խաչի Կոնստանդնուպոլսի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ· Շաբաթ առաւօտեան ժամը 9ին։

Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները որպէսզի կատարած ըլլան իրենց աղջկան պարտականութիւնը։

Դասատանդութիւնը կը կատարէ Պ· Հայկ Մելքայելեան։

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ·— Սէն Ժեռոմի Թաղական Խնամակալութիւնը կը յայտնէ թէ Թաղին Ս· Սահակ–Մեսրոպ դպրոցի հայերէն դասընթացքները կը սկսին Հոկտ· 2ին։ Պիտի դասատանդէ ուսուցչուհի Տիկին Պերճուհի Տէր – Մեսրոպեան։

Արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրեր ժամը 3էն 5, իսկ Կիրակի առաւօտ՝ եկեղեցին։

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 90 ֆր·	Վեցամսեայ 50 ֆր·	
Արտասահման	Տար· 115 ֆր·	Հատը	0,50

ԿԻՐԱԿԻ
26
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
26 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12225

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.225

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ԽԱԽՏԷ ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Գ·

Լօզանի դաշնագրին Յօդ· 41ով Թուրք կառավարութիւնը յանձնառու կ'ըլլայ դիւրութիւնները ընծայելու փոքրամասնութեանց, որպէսզի նախակրթարաններուն մէջ իրենց մայրենի լեզուով կրթառիթն ուսուցումը։ Այս պայմանը արդելք մը չէ, որ թրքերէնը պարտադիր ըլլայ նոյն դպրոցներուն մէջ։ Այն քաղաքներուն կամ շրջաններուն մէջ, ուր ոչ–իսլամ փոքրամասնութիւնները կարեւոր թիւ մը կը ներկայացնեն, Թուրք կառավարութիւնը պարտաւոր է պետական, քաղաքապետական կամ այլ պիւտճէներէ դրամարներ յատկացնել անոնց դպրոցներուն, եկեղեցիներուն կամ բարեսիրական հիմնար– կութեանց։ Ինդրոյ առարկայ դրամար– ները պիտի վճարուին յիշեալ հիմնարկու– թեանց եւ հաստատութեանց պաշտօնական ներկայացուցիչներուն։

42րդ յօդուածով Թուրք կառավարու– թիւնը Թոյլ պիտի տայ, որ փոքրամաս– նութիւնները իրենց սովորութեանց հա– մաձայն կարգադրեն իրենց ընտանեկան եւ անհատական դոյավիճակը (սթաթիւ)։

Այս յօդուածին վերջին հատուածը կը վերաբերի Հայոց Պատրիարքին ու Պոլսոյ համայնական (ազգային) մարմիններու ծանօթ պահանջներուն, որոնց կը մերժեն զոհացում տալ Պոլսոյ եւ Անգարայի պատկան իշխանութիւնները։

Ահա՛ այդ հատուածը.—

« Թուրք կառավարութիւնը յանձնառու կ'ըլլայ ամէն կարգի պաշտպանութիւն ընծայելու վերոյիշեալ փոքրամասնութեանց եկեղեցիներուն, սիւնակոկներուն, գերեզմանոցներուն եւ այլ կրօնական հիմնար– կութեանց։ Ամէն կարգի դիւրութիւններ եւ արտօնութիւններ պիտի տրուին նոյն փոքրամասնութեանց ներկայիս Թուրքիոյ մէջ ունեցած վագըֆներուն (Ֆոնտասիոն փիէօղ) եւ կրօնական ու բարեսիրական հաստատութեանց, եւ թուրք կառավա– րութիւնը կրօնական ու բարեսիրական նոր հաստատութիւններ հիմնուելու համար պիտի չմերժէ այն բոլոր անհրաժեշտ դիւրութիւնները, որոնք երաշխաւորուած են այս կարգի ուրիշ մասնաւոր հաստա– տութեանց համար »։

Շատ յատակ է այս յօդուածը։ Բացա– յայտ է Թուրք կառավարութեան չհամաձ– այութիւնը։ Զուլեր զործադրել Լօզանի դաշ– նագրին տրամադրութիւնները։

43րդ յօդուածին համաձայն ոչ–իսլամ փոքրամասնութիւնները պէտք չէ պար– տադրուին իրենց դաւանանքին ու կրօնա– կան պաշտամունքին հակառակ արարքներ կատարելու։ Ո՛չ մէկ պատիժ պիտի են– թարկուին անոնք, եթէ իրենց հանդիսաւոր օրը մերժեն ներկայանալ դատարան կամ պետական որեւէ պաշտօնատուն։

44րդ յօդուածը կը չեշտէ, որ փոքրա– մասնութեանց վերաբերեալ վերոյիշեալ յօդուածները միջազգային հանգամանք կը ներկայացնեն եւ երաշխաւորուած են Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ։ Անոնք չեն կրնար փոխուիլ առանց Ազգերու Դաշ– նակցութեան Խորհուրդի մեծամասնու– թեան հաւանութեան։ Թուրք կառավա– րութեան եւ Խորհուրդի անդամներուն մի– ջեւ ծագելիք անհամաձայնութիւնները կը լուծուին Հակեայի Միջազգային Արդարու– թեան Մնայուն Ատեանին կողմէ։

45րդ յօդուածով Ցունաստան յանձն կ'առնէ նոյն իրաւունքները ճանչնալ Ցու– նաստանի իսլամ փոքրամասնութեանց։

Ինչպէս կը տեսնուի, Անգարայի կա– ռավարութիւնը բացէ ի բաց կ'անտեսէ փոքրամասնութեանց իրաւունքները, զրկ– պաշտօնապէս ու հանդիսաւորապէս ճանչ– ցած էր Լօզանի մէջ միջազգային դաշ– նագրով մը, զոր կամովին ստորագրած էր, իբրեւ... յաղթական։

Պարզ է խնդիրը։ 44րդ յօդուածով Ազ– գերու Դաշնակցութիւնը երաշխաւորած է Թուրքիոյ ոչ–իսլամ փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն տատասկ զործադրու– թեան։ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ– ներէն որեւէ մէկը իրաւունք ունի անոր խորհուրդի նկատառման յանձնելու թուրք կառավարութեան կողմէ յիշեալ իրաւունքներէն մէկուն կամ միւսին խախ– տումը կամ խախտելու վտանգը։

Ներկայիս Ժընեւի Ազգերու Դաշնակ– ցութիւնը փոխարինուած է Նիւ Եորքի Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնով (ՄԱԿ), Խորհուրդն ալ՝ ՄԱԿի Ապահո– վութեան Խորհուրդով։

Զկա՞յ ՄԱԿի անդամ Պետութիւն մը, որ Ապահովութեան Խորհուրդին նկատառ– ման ներկայացնէ Լօզանի դաշնագրին ոչ– իսլամ Փոքրամասնութեանց վերաբերեալ իրաւունքներու բացորոշ խախտումը Թուրք կառավարութեան կողմէ։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԻԱ 105 ՌՈՒՍ Կ'ԱՐՏԱՔՍԷ

Դիւանագիտական պատմութեան համար աննախընթաց երեւոյթ մը պարզուեցաւ Ուրբաթ օր, երբ անգլիական իշխանու– թիւնները «անբաղձալի» անձեր նկա– տեցին խորհրդային 105 դիւանագէտներ եւ պաշտօնատարներ։

Արդարեւ, Անգլիոյ Արտաքին Նախա– րարութիւնը հաղորդեց, թէ դիւանագի– տական զործերու բաժնի պետը՝ Սըր Տե– նիզ Կրինհիլ Լոնտոնի խորհրդային դես– պանատան ներկայացուցած է յուշագիր մը, որով Անգլիայէն մեկնումը կը պա– հանջուի, 15 օրուան ընթացքին, խորհըր– դային 90 դիւանագէտներու եւ պաշտօնա– տարներու։ Մնեւնոյն ատեն արտօնու– թիւն պիտի չտրուի 15 այլ դիւանագէտ– ներու վերադառնալու Լոնտոն։ Այս վեր– ջինները արձակուրդով կը գտնուին Խորհ. Միութիւն։

Ցուշագիրը կը չեշտէ, թէ ատոնք բո– լորն ալ «լրտեսութեամբ կը զբաղէին»։ Այսուհետեւ, խորհրդային դիւանագէտ– ներու եւ պաշտօնատարներու թիւը պիտի սահմանափակուի արտաքսումներէն եաք մնացած թիւին մէջ։ Ճշդենք, որ ներ– կայիս Անգլիա կը գտնուին դիւանագիտա– կան սպասարկութիւններու, առեւտրա– կաններու եւ ճամբորդական պատուիրա– կութիւններու եւ գրասենեակներու մէջ պաշտօնավարող 550 խորհրդային դիւա– նագէտներ եւ պաշտօնատարներ։

Այս թիւը, անգլիական իշխանութիւն– ներուն համաձայն, մտահոգիչ ըլլալու աստիճան մեծ է։

Խորհրդային լրտեսութեան այս տարա– ծուն ցանցը երեւան հանեց, կը ճշդէ Ար– տաքին Նախարարութեան հաղորդագրու– թիւնը, ինչ· ժէ· Պէ·ի մէկ բարձրաստի– ճան անձնաւորութիւնը, որ վերջերս հա– րուստ փաստաթուղթերով ապացուցած էր Լոնտոն։ Ինչ· ժէ· Պէ·ն խորհրդային

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՕՍԿԻՉՆԵՐ

... Եւ ամէն կիրակի օր՝ հայ դարբին– ները զարկում են սովորականից երեք զարկ աւելի, որ ամբանան Արտաւազդ արքայի չղթաները։ Արտաւազդը փակ – ուած է Արարատի խոր այրերից մէկում եւ հայ դարբինները զարկում են երկու հազար տարուց աւելի։ Արքան կաշկան – դուած է չղթաներով, հաւատարիմ շները լիզում, կրծում են չղթաները, չղթաները բարակում են, երկաթը մեղմանում է, ա– հա ուր որ է կ'ազատուի արքան, բայց զարկում են հայ դարբինները, եւ չղթան ամբանում է նորից։ Ի՞նչ է արել երկու հազար տարուայ այդ բանտարկեալը։ Վկան Մովսէս Խորենացին է, որ, ի հար– կէ, չի տեսել իր աչքով· լսել է՝ երգե – րում, թափառող զրոյցների մէջ եւ դրի է առել։

... Արտաւազդի հայրը՝ Արտաշէս Թա– զաւորը մեռնում էր, եւ նրա հետ մեռ – նում էր երկիրը· չէին համարձակուի կարծել, թէ արքայի մահից յետոյ, առա– ւօտեան, նորից պիտի ծագի արեւը, ծա– ռերը պիտի ծաղկեն ու թառամեն, պիտի ծնունդ լինի ու բամբասանք, հարսանիք եւ չսանձուած ձիերը պիտի սուրան ար– ձակ ամայութեան մէջ։ Երբ կենդանի էր արքան, նա էր այդպէս սովորեցնում։ Եւ մեռաւ արքան ու ժամանակն էր քննու – թիւն տալու... Ու մարդիկ մեռան նրա հետ, նրա չիրմի մօտ փոսեր փորեցին, պոկեցին մազեր, քանդեցին տներն ու կա– մուրջները։ Այլեւս ի՞նչ...

Եւ Արտաւազդը՝ արքայորդին, ասաց դառնօրէն ու հարցական։ «Մինչ դու դնա– ցիր եւ երկիրն էլ քեզ հետ ես տանում· ես այս աւերակների վրայ ի՞նչպէս պի– տի թագաւորեմ...»։

... Եւ լսեց մեռած արքան ու անիծեց· «Թող որսի գնաս... ու փակուես Արարա– տի մութ այրերից մէկում եւ Թող երբեք չտեսնես լոյսն արեգական»։ Եւ խելայեղ ամբոխը միացրեց իր անէծքն արքայի անէծքին, որովհետեւ Արտաւազդը երեւի խորհում էր նաեւ այդ ամբոխի համար, իսկ ամբոխը յաճախ երկրպագում է նաեւ ... իրեն ստորացնողներին։ Ամբոխը նը– ման է զորգի, որի գոյները բացւում, պայծառանում են... տրորուելուց։ Եւ ամբոխը միացաւ իր մեռած արքային եւ անիծեց նրան, որ խենթ էր՝ անգամ ա– ռասպելի համար։

... Ու գնաց որսի, զահավիժեց Արա– րատի անդունդի մէջ։

— Ու բանտուեց Արտաւազդը։

.. Ու մինչեւ այսօր զարկում են դար– բինները։

Դարբինների զարկը ես յանկարծ լսում եմ խակապէս եւ մտածում եմ զժբախտ արքայի մասին, որ ուզում էր թագաւո– րել ոչ թէ զերեզմանների, այլ մարդկանց վրայ, որ երեւի առաջինն էր մեր պատ– մութեան առասպելի մէջ, որ մերժեց զգայական ցնորքը, յանուն առողջ ու կենդանի երկրի։ Խնդիր, ինչի՞ զ էր պէտք։ Հօրդ՝ Արտաշէսի նման կը կառավարէիր երկիրը, կը տրորէիր ամբոխ–զորգը, քո մահով կը տանէիր քեզ հետ հօրդ թողած կէսը եւ անպայման կենդանի կը մնար գոնէ կիսակոյր, կիսախեւ մի երդիչ, որ կը պատմէր, թէ ինչ մեծ արքայ էիր դու, եւ ինչպէս էր սիրում քեզ ժողովուրդը։ Իսկ դրա փոխարէն՝ դու որոշեցիր մտա– ծել երկրիդ համար... Եւ ահա վաստա – կածդ՝ երկու հազար տարի է դարբինե– րը զարկում են, ամբացնում զո չղթաները եւ, երեւի, դեռ երկար կը զարկեն։

... Իսկ անիծեալ արքան ասում է ինձ· «Իմ ժամանակը կը գայ եւ մարդիկ կը հանեն ինձ ազատ Մասիսի վիհից։ Ե՞րբ։ Չգիտեմ։ Մհերը նոյնպէս քարայրում փակուած էր, դուրս եկաւ· «Երբ ցորենը զարձաւ ընկոյզի չափ»։ Ե՞րբ ցորենը ըն– կոյզի չափ կը զառնայ՝ Արտաւազդ ար– քայի համար... Ո՞վ կ'ասի։

... Իսկ մինչ այդ՝

Զարկեցէք դարբիններ, կռանը սալին
Անիծեալ արբայի կապանքն ամբանան··

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

լրտեսութեան, հակալրտեսութեան, դաշնակ ոստիկանութեան մարմինն է կամ կազմակերպութիւնը։ Անպաշտօն լուրերու համաձայն Արեւմուտք ապաստանած խոր– հրդային անձնաւորութիւնը խորհրդա – յին լրտեսական ապասարկութիւններու պետերէն է, զօրաւարի աստիճանով։ Այս վերջինը չատ կարեւոր տեղեկութիւններ տուած է։ Այսպէս, համաձայն կարգ մը աղբիւրներու, խորհրդային իշխանու– թիւնները աչխատած են ձեռք ձգել Քոն– քորտի վերաբերեալ մանրամասնութիւն– ներ, որոնք զաղտնի կը մնան անշուշտ։ Մտադիր էին նոյնիսկ խափանարարական արարքով մը արգիլելու օդանաւի վերա– թեան յայտը ընթացքը։

Այս առթիւ կը ճշդուի, թէ խորհրդա– յին լրտեսական զործունէութեան կա – պակցութեամբ Անգլիոյ վարչապետը ե– կու առիթներով տեսակցած է Կրեմլիզոյի հետ՝ պահանջելով, որ վերջ տրուի։ Նոյն– իսկ երկու նամակ զրկուած է 1970ին՝ խորհրդային Արտաքին Նախարարու – թեան։ Նամակները մնացած են անպա – տասխան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՊԱՆ–ՏԵՐՄԱՍ ամուսնացաւ Ուրբաթ օր Պորտոյի քաղաքապետարանը։ Նախա– րարապետին երրորդ ամուսնութիւնն է, առաջին կնոջմէն, որմէ բաժնուած է ու– նի երեք զաւակ, մէկ ալ երկրորդ կնոջ– մէն, որ կատզի արկածի հետեւանքով մե– ռաւ 1970 Օգոստոսին։ Շապան–Տերմասի երրորդ կինը ամուսնալուծուած է եւ մայր է չորս զաւակներու։

ԵՐԿԱԹՈՒՂիի անօրէնութեան հետ հա– մաձայնագիր կնքուեցաւ առջի օր։ Հոկ – տեմբեր մէկին 1,25 % յաւելում մը կայ, ապա՝ 1,75 % Նոյեմբեր 1ին։ Սէ· ժէ· Թէ· եւ Սէ· էֆ· Տէ· Թէ· չստորագրեցին։

ՄԻՒՆԻԽի մէջ 22 տարեկան երիտա – սարդ ուսանող մը հրապարակաւ ապտա– կեց վարչապետ Պրանտը, անոր Օսթփո– լիֆին (արեւելեան քաղաքականութիւն) դէմ իբրեւ բողոք։ Ըստ երեւոյթին երի– տասարդը «տաք զլուխ» մըն է որ յաճոր– դաբար ծայրայեղ ձախի ծայրայեղ աջի չարքերը եղած է։ Ապտակած ատեն տղան պոռացած է «Ասիկա ձեզի կը տրվեցնէ ինչ ըսել է Գերմանիոյ չահերուն դաւա– ճանել Մոսկուայի մէջ»։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին Նախարարը՝ Օս– ման Օլչայ «ցաւալի» կը զտնէ Կիպրոսի Արտաքին Նախարարին յայտարարու – թեանց «չեշտը»։ Քանի մը օր առաջ է որ Կիպրոսի Արտաքին Նախարարը յայտա – րարութիւն մը ըրած է Ֆիկառոյի ուր կ'ըսէր ի մէջ այլոց թէ ուզղակի բանակ– ցութիւնները Ցունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ Կիպրոսի առընչութեամբ վնասա – կար կ'ըլլան եւ աւելի կը ծանրացնեն կա– ցութիւնը։ Ֆիկառօ այս անգամ տեղ կու– տայ Թուրքին «ճչդումին», իր կողմէ ա– ւելցնելով թէ այս անակնկալ «զրոյցը» Ֆիկառոյի մէջ Թուրքին եւ Կիպրացիին միջեւ ցոյց կուտայ թէ որքան վտանգա– ւոր եւ բարդ է կիպրական հարցը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՂԵՂՆԱՅԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ա.

Հայկական աղեղնային արուեստը մեր երաժշտութեան հետաքրքրական եւ ընդարձակ բնագաւառն է եւ ունի երեւելի նուագողներ, երգահաններու պայծառ անուններ:

Լարային նուագարանները հինէն ի վեր ծանօթ եղած են Հայերուն եւ տարածուած անոնց մօտ, իսկ անոր արուեստը կարեւոր դեր է խաղացած ազգային արուեստին մէջ: Այսուհանդերձ աղեղնային արուեստին բնագաւառը մինչեւ այսօր ալ չհետազօտուած ճիւղ մըն է: Արդարեւ չկան մասնագիտական դիրքեր եւ հետազօտութիւններ: Այս պատճառով ալ այդ ճիւղին ուսումնասիրութիւնը մեծ դժուարութիւններու կը հանդիպի:

Անհրաժեշտ նիւթեր դրեթէ չկան այդ արուեստին հին շրջանին վերաբերեալ: Եւրոպական արուեստին մէջ մնացած են աննշան յուշարձանները, որով կարելի է դատել աղեղնային նուագարաններու ձեւերը եւ տեսակները, անոնց դործածութեան եղանակները: Այդ տեսակէտէն անհամեմատ աւելի քիչ տեղեկութիւններ ունինք արեւելեան արուեստին վերաբերեալ: Շատ աւելի անմխիթար պատկեր կը ներկայացնէ հայկական աղեղնային արուեստին հետազօտութիւնը. ասիկա, ինչպէս կ'ըսեն՝ «սպիտակ կէտն է» հայկական երաժշտական արուեստին մէջ:

Հարկ եղաւ արուեստագիտական եւ հետազօտական լուրջ աշխատանք կատարել Հայաստանի շրջաններուն, պետական եւ անհատական դիւաններուն, ղրաղարանները, մատենադարանի ղրապահոցնե-րուն մէջ եւ, ըստ էութեան, մաս – մաս տեղեկութիւններ հաւաքել, փաստեր եւ տուեալներ, որոնք կարելիութիւն կ'ընծայեն վերարտադրելու հայկ. աղեղնային մշակոյթին եւ նուագի արուեստին դեռ ոչ – ամբողջական պատմութիւնը: Հարկ եղաւ օգտագործել յարակից գիտութիւններու՝ հնէաբանութեան, ազգագրութեան, արուեստագիտութեան ընձեռած նիւթերը, ուսումնասիրել Հայաստանի եւ այլ երկիրներու կերպարուեստն ու մանրանկարչութիւնը, որպէսզի կարողանանք հետամուտ ըլլալ այդ արուեստին զարգացման՝ միւս մշակոյթներու, դիտութիւններու եւ այլ ժողովուրդներու արուեստին հետ կապակցաբար:

Հայաստանի նուագարաններուն բնորոշ է լարային, որուն չարքին աղեղնային նուագարաններու տեսակներու բազմազանութիւնը: Այդ նուագարաններու մասին ամէնէն հին տեղեկութիւնները կուգան Ժ. դարէն, երբ Հայաստանի անտեսականն եւ մշակութային կեանքը կ'ապրէր մեծ վերելք, որ կ'ընդգրկէր նաեւ արուեստին բոլոր բնագաւառները՝ ճարտարապետութիւն, կերպարուեստ, բանաստեղծութիւն, երաժշտութիւն: Այդ ժամանակաշրջանին բարձր զարգացում արձանագրեց նուագարանային ստեղծագործութիւնը, իսկ շատ լայն տարածում ըզտաւ նուագելու վարպետութիւնը:

Տարածուած աղեղնային նուագարան – ներէն պէտք է յիշատակել քեմանը, ռեբաբը, քեմանչան: Այդպիսի նուագարաններէն էր նաեւ ռուզը, որու մասին ոչ մեկ յիշատակութիւն կայ, եւ որ, ինչպէս կը վկայեն Ժ. դարու ձեռագիրները, նոյնպէս տարածուած էր երկրին մէջ:

Հայաստանի մէջ ապահովուած էր լարային նուագարաններու արտադրութիւնը: Գնորդները տեղացի երաժիշտներ էին: Օտար երկիրներ ալ կը ղրկուէին: Հայ երաժիշտները կ'օգտագործէին պատեղան նիւթերէ՝ ճիլեր, արծաթ, մետաքս, կանեփ եւ պղինձ, պատրաստուած լարեր, որոնք կը հաւասարեն հայկական նուագարաններուն բարձր մակարդակը:

Շատ հետաքրքրական է ջութակի նախատիպին մասին հին շրջանի պրաւոր յիշատակութիւնը, որ կը պատկանի Գրիգոր Նարեկացիի դրչին: Քանի որ խօսքը կը վերաբերի Ժ. դարուն, յիշատակութիւնը, հաւանաբար եղած է ջութակի տեսակ մը, ֆիտելի նման բան մը:

Մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ նաեւ Դուինի մէջ յայտնաբերուած աղեղնային նուագարանին՝ ջութակի նախորդին պատկերը: Այն սափորը, որուն վրայ պատկերացուած է յիշեալ նուագարանը, մասնագէտներու կարծիքով, Ժ. դարու վերջին եւ ԺԱ. դարու սկիզբի դործ է: Ահա թէ ինչո՛ւ այդ աղեղնային նուագարանին պատկերը պէտք է դասել աշխարհի այդօրինակ ամէնէն հին պատկերներու շարքին:

Ժ.–ԺԳ. դարերու հայկ. աղեղնային մշակոյթին ուսումնասիրութիւնը ցոյց տուաւ, որ Դուինի մէջ գտնուած պատկերը եղակի երեւոյթ չէր: Նմանօրինակ նուագարանները տարածուած էին երկրին տարբեր շրջանները: Այս փաստին արձանագրումը թոյլ կուտայ եղրակացնելու, որ աղեղնային նուագարաններու զարգացումը ուրոյն ուղիով ընթացած է Հայաստանի մէջ, եւ ասիկա, իր կարդին, հնարաւորութիւն կ'ընձեռէ նոր մօտեցումով լուսաբանելու ջութակի նախատիպներուն տարածման եւ նախնական զարգացման հարցը: Այդ արուեստին բարձր մակարդակին մասին վկայութիւններ կը գտնենք նաեւ յետագայ դարերու ձեռագիրներու մէջ: Գուսաններու, վարպետ երգասացներու նուագին լաւագոյն աւանդութիւնները իրենց զարգացումը արձանագրեցին յաջորդական սերունդներուն մօտ, որուն դագաթը դարձաւ անդուգական Սայաթ Նովան, ինչպէս նաեւ անոր յետնորդներուն՝ Շամչի–Մելքոյի, քիւչիւկ–Նովայի, Աղուան Օղլանի, Շամչի–Բալէի, քէչիշ–Նովասիի եւ ուրիշներու արուեստին մէջ: Անոնք նպաստաւոր հող պատրաստեցին փրոֆեսիոնել նուագածութեան ապագայ հոլովոյթին համար: Ու թէեւ Սայաթ Նովան ու ծանօթ այլ դուսաններ ամբողջովին կը յենուէին արեւելեան նուագարաններու սովորական ոլորտին վրայ, այսուհանդերձ, անոնց հետ մէկտեղ, լուսաւորեալ հոգեւորականութեան միջավայրին մէջ կ'ածէր այն մշակոյթը, որ կը միաւորէր արեւելքի եւ արեմուտքի փիլիսոփայութիւնները: Եւ դեռ կային համապարփակ ուսումի տէր մարդիկ, որոնց համար հայկական մշակոյթը համամարդկային մշակոյթին կապելու դաղափարը չէր կրնար սրտամօտ չըլլալ:

Հրապարակ կ'ելլեն դիւտական աշխատութիւններ Գալստաբաղեանի երաժշտութեան մասին, Լիմոնճեան առաջին փորձը կը կատարէ հայկական նոթադրութեան ուղղութեամբ:

Ուսումնասիրելով ԺԹ. դարու երաժիշտներու գործունէութիւնը, լիովին կը պատկերացնենք կատարողական եւ աղեղնային արուեստին զարգացումը:

Ա. ՅԻՅԻԿԵԱՆ

ՊՏՈՑՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՄԵՐՁԱԻՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

Ընթացիկ տարւոյս սկզբնաւորութեան, Լիոնի մէջ հիմքը դրուեցաւ ճամբորդական ընկերութեան մը, որ կը կոչուի «Սեւան»: Նպատակն է՝ Պր. Վարուժան Սարգիսեան, խորհրդակցութեամբ Լիոնի հոգեւոր հովիւ Դաւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեանի, ծրագրեցին ուխտագնացութիւն մը կազմակերպել դէպի Սուրբ քաղաք՝ Երուսաղէմ, ճամբու վրայ Լիբանան հանդիպելու մատղութեամբ:

Երուսաղէմ եւ Լիբանան: Պատմական արժէք ներկայացնող զոյգ երկիրներ: Ճոխ երենց սրբավայրերով, եկեղեցիներով, դպրոցներով եւ հայ ազգային հաստատութիւններով: Ներընչարան քրիստոնէական հաւատքի, կեդրոն հայ մշակոյթի եւ դանձարան հայկական արժէքներու:

Զոյգ երկիրներու բացառիկ հանդամանքը մղիչ ուժը հանդիսացաւ, երեսուն եւ-րեք հոդիներէ բաղկացած այն խումբին, որ օգոստոսեան կիսիչ օր մը թռիչք կատարելով Միջերկրական ծովու վրայէն, կ'իջնէր արեւոտ եւ դուարթ երկրի մը միջազդային օդակայանը Խալէ (Լիբանան):

Օդակայանի մեր էջքին ծագկեփունջներով դիմաւորուեցանք ընկերութեան պաշտօնէութեան կողմէ եւ առաջնորդուեցանք առաջնակարդ պանդոկ մը:

Մեր ժամանման յաջորդ օրն իսկ կը կիւրակուէր նախօրօք պատրաստուած խնամեալ յայտագիրը: Խումբին ղեկավար Պր. Վ. Սարգիսեանի առաջնորդութեամբ կ'այցելենք պատմական արժէք ներկայացնող վայրեր: Պաալպէք, Ժէյթթ, Պիբլոս, Դամասկոս: Ամենուրեք հանդիպելով ունկնդրելենք Փոքլորիկ խումբերու ելոյթները, հետաքրքրութեամբ լսելենք պատմական դէպքերու մանրակրկիտ բացատրութիւնները, վայելեցինք կապոյտ երկնքի դեղեցիկ բնութիւնը եւ ըմբոշխնեցինք Լեռնալիբանանի առողջարար օդը:

Օգոստոս 11–23ի մեր լիբանանեան շրջապտոյտի ընթացքին ղուգադիպեցաւ Աստուածածնայ ծոնը: Կիւլիկիոյ Կաթողիկոսարանի ամարանոցի մատրան մէջ, Օգոստոս 15ին, տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր պատարագ, որու ընթացքին օրհնութեան մատաղն ու խաղողը: Հայկական մեղեդիներն ու քաղցրահնչիւն չարականները զմայլանքի պահեր ներշնչեցին բոլորիս: Ծովածաւալ բազմութիւնը աղօթկիցներու, յիշեցուց մեզ այն օրերը, երբ աչխարհախառնմամբ բազմութեանց տարաբնակներու առիթներով, մեր նախահայրերը ուխտագնացութիւններու կը մեկնէին:

Կրօնական այդ մեծ ծոնը ազգային յաղթանակի մըն ալ հաւաքը ներշնչեց բոլորիս: Պիքֆայայի բարձունքին վրայ կանգնած Մեծ Եղեռնի Յուշարձանը, յաղթանակի կոթող մըն է: Յաղթանակ մը, որ տարիներու ընթացքին անպայման իր լրումին պիտի հասնի:

Տօնական այդ օրերուն, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ ընորհազարդ Կաթողիկոս Մուրէն Ա. ունկնդրութիւն մը շնորհեց խումբիս, եւ իր հայրական օրհնութիւնները տանալէ ետք վարդապետի մը առաջնորդութեամբ շրջեցանք Մայր Տաճարը, վեհարանն ու անոր յարակից մասերը: Եղեռնի մատրան մէջ մեր ուխտը կատարեցինք: Անդթօրէն խողխողուած մարդկային դանկերուն ի տես ընդվզեցանք: Ներկաներու աչքերուն մէջ կրակ կը ցայտէր եւ բոլորս ալ արդարութիւն կը հայցենք: Այդ պահուն մեր միտքը կուգայ Կիլիկիոյ պահուն վրայ բազմող երկայնաշատակ Գարեգին Կաթողիկոսի յայտարարութիւնը.—

«Արդար է մեր դատը, ամէնէն արդարը բոլոր անտեսուած դատերի մէջ: Պէտք է բախենք արդարութեան փակ դռները, մինչեւ բացուին նրանք: Մէկ միլիոն նահատակների եւ նոյնչափ հոգեմաղձ եղած Հայութեան անունով պէտք է բարձրացնենք մեր ըղձանքը, մինչեւ լսելի լինի ձայնը ազգերի բախտը իրենց ձեռքին ունեցող զօրաւորներին...»:

Արձակուրդի շրջան ըլլալով փակ էին հայկական դպրոցներն ու ակումբները: Ազգային կեանքը փոխադրուած էր օգափոխութեանց վայրերը: Զանազան առիթներով լսեցինք երդիչ Լեւոն Գաթըրճեանն

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

Հետեւեալ առաւօտ, կապմ ու պատրաստ, սենեակիս մէջ լրագիրներու ընթերցումով զբաղած էի, երբ դուռը զարնուեցաւ, ներս մտաւ ինծի ընկերացած ոստիկանը, ինձմէ խնդրեց իրեն հետեւիլ, եւ մէկ քանի վայրկեան անդին տարաւ պաշտօնատուն մը, ուր զրասենեակի մը մէջ դտայ նորէն անդլիացի պաշտօնատարը:

— Գիտէ՞ք ինչ, — եղաւ իր առաջին խօսքը, — Լոնտոն ձեր պարագան իմ հայեցողութեանս կը թողու կոր:

— Օ՛, — ըսի զուարթամտութեամբ, — այն առեն դործս եղած է: Որքան կարելի է մէկը դատել իր արտաքին երեւոյթէն, կարծեմ վտանգաւոր մարդու մը կերպարանք չունիմ: Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր ուժովս կրնամ ձեզ հաւաստել թէ՝ արժանի եմ ձեր վստահութեան եւ անկարող եմ որեւէ պատասխանատուութիւն հրաւիրելու ձեր վրայ:

— Այն առեն, ազատ էք չարունակելու ձեր ճամբորդութիւնը:

— Պայման մը կա՞յ:

— Ոչ մէկ: Լոնտոն ո՞ւր պիտի իջնէք:

— Սալոյ օթէլը, ուր կը բնակիմ արդէն անցեալ Սեպտեմբերին:

— Կը բաւէ ներկայանալ ձեր թաղին ոստիկանութեան եւ արձանագրուիլ այնտեղ:

Շնորհակալութեան ջերմ խօսքերով ոտքի ելայ մեկնելու համար, երբ կեցուց պիս:

— Պզտիկ ձեւակերպութիւն մը կայ ընելիք: Խնդրեմ ձեր բթամատը սա թամփոնին դրէք եւ սա թուղթին վրայ դրոշմեցէք:

Զղուանքի ակամայ չարժում մը ունեցայ:

— Կեանքիս մէջ առաջին անդամ է որ այսպիսի բան մը կը պահանջուի ինձմէ, — ըսի, — կարելի չէ՞ արդեօք ինծի խնայել այս չարագործի ժեսթը:

— Օ՛հ, չէ՛, ըսաւ, — ասիկա միմիայն չարագործներու յատուկ բան մը չէ. ինքնութիւնը հաստատելու պարզ միջոց մըն է լոկ:

Պէտք էր ընդունիլ: Ինքէլիճընս Սըրվիսի ո՞ր արշիւին ալբերուն մէջ են հիմա մեծ վերելք, որ կ'ընդգրկէր նաեւ արուեստին բոլոր բնագաւառները՝ ճարտարապետութիւն, կերպարուեստ, բանաստեղծութիւն, երաժշտութիւն: Այդ ժամանակաշրջանին բարձր զարգացում արձանագրեց նուագարանային ստեղծագործութիւնը, իսկ շատ լայն տարածում ըզտաւ նուագելու վարպետութիւնը:

Տարածուած աղեղնային նուագարան – ներէն պէտք է յիշատակել քեմանը, ռեբաբը, քեմանչան: Այդպիսի նուագարաններէն էր նաեւ ռուզը, որու մասին ոչ մէկ յիշատակութիւն կայ, եւ որ, ինչպէս կը վկայեն Ժ. դարու ձեռագիրները, նոյնպէս տարածուած էր երկրին մէջ:

Հայաստանի մէջ ապահովուած էր լարային նուագարաններու արտադրութիւնը: Գնորդները տեղացի երաժիշտներ էին: Օտար երկիրներ ալ կը ղրկուէին: Հայ երաժիշտները կ'օգտագործէին պատեղան նիւթերէ՝ ճիլեր, արծաթ, մետաքս, կանեփ եւ պղինձ, պատրաստուած լարեր, որոնք կը հաւասարեն հայկական նուագարաններուն բարձր մակարդակը:

Շատ հետաքրքրական է ջութակի նախատիպին մասին հին շրջանի պրաւոր յիշատակութիւնը, որ կը պատկանի Գրիգոր Նարեկացիի դրչին: Քանի որ խօսքը կը վերաբերի Ժ. դարուն, յիշատակութիւնը, հաւանաբար եղած է ջութակի տեսակ մը, ֆիտելի նման բան մը:

Մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ նաեւ Դուինի մէջ յայտնաբերուած աղեղնային նուագարանին՝ ջութակի նախորդին պատկերը: Այն սափորը, որուն վրայ պատկերացուած է յիշեալ նուագարանը, մասնագէտներու կարծիքով, Ժ. դարու վերջին եւ ԺԱ. դարու սկիզբի դործ է: Ահա թէ ինչո՛ւ այդ աղեղնային նուագարանին պատկերը պէտք է դասել աշխարհի այդօրինակ ամէնէն հին պատկերներու շարքին:

Ժ.–ԺԳ. դարերու հայկ. աղեղնային մշակոյթին ուսումնասիրութիւնը ցոյց տուաւ, որ Դուինի մէջ դտնուած պատկերը եղակի երեւոյթ չէր: Նմանօրինակ նուագարանները տարածուած էին երկրին տարբեր շրջանները: Այս փաստին արձանագրումը թոյլ կուտայ եղրակացնելու, որ աղեղնային նուագարաններու զարգացումը ուրոյն ուղիով ընթացած է Հայաստանի մէջ, եւ ասիկա, իր կարդին, հնարաւորութիւն կ'ընձեռէ նոր մօտեցումով լուսաբանելու ջութակի նախատիպներուն տարածման եւ նախնական զարգացման հարցը: Այդ արուեստին բարձր մակարդակին մասին վկայութիւններ կը դտնենք նաեւ յետագայ դարերու ձեռագիրներու մէջ: Գուսաններու, վարպետ երգասացներու նուագին լաւագոյն աւանդութիւնները իրենց զարգացումը արձանագրեցին յաջորդական սերունդներուն մօտ, որուն դագաթը դարձաւ անդուգական Սայաթ Նովան, ինչպէս նաեւ անոր յետնորդներուն՝ Շամչի–Մելքոյի, քիւչիւկ–Նովայի, Աղուան Օղլանի, Շամչի–Բալէի, քէչիշ–Նովասիի եւ ուրիշներու արուեստին մէջ: Անոնք նպաստաւոր հող պատրաստեցին փրոֆեսիոնել նուագածութեան ապագայ հոլովոյթին համար: Ու թէեւ Սայաթ Նովան ու ծանօթ այլ դուսաններ ամբողջովին կը յենուէին արեւելեան նուագարաններու սովորական ոլորտին վրայ, այսուհանդերձ, անոնց հետ մէկտեղ, լուսաւորեալ հոգեւորականութեան միջավայրին մէջ կ'ածէր այն մշակոյթը, որ կը միաւորէր արեւելքի եւ արեմուտքի փիլիսոփայութիւնները: Եւ դեռ կային համապարփակ ուսումի տէր մարդիկ, որոնց համար հայկական մշակոյթը համամարդկային մշակոյթին կապելու դաղափարը չէր կրնար սրտամօտ չըլլալ:

Հրապարակ կ'ելլեն դիւտական աշխատութիւններ Գալստաբաղեանի երաժշտութեան մասին, Լիմոնճեան առաջին փորձը կը կատարէ հայկական նոթադրութեան ուղղութեամբ:

Ուսումնասիրելով ԺԹ. դարու երաժիշտներու դործունէութիւնը, լիովին կը պատկերացնենք կատարողական եւ աղեղնային արուեստին զարգացումը:

Ա. ՅԻՅԻԿԵԱՆ

(6 – Շար.)

անունս եւ բթամատիս դրոշմը:

Կէս ժամ յետոյ, կայարանն էի արդէն, եւ իրիկունը Լոնտոն:

Երբ, հազուելէ յետոյ, իմայ Սալոյ լուսաշող եւ պերճապայծառ ճաշասրահը, որ կը չարունակէր ժամադրավայրն ըլլալ Լոնտոնի բարձր ընկերութեան, բոլոր ներկաները ուրախ – զուարթ Թիփերարի կ'երդէին, նուագախումբին հետ: Պիսնէս էզ եուժըլ... Այս էր օրուան նչանաբանը: Անդլիացիները, ընդհանրապէս, դեռ դաղափար չունէին թէ ի՛նչ էր պատերազմը:

Հետեւեալ առաւօտ ներկայացայ Պօու Սթրիթի ոստիկանատունը, ուր յետ մի-ջօրէին բնակութեան արտօնագիրը մը տըւին ինծի, խնդրելով միայն իրենց իմաց տալ, եթէ Լոնտոնէն հեռանայի՝ 50 մղոնի չրջանակէ մը անդին:

×

Տասը ամիս մնացի Լոնտոն:

1915ի Հոկտեմբերի վերջը, Ռուսիոյ բարեկամներէս հրաւէր ստացայ փութով վերադառնալու Փեթրոկրատ, ուսկից Պաթում պիտի երթայի՝ ռուսական բանակին երեք միլիոն պայթուցիկ խնձոր (կոբնատ) հայթայթելիք մեծ ձենռարկի մը գլուխը անցնելու համար: Վերադարձի պատրաստութեանցս մէջ, առաջին հոգս եղաւ անցագրի հարցը, եւ այս անդամ, չնորհիւ հայ բարեկամի մը, նախկին օսմանեան պաշտօնատար, Լոնտոնի ռուսական դեսպան կոմս Պէնքէնտորֆէն էր որ ստացայ ջերմ յանձնարարական մը՝ ռուսական իշխանութեանց ուղղուած, եւ, դործը աւելի ամուր կապելու համար, ռուս հիւպատոսարանէն ալ արտօնագիր մը Ռուսիա մտնելու՝ դեսպանին դրութեան վրայ հիմնուած:

Նորէն Նիւ Քասլ, նորէն Հիւսիսային ծովուն դորշ արտմութեան մէջ, դերման սուղանաւերու ահաբեկութիւնը, բարեբախտաբար առանց հետեւանքի, ու նորէն Հարաւային Նորվեկիայի ֆիորտներուն անվերջ ժանեակներուն դմայլանքը: Սթավանկէրի առջեւ չէ՞ր որ, վերջալոյսին ցոլքերուն տակ, ծովը կը վխտար մեղուսաներով, որոնք, կ. Պոլսի ձերմակ կափդամորթերէն տարբերելով, չիկորակ դոյն մը ունին, այնպէս որ ջուրին մէջ անդադար բացուող ու դոցուող հսկայ վարդերու ալեծածան պար մը կը կազմէին:

Պէրկէն, Քրիստիանիա, որ այն առեն դեռ Օսլօ չէր, ամբողջ Շուէտը, Հալմարանա, եւ ճամբորդներու բազմութեան մը հետ նորէն Թորնէօ:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

ՎԱՍԿԱՏՈՒԻ ՆԱՀԱՏԱԿԸ

Ա. ՄԱՍՆ

ՍԱՐԻ ՀՈՎԻՆ

Մկիտչ Տեսքը Թափառ ու Տխուր–Տխրին Ամեհի Տեսքով Ահագնացած Ամպերուն Միջից Ելաւ Ու Ծածկեց Ամբողջ Երկինքը։ Ամպերը Ամենուրեք Ամպրոպներ Արձակեցին Ու Ամբողջ Աշխարհը Ամայացաւ Ահռելի Ամպրոպներու Ահռելի Ձայնէն։ Ամպրոպներու Ահռելի Ձայնը Ամայացուց Ամբողջ Աշխարհը

ՆՈՒԷՐ

Պր. Կարապետ Ձըննկըմըրեան (Լիոն), կը նուիրէ 5000 ֆր. Դպրոցասէրը վարժարանի սրահի շինութեան:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

SURPRISE PARTY

Վիէնի Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը կազմակերպած է վերամուտի առթիւ պարահանդէս մը, Հոկտեմբեր 2 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2,

Hôtel du Commerce — Ste Colombe - 69

Այս առթիւ կը հրաւիրուի թէ՛ չրջաններու եւ թէ՛ Վիէնի հայ երկսեռ երիտասարդութիւնը անխտիր:

Հ. Ց. Դ.

ՍԻՆ-ՄՕՐԻՍ.— Հ. Ց. Դաշնակցու թեան Սէն-Մօրիսի Վրացեան խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի 30 Սեպտ. ժամը 8,30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Լիոնի Կրթական Մարմինը կը ծանուցանէ թէ « Հայկազեան » վարժարանի 1971–72 չրջանի հայերէն դասընթացքները կը սկսին 7 Հոկտ. Հինգշաբթի օր:

Փութացէք ձեր զաւակները արձանագրել Խորհրդարանը:

Փոխադրակառքը, ըստ սովորութեան, պիտի անցնի: Կը խնդրուի ծնողքներէ պատրաստ պահել իրենց զաւակները, դուր տեղ ժամանակ չկորսնցնելու համար:

×

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ, իր հովանաւորած հայերէնի դասաւանդութիւնները վերսկած են Սեպտ. 15էն սկսեալ, իր սրահին մէջ, 7 Ռիւ Փափէր:

Արձանագրութեան համար դիմել ուսուցչուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանի, ամէն Շորեքշաբթի ժամը 15–19 եւ Հինգշաբթի առաւօտները՝ 9–12: Եւ կամ, քարտուղարութեան մօտ, ամէն օր, ժամը 14–18:

×

Կապոյտ Խաչի Կոընոպլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ. Շաբաթ առաւօտեան ժամը 9ին:

Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները որպէսզի կատարած ըլլան իրենց ազգային պարտականութիւնը:

Դասաւանդութիւնը կը կատարէ պ. Հայկ Մխքայէլեան:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅՔ

Հոկտեմբեր 10, կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր
Salle des Fêtes de Sevran

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՑԱՑՏԱԳԻՐ
— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —
ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— Օթոպիւս 147 Ա, էկլիզ սը փանթէհնէն, իջնել կառ սը Սեւրան կամ կառախումբ կառ սիւ Նոռէն՝ իջնել Սեւրան:

ՆՈՒԷՐ

ՖՐԻԺԻՒՍԷՆ այրէ Տիկին Մաքրուհի Սարգիս Բիւրեան իր ամուսնոյն մահուան տարելիցին եւ Տէր-Զօր նահատակուած իր զերդաստանին ի յիշատակ կը նուիրէ 50 ֆր. Տէսինի Ապրիլեան յուշարձանին (առանձ «Յառաջ»էն) եւ 10 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ թաղամասի Ֆաղաքապետարանին մէջ:

Ցետադային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, կիրակի կէսօրէ ետք:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Ց. Դ. Ֆրիստափոր կոմիտէին, Հոկտ. 23ին, Շաբաթ պետական թատրոնին մէջ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Տիկին մը իր երախային հետ կը վնտռէ կահաւորուած կամ ոչ սթիւտիօ մը բոլոր յարմարութիւններով:

Հեռաթօսել 878–02–99

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին:

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ դրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Մեր բարեկամ Ռուբէն Ղազարեան Ֆրանսայի Ազգային Գրադարանի հայկական բաժնի վարիչ, Ֆրանսայի Ազգային Գրադարանի կողմէ պատուոյ շքանշանի ասպետ կոչուեցաւ:

Շնորհաւորենք մեր բարեկամը եւ մաղթենք որ երկար տարիներ ծառայէ մեր ազգին:

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Հայկազեան վարժարանի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 7ին, Հինգշաբթի օր:

Ծնողքներ կը խնդրուին ուշադրութիւն դարձնել որ իրենց զաւակները ճիշդ ժամուն ներկայ գտնուին դասերուն:

Ուսուցչական կազմը կը մնայ նոյնը:

Ուսման վարձերը կը մնան նոյնը:

*Ուսուցչական կազմը կը բաղկանայ հետեւեալ անձերէն՝ Տիկին Ալիս Գալուստեան, Տիկին Մարի Գալուստեան, Տիկին Սիրանոյշ Գալուստեան, Տիկին Սիրանոյշ Ղազարեան, Տիկին Մարի Ղազար

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 90 ֆր·	Վեցամսեայ 50 ֆր·	
Արտասահման	Տար· 115 ֆր·	Հատը	0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
28
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI
28 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12226 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 47e ANNÉE — N° 12.226

ԾՈՒՌ-ԲԵՐԱՆ ԿՈՉԵՐ...

—o—

Հայաստան – Սփիւռք կապի սիրոյն, մենք յաճախ կը լռենք վէրքերու կամ ցաւերու մասին՝ որոնց արծարծումը կը–նայ յուսարեկութեան պատճառ դառնալ հայրենակարօտ մարդուն համար:

Կը խուսափինք թիւրն ու թերին առօր–եայ խորհրդածութեան նիւթ դարձնելէ, առարկայական այն դատումով՝ որ հայ–րենիքի ալ «սխալական» ղեկավարները, մարդկօրէն խոցելի վարիչ դէմքեր կրնայ ունենալ ի վերջոյ, — երբ նկատի ունե–նանք մանաւանդ, որ ի վերուստ հրահան–գող մարմիններու կամ դէպերու կամքը դիրակիր դեր կը խաղայ գործ ու սեւ իրողութիւններու մէջ...

Կը թուի սակայն, որ ի պաշտօնէ կարգ մը կուսակցապարներ՝ Երեւանի մէջ, — մի՛շտ «նպատակասլաց» մոլեռանդութիւն – նէ մարակուած, — մեր լռութիւնը կը նկատեն ակարութեան նշան. առնուազն համակերպում կամ կրաւորական կեց – ուածք՝ Սփիւռքեան ցանկապատերէ ներս նետուած քարերու եւ աղբերու հանդէպ:

Արդ, կ'ուզենք յայտնել ամէն բանէ ա–ռաջ՝ թէ նպատակ չունինք մրափելու եւ չտեսնելու թէ ի՛նչ դիտումով կը գործեն ու ի՛նչ հետեւանք կրնայ ունենալ պա–ռակտումի իրենց բացորոշ ճիգը, երբ հրապարակ կ'իջնեն հի՛ն ու ծանօթ դէն – քերով, — դաւաչիր կարգախօսքերով, խարուսիկ ու քօղածածուկ կոչերով, նենգ ու բաժանարար հրապարակագրութեամբ՝ որ «լենին» կամ «ստալին» կը բուրէ. «չաքարոտ» բառերու եւ տարաշնչերու տակ՝ մահացու թոյն կը պարակէ:

Հայաստանն ու հայրենարնակ Հայու – թիւնը՝ պա՛տկ մեր ղլխուն: Տարակոյս չունինք, որ հայրենիք եւ ժողովուրդ մեր մարքին ու հոգիին հարատաւ ապրումնե–րով կը քրանին, կը ստեղծագործեն ո ւ կ'երազեն՝ դոյութեան նո՛ր դատէն ա–ռաջնորդուած: Թիղիքապէս հեռու եւ ան–նման ապրելով հանդերձ՝ էապէս չազ – կապուած են մեղի, տեղիերով թէ առօր–եայ պայքարներով:

Սակայն կուսակցամոլ այլամերժու – թիւնն ու Հայկ. Արտասահմանը հա – մայնավար «պարտիա»յի ղէմոիկոր լեզ – կանին վերածելու թափանցիկ մտադրու–թիւնը՝ տեղ չեն կրնար ունենալ Սփիւռ–քի մէջ. նախ՝ որովհետեւ ամէն տեղէ աւելի պահանջ ունինք հաւաքական ճի – դերու եւ քանդիչ պայքարներէ խուսա – փումի, երկրորդ՝ որովհետեւ Հայաստա–նի հետ Արտասահմանի կապը չի կրնար վարդապետական – քաղաքական դծով ենթակայութիւն մը պարտադրել դիտա–կից ո՛չեչ Հայու:

Հարկ կը տեսնենք դգուշացնելու գա–ղութահայութիւնը՝ երեւանի «Սովետա – կան Հայաստան» ամսագրի էջերով սըրս–կուած պարբերական թոյներէ: «Մխանա–կանութեա՞ն» անունով բանաձեւուած բայց խորքին մէջ պառակտումի ենթա – հող ստեղծող կոչերէ, որոնք տեղը ան–գամ մը լայնածաւա՞լ կը բաղմին «Մշա–կութային Կապ»ի այդ պաշտօնաթերթին մէջ՝ բարեմիտներու մտքին վրայ բռնա – նալու չէշտով մը, — հայրենասիրութեան անոնց բնական զգացումը չահագործելու բացայայտ դիտումով:

Գոնէ մեզի համար յստակ է այսօր, որ երեւանի կուսակցական ղեկավարութի–ւնը կը գործէ Կոմկուսի կողմէ հրահան–գուած մասնաւոր ուղեցոյցով մը՝ Հայկ. Արտասահմանը նախ անձեւ ու անդիմա–գիծ խմորի մը վերածելու համար հայ–րենասիրական իր զգացումներուն չարու–

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

—o—

ՊԱՂ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ԱՆԳԼԻՈՑ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Կարճ լռութենէ մը եաք, Խորհ. Միու–թիւն պատասխանեց Անգլիոյ, խորհրդա–յին 105 դիւանագէտներու արտաքսման առթիւ: Այս պատասխանը ունէր երկու երես, նախ Թաս գործակալութեան մէկ հաղորդումը, ապա հրաւէրը որ եղած էր Մոսկուայի բրիտանական դեսպանին:

Նախ Թասի հաղորդագրութեամբ Մոս–կուա կը ճշդէ թէ Անգլիոյ Արտաքին Նա–խարարութիւնը ոչ մէկ հիմք ունի երբ կ'ամբաստանէ խորհրդային 105 անձեր (մէջն ըլլալով Աէրոֆլոթի եւ Ինթուրիս–թի պաշտօնեաները) իբրեւ լրտես: Այս առընչութեամբ կը մէջբերէ նոյնիսկ անգ–լիական մամուլէն պարբերութիւն մը,

---

շահումով, ապա այդ «խմոր»ին տալու համար ի՛ր ուզած ձեւն ու դէմքը: Տար–քեր խօսքով, ՆԱԽ ԲԱԺՆԵԼՈՒ՝ ԱՊԱ ՏԻՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՕՐԻՆ:

Վ. Համազասպեանի ծանօթ յայտարա–րութիւնները Լիբանանի մէջ, — որոնց առենին անդրադարձանք իրրեւ յատկա – նշական ելոյթի — «ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԿԵԱՆՔԻ ՄԷՋ ՀԱՅ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ – ՆԵՐԸ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ՏԵՍՆԵԼՈՒ» հիմնա – կան իր բաղձանքով կասկած չէր թողուր արդէն մտքերու մէջ, թէ Համայնավար կուսակցութեան ղլխաւոր առաջադրանքն է զաղութահայութիւնը տեսնել անդլուխ հօտի կացութեան մէջ՝ որպէսզի բացար–ձակատիրական իր հակակշռին տակ կա–րենայ պահել տարատիւռ Հայութիւնը: «Մխանականութեան» հրաւիրելով այս–պէ՞ս կոչուած յառաջդիմական կազմա – կերպութիւնները ու մխութիւնները (այս–քերն համայնավար կարգերու հանդէպ քաճելու յստակ մտադրութիւնը՝ նաե՛ւ «Սովետական Հայաստան» ամսագրի 1971 Մայիսի թիւով հրատարակուած կո–չին մէջ:

Ահա թէ ինչո՛ւ, պարտադանգութեան համազօր կը նկատենք լռութիւնը՝ ցոյց տրուած խոհեմարարական ոգիին եւ հրա–տարակուած ծուռ–բերան կոչին հանդէպ:

Համայնավար կուսակցութիւնը, հայ – րենիքի մէջ, պարտադիր ներկայութիւն է եւ անտարակելի հեղինակութիւն՝ մեր ժողովուրդի կամքէն անկախ: — կ'ըմ – բռնենք ստեղծուած դրութիւնը հայրենա–րնակ հայութեան համար:

Սակայն իրաւունք չենք տար ո՛եւէ մար–դու, ո՛րեւէ մխութեան կամ օրգանի՝ ոչ–խարներու հետեւակ բազմութեան մը տեղ դնելու Հայկ. Արտասահմանը, նախ քա–նացնելու համար զայն հայրենասիրական «մխանականութեան» օրօրներով, ապա բռնանալու համար ուղեղներու եւ հոգի–ներու վրայ՝ ի խնդիր համայնավարական հաշիւներու...

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ուր կ'ըսուէր թէ «բրիտանական Արտաքին Նախարարութեան կողմէ աննախընթաց արարք մըն է» եւ կը զգուշացնէր անգ – լիական կառավարութիւնը նման արարքի մը լուրջ հետեւանքներուն մասին: Թաս կ'եզրակացնէ.— «Հակախորհրդային այս մօտուցքը կարելի է միայն բացատրել անգլիական պահպանողական շրջանակնե–րու փափաքով արգելք հանդիսանալու Եւրոպայի խաղաղեցման եւ թունաւորե – լու քաղաքական մթնոլորտը»:

Ահէ պատ կրեմլին կը հրաւիրուէր Անգլիոյ դեսպանը՝ Սըր Ճոն Քիլիք, որ հապճէպ հինգ օր է Մոսկուա տեղատորուած էր փոխարինելով Սըր Տընքան Ուիլսընը: Իրեն կը յանձնուէր բողոքագիր մը ուր կը ճշդուի.— Խորհրդային կառավարու–թիւնը բացարձակապէս կը հերքէ լրտես–ութեան այս խնդիրը (մնաց որ ոչ մէկ կառավարութիւն պիտի հաստատէր նման գործունէութիւն մը...) եւ Անգլիացինե–րուն կողմէ գործունէութիւն մը կը տես–նէ իրենց յատուկ սպասարկութեանց, ըլ–լայ անկախ գործունէութեան մը, ըլլայ Ասլանեան Ուխտի հետ գործակցաբար: կը հրաւիրէ բրիտանական կառավարու–թիւնը որ եա առնէ արտաքսման իր որո–շումները, հակառակ պարագային Խորհ. Միութեան կը մնայ վտխադարձ միջոց – ներ ձեռք առնել»:

Այս յայտարարութիւնները սակայն դուռ կը բանան կարգ մը խորհրդածու–թեանց: «Փոխադարձ» միջոցներ չատ բան չի նչանակեր սա պատճառով որ Անգլիա կը դանուի 550 խորհրդային դիւանա – դէտներ (արտաքսումէն եաք ալ կը մնայ 445) մինչ Մոսկուայի մէջ հազիւ 70–80 Բրիտանացի կայ: Աառնք չեն կրնար Մոս–կուայի դօտիէն 40 (երբեմն 20) քիլոմեթ–րէն աւելի հեռանալ, մինչ Արեւմուտքի մէջ խորհրդային դիւանագէտները ա – զատօրէն կը շրջին: Մոսկուայի մէջ, օ–տար դիւանագէտները մասնաւոր չէնքե–րու մէջ կը բնակին, ցանկապատերով շրջապատուած եւ ոստիկանութեան հսկո–ղութեան տակ: Այս իսկ պատճառներով, պարզ է որ լրտեսական գործունէութեան համար խորհրդային դիւանագէտները չատ աւելի նպաստաւոր դիրք ունին:

Կը մնայ սակայն այլ կարեւոր հարց մը, այն է խորհրդային լրտեսութեան պետին դատաճանութեան հարցը, ի սէր Անգլու–հիի մը:

Այս բարձրաստիճան անձնաւորութեան ինքնութիւնը միշտ գաղտնի կը պահուի եւ կը կարծուի որ Անգլուհիին հետ կը բնակի Լոնտոնի մէկ արուարձանը, պաշտպանուած գաղտնի ոստիկաններով: Ծանօթ է միայն որ չուրջ 40 տարեկան է, կնոջմէն բաժնուած, մանչ մը ունի Խորհ. Միութիւն եւ աղջիկ մը որ ուսումը Անգ–լիա կը կատարէ: Կ'ըսուի թէ Անգլիացիք ուզած են որ իր պաշտօնին գլուխը մնայ եւ այդ ձեւով իրենց ծառայէ բայց սէրը չաղթած է եւ Ռուսը նախընտրած է բոլո–րովին հակառակորդ կողմն անցնիլ:

ԲՐԵԺՆԵՒ – ԹԻԹՕ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

Խորհրդային – եւկոսլաւ խօսակցու – թիւններու աւարտին միացեալ ղեկոյց մը հրապարակուեցաւ Պելկրատի մէջ:

Առաջին առթիւ նկատելի կը դառնայ երկու երկիրներու եւ, յատկապէս, անոնց Համայնավար կուսակցութիւններու միջեւ հաստատուած նոր կապը, քանի որ հոն կը խօսուի նոյնիսկ երկուստեք «խորհըր–դակցութիւններու» մասին, իրենց երկ–րին արտաքին քաղաքականութեան չուրջ:

Երկրորդ նկատելի կէտը, քաղաքական դէտերու համար այն է, որ Մոսկուա ա–նանց այլ եւ այլի կ'ընդունի Եւկոսլաւ–ներուն տեսակէտը, թէ իրենք իրաւունք ունին ընտրելու եւ հետեւելու «եւկոսլաւ ընկերվարութեան» ուղղութեան՝ արտա – քին եւ ներքին ճակատներու վրայ:

Եւկոսլաւ ընկերվարութիւնը դեռ մին–չեւ երէկ Մոսկուայի կողմէ կ'որակուէր «վերաքննական» եւ «հակընկերվարա – կան»:

Միացեալ ղեկոյցին մէջ կը խօսուի նաեւ Եւկոսլաւիոյ համայնավար Լիկայի եւ Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակ–ցութեան «ղեկավար» ղերերուն մասին ի–րենց երկիրներուն մէջ: Արդ, ինչպէս դիտել կուտան դէտերը, 1954էն ի վեր, երբ զումարուեցաւ եւկոսլաւ համայնա–վարներու 8րդ համագումարը, երբեք չէր խօսուեր կուսակցութեան « ղեկավար » դիրքի մասին, այլ միայն կ'ըսուէր, թէ ան « ուղղութիւն » առաջ կուսակցու – թիւնն է երկրին մէջ:

Քաղաքական շրջանակներու համաձայն Բրեժնեւի այցելութիւնը Եւկոսլաւիա, ծառայեց Մոսկուայի այժմու քաղաքա – կանութեան, որ կը ձգտի խաղաղութեան հաստատումը Եւրոպայի մէջ:

Միւս կողմէ Պելկրատ եւս գոհ է, քանի որ Բրեժնեւ ժխտեց «սահմանափակ ղե–րիշխանութեան» սկզբունքը եւ ընդունե – ցաւ Թիթոյի տեսակէտը՝ հետեւելու ան–կախ քաղաքականութեան՝ ներքին եւ ար–տաքին ճակատներու վրայ:

× Բրեժնեւ Պելկրատէն եաք յաջորդա–բար այցելեց Փէշտա եւ Սոֆիա:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ծերակոյտին մէկ երրորդը նորոգուեցաւ Կիրակի օր: 85 աթոռի վը–րայ մխայն 43 հոգի կայ որ վերընտրուած է, միւսները նոր դէմքեր են: Փոքր առա–ւելութիւններ արձանագրած են Կօլիստ–ները, Ձախաւորները եւ անկախ Հանրա – պետականներ, եւ ձախն ու կեդրոն — ձախը թեթեւ նահանջ մը ունին:

ՆԻՒՍՐՆ Ալսաքայի մէջ տեսակցեցաւ ձափոնի կայսեր հետ: Առաջին անգամն է, որ ճափոնցի կայսր մը դուրս կ'ելլէ իր երկրէն: Հիւրհրթօ պիտի այցելէ նաեւ Եւրոպա:

ԱՆԳԼԻԱՑԻ պատանի մը ձերբակալուե–ցաւ Պոլսոյ մէջ: 14 տարեկան պատանին կ'ամբաստանուի թմրեցուցիչ փոխադրած ըլլալու յանցանքով:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը Հոկտեմբերի առաջին կիսուն Խորհ. Միութիւն պիտի այցելէ: Նախապէս այցելած էր Մարտին:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՑԻՆ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը Փրակա ժամանեց: Պոն կ'ուզէ բնականոն վիճակի մէջ դնել Զեխոսլո – վաքիոյ հետ իր յարաբերութիւնները:

ԻՍՐԱՑԷԼ մերժեց ընթացք տալ Ապա – հովութեան Խորհուրդի որոշումին, որով այս վերջինը կը պահանջէր Թել Ավիվէն՝ վերջ տալ երուսաղէմի արաբ գրաւեալ թաղերու մէջ ձեռք առնուած միջոցա – ռումներուն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ վարչապետը ապտակող երիտասարդ ուսանողը նոր–նացիական մըն է, որ նոնյիսկ այդ կուսակցութեան (Էֆ. Փէ. Տէ.) ցանկին թեկնածու ե – ղած է Պավարիոյ ընտրութեանց:

ԻՍՐԱՑԷԼ 11 միլիոն տոլար պիտի տա–նայ Միացեալ Նահանգներէն ապահովե–լու համար եղեկտրականութեան ցանցին տարածման ծրագիրը:

ԺԸՆԵՒԻԷՆ, Առողջապահութեան Հա – մաչխարհային կազմակերպութիւնը կը հաղորդէ որ տարեցոյց սկիզբէն ի վեր 19·987 հոգի մեռած է քոլեռայէն:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ ոստիկանութիւնը 100 քիլօ դուտ հերոյին գրաւած է կառքի մը մէջ որ ցամաք կը հանուէր: Այս քան – կութեան արժէքն է 22 միլիառ հին ֆը – րանք: Վերջերս բաւական թմրեցուցիչ ձեռք ձգուած է Նիւ Եորքի մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՂԵՂՆԱՅԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Բ.

Հայաստանի բաժնուած մասերէն լուրքանչիւրը իր պատմական ճակատագիրը ունեցաւ, երբ 1828ին Արեւելեան Հայաստանի կարեւոր մասը կցուեցաւ Ռուսիոյ: Այս վերջին շրջանը կազմուեցաւ այնպիսի պետութեան մը հետ, որ ունէր արդէն ձեւաւորուած եւրոպական ձեւի երաժշտական մշակոյթ: Եւ հոն ալ եւրոպական ձեւերուն հետ հայկական արուեստին շաղկապումը, ըստ Լուբեան, բնական երեւոյթ էր, թէեւ ցարական Ռուսիան կը ճնշէր ժողովուրդներու ազգային ինքնատպութիւնը: Տարբեր ձեւով դա սաւորուեցաւ հայկական արուեստին քախտը Արեւմտեան Հայաստանի մէջ:

Ի տարբերութիւն Արեւելահայերու, Արեւմտահայերը ստիպուած էին ապրիլ այնպիսի պայմաններու մէջ, որ խոտիւ կը հակազդուէր եւրոպական մշակոյթին, որ իր բնոյթով խորթ էր զուտ արեւելեան կառուցուածք ունեցող թրքական մշակոյթի ոգիին: Ասկէ զատ, թրքական քաղաքականութիւնը արգելք կը հանդիսանար եւրոպական ազդեցութեան տարած – ման: Ասոր վկայութիւնը կը գտնենք պատմական փաստերու, թուրք պատմաբան – երաժշտագէտներու եւ եւրոպացի երաժիշտներու մօտ: Եւ այսուհանդերձ, հոն ալ երեւան կուգան եւրոպական մշակոյթին հետ մերձենալու միտումներ: Այդ հոլովոյթին մէջ Հայերն են, որ գրեթէ վճռական դեր կը խաղան: Թուրքիոյ մէջ Հայերը զարձան եւրոպական ձեւի համանուագախումբերու եւ թատրոններու կազմակերպիչներ, եւրոպական երաժշտական գործերու հրատարակիչներ: Հայերը լուսաւորչական բացառիկ դեր խաղացին Թուրքիոյ մէջ:

Արեւմտեան Հայաստանի մէջ զարգացման երկու զլխաւոր գիծեր ի յայտ կուգան նուագելու արուեստին մէջ: Անոնցմէ մէկը կապուած է նուագելու ժողովրդական ձեւերուն, իսկ միւսը՝ փրոֆեսիոնէլ ազգեղնային այն արուեստին հետ, որուն յատկանիշն է մերձեցումը եւրոպական մշակոյթին, թէեւ կարծես թէ ան կը բխի ժողովրդական երաժիշտներու արուեստէն:

Առաջին գիծի զուրքահարներու չարքը պէտք է դասել կոյր Սեպուհ, Նիկո – զոս Խուզաւերդ, Թադեւոս էֆէնտի, Ռեսեւոս եւ ուրիշներ: Երկրորդ ուղղութեան հետեւող զուրքահարները կը չարունակեն ժողովրդական արուեստին աւանդութիւնները, բայց անոնք արդէն կը համատեղեն եւրոպականին հետ, թէեւ սկիզբները կը սահմանափակուէին համեմատաբար պարզունակ երաժշտութեան մէջ: Այսպիսի զուրքահարներու միջավայրէն դուրս եկած են Գրիգոր Սինան – եան, Յարութիւն Գարայեան, Ահարոն Մարլեան, Յարութիւն Սինանեան եւ ուրիշներ:

Ժթ. դարու վերջերը եւ Ի. դարու սկիզբները մէջտեղ եկաւ տաղանդաւոր երաժիշտներու ամբողջ կաճառ մը: Անոնք իրենց կրթութիւնը ստացած էին Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս: Ազատելով թուրք արեւելեան բռնակալութեան հեղձուցիչ մթնոլորտէն, անոնք մեկնեցան Եւրոպա եւ զարձան սաները մեծ դպրոցներու: Այսպէս, Պրիւսէլի մէջ Կ. Թոմասընի քով կատարելագործուեցան Դ. Դաւթեան, Ա. Քիւրքչեան, Գ. Վը – րոյր: Առաջին երկուքը կը սորվին նաեւ Փրակայի մէջ, Շեւչիկի քով: Ն. Բէկ – Ամիրեան կը յաճախէ Պերլինի երաժշտանոցը, իսկ Մ. Դարենտէլեան՝ Հանրի Մարթոյի եւ Հարթմանի մօտ: Ա. Պօ – յաճեան կը մեկնի Փարիզ՝ կատարելա – գործուելու: Հոն իր կրթութիւնը կը ստանայ Նատոյի մօտ Գ. Սինանեան: Իւ – րայնելով եւրոպական դաստիարակչու – թեան թեմնիքը, հայ զուրքահարները կը մրցին անոր ականաւոր ներկայացուցիչներուն հետ, իսկ երբեմն ալ առաջին տեղերը կը զրաւէին միջազգային ելոյթներու մէջ:

Ի տարբերութիւն Արեւմտահայերուն, որոնք գլխաւորաբար կը հակէին դէպի եւրոպական մշակոյթ, Ռուսիոյ Հայերը կը հետեւին ռուսական արուեստի ուղղութիւններուն:

Մենք տեղեկութիւններ ունինք Մոս – կուայի, Պետերբուրգի, Թիֆլիսի, Հոստովի, Պաքուի, Եկատերինոդարի հայ զուրքահարներուն նուագահանդէսնե – րուն մասին: Անոնցմէ էին Գրիգոր Նա – հապետեան, Աւետիս Կանճիկեան, Միքա – յէլ Կիրիլեան, Յովհաննէս Նալբանդեան, Զարմայր Աթայեան, Դաւիթ Սողոման – եան, Յակոբ Նազարեան, Կոնստանտին Սարաջեւ, Սահակ Խորոզեան, Ակիմով, Պօյաճեան եւ ուրիշներ:

Արեւմտահայ զուրքահարներուն նման ասոնք եւս դանագան հակումներ ունէին: Ոմանք կը ձգտէին համայք ստեղծել բեմական շլացուցիչ փայլով, ոմանք ալ իրենց նուագահանդէսներուն առընթեր կը զրաղէին յօրինումներով, դասաւանդու – թեամբ, խմբավարութեամբ, նուագախումբերու մէջ մենակատարութեամբ:

Այդ երաժիշտներուն զործունէութեան ծանօթանալէ եաք կարելի է հետեւցնել, որ զուրքահարի ազգային արուեստին երկու գիծերը՝ արեւմտեանն ու արեւելեանը, կը զարգանան Ժթ. դարուն, յարելով միջազգային մեծ դպրոցներու: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը ստուած է այնպիսի հրա – շալի զուրքահարներ, որոնք երբեմն կը մրցէին եւրոպացի հռչակաւոր երաժիշտներուն հետ: Սակայն, հակառակ մեծ թիւով առաջնակարգ զուրքահարներուն, խմբավարներուն եւ նուագողներուն, Ժթ. դարուն զուրքահարի հայկական դպրոց չստեղծուեցաւ:

Հայաստանի ոչ արեւմտեան բաժնին մէջ, ոչ ալ առաւել եւս արեւելեան բաժնին մէջ կարելի էր ազգային մշակոյթի հաստատութիւններ ստեղծել: Ասոր համար ամէնէն առաջ անհրաժեշտ էին քաղաքական նախադրեալներ: Այդ պատճառով ալ Հայերը ստիպուած էին «սպասարկել» ուրիշ ժողովուրդներուն, իրենց տաղանդը ծառայեցնել ուրիշ երկիրներու արուեստին: Հայ զուրքահարներէն շատերը իրենց կեանքը անցուցած են թափառելով, սակայն ամենուրեք անոնք աւրիթաբար ձգտած են պահպանել կապը ազգային հողին հետ: Այդ կապը առաւելաբար կ'իրագործուի հայրենի մեղեդիներու միջոցով:

Այսուհանդերձ, եթէ Ժթ. Դարուն հայկական միջավայրին մէջ չստեղծուէր եւրոպական երաժշտութեան նուաճումներով հարստացած երաժշտական բարձր մանագլուխացում մը, Հայաստանի այժմու ազգային երաժշտութիւնը հաղիւ թէ այսքան արընթաց յառաջ երթար: Արդարեւ, այդ յառաջընթացին ծառայեցին առաջին օրերուն հմուտ ձեռքեր:

Ա. ՅԻՅԻԿԵԱՆ

ԷՅՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

ԽՄԲ.— « Պատմութեան տարօրինակ պատմութիւնները » խորագրին տակ կի Պրըքոն շահեկան ձեւով կը ներկայացնէ պատմական դէպքերու, հիմնարկութեանց կամ յուշարձաններու ծագումը: Ստորեւ՝ Էյֆէլի աշտարակը.—

1924ին Ֆրանսա կը կատարէր իր ամէնէն մեծ ճարտարապետը, որ կը կոչուէր Կիւսթաւ Պոնիքողըն:

Այս անունը թերեւս ոչինչ կ'ըսէ ոեւէ մէկու: Այսուհանդերձ անունն է մէկու մը զոր համայն աշխարհ կը ճանչնայ եւ որու կը հիանայ: Ան է որ չինած է ծայրագոյն յանդուգն կամուրջներ, Ադատութեան մեծադեայ արձանը եւ 300 մեթր բարձրութեամբ աշտարակ մը, մայրաքաղաքի սրտին վրայ:

Եթէ չէք լմացած Փարիզի մէջ Պոնիքողըն անունով աշտարակ մը, պատճառն այն է որ երկչոտ կերպով կեղծանուն մը կը ստորագրէր: Արդարեւ իր պատանեկութենէն ի վեր ինքզինք կը կոչէր Կիւսթաւ Էյֆէլ:

Ամբողջ գիրք մը կարելի է լեցնել, պատմելու համար Էյֆէլի աշտարակի մասին: Քանի մը մանրամասնութիւններ միայն կ'ամփոփեմ այստեղ:

Կիւսթաւ ծնած է 1832ին Տիժոնի մէջ: Որդին է առեւտրականի մը: Կանուխէն փարիզ զալով, մտաւ Սէնթ Պառպ քոլէճը, ուր զուարճանալու համար պատկերներ կը կազմակերպէր, եւ չուտով կատակարանի համբաւ չինեց:

Էքոլ Սանթրալ մտաւ, ուրկէ ելաւ 1855ին, ապագայ չինարարի մը համար տարօրինակ վկայականով մը, իբրեւ քիմիական ճարտարագէտ...:

Սակայն ձգեց այդ փորձերը եւ երկաթուղիի չինանիւթերու մեծահամբաւ Նեփվոյի քարտուղարը եղաւ:

Շուտով ապացոյցը տուաւ արտակարգ ձիրքերու: Քանի եւ մը տարեկանին կը վարէր Պորտոյի մեծադեայ մեծ կամուրջին չինութեան աշխատանքները: Այնպիսի վարպետութեամբ կը յաղթանակէր ամէն տեսակի դժուարութեանց, որ հիացում կը պատճառէր: Ուրիշ կարեւոր աշխատանքներ ալ վստահեցան իրեն: Նիվէ կամուրջը Պայէոյի մէջ, յետոյ Գլոբաքինը, Քափէնաքինը եւայլն:

Այն տեսիլները կամուրջներու սիւները կը չինէին ձուլածոյ երկաթով: Կիւսթաւ Էյֆէլ նրբակազմ էր: Զուլածոյ երկաթը ծանր կը թուէր, որով կը հրէր: Նկատեց որ զեղեցիկ ալ չէր, եւ զործածեց բուն երկաթը: Նորութիւն մը որ ապագայ մեքանոյին հարստութիւն պարզեւեց, իրականացուց չատ թեթեւ սիւներ խաչաձեւ զերանիկներով:

Համբաւը տարածուեցաւ ամբողջ աշխարհի մէջ երեսուն տարի: Իրեն կուգային հարցնելու կամուրջներու յատակագիծներու, փակուղիներու, եւայլնի մասին եւ զինք կոչեցին «Տիեզերքի ճարտարապետ»ը:

1884ին փառքի զազաթնակէտին հասած էր, երբ իրեն յանձնեցին կարգիլի մէջ միացնելու երկու լեռնաշղթաներ, որ անդունդով մը բաժնուած էին: Գործի սկսաւ եւ չինեց հոյակապ փապուղի մը 564 մեթր երկարութեամբ եւ 124 մեթր բարձրութեամբ: Այդ թուականին լրագրող մը կը զրէր թէ՝ «Նոթր-Տամի աշտարակները պիտի կրնային կարգիլի տակէն անցնիլ, վանտոմի սիւնը վրան չանթարգելի պէս...»:

Այս անգամ ամբողջ աշխարհ ըսաւ թէ հրաշք էր, եւ Կիւսթաւ Էյֆէլ որ այն ատեն 54 տարեկան էր, մտածել տուաւ թէ աւարտած է այլեւս իր զործը:

Ոչ ոք կրնար նախատեսել թէ հանրապետական տարելից մը «Տիեզերքի ճարտարապետ»ին պիտի տար առիթը ինքզինք զերազանցելու: Այդ ատեն էր, որ կառավարութիւնը յայտարարեց թէ մեծ ցուցահանդէս մը պիտի ունենար, ցեղափոխութեան հարիւրամեակը տօնելու համար:

«Ցուցահանդէսը որ կը տօնէ արդի ֆըրանսայի ծնունդը, կ'ըսէին այդ թուականներու ոճով, պէտք է ըլլայ տեսակ մը ատուածացում մետաղին եւ մեքենային, մտքին խաւարամտութեան դէմ, յաղթութեան երկու խորհրդանիշներ...»:

Հա՞րկ է ըսել թէ ռուսերէն կը խօսակցէինք, եւ այս «ուղիղօրէն հոսող արիւն»ի պարբերութիւնը, որ ռուս լրագրի մը մխիքս մնացած էր, չատ ընտիր եւ «զրական» ձեւ մը ունէր, որ, սակայն, բնաւ չտուաւ սպասած արդիւնքս:

— Այո՛, — հարցուց հարիւրապետը՝ չոր ծամածռութեամբ մը: — Հապա ձեր Դաշնակցականները մեր ո՞րքան ժանտարմաները սպաննեցին Կովկասի մէջ:

Ա՛ռ քեզի փաստ:

— Ձեմ դիտեր թէ քանի՛ ժանտարմ սպաննած են, — պատասխանեցի պաղարիւնութեամբ, — բայց տակիա իմ զործս հետ ի՞նչ կապ ունի:

Ան արդէն զուրս ելած էր, սակայն, երկու զինուոր կանչելու, որոնց հրամայեց անտուկներս եւ զիս խուզարկել եւ յետոյ զիս բանտ առաջնորդել:

Ուրիշ բան չկար ընելիք, բայց եթէ համակերպիլ:

— Թոյլ կուտա՞ք զոնէ, — ըսի հարիւրապետին, — որ հեռագիր մը զրկեմ Փեթրոկրատ:

— Անշուշտ, — ըսաւ, — տակիա ձեր իրաւունքն է:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(7 Շար.)

ՀԻՆ ԷԶԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

Անցագիրներու քննութեան տաղտկալի զործողութիւնները վերսկսած էին, ժանտարմըրիի հարիւրապետի մը ձեռքով: (Ցարական ռէժիմին տակ, ժանտարմըրին Ընդհանուր Ապահովութեան — Օխրանա — զործադիր իշխանութիւնն էր լոկ):

Երբ կարգը ինծի եկաւ, հարիւրապետը աչք մը նետեց ներկայացուցած թուղթերուս վրայ, եւ զանոնք նոյն հետաքրքիր ինծի վերադարձնելով, կրկնեց ծանօթ յանկերգը.

— Դուք մեզի հետ պատերազմող երկրի մը հպատակն էք, եւ թոյլ չեմ տար որ Ռուսիա մտնէք: Անմիջապէս Հափարանատա վերադարձէք:

Ռուս դեսպանին նամակն ալ ճըլմա եղած էր: Այրբենգիմէն վերսկսելու էր:

Անշուշտ Թուրքիոյ հպատակ էի, բայց յեղով ու կրօնքով Հայ էի, ասիկա որոշակի յիշատակուած էր ներկայացուցած վաւերագրերուս մէջ, եւ Թուրքիոյ Հայերուն համար բոլոր Դաշնակից երկիր – ներուն ինչպէս եւ Ռուսիոյ մէջ ընդհանուր կարգադրութիւն մը եղած էր զանոնք «թշնամի» չնկատելու:

— Կարծեմ այդպիսի բան մը ես ալ լսած եմ, — խոստովանեցաւ հարիւրապետը ուղղամտօրէն, — բայց ես այդ մասին որեւէ հրահանգ ստացած չեմ:

— Խնդրեմ, ուշադրութեան առէք մինչդեռ կոմս Պէնքէնտորֆի նամակը եւ ձեր հիւպատոսին արտօնագիրը: Ձեր Լոնտոնի դեսպանը չէր կրնար զիս յանձնարարել, եթէ...

— Ես Լոնտոնի դեսպանին հետ որեւէ զործ չունիմ, — ընդմիջեց զիս անհամբերութեամբ: — Ես իմ զնդապետիս մին պատասխանատու եմ: Ձէ՞ք ուզեր Հափարանատա վերադառնալ:

— Ո՛չ, — ըսի վճռաբար: — Ես պէտք է փեթրոկրատ երթամ, պետութիւնը չահագրգռող կարեւոր զործերու համար:

— Այն ատեն սպասեցէք սա քովի սենեակը:

Ճամբորդները, մէկիկ մէկիկ, իրենց զործը աւարտած, կը չտապէին զէպի կայարանը, ուր կառախումբը պատուհանէս կ'երեւնար, պատրաստ: Սպասման տաղտուկը ինծի համար հրճուանքի մը փոխուած էր ի տես ամէնէն զարմանահրաշ վերջալոյսին, զոր կեանքիս մէջ երբեք վայելած ըլլամ եւ որ հորիզոնը կը հրդեհէր՝ զոյներու եւ ձեւերու մեծափարթամ եւ յարանորոշ ճոխութեամբ մը: Հիացումէս յանկարծ արթնցայ չոգեկառքին կրկնակի սոյլերէն, որոնք սիրտս ճանկըռտեցին, եւ կառախումբին մեկնումին դղրդիւնէն: Գիտէի որ օրը մէկ կառախումբ միայն կը մեկնէր Թորնէօյէն:

Մտածումներու թելը չվերագտած, ռուս հարիւրապետը քովս էր:

— Պարտք կը համարիմ իմացնել ձեզի, — ըսաւ, — թէ, իբր թշնամի, ձերբա – կալուած էք եւ պէտք է բանտ երթաք:

— Ձերբակալուա՞ծ, բա՞նտ: Ինչու՞ համար: Եթէ թոյլ չէք կրնար տալ ճամբորդութիւնս չարունակելու, թողէք որ Շուէյտ վերադառնամ:

— Այլեւս ուշ է: Ձերբակալուած էք:

— Բայց եթէ դուք ինձ ազդարարէիք որ, Հափարանատա չվերադառնալու պարագային զիս բանտ պիտի դնէիք, վայրկեան մը իսկ չէի կենար այստեղ:

— Ես ձեզի առաջուց ըսի: Ա՛լ ուրիշ խօսք չունիմ աւելցնելիք:

Ընդվզումի անդիմադրելի պոռթկում մը ունեցայ:

— Ի՞նչպէս կրնաք զիս ձերբակալել, — պոռացի, — երբ մեր կամաւորներուն արիւնը ուղիղօրէն կը հոսի ձեր զինուորներուն հետ քով քովի, նոյն դատին համար:

Հաւրիկ է ըսել թէ ռուսերէն կը խօսակցէինք, եւ այս «ուղիղօրէն հոսող արիւն»ի պարբերութիւնը, որ ռուս լրագրի մը մխիքս մնացած էր, չատ ընտիր եւ «զրական» ձեւ մը ունէր, որ, սակայն, բնաւ չտուաւ սպասած արդիւնքս:

— Այո՛, — հարցուց հարիւրապետը՝ չոր ծամածռութեամբ մը: — Հապա ձեր Դաշնակցականները մեր ո՞րքան ժանտարմաները սպաննեցին Կովկասի մէջ:

Ա՛ռ քեզի փաստ:

— Ձեմ դիտեր թէ քանի՛ ժանտարմ սպաննած են, — պատասխանեցի պաղարիւնութեամբ, — բայց տակիա իմ զործս հետ ի՞նչ կապ ունի:

Ան արդէն զուրս ելած էր, սակայն, երկու զինուոր կանչելու, որոնց հրամայեց անտուկներս եւ զիս խուզարկել եւ յետոյ զիս բանտ առաջնորդել:

Ուրիշ բան չկար ընելիք, բայց եթէ համակերպիլ:

— Թոյլ կուտա՞ք զոնէ, — ըսի հարիւրապետին, — որ հեռագիր մը զրկեմ Փեթրոկրատ:

— Անշուշտ, — ըսաւ, — տակիա ձեր իրաւունքն է:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(7 Շար.)

կամիակի մը պաշտօն յանձնուեցաւ դնել ձեւ մը իրականացնելու այս դաղափարը: Բազմաթիւ ճարտարապետներ եկան յատակագիծեր տալու: Մէկը կ'ա – ռաջարկէր կիլոմեթին աշտարակ մը, որ պիտի յիշեցնէր Յեղափոխութիւնը, ուրիշ մը ցնցուղ աշտարակ մը, ջրելու Փարիզը երբ երաշտ ըլլար: Այդատեն է որ Կիւստաւ Էյֆէլ ներկայացաւ եւ առաջարկեց աշտարակ մը շինել 300 մեթր բարձրութեամբ:

Կազմակերպիչները մարեցան խնդալէն:

— Եւ ինչո՞ւ չէ, մէկ քիլոմեթր, ըսին:

Էյֆէլ պնդեց:

— Հոյակապ պիտի ըլլար եւ ի՛նչ խոր – հրդանիշ մարզկային մտքին:

— Անտարակոյս, ըսաւ ուրիշ մը, ա – մենաթեթեւ հովէն ձեր աշտարակը փո – րիլի վրայ պիտի իյնայ... աւելի լաւ է խօսիլ լուրջ բաներու մասին:

Էյֆէլ մեկնեցաւ: Երբ դրասենեակէն դուրս ելաւ, կազմակերպիչները թոթվե – ցին իրենց ուսերը:

— Այս խեղճ կիւստաւը կը ծերանայ: 300 մեթր բարձրութեամբ աշտարակ մը ... յիմար բան է, որովհետեւ եթէ նոյն – իսկ ոտքի կենայ, ամբողջ Փարիզը խա – ւարի մէջ պիտի մխրճուի:

Քանի մը շաբաթ ետք, Կիւստաւ Էյֆէլ ետ աշտարակին յատակագիծով, որ իր երազն էր: Առեւտրական նախարարը՝ Լո – ւսը Լոքրուա ոգեւորուեցաւ յատակա – գիծով եւ հաւանութիւն յայտնեց:

Թերթերը աշտարակին դիմաւորութիւն: Ժողովուրդը ծաղրել սկսաւ: Նմանցուցին ճրագակալի, լացահանի, մա – նրքէնի, հովհարի եւայլն: Երգահան – ներ, քրոնիկագիրներ, գծագրիչներ ա – միսներով հեղնեցին: Ցետոյ յայտարարե – ցին թէ հիմքի աշխատանքները սկսած էին Շան տը Մարսի վրայ: Խնդիրը լուրջ հան – դամանք առացաւ: Հետեւեալ ազերսագի – րը ընդեցաւ թերթերու եւ ակադեմիներու մէջ.—

«Մենք, գրագէտներս, արձանագործ – ներս, նկարիչներս Թունդ սիրահար պե – զեկութեան որ ցարդ Փարիզի մէջ անա – պատ մնացած էր, կը բողոքենք մեր բո – լոր ուժովը, ցասումովը յանուն ֆրան – սական անգիտացուած ճաշակին, յա – նուն ֆրանսական արուեստին եւ պատ – մութեանց, որոնց կը սպառնան, ընդդէմ այն կառուցուածքին որ կը կանգնի մեր մայրաքաղաքին ճիշդ կեդրոնը, այդ անօ – դուտ եւ հրէշային էյֆէլի աշտարակը:

«Փարիզ քաղաքը դեռ երկար ատեն պի – տի մնանակի՞ արտառոցութեանցը մե – քենաչէնի մը չհամոզ երեւակայութեանց անպատմանելիօրէն տգեղնալու եւ ինքզինք անպատուելու...»:

Այս բնագիրը ստորագրած էին 300 հո – գի՝— Վիքթորիէն Սարտու, Սիւլլի Փոխ – տոմ, Լըքոնթ տը Լիլ, Ֆրանսուա Քոպէ, Մոփասան, Կունօ, Փայլսոն, Մեսոնիէ Պոնա, եւայլն:

Թ. Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

Յոհուն եւ պատուական անձնաւորու – թիւն, որ կէս դար ծառայեց մամուլի ապերախտ ասպարէզին, սեղանի մը ան – կիւնը, մաշած գրչոցի մը կառչած, ամէ – նուն հանդէպ սիրալիր եւ անչահախնդիր:

Քաջահմուտ էր բազմաթիւ լեզուներու, անգլերէնի, ֆրանսերէնի, գերմաներէնի, որոնց թերթերէն արտատպումներ կ'ընէր կարելի հաւատարմութեամբ մը, նաեւ մեծ ճեռնհասութիւն ցոյց կուտար տնտե – սական եւ ելմտական հարցերու եւ դէպ – քերու առջեւ:

Տարիներով մեր թերթերուն մէջ երե – ցան իր հրթիռ եւ բովանդակալից գրու – թիւնները եւ քննական խորացումները, որով չեշտուած բծախնդրութեամբ մը կը հետեւէր միջազգային տնտեսական վերի – վայրումներուն եւ զանոնք կը համադրէր անվիճելի մասնագիտութեամբ մը:

Հանրային եւ վարչական դեռնի վրայ, Արտաշէս Գալփաքճեան ունեցաւ պահ – պանողական նկարագիր, խորշելով խե – ղդախ չարժումներէն, միշտ հեռատեսու – թիւն եւ աչալրջութիւն յանձնարարելով ժողովուրդին:

Լրագրական հաստնութեան եւ ողջմ – տութեան նմոյշ մըն էր ան, եւ կսկիծով կ'արձանագրենք թէ իր գրաւած աթոռը պարապ կը մնայ այսօր:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ԱՌԱՆՑԱՆԻ

Աւելի չատ են դնողները, քան թէ հաս – կըցողները: (Ֆրանսական)

×

Կճղակներու հետքերուն տպաւորու – թեամբ չէ որ կը դնէք կօվը: (Սուտա – ցական)

×

Պարտքով դնեցէք եւ կանխիկ ծախեցէք: (Ֆրանսական)

×

Մինչեւ ծայրը երթալ, կամ բնաւ չփոր – ձել: (Լատինական)

×

Եթէ օձը կ'ուզես սպաննել՝ գլուխը կոխէ: (Արաբական)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ (Միացեալ Նահանգներ) կլխիկեան թեմի հայկական ամէնօրեայ վարժարանին 46·000 տոլար նուիրեց Հ· Բ· Ը· Միւթեան նախագահը՝ Ալեք Մա – նուկեան: Այս գումարը պիտի յատկացուի վարժարանի կից կալուածի մը դնումին, որուն պահանջը կը զգացուէր երկար ժա – մանակէ ի վեր: Շէնքը նորոգութեան պի – տի ենթարկուի, որպէսզի կարելի ըլլայ յաւելեալ դասարաններ ապահովել վար – ժարանին: Հոլիվուտի գպրոցը այժմ ու – նի մանկապարտէզին մինչեւ չորրորդ կարգի դասարաններ, աշակերտներու թի – ւը 130 է: Տեսուչն է Ոսկան Վրդ· Մխի – թարեան:

ՕԹԹԱՒԱՅԻ «Քանատիէն Քաունսըլ աֆ Արթս» պետական հիմնարկութիւնը եւ Լիզպոնի «Գալուստ Կիւլպէնկեան» հիմնարկութիւնը, նիւթական կարեւոր յատկացումներ ըրին Տիկ· Շ· Մինասեանի «Հայ ժողովրդական վէպը — Սասունցի Դաւիթ» ֆրանսերէն պատրաստած ու – սումնասիրութեան հրատարակութեան համար: Գիրքը լոյս պիտի տեսնէ յառա – ջիկայ գարնան՝ Քէպէքի համալսարանի հրատարակչականին կողմէ, ուր կը դա – սախօսէ ընկերուհի Շաքէ Մինասեան:

ՊՈՍԹՈՆի մէջ Սեպտեմբեր 3, 4 եւ 5ին տեղի ունեցան Հայ Երիտ· Դաշնակցու – թեան 38րդ ողիմպիական մրցումները: Առաջնութիւնը չահեցաւ խմբական դա – սաւորումով Փրովիտենս:

ԹԵՀՐԱՆի Ազարատ Մշակութային Մի – ութեան հրաւէրով Պարսկաստան կը մեկ – նի Հոկտեմբերին Պէյրութի Համազգային «Գասփար Իփէկեան» թատերախումբը, մասնակցելու համար Պարսկաստանի կայսրութեան հիմնադրութեան 2500ի հանդիսութիւններուն: Թատերախումբը պիտի ներկայացնէ Րաֆֆիի «Ոսկի աքա – ղաղը» եւ Լեւոն Շանթի «Ինկած բերդի իշխանուհին»: Հաւանաբար այցելէ նաեւ Նոր Ջուղա:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Ֆրանսայի հռչակաւոր քանդակագործ Ռոտէն պատրաստած էր Քլեմանսոյի մէկ կիսանդրին, որ հաճելի չէր թուած նըր – բաճաշակ քաղաքագէտին: Օր մը, բարե – կամներու շրջանակի մը մէջ խօսելով ը – սաւ.

— Քանդակագործներու հետ բախտ չունիմ: Անոնք կամ տաղանդ ունին բայց իրենց անդրինները ինծի չեն նմանիր, եւ կամ անդրինները կը նմանին, բայց տա – ղանդ չունին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

× Սիւրանոյէի բեմական կեանքին հետ կապ ունեցող նոր լուսանկարներ յանձ – նուեցան գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին, ուր ի պահ կը մնայ ան – ուանի դերասանուհիին անձնական դի – ւանը: Լուսանկարներէն մէկը Կոմիտաս – սինն է, որու վրայ մակագրուած է՝ «Հայ բեմի գործին, տաղանդաւոր դերասանու – հիին, Կոմիտաս վարդապետէն»:

×

Հայ առաջնակարգ մարզիչներ պաշտօն ստանձնած են մարզելու օտար խումբեր զանազան երկիրներու մէջ: Սպարտակ Յարութիւնեան Քոլոմպիա մեկնած է ծանրորդներ մարզելու համար: Ազգա – նիստանի ազատ ոճի ըմբշամարտի ողիմ – պիական խումբը պիտի մարզէ Նորայր Մուշեղեան: Կեդրոնական Ամերիկէի Հան – րապետութիւն մեկնած է, մարզիչի պաշ – տօնով, Կարլէն Ջանիբէկեան: Նոյն պաշ – տօնով Քուպա մեկնած է Ալբերտ Ազ – նաուրեան:

×

Երեւանի օփերայի խումբը բազմաթիւ օփերաներ ներկայացուց Սոչիի մէջ, 0 – դոստոսին: Ներկայացուած են՝ «Անուշ», «Սպարտակ», «Գայանէ», «Կարապի լիճը» եւայլն:

×

Էրեբունիի մէջ գտնուած է ուրարտացի կնոջ մը կրծքազարդը: Գեղաքանդակ այդ զարդը, որուն մեծութիւնը լուցկիի տու – փի մը չափ է, պատրաստուած է անագա – թերթէ: Պահպերացուած է մարդ մը, որ կը պատրաստուի զոհաբերել այծ մը: Մասպէտներու կարծիքով կրծքազարդը չինուած է Ք· Ա· 8րդ դարուն:

×

Լոյս տեսած է Վահագն Կարենցի բա – նաստեղծութիւններու նոր հատորը՝ «Բարի լոյս, աշխարհ»: Ասիկա բանաս – տեղծին 10րդ գիրքն է:

LIVRES REÇUS

Le Carnet Arabe, par Gabriel Matzneff, Ed. de la Table Ronde, Paris, 1971.

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա· ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Ինձ մտիկ ըրէ հանըմս, ըսաւ ներ – քինին քանի մը վայրկեան խորհելէ յե – տոյ, պարապ տեղը մտածելով ժամավա – ճառ չըլլանք: Մեր երեքին ալ սպառնա – ցող այս վտանգէն խուսափելու միակ ել – քը այս երիտասարդը կարելի եղածին չափ չուտ ասկէ հեռացնելն է:

Այիշէ սարսռաց եւ ծերուկին վրայ խիստ ակնարկ մը սեւեռեց:

— Ինչպէ՞ս Սելիմ, ըսաւ բարկու – թեամբ:

— Ի՞նչ, արդեօք զայն հոս պահելու մի՞տք ունիս, յարեց ներքինին:

— Ոչ, քանի մը օրէն պիտի մեկնէր եւ դարձեալ պիտի դար, սակայն հիմա որ վաչայէն այսպէս վախցաւ, դունէն դուրս ելածին պէս մէյ մըն ալ պիտի չվերա – դառնայ, հասկցա՞ր Սելիմ: Այլեւս պի – տի չուզէ հոս գալ եւ ես զայն կը սիրեմ, խենթենալու աստիճան կը սիրեմ... Ամ – բողջ կեանքս իրմով զբաւուած է... Հի – մա հասկցա՞ր չէ... դուն ալ առաջին օր – ը ճանչցար եւ հակառակ այն օրէն ի վեր անցած այնքան դիւերներուն, տա – կաւին հոգւոյդ խորը այդ սէրը կը պա – հես: Արդ, ի՞նչպէս կ'ուզես ուրեմն որ ես առաջին դիւերէն արմատախիլ ընեմ զայն... Ոչ, ոչ· կը նախընտրեմ հեռը մեռնիլ քան թէ զինքը կորսնցնել...

Եւ սիրահարեալ հանըմը ձեռքերը աչ – քերուն տարաւ ու արտասուել սկսաւ:

Սելիմ ոտքի ելաւ եւ ձեռքի չարժումներ ընելով սկսաւ սենեակը չափել:

Եթէ փաչան հանըմին այդ դաղտնիքը երեւան հանէր, վտանգը երեքին համար ալ անխուսափելի էր: Խեղճ ներքինին այս խարէութեան մէջ միակ պատասխանա – տուն ըլլալով, առաջինը պիտի ըլլար իր դժբախտ կեանքովը ատոր վոխարժէքը վճարողը:

Եթէ փաչային հրամանը չգործադրէր, ատով իսկ պիտի չկրնար կացութիւնը փրկել, որովհետեւ փաչան զինքը պիտի պատժէր եւ իր իդձը բռնութեամբ պիտի դոհացնէր: Այսպէս կամ այնպէս մտա – նումին անխուսափելի էր:

Խեղճ ներքինին ձեռքովը խենթի չար – ժումներ ընելով, կը չարունակէր մեծ քայլերով սենեակը չափել:

Յանկարծ աչքերը փայլեցան:

Նոյն հետայն կանդ առաւ եւ ձեռքը ճակտին տարաւ:

Այիշէ ձեռքերը աչքերէն վար առաւ եւ ներքինիին վրայ հարցական ակնարկ մը նետեց:

— Սելիմ դատ՞ը, դոչեց:

Սեւամորթը ուրախութեամբ անոր մօ – տեցաւ, ձեռքը բռնեց ու ըսաւ.

— Սպասէ... մի ամպարերը, պիտի ըսեմ...

Եւ զարդախուցին կողմը ուղղուելով ներսը դիտեց ապա դարձեալ առաջնորդող դուռը բացաւ եւ ստուգելէն յետոյ թէ դուրսը մէկը չկար, դուռը վերստին կըղ – պեց ու Այիշէի մօտը եկաւ:

— Հոս անկիւնը եկուր, որովհետեւ պատերը ականջ ունին, ըսաւ զայն ան – կիւնը քաշելով:

Այիշէ զարմացած բայց եւ առանց բառ մը արտասանելու սենեակին խորը ներքի – նիին հետեւեցաւ:

— Ըսէ տեսնեմ Լալա, ի՞նչ խորհեցար:

— Զայն մի հաներ եւ աղէկ մտիկ ըրէ, ըսաւ ծերուկ ներքինին:

Եւ բերանը Այիշէի ականջին մօտեցնե – լով, արտորանօք քանի մը բառ փսփսաց:

Այիշէ սեւամորթին ըսածներուն վրայ սարսռաց, ժպտունեցաւ եւ զարմացած դոչեց·

— Ա՛խ, Աստուած իմ... միթէ՞ կա – րելի է:

— Ինչպէս թէ կարելի չէ... քանի որ ոչ մէկը չի կրնար իր սեռը դանազանել:

— Եւ երբոր ուզեմ, ի՞նչպէս եւս պիտի առնեմ:

— Ինչպէս որ պիտի դրկես, այնպէս ալ ուզած ատենդ եւս պիտի առնես:

Այիշէ ներքինիին խօսքերուն վրայ սկը – սաւ մտածել:

— Թէպէտ այս ըսածս չափազանց յան – դուգն է, սակայն եթէ կ'ուզես ապահով տեղ մը պահել, պէտք է զայն հոն դրկես, եթէ ոչ ձեռքէդ պիտի կորսնցնես, երի – տասարդը չափազանց վախցաւ եւ ինչ որ ալ ընես պիտի չկրնաս զայն քովդ պահել:

Այիշէի աչքերը բոցավառեցան:

— Ի՞նչ, անորմէ կը նախանձիս, հար – ցուց Սելիմ:

— Ես՞ նէ ես, Լալա... հարցնելդ պա – րապ բան չէ՞:

— Կը հասկնամ... իրաւունք ունիս, անիկա ալ քեզի նման դեղեցիկ է: Անդամ մը իր Լալային հետը գինքը տեսայ:

— Այո, դեղեցիկ է, շատ դեղեցիկ... կը վախնամ անկէ, ըսաւ Այիշէ:

— Ցայնժամ անոր այր ըլլալը մի յայտներ:

— Միթէ՞ կ'ըլլայ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար·)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱՆՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առա ջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիլ Հայ Մշակութային Տան յանձնախումբը շնորհակալութեամբ առացած է Զաւիկեան Զաւիկէ 500 ֆր., Կիպրանոսեան Նուպար (Շաւիլ) 150, Փիլիպպոս – եան Ցովհաննէս (Շաւիլ) 30, Տէմիրճեան Մովսէս (Շաւիլ) 50, Գարակէօզեան Էտուար 100, Քնարեան Արամ 50, իրենց մանչ զաւկին ծննդեան առթիւ, Ղազար – եան Ցովհաննէս (Մ. Նահանգներ) 10 տոլար:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Լիոնի Կրթական Մարմինը կը ծանուցանէ թէ « Հայկազեան » վարժարանի 1971–72 շրջանի հայերէն դասընթացքները կը սկսին 7 Հոկտ. Հինգշաբթի օր:

Փութացէք ձեր զաւակները արձանագրել Ծորհրդարանը:

Փոխադրակառքը, ըստ սովորութեան, պիտի անցնի: Կը խնդրուի ծնողքներէ պատրաստ պահել իրենց զաւակները, դուր տեղ ժամանակ չկորսնցնելու համար:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլ քաղաքի Կապոյտ Խաչի դըլրոցի արձանագրութիւնները կը սկսին 30 Սեպտեմբերին ժամը 15ին, ինչպէս նաեւ ամէն հինգշաբթի նոյն ժամուն Ս.Յարոնեան ակումբը, 26 Ռիւ տէ Քոնվալէսան:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԵՆԻ ՄԷՋ

SURPRISE PARTY

Վիէնի Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը կազմակերպած է վերամուտի առթիւ պարահանդէս մը, Հոկտեմբեր 2 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2,

Hôtel du Commerce — Ste Colombe - 69

Այս առթիւ կը հրաւիրուի թէ՛ շրջանները եւ թէ՛ Վիէնի հայ երկսեռ երիտասարդութիւնը անխտիր:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Բաֆֆի Պետրոսեանի դաշնակի երեկոն Նոյեմբեր 17ին, Փարիզի մէջ, Սալ Կալօ:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը Դեկտ. 4ին ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս, Շառլոնիէռ:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

×

Մշակոյթի Տան դրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարլոնիէռի չքեղ սրահներուն մէջ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղը 1000 ֆր. նուիրած է Կապոյտ Խաչի օգնութեան կայանին:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին:

Պաշոյլ հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Ցետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, կիրակի կէսօրէ ետք:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Ց. Դ. Քրիստափոր կոմիտէին, Հոկտ. 23ին, Շաբաթ պետական թատրոնին մէջ:

Հ. Ց. Դ.

ՍԷՆ–ՄՕՐԻՍ.— Հ. Ց. Դաշնակցութեան Սէն–Մօրիսի Վրացեան խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի 30 Սեպտ. ժամը 8,30ին սովորական հաւաքատեղին: կը բերուի օրակարգ:

"ՅԱՌԱՋ" ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ,	Օրեր եւ ժամեր	20 ֆր.
ԵՒՐՈՊԱՑԻ (Ժ. Միսաքեան)	Բուռ մը տոմս	15 ֆր.
ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ,	Կեանքը — Քոյրս	10 ֆր.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ,	Յարալէգներուն դաւանանութիւնը	15 ֆր.

Մամուլի տակ՝ Բաց Տոմարը, Շահան Շահնուր

Դիմել «Յառաջ»ի

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժեռոմի Թաղակառնութիւնը կը ծանուցանէ թէ Թաղին Ս. Սահակ–Մեսրոպ դպրոցի հայերէն դասընթացքները կը սկսին Հոկտ. 2ին: Պիտի դասաւանդէ ուսուցչուհի Տիկին Պերճուհի Տէր – Մեսրոպեան:

Արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրեր ժամը 3էն 5, իսկ կիրակի առաւօտ՝ եկեղեցին:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն: Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16:

×

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ, իր հովանաւորած հայերէնի դասաւանդութիւնները վերսկսած են Սեպտ. 15էն սկսեալ, իր սրահին մէջ, 7 Ռիւ Փափէր:

Արձանագրութեան համար դիմել ուսուցչուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանի, ամէն Չորեքշաբթի ժամը 15–19 եւ Հինգշաբթի առաւօտները՝ 9–12: Եւ կամ, քարտուղարութեան մօտ, ամէն օր, ժամը 14–18:

×

Մարսէյլի Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ կապոյտ Խաչի վարչութիւնները կը տեղեկացնեն թէ դպրոցի 1971–1972 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հինգշաբթի 30 Սեպտ. եկեղեցիին սրահը:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9–12: Արձանագրութեան համար դիմել Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոդեւոր հովիւ Տէր Նչան քահանայի:

Դասաւանդութիւնները կ'ուսուցուին տեղւոյն քահանային կողմէ:

×

Կապոյտ Խաչի Կռընոպլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ. Շաբաթ առաւօտեան ժամը 9ին:

Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները որպէսզի կատարած ըլլան իրենց ազգային պարտականութիւնը:

Դասաւանդութիւնը կը կատարէ Պ. Հայկ Մելքայէլեան:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԴԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »
ԾԱՆՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 90 ֆր·	Վեցամսեայ 50 ֆր·	
Արտասահման	Տար· 115 ֆր·	Հատը	0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
29
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
29 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12227

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.227

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՐ ՓՈՔՐ ԱԾՈՒՆ

«Մեր»ը Ֆրանսահայ դաղութն է:

Շաբաթներէ ի վեր Յառաջի Չորրորդ էջը ողողուած է հայերէնի դասընթացքի ծանուցումներով:

Փարիզն ու գաւառը կը մրցին իրարու հետ:

Ուրախալի է երեւոյթը՝ սկզբունքով: Սակայն ոչ-բաւարար՝ տարողութեամբ:

Մօտ վհատակրութիւն չկայ: Սակայն ընդհանուր կարծիքն այն է, որ Ֆրանսայի Հայութեան թիւն է 120–150·000 հոգի: Ինչ որ կը նշանակէ թէ կը հաւասարի Լիբանանի եւ Իրանի Հայերու թիւին: Նոյնքան Հայութիւն ունէինք նաեւ Սուրիոյ մէջ, սակայն վերջին տասնամեակներու ընթացքին հայրենադարձն ու ղէպի օտար երկիրներ արտագաղթը նօսրացուց մեր հայրենակիցներու թիւը արագ տոկոսով մը կը նուազի հայերէնի ուսումը:

Ու մինչ Լիբանանի, Իրանի եւ Սուրիոյ մէջ ունինք բազմաթիւ հայկական դպրոցներ, մանկապարտէզներ սկսեալ մինչեւ երկրորդական վարժարան, տեղ տեղ հայրենական բաժիններով, Ֆրանսայի մէջ ոչնախանձելի, չբսելու համար ողբալի վիճակ մը կը ներկայացնէ հայերէնի ուսումը:

Տարբեր են անշուշտ պայմանները այստեղ եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

Խարեխտութիւն մըն է անշուշտ, որ մեր դաղութին մէջ ունինք երկու կանոնաւոր, ամէնօրեայ վարժարաններ, Չնորհիւ Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան եւ Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան: Ֆրանսահայ դաղութը իր նախաձեռնութեամբ ու նիւթական զոհողութեամբ ո՛չ մէկ արդելք պէտք է դոյութիւն ունենայ:

Ազգապահպանման հարց է ասիկա: Արդար բոլոր Հայերու աւագ պարտականութիւնն է նորահաս սերունդին սորվեցնել մեր մայրենի լեզուն եւ զայն կապել Հայութեան հետ, ջահը փոխանցել սերունդէ սերունդ, որպէսզի մշտավառ մնայ Լուսաւորչի կանթեղը:

Հինդ տասնեակ տարիներու փորձը ցոյց տուաւ, որ ժամանակաւոր հանգրուան մը չէր Սիփիւռքը: Հայրենիքի «մագնիս»ը չդժբախտաբար այնքան զօրաւոր չեղաւ ամբողջովին դէպի իրեն քաշելու համար ի սիւռս աշխարհի ցրուած վտանդի Հայութիւնը: Ամէն դաղութ իր դլխուն ճարը նայեցաւ դէշ աղէկ կազմակերպելու համար:

Դաղթական չենք այլեւս հիւրընկալ երկիրներուն մէջ: Սերունդ փոխուած է: Դիրքի ու վարկի տէր ենք դարձած: Ի վիճակի ենք զոհողութիւններ կատարելու՝ փրկելու համար օտար ասդերու տակ ծնած մեր զաւակները:

Կրնանք ամէնօրեայ դպրոցներ բանալ Փարիզի, Լիոնի եւ Մարսիլիոյ մէջ, մեր մէջոցներով: Մեր փոքր ածուն օժանդակ հայապահպանման անհրաժեշտ հիմնարկութիւններով:

Բաւական է ունենալ կամք, զոհողութեան ոգի եւ հայրենասիրութիւն:

ՀԻՐՕ-ՀԻԹՕՀ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ճափոնի կայսրն ու կայսրուհին երկուշաբթի օր Քոփենհակ ժամանեցին: Օդակայանին մէջ դիմաւորուեցան Դանիոյ արքայական ընտանիքի անդամներու կողմէ: Ընդունելութիւնը սիրալիր եղաւ, թէեւ ձախակողմեան խմբակ մը, մասամբ կազմուած ճափոնցի ուսանողներէ, փորձեց հակացոյց մը կազմակերպել: Փորձը ձախողեցաւ:

Ճափոնի կայսրը կիրակի օր 35 վայրկեանի տեւականութիւն մը ունեցաւ նախադահ Նիքսընի հետ: Ինչպէս դրած էինք երէկ, նախադահը Ալասքա մեկնած էր դիմաւորելու համար կայսրը:

Նիքսըն – Հիրօհիթօ հանդիպումը քաղաքական դէտերու կողմէ կը նկատուի խորհրդանշական: Արդարեւ, Միաց· Նահանգներու նախադահը հաստատած է, թէ հակառակ Զինաստանի հետ մերձենալու Ուաչինկթընի փորձերուն եւ ճիդին, Ամերիկա Խաղաղականի եւ Ծայրագոյն Արեւելքի իր մեծ բարեկամը կը նկատէ Ճափոնը: Ճչդենք, որ վերջին չորեքշաբթի որոշ մտահոդութիւն ստեղծուած էր Ճափոնի պետական չրջանակներուն մօտ՝ Ուաչինկթընի – Փեքինի մերձեցման փորձերուն ի տես:

Նիքսըն իր բարի դալուստի խօսքին մէջ նկատել տուաւ, թէ Ճափոն տնտեսական եւ քաղաքական մեծ ուժ մըն է ներկայիս, որ կոչուած է կարեւոր դեր կատարելու ասիական միջազդային հարցերու մէջ: Տնտեսական դետնի վրայ Ճափոն դարդացոյց չատ արագ կերպով իր դիրքը: Քաղաքական դետնի վրայ Ճափոն օր աւուր աւելի չեչտուած դործունէութիւն մը ցոյց տուաւ միջազդային ժողովներու ընթացքին: Ահա Նիքսընի հիմնական հաստատումները Ճափոնի վերաբերեալ:

Կայսրը իր պատասխանին մէջ չնորհակալութիւն յայտնեց ամերիկեան կառավարութիւններուն եւ ամերիկացի նախադահներուն, որ պատերազմի աւարտէն ցայսօր բարոյապէս եւ նիւթապէս օժանդակած են Ճափոնի, որպէսդի այս վերջինը «վերաչինէ» իր երկիրը:

Նիքսըն – Հիրօ-Հիթօ ապա կարճ խօսակցութիւն մը ունեցան, որու ընթացքին չօչափուեցան զանազան հարցեր:

Աւելցնենք, որ կայսեր եւրոպական չրջապտոյտը պիտի տեւէ 16 օր: Շաբաթ օր կը ժամանէ Փարիզ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆի որոշ աղբիւրներու համաձայն անգլիական իշխանութիւնները անթաղ – ձալի անձերու յատկեալ ցանկ մը ունին իրենց տրամադրութեան տակ: Համաձայն նոյն չրջանակներուն՝ անգլիական դաղտնի ոստիկանութիւնը ընդհանուր քննութեան մը ձեռնարկած է, պտնելու եւ երեւան հանելու համար խորհրդային լրտեսներուն հետ գործակցող անգլիացի լրտեսներն ու դործակալները: Այդ պատճառով ցարդ դաղտնի կը պահուի երկրորդ ցանկին խորհրդային դործակալներու անունները: Մոսկուա դեռ հակադարձութեան չէ ենթարկեր: Ոմանց կարծիքով Մոսկուա կրնայ երկրէն արտաքսել անգլիացի դիւանագէտներ եւ, նոյնիսկ, Մոսկուայի անգլիացի դեսպանը: Ուրիշներու կարծիքով Մոսկուա պիտի չուզէ բարդացնել ծիլով Մոսկուա պիտի չուզէ բարդացնել հարցը, որպէսզի ի դերեւ չելլէ իր ծրագիրը՝ Եւրոպայի ապահովութեան խորհրդաժողովին դումարումը: Նիւ Եորքի մէջ Արտաքին նախարար Հիւմ տեսնուած է Կրոմիքոյի հետ եւ յայտնած անոր թէ եթէ Մոսկուա Անդլիայի արտաքսէ, Լոնտոն խորհրդային « դիւանագէտներու » նոր խումբ մըն ալ կ'արտաքսէ:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի վարչապետը՝ Տիկին Ինտիրա Կանաի Մոսկուա ժամանեց: Այցելութիւնը պաշտօնական նկարագիր ունի:

ԱՆԳԼԻՈՑ, Հիւսիսային եւ Հարաւային Իրլանտիաներու վարչապետները խորհրդակցութիւն մը ունեցան Լոնտոնի մէջ, Հիւս· Իրլանտայի ներքին կացութեան չուրջ: Հանդիպումը կ'որակուի պատմական, քանի որ Իրլանտայի երկու հատուածներու բաժանումէն ի վեր, որ տեղի ունեցաւ 50 տարի առաջ, առաջին անդամն է, որ երկու Իրլանտաներու եւ Անգլիոյ վարչապետները հանդիպում կ'ունենան իրարու հետ: Անգլիական կառավարութիւնը տրամադիր է, որ փոփոխութեան ենթարկուի Հիւս· Իրլանտայի Սահմանադրութիւնը, թոյլ տալու համար կաթոդիկէներուն մասնակցելու կառավարական կազմին: Հիւս· Իրլանտայի վարչապետն ալ համաձայն է:

ԻՐԱՆի Շահն ու Թուրքիոյ նախադահը Վանի մէջ պաշտօնական բացումը կատարեցին երկաթուղադիծի մը, որ կարելի պիտի դարձնէ ճամբորդութիւնը Լոնտոն – Նէն Թեհրան: Երկաթուղիին նոր հատուածը 344 քիլոմեթր է եւ կ'երկարի Ճաբաֆխանկէն (Իրան) մինչեւ Թաթվան, փոխադրանաւով անցնելով Վանայ լիճը: Երկաթուղիին չինութիւնը տեւեց հօթը տարի: Սենթօն (նախկին Պաղտատի Ուխտը) 90 միլիոն տոլար յատկացուցած է մասր չինութեան համար: Շահը չնորհակալութիւն յայտնեց Սենթոյի, իսկ Սուննայ յայտարարեց, թէ այժմ Եւրոպա եւ Ասիա աւելի մօտեցած են իրարու:

ՀԱՅԿ ԶՐՈՒԱՆԴԵԱՆ

Յաւուր կ'իմանանք թէ երկուշաբթի վաղ առաւօտեան իր մահկանացուն կնքած է ընկ· Հայկ Զրուանդեան:

Ողբացեալը ծնած էր 1897ին Վան (Այդեստան) եւ մինչնակարդ ուսումը առած էր տեղւոյն Երամեան վարժարանը:

Մասնակցած է Վանի հերոսամարտին եւ քաջարար կռուած: Իբրեւ փոխ-կառավարիչ պաշտօնավարած է Ջանիկ (Թիմարի չրջան) դիւղը: 1915ին կը դաղթէ Երեւան, ապա մինչեւ 1927 կ'ապրի Խարկով, ուր չրջան մը (1916) եղած է Հայկ· Դաղթային Վարչութեան անդամ (իբրեւ ներկայացուցիչ Վասպուրականցիներուն): 1918ին եղած է կամաւոր կովկասեան ճակատը, ապա կը վերադառնայ Խարկով, ուր 1921ին եղած է անդամ Հ· Յ· Դ· դաղտնի կազմակերպութեան:

Յետապային ընտանիքով անցած է Պարսկաստան, ապա՝ Ֆրանսա ուր հաստատուած էր չորս տասնեակ տարիներէ ի վեր: Հոս ալ մաս կազմած է Հ· Յ· Դաշնակցութեան եւ եղած է Հ· Յ· Դ· Արեւմտեան Եւրոպայի կեդրոնական կոմիտէի անդամ:

Մեր ցաւակցութիւնները այրի Տիկին Զրուանդեանի եւ Տէր եւ Տիկին Ա· Սողոմոնեանցի:

×

Հ· Յ· Դ· Արեւմտեան Եւրոպայի կեդր· Կոմիտէն կ'ողբայ իր մարմնի նախկին անդամ

ԸՆԿ· ՀԱՅԿ ԶՐՈՒԱՆԴԵԱՆի

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ· 27ին, Փարիզ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՏՐԱԿ

Խորհ· Մխիթեան ճատրակի 39րդ ամսոյեան մրցաշարքը կը չարունակուի Լենինդրադի մէջ: Ինչպէս դրած էինք, տասը քաղաքներէ 14 կրոսմայստր եւ 7 անուանի վարպետ կը մասնակցին մրցաշարքին:

Ռ· Վահանեան առաջին տաթիւ մրցակից ունեցած էր իր երբեմնի մարդիչը՝ կրոսմայստր Եֆիմ Գելլէր: Երկուստեք, ինչպէս հաղորդած էինք («Յառաջ», Սեպտեմբեր 24) համաձայնած էին յետաձդել խաղը: Խաղի չարունակութիւնը տեղի ունեցաւ քանի մը օր ետք եւ արդիւնքը եղաւ հաւասար, ինչպէս կը նախատեսուէր արդէն:

Ռ· Վահանեան խաղաց նաեւ Շտէյնի հետ, Փիեւէն: Այս վերջինը Ռիկայի մէջ պարտութեան սեմին հասած էր Ռ· Վահանեանի կողմէ, 38րդ ախոյենական մրցաչարքին: Այս անդամ չատ դղոյշ խաղարկութիւն մը ունեցաւ: Երկու կողմերը 27րդ քայլին որոչեցին հաւասար արդիւնքով վերջ տալ խաղին:

Կարէն Գրիգորեան ցարդ չյաջողեցաւ լաւ արդիւնքներ ձեռք ձդել: Սեպտեմբեր 17ին եւ 18ին երկու հանդիպումներ ունեցած էր: Մէկը վերջ դտած էր հաւասար արդիւնքով, իսկ երկրորդ խաղին՝ Հայաստանի ախոյեանը պարտուած էր:

Կ· Գրիգորեան այս անդամ խաղաց Զինչաչվիլիի եւ Գելլէրի հետ: Առաջին խաղը, որ յետաձդուած է, ի նպաստ Վրացիին կը թուի ըլլալ: Անոր դիրքը չատ աւելի նպաստաւոր է:

Գելլէր մեծ դժուարութիւններու մատնուեցաւ, երբ Կ· Գրիգորեան ճարտարօրէն դէմ դրաւ անոր հնդկական պաշտպանողական ռազմավարութեան: Այսուհանդերձ, բոլորին համար դեռ անհասկնալի պատճառով Հայաստանի ախոյեանը առաջարկեց իր մրցակցին՝ խաղը վերջացնել հաւասար արդիւնքով:

Այս վերջինը սիրով ընդունեցաւ:

Ռ· Վահանեան լաւ դիրքի մէջ կը դըտնուի: Արդարեւ ապահոված է 2,5 կէտ, կարելի 4 կէտերէն:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ հիւլէական մեծ տարողութեամբ ռումբ մը պայթեցուց փորձառական նպատակներով: Ռումբը պայթեցաւ Նովայա Զեմլեայի մօտ, ընդերկրեայ:

ԻՍՐԱՑԵԼԵԱՆ ուժեր երկու Արաբ ըսպաննեցին Կազայի մէջ: Ասոնք յարդած չէին լուսարձակը:

ԲՐԵԺՆԵԻ Մոսկուա ժամանեց: Համաձայն արեւմտեան աղբիւրներու, Խորհ· Միութեան Համայնավար կուսակցութեան ընդհ· քարտուղարը խորհրդակցութեան կանչած է Պոլիթ-Բիւրոյի անդամները: Կ'ենթադրուի թէ քննութեան առնուած է խորհրդային լրտեսներու հարցը:

ՓԱՐԻԶի մէջ վերսկսան Ամերիկացիներու եւ Հիւս· Վիէթնամցիներու խօսակցութիւնները, որ Հանոյի ներկայացուցիչներուն բողոքին վրայ տեղի չէին ունեցած անցեալ չաբաթ: Հիւս· Վիէթնամցիք բողոքած էին ամերիկեան օդային ռմբակոծումներուն դէմ: Յարդ 130 նիստ դումարուած է առանց արդիւնքի: Հիւս· Վիէթնամեան ուժեր երկրորդ օրն ըլլալով զօրաւոր յարձակումներ կը կատարեն Քամպոճի եւ Հարաւ· Վիէթնամի սահմանադլուխին վրայ: Վերջին չաբաթներու հեղեղներուն պատճառով 800·000 թոն բրինձ ոչնչացած է Հիւս· Վիէթնամի մէջ: Կը ներկայացնէ երկրին այս տարուան արտադրութեան 10 առ հարիւրը:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԵՍԱՐԱՑԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Թերեւս դժուար է պատկերացնել, որ երբեմնի հայաշատ Կեսարիոյ բառ ու բանէն, խօսակցական լեզուէն դրեթէ ոչինչ մնացած է հայադիտութեան էջերուն մէջ: Ճիշդ է, որ վանական կեղրոններու մէջ կը գրուէին եւ կ'ընդօրինակուէին ձեռագիրներ, բայց, ինչպէս այլ վայրերու մէջ, անոնք եւս կը գրուէին գրաբարով: Բնիկ Կեսարացիներուն մեծ մասը տակաւին ժէ.–ԺԸ. դարերուն աստիճանաբար Թրքախօս կը դառնայ, տեղացի Յոյնե – րուն նման: Որով կը խթանուի լեզուին սերունդէ սերունդ փոխանցուելու բնա – կան հոլովոյթը: Հայպէտ Ա. Ալպոյաճ – եան, երկու լայնածաւալ հատորներ նուի – րելէ ետք Կեսարիոյ Հայութեան պատ – մութեան, հարկադրուած էր գրել, թէ «ի՞նչ էին իրենց խօսած հայերէնին հան – գամանքները եւ ո՞ր բարբառին հետ նմանութիւնները կը բերէր, ասիկա ճշդել բացարձակապէս հնար չէ այսօր, վասնզի գրեթէ ոչ գրաւոր եւ ոչ բերանացի հատ – ուածներ մեզի հասած են»: Խօսքը, ինք – նին հասկնալի է, հայերէնի մասին է, քանի որ Կեսարացի Հայերուն Թրքերէն բանահիւսութիւնը մատամբ ծանօթ է մե – զի, թէեւ, դժբախտաբար, ան անհրա – ժեշտ չափով չէ ուսումնասիրուած եւ դնահատուած: Հետեւաբար զարմանալի չէ, որ այսօր չենք դիտեր բնիկ կեսարա – կան որեւէ աւանդութիւն, տեղագրական հետաքրքրութիւն ներկայացնող պատ – մութիւն, թէեւ այդ կարգի նիւթերը վեր – ջերս համահաւաք ձեւով հրատարակու – թեան արժանացան: Ա. Ալպոյաճեան յա – ջողած էր, բանաւոր եւ գրաւոր աղբիւր – ները քրքրելէ ետք, երեւան բերել տեղ – ւոյն Հայերուն պատկանած երկու պա – տառիկներ հայերէն: Մէկը բեկոր մըն է «Պառաւաչունչէն», միւսը՝ օրօրոցի հըն – չեակ մը.

1.— «Թաւը քթու է,
Հացը գարի է,
Դգալը կնուկ է,
Կնիկը չար է,
Երիկը բարի է»:

2.— «Տէր իմ Աստուած, Տէր բարերար,
Դու պահպանէ զիս այս գիշեր
Եւ պահէ միշտ փորձանքներէ.
Թէ որ ննրէն ես չարքնանամ՝
Շնորհէ, ով Տէր, որ բու բովդ գամ
Ամէն»:

Սակայն,ատոնց մէջ գրական լեզուին աղդեցութիւնը այնքան չեչտուած է, որ դժուար է կեսարիոյ լեզուին կամ բար – բառին մասին որեւէ լուրջ դատողութիւն ընել: Անհրաժեշտ է դրի առնուած բնա – դիրներ ունենալ ձեռքի տակ, սակայն հայագիտութեան տրամադրութեան տակ նման բնագիրներ չկան:

1617–18ին Կեսարիա այցելած է Սիմէոն Լեհացի, որ նկատած է, թէ «ներսիք (ի – մա՛ քաղաքաբնակները) հայնակ չի դի – տեն, միայն՝ տաճկնակ, ֆարսի»: Յե – տագային, բնականաբար, կացութիւնը աւելի վատթարացաւ: Ուստի բոլոր ա – նոնք, որոնք կեսարիոյ բարբառը ու – սումնասիրած են, եւ անոնց չորքին Ս. Անթոսեան, հեղինակը 1961ին լոյս տե – սած «Կեսարիայի բարբառը» դործին, կը յենուին բացառապէս դատարկ քանի մը հայախօս դիւղերուն լեզուին վրայ: Նկա – տի առնենք, որ այժմ արդէն այդ ալ դարձած է անկարելի, աննչան բացառու – թիւններով:

Ասիկա պատճառ կը դառնայ, որ օտար լեզուներով գրուած ուղեդրութիւններու մէջ փնտռենք նիւթեր կեսարացի Հայե – րու անցեալին եւ լեզուին վերաբերեալ: Որքան ալ անապատելի թուի, այնուամե – նայնիւ կը պարզուի, որ այդ բովանդա – կութեամբ պատառիկներ կան վրացի մա – տենագիր Գիորգի Աւալիչվիլի մօտ: Մա – տենագիրը 1784–1802 Վրաստանի մնայուն ներկայացուցիչներէն մէկն էր Ռուսիոյ մօտ, փորձառու դիւանագէտ մըն էր, որ մայրենի լեզուէն զատ, լաւատեղեակ էր ռուսերէնի, հայերէնի եւ տաճկերէնի: 1818ին կը վերադառնայ Թիֆլիս, իսկ 1819 Յուլիս 6ին ճամբայ կ'ելլէ դէպի Ե – դիպտոս, իսկ հոնկէ՝ Երուսաղէմ, ապա Փոքր Ասիոյ ճամբով (Տարսոն – Կեսա – րիա – Կարին) կը վերադառնայ Վրաստան (1820 Յուլիս 17):

Վերադարձի ճամբուն վրայ, 1820 Մա – յիս 19էն մինչեւ 24, ան կը մնայ Կեսա – րիա: Իր օրագրութեան մէջ հանդամանօ – րէն կը խօսի իր հանդիպումներուն եւ տպաւորութիւններուն մասին (17 մեծա – դիր էջ, հրատ. 1967, էջ 299–316): Կե – սարիոյ մէջ անոր կը ներկայանան քանի մը Հայեր եւ կը յայտնեն, թէ իրենց քով սպիտակ մարմարէ անդրիի մը գլուխ կայ, եթէ կ'ուզէ՝ կրնայ տեսնել կամ դնել: Վրացին անոնց հետ կ'երթայ Օսեփ Բա – յա–օղլու կարապետին տունը (կը նկարա – գրէ տան ներքնամասը, զարդարանքը, հաղուստները, անկողինը) եւ ակամայ վկայ կը դառնայ տանտիրոջ եւ անեցինե – րու խօսակցութեան:

Ասոնք այցելուն կը նկատեն բժիշկ եւ թախանձագին կը խնդրեն, որ օգնու – թեան ձեռք երկարէ հիւանդին: Գ. Աւա – լիչվիլի չի յաջողիր ցոյց տալ, թէ ինք «հէքիմ» չէ, որով կը ստիպուի բժշկական «աստուդում» կատարել, «հարց ու փոր – ձել»: Կը սկսի զանեչտական կամ ողբեր – գական պատմութիւնը. «պարոն կարա – պետ աղան» կը խնդրէ, որ «բժիշկը» խը – նամէ նաեւ իր կինը՝ ամօթխած եւ դե – ղաչ 35ամեայ Հայուհի մը: Կը ներկայա – նան ուրիշներ եւս, եւ կը չարունակուի նոյն խօսակցութիւնը: Իրերու բերումով, Աւալիչվիլիի կարդ մը խորհուրդները օդ – տակար կը հանդիսանան, որով քանի մը օր ետք վերստին կ'այցելէ հիւանդին: Զընդունիր իրեն առաջարկուած ոսկեղէն – ակնեղէնը եւ կը դիտէ մարմարէ անդրին, որ «սակայն որեւէ դէմքի կերպարանք չունէր բացի քիթին որոշ մասէն, իսկ մնացեալ մասերը՝ յօնք, աչք, ականջ եւ շրթունք քանդուած էին, եւ նոյնիսկ չէր հասկցուեր, թէ որուն պատկերն էր կամ որ դարուն կը պատկանէր»: Աւալիչվիլի դովեստով կը խօսի անոնց հիւրասիրու – թեան ու ուտեստեղէնին մասին, կ'երեւի, որ ունեւոր էին:

Գ. Աւալիչվիլի բաւական լաւ նկարա – դրած է բուն քաղաքը, անոր հարստու – թիւնները եւայլն: Այսպէս, ան կը գրէ. «Այս քաղաքը աւելի մեծ է, քան թէ փոքր: Հոն կ'ապրին Յոյներ՝ 400, Հա – յեր՝ 2000 եւ մահմետականներ՝ 10·000 դերդաստան: Առաջինները ունին մէկ, իսկ երկրորդները՝ երկու եկեղեցի, իսկ վերջիններէն՝ 87 մզկիթ, նոյնքան ալ մի – նարէ: Քաղաքին չէնքերուն մէջէն կ'երե – ւան բազմաթիւ աղբիւրներ՝ հաճելի եւ համեղ ջուրերով: Օդը առողջարար է, այդինները՝ բերրի եւ հողը՝ հատուցող ի – րեն ապաւինողին...

Հոստեղի քրիստոնեաները հաղուագիպ դիտեն իրենց մայրենի լեզուն, կը խօսին ընդհանուր Թրքերէն (Թաթարերէն) եւ նոյնիսկ խոստովանութիւնը իրենց վար – դապետներուն այս լեզուով կը կատա – րեն»:

Սիմէոն Լեհացիէն ճիշդ 200 տարի առաջ կատարուած այս վկայութիւնը կարեւոր է, քանի որ ան կը ճշդէ, թէ «հայնակ չի դիտեն»ը ընդհանրական չէ, այլ «հաղ – ուագիպ դիտեն իրենց մայրենի լեզուն»: Եւ արդարեւ, Աւալիչվիլի կը յիշէ տասնէ աւելի Կեսարացի Հայեր, որոնք իրարու հետ հայերէն կը խօսին: Այսօր դժուար է ըսել, թէ Լեհացիին այցելութենէն ետք հայախօս ընտանիքները արդեօք հաս – տատուած են Կեսարիա, թէ անոնք բուն տեղացիներ են: Փաստ է, սակայն, որ 1820ին հայերէն խօսողներ կային հոն եւ Աւալիչվիլի վրացատառ վկայութիւնները կը բերէ. վրացատառ հայերէն արձանա – գրութիւնները լեցուն են պատաղամմեն – րով, սակայն, դժուար չէ մաքրել զա – նոնք, քանի որ հեղինակը միաժամանակ կատարած անոնց վրացերէն թարգմանու – թիւնը: Մտորեւ այդ դրատումները՝ ան – հրաժեշտ զատումով: (ԽՄԲ.— Կատանիք բանի մը նմոյշներ միայն).

— Հազիւ կարացի հարկատրել պարոն պժիշկն կալ առ մեզ, պայց այժմ ձեր է գործ պատուել զնա:

— Պարոն Կարապիտ, խնդրեա զայս պժիշկ, վըր բեզ ճար տայ:

— Աստուած վկայ, այս պժիշկն կարէ առողջացուցանել պարոն Կարապիտ, ես տեսնըմ եմ ի նշանէ իմացող պժիշկն:

— Առ մեզ անխաղայ հիւր եկսցեն եւ ոչ դժուար է կեսարիոյ լեզուին կամ բար – բառին մասին որեւէ լուրջ դատողութիւն ընել: Անհրաժեշտ է դրի առնուած բնա – դիրներ ունենալ ձեռքի տակ, սակայն հայագիտութեան տրամադրութեան տակ նման բնագիրներ չկան:

1617–18ին Կեսարիա այցելած է Սիմէոն Լեհացի, որ նկատած է, թէ «ներսիք (ի – մա՛ քաղաքաբնակները) հայնակ չի դի – տեն, միայն՝ տաճկնակ, ֆարսի»: Յե – տագային, բնականաբար, կացութիւնը աւելի վատթարացաւ: Ուստի բոլոր ա – նոնք, որոնք կեսարիոյ բարբառը ու – սումնասիրած են, եւ անոնց չորքին Ս. Անթոսեան, հեղինակը 1961ին լոյս տե – սած «Կեսարիայի բարբառը» դործին, կը յենուին բացառապէս դատարկ քանի մը հայախօս դիւղերուն լեզուին վրայ: Նկա – տի առնենք, որ այժմ արդէն այդ ալ դարձած է անկարելի, աննչան բացառու – թիւններով:

Ասիկա պատճառ կը դառնայ, որ օտար լեզուներով գրուած ուղեդրութիւններու մէջ փնտռենք նիւթեր կեսարացի Հայե – րու անցեալին եւ լեզուին վերաբերեալ: Որքան ալ անապատելի թուի, այնուամե – նայնիւ կը պարզուի, որ այդ բովանդա – կութեամբ պատառիկներ կան վրացի մա – տենագիր Գիորգի Աւալիչվիլի մօտ: Մա – տենագիրը 1784–1802 Վրաստանի մնայուն ներկայացուցիչներէն մէկն էր Ռուսիոյ մօտ, փորձառու դիւանագէտ մըն էր, որ մայրենի լեզուէն զատ, լաւատեղեակ էր ռուսերէնի, հայերէնի եւ տաճկերէնի: 1818ին կը վերադառնայ Թիֆլիս, իսկ 1819 Յուլիս 6ին ճամբայ կ'ելլէ դէպի Ե – դիպտոս, իսկ հոնկէ՝ Երուսաղէմ, ապա Փոքր Ասիոյ ճամբով (Տարսոն – Կեսա – րիա – Կարին) կը վերադառնայ Վրաստան (1820 Յուլիս 17):

Վերադարձի ճամբուն վրայ, 1820 Մա – յիս 19էն մինչեւ 24, ան կը մնայ Կեսա – րիա: Իր օրագրութեան մէջ հանդամանօ – րէն կը խօսի իր հանդիպումներուն եւ տպաւորութիւններուն մասին (17 մեծա – դիր էջ, հրատ. 1967, էջ 299–316): Կե – սարիոյ մէջ անոր կը ներկայանան քանի մը Հայեր եւ կը յայտնեն, թէ իրենց քով սպիտակ մարմարէ անդրիի մը գլուխ կայ, եթէ կ'ուզէ՝ կրնայ տեսնել կամ դնել: Վրացին անոնց հետ կ'երթայ Օսեփ Բա – յա–օղլու կարապետին տունը (կը նկարա – գրէ տան ներքնամասը, զարդարանքը, հաղուստները, անկողինը) եւ ակամայ վկայ կը դառնայ տանտիրոջ եւ անեցինե – րու խօսակցութեան:

Ասոնք այցելուն կը նկատեն բժիշկ եւ թախանձագին կը խնդրեն, որ օգնու – թեան ձեռք երկարէ հիւանդին: Գ. Աւա – լիչվիլի չի յաջողիր ցոյց տալ, թէ ինք «հէքիմ» չէ, որով կը ստիպուի բժշկական «աստուդում» կատարել, «հարց ու փոր – ձել»: Կը սկսի զանեչտական կամ ողբեր – գական պատմութիւնը. «պարոն կարա – պետ աղան» կը խնդրէ, որ «բժիշկը» խը – նամէ նաեւ իր կինը՝ ամօթխած եւ դե – ղաչ 35ամեայ Հայուհի մը: Կը ներկայա – նան ուրիշներ եւս, եւ կը չարունակուի նոյն խօսակցութիւնը: Իրերու բերումով, Աւալիչվիլիի կարդ մը խորհուրդները օդ – տակար կը հանդիսանան, որով քանի մը օր ետք վերստին կ'այցելէ հիւանդին: Զընդունիր իրեն առաջարկուած ոսկեղէն – ակնեղէնը եւ կը դիտէ մարմարէ անդրին, որ «սակայն որեւէ դէմքի կերպարանք չունէր բացի քիթին որոշ մասէն, իսկ մնացեալ մասերը՝ յօնք, աչք, ականջ եւ շրթունք քանդուած էին, եւ նոյնիսկ չէր հասկցուեր, թէ որուն պատկերն էր կամ որ դարուն կը պատկանէր»: Աւալիչվիլի դովեստով կը խօսի անոնց հիւրասիրու – թեան ու ուտեստեղէնին մասին, կ'երեւի, որ ունեւոր էին:

Գ. Աւալիչվիլի բաւական լաւ նկարա – դրած է բուն քաղաքը, անոր հարստու – թիւնները եւայլն: Այսպէս, ան կը գրէ. «Այս քաղաքը աւելի մեծ է, քան թէ փոքր: Հոն կ'ապրին Յոյներ՝ 400, Հա – յեր՝ 2000 եւ մահմետականներ՝ 10·000 դերդաստան: Առաջինները ունին մէկ, իսկ երկրորդները՝ երկու եկեղեցի, իսկ վերջիններէն՝ 87 մզկիթ, նոյնքան ալ մի – նարէ: Քաղաքին չէնքերուն մէջէն կ'երե – ւան բազմաթիւ աղբիւրներ՝ հաճելի եւ համեղ ջուրերով: Օդը առողջարար է, այդինները՝ բերրի եւ հողը՝ հատուցող ի – րեն ապաւինողին...

Հոստեղի քրիստոնեաները հազուագիպ դիտեն իրենց մայրենի լեզուն, կը խօսին ընդհանուր Թրքերէն (Թաթարերէն) եւ նոյնիսկ խոստովանութիւնը իրենց վար – դապետներուն այս լեզուով կը կատա – րեն»:

Սիմէոն Լեհացիէն ճիշդ 200 տարի առաջ կատարուած այս վկայութիւնը կարեւոր է, քանի որ ան կը ճշդէ, թէ «հայնակ չի դիտեն»ը ընդհանրական չէ, այլ «հաղ – ուագիպ դիտեն իրենց մայրենի լեզուն»: Եւ արդարեւ, Աւալիչվիլի կը յիշէ տասնէ աւելի Կեսարացի Հայեր, որոնք իրարու հետ հայերէն կը խօսին: Այսօր դժուար է ըսել, թէ Լեհացիին այցելութենէն ետք հայախօս ընտանիքները արդեօք հաս – տատուած են Կեսարիա, թէ անոնք բուն տեղացիներ են: Փաստ է, սակայն, որ 1820ին հայերէն խօսողներ կային հոն եւ Աւալիչվիլի վրացատառ վկայութիւնները կը բերէ. վրացատառ հայերէն արձանա – գրութիւնները լեցուն են պատաղամմեն – րով, սակայն, դժուար չէ մաքրել զա – նոնք, քանի որ հեղինակը միաժամանակ կատարած անոնց վրացերէն թարգմանու – թիւնը: Մտորեւ այդ դրատումները՝ ան – հրաժեշտ զատումով: (ԽՄԲ.— Կատանիք բանի մը նմոյշներ միայն).

— Հազիւ կարացի հարկատրել պարոն պժիշկն կալ առ մեզ, պայց այժմ ձեր է գործ պատուել զնա:

— Պարոն Կարապիտ, խնդրեա զայս պժիշկ, վըր բեզ ճար տայ:

— Աստուած վկայ, այս պժիշկն կարէ առողջացուցանել պարոն Կարապիտ, ես տեսնըմ եմ ի նշանէ իմացող պժիշկն:

— Առ մեզ անխաղայ հիւր եկսցեն եւ ոչ

ԷՅՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մ. Լոքռուա յանձնեց աղբեսպիերը ցուցահանդէսի մեծ կազմակերպիչ, Մ. Ալֆոնսին հետեւեալ հեդնական նամա – կով.— «Կը խնդրեմ որ ընդունիք այս բո – ղոքպիերը եւ պահէք զայն: Աւելի պէտք է տեսնուի ցուցահանդէսի ապակեփեղկե – րուն մէջ: Այսպիսի դեղեցիկ եւ ազնիւ արձակ մը, որուն տակ տասրապրած են ամբողջ աշխարհի ծանօթ անուններ, պի – տի դրաւէ ամբոխին ուշադրութիւնը եւ թերեւս ալ զայն զարմացնէ»:

Պայքարը չարունակուեցաւ այդ «զըզ – ուելի երկաթեայ հեղուսեալ սիւնին» չուրջ: Որոշ լրագիրներ ուղեցին պայ – քարը տանիլ կրօնական դետնի վրայ, յայտարարելով թէ՝ էյֆելի աշտարակը հակակրերական էր, որովհետեւ 300 մեթր բարձրութիւն պիտի ունենար, մինչդեռ Նոթր Տամը միայն 66 մեթր բարձրու – թիւն ունէր: Թաքուն դիտաւորեանց հան – դէս մը իր կարդին կը հրատարակէր թէ այդ վարդսը «դէշ աչք» մը պիտի ըլլայ:

Մինչ այդ, անտարբեր՝ բոլոր տեսակի քննադատութեանց, կիւստաւ էյֆելի բանուորները կ'աշխատէին: Շուտով վեր – ջացան հիմքերը, որ 17 մեթր խորութիւն ունէին եւ առաջին դերանները վեր կը բարձրանային հողէն:

Եւ ահա փարիդցիները, կէսը ծաղրե – լու, կէսը հետաքրքրութենէ մղուած, ա – ւուրութիւն ըրին կիրակի օրերը պատյտ մը ընել Շան ու Մարսի Թաղը, «տեսնե – լու համար թէ ո՞ւր հասած էր աշտա – րակը»:

Ամէն մէկ այցելութեան քիչ մը աւելի կ'ապշէին, որովհետեւ հակառակ անձրե – ւին որ քիչ մը պիտի ժանդոտեցնէր հակա – ռակ հովին որ վար պիտի ձգէր, հակա – ռակ չբմութեան որ հաւասարակշռու – թիւնը պիտի խախտէր ընդլայնելով դան – դաղօրէն, այլ կանոնաւորապէս աշտա –

թողցեն զմեզ խօսիլ ընտ պարոն պժիշկն յայս ցաւոց մերոց· երթիցուք ի այլ սեն – եակ:

— Տու ընտ մօտ ընդա եւ յայտնի ընդա յայս պատճառ տարտումութեան էս, եւ ևս իմացիալ էս ցաւն՝ տացէ էզ կամ ուսացէ պժիշկութիւն, եւ տու անխապան ազատեսցին:

Որքան ալ հատուկտոր եւ խաթարուած, այնուամենայնիւ՝ մեր ձեռքին տակ են կեսարիոյ Հայերուն լեզուին անդրանիկ նմոյշները, որոնց ուսումնասիրութիւնը օգտակար կ'ըլլայ:

Պ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

ՀԻՆ ԷԶԵՐ

Յարական ռէժիմը դիտէր յարդել միշտ օրէնքը: Անգլիացի դրող մը, Պրայլի Հո – ճէց, որ պատերազմէն առաջ դիրք մը հը – բատարակած է «Երեք Դրօշակի Տակ» ա – նունով, Հայերուն չատ նպաստաւոր, կ'ըսէ· «Ռուսական բռնաւորութիւնը ոդ – նայարաւոր է, Թրքականը՝ կոտրած ոդ – նայար ունի, իսկ պարսկականը՝ բնաւ ոդնայար չունի»:

Հեռագիրս խմբագրեցի եւ քովի հե – ռագրատան յանձնեցի: Այդ մէջօդին դին – ուորները տակնուվրայ կ'ընէին սնոտուկ – ներս, գրաւելով ինչ որ դիրք էր եւ գըր – ուած թուղթ: Դիրք ըլլալով, միայն եւ միայն ունէի Վէրհարէնի Քերթուածները Ֆրանսերէն: 1903ին ալ, երբ առաջին ան – դամ Ռուսիա գացի, ռուս գրաքննութեան հետ գործ չունենալու համար հետս առած էի միայն մեր Առձեռն Բառարանը, որ ընթերցումներուն ամէնէն հաճելիներէն եղած է միշտ ինծի եւ որուն լուսանցք – ները կը լեցնէի նոթերով եւ դիտողու – թիւններով: Իսկ գրութիւնները լոկ ա – ռեւտրական վաւերագրեր եւ հաշուետոյ – ցեր էին:

— Այդ գիրքը կրնաք ինծի ետ տալ, — ըսի անտարբեր ձայնով մը — պարզապէս բանաստեղծութիւններ են:

Զինուորներէն մին վէրհարէնը առաւ՝ «բանաստեղծութիւն» բառէն զգալապէս ազդուած, գլխիվար բացաւ, զարմանքով նայեցաւ կարճ ու երկայն տողերուն, տա – րակուսանքի ակնարկ մը փոխանակեց ըն – կերոջը հետ, եւ հատորը ետ տուաւ ինծի: Բալխիր մը քիչ յետոյ մեզ երեքս եւ սըն – տուկներս տարաւ քարաչէն միայարկ չէնք մը, որուն արտաքինը բանտի որեւէ գըժ – պհի երեւոյթ չունէր:

Ֆինլանտա ինքնավար երկիր մը ըլլա – լով, Ռուսիա անշուշտ բանտ չունէր հոն: Բայց սահմանադրութիւններուն վրայ, ուր Ռուսիա իրեն կը վերապահէր պետական ապահովութեան գործը, ռուս ժանտար – մըրին իրաւունք ունէր «փոխ առնելու» Ֆինլանտական բանտը:

Զինուորները դիս յանձնեցին Ֆինլան – ացի բանտապահին, որ բարեբախտաբար քիչ շատ ռուսերէն կը խօսէր, ստորա – գրութիւն մը առին անկից, եւ ելան գա – ցին: Բանտապահը քառորդ ժամու մը չափ դիս մինակ թողուց իր սենեակին մէջ, եւ յետոյ եկաւ դիս հրաւիրեց իմ «բանտս», ուր կը գտնուէր արդէն իր կինը, բարի դէմքով եւ անուշ աչքերով տարեց Ֆինլանտուհի մը, որ ռուսերէն բառ մը չէր դիտեր:

Այս «բանտ»ը հաճելի տպաւորութիւն թողուց վրաս: Բաւական լայն ու բարձր սենեակ մըն էր, որ լոյսը կ'առնէր եր – կաթեայ ձողերով գրահատուած ան – մատչելի պատուհանէ մը: Մէկ անկիւնը չատ չնորհքով մահճակալ մը կար, ճեպ ճերմակ սաւանով, հատա ծածկոցներով եւ բարձով մը, որուն երեսը չրչանակ – ուած էր ասեղնագործութիւններով: Շը – մինէին մէջ փայտէ առատ կրակ մը հեչտ տաքութիւն մը կը սփռէր խուցին մէջ, որուն կեդրոնը սեղան մը կար մէկ աթո – ռով, եւ անկիւն մըն ալ լաման մը, սկահ մը եւ կուժ մը՝ աթոռակի մը վրայ: Զե – ղունէն կախուած էր ելեկտրական մեղկ լամբ մը, որուն տուած լոյսը բաւարար էր: Աջէն կողմ, անսոդիւտ մաքրութիւն:

Յայտնի էր որ դիս սովորական չարա – գործի մը տեղ չէին դրած, եւ «պատուոյ հիւր»ի մը վայել ընդունելութիւնը կ'ը – նէին ինծի: Բանտապահին կինը, նչան – ներով, կրցաւ ինծի հասկցնել թէ՝ իր հարսնութեան բարձի երեսն էր որ տուած էր ինծի: Ի՞նչ աղնիւ հոդածութիւն:

Սնունդի հարցն ալ կարդադրուեցաւ նոյն բարեյարմար պայմաններուն մէջ: Ժամերը անցեր էին եւ ընթրիքի ատեն էր: Քիչ յետոյ ինձ ներկայացաւ քաղա – քին ճաչարանին կառատնը, երկար ճաչ – ցանկով մը, պատուէրս առնելու հա – մար, եւ կէս ժամ ետքը սեղանիս առջեւ էի, ախորժելի ընթրիքի մը դիմաց, ո – րուն ըսելիք չկար: Ռէնըքէէը պակաս էր միայն· կառատնը ինձ բացատրեց թէ Ռէ – նըքէէի պահանջը այնքան աւելցած էր, որ եղջերուներուն ճեպը փրկելու համար, ատենէ մը ի վեր անոնց սպանդը արգիլ – ուած էր:

Ժամը 10ի ատենները բանտապահը ներս մտաւ եւ ինձ ըսաւ թէ՝ ճիշդ 10ին լոյսը պիտի մարէր դուրսէն· այն ատեն միայն նչմարեցի թէ, իրօք, ելեկտրականութեան կոճակը դուրսն էր: Ցետոյ, դուռը բա – ցաւ եւ իր ծանր տրցակէն խոշոր բանալի մը ջոկելով, դուրսի փականքին մէջ դը – րաւ:

— Ի՞նչ է ան, պիտի կղպէ՞ք, — ըսի տհաճութեամբ:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(8 – Շար.)

ՆԱԿԱՏՆՈՒԹ ՎԱՍՓՈՍԻ

Ա. ՍՍՍՆ

ՔԱՀԿ ՀՍՆՍՐ

— Ի՜հկ, ըստ ամոթ ըստ ոչ ասելդ որ ասիայ, ասիկ ես օրուան հասարակ մարդ, ամեն օր ալ ձեզի պես մարդիկ կը տեսնեմ, ինչ որ ըլլայ, ես ալ ձեզի պես մարդ եմ, ինչ կ՚ուզես ըսէ ինծի, ես ալ քեզի պիտի ըսեմ ինչ որ կ՚ուզեմ, ես քեզմէ չեմ վախնար, ինչ որ ալ ըլլայ, ես ալ քեզի պես մարդ եմ, ինչ որ ալ ըսես ինծի, ես ալ քեզի պիտի ըսեմ, ինչ որ ալ ընես ինծի, ես ալ քեզի պիտի ըն

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պանեէօ – Քաշանի Հ· Յ· Դ· Արծիւ ենթակոմիտէն կ'ողբայ իր ընկերոջ՝

ՀԱՅԿ ԶՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ

կսկծալի մահը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ողբացեալին ընտանիքին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ կրօն· Ընկերակցութեան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալ նուիրատուութիւնները·— Ողբ· Շաւարշ Մալէմէզեանի թաղման առթիւ, այրի Տիկին Ա· Մալէմէզեան, Նշան Կօչկակարեան (Լիոն) 50ական ֆր·, Տէր եւ Տիկին Վռամ Սիմէոնեան 20, Հայկ Տէր Մարտիրոսեան, Յ· Թիւթիւնճեան, Մ· Քէշիշեան 10ական: Քառլոփիկ Մարզուվանլեանի թաղման առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Վանեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Օհանեան, Զ· Սիմիթեան եւ Պէրպէրեարզիսեան 20ական, Կ· Քարաօղլանեան 10:

Ողբ· Խաչիկ Համբարձումեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Ա· Խաչիկեան, Օր· Վ· Համբարձումեան 50ական, Տիկին Մ· Իզմիրեան 30, Տէր եւ Տիկին Յ· Աւետիքեան 10:

Աղաւնի Զէմէնեանի մահուան տարելիցի հոգեհանգիստին առթիւ այրի Տիկին Արծրունի 50:

Արուսեակ Թաղաքճեանի մահուան տարելիցի հոգեհանգիստին առթիւ Պր· Արտիփեկեան 40, Ա· Պօղեան 10:

Ողբ· Աղաւնի Մէնգիկեանի թաղման առթիւ, Շ· Ձէրճէրեան, Կ· Տէլիալօյանեան ընտանիք 100ական, Ա· Պապայեան, Ա· Ենովքեան 50ական, Պէրպէրեարզիսեան եղբարք, Ժան Պօյաճեան 40ական, Բ· Ենովքեան, Ա· Քէօլէեան 30ական, Ս· Յովհաննէսեան 10:

Խաչվերացի ոօնին առթիվ Պ· Գալուստ Ահարոնեան 50 ֆր·:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

SURPRISE PARTY

Վիէնի Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի Սեւան խումբը կազմակերպած է վերամուտի առթիւ պարահանդէս մը, Հոկտեմբեր 2 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2,

Hôtel du Commerce — Ste Colombe - 69

Այս առթիւ կը հրաւիրուի թէ՛ չրջանեցրու եւ թէ՛ Վիէնի հայ երկսեռ երիտասարդութիւնը անխտիր:

Հ. Յ. Դ.

ՍԻՆ–ՄՕՐԻՍ·— Հ· Յ· Դաշնակցութեան Սէն–Մօրիսի Վրացեան խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի 30 Սեպտ· ժամը 8,30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԻՆԹ–ԷԹԻԷՆ·— Հ· Յ· Դ· Անտոք եւ Վարուժան ենթակոմիտէութեան ընդհ· ժողովը այս Կիրակի (3 Հոկտ·) ժամը 16ին, ընկ· Աստ· Ճապուրեանի բնակարանը, 16 Պուլվ· Է· Ռիշար, Սէն Շամոն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՆՈՒԷՐ

Ի յիշատակ իրենց զաւկին ու թոռան՝ Հայկ Պապեանի, ինչպէս նաեւ իրենց հարազատ ննջեցեալ, Տիկիններ Պապեան եւ Անտոնեան կը նուիրեն 50ական ֆր· կարպոյտ եւ կարմիր Խաչերու օգտակարութեան կայանին: (Առանձ «Յառաջ»էն):

×

Այրի Տիկին Էլմաս Հաճիթորոսեան ի յիշատակ իր ննջեցեալներուն 50 ֆր կը նուիրէ Կապ· Խաչին, 30 Էսկինի յուշարձանին (առանձ «Յառաջ»էն) եւ 20 ֆր· «Յառաջ»ին:

ՆՈՐ ԼՈՅՏ ՏԵՍԱՆ

Varoujean

Choix de poèmes 10 F.

●

Tcharentz

Choix de poèmes 6 F.

Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian

●

ԶՐՈՅՑ

(Դ· հատոր) Կ· ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Գինն՝ 8 ֆր·

●

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ

Ա.ՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ·

●

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

Ա.ՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ·

դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր

Salle des Fêtes de Sevran
Մարզադաշտին դիմաց:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

—— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ ——

ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց·— Օթոպուս 147 Ա., էկլիզ տը փանթէնէն, իջնել կառ տը Սեւրան կամ կառախումբ կառ տիւ Նոռէն՝ իջնել Սեւրան:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՒՐԱՆ

Հայերէնի դասընթացքները տեղի կ'ունենան ամէն Զորեքշաբթի իրիկուն 5էն 6ուկէս տարեկաններու համար (Ա· մաս) եւ 6ուկէսէն 8 տարեկաններու համար (Բ· մաս), 10, Ռիւ Լիւսիէն Սփորթիս Սեւրան:

×

Լիոնի Կրթական Մարմինը կը ծանուցանէ թէ «Հայկազեան» վարժարանի 1971–72 չրջանի հայերէն դասընթացքները կը սկսին 7 Հոկտ· Հինգշաբթի օր:

Փութացէք ձեր զաւակները արձանագրել Խորհրդարանը:

Փոխադրակառքը, ըստ սովորութեան, պիտի անցնի: Կը խնդրուի ծնողքներէ պատրաստ պահել իրենց զաւակները, դուր տեղ ժամանակ չկորսնցնելու համար:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլ քաղաքի Կապոյտ Խաչի դպրոցի արձանագրութիւնները կը սկսին 30 Սեպտեմբերին ժամը 15ին, ինչպէս նաեւ ամէն հինգշաբթի նոյն ժամուն Ահարոնեան ակումբը, 26 Ռիւ տէ Քոնվալէսան:

×

ՍԷՆ ԺԵՌՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ·— Սէն Ժեռմի Թաղակառնութիւնը կը ծանուցանէ թէ Թաղին Ս· Սահակ–Մեսրոպ դպրոցի հայերէն դասընթացքները կը սկսին Հոկտ· 2ին: Պիտի դասաւանդէ ուսուցչուհի Տիկին Պերճուհի Տէր – Մեսրոպեան:

Արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրեր ժամը 3էն 5, իսկ Կիրակի առաւօտ՝ եկեղեցին:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերաբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն: Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Ցեռադային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ· Յ· Դ· Քրիստափոր կոմիտէին, Հոկտ· 23ին, Շաբաթ պետական թատրոնին մէջ:

×

Մարսէյլի Հ· Բ· Ը· Միութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ, իր հովանաւորած հայերէնի դասաւանդութիւնները վերսկսած են Սեպտ· 15էն սկսեալ, իր սրահին մէջ, 7 Ռիւ Փափէր:

Արձանագրութեան համար դիմել ուսուցչուհի Տիկին Հ· Պօղոսեանի, ամէն Զորեքշաբթի ժամը 15–19 եւ Հինգշաբթի առաւօտները՝ 9–12: Եւ կամ, քարտուղարութեան մօտ, ամէն օր, ժամը 14–18:

×

Մարսէյլի Պուլ· Օտտոյ Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնները կը տեղեկացնեն թէ դպրոցի 1971–1972 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հինգշաբթի 30 Սեպտ· եկեղեցիին սրահը:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9–12: Արձանագրութեան համար դիմել Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Տէր Նշան քահանայի:

Դասաւանդութիւնները կ'ուսուցուին տեղւոյն քահանայիին կողմէ:

×

Կապոյտ Խաչի Կոնստանդնուպոլսի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ· Շաբաթ առաւօտեան ժամը 9ին:

Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները որպէսզի կատարած ըլլան իրենց ազգային պարտականութիւնը:

Դասաւանդութիւնը կը կատարէ Պ· Հայկ Մխքայէլեան:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱՃԱԴ	70 Ֆ·	մինչեւ	1/4	սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ·	մինչեւ	1/8	սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ·	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ·	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ·	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ·	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՈՒՒԻ»	15 Ֆ·	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ·	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԼՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Բաֆֆի Պետրոսեանի դաշնակի երեկոն Նոյեմբեր 17ին, Փարիզի մէջ, Սալ Կալօ:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը Դեկտ· 4ին ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս, Շառլոնիէռ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Չերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն *դրաւոր*, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ներդուին *ընթացիկ եւ նոր հասցէն*:

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով:

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 ֆրանք:

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
30
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
30 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12228

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.228

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Ֆրանսական վարժարաններուն հետ միաժամանակ իրենց դուռները բացին նաեւ մեր զոյգ մը վարժարանները, Սեւրի Սամուէլ Մուրատեանն ու Ռէնուիլի Դպրոցասիրաց աղջկանց դպրոցը, — երկուքն ալ ենթակայ պետական կրթական ծրագրին:

Առանք ուսումնական նոր տարեշրջանին համար աշակերտներու արձանագրութեան սկած էին տարեվերջի մրցանակաբաշխութեան հանդէսներէն անմիջապէս վերջ:

Հաճոյքով նկատեցինք, որ Սեւրի վարժարանը Սեպտեմբերի սկիզբէն իսկ կը յայտարարէր Յառաջի մէջ թէ արձանագրութիւնները փակուած են, որամադրելի տեղերը զբաւուած ըլլալով:

Նեղտեցինք այս պարագան, որովհետեւ յաճախ արձանագրերը էինք, որ վերջին տարիներուն «որամադրելի տեղերը» ամբողջովին չէին զբաւուած: Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը անկողին ունի 105 դիւերօթիկ աշակերտներու համար: 1968–ին նոր դասարաններով օժտուեցաւ դպրոցը, չնորհիւ ժողովրդական հանգանակութեան եւ կարգ մը բարեգործական հիմնարկութեանց օժանդակութեան:

Եթէ չենք սխալիր, 1970–1971 տարեշրջանին աշակերտներու թիւն էր շուրջ 80 հոգի: 1971–1972 ուսումնական նոր տարին կը բացուի 124 աշակերտներով:

Ռէնուիլի Դպրոցասիրացն ալ վերջին տարիներուն բաւարար թիւով աշակերտու – հիներ չէր ունեցած՝ լեցնելու համար իր «որամադրելի տեղերը»: Չենք դիտեր թէ ինչ արդիւնք տուին արձանագրութիւնները, որոնք չէին փակուած դեռ Սեպտեմբերի սկիզբները: Ցուսա՛նք, որ այս տարի աւելցած ըլլայ աշակերտուհիներու թիւը:

Ազգապահպանման նուիրուած մեր եկեղեցական, բարեսիրական, երիտասարդական ու մշակութային հաստատութիւնները ու մշակութային միութիւնները իրենց գործունէութեան զլխաւոր նպատակներէն մէկն ին դարձուցած Հայերէնի Դասընթացքներու կազմակերպութիւնը:

Փարիզի Հայոց եկեղեցին Սեպտեմբեր 19ին վերսկած է իր հայերէնի դասընթացքները, որոնք տեղի կ'ունենան չաբթուան մէջ մէկ օր, — Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ՝ կիրակի առաւօտները՝ ժամը 9,30էն 12:

Փարիզի եկեղեցւոյ «Հովանաւորութեան տակ» հայերէնի դասընթացքներ կան Ալֆորվիլի, Առնուվիլ–լէ–Կոնէսի, Ժան – ֆիյիի, Շաւիլի, Պանեէօ–Քաշանի եւ Պուա–Քոլոմպի մէջ:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը հայերէնի դասընթացքներ հաստատած է Հայ Մշակոյթի Տան եւ Լիսէ Քոնտորսիէի մէջ:

Անշուշտ եաւնցը պիտի չարունակէ Հինգշաբթի օրուան հայերէնի դասընթացքները Սեւրի եւ Ռէնուիլի վարժարաններուն մէջ:

Առնուվիլ լէ Կոնէսի Անարատ Ցղութեան քոյրերը 1971–72 տարեշրջանին համար եւս կ'ընդունին պիչերօթիկ, ցերեկօթիկ եւ մանկապարտէզի փոքրիկները:

Թատրոն ալ չարժման մէջ է, ինչպէս կը հաստատեն Յառաջի չորրորդ էջին մէջ երեւցած ծանուցումները:

Մարսիլիոյ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը եւ Պուլվար Օստոյի Ս. Ցակոբ եկեղեցւոյ եւ Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնները այս տարի եւս կ'ունենան իրենց հայերէնի դասընթացքները, Հինգշաբթի օրերը:

Վալանսի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը Սեպտ. 16ին սկսած է Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութիւնները:

Տէսինի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. 7ին, չաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16: Ժամանակին Տէսինի դպրոցը ամէնօրեայ էր, ժամը 17էն 19: Ինչո՞ւ այս կրճատումը: Աշակերտի՞, ուսուցչի՞ թէ նիւթական պակա՞ս:

Լիոնի Կրթական Մարմինը Հայկազեան վարժարանի բացումը կը կատարէ 7 Հոկտեմբերին:

Կան ուրիշ կազմակերպութիւններ ալ, որ այս տարի եւս կը պահեն հայերէնի դասընթացքներ Ֆրանսայի հայաշատ քաղաքներուն մէջ:

Տարուէ տարի կը պակսի աշակերտներու թիւը: Անտարբերութի՞ւն: Հաւատքի պակա՞ս: Ամէն պարագայի՝ ժամանակի նշան:

Կորով ու յաջողութիւն կը մաղթենք բոլոր այն կազմակերպութիւններուն, որոնք նուիրուած են նոր սերունդը փրկելու սրբազան գործին:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱՒ

Չին պատուիրակութիւն մը, գլխաւոր – րութեամբ Չինաստանի Արտաքին Առեւտուրի նախարարին, փարիզ ժամանեց Հոկտեմբեր 3: Առաջին անգամն է, որ Համայնավար Չինաստան, կառավարական պատուիրակութիւն մը կը ղրկէ Ֆրանսա: Ասիկա կը նկատուի փոխադարձ այցե – լութիւն, քանի որ անցեալ ամառ, Անդրէ Պեթանքուրի գլխաւորութեամբ Ֆրանսական պատուիրակութիւն մը այցելած էր Չինաստան:

Նկատել կը տրուի այս առթիւ, թէ Ֆրանսական պատուիրակութիւնը փեքինի ժամանած էր Ֆրանսայի Ազգային Տօնէն քանի մը օր առաջ, ինչ որ հնարաւորութիւն տուած էր Շու Էն Լայի ներկայ գտնուելու փեքինի Ֆրանսական դեսպանատան կազմակերպած ընդունելութեան, Ցուլիս 14ի տօնին առթիւ: Արդ, Չինացիք, իրենց կարգին, Փարիզ ժամանեցին իրենց ազգային տօնին (Հոկտեմբեր մէկ) քանի մը օր առաջ, ինչ որ հնարաւորութիւն պիտի տայ Նախարարապետին ներկայ գտնուելու չինական դեսպանատան կազմակերպած ընդունելութեան:

Ցամենայն դէպս չին պատուիրակութիւնը պիտի ընդունուի Փոմփիտուի կողմէ: Պեթանքուր անցեալ տարի ընդունուած էր Մաոյի կողմէ:

Փայ Հսխանկ–Քուօ եւ պատուիրակութեան անդամները մինչեւ Հոկտեմբեր 2 պիտի այցելեն Փարիզի մշակութային, տնտեսական եւ դիտական կեդրոնները: Հոկտեմբեր 2–7 պատուիրակութիւնը պիտի այցելէ Վալ տը Լուար, Թուլուզ, Մարսէյլ եւ Լիոն, ապա պիտի վերադառնայ Փարիզ:

Փեքին իր Արտաքին Առեւտուրի նախարարը ղրկելով Ֆրանսա կ'ուզէ զարկ տալ երկու երկիրներու առեւտրական փոխանակութեանց:

Ֆրանսական մամուլը այս առթիւ կարգ մը թիւեր կը ներկայացնէ: Այսպէս, ինչպէս կը հաստատեն թիւերը, Ֆրանսա հինգերորդ տեղը կը գրաւէ Չինաստանի հայթայթիչներու չարքին, արեւմտեան երկիրներու մէջ: Ճափոն, Հոնկ–Քոնկ, Սինկափուր եւ Դաշնակցային Գերմանիա յաջորդական կարգով առաջին չորս տեղերը կը գրաւեն:

Ֆրանսա 1960ին 52,7 միլիոն տոլար արժողութեամբ ապրանք ղրկած էր Չինաստան, իսկ 1970ին՝ տարողութիւնը բարձրացած էր 84 միլիոնի (Դաշնակցային Գերմանիա նոյն տարեշրջանին 168 միլիոն տոլարի ապրանք ծախած է Փեքինի): Գերմանիա գլխաւորաբար ճարտարար – ուեստական իրեր կը հայթայթէ, մինչ – դեռ Ֆրանսա ընդհանուր առմամբ նախնական արտադրութիւններ, ինչպէս, օրինակ, արմաւիք (1970ին 93 միլիոն ֆրանքի արժողութեամբ):

Միւս կողմէ Չինաստան Ֆրանսայի ծախած է անցեալ տարի 388 միլիոն ֆրանքի ապրանք, ընդհանրապէս խոզեղէն, իւղ, մեռաքս, անագ: Ֆրանսական չրջանակներու համաձայն մեծ կարելիութիւններ կան փոխանակութեան զարգացման դիծով: Դիտել կը տրուի նաեւ, թէ ղրամական դժուարութիւններ դոյութիւն չունին, քանի որ փեքին իր վճարումները փութով կը կատարէ եւ, ընդհանրապէս, վարկեր չի պահանջեր: Այսուհանդերձ անոնք դիտեն լաւագոյն օգտուիլ միջազգային չուկայի մրցակցութենէն:

Այսուհանդերձ առեւտրական բանակցութիւնները երկար կը տեւեն՝ լեզուական – կան եւ այլ պատճառներով:

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՄԻՆՏԷՆՏԻ ՀՌՈՄ ԳՆԱՑ

Տասնեւհինգ տարի է ճիշդ, 1956ի հունդարական տխուր Հոկտեմբերի օրերէն, որ երկրին առաջնորդը կարդինալ Մինձենտի կ'ապաստանէր Փեշտայի ամերիկեան դեսպանատունը ուրկէ երբեք ոտքը դուրս պիտի չկարենար դնել մինչեւ առջի օր: Ցարդ կարդինալը, որ հովիւ քաջ մըն է անկասկած, մերժած էր հեռանալ իր հայրենիքէն: Արդարեւ 15 տարի է կրնար մեկնիլ բայց չուզեց, նախընտրեց մնալ, կամաւոր բանտարկուած, իր օտարին մօտ, որպէսզի ամէն կիրակի առտու երբ ժողովուրդը անցնի ամերիկեան դեսպանատան առջեւէն, զդայ ու յաճախ տեսնէ որ պատուհանին եաին է իր առաջնորդը:

1949ին արդէն (Փետր. 3էն 9) ողբերգական եղած էր իր դատավարութիւնը որու ընթացքին, ինգինքը ամբաստանեց այն երեւակայական եւ չինծու յանցանքներով որոնցմով պետութիւնը գինքը կ'ամբաստանէր եւ ինը ամիս բանտը մնաց Փեշտա, ապա 4 ամիս ալ՝ Վաքս:

Երկար տարիներ տեղի չէր տուած Պալին հրաւէրին պնդումին, մինչ ըսելով «ինչո՞ւ անհոգ ապրիլ Իւտիին մէջ» (Ֆուտ ին Ֆուտիա սինէ Ֆուտիս): Այս անդամ սակայն տեղի տուաւ, ցաւով ինչպէս կը պարզուի մեկնումէն առաջ իր ըրած յայտարարութեան մէջ, ուր կը չեշտէ. «... Տրուած ըլլալով որ անկարելի կը թուի այլեւս Հունգարիա մնալս, ի տես ինձի դէմ եղած կիրքերուն եւ նաեւ եկեղեցւոյ բարձր նկատառումնե – րուն, կ'ընդունիմ աւելի ծանր խաչ մը կրել կեանքիս մէջ: Պատրաստ եմ՝ ցո՛ ըսելու իմ սիրելի հայրենիքիս, աքսորի մէջ չարունակելու համար աղօթքի եւ ապաշխարանքի կեանք մը»:

Պապը գինքը մեծ սիրով ընդունած է եւ կարդինալին նուիրած հովուական իր խաչը եւ մատանին զոր եօթը տարի է կը կրէր:

Կարդինալը 79 տարեկան է եւ վատառողջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՏՐԱԿ

Հինգերորդ խաղաշրջանը վերջ գտաւ Սեպտեմբեր 22ին: Զորրորդ հանդիպում – մին վահանեան համաճայնեցաւ իր մրցակիցին հետ (Սալոն), որ խաղը վերջ գտնէ հաւասար արդիւնքով:

Գրիգորեան – Ջինջիխաչվիլի հանդիպումը, որ երկու անդամով տեղի ունեցաւ, վերջ գտաւ Թիֆլիսի ախոյեանին յաղթանակով:

Առաջին խաղաշրջանի ազիւսակը կը գլխաւորէ Ուկրանիոյ եռեակը՝ Պլատոնով, Սալոն եւ Շտեյն, ինչպէս նաեւ Ռիկացի Տալը: Զորսն ալ հինգ խաղէ եռք արձանագրած են 3,5ական կէտ: Երեքական կէտով երկրորդ դիծի վրայ կուգան Վահանեան, Կարպով եւ Ցեյտլին: Գրիգորեան ոչ մէկ կէտ արձանագրած է:

×

Աչխարհի ճատրակի նախկին ախոյեանը՝ Տիգրան Պետրոսեան Պուէնոս–Այրէս ժամանեց: Տեղւոյն վրայ պիտի մրցի ամերիկացի Ռոպըրտ Ֆիչերի հետ, որ 1–3 արդիւնքով պարտութեան մատնած էր հայ ախոյեանը անցեալին: Մրցաչարքը, որ բաղկացած է 12 խաղէ, տեղի պիտի ունենայ «Սան Մարթին» թատրոնին մէջ: Մրցաչարքը կը սկսի Սեպտեմբեր 30ին:

Ցաղթականը յետագային պիտի մրցի Սպասսկիի հետ, աչխարհի այժմու ախոյեանը:

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Երեւանի մէջ, Սեպտեմբեր 18–22ին, տեղի ունեցաւ ուոնպղնգակի միջազգային փոքր մրցաչարք մը, չորս երկիրներու մասնակցութեամբ: Առանք էին Լեհաստան, Ռումանիա, Վրաստան եւ Հայաստան:

Ռումանացիները 0–3 կէտով պարտութեան մատնեցին «Արարատ»ը, իսկ յետագային պարտութեան մատնելով նաեւ իրենց միւս մրցակից խումբերը՝ ձեռք ձգեցին «Հայկական ՍՍՀ Ֆիզիքական կուլտուրայի ու սպորտի կոմիտէի եւ Ֆութպոլի Հանրապետական Ֆեդերացիա»ի բաժակը:

Երկրորդ հանդիսացաւ Թիֆլիսի «Դինամօ»ն:

Երրորդ դիրքին համար իրարու դէմ խաղացին, Սեպտեմբեր 21ին, «Արարատ»ն ու «Պոլոնիա»ն (լեհ): Լեհերը 37րդ վայրկեանին արձանագրեցին կոլ մը եւ ապահովեցին վերջնարեր դիրքը:

«Արարատ» վերջինը դասուեցաւ այս մրցաչարքին մէջ: Խաղերու ընթացքին ոչ մէկ կոլ արձանագրեց, ընդհակառակն, 4 կոլ ստացաւ իր մրցակիցներէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մեթրոյի գործադուլը անխուսափելի կը նկատուի: Սենտիքաները բացի Բան – ուորական Ուժէն որոշեցին Երեքշաբթի օր գործադուլ ընել բայց վերջին պահուն կրնայ կարգադրութիւն մը ըլլալ:

Ցիկնոյի մէջ կը չարունակուի բանակցիը Թուրքերու եւ Կիպրոսի Արտաքին նախարարին մէջեւ: Այս անգամ Սփիրոս Կիպրիանու կը պատասխանէ Օսման Օլջայի եւ կը չեշտէ թէ ինչ որ Թուրք նախարարը տպել տուած է «Ցիկաոս»ի մէջ եւ ինչ որ հաղորդած է Անգարայի ճայնափեւէն կը տարբերին: Կիպրացի նախարարը կ'ըսէ դլխաւորաբար թէ Կիպրոսի դիրքը համապատասխան է ՄԱԿի Ուխտին:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Կ. Պոլսոյ մէջ 1919–1922 հրատարակուած է «Հայ Սկաուտ Մարմնակրթանք» կիսամսեայ հանդէսը, իբրեւ պաշտօնա – թերթ Հ. Մ. Ը. Մ.ի: Հանդէսի էջերուն մէջ շատ նիւթեր կան հայկական մարմնակրթական շարժման, հայկական ոգիմպիական մրցումներու եւ, մասնաւորապէս, ոտնագնդակի մասին: Կը պարզուի, որ այդ օրերուն ոտնագնդակի խաղը արդէն շատ տարածուած էր Հայերուն մօտ: Եթէ բուն Հայաստանի վերաբերեալ տեղեկութիւնները շատ կցկտուր են (Հայաստանի Հանրապետութեան օրերու «Վարդան զօրավար» եւ «Սպորտ ակումբ» խումբերէն զատ կը յիշատակուի նաեւ Վանի «Վասպուրական»ը, որ զոյութիւն է ունեցած մինչեւ 1915), միւս կողմէ, սակայն, հանդամանօրէն կը խօսուի Կ. Պոլսոյ եւ Իզմիրի հայկական ոտնագնդակի խումբերու, անոնց պաշտօնական եւ ընկերական հանդիպումներու մասին: Հայկական խումբերը մասնակցած են այդ քաղաքներու ախոյեանական մրցումներուն, խաղացած են անգլիական, Ֆրանսական եւ իրլանտական պինուորական խումբերու, ինչպէս նաեւ Կ. Պոլսոյ Թուրքերուն հետ: Ան ներկայացուած են այդ խաղերուն արդիւնքները, խաղացողները եւ խաղերու հետաքրքրական պահերը: Պոլսահայերուն մօտ ոտնագնդակը շատ տարածուած էր: Առոր անուղղակի վկայութիւնը կը տեսնենք հանդէսին վերջին էջին վրայ լոյս տեսած յայտարարութեան մէջ, ուր կը ծանուցուի, թէ Կ. Պոլսոյ «Մագասաւա Յակոբեան եւ որդիք» խանութը կը վաճառէ նաեւ ոտնագնդակի կօշիկներ, գոյնզգոյն շապիկներ եւայլն: Սակայն բոլոր խաղացողներն ալ ի վիճակի չեն եղած ձեռք ձգելու անհրաժեշտ պիտոյքը, քանի որ կիսամսեայ հանդէսին մէկ ուրիշ թիւին մէջ կը կարդանք հետեւեալ կոչը. «Կը խնդրուի մեր յարգելի Փութպոլիստաներէն, որ իրենց հին Փութպոլի կօշիկները տրամադրեն որբանոցի Փութպոլի խումբերուն, ասով օգտակար եղած պիտի ըլլան Փութպոլը տարածելու գործին: Նոր կօշիկներ եւս սիրով կ'ընդունուին» («Հայ Սկաուտ», 1921 թիւ 2):

Ոտնագնդակի խաղի կանոններուն նուիրուած ուսումնասիրութիւնները հրապարակ կ'ելլեն, ինչ որ վկայութիւն մըն է այդ խաղին զատ ժողովրդականութեան մասին: Այդ գործին մէջ մեծ վաստակ ունի ոտնագնդակի նախկին մարզիկ մը՝ Վարագ, որ միեւնոյն ժամանակ թարգմանած է «Հայ Սկաուտ»ի: Ան խաղին ժողովրդականացման համար մեծ ջանք թափած է: Ահա թէ ինչ կը գրէ ան ոտնագնդակի մասին իր «Փութպոլ եւ իր առաւելութիւնները» յօդուածին մէջ:

«Ինչպէս առիւծը արժանապատիւ կոչուած է թագաւորը կենդանական եւ կաղնին՝ բուսական աշխարհին, նոյնպէս Փութպոլն ալ կրնանք կոչել թագաւորը խաղերուն: Խաղերը որոշ չափով կը զարգացնեն մարդուն ֆիզիքականը, մտաւորականը եւ բարոյականը, խաղեր կան, որ միայն մտաւորականը, եւ ուրիշներ ալ կան, որ միայն ֆիզիքականը կը զարգացնեն, եւ խաղեր ալ կան, որ վերոյիշեալ երեք բարեմասնութիւններն ալ իրենց վրայ կը կրեն, ասոնցմէ է Փութպոլը» («Հայ Սկաուտ», 1919 թիւ 2):

«Հայ Սկաուտ»ի խմբագրութեան հրապարակած մէկ ծանուցումէն կը տեղեկանանք, որ Վարագէն զատ Փութպոլի տեսութեամբ եւ քարոզչութեամբ զբաղած է Իզմիրցի Մկրտիչ Եանըգեան, որ ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը գրած է այդ գրաւիչ խաղին մասին:

Վարագ այդ տարիներուն կը տպագրէ իր աշխատութիւնը՝ նուիրուած այդ խաղին: Հայ իրականութեան մէջ դեռ իր նախորդը չունեցած այդ դիրքին երեւան գալը կարեւոր իրազարձութիւն էր հայ մարզական կեանքին մէջ, քանի որ անիկա կոչուած էր նպաստելու Փութպոլին տարածման գաղութներու, ինչպէս նաեւ հայրենիքի մէջ: Հանգէսին խմբագրութիւնը հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնէ այդ դիրքը.

«Վարագին Փութպոլի դիրքը

Հրապարակ ելաւ ճոխ եւ նկարագրով: Խաղին օրէնքները շատ պարզ ոճով մը բացատրուած են. իբր բարոյականի դիրք եւս կարելի է կարդալ զայն: Այս դիրքը մեծ պակաս մը կը լրացնէ սիրոի կեանքին մէջ եւ պէտք է գնահատին բոլոր Փութպոլիստները («Հ. Ս.», 1921 թիւ 2):

Հանգէսը թղթակցութիւններ տպած է նաեւ այլ գաղութներու ոտնագնդակի մրցումներու մասին, որոնցմէ կը տեղեկանանք, թէ 1914 Յուլիս 19ին Նիւ Եորքի հայկական խումբը մրցում մը ունեցած է տեղական «Վէն Քարթլընտ» խումբին հետ, որուն յաղթած է 4–1 կէտերով: Գրուած է նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Նիւ Եորքի մասնաճիւղին ոտնագնդակի խումբին յաջողութեան մասին, որ 9–0 արդիւնքով յաղթած էր սպանական խումբի մը: Նիւթեր կան նոյնպէս Փարիզի հայկական ոտնագնդակի ակումբին եւ անոր գործունէութեան վերաբերեալ: Գոհացնելու համար ընթերցողներուն հետաքրքրութիւնը, հանգէսը պարբերաբար լուրեր կը տպագրէ զանազան երկիրներու, յատկապէս Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Շուէյտի մէջ տեղի ունեցած մրցումներու մասին: Ինտա չահեկան է Զիթունիի «Հայկական Փութպոլը» յօդուածը, ուր կը ներկայացուի «Ասելոյիկ», «Կոքով խըռ» եւ «Կարոց» մարզախաղերը: Հին Հայաստանի մէջ տարածում գտած այս խաղերը ձեւով մը կը յիշեցնեն Փութպոլը: «Հայ Սկաուտ Մարմնակրթանք»ը, ըստ երեւոյթին, մեր իրականութեան մէջ առաջինն է եղած, որ ոտնագնդակի վրայ ծաւրանկարներ տպած է: Անոր թիւերուն մէջ ուշադրաւ տեղեկութիւններ կան հայկական ոգիմպիականներու, միջազգային մրցումներու մէջ հայ մարզիկներու արձանագրած յաջողութիւններու մասին:

Մէկ խօսքով, հանգէսը ձգտած է ցոյց տալ մարզական նուաճումները բոլոր մարզերէ ներս, աշխատած է նպաստել մարզական շարժումին: «Հայ Սկաուտ»ի նիւթերուն մանրազնին քննութիւնը կրնայ լուսաբանել հայկական մարզական պատմութեան բազմաթիւ երեսները:

Վ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԱՂԻՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆԸ

Նոր քարի դարու ժամանակաշրջանի մարդն է, որ իրագործեց երկրորդ հիմնական յեղափոխութիւնը աննպատակութեան մարդին մէջ: Առաջին յեղափոխութիւնը իրագործուեցաւ, երբ մարդիկ հնար ճարեցին ուտելու փոխարէն, եւ սկսան իրենց կերակուրները: Նոր քարի դարու մարդուն դիւրը այն եղաւ, որ համեմեց իր կերածը՝ յատկապէս աղով: Այս փոփոխութիւնը կատարուեցաւ սկզբ այն պատճառով, որ փոխուած ըլլալով անոր ճաշացուցակը, աղը պակսեցաւ իր աննշանութիւն մէջ: Ան չէր դիտեր, թէ մարմինը պէտք ունի որոշ քանակութեամբ աղի, սակայն երբ անոր անհրաժեշտ քանակը պակսեցաւ, բնազդօրէն զգաց թէ բան մը կը պակսի մարմնին: Բնազդօրէն զգաց նաեւ թէ ի՛նչ էր պակսողը: Կենդանիները ալ նոյն բնազդը ունին:

Աղին պակասը ճաշին մէջ երկու պատճառ ունէր: Առաջին՝ նուազած էր որսի կենդանիներու ճարը, երկրորդ՝ միսը եփելու նոր սովորութիւնը: Նախնական մարդը իրեն անհրաժեշտ աղի քանակը կը առնար ուտելով որսի կենդանիներ, որոնք, իրենց կարգին, աղ կը ճարէին ազատ բաներ ուտելով: Ան միսը կ'ուտէր խորովելով կրակի վրայ: Խորոված միսը իր մէջ կը պահէ աղը, մինչդեռ եփուելու պարագային՝ ան կ'անյայտանայ:

Անապատղինեալ դարաշրջանին աղը արդէն հարստութեան աղբիւր էր: Նախապատմական հարուստ մշակոյթ մը զարգացած է Հոլշթատի (Աւստրիա) շրջանին մէջ, ուր աղահանքի մը շուրջ կարեւոր բնակավայր մը հաստատուած էր: Այդ նախապատմական վայրը տեսարժան անկիւն մըն է ներկայիս զբօսաշրջիկներուն համար: Կը գտնուի Սալցպուրկի (Աղի քաղաք) մօտ:

Արխական ցեղերը աղը կը նկատէին նուիրական թերեւս այն պատճառով, որ աղին միջոցով անոնք կը յաջողէին պահպանել իրենց մեռելները: Այսուհանդերձ Հոմմէացիները, որ ընդհանրապէս կը դիակիզէին իրենց մեռելները, Սալիուս անուանեցին առողջութեան չաստուածը: Այսպէս է, որ անգլիական լեզուին մէջ կազմուեցան «սալիւթըրի» եւ «սալիւթ» (այս վերջինը մէկու մը առողջութիւն մաղթելու իմաստով) բառերը, առանց մոռնալու անշուշտ «սալվէյշըն»ը: Սալթ (աղ) բառէն յառաջ եկաւ նաեւ անգլերէն «սալարի» (թոշակ) բառը: Հոմմէացի լեգէոններուն բաժնուած ուտեստեղէնին մէջ կը գտնուէր որոշ քանակութեամբ աղ: Այլ պարագաներու լեգէոնականները կը ստանային «աղադրամ»՝ աղ գնելու համար:

Սեմական ժողովուրդներու մօտ սրբազան պարտաւորութիւններ հաստատուած էին: Արաբներուն համար, օրինակ, օտարի մը հետ աղ ու հաց կիսելը նուիրական կը նկատուի՝ ան այլեւս իր տան հիւրն է:

Աղին շուրջ նախապաշարմունքներ ալ ստեղծուած են: Ամէնէն տարածուածը այն է, թէ սեղանի վրայ աղ թափելը անբախտութեան ազդանշան է: Այս միտքը պատկերացուցած է Լէոնարտօ տա Վինչի իր նշանաւոր «Վերջին ընթրիքը» նկարին մէջ, ուր Յուդա աղ կը թափէ սեղանին վրայ:

Հին Յոյները մի՛շտ աղ կ'ունենային սեղանի վրայ եւ կը զարմանային, երբ կը տեսնէին թէ ուրիշ ժողովուրդներ աղ չեն գործածեր: Հոմերոս «Ողիսական»ին մէջ զարմանք կը յայտնէ ի տես այն դատապարտեալներուն, որ աղ չեն գործածեր (առանք հատանաբար իրենց աղի պահանջը կը բաւարարէին որսի կենդանիներ սպանանելով: Սակայն Աբրահիմ Հառհրամաի Պեդուինները ալ այսօր աղ չեն գործածեր: Սակայն այս վերջիններս հատանաբար իրենց մարմնին այդ պահանջը կը գոհացնեն առատ կաթ խմելով: Յատնօթ է, որ մէկ լիթր կաթը կը պարունակէ 1,6 կրամ աղ: Ափրիկէի մէջ շրջաններ կան, ուր աղը պերճանք մը կը նկատուի՝ օգտագործելի միայն հարուստներու կողմէ:

Գարգ է, որ մարդիկ չուտով պիտի ըմբռնէին աղին արժէքը աշխարհի համար եւ պիտի փորձէին չհատգործել զայն: Կ'ըսուի, թէ Հոմմէական կայսրութիւնը հիմնուեցաւ աղին չնորհիւ: Լատինացի աղքատ հովիւները Ք. Ա. 800ական թուականներուն իրենց աղը կը ստանային, մեծ քանակութեամբ, Տիբերիոսի գետաբերանի ճահիճներէն: Եւ որովհետեւ ձեռք ձգուած աղը իրենց պահանջէն աւելի էր, հովիւները ուղղուեցան զրացի շրջաններ՝ Սապինիներու մօտ՝ ծախելու համար մնացորդը:

Աստիճանաբար երկարեցաւ Աղի ճամբան — Վիա Սալարիա — մինչեւ որ հասաւ Աղրիական, ուր նուազ քանակութեամբ աղ կարելի է գտնել: (Արդարեւ,

(Շար. – 9)

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

— Անչուշտ: Օրէնք է:

— Ի՞նչ հարկ կար կղպելու: Եթէ նոյնիսկ գիս դուրս վռնտէին, քայլ մը չէի հեռանար ու հոն կառչած կը մնայի. ո՞ւր պիտի երթայի այդ անծայրածիր սառնարանին մէջ, ուր ցուրտը զէրոյէն վար եօթսունի հետ ելեւէջ կը խաղար: Բայց երբ երկաթեայ ծանր դուռը փակուեցաւ եւ բանալին չարաճաշ ճռնչեց կղպանքին մէջ, այն առեն միայն խելքի եկայ թէ այդ ապաւէնը, ինչ որ ալ ըլլար, բանտ մըն էր:

×

Վեց օր կեցայ այդ բանտին մէջ:

Բանտապահին կինը, միշտ խնդումբեռ, ամէն առտու նախաճաշս կը բերէր, հետն ալ մէկ քանի օր առաջուան Նովոյէ Վրէմիան, ռուսական մեծ օրաթերթը. յետոյ անկողինը կը չակէր, խուցին ժողվըտուքը կ'ընէր, ու ժպտելով կ'ելլէր կ'երթար:

Ճաշը եւ ընթրիքը կ'երկարաձգէի որչափ որ կրնայի: Նովոյէ Վրէմիան կը կարդայի ծայրէ ի ծայր, եւ մէկդի կը նետէի յուսահատ, ես որուն օրական տասը թերթ չէր բաւեր առաջ՝ պատերազմին ընթացքին հետեւելու համար: Շուտով լմնցուցած էի ռուսական պատկերազարդ չարաթաթերթին, Նիվայի, 1902ի հատորածոն, ո՛վ դիտէ ո՛ր բանտարկեալին կողմէ թողուած, զոր լնծի բերած էր բանտապահին կինը եւ որուն Մարտ 16ի թիւին մէջ ուշադրութիւնս գրաւած էր Ռուպոյի մէկ փորագրութիւնը՝ «Հայ գիւղի մը թալանը Քիւրտերու կողմէ»: 1902ի՜ն: Մէկիկ մէկիկ կարդացեր էի ինծմէ առաջ այս խուցին մէջ ապրողներուն խաղցած արձանագրութիւնները չորս պատերուն վրայ, ամէնքն ալ տրտունջներ իրենց հանդէպ կատարուած անիրաւութեան դէմ եւ սրտաճմլիկ հառաչանքներ զէպի լոյսը, զէպի աղատութիւնը: Ի՞նչ ընել: Գրել կարելի չէր մատծումներուս յորձանքին մէջ, ուր գայրոյթը եւ զղուանքը իրարու կը յաջորդէին փոխն ի փոխ:

Փրկութիւնս վէրհարէնը եղաւ, որուն քերթուածները հայերէնի կը թարգմանէի ժամերով, առանց ընկրկելու անասելի դժուարութիւններէն, որոնց տեղեակ են իրաղեկները. ընդհակառակն, խոչընդոտները որքան մեծ ըլլային, այնքան աւելի յամառութեամբ կը մխրճուէի անոնց մէջ, մինչեւ ամէն բան մոռնալու աստիճան, բոլոր էութեամբս անձնատուր ամբողջական ճիգին որ կը պրկէր ուղեղս: Աւելորդ է ըսել որ չափով կը թարգմանէի, բայց երբեմն ալ ես ինձ կը պարտադրէի յանդուգն թարգմանութեան սպառիչ խոնջէնքը: Այդպէս է որ թարգմանեցի կաղնիներուն նուիրուած երկար քերթուածը: Ամէն զժուարութեանց հետզհետէ յաղթելու, ուզած հարուստ եւ անբռնազբօս յանդերս գտնելու եւ կատարելութեան մօտենալու բերկրանքը էր – բեմն ճաշէն մինչեւ ընթրիք կը տանէին պիս անդադարաբար: Ջանչատած ժամերուս ու անկողնիս մէջ ալ, չափեր ու յանգեր էին որ կը ևկէին միտքս: Հատուած մը օրերով տանջեց պիս.

Ձմրան գիշերն իր մաճուր սրկիիճ երկինք
կ'ամբառնայ.
Ես ալ սիրտս կ'ամբառնամ, գիշերական
սիրտս, Տէ՛ր:

Իմ ընտրած չափիս մէջ, 4–3–4–3, որ ըստ իս ամէնէն աւելի կը յարմարի Փրանսական ալեքսանտրէնին, այս «Ես ալ սիրտս կ'ամբառնամ»ը կոպիտ սխալ մըն էր. տրսը չէր կրնար առնել. իսկ եթէ չէրը սիրին վրայ դրուէր ըստ կանոնի, ինչպէս յաջորդ հատածին մէջ, այն առեն չափը կը փոխուէր 3–4ի, ինչ որ անճարակութիւն մըն էր: Կրնայի՞ ըսել «Սիրտս ես ալ կ'ամբառնամ». բայց այն ալ չէր ստացուածներ: Լաւագոյն պիտի չըլլա՞ր ըսել «ես ալ իմ սիրտս կ'ամբառնամ». այստեղ ալ մէկ չունէր սիրտս ըսելու ճիգը եւ մանաւանդ յաջորդ բառաձայնին հետ կարծր բախումը ինծի բոլորովին տհաճելի էին: Ո՞ւր կը մնար մեծ բանաստեղծին պատուէրը՝ «Ամէն բանէ առաջ երաժշտութիւն»: Ջամ պիտեր թէ ինչի՛ կայանք առի վերջապէս, ու երբեք ալ պիտի չդիտնամ: Բազում մէջ ո՞ր պարզեւներէն է որ ցուրտ օր մը իր կրակարանը վառեց իմ Առաքել Բառաթեանով, Թոր – նէօյի բանտին թարգմանութիւններով եւ Ֆրանսական ու անգլիական ալ քերթուածներու ուրիշ շատ մը հայցուածներով, որոնց երբեմն երբեմն անձնատուր կ'ըլլայի՝ անդորրացուցիչ զարտուղութիւն մը գտնելու համար զործերու մատուցիչներէն եւ յղնութիւնէն:

Բանտարկութիւնս, սակայն, երկու մէջադէպ ունեցաւ:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

Ալպեան դեռեր մեծ քանակութեամբ պաղրակ ջուր կը թափեն հոն)։ Ադէն եաք ուշաթ, բուրդ եւ հագուստեղէն «անցաւ» վրա Սալոբիայի վրայէն։ Ապա՝ այլ իրեր եւ, վերջապէս, լեզէոնականները, որոնք նոր հողմամասեր զրաւելու ձեռնարկած էին։

Աղը ուրիշ ջրջաններ ալ հարստացուցած է աշխարհի մէջ։ Հերոդոտ կը նկարագրէ Լիբիոյ անապատի աղի ճամբան՝ ուղտերու հանդրուաններով։ Նոյնիսկ այսօր, Սահարայի կարաւաններուն տեղափոխած պէտքը ապրանքը աղն է։ Հին Ծուներացին, հակառակ իր աշխարհագրական դիրքին, ի վիճակի չէր իր պահանջներուն դոհացում տալու քանակութեամբ աղ ձեռք ձգել իր ջուրերէն։ Հետեւաբար, յունական նաւեր կ'երթային Սեւ ծով, Դնիեպերի գետաբերանը՝ աղ եւ աղացած ձուկ բերելու համար։

Ագեքսանդրի ջրջանին մեծ աղահանքեր կային Հնդկաստանի մէջ։ Պարմերայի աղը կարեւոր ապրանք մըն էր Սուրիական եւ Պարսից ծոցի նաւահանգիստներուն համար։ Սպանիոյ Սիերա Նեվատայի աղահանքերը հարստացուցին այդ ջրջանը ջ. Ա. Ծրդ. դարուն։ Թխկէթ եւ Հապէշիստան յատակ աղէ կոյտեր երբեմն զրամ գործածած են։ Լանկըստըրի ամէնէն հին ձամբաներէն մէկը հաստատուեցաւ Ակտէն Իռնի հովիտներուն մինչեւ։ Ակտի յունական գաղութը աղ կը հայթայթէր հովիտի բնակիչներուն։ Վենեատիկցիներու փառքը հաստատուեցաւ, երբ անոնք սրվեցան աղ արտահանել Ադրիականէն, որ սահմանափակ քանակութիւն ունէր։ Աղը կը տանէին Փօ հովիտը։ Վենեատիկ նախանձախնդիր գտնուեցաւ պահպանելու համար ասոր մենաշնորհը։ Երբ Ջոմաչիօ 854ին փորձեց մրցակցութիւն ստեղծել՝ Վենեատիկ հիմնայատակ ըրաւ քաղաքը։ Եւ երբ Ջերվիա փորձեց, իր կարգին, իրեն համար աղի չուկայ ստեղծել, Վենեատիկ քաղաքը կոչեց իրեն։ Սակայն Ջերվիա վերջոյ յաղթանակեց, քանի որ ներկայիս ան ալ կ'արտադրէ, մինչդեռ Վենեատիկ չի կրնար։

Մօտակայ ժամանակներուն՝ ցարական Ռուսիա դիտցաւ օգտագործել իր բանտարկեալները ու աքսորեալները գտնուելով աղահանքերու մէջ։ Պե – տութեան համար նիւթական աղբիւր էր աղահանքերու շահագործումը։

Մարքօ Փոլոյի համաձայն՝ աղի վրայ գանձուած տուրքը նիւթական կարեւոր աղբիւր մըն էր Մոկուլ կայսրերուն համար։

Թագաւորական Ֆրանսայի մէջ ամէնէն զայրացուցիչ տուրքը կապելն է, այսինքն՝ աղի տուրքը, որ 1286ին «ժամանակաւոր» կերպով հաստատուած էր։ Տուրքը գանձուեցաւ եօթնուկէս դար։ Ամէն ընտանիք պարտաւոր էր արքայական պահեստներէն գնել կամայական կերպով նշուած աղի իր քանակը, նոյնիսկ եթէ ան այդքան աղ գործածելու անհրաժեշտութիւնը չունենար։ Իսկ երբ թագաւորը դրամի նեղութիւն ունենար, յանկարծ կը նկատէր, որ իր հպատակները չափազանց աղի պէտք ունէին...։

Ֆրանսական յեղափոխութիւնը ջնջեց կապելը 1790ին։ Սակայն Նափոլէոն զանազան ձեւերու տակ վերահաստատեց զայն 1806ին։ Ի դէպ Մոսկուայի առջեւ Նափոլէոնի կրած ձախողութեան պատճառներէն մէկն ալ աղն էր, որ պակասեցաւ իր ձիերուն եւ դինուորներուն։ Այս տուրքը գոյատեւեց մինչեւ 1946 Ցրան – սայի մէջ։ Ֆրանսական օրէնքին մէջ անկատ մնացած կէտ մը հակօրինական կը նկատէ ծովէն ջուր առնելը։ Եթէ օրէնքը տառացիօրէն գործադրուի հաղարաւոր – ներ կրնան պատժուիլ, երբ գոյլով ջուր կ'առնեն ծովէն... արձակուրդի օրերուն։

Թ. Ա. Թ.

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆ ՄԸ

... ԿԸ ԲԱՐԵՀԱՃԻ

« ՀԱՅԿ. ԸՆՏԱՆԻՔԷ ՍԵՐԱԾ » ՆԿԱՏԵԼ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ՍԻՆԱՆԸ

Թուրքիոյ «Ճումհուրիէք Անսիքլոփէ – տիսի» համայնագիտական հրատարակութիւնը, Սեպտեմբերի իր թիւին մէջ հետեւեալ ծանօթութիւնները կուտայ երեւելի ճարտարապետ Սինանի մասին.

Միմար Սինան (1489–1588), *թուրք ճարտարապետ, 14րդ դարու օսմանեան դասական ճարտարապետութեան մեծագոյն վարպետը, աշխարհի ճարտարապետական պատմութեան ամէնէն հռչակաւոր արուեստագէտներէն մին կը նկատուի։ Հայ ընտանիքէ մը սերած ըլլալով, մեծցած եւ իսլամական կրթութիւն ստացած է։ Ծնած է Կեսարիոյ Ագըընաս գիւղը։ Սինան մեծ գործունէութիւն ունեցած է Պէյազիտ Գ.ի, Սէլիմ Ա.ի, Գանունի Սիւլէյմանի, Սէլիմ Բ.ի եւ Մուրատ Գ.ի պէս սուլթաններու օրով, դասական ճարտարապետութեան չրջանին շինելով ազօթատեղիներ, կամուրջներ եւ ճամբաներ, եւ երկրաչափութեան մէջ ալ կարեւորագոյն գեր մը կատարած։*

Իր ծնողագրութեան մէջ Սինան կը պատկերացնէ իր կեանքը, որու համաձայն հօրը անունն է Աթաթիւրքենան։ Եավուզ Սուլթան Սէլիմի օրով կը մտնէ Ենիչէրիներու բանակին մէջ եւ կը մասնակցի Հոդոսի եւ Մօհաչի արչաւանքներուն։ Նախ Եահա պաշտի, աւելի վերջ «դէմպէրէքճի պաշտի», ապագոս եւ ասիճաններ կը ստանայ, կը մասնակցի Ֆորֆուի, Պօլհայի, Գարա Պողտանի արշաւանքներուն, 1538ին կ'ըլլայ աւագ ճարտարապետ։

Բանաստեղծ Մուսթաֆա Սայ Սինանի նուիրած իր մէկ երկասիրութեան մէջ տեղեկութիւններ կուտայ անոր արեւելեան երկիրներու արշաւանքներու մասին, որոնք կ'երկարին մինչեւ Իրան եւ Եգիպտոս, եւ մաս կը կազմեն Սինանի ճարտարապետական պրպտումներուն եւ կը կազմաւորեն անոր ոճը։ Իրան արշաւած տեղ տեղ կարդ մը ցցուն ոճեր, դմբէթաւոր եւ գոթական չինութիւնները եւ անոնց կամարակապ նրբութիւնները, որոնք փոփոխութիւն ներմուծած են իր հութեան մէջ։ Սինան կը ներկայանայ իսկական ժառանգորդը Միջերկրականեան աւանդական ճարտարապետութեան արեւելեան եւ արեւմտեան բաժիններուն եւ անոնց փոբձարկութիւններուն, իրագործած ըլլալով նաեւ Բիւզանդիոնի մայրաքաղաքին ճարտարապետական մեծ նուաճումները, անոնց ուրուագիծերը, դրսի պրպտած է իր տեսանկիւնէն, մերկ ու պարզ թափանցումով մը։

Իր իսկ վկայութիւնով, Սինան կերտած է երեք հարիւրէ աւելի յիշատակարաններ, Իսթանպուլի եւ Անատոլուի զանգան վայրերուն մէջ։ Այս չինութիւններուն ճոխութիւնը մզկիթ, յիւսուիսը մեհեան, յիւսուիսը մէարէխ եւ քանըհինդը պալատ եւ ապարանք են, հարիւրի չափ ալ բուժարան, քէրվանսարայ, բաղնիք եւ թիւրպէ։ Իր կերտած չէնքերուն մէջ կան կամուրջներ եւ ջրանցիկ կամարներ։ Մուսթաֆա Սայ անոնց թիւը 334 ցոյց կուտայ։

Սինանի չինութիւններուն գլխաւոր յատկանիշը կը կազմէ կեդրոնական գըմբէթացումը, ներքին չէնքին կապը արտաքին կառոյցին հետ, որոնց վրայ իր աշխատանքը թափած է, մասնաւոր յենարաններ, աստիճանաւոր կառոյցներ, ծանրութեան փոքր դմբէթներ ստեղծելով։

Սխալ է Սինանի վերագրել Եավուզ Սէլիմի մզկիթը, չինուած՝ 1515–1522 թուականներուն, բայց իրն է Հասեքիի մզկիթը որ չինուած է 1539ին, եւ կ'ենթադրուի թէ առաջին գործերէն մէկն է։ Այս չէնքը կերտուած է Գանունի Սիւլէյմանի կնոջ, Հիւրրեմ Սուլթանի անունին։ Սինան 1534ին չինած է Շեհզատէ մզկիթը, կեդրոնական մեծ գմբէթով մը, դոր կը շրջապատեն չորս կէս գմբէթներ եւ կը ծածկեն զայն։ Սինան «աշկերտի գործ» կը նկատէ այս մզկիթը, կիսագմբէթները տափարակ են եւ լեցուներ մը կուտան ներքին չէնքին։

Սինան 1589ին չինած է Սկիւտարի նահանգապետին դէմը, Միհրիմահ Սուլթանի մզկիթը, երեք կիսագմբէթներով, եւ իր ամէնէն բեղուն գործունէութիւնը ուներգած է 1550–1560 տարիներուն։ Իսիր – նէզափուի մէջ չինած է Միհրիման մզկիթը, Էմինէօնիւ մէջ՝ Րիւստէմ փաշա, Թոփղափուի մէջ՝ Ահմէտ փաշա, Պէչիկթաշի մէջ Սինան փաշա մզկիթները, բոլորն ալ այս չրջանին։ Ամէնէն կարեւոր եւ աչքառու գործն է սակայն Սիւլէյմանիյէ մզկիթը, նոյնպէս կառուցուած այս չրջանին, 1500–1537 տարիներու մէջեւ, որ ներչնչուած է Այա Սոֆիայէն բայց ընդհ. կառոյցով բոլորովին տարբեր ճարտարապետութիւն ունի։

«Ճումհուրիյէթ Անսիքլոփէտիսի»ն կը թուէ տակաւին Սինանի կերտած եզակի գործերը, Սոքուլլուի երկու մզկիթները, մէկը Ադապազարուի եւ միւսը Սուլթանահմէտի մէջ, լայնանիստ յատակագիծով մը, ինչպէս նաեւ Խիրխէի Սէլիմիյէ մզկիթը, որ անօրինակ գործ մըն է, Թօփհանէի Գլըճ Ալի փաշա մզկիթը, Հիւսրեվ փաշայի Թիւրպէն, որ կը կրէ իրանեան եւ աղրպէյճան ոճերու աղդեցութիւնները, եւայլն։

Սինան համագրութիւն մըն է չատ ոճերու, օսմանեան, իսլամական եւ վերջապէս ծնունդի չրջաններու ընդհանրացումով, եւ ան մեծ արուեստագէտ մըն է, որ մերժած է միշտ սահմանափակ կաղապարներու մէջ մանել։

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Ուսուցիչ, հրապարակագիր, հանրային եւ մասնաւորական գործիչ եւ դրականութեան հետեւորդ։

Ընթացաւարտ Պարտիզակի բարձրագոյն վարժարանէն եւ Կեդրոնականէն, երիտասարդութեան սեմին վրայ անցաւ Եւրոպա, հետեւեցաւ Ժընեւի համալսարանին ընկերային եւ քաղաքական գիտութեանց դասընթացքներուն։

Ունեցաւ սուր եւ իրատես խմացակալ – նութիւն մը, եւ իր ստորագրած բազմագոյն յօդուածներով նոր լոյսի մը տակ դրաւ ազգի մը հոգեբանական կառոյցը, դաղափարական թռիչքը եւ բարոյական այն սնունդը, որ ժողովուրդ մը կը փրկէ անհետացումէն։

Ինքնատիպ եւ նկարագրեղ լեզուով մը, մամուլին մէջ տուաւ անողոք քննադատութիւններ եւ կծու քրոնիկներ, որոնք ապագայը կը կազմեն իր օրագրողի ճարտար նչդրակին։

Եռանդուն բանախօս նախապատերազմի չրջանի, որով էսայեանի մէջ եւ այլուր ներկայացուցած է մեր ժողովրդական բանահիւսութեան դեղօրներն եւ հին մասնասիրական դպրոցները։

Անտիպ կը մնայ իր թողած մանրակրկիտ մէկ երկասիրութիւնը, «Ֆրանսերէնէ հայերէն բառարան»ը, զոր լրացուցած էր համբերատար աշխատութիւնով մը։

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

«ՅՈՒՆԱՁ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ՎՈԱՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Վերէն արեւին ճառագայթներուն մի – ջոցաւ արձակուած ոսկին վարը գոնապան երկիներանդութիւններու մէջ կ'էլլայ։ Վոափորի մակերեսին վրայ ան կապուտակ երկներանդութիւն մը կը ստանայ, անդին գետնին դեղին խաւին վրայ հալածոյի գոյն մը կ'առնէ, իսկ ծառերուն կանաչ տերեւներուն վրայ կանանչորակ երանգի մը կը փոխուի։

Այսուհանդերձ ակնարկը բերկրացնող այդ երկիներանգ ոսկիին ցոլացումէն խուսափիլ ուզելու նման պալատին չուրջ չրջապատ մը բարձրացուցած են, որուն անդորք կողերուն վրայ անընդհատ արեւուն ճառագայթները կը փշրուին եւ տըժդունած ու դունաթափ եւս կը վերադառնան, այնպէս որ կարծես թէ այդ անդորք չրջապատը անոնց լոյսը կը ծծէ որպէսզի իր ներքեւ իշխող խորհրդաւորութեան չթափանցեն։

Երլաղլի – Քէօչկը այնպիսի բան մըն է, որ ոչ ոք կարող է զայն նկարագրել։

Այդ պալատը լաբիւրինթոս մըն է, որուն յատակագիծին համար զործածուցած են աղուէսին խորամանկութիւնը, նապաստակին երկչոտութիւնը, կուզին (սամսար) ճկունութիւնը եւ վագրին վայրագութիւնը։

Այդ չէնքին մէջ ոչ սկիզբ կայ, ոչ վերջ, տեղ եւ ոչ ալ վերջ։ Այդ չէնքին յօրինուածքը որ – եւէ, անտարակոյս այն տարօրինակ չաստուածէն դերիվեր է զոր մարդիկ Դեհաղոսի անունով կը ճանչնան։

Աղդարեւ այս չաստուածը զարմանալի յատկութիւն մը ունի, միմար իմաստուն մըն է, կամ աւելի ճիշդը իմաստուն խենթ մըն է, կամ աւելի ճիշդը խմաստուն խենթ մը։ Մարդիկ անոր վախի անունը կուտան։

Ասիկա բաւական եղած է որպէսզի նոյն ինքը այդ չէնքին յատակագիծը յօրինողը անգամ թուղթին վրայ ինչ գծած ըլլալը չհասկնայ։ Որովհետեւ վախ ըսելը ուրիշ բան ըսել չէ, եթէ ոչ կուրութիւն, որուն միակ պայծառատեսութիւնը իր դիմացինին ակնարկէն աննչմար մնալուն մէջ կը կայանայ։

Ատոր համար մարդ որքան աւելի ծանօթ ըլլայ Եըլտըզի՝ այնքան նուազ ծանօթ կ'ըլլայ անոր խորհրդաւորութեան։

Այդ պալատին մէջ հարիւրաւոր մարդեր կ'ապրին եւ ատոնց ամէն մէկը իր բնակած յարկաբաժինին վրայ հարիւրաւոր զաղափարներ ունի։ Աւդ, եթէ ատոնց ամէն մէկը եղրակացութիւն մը հանելու համար իր զաղափարը ատր, բացի Եըլտըզէ ուրիշ որեւէ պալատի մը նկարագրութիւնը ըրած պիտի ըլլար։

Այդ վայրին մէջ լոյսն ու խաւարը այնքան չվոթած են որ, մարդ կրնայ անսխալ եղրակացնել թէ՝ այդ երկուքն ալ հոդ բնութիւններն, հանդամանքներն եւ սահմանումներն փոխած են։

Գիշեր մը կարող է զաղտնիք մը լուսաբանել, մինչդեռ ատոր յաջորդող ցերեկը կրնայ զայն առաւել եւս մթագնել։ Եւ այսպէս չատ անգամ խաւարը հոդ աւելի յստակ բացատրութիւններ տուած է քան ցերեկուան պերճախօս լուսաւորութիւնը։

Մարդ կրնայ ըսել թէ Եըլտըզի մէջ լոյսը անգամ բանտարկուած է եւ խաւարը հոդ լոյսին բանտապահը եղած է։

Այս չվոթութիւնը տարածուած է նաեւ իր բնակիչներուն վրայ։

Ոոհարարը չի գիտեր թէ ո՞վ է մահվաճառը, սեղանատան արարողապետը չի գիտեր թէ ո՛վ է խոհարարը, իսկ վեհապետը չի գիտեր թէ ո՛վ է իր սեղանատան արարողապետը։ Այս երեքը կը վախնան իրարմէ ինչպէս նաեւ վեհապետէն, իսկ վեհապետը կը վախնայ այս երեքէն։

Պալատան կառավարիչը չի գիտեր թէ ո՛վ է իր ստորագաս սպան, իսկ ստորագաս սպան չի գիտեր թէ ո՛վ է իր գինուորը։ Կառավարիչը, սպան եւ գինուորը կը վախնան իրարմէ, ինչպէս նաեւ վեհապետէն, իսկ վեհապետը կը վախնայ այս երեքէն։

Չարէմին մէջ ապրող հարճը չի գիտեր թէ ո՛վ է իր սենեկապանուհին, իսկ սենեկապանուհին չի գիտեր թէ ո՛վ է իր լուացարարուհին։ Հարճը, սենեկապանուհին եւ լուացարարուհին կը վախնան իրարմէ, ինչպէս նաեւ վեհապետէն, իսկ վեհապետը կը վախնայ այս երեքէն։

Ատոնց ամէն մէկը քալած միջոցին եւ գործ ունի եւ առջեւ կ'ընթանայ, կամ առջեւ կը գիտէ եւ ետ կ'ընկրկի։ Ակնարկը եւ քայլը եթէ հոդ միեւնոյն ուղղութեան կը հետեւին կրնան մարդս անդունդը առաջնորդել։ Այսինքն հոդ միւս բոլոր աշխարհին մէջ պատահածին համակառակը կը պատահի։

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Զրուանդեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Սողոմոնեանց եւ զաւակները Վիգէն ու Գրիստինէ, Ընտանիքներ՝

Զրուանդեաններ (Լոս Անճելըս), Այրի Տիկին Աւետիս Զրուանդեան եւ զաւակները (Պուէնոս Այրէս), Զիչօեան, Գէորգեան, Ժամխարեան (Խարքով), Սարեաններ (Թեհրան), Յակոբեան եւ Սաղունճեան (Փարիզ), Ամիրխանեան եւ Պաղտասարեան (Թեհրան), Մկրտիչեաններ, Շահվերտեան (Մոս-կուա),

Եւ համայն ազգականները սրտի ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր որդւոյն, տագրոջ, քենեկալին եւ ազգականին՝

ՀԱՅԿ ԶՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ

(ծնեալ Վան — Հայաստան — 1897ին)

դառնակսկիծ մահը որ պատահեցաւ իր բնակարանին մէջ, 6 Ռիւ Ժորժ սը Փոր-թօ-Ռիչ (Փարիզ 14րդ) Սեպտեմբեր 27ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Ուրբաթ Հոկտեմբեր 1, ժամը 14,15ին։

Թաղումը տեղի կ'ունենայ Պանեէօի Փարիզեան գերեզմանատունը իր ընտա-նեկան դամբարանին մէջ։

Ոչ մէկ մահազդ դրկուած ըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Աղաճեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր եւ հօր՝

ԶՈՒՍԱՐԹ ԵՒ ՍԱՆԹԻՒ ԱՂԱՃԵԱՆԻ

հոգւոց ի յիշատակ, այս կիրակի առա-ւօտ (Հոկտ. 3) Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին։

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՆՈՒԷՐ

Սէն-Ռաֆայէլէն Պ. Մալէզեան 10 ֆր. կը նուիրէ Ս. Թէվլիւեան սրահին։

(Տառնալ «Յառաջ»էն)։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ

Հայ Ազգ. Մխիթեան միօրեայ վար-ժարանի հայերէն լեզուի դասընթացքնե-րը վերսկսան Հինգշաբթի (30 Սեպտ.), կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին, ուսուցչու-հիներ Դաւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեանի։

Հաւաքուիլ հայկ. մատրան մէջ։

×

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղե-ցւոյ Թաղականութիւնը եւ կրթ. Յանձնա-խումբը կը տեղեկացնեն յարգելի Թաղա-ցիներուն թէ Հ. Բ. Ը. Միութեան հո-վանաւորած Թաղիս հայերէն դպրոցի 1971-1972 շրջանի հայերէնի դասաւան-դութիւնները կը վերսկսին 7 Հոկտ. Հինգ-շաբթիէն սկսեալ, առաւօտները ժամը 9էն 12 վարժուհի Տիկին Գրիգորեանի դասա-ւանդութեամբ, իսկ երեկոյեան ժամը 9էն սկսեալ երիտասարդներուն կը դասաւան-դէ հոգեւոր հովիւ Վահէ Վրդ. Իգնա-տիոսեան։

Յարգելի Թաղեցիներէն կը խնդրենք որ այժմէն արձանագրել տան իրենց փոք-րիկները Թաղականութեան մօտ եւ բարի ըլլան 7 Հոկտեմբերին, Հինգշաբթի ա-ռաւօտները իրենց փոքրիկները ճամբե-լու։ Այս առթիւ ուրախութեամբ կը տե-ղեկացնենք թէ Հայաստանէն ստացուած են արեւմտահայերէն ուղղագրութեամբ պատկերազարդ այբենարաններ։

×

Կապոյտ Աչի Տէսինի դպրոցը կը վե-րաբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժա-մերուն։ Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Մշակութային վար-չութիւնը չնորհակալութիւն կը յայտնէ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի Դ. Վարուժան խումբին, որ Մխիթեան նը-ւիրած է իր դաշտահանդէսին հասոյթը՝ 1500 ֆրանք։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Վազդէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողի-կոսին օծման եւ դահակալութեան 16րդ տարեդարձին առիթով, այս կիրակի, 3 Հոկտ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսա-ւոր պատարագ եւ կը կատարուի մաղթա-ւոր Մաղթանք Հայրապետական։

Կը հրաւիրուի հայ ժողովուրդը մաս-նակցելու պատարագին, աղօթելու Հա-յաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ անսասա-նութեան եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետի արեւշատութեան համար։

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Այս կիրակի (3 Հոկտ.) Վազդէն Հայ-րապետի օծման 16րդ տարեդարձի առ-թիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, պատարագի ընթացքին տեղի պիտի ու-նենայ Մաղթանք հայրապետական։

×

Ցեղ պատարագի

ՊԱՀԱՍՈՒՐԵԱՆ ընտանիքի

հին եւ նոր ննջեցեալներու հոգիներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լու Կրան Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը չնորհակալու-թեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրա-տուութիւնները իր հոգեւոր հովիւ՝ Շա-հան Քհնյ. Տէտէեանի լանջախաչի տուու-չութեան հանդիսաւոր առիթով.—

Տէր եւ Տիկին Վրէժ Ելքովանեան (կըն-քահայր) 1500 ֆր., Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարան 100, Պ. Վարդան Պանտիկեան 50, Պր. Յակոբ Կէօնճեան 50, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղ. Թաղականութիւն 50, Պր. Յովհ. Հայգա-զդրծեան 50, Սէն Մարկրիթի եկեղ. Թա-ղականութիւն 50, այրի Տիկին Պանտիկ-եան 20, Պր. Վաղարշակ Տէր-Վարդան-եան 10, Տէր եւ Տիկին Արմէն Թադոյեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Յովհաննէսեան 25, Տէր եւ Տիկին Պօքոսեան 10, Կէտիկ-եան ընտանիք երկու Թաղար Ծաղիկ։

Հ. Ց. Դ.

ՍԷՆ-ՄՕՐԻՍ.— Հ. Ց. Դաշնակցու-թեան Սէն-Մօրիսի Վրացեան խումբի ժո-ղովը այս Հինգշաբթի 30 Սեպտ. ժամը 8,30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կա-րեւոր օրակարգ։

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ.— Հ. Ց. Դ. Անտոք եւ Վարուժան ենթակոմիտէութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի (3 Հոկտ.) ժամը 16ին, ընկ. Աստ. Ճապուրեանի բնակա-րանը, 16 Պուլվ. Է. Ռիչար, Սէն Շամոն։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պար-տաւորիչ է։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Հայաստանեն կը փնտռեն Ալեքսան-եան կամ Ալանեան Վարազդատ, չուրջ 50 տարեկան։ Զինքը փնտռողն է իր հօր-եղբօր տղան՝ Խաչիկ Սարգիսեան, Նալ-բանդեան փողոց տուն 79, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ-ԵԱՆ, Հայաստան (Խորհ. Միութիւն)։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

SURPRISE PARTY

Վիէնի Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը կազմակերպած է վերամուտի առթիւ պարահանդէս մը, Հոկտեմբեր 2 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առա-ւօտեան 2,

Hôtel du Commerce — Ste Colombe - 69

Այս առթիւ կը հրաւիրուի թէ՛ չրջաննե-րու եւ թէ՛ Վիէնի հայ երկսեռ երիտասար-դութիւնը անխտիր։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ թաղամասի Քաղաքապե-տարանին մէջ։

Ցեռագային՝ մանրամասնութիւններ։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, կիրակի կէսօրէ ետք։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Ց. Դ. Քրիս-տափոր Կոմիտէին, Հոկտ. 23ին, Շաբաթ պետական Թատրոնին մէջ։

ԿՈՒԶՈՒԻ

Kaza - Sports

40, Rue des Jeuneurs
PARIS (2e)

Որակեալ բանուորներ թայէօրի, վերարկուի եւ

Prêt à porter de luxe

Շատ խնամուած աշխատանք

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին։

×

Բաֆֆի Պետրոսեանի դաշնակի երեկոն Նոյեմբեր 17ին, Փարիզի մէջ, Սալ կամօ։

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարե-կան պարահանդէսը Դեկտ. 4ին ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս, Շառլոնիէր։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅՔ

Հոկտեմբեր 10, կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր

Salle des Fêtes de Sevran
Մարզադաշտին դիմաց։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՑԱՑՏԱԳԻՐ

—— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ ——

ՆՈՒԻԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— Օթոպիւս 147 Ա., էկլիզ սը փանթէնէն, իջնել կառ սը Սեւրան կամ կառախումբ կառ տիւնոուէն՝ իջնել Սեւրան։

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆՏԱՆՕՔ ՀՈԳԻՆԵՐ, Պատմուածքներ, Յակոբ Կարապենց, լաթակազմ	20 ֆր.
ԱՆՁԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ, Ս. Վրացեան, Պէյրութ, լաթակազմ	10 ֆր.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՃԻՊՔԻԼԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻ. լաթակազմ	20 ֆր.
ՀԱՋԱՐՈՒՄԼԿ ԲԱՌ ՈՒ ԲԱՆ ՀԱՑՈՑ ԽՕՍԻՑ ԲԱՐԲԱՌԻ, Տ. Ֆրունճեան	20 ֆր.
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ, Յովհ. Գազանճեան	10 ֆր.

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԳՐՔԵՐՈՒ
Առաքման ծախքը գնողին վրայ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱՆՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առա չին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ
Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին։ Պաշտպ հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստ-ուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ դրականութեան եւ Հայաստանի աշ-խարհագրութեան։

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ ԼՈՒ ԿՐԱՆ ՓԷՆ

Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ հայերէնի դասըն-թացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի 7 Հոկտ. ժամը 9էն 12, նախաձեռնութեամբ եկեղեցւոյ Օժանդակ Տիկնանց Միու-թեան։ Կը դասաւանդէ Շահան խաչիկը Քհնյ. Տէտէեան։

×

ՍԷՆ ԺԵՌՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժերմէի Թաղակա-նութիւնը կը ծանուցանէ թէ Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ դպրոցի հայերէն դասըն-թացքները կը սկսին Հոկտ. 2ին։ Պիտի դասաւանդէ ուսուցչուհի Տիկին Պերճուհի Տէր-Մերտերեան։

Արձանագրութեան համար դիմել Թա-ղականութեան Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 3էն 5, իսկ կիրակի առաւօտ եկեղեցին։

×

ՍԵՒՐԱՆ

Հայերէնի դասընթացքները տեղի կ'ու-նենան ամէն Շաբաթ իրիկուն 5էն 6ուկէս տարեկաններու համար (Ա. մաս) եւ 6ուկէսէն 8 տարեկաններու համար (Բ. մաս), 10, Ռիւ Լիւսիէն Սիտրքիս Սեւրան։

×

Կապոյտ Աչի Կոլնոպլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ. Շաբաթ առաւօտեան ժամը 9ին։

Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն ար-ձանագրել տալ իրենց զաւակները որպէս-զի կատարած ըլլան իրենց ազգային պարտականութիւնը։

Դասաւանդութիւնը կը կատարէ Պ. Հայկ Մխքայէլեան։